

SVENSKA FÖRFATTARE

UTGIVNA AV

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

XXV

SAMLADE SKRIFTER

AV

HAQUIN SPEGEL

STOCKHOLM

SAMLADE SKRIFTER

AV

HAQUIN SPEGEL

UTGIVNA AV

BERNT OLSSON OCH BARBRO NILSSON

FÖRSTA DELEN

GUDS WERK OCH HWILA

VOLYM 2

KOMMENTAR

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

STOCKHOLM

1998

*Utgiven med bidrag av
Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond*

Abstract

Samlade skrifter av Haquin Spegel, del I, volym 2, *Guds Werk och Hwila*. Utgivna av Bernt Olsson och Barbro Nilsson. (Haquin Spegel, Collected Works I, volume 2, *God's Work and Rest*. Edited by Bernt Olsson and Barbro Nilsson.) Skrifter utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet. Svenska Författare IV, 592 p. Stockholm. ISBN 91-7230-073-6.

Haquin Spegel (1645–1714) was one of the foremost leaders of the Swedish church in his time. His clerical career was swift. At the beginning of the 1670's he was chaplain to Queen Hedvig Eleonora, and later he was with King Charles XI in the Scanian war 1675–79. For some years he was clerical leader of the island of Gotland, before he became bishop of Skara in 1685 and of Linköping in 1691. He died archbishop of Uppsala.

Spegel wrote in many genres. His sermons are, from an artistic point of view, the best of the century in Sweden. Spegel also wrote poetry in different genres: Bible paraphrases, panegyrics and series of emblematics. The Swedish hymn-book of 1986 still contains hymns by him. But he also wrote entirely profane poetry, which has never been printed, mainly satirical poems.

His most ambitious work, *Guds Werk och Hwila* (*God's Work and Rest*) is about Creation and belongs to Hexameron literature. His main models were *La Premiere Sepmaine* (1578) by the Frenchman Guillaume de Salluste du Bartas and an imitation of this work by the Dane Anders Arrebo, called *Hexaëmeron* (1661). With the present two volumes, containing *Guds Werk och Hwila*, Svenska Vitterhetssamfundet starts an edition of Haquin Spegel's collected works. The first volume contains the text, preceded by a preface with an introduction to the poem. The second volume contains variant readings, a commentary, word lists and name lists.

© 1998 Svenska Vitterhetssamfundet

ISBN 91-7230-073-6

Svenska Vitterhetssamfundet, c/o Nobelbiblioteket, Box 2118, S-103 13 Stockholm

Bloms i Lund Tryckeri AB

Lund 1998

Varianter

Inledning

Varianterna till 1685 års tryck utgörs dels av avvikande läsningar i de båda avskrifterna av den första kända versionen, Ängsöhandskriften (Ä) och Göteborgshandskriften (G), dels avvikelser i tryckmanuskriptet, Linköpingshandskriften (L), dels också avvikelser i den andra auktoriserade utgåvan av 1705 (1705). Varianterna är ordnade så, att man kan se textställets genesis. Ordningen är alltså: ÄG, L, 1705. Inte sällan finner man att L har en ursprunglig läsning – som ibland kan överensstämma med den i Ä och G – men att det skett en ändring till den läsning 1685 års tryck har. Detta har markerats med >. »*sielf* G han L han >» betyder alltså att där 1685 har *sielf*, har G och ursprungligen även L *han*, men att detta i L ändrats till *sielf*.

Ms Ä och G har ofta en r-liknande slutbokstav i latinska ord, som slutar på -s, t.ex. II: 68 Dædalus. Vi utgår dock från att s åsyftats och noterar det inte som variant.

TITELBLADET

Gudz L har Guds, vilket tydligen är den stavning Spegel tänkt sig
Swenska L Swenske
them til Tjänst [...] Himmelska. tillägg med Spegels hand i L

Titelbladet i Ä G:

HEXÆMERON
eller
Werldenes Skapelse
af then
Allsmächtige Guden
Uthi Sex Dagar underligen
fulbordat
och
Till samme Gudz Ähra Loff och Prijs uthj Swenska Rijm
effter
Lärarens Ambrosij
Then Jtalianiske Poetens Alessandri
Then Franske Bartasii
Then Engelske Sylvestri (Ä ändr. t. Sylvester)
Then Norske Areboos
Anledningh
Christeligen förklarad
af
Lucidor

Lucidor i Ä med två L

- 6 *Altmäktige Gud* 1705 alsmächtige Guden
 10 *samme alwjsse* 1705 samma allwisa
 11 *månge lärde* 1705 många lärda
 17 ff 1705 och medh Kongl. Maj:tz nådigste Privilegie efter föregången Censur,
 andra gången ***** J Stockholm Tryckt hoos Sal. Henrich Keysers Enkia/
 Åhr 1705

L har efter titelbladet

JUvenal:

Videntur mala qui conscribunt carmina verum Gaudens scribentes, et se venerantur, et ultro Si tacias, Laudant.

Stulta est clementia cum tot ubiqve Scripturire pereunti parcere chartæ!

DEDIKATIONEN TILL ULRICA ELEONORA

Saknas i Ä G.

Högborne L Drottning >

Önskas i L tillagt över raden *wälsignad* L långwarig >

i Himmelen L utj Himmelen >

Dedikationen i 1705 ersatt av:

Rom. I: 19/20.

Thet som förstås kan om Gudh/ är them vppenbart: ty Gudh hafwer them thet vppenbarat: Ther med att hans osynliga wäsende/ och hans ewiga kraft/ och Gudom warder beskådad/ när the befinnas af gierningarna/ nemliga af werldenes skapelse.

- 1 f *uti Werldenes Skapelse* L med så stora och >
 2 *låter beskåda sit osynliga Wäsende/ ock tillägg* i L *lockar* L wil locka >
 3 *Kunskap* L tjänst >
 7 f *sällan minnas at ther är een Gud/ men aldrig prisa honom såsom een Gud*
 tillägg i L
 8 *såsom* L som
 9 *iblant* tillägg i L
 10 *kennandes* L finnandes
 13 *förblindar* L förblinnar
 18 *Helgon* L Drottning >
 19 *fulkommelig* L lycksalig >

- 21 *för sit Hierta* tillägg i L; står i L efter förnöyelse
 22 *med* L uti > genom >
 22 f *pryder sin urgamlä Heder och Tapperhet* L föröker både sin heder och styrka
 fr. [oläsl.] een stoor drik af sit beröm >
 24 *wissa* tillägg i L ja L och > *utaf* L utj >
 26 *Fägring* L teckligheet >
 27 *teckeligen* L werkliken
 30 ff *ej heller [...]* *Arfwedeel* L tillägg i nedre marg.
 39 *Förthenskul och oss Christne böör* L och förthenskul böör os Christne>
 40 *see* L beskåda > *elskar* L tiänar >
 41 *af all* L med > *dya* L Werk >
 45 *förwißad wara* L wara förwissad >
 46 *hade aldrig* L aldrig hade >
 47 *hwarest ingen är* L ty thet är ingen >
 47 f *til it wälförtiänt Beröm* L troplichtigt >
 48 *betygar* L betygar thet > *wara* tillägg i L
 51 *läggia* tillägg i L *sambälliga* L säja thetta >

Til POESIENS rättsinnige Elskare

Saknas i Ä G

- 14 *Dy äre* L therföre >
 16 *förthenskul* L derföre >
 23 f *kunnandes thensamma [...]* *utföra* tillägg i L
 33 ff *Huru högt Götarna [...]* *Schrifter* tillägg i L
 95 *öfwat* L pröfwat och öfwat >
 218 ff *Omskönt therföre [...]* *insluten* tillägg i L
 241 *Nampnet* L beröm >
 411 ff *och een Anonymus [...]* *giordt* tillägg i nedre marg. i L
 453 f *Chapelain om sin Pucelle* L Beudeleau om sina drömar >
 464 Efter *Arbete* har L följande, som åter strukits: som är dock til een deel fabula
 nullius veneris, sine pondere et arte
 472 L har efter *Oreste* följande som strukits: Piramus och Thisbe L har efter *Tar-*
tuffe följande som strukits: Daphnis och Cloë, Tharsis och Zelio
 472 f *ty sielfwe Barnen kunna nu* L Ja kunna >
 483 *fuller* tillägg i L
 484 *som hafwer* L som sielf hafwer *egit* tillägg i L
 485 *Men samma* L Dock sådan >
 487 *antingen* L hwarken
 487 f *antingen med Gorgonis Hufwud skräma Försmädare/ eller* tillägg i L

- 489 *Smäleek* L försmädelse
 494 *så länge* L särdeles the så länge
 495 *bättre* tillägg i L *Dock* L Men >
 501 *Wijsbet* L beröm >
 504 ff *Jag hade nu [...] Tiänare* tillägg i L

MERCURIUS TIL [...] Sweriges Frutimmer

Saknas i Ä G

- 1:1 *FRida* L ändr. fr. Sköna
 1:5 *högste* 1705 högsta
 2:6 *Edert* 1705 Edart
 3:4 *berömma* 1705 beröma
 3:5 *drömma* 1705 dröma
 4:3 *dy* 1705 thy
 5:6 *Hafwa* L som ha >
 6:4 *flygtig* L fåfäng >

De klassiska citaten saknas i Ä G

Til Alle Milde och Benägne Läsare

Saknas i Ä G

Alle Milde och Benägne 1705 Alla milda och Benägna

De klassiska citaten saknas i Ä G

Til Alle Omilde Baakdantare

Saknas i Ä G

- Rubriken *Alle Omilde* L Alle dierfwe och omilde > 1705 Alla Omilda
 1 *Wjl* 1705 *Wjlt kan* 1705 kant
 4 *Benäget Mina Feel/* L Mina feel, beskedligt, > *beskedligt* ändr. fr. med höflighet
 11–14 tillägg med Spegels hand i L
 12 *Månan* 1705 Månen
 13 *it* 1705 ett

Bibelcitatens saknas i Ä G
Ebræ. II. v. 3. 1705 Ebr. II: 3.
Rom: I. v. 20 1705 Rom. I: 20.
Syrac: 42. v. 17. 1705 Syrach 42: 17
Ambrosius [...] manifestetur tillägg i L

Företaal til Herren Gud

Företaal til Herren Gud Then Alzmächtige Skaparen Ä G Förtaal Til den allsväldige Skaparen stelt uthi Heroiske Rijm Skallder, utaf dhe gamble Skallder sexmäle Drotqwadh

Herren 1705 HERran

- 1 *Werldens* Ä G 1705 Werlldenes. Ä har marginaltext: Gudz stora Macht
- 2 *sneller* Ä G sniller *Weet* Ä G L wett *Witter* Ä G ferdigh *Tungone* G tungorne
- 4 *tina* Ä G din *Dråpliga* Ä G dråplige
- 5–14 saknas i Ä G; rad 7 där efter rad 16
- 10 *tin* L tins *dyrbara* 1705 dyrbare L Rijkedom >
- 13 *tine* 1705 tina
- 15 *Endalös är tin Kraft* Ä G Tu stiger herliga fram *Klipporna* Ä G klipporne
- 16 *skångrar* Ä G L skielfwer >
- Efter 16 har Ä G:
 Herligheet ähr tin Drächt och Lius tine daglige Kläder,
 ähr titt anlete blijdt sigh all tingh frögdar och gläder,
- 17 *Englarna skyla sin helgd/ Ja* Ä G Men sij änglarna flyy, och
- 18 *Kungarna* 1705 Kongarna *hoota* Ä G hotas
- 19 *liungande* Ä G anlete Ä har marginaltext: 2. herligheet
- 20 *Stiernors* Ä G Stiernornas *af darrande Råd hoga ryser* Ä G sigh i darrande häpenhet wijser
- 21–26 saknas i Ä G
- 23 *blant* 1705 bland
- 24 *Reesar* L Reser
- 25 *kraftiga* 1705 kraftige *äre* 1705 äro
- 27 *Ty* Ä G Ach Ä har marginaltext: 3 Arbete och frucht
- 30 *allsom skiönaste* Ä G alldrasköneste *skiönaste* 1705 Skiönesta
- 31 *een* saknas i G *Demant* Ä G Diamant
- 32 *Som een Strjma ther uhr* Ä G Som then strjma ther af L Såsom een Strjma, then uhr
- 33–34 Ä G: Perlorne Man så nätt på Silkeskläder ey wirkar
 Att ju Stiernorne stå uthi fågrare Ordningh och Cirklar
- 35 *seet* Ä seed L 1705 sedt
- 36 *stoora Huus Grundlöst* Ä G husen uthan grundh

- 37 *Ty si resiga Berg/ Stela Klinter/ Klipporna* Ä G Men sij resige bergh sambt klippor steele och *resiga* 1705 Resige
- 38 *Fast wj weete* Ä G L Ehuruwäl *Fiolar* Ä G stockar L Stockar >
- 39 *tykkas* Ä tyckes
- 41 *benga* Ä G hängia
- 42 Ä G: Jaa hela Jordennes ringh må sigh uthi luffterne swängia *it* 1705 ett
- 43 *Molnet* Ä skyar G skyer *Läglar* Ä G läglor
- 44 *Skyarna* G Och the *Däglar* Ä G däglor
- 45 *Wågarna* Ä wågorne G Wågorna
- 46 *dierfliga syns moot* Ä G stundom syns emot *sielfwa* Ä G sielfwe
- 47 *Jordene* 1705 jordena
- 48 *ut om* 1705 utom *sit* G sin
- 49 *Kellornas Ådrar haa gång igenom hårdaste* Ä G Källornes Ådrar små löpa genom hårdaste 1705 Källorna hafwa gång igenom hårdesta
- 50 *Diurgård dägelig* Ä däijeligh diurgårdh G L dägelig Diuregård
- 51 *både* Ä G bå
- 52 *mångfall* Ä många G månge
- 53 *til* Ä G att
- 54 *Gamble* L gambla
- 55–56 saknas i Ä G
- 57 *Kayan* Ä G kayar *å* G i
- 59 *HERRE utöfwer sljkt wille* Ä G öfwer thetta o Gud! will
- 60 *Lustgård stätelig* Ä G stäteligh Lustgårdh att
- 61 *een ymbnig* Ä G gräas och *bekrönes* 1705 bekröna
- 62 *ljka som förnyade rönes* 1705 så the stå hwita och gröna
- 63–64 Saknas i Ä G
- 65 Ä G : Tu planterar och här wijngårdar, drufworne swettas *och* L ty >
- 66 *hettas* 1685 helttas (tryckfel) Ä G L hettas
Efter 66 följer i Ä G : Tu gier ringaste diuur sin Maat af Eker och böker
Tu wisar allom rum att hwart sitt boostelle söker
- 68 *uti* Ä G i
- 69 *tu* 1705 Gudh *saltaste* 1705 saltesta
- 70 *Fiskerjka* Ä G fiskerijke L fiskrike
- 71 *strijd Strömm* Ä G strida strömar *doch* Ä G lel
- 72 *Fiskare* Ä G fiskaren
- 73 *Wågan* G någon 1705 wågen
- 74 *sarlige leer* Ä G och lutan röör, *tå* Ä G L män >
- 75 *så hagliga* Ä G L fast vidare
- 76 Ä G: Then är blinder och blååk (G blööt) , som ej slik gersima märker *blindaste seer sljk Gärsim/ och görliga merker* i L tillskrivet med Spegels hand
- 77 *Thet* Ä G Ty *Guds* Ä G hans
- 78 *Och alt hwad han giordt* Ä G Ja hwad han hafwer giord
- 79–80 saknas i Ä G

- 80 *Hwjla* 1705 hwilo
 81 *Helige* Ä G L Heligste *här* saknas i Ä G
 82 *mina Tankar digna och* Ä G och tanckarna swimmande
 83 *Sådana* Ä G Sådane *som Himmel och Jord monne* Ä G med mångataliga flera
 85 *herliga* G heliga
 86 *allan* Ä G all wår
 89 *Höll* 1705 Hölt *Höll Sex Dagar uppå* Ä G sex dagar hölt tu på
 90 *och tig* Ä G tu, tigh
 91 *Skulle man om* Ä G Skall man nu om *tilbörliga* Ä G rätt werdeligh L nu werdelig
 92 *höfdes tå eens Engels Heliga* Ä G tå behöfs ett Engla Sinne och *heliga* L Sin och > näfliga [?] >
 93 *Orda-Skatt* Ä G ordan skiett
 95 *Dy* Ä G 1705 Ty
 96 *Bediandes* 1705 Bediande *kräftige* 1705 kraftiga
 97 *Äfl it* Ä G wäsen ett *ofanteligt* Ä G ofantligt L ofanteligt
 98 saknas i Ä G
 99 *Ab! Gif* Ä G Gif nu
 100 *mina* Ä G mine lätt Ä G rätt
 101 *Föör nu min* Ä G För min *Fingrarna* Ä G fingerna
 102 *Nåde* Ä G Näder *ringaste* Ä G slätte 1705 ringesta
 104 *Dumbaste* 1705 dumbesta *Tungona* Ä G tungone
 106 *sielfwa* G sielfwe 1705 thenna *Begynnelsen* 1705 begynnelse

Första Dagsens Arbete

Rubriken Ä G PHOTOLOGIA Första Dagsens Wårck om Liuset
Jnehållet saknas i Ä G

Inledningsdikten

- 1 O Ä G Säg
- 2 *Beschrifwa* Ä G nu skrifwa *på* Ä G om
- 3 *är een O-utsäyelig* Ä G äre åtta gierningars – Raderna 5– 12 är i Ä G numrerade med 1– 8
- 4 *Then tu ej måste beskåda* Ä G hwilka Man ey böör läsa
- 8 *Samt* saknas i Ä G
- 9 *Jämwal och thetta beschrif* Ä G Effter detta beskrifz
- 11 *blifwer* Ä blijr G bler

- 1 *mig* Ä G L sielf L > Ä G har här marginaltext: Förmaningh till Creaturen att dhe skola lofwa Gudh.
 Hänvisningarna i marg. saknas i Ä G

- 2 *tina stoora* Ä tina store G tine store
 3 *Helga* Ä G stora
 4 *Jnstemmer* Ä G stemmer
 6 *Och J* Ä G J och
 8 *alt!* saknas i Ä G *bör* Ä G bör och
 9 *Edert* 1705 Edart
 10 *Med edert Grääs och Lööf om Herrans* Ä G fram medh ehrt Löff och grääß
 och om Gudz L fram med Ehrt Grääs och Lööf och om Gudz > *Edert* 1705
 Edart
 12 *Östan/ Sunnan* Ä G Sunnan, östan *Norden* L Nordan
 13 *begynner* Ä G L begynne
 15 *stigen* Ä G 1705 stiger
 16 *bugar Ehr* Ä buger ehr 1705 böijer knä
 17 *Öfwermagar* Ä G öfwermager
 18 *ehr* 1705 then *tillagar* Ä G tillager
 19 *alles* 1705 allas
 20 *Helge* 1705 helga *Herlig* G helig Marginaltext i Ä G: Drätningen af Saba hade
 Lust att see Konung Salomons herligheet
 22 *wjt-frögde* Ä widtfrögde 1705 widt-frögda *Weet* Ä G L 1705 wett *wittra Gåtor*
 Ä G wittre gåfwor
 23 *thens* Ä G des
 24 *therjempte* 1705 ther jämte
 26 *Kläder* Ä G seder
 28 *samme* Ä G samma
 29 *Herren* 1705 Herran
 31 *samma* Ä G 1705 samme *är* 1705 war *it* 1705 ett
 32 *Förgylte* 1705 förgylta
 33 *Hans litzla Boord kan man* 1705 Man kan hans litzla bord
 34 *Fatebuur* Ä G L Huushåldh > *kan all* Ä G L all > *spjsa* Ä G L kan bespsja
 Ä G har här marginaltext: Mycket mehre lust skole wj hafwa att skåda Gudz
 werk och herligheet
 35 *swaga* Ä G Swage *syns* Ä ä G är L ä > *klädde* 1705 skrydde
 36 *hädde* Ä G tedde 1705 prydde
 37 *Jt* Ä G 1705 Ett *gör sig een* Ä G hoopsätter *Honungz Kaka* Ä G honungz-
 kakan
 38 *kan Pruncke-Retter* Ä G Schmaussen tröster
 40 *Så* Ä G Bå *som* Ä G och L och >
 42 *Drächt* L derest > drägt
 44 *digna* Ä G häpna *häpna* Ä G digna
 45 *Ja sökia* 1705 Ja/ sökia
 47 *iblant* Ä G 1705 iblandh
 48 *Wil honom Elohim i Första Boken* Ä G L Han plägar i sin book Elohim
 honom L >

- 49 *Och thet är Herrans Namn* Ä G L Elohim är Gudz L >
 50 *thet man* Ä G L som wij L >
 51–52 saknas i Ä G, tillägg med Spegels hand i L
 52 *utaf* L best med >
 54 *wenda* L har här radering
 55 *it* G 1705 ett
 56 *synes ingenstädz* G finnes ingestädz *allstädes* Ä G doch allstädes
 Marg. Efter *vid* har 1705 Basil Homil: I in Hexaem:
 59 *Thernäst i sin Försyn som hägnar alt och spjsar* Ä G Seen i all Creatur, som
 han så rikligt spißar L Seen i all Creatur, them han så rjklig spjsar >
 60 *sit* Ä G hans
 61 *kleent* L har här radering
 62 *Mund* Ä 1705 mun
 63 *aldrabäst* L allrabest *thensamme* Ä thensamma
 64 *sin* Ä G hans *Kundskapz* L kunskapz
 65 *må* Ä G bör
 69 *skapade* 1705 skapte alt
 70 *qweekte* Ä G L qwjkte L >
 72 *fleer* Ä G flere i Ä G uti *it* G 1705 ett *Wäsende* Ä G wäsend
 74 *taget* Ä G tagit
 75 *Thet* Ä G Att
 77 *ty man* Ä G man
 78 *tala* Ä G talar *ther* Ä G dhet *säyes* 1705 säges
 80 *suttit* 1705 sutit
 81 *hwad* Ä G dhet *berätter* Ä G berättar
 83 *Sonen heter* Ä G L sielfwer Sonen >
 84 *Men Andan hafwer* Ä G L Seen Andan som har Ä G L > *Andan* 1705 Anden
 86 *thet Tre-Eniga* Ä G dhe tree Ewige
 Marginalhänv. saknas i Ä G
 88 *Andans Krafft* Ä G Anden alt Marginalhänv. saknas i Ä G
 90 *tredie* Ä G tridie
 92 *Och Han* G ty han
 93 *Dy* Ä G 1705 Ty
 94 *ifrån* 1705 ifrå *wrånge* Ä G wrånge *Manis* Ä G Manes Ä G har marginal-
 texten: Manicheernes willfarelse är begynt a° ch: 280
 95 *Weet* Ä G 1705 wett
 98 *andre* Ä G andra
 101 *gör bå* Ä G gjir bå 1705 skapar
 102 *Han* L sielf >
 103 *sielf* Ä G han L han > *än smykkat* G L thet smyckia Marginalhänv. saknas i Ä
 G. Ä G har i stället: Malum culpæ à nobis malum paenæ à Deo
 104 *oss* Ä G thet *tykkat* Ä G L tyckia
 106 *Gud* G Gått

- 107 *låtet* Ä G låtit Marginalen: II saknas i Ä G
- 111 *Kåtor* G Kåjor 1705 koijor
- 112 *Tå* Ä G Ther *Torff* Ä G L halm L > *Måssa* Ä G torff och L laf [?] och > 1705 Stockar
- 113 *tykker man ther* Ä G synes det att
- 114 *swarfwas* Ä G L swärfwas Ä G har marginaltext: Materien till himmel och Jord, hwarföre han af Moses kallas himmel och Jord
- 116 *Fördy* Ä G 1705 Förty
- 117 *blefwen* 1705 blifwen
- 118 *Hur* G Huru *ryma* Ä G rimma *beschrefwen* Ä G 1705 beskrifwen
- 119 *samlat* Ä samlad
- 120 *famlat* Ä famlad
- 122 *ha* 1705 alt *reda* Ä G redan
- 123 *dy llike* 1705 thy like
- 124 *up på* Ä G uppå *Hoop* 1705 ort *äre* 1705 äro
- 125–126 saknas i Ä G
- 125 *it* 1705 ett
- 126 Hela marginaltexten fram till mittför v 154 saknas i Ä G
- 129 *grumlot* L grumlat
- 130 *Herren monde* Ä G Gud mån werket L Gud mond werket >
- 131 *Werldzens* G Werldenes af Ä G med
- 132 *Giölar* G giölor
- 133 *sit* Ä G det *Wirke* Ä wirket G wärket
- 137 *sammantrillat* Ä L sammantrillad
- 138 *heelt* Ä G heel
- 140 *Natskäfworna* Ä G Nattskäfwan kan
- 141 *dömt* Ä G drömt
- 142 *thet* Ä G ther *ju* Ä G så
- 143 *obetänckt* G och obetänckt *Jt* 1705 Ett
- 144 *Kroppen wara förr än ther kan synes* Ä G att hwar ingen kropp är ther är ingen
Ä G har marginaltexten: Med det ord som David menar uthi Psal. 33
- 147 *it* Ä G 1705 ett *lagat* Ä G lagad
- 148 *skeedt* Ä G sked
- 151 Ä G har marginaltexten: Thesse namn betyda dhe 4 Elementer effter poetisk dickt
- 153 *sig* saknas i Ä G
- 154 *tå i* Ä G i det
- 155 *Ther* G Thet *Hårt* Ä G hård *Blött* Ä G blöd *Stygt* Ä G stygd Marginaltext ej i Ä G
Ä G har i stället Vid: Dyon: L: 1: Cap: 16. A Dom^{num} de Plessis c: 10
- 157 *Ther* G Thet
- 160 Ä G har marginaltexten: Gudz underliga method till att byggia

- 162 *ymsa* Ä G ymse
 164 *och Kalck* Ä G Kalck
 165 *Jern* L Tegl >
 167 Marginaltexten saknas i Ä G som i stället har Ex nihilo nihil fit vid: Oratio-
 nem Barlæi de admirandis Cœli
 170 *it* G 1705 ett
 173 *Haaf/ Luft och Land / ther sljkt ej finnes* Ä G bå wattn och landh uppå sin
 tunga
 Marginalhänv t. Virgil. saknas i Ä G
 174 *it* G 1705 ett *bå göra* 1705 bereda
 175 *såger* G säyer *Stierne-Prydna* Ä G Stierne-Prydnat Marginaltexten: 33 G 53
 176 *Strax* G Straxt *Lydna* G Lydnat; i Ä ändr. fr. prydnat
 177 *Jordens* G Jordenes
 178 *strax* Ä G straxt *intet* Ä G jnte
 Inskott i 1705 efter 178:
 The blinde Hedningar, hwars sinne war förwillat,
 Sägs hafwa wrängeligh sikh fordom dags inbillat,
 At Werlden antingen är af sikh sielf så blefwen,
 Som hon är; eller ock är hon så sammandrefwen
 Af allehanda fiuk, som sikh tilhopa lådar
 Och giör alt smått och stort rätt sådant som man skådar;
 Mem [sic!] thet är största flärd som billigt bör förkastas
 Emedan HErrans macht igenom sådant lastas
 179 *Werldens* G werldenes
 Marginaltexten fram till r. 182 saknas i Ä G
 180 *och* Ä G ey
 181 *Steenkar* Ä G Steenar *Bokkar* G bäckor
 182 *Hon* Ä G Han *Hällar* G heller
 184 *tå thet* Ä G ner det
 185 *Luft* Ä G Lufften *aldraminste* 1705 alraminsta
 Marginaltexten fram till r. 198 saknas i Ä G
 186 *Hon bäär all Jordens Tyngd* Ä G Men bäär then tunga Jord
 Ä G har marginaltexten: Med Sysiphus förstås Lufften
 187 *spåde Sisyphus kan ej i Luften* 1705 Spåda Luften wil eij i sitt sköte
 188 *aldraminste* 1705 alraminsta
 191 *och Tu ä* 1705 tigh äro ä G är
 192 *tala wil är meer än Kunga Rjke* Ä G L tahlar är mer än ett kungarike L > wil
 1705 wilt
 193 *wårt Hierta* 1705 wår hiertan
 194 *hafwe wj alt* Ä G haa wij all tingh L hafwer alting >
 196 *kunna* 1705 kunne

- 200 *it* G 1705 ett
- 201 *Hwj skole* Ä G Hwadh skulle
- 204 *När Gud alt thetta Werk haar aldraförst tektz* 1705 När Gudi hafwer täckts
thet stora wercket
- 205 *thenna* Ä G i then
- 207 *man besinner* Ä G L det befinnes
- 208 *all Tjdsens början winner* Ä G L thet kan ju ej begynnas
- 210 Ä G har i marginalen: Gud är allena Ewigh
- 211 *ty* Ä G L fast L > *få ingen Enda* Ä G L ej warda flere L >
- 212 *någorstädz* Ä G någonstedz *kan* Ä G mån *alting wenda* Ä G L alt regera
- 213 *ifrån* 1705 ifrå
- 214 *Liuset syntes grynna* Ä G L lengre wj ej hinna
- 216 *och* Ä ell' G eller
- 217 *wille* Ä G L wille
Ä G har i marginalen: Pererius hafwer skrifwit een förargeligh Book och will
bewijsa att det har lefwat folk i werlden för än Adam skapades. Moses talar ey
om något som är för tjdzens begynnelse
- 218 *it* 1705 ett
- 222 *Han ej sina* Ä G eij han sine *senda* Ä G L wenda
- 223 *giord* L giordt *räknadt* 1705 räcknad
- 226 *Skurad* Ä G L wett-löös
Ä G har i marginalen: Aristoteles hafwer uthspridd denna willfarelsen. vid: l.
3. de Coelo et lib. 8 του φυσικουον item de coelo lib. 1. c. 10
- 230 *eensliger* Ä G L ensam L > *med intet* Ä medh alls intet L in alztintet >
- 231 *Dy* Ä G 1705 Ty
- 233 *Dy* Ä Ty G thet 1705 Ty
- 235 *ej går* L går ej >
Marginaltexten: *nec non [...] elegantem* saknas i Ä G
- 237–238 saknas i Ä G; tillägg med Spegels hand nederst på sidan i L
- 238 *fast* L omskönt > *ej seer sit* L seer ej >
- 240 *sljkt* Ä G sljk
- 242 *Roo som* 1705 roo/ som
Marginaltexten: *& in Catone Majore* Ä G Cic. in Catonem Maj;
- 245 *haa sit* 1705 hafwa
- 246 *till een* Ä G L altså L > *Werldens* G Werldenes *Skapning* Ä G Skapnat
- 247 *Bias när* 1705 Bias, när
- 248 *hafwa noog* Ä G hafwat qwart
- 255–256 står i Ä G efter v. 260
Marginaltexten till vv. 255–269 saknas i Ä G
- 257 *tuchtigt* Ä riktigt
- 258 *Gud han gjorde förr än* Ä G Herren gjorde förr L >
- 261 *Syslor* 1705 gierning
- 262 *om* G med

- 266 *tor* Ä G töör
 267–268 saknas i Ä G
 271 *Herrans* Ä G herrrens *The* G och dhe *The Syslor woro stoore* 1705 Stort under at en torde
 272 *Och kan man säya tå at* 1705 Dårachtigt säija tå thet *giore* Ä G 1705 *giorde*
 275 *Alwjsa* Ä G Alwjse
 Marginaltexten *Ebr.4.13.* saknas i Ä G
 277 *ty han som är för* Ä G ju intet war med L *ty tå* war een >
 278 *Kan thet som intet är rätt som thet wore* Ä G Så kunde han dock see och wist tillsamman L Så kunde han doch alt för sig i Liuset >
 280 *it* G 1705 ett
 282 *it* G 1705 ett *Sporr* Ä G 1705 spoor
 283 *och Framme* Ä G ey framme
 287 / *ty Sex ä* 1705 ; sex äro
 288 *Book som* 1705 Book / som *schrifwer/* 1705 schrifwer
 289 *stoore* Ä G 1705 stora
 Marg. *Augustin* 1705 August Efter *refutantur* 1705 Basil. homil. I Fortasse eodictum est, *In principio fecit, quod creatio rerum uno temporis momento perfecta sit, & citra omnem temporis morulam absoluta*
 290 *hade* Ä hafwer
 291 *it* G 1705 ett *thenna* Ä G dhenne *talat* Ä G tahl
 292 *hon* Ä G han *förhalat* Ä G förhala
 293 *stoora* Ä G store
 295 *förmå* 1705 fyrmå
 296 *Hon* Ä G Han
 297 *Hon* Ä G Han *milda* Ä G milde
 298 *kommer Rosen fram och Lillian* Ä G syns att Lilien och att Rosen
 299 *däglige* Ä G dägeligh *Morgon-Rådna* G Morgon-rådnan 1705 Morgon råden
 300 *stiälar* Ä G L 1705 stjäler *thesse* 1705 thessa
 Andra halvverserna 301–302 är omkastade i Ä G
 303 1705 Men medh thet drögs-mål haar han gifwet oß til känna *gj* Ä G gee
 304 *wåra* Ä G wåre *skolom* Ä G skole
 307 *Seen* 1705 Samt
 308 *sina* Ä G sine
 309 *timar* Ä L timmar L >
 310 *huruwäl* 1705 huru wäl *Arbet* G arbete
 313 *Botn* Ä G botten
 314 *förmätne* 1705 förmätna
 315 *wjdt* G wid Ä 1705 widt/
 317 *kunnom* Ä G kunna
 319 *Då* Ä Jaa G Then
 320 *Ljf och* L Ljf, och >
 321 *Lyn* Ä G L Form L > *prydd* L pryd >

- 322 *Fröö som* L fröö, som > , 1705 fröö/ som
 323 *Tall och* L Tall, och 1705 tall/ och *gröna* Ä G sköna
 324 *Koo och Kalf* Ä G L Kalff och koo L > *Kalf och* 1705 kalf/ och *Ängiar stode* Ä G båsen woro *stode* 1705 stodo
 325 *Ther* Ä G Thet *samma kalla* G sammankalla
 326 *Mörker* G mörkret *monde* L mätte >
 328 *Gryning* Ä G grynning *endes* Ä G wändes
 329 *the doch* Ä 1705 the wist *will som* L will, som *skadeliga* 1705 stadeliga *Marginaltexten lyder i* Ä G: The tanckar hafwa Manicheer och Origines
 331 *Gud för Högmodz* Ä G för sitt högmodh
 332 *Helfwetet ther* L helfwetet, ther 1705 helfwetet/ ther *ther Qwaal och Pina mötte* Ä G och pijnan wore flötte
 333 *it* G 1705 ett *Swalg tiokt* 1705 swalg/ tiokt – Ä G har marginaltexten: Chaos Thetta hafwer gambla hedniske Schribenter ljknat wid ett ägg
 334 *Thet* Ä G Then *diupa Qweed* Ä G L stygga barm L > *Werlden monde* Ä G werldens gräs mon L Werldens sääd mon >
 Marg. *Augustin.* 1705 August. *Sap. 11. v.18.* 1705 Wijsh. 11: 8
 335 *Ande* Ä G Andh så
 337 *it* G 1705 ett
 338 *Warma Ljf* 1705 warma/Ljf *Lius samt* L Lius, samt > 1705 lius/ samt *alsköns Fägring fyltes* Ä G fägringh snart upfyltes
 340 *Warma* Ä G wärma
 341 *Ja som* 1705 Ja/ som *kunna* 1705 kunne
 342 *Gie* Ä G Gier 1705 Gier
 343 *döda* Ä G gröna *förnyat* Ä G förnyad
 344 *ruttit* 1705 rutit
 345 *döda* Ä G döde
 346 *ward* Ä G 1705 wart *hafwande* 1705 hafwandes
 347 *Guld Silfwer* 1705 Guld/ Silfwer
 348 *fruchtbar* Ä G fructbart
 349 *Ja Bergen* 1705 Ja/ Bergen *sina hårda* Ä G sine hårde
 350 *skönste Ädelstenar* Ä skönste Edla-stenar G sköneste ädle stenar *skönste* 1705 skionsta
 351 *Sljk* Ä G Slijkt *befodrat* L befodrat
 352 *med* Ä G L af L >
 353 *strax* G straxt *bestelt har* L bestelt, har >
 354 *uptendt* Ä G uptänd
 355 *it* G 1705 ett *skiönt och* L skiönt, och > 1705 har här marginaltexten Vid Basil homil 2
 357 *Ab* saknas i Ä G 1705 Ach *kräka* Ä G kräkia
 358 *Muld-Wadar* Ä G Mullwadar *usält* L 1705 uselt L > *wräka* Ä G wräkia
 359 *och* saknas i Ä G L, L > *at* saknas i 1705 *först skulle* L skulle först > 1705 skola först *höfwas* Ä G L 1705 behöfwas L >

- 362 *Tendt* Ä G *Tend up och* L *up*, och > – Ä G har marginaltexten: *Liuseth*
- 363 *Ja Titan* 1705 *Ja/ Titan Ja Titan war ej* Ä G *Ty war ej Titan L Titan war ej > lysa* Ä G *liusa*
- 364 lyder i Ä G: *Och Hades lätt sig ej af honom then tjd kiusa* – Ä G har marginaltexten: *Mörkret som och kallas Hades*
- 365 *sielfwer* Ä G *sielfwe kallat* Ä G *kallad*
- 368 *Orter* Ä G *ortar*
- 370 Ä G har marginaltexten *Liuseth kommer uhr mörkret lijksom gnistan uhr stål och flinta*
- 371 *strax* G *straxt*
- 372 *Lykko-blindan* G *Lycke-blindan*
- 373 *förr uthi Wercket sättas* Ä G L *dhe kunna förr uthrättas L > sättas* 1705 *sättes*
- 374 *strax med Eftertryck utrettas* Ä G L *straxt i fulla wercket sättas L > utrettas* 1705 *utthrättes*
- 376 *Bljff* Ä G *blef teknat* Ä G *teknad*
- 377 *Tå* G *Ty*
- 378 *sades förr* 1705 *sades/ förr förr* L *för > allting* 1705 *all ting*
- 379 *tilreedz* 1705 *tilredz; sedermeera* G *sedermehr*
- 380 *Måna fram* Ä G *Månan fram*
- 381 Ä G har marginaltexten *L'un primogenia*
- 382 *första* Ä G *förste*
- 383 *ty* G *dy*
- 385 *dristigt* G *dristit*
- 386 *Wett* 1705 *Weet Hwimsku* Ä *wimska* G *wemsko* – Ä G har marginaltexten: *Gud kan wäl wara Sol och Måne föruthan.*
- 387 *oß at* L *os, at*
- 388 *förlustas* Ä G *haa hugnat*
- 391 *need och* L *need*, och > *förtwjna* Ä G *förtwinna*
- 393 *endalöse* Ä G *endalösa* 1705 *ändelösa*
- 394 *endalösan* G *endalösa* 1705 *ändelösan*
- 395 *rådas* Ä G *rådes*
- 397 *Liusestakan* 1705 *liusestaken*
- 398 *giord* Ä G *giort besta* G *bäste* – Marginaltexten är i L *överstruken* För följande marginaltext finns i L en markering att den bort flyttas upp på den strukna textens plats, vilket dock inte skett i trycket
- 399 *hwilko* Ä G *hwilket*
- 400 *Beprydt* Ä G *beprydd*
- 402 *mätte* Ä G *mäst* Ä har överstrukna oläsliga ord *tidt* L *tjt > Olia* 1705 *olja*
- 403 *stoora Werldens* G *store weldzens*
- 406 *Tjänst så* L *ienst, så > Werld skal wara* Ä G *werlden warar*
- 407 *gott hwad* L *gott, hwad sielfwa* Ä G *sielfwe*
- 408 *sielfwa* Ä G *sielfwe*
- 410 *ä* G är 1705 är'

- 411 *Och* 1705 Om [tryckfel?] *reknat* Ä G reknad
 412 *beteknat* Ä G betecknad
 413 *kunne* Ä G kunde
 414 *bå* 1705 snart
 415 *best* Ä G sielf
 416 *thet sielf* Ä G sielf det
 417 *Ty* Ä G L och L > *och tekkes* G techtes
 419 *O Phœbi* Ä G och Phœbi
 420 *Himmel-dyra* Ä G Himmels-dyre
 421 *få* Ä G L haa L >
 422 *See* Ä G Sij *sökiom* G sökوم
 423 *skönsta* Ä skönste G sköneste
 424 *Penman* 1705 pennen *trötter* Ä G trotter
 426 *såledz* G således
 427 *sielfwe* 1705 sielfwa
 428 *oß* Ä G en *Gåfwa* 1705 gåfwo *senda* L har radering av oläsligt ord
 431 *thet ej* Ä G ej thet
 432 *biuds ej för wår Penning* Ä G ä för penningar ej, L stå ej för wår penning >
 435 *Ögonen ä* 1705 ögon äro
 440 *föra* Ä G leda
 443 *famla* Ä G fambla
 447 *förgätet* Ä G förgätit
 448 *up uhr* Ä G uthaf
 449 *hårdt* Ä G hård
 451–454 följer i Ä G efter r. 480
 451 *Landskap* Ä G lanskap
 453 *blida* Ä G blid *äre* 1705 äro
 454 *Them Dödom* Ä G Then döde *om* Ä G än *wore* 1705 woro
 455 *tå saknas i* Ä G *samme* Ä G store 1705 samma
 456 *låter* Ä G L wärdes L > *sitt Lius oß Wägen wjsa* Ä G L på våra vägar lysa
 L >
 457 *Ja* G iag
 458 *gyllne* 1705 gyldna
 460 *Choren* Ä G Coret
 461 *Fördy* G 1705 Förty *sköna* Ä G sköne
 463–464 omkastade i Ä G
 466 *Gyttia* Ä G dyttia
 467 *Blant* Ä G Bland *Tökn* Ä G Töcken
 468 *mest låta sig* Ä G L bå helst och mest L >
 471 *Lät* Ä G lätt *ej och Natteskäwor* Ä G och Nattskäwor icke
 472 *helst i* 1705 uthi *plä* 1705 hälst
 473 *JESum* 1705 wår JESum
 477 *emellan* Ä G emillan

- 480 451–454 börjar i Ä G efter denna rad
 480 *Ja pröfwä* Ä G Jag pröfwar
 481 *blefwit* Ä G blifwit *sammanblandat* 1705 sammanblandad
 482 *begynte* 1705 begynta *kuäfia* Ä G qwäfwia
 483 *ifrån* 1705 ifrå *annar* Ä G andra
 484 *samme* 1705 samma
 487 *beseet* Ä G besedd 1705 besedt
 490 *Spöke/ Skrock och* Ä G spöken och med *blant* G bland
 492 *skee* G skeer
 493 *the ä ju så* 1705 än the äro ä G är så saknas i Ä G
 494 *strax* G straxt *Wapn* Ä G wapen
 495 *nikkar/ winker* Ä G winker, nickar
 496 *Til* 1705 Så
 499 *stå* G står
 500 *Förr lågo senkte need/ och Sömpn uhr Ögat* Ä G Nedslagne låge och uhr ögat
 sömnen, L Nedslagne legat så och Sömpn uhr >
 502 *it* G 1705 ett
 503 *sljta* G slijte *strax* G straxt
 504 *Reveille* Ä G Pour seller
 507 *Hoop* Ä G L troupe L >
 508 *hurtigt* Ä G lustigt
 510 *weltrar* Ä G wältar *fram* Ä G framb
 511 *Snarr* Ä G snart *tjädigt steller* Ä G käckt inställer
 512 *dok* Ä G då
 514 *andre* Ä G andra
 515 *usla* Ä G usle
 516 *andra* Ä G 1705 andre
 518 *Dy* Ä G 1705 Ty
 522 *Thet* Ä G Att *Mörkret Natten* Ä G Natten mörker
 523 *it* G 1705 ett
 525 *Al-wjse* Ä G O wijse *bå* 1705 tå
 526 *wj mäst* Ä G förnemst
 527 *gir* Ä G 1705 geer
 528 *skole* Ä skola
 529 *Jorden* G Joden
 531 *Wyrkning kenna* 1705 wördning känne
 532 *wårt* Ä G titt *enda* 1705 ände
 534 *och gör then besta* Ä G L ty hon gör bäste L >
 535 *När Dagen plägat haar/ som* Ä G Uthmattar dagen oss och L Utmächtar
 Dagen os och > *späker* Ä G specker
 536 *oß* saknas i Ä G *oß och* L och the > *trötta* Ä G the trotte
 537 *swäfwä wida kring* Ä G swäfwä wid omkring L swäfwä wijdt omkring >
wåra Ä G wåre

- 538 *wjsar* G wijser
 539 *it* G 1705 ett *Örnagåt* Ä G örngåt
 540 *sig ingen Fiäder* Ä G ej någon leem sig
 542 *dy* G 1705 ty
 543–564 saknas i Ä G; 543–548 tillägg med Spegels hand i nedre marg. i L
 549–564 tillägg på lös lapp med F-handen i L
 552 *Ham* 1705 hamn
 565 *så* Ä G L bå L >
 567 *Ther blifwer mången een* Ä G Man blifwer tijd *Bacchi* Ä G Bacchi krönte
 568 *han* Ä G man
 569 *Han* Ä G Ja *een* Ä G ett
 570 *it* 1705 ett
 571 *strax* G straxt *haar* Ä G haar en
 572 *sööta god Nattz-Skåhl* Ä G god Nattz söta skåhl *han* Ä G man *klook* Ä G L frisk L >
 573 *Thet wil* Ä G Man seer *och i Bondens Wisthuus* Ä G att thet will i köket
 574 *gjr* Ä G 1705 geer
 575–576 ej i Ä G
 575 *Gjr* 1705 gier
 576 *therföre med Lust hwar Morgon* L nappast någon dag förgäfwes >
 577 *wäna Natt gjr* Ä G samme gifwer *Heeta* Ä G hetta
 578 *mycket gjr/ och meer än iag wil* Ä G geer then lust som iag tror intet L gjr, then Lust som jag ej lyster >
 582 Ä G: Förlåt mig doch att iag i tine tanckar skrifwer
 583 *Best* Ä G Men *Frögd tu plägar* Ä G lust som tu plä L frögd som tu plä >
 584 *trötte Menniskior som gerna willia* Ä G L yngste Astrildz barn tå the begynna; L >
 585–598 saknas i Ä G som i stället har:
 Thet wore wääl en saak, som skulle örat kiyfla
 Men therom låter iagh småå Nachtigaler hwißla
 585 L Thet wore Glaam för them som hafwa Kitzligt öra > *Möda* 1705 mödo
 586 L Men tyst! Jag talar ej thet sljka willia höra >
 587–590 tillägg i L med Spegels stil
 588 *begynner åt mig* L hon börjer gladlynt
 590 *om iag* L har radering av ursprunglig, oläslig text *meer* L får meer > *wil* L har radering av urspr. folck [?]
 591–598 tillägg i L på lös lapp med Spegels hand
 592 *swage* 1705 swaga
 Rubrik i Ä G: Förste dagsens Widhang (G: Wedhang) om Werlldens (G: Werldzens) Förgängelighet
 599 *hafwer* Ä G hade *sielf* saknas i G
 600 *Adulrunan* G adellrunnan

- 601 *fattat* G fattad *grundelig* Ä grundeligt
 602 *fåt* Ä G fåd
 603 *ther* Ä G thet
 604 *Herrans* G Herrens
 605 *Dy* Ä G 1705 Ty *gekkeligt* Ä G jeckelijkt *tu* Ä G du
 606 *Werldar/ och* Ä G werlldener
 609 *höga* G höge
 613 *wore* Ä G woro *Skildnad* Ä G skillningh
 614 *eena* Ä G ene *skal* Ä skull
 615 *wäl* Ä G L dhet L > *bunnit* Ä G bundet
 616 *någorstädes* Ä G någonstädes
 617 *Holl* G håhl
 618 *Dråppa* 1705 dråppe
 619 *För' n* G För *kan* Ä G skall
 620 *hwad* Ä G dhet *therinna* 1705 ther inne
 621 *stoppad* Ä G stoppat
 622 *hon* Ä G han *iproppad* Ä G iproppat
 624 *sin* Ä G theß
 625 *heller* 1705 hällre
 626 *emellan* Ä G emillan
 627 *wilt* Ä G will
 628 *barnsligt* Ä G barnsligh
 629 *äre* 1705 äro *fleer Werldar til* Ä G flere werldener
 630 *tu* Ä G du *förmåt* Ä G förmådd *alla* G alle
 631 *Tu fickst* Ä G du seer *Tu fickst ikke när* 1705 När tu icke fickst
 632 *wil tit* Ä wiltu
 634 *han* Ä G Gudh
 636 *klemmer* 1705 klemmar
 637 *hålz* G holles
 638 *Werldens* G werldzens
 640 *wilt* Ä G wil *Wäsen* Ä G wäsend
 641 *Ewig Tjd* Ä G ewigheet
 644 *Tråd* Ä G tråå
 647 *ach* Ä G att *boort* Ä G bord
 650 *sin* 1705 sitt *Hufwun* 1705 hufwud
 652 *blandad* Ä G blandat *heeta* Ä G heele
 656 *trasar* Ä G trasor
 657 *nya* Ä G unga *Mosten* 1705 musten
 658 *ja* Ä G L och L >
 659 *falla* G fallar *need* Ä neer *Gny* Ä G larm *Sorg* Ä G Sorl
 660 *Flycht* Ä Sorll G L Sorg L >
 661 *hämmande* Ä hemmande *rätwijsa* Ä G rättwijse

- 662 *Menniskior* Ä G Menniskian
 663 *Fyrbååk* Ä G fyrbåll
 664 *Gnistar* Ä G gnister *Bråna* Ä G brånad *endas* Ä G endes
 665 *Stiernegapare* Ä G stiernegaparen *oß* Ä G som
 667 *tu tig* Ä G du dig
 668 *Domedag* Ä G thenne dag
 670 saknas i Ä G
 671 *Hogen* Ä G hugen
 672 *tu* Ä G du *blinder* Ä G blinner
 674 *synes* Ä 1705 synas G synnas
 675 *then* 1705 thet
 676 *Lood* Ä G loo *mäter thenna* Ä G mächtar thenne
 678 *needslagne* 1705 nedslagna
 679 *oß at* Ä G att wij
 680 *äre* 1705 äro
 687 *Them* Ä G Then *upswälgt* Ä G L upsluukt L >
 688 *Them* Ä G Dhen *hafwa tärtd* Ä G haa förtärtd *hafwa tuggat* Ä G sönder-
 tuggit
 690 *för* Ä G till *the hafwa* Ä G L som the ha L >
 691 *befinnes saker* Ä G befinner saken
 692 *högnödigt* Ä G det nödigt *wakar* Ä G 1705 waker
 694 *af vår Skuld* Ä G för vår skull
 695 *will* 1705 wilt
 697 *tu* G du *Skuld* G skull
 Rubrik i Ä G: Andra Wijdhänge om Englar och Ander.
 699 *TÄ* Ä G L När L > *och* Ä G all
 700 *Haar welat Menniskiom* Ä G Han wille meniskian L Han wilde Menniskian
helig Ä G härlig
 701 *Så* Ä G Då *thet* Ä G ett
 702 *aldra ädlast* 1705 alraädlast
 703 *Pentzlen* Ä G penzel
 706 *Elske-wärde* 1705 älskewärda
 707 *Man blef* G man
 708 *Mon* 1705 Fans *Mestar* Ä G Mästarn 1705 mäter
 709 *skionste* Ä G skioneste *hafwer* Ä G har
 711 *kunde blefwit* Ä kunnat blifwit G kunnat blifwa *blefwit* 1705 blifwit
 712 *Silfwer Tänn* Ä G Silfwertomm
 713 *Liuset nu* Ä G nu liuseth *tänkia* Ä G täncka
 717 *äre* 1705 äro
 719 *haa* 1705 en *blefwit* Ä G blifwit 1705 blefwe
 720 *therom är intet schrefwit* 1705 ther om the intet skrefwe *schrefwit* Ä G skrif-
 wit

Efter 720 inskott i 1705:

Som först begynte oss the gamla ting berätta,

Ty kunne wij nu eij förmåla stort om thetta.

- 721 *Noog är then Kunskap som oß* 1705 Then kunskap är oss nogh, som *Kunskap som* Ä G Kunskap *mon* Ä G månde 1705 kan
- 722 *tiäna* 1705 tiene
- 723 *undersamt* Ä G undersambt *när* Ä G då
- 724 *uti* Ä G i *finne* Ä G befinne
- 725 *Ty the ä* 1705 The äro ä G är
- 730 *hafwa* Ä G haa stoor *genast* Ä G L strax att L >
- 731 *högst* Ä G högt *Äbre-Spitzen* 1705 ährospitsen
- 732 *Herre* 1705 Herra
- 733 *all* G alle
- 735 *månge* Ä G många *blefwe* 1705 blefwo
- 736 *Heelighet* 1705 härlighet
- 737 *therför* G dermed
- 738 *Sin Lydnos* G L Sin lydnas L > *ifrån* 1705 ifrå
- 740 *hafwandes* 1705 hafwande
- 741 *längre* Ä G länge
- 744 *diupste* 1705 diupsta *beredt* Ä G beredd
- 746 *Kjßlan* Ä Kifßlan G gisslan
- 747 *Ah! Ah* Ä G L 1705 Ach, ach L >
- 749 *rasande* Ä G rasade *sargad* Ä G sargat
- 750 *Fjende rät* 1705 fienda rätt *söndertargad* Ä G söndertarget
- 751 *egne* 1705 egna
- 752 *binda* Ä G linda
- 754 *är ey* Ä G ey är
- 757 *förhärdad* Ä G förhärdat
- 758 *affärdad* Ä G affärdat
- 762 *At* Ä G Och
- 764 *Ja* Ä G L Och L >
- 765 *han* Ä G kan *fager kan* Ä G fagert han *utmåla* Ä G L afmähla L >
- 767 *Stegl* G Stegell
- 769 *then* Ä G än
- 771 *Skiökior* Ä G Skiökian 1705 skiökor *sminkar* Ä G sminker
- 772 *Honung-söta* Ä G håningsöte *milde* 1705 milda *winkar* Ä G winker
- 773 *Samweet* Ä G Samwett
- 774 *sine* 1705 sina *Giller* Ä G L Snaror L >
- 776 *falska* Ä G falske *Siälarna* Ä G Siälarne
- 777 *somlige* 1705 somliga
- 778 *wilia* Ä G wele

- 779 *tubbar andre* Ä G andra *tubbar andre* 1705 andra
 780 *Marknad* G markna
 781 *theße* 1705 theßa
 786 *ther största Synd bedrifwer* Ä G som största Synden drifwer
 790 *Man* Ä G L så L >
 792 *plägar* G pläga
 793 *gnagar* G gnager
 795 *mången* Ä G många
 796 *tå* Ä G och
 799 *här saknas i* Ä G *Sybillen* Ä G Sibyller
 800 *meer sljkt* Ä G thesslikt *förwillar* Ä G förwiller
 802 *alla* Ä G alle
 804 *beskeedligt* 1705 illistigt
 805 *Hammons* Ä G Hammane
 806 *frittade* Ä G L frågade L > *bespisat* Ä G L afspijsat L >
 807 *Mosis* Ä G Mosie
 808 *giord* Ä G giord *sielfwe* 1705 sielfwa
 809 *Jambres* Ä G Jambres 1705 Jamres
 810 *Watn* Ä G watten
 811 *op* Ä G 1705 upp
 812 *hwarjo* G hwarje
 813–814 saknas i G, 814 i Ä
 816 *månge* G 1705 många *månge* G 1705 många
 817 *Ondom* L androm >
 819 *är inlagd* 1705 inlagd *är inlagd* Ä G nedlagt
 821 *Naturens Skattar* G naturen skatter
 822 *fattar* Ä G fatter
 823 *lätt* Ä G L sigh L > *smyga* G smygga
 824 *flyga* G flygga
 826 *allstädz* G allestädz *månde* Ä G männe
 827 *sina arga* Ä G sine arge
 832 *ubr* Ä G uth *om icke* L ändr. till som then [?], sedan överstruket *icke Gud thet*
 Ä G gud thet icke
 834 *wilde* Ä G 1705 wille
 836 *hwilken* Ä G L sådan L > *än* Ä G L plä L > *Konungar* Ä G kungarne
 837 *stadigt tro* Ä G L täncka fast L > *then* Ä G L hoo L > *Örlig* Ä G örlog
 838 *it* G 1705 ett *Bod* Ä G bud
 839 *mest* Ä G wist 1705 tidt *sielfwe* 1705 sielfwa
 840 *tillåts* Ä G samptyks L samtyckt >
 844 *bäste* 1705 bästa
 845 *aldraminst* Ä G alldramest
 848 *Menniskior* Ä G meniskian
 849 *af Syndsens Sömpn* G af af Sysens Sömbn

- 850 *Helpwetet* Ä G helfwete
 851 *Christi* G Christe
 852 *dyrfwas* Ä G dyrfwes
 853 *Wälwettandes* Ä G wäl wettandes
 854 *sina* Ä G sine
 855 *Stygis* G Styggie
 856 *heelt* Ä G hehl
 857 *wilia* Ä G wela *starke* Ä G starka
 859 *Lydna* Ä G 1705 lydno
 860 *Bud* Ä G bådh
 861 *och bära* Ä G som äre
 862 Ä G I troo och hörsamheet beständiga dem bäre
 863 *J Troo och Hörsamhet* Ä G The (G: Them) uppå Händerna at L så >
 864 *Uppå then* Ä G Hwad för *Mootgång* Ä G Mootståndh
 866 *hwar* Ä G hwad
 867 *sökia* Ä G söka
 868 *förökia* Ä G föröka
 869 *weta* Ä G wetta *förbudna fula* Ä G förbudne fule (G: fulle)
 870 *them altjd* 1705 altid them
 873 *Pœnitentzes* 1705 ångerfulla
 877 *hon* Ä G han
 879 *mände* Ä G manne
 880 *Jsmael* G Jsrael
 882 *slachtad* Ä G slachtat
 884 *stadigt Tåg* Ä G stadig marsch *skarpa* Ä G skarpe
 885 *Hethiter* G Hethiser
 886 *så* Ä G L bå L > *som* Ä G L så L >
 887 *Folk thet* Ä G troppar L trouppar >
 888 *först skulle Posto* 1705 sin boning skulle
 890 *Jfrån* 1705 Jfrå
 891 *Bod* Ä G bådh
 892 *een ibland* Ä G bland dhe
 894 *ewig-födde* 1705 ewigfödda
 896 *then* Ä G them
 897 *sins* Ä sin G som
 901 *Ja* Ä G Jag *fast* 1705 som *Engel haar* Ä G ängelhäär
 902 *må dock* 1705 lyster *aldrig* 1705 altid
 903 *Men* Ä G doch
 904 *och een rät* Ä G en snäll och L een wäl och >
 907 *kommo* Ä G kommer
 908 *Herre* 1705 HErra *them* Ä G sig
 909 *När* Ä G Ner
 910 *Herrans* G Herrens *ther til* L thärtil >

- 911 *fram* Ä G framb
 912 *Dryck* Ä G drick
 913 *Grafwens Fängsle* Ä G Hafzens fångsell
 914 *segersäll* Ä G segersam *sielfwa* G sielfwe
 916 *strykte* 1705 stryckte [tryckfel]
 918 *Jt* Ä G 1705 Ett
 919 *it* 1705 Ä G ett *förste* 1705 första
 920 *Kungens Son som ringste Trälens* Ä G kungar som den ringste trälen
 921 *annan* 1705 annar *äntå* Ä G ändoch *meer uppå* G mera på
 923 *Tå* G Ty *belägrad* Ä G belägrat
 924 *Undsättning* G unsättning *förwägrad* Ä G färwägrat
 925 *berände* G brände
 926 *ehwar* Ä G ehwart
 927 *up* Ä G opp *Stormstegan* 1705 stormstegen
 928 *sådant* Ä G sådan *knysta* G gnijsa
 929 *ther hördes* L hördes > *hördes* Ä G hörde
 931 *sljk* Ä G slij
 932 *aldra störste* Ä G alldrastörsta 1705 alrastörsta
 934 *Gatur* 1705 gator
 936 *Dronning* Ä G drättning
 937 *it* G 1705 ett *styg* Ä G stygd
 938 *seen skulle* Ä G skull sedan
 940 *blj it* Ä G ble ett 1705 blifwa
 942 *begynt sin Wappen* G sin wapen *begynt Wappen* 1705 wapen
 943 *många* Ä G många
 946 *hon rätt* G han då
 947 *Nöd* Ä G böön
 948 *wilde* Ä G 1705 wille *annar* Ä G annor
 949 *Himmel-wäpnadt* 1705 himmel-wäpnad
 950 *nidfälte* Ä G 1705 nedfelte
 952 *nidstyrte* G 1705 nedstörte
 953 *mond* Ä G 1705 mon
 954 *Folka-Skock* Ä G Folkeskäck
 956 *Men* 1705 Mem [tryckfel]
 957 *bedia om Quarteer* 1705 sökia skonsmål tå
 958 *Ja* Ä G Och
 959 *såg* G så
 960 *när Wargar* Ä G ner wargen
 962 *monde* Ä G männe
 964 *wärkar* Ä G wärker
 968 *såg* Ä G så *Man* G mand
 969 *straxt* G strax
 970 *störste* 1705 största

- 971 O 1705 Ach
 972 *hwilkas Himmel-Swärd* Ä G hwilket himbla swärd *Jordiskt* G Jordiske
 973 *Fiender* 1705 fiendar *lätt kunnen* Ä G L så lätt plä L >
 974 *förtrykte* 1705 förtrychta
 975 *hafwe* Ä G 1705 hafwen *Edre* Ä G 1705 edra
 976 *hwilke* Ä G 1705 hwilka
 980 Ä G L Af aganippes brun ett breddfult Embar bära L >
 982 *långwäga Färd* Ä G långfärda wägh *första* Ä G förste
 983 *therför* Ä G derförre *thet nämste* Ä G nembste *nämste* 1705 nämsta
 986 *snäll och* Ä G arbetz *ojämbne* Ä G ey iembne 1705 ojämna *glättar* Ä G glätter
 988 *it* G 1705 ett *strax* G straxt
 990 *wist med* Ä G med dheß *Qwickbeet* 1705 qwicket

Andra Dagens Skapelse

Rubriken i Ä G: VRANOLOGIA Skapelsens andra dagh.

På hwilken Gudh haer giort Skilnad på Watnet som är öfwer och under
 Himmelen

Dagens L Dagens

1 *wäl* Ä G god

2 *warder GUDJ Loford* Ä G att tack Gudi blifwer L at tack warder Gudj >

6 *Egendom* G ägendom

Citaten ej i Ä G

Genes. I. v. 6. 7. 8. 1705 I Mos. 1.6.7.8.

it 1705 ett

skillie 1705 åthskilje

Lege Job: cap. 37. & 38. 1705 Läs Jobs Cap. 37. och 38.

Esa. 42. v. 5. 1705 Esa. 42,5.

Esa. 44. v. 24. 1705 Esa. 44,24

Marg. vid. Esa. 48. 13 1705 Se Esa 48 v. 13.

Jerem. 10. v. 12. 13. 1705 Jerem. 10, 12. 13.

mykit 1705 mycket

ifrå 1705 ifrån *Marg. Vid. Baruch. 3. v.* 1705 Se Baruchs 3.

1 *bergad* Ä G bergat

2 *fram* Ä G framb *Gyllne* 1705 gyldna *färgat* 1705 färgad

5 *waknar Foglen strax* Ä G wakar Foglar straxt *flyger* G flygger

6 *qwicknar* Ä G qwecknar *sine* G sin 1705 sina *smyger* G smygger

7 *då* Ä G tå

9 *fram* Ä G framb *andre* 1705 andra *skådar* Ä G skåder

- 10 *Purpur Munn* Ä G purpurmundh *bådar* Ä G båder
 12 *ymbnig* 1705 ymnig
 13 *druppet* Ä G druppit
 15 *mond* Ä G mon 1705 mån
 17 *nämpde* Ä G nembde *Verse-rjke* 1705 werse-rika
 24 *förmyckit* Ä G förmycket
 25 *Sömpn* Ä G Sömbn *Abronis goda* Ä G ambronis gode
 26 *then* G them
 29 *myckit* Ä G 1705 mycket
 30 *Edor* Ä G L här ehr L >
 31 *Fauni* Ä G Launis
 32 *så* Ä G att *klingar* Ä G klinger
 33 *Fogl* G fölg
 38 *mina* Ä G mine
 39 *och* 1705 om
 Efter v. 40 har Ä G här inskott av raderna 87–99
 41 *rätt* Ä G thet *danad* Ä G danat
 42 *Grunden* Ä G guden
 43 *it Tiäl* Ä itt tellt G ett telt 1705 ett ett [sic] tiäll
 45 *ther* G then *swefwar* Ä G swäfwär
 46 *Giordt* Ä G L Giord *sträfwär* Ä G L sträfwär
 47 *utsprida* Ä G uthsprijta
 48 *Thet står nu* Ä G står stadigt som
 49 *öfwer-Himle-Haaf* Ä G öfra HimblaHaaf
 51 *at ther med stundom* Ä G ty det skal stedze
 52 *monne* Ä G 1705 månde
 53 *thenna* Ä G thenne *Himla Glob* Ä G himblagloob *ring-ränner* Ä G kringrenner
 54 *skynder* L skyndar
 55 *Heeta* Ä G hetta
 58 *trängta* G tränchta
 62 *snälle Xeuxis* Ä G sköna Xeunis *snälle* 1705 snälla *beelt* Ä G än
 64 *Slögheet* Ä G slugheet
 65 *tå* Ä G då *Gäsen* G gässen
 67 *gyllne* 1705 gyldna *Wil* Ä G skall
 68 *Tjt* Ä G Dijth *tör* Ä G törr
 70 *sqwäka* Ä G swäka
 72 *tå* Ä G och; ändr fr. oläsl. i Ä *man* Ä G thet *thet böra* Ä G anhöra
 73 *börjar* Ä G börier
 76 *förhala* Ä G det förhala
 79 1705 har i marginalen Ordsp. 30: 4
 80 *Blåst* Ä G blest *tin* Ä G din
 81 *Uplöft* Ä G 1705 Uplyft *til tig min Siäl* 1705 min siäl til tigh *tig* Ä G dig
 84 *Rjmen* Ä G munnen; ändr. fr. oläsl. i Ä

- 85 *tå* Ä G så *gräfla* Ä G L *flijtigt* L >
 86 *och sökte rätt med Wända* Ä G så *gräfwa* som en bonde L så *gräfla* som een bonde > *och* 1705 om
 87–99 kommer i Ä G efter v. 40
 87 *alz intet* 1705 alsintet
 88 *wilde* Ä G 1705 wille
 89 *Jag* Ä G mig *höll* L hölt > *grafwa* G *gräfwa* L
 90 *inga* G inge
 91 *mig månde tjd* Ä G mån offta mig L månd offta mig >
 92 *och Jord* Ä G 1705 om jord
 93 *dock* Ä G då *uti the* Ä G L i luftens *hwälfde* 1705 *hwälfda*
 94 *Alz ingen* 1705 Alsingen *Maas-Ugnar* Ä G Maaßungar
 96 *Skeep* 1705 skep
 98 *handadt* G handlat
 99 *it* G 1705 ett
 101 *seer* Ä G såg *it dägligt* G ett däyeligt *it* 1705 ett *ej murat* Ä G *inmurat Bogar* Ä G *bågor*
 104 *Ja* Ä G Men *wil* Ä G månd L mån >
 106 *tagit* Ä G taget
 107 *Silfwertråd* Ä Silfwerträä G L Silfwerträ L >
 110 *feelar* Ä G faller *något sådant* Ä G sådant
 112 *swingar* G swinger
 113 *seer* Ä G *sijr Mosis* G Moses
 114 *befljtar* Ä G beflijter
 117 *Himlens* G Himmelens
 118 *Perspectiv utletar* Ä G *perspectio* *uthleeter*
 119 *Man* Ä G Men
 121 *krökas* Ä G L *krökes*
 122 *Prydning* G prydnat *spökas* Ä G *spökes*
 123 *Skytt* Ä G *Skiött Ophiuchum* G *orphiurum jagar* Ä G *hagar*
 124 *Haren tager* Ä G *haran jagar Haren* 1705 *Haran*
 125 *Eudoxos* Ä G *Eudorus*
 126 *Blant* Ä G L 1705 *Blandh sielfwa* Ä G *sielfwe ia* G *iag*
 127 *Swanor* 1705 *Swanar Korpar* G *kårpor*
 128 *Himla-Kloot* Ä G *Himbla Kloot*
 130 *Antinoum* 1685 *Antonoum* [tryckfel] Ä G *antirorum* 1705 *Antinoum*
 131 *thet Bootes* Ä G att *Boeter*
 132 *Andromedam åspringar* Ä moot *Andromedum springer* G emot *Andromedum* [sic] *springer* L moot *Andromedam springer* > *åspringar* 1705 *åspringer*
 133 *beller* 1705 *hällre Mosis* G *Mosie*
 134 *bygd* Ä G L *bygdt* L > *må* Ä G *får*
 135 *i gåår berömde* Ä G *gåår berömbde*
 136 *som* Ä G L *han* L > *ingalunde* Ä G 1705 *ingalunda*

- 137 *Konsterjke* 1705 konsterika it Ä G 1705 ett
 139 *Namptn och Titul stoore* 1705 namn som wij tå sporde/
 140 *Han heeter Elohim* Ä G EloHim heeter han *giore* Ä G 1705 giorde
 141 *it* G 1705 ett *blefwen* Ä G blifwen
 142 *blj* Ä G ble *blj beschrifwen* 1705 blifwa skrefwen
 143 *för* 1705 förr *begynte* G begynt
 145 *It* 1705 Ett *Skapnad* G skapnat
 149 *fram* Ä G framb
 150 *allahanda* Ä G allehanda
 151 *Tin* Ä G thenn 1705 Ten *Blij* Ä 1705 Bly
 152 *margahanda* Ä G allehanda *bör* Ä G mån
 153 *it* G 1705 ett
 154 *Sophister* Ä G Sophisten
 155 *Chaos* G chos
 156 *skiedt* Ä G sked
 157 *thet wj* Ä G hwad wj
 158 *At* Ä G Thet *Watn* Ä G Watten
 159 *giordt* Ä G giord
 160 *bå* 1705 båd'
 162 *skylar* Ä G skyler
 163 *theße* 1705 theßa
 164 *strax* Ä G straxt Marg. *fins* 1705 finnas
 165 *Eeldz-Lågan* 1705 Eldzlågen
 166 1705 har i marginalen Vid. Basil. Homil. I.
 167 *förklara* Ä G förklarar
 168 *Elementerne* 1705 Elementerna Efter 168 har 1705 följande inskott:

Doch vthi sådan färd och meer än konstig wändning
 Är intet Element nu reent och vthan bländning/
 Ty Eld i Luften/ Luft i Watnet/ Watn i Jorden
 Befins och sämjas wäl/ Så wäl som thessa orden.

- 169 *snöda* Ä G snöde
 171 *ynghat* Ä G ynghad
 172 *wäna-strjdig* Ä manna-stridigh *tilsamman löder* G tillsamanleder
 177 *emillan* Ä G 1705 emellan *Watnen* Ä G watnet
 178 *Ofwan til* G öfwertil *här* Ä G dher
 179 *Jt* G 1705 Ett *wele* G welle
 180 *första* Ä G största
 182 *förrättar* Ä G förrätter
 183 *resar* Ä G L reser *rundar* Ä G runder
 184 *Börda* 1705 bördo *grundar* Ä G grunder
 185 *The Pyramider* Ä Ty Pyramiden G Ty Pyramiden och L af

- 186 *dock* Ä G och ä 1705 fins *omöyligt skulle* Ä omöyligt skola G omöjeligit skola
 188 *then samma* Ä G them samme
 189 *noog samt och hans Allmacht* Ä G L och hans allmacht noogsambt L >
 191 *thetta* G dette
 192 *månne* G måde 1705 månde
 193 *Samt* Ä G Sampt
 194 *jämwäl androm* Ä G androm jembwääl
 195 *må* Ä G mån *Rakia* G Raxia
 197 *härda* Ä hårda G håda *blött* Ä G blöd
 198 *Blåsorna gör hårdare* Ä G blåsarne kan giöra hård
 199 *med Wäder wil utspenna* Ä G L och wäte wäl utthbläser L >
 200 *kan iag ej få än thenna* Ä G L fåår iag eij hwar iag läser L >
 202 *Watn* Ä G watten
 203 *ja* G iag
 207 *Betyga* G Betyda *Schamaym* Ä Sohamaim G Sohanurim 1705 Schamajim
 209 *Färgan* 1705 färgen
 211 *undersamt* Ä G undersambt *wjlle* L wilde 1705 har i marginalen: De aquis supra coelestibus Vid. Joh. Gerhardi Disput. Jsagog. X. § 6. & seq. Philon Joseph. &c. in Disp. Calixti
 214 *tänjas* Ä G tämias *wrjdas* Ä G drifwas
 215 *hwilket* Ä G L det som L > *sprutar* Ä G spruter
 216 *Och* Ä G Att
 217 *eendeel* 1705 en deel *härdas* Ä G härdes
 219 *tiokkaste* G tiocheste 1705 tiokkeste *månd* Ä G mån
 221 *Himla-strömar* G Himbla strimor
 224 saknas i G
 225 Denna rad i Ä upprepad efter r. 226. *Mose tåktes* Ä G L Moses har tåkts L >
 226 *När* Ä G Ner *tå* G då *nedre blifwa* Ä G neder-blifwa Marg. *Exod. 32.1.* 1705 2. Mos. 32:1.
 228 *Himlen* G himmelen *så* Ä G L *tå* 1705 har i marginalen: Ps. 104. 2,3.
 229 *at och* G och at *förkunnar* G förkunna
 230 *thenna* Ä G thenne 1705 har i marginalen: Augustin lib. XI de Civ. Dei cap. ult.
 232 *Haaf* Ä G watn
 233 *dåra-speel* Ä G dårespehl L dåraspeel
 234 *stora* Ä G store *heetta* 1705 heta
 237 *Medeldeel* Ä G meddeldehl
 239 *rund* Ä G run *wjd* Ä G L raak L >
 241 *Himla-Fäste* G himblafäste
 242 *iblant* Ä G 1705 iblandh *mästa* Ä G beste
 244 *äre* Ä G 1705 äro
 245 *wrjdet* Ä G L wrider L > *snält* G snart
 247 *It* Ä G Een 1705 Ett

- 249 *Demant* G Diamant *swärwad* Ä G swärfwat
 250 *fördärfwad* Ä G fördärfwat
 251 *eenda* Ä G rena
 253 *Himlen* Ä G Himmelen
 254 *Lufte-Kretzar* Ä G luffte kretzer
 256 *fagra* Ä G fågra *Månes* Ä G månens
 259 *Eeld-Kretz* G Eldkrätt *lyser* saknas i G
 260 *andra* Ä G andre *bysar* Ä G hyser
 262 *Drotningholm* Ä G Drånningholm
 263 *Danska Länder* Ä G danske städer
 264 *blant theras Slott thet bästa* Ä G L blandh slottet aff dhe bäste L > *blant* 1705
 bland
 265 *någor* Ä G någon
 267 *een* Ä någn G någor
 268 *nesa* G näsa
 270 *öfwer* Ä ofwer
 272 *största* Ä G störste
 274 *Och* Ä G O *än* Ä G eij
 276 *Jordens* Ä G Jordsens *rymbd* 1705 rymd
 277 *gyllne* 1705 gyldna *prächtig* Ä G prächtig
 279 *fram* Ä G framb Marg. *it* 1705 ett
 281 *samlar* Ä G samblar *stoora* Ä G store
 282 *Beklädder* Ä G L Beklädde *nätt* G rätt
 283 *achtar* Ä G L achta
 284 *så* G att *må* G mon
 285 *heela* Ä G hele
 286 *bära* Ä G bringa
 288 *Werldens* G wärlldennes L Werdens
 289 *gjr* G gifwes 1705 gier
 290 *Skeep* Ä G Skepp 1705 skep
 292 *Carthou* Ä G Carthaw *donar* Ä G dundrar
 294 *Och* G Ä *Rädzla* 1705 rädzlo
 298 *är* Ä G ä
 300 *hjt åt neder* Ä G neder hith åth
 301 *wårt* Ä G hwart *it* G 1705 ett *mykkit glimmar* Ä G mycket glimmer *mykkit*
 1705 mycket
 302 *stedze* 1705 altid *liusa* Ä G liuse
 303 *pläger Pråla* Ä G plägar stråla *pläger* 1705 plägar
 304 *all Werldens* Ä G Werlldennes *bestråla* Ä G bemåla
 306 *Blant* Ä G 1705 Bland *Elementerna* Ä G Elementerne
 307 *reen* Ä G L puur L > *utkommit* Ä G i kommit
 309 *ther wjd* Ä G thermed *ljknadt* 1705 liknad
 310 *teknadt* 1705 teknad Marg. *begrip* 1705 begrep

- 311 *een Stierna fins som* Ä G L fins stiernor som är (Ä: ä) L >
 312 *f Marg. Frisij & Gassendi* 1705 Frisij Gassendi &c
 313 *så saar* Ä G L Subtil L >
 315 *samt Wärmas* G sampt wärmes
 316 *längste* Ä 1705 längsta
 317 *är fuller* Ä G L han är wäl L >
 318 *han* Ä G hon
 319 *uti Natt och Dag skal han* 1705 han hwar enda dygn skal kring *han* Ä hon
 320 *han* Ä hon
 321 *han* Ä hon
 322 *törna* Ä G törne
 323 *tå* Ä G doch *formerat* Ä G L parterat L >
 325 *the* Ä G han
 327 *Loft* G lof
 330 *måste* Ä G mände
 331 *Munn* Ä G mund *andre* 1705 andra
 332 *beqwämar* Ä G beqwämmer
 333 *och* Ä G *eij ej* Ä G och
 334 *någor* Ä G någon *uhr-Maka* Ä G L uhrmakan *minnas* Ä G finnas
 335 *Rum och Loft* Ä G loft, *eij rum Kreetzar* Ä G Cretzer Marg. *äre* 1705 äro
 336 *Samt* Ä G Sampt *Böckerna* G böckerne
 338 *theß* G det
 339 *Ptolomæus* G Pholomæus
 340 *Nje* 1705 nijo
 341 *rjke* 1705 rika *äntå* Ä G enda
 343 *bewekar* Ä G beweker
 344 *öfwermåttan* Ä G L öfwermåttan L > *neekar* Ä G neker
 345 *nedra Stierne-Krantzar* Ä G nedre Stiernekrantz *nedra* 1705 andra
 346 *kommer* Ä komma *hwar efter dantzar* Ä G dhe effterdantza L the effter-
 dantzar >
 348 *ett* L it
 350–355 Ä har dubbelskrivning av dessa rader; första skrivningen överstruken
 350 *lawerar* Ä G Marcherar 1705 lowerar
 352 *The* G Ty
 353 *Planeterna* Ä G L Planeterne L >
 354 *it* G 1705 ett *the ä waande* 1705 them är gifwet
 356 *Femton* G fembton
 357 *några* Ä G någre
 360 *Spräck* Ä G språåk *myckit* Ä G mycket
 361 *ther* Ä G then
 362 *och een Planet* saknas i G
 363 *Barna-Gluup* Ä G L barneglup L >
 364 *han haar* Ä G har han

- 365 *ganska* G ganske *Footz* Ä foot *gamle* G L gamble L > *krälar* G kräler
 366 *trälar* Ä G krälar
 367 *sine* 1705 *sina* *Tjd* saknas i Ä G
 368 *Dock* G dy
 369 *man* Ä G han
 370 *man* Ä G han
 372 *Om* Ä G Att
 374 *förändrar* G förendrar Marginaltexten: *Then andra Planet* saknas i Ä G *andra* 1705 andre
 376 *Och* G *Jaa alle* 1705 *alla ja* G och
 378 *och med* Ä G och
 379 *törr* L torr 1705 *tör törr iag wäl* Ä G will (G: wille) han ej *bans* Ä G sitt
 380 *upföra* Ä G opföra
 381 *Ty thet är Skalde-Qwad at sådan* Ä G Ther han nu Munskenk är en qwick och
 382 *Han skulle* Ä G Och måste
 383 *Blant* Ä G 1705 Blandh
 384 *Och* Ä G L Som L >
 385 *följer* G follier
 386 *ty är han* Ä G L hans färg är L > Marginaltexten: *Then tredie Planet* saknas i Ä G
 387 *uti Harnesk* Ä G L i fult harnisk L >
 388 *långsamt ändar* Ä G långsamt ändar
 389 *fram* Ä G framb *ämbnar* G ämbner Ä 1705 ämnar
 390 *lämbnar* Ä G 1705 lämnar
 391 *Ty* L Dy *hafwa* G hafwe
 392 *troot* Ä G trodd
 394 *sanne* 1705 sanna
 395 *medle* Ä G nedre 1705 medla
 396 *blandt* Ä G 1705 bland *Himle-Furstar* Ä G Himbla Förstar 1705 himla-furstar
 397 *guul* G gull *äre* 1705 äro
 398 *gyllne* 1705 gyldna
 401 *Beläte* G Conterfait Ä L Contrefait >
 402 *Samt* Ä G Sampt *fierde* Ä G fämbte
 403 *VANADIS, then Wäna Qwinne-Stierna* Ä G then Brunet then wakra flickors stierna
 404 *folska Folketz* Ä G heele werlldens *Ellskogz ymbne-Kärna* Ä G älskogz ymne kerna *ymbne-* 1705 ymne-
 404 f Marginaltexten: *Then Femte Planet* etc. saknas i Ä G
 405 *alraliufste* 1705 alraliufsta
 406 *Ögon-Brynor* Ä G ögnebryner
 407 *däglig* G däjelig
 408 *bå* 1705 rätt
 409 *tu* Ä G du

- 410 *Natta-Tjder* Ä G nattetijder
 412 *tig* Ä G digh *tu* G du
 413 *Tråd* Ä G tråå *Penning* Ä G Klädningh
 415 *troo* Ä G mån *beteknar* Ä G beteckna
 416 *Jungfruns* Ä G Jungfrurs *Kind* Ä G Kin *Rosen* Ä G roser *bleknar* Ä G blekna
 417 *Tu hafwer Dufwor* Ä G L Du haar en dufwa L > *them med Lust upföder* Ä G L henne kräset giöder L >
 418 *tu* Ä G du *tu* saknas i G *dödar* Ä G döder
 419 *Honung* Ä G honungz *tina Dufwo-Later* Ä G L all tin dufwelater L >
 420 *tu* Ä G du *heelt* Ä heel
 421 *tin* Ä G L din L > *får* Ä G L mån L >
 422 *Är Guldet ej så rödt* Ä G L Guld är ej då så röd L >
 423 *tig* Ä G dig *på* Ä G med *gljda* Ä G strijda
 424 *mången/ mången* G mången många *tin* Ä G din
 425 *ämbnar* 1705 ämnar *tu* Ä G du
 426 *tu nu för* Ä G L du för gott L > Marginaltexten: *Then siette Planet* etc. saknas i Ä G
 427 Marg. *sine* 1705 sina
 428 *Streek* G sträk *uprichtigt* G opricktigt
 429 *Ty* L Dy *skynder* Ä G skyndar
 430 *skal* Ä G lär *tig* Ä G dig
 431 *råkar* *tig* Ä G L finner dig L > *alla Marknadz* Ä G L dhe frantzöske L >
 432 *ästu* Ä G är du 1705 äst tu *ther* Ä G hwar
 433 *Herr* Ä G L Alt L >
 434 *lärdt* Ä G lärd
 435 *Trotings Pußar* Ä G L narrepussar L >
 436 *tu* Ä G du *blant* Ä G blandh *tine* Ä G dine *blant andre tine* 1705 bland andra tina
 437 Ä G L Blandh Marquetenter Felouer Böxetiufwar L > *dierfwe* 1705 dierfwa
 439 *tu* Ä G du *tig* Ä G dig *fräck* Ä G frisk
 440 *tu* Ä G du
 441 *kan* 1705 kanst *tin* G din
 442 *tu sanfärdig äst een Tomtebiäs* Ä G du behändigt fåår alt hwad som fans *sanfärdig* L sanfärdigt
 443 *när* Ä G ner *Tuppar* Ä G topper
 444 *gjr* Ä G geer 1705 gier
 445 *Tin Åtburd* Ä G L Titt mode L > *Åtburd* 1705 åthbård *ny* Ä G L nytt L >
 446 *Een Fiäder* Ä G L Plumager L >
 447 *mången* G många *Capreol* Ä Capriol *tina* Ä G tine
 448 *Wingar* Ä G L fiädrar L >
 449 *ja* G iag *och* Ä G så
 450 *förmycket* G förmycke
 451 *Himla-Fru* Ä G Himbla Fru

- 452 *fleere* 1705 flera
 453 *intet* Ä G icke
 454 *hwilka* Ä G hwilke *it kräsligt Öra kitlar* Ä G L wår(Ä wårt) Fruentimmer
 kitzler L > wår Fruentimber kitzler > *it* 1705 ett
 455 *fram* Ä G framb *tig* Ä G dig
 457 *tu* Ä G du
 458 *tu* Ä G du *tig tå* Ä G dig då
 459 *nedraste /ty ästu teck för alla* Ä G nedrigste och måste liggia under *ästu* 1705
 äst tu ty L dy
 460 Ä G Som swaga Könet plä, det gåår så alla stunder *andre* 1705 andra
 461 *Tu* Ä G Ty *tina* Ä G dine
 463 *faar sådan* Ä G sedan faar
 464 *andre* Ä G 1705 andra *plä* G blä *warma* Ä G 1705 wärma
 465 *tig* Ä G dig
 466 *kan* 1705 kanst
 467 *Tuppen börjer* Ä G tupp begynner
 468 *törr* Ä G töör
 469–472 saknas i Ä G
 469 *rosa* 1705 skämma *rosad* 1705 fordom
 470 *med the skamlösa Orden* 1705 beskämnd medh thessa orden
 471 *ubrsinnig äst* 1705 gör tokot folck
 473 *fiäsa* Ä G reesa
 474 *mänge* 1705 många *Runor* Ä G runner
 475 *äre* 1705 äro *schrefne ther* Ä G skrifne *tusand* Ä G mångtusend 1705 tusend
 476 *klyfwa* G 1705 klifwa
 477 *Dy* Ä 1705 Ty *ifrån* 1705 ifrå
 478 *hwilka* Ä G hwilken *sit Weet* Ä G bå wett *Weet* 1705 wett
 479 *Månans* Ä 1705 Månens *wil iag til Jordan* Ä G till Jordan will iag
 480 *it Trefalt* Ä G ett treefäldh *it* 1705 ett
 482 *mindre* 1705 minder
 484 *fasar* Ä G faser
 486 *alzintet* G alt intet
 487 *Dy* Ä G 1705 Ty
 489 *Ruste-Kammar* 1705 ruste-kamar
 490 *bå* 1705 nu och 1705 nu
 491 *Fatebur* Ä G fattebur *Snö* Ä G snö *stoppad* Ä G stoppat
 492 *Jt Pakhuus* Ä G En fattbur *Jt* 1705 Ett *många Wäder proppad* Ä G strenga
 wädret proppat
 493 *Tu giör om Sommaren the* Ä G Om Sommaren giör tu oss
 494 *Brasan* Ä G ungen
 495 *warmar* G wärmar *op* G 1705 upp
 496 *tu* Ä G du *baak Ugnen* Ä G i spijsen
 497 *Jt* G 1705 Ett

- 499 *sina* Ä G sine *Gräntzor* Ä G Gräntzer
 500 *ej om Wäldet* Ä G hafwa ingen
 502 *Måne* Ä G Månen
 503 *nu kall* Ä G och kall
 504 *fuchtig* G flychtig
 506 *monne* Ä G mände
 507 *Kåpa* Ä G kåpå *han* Ä G man
 508 *bära sådan Drägt* Ä G L draa det Liverie L >
 509 *Dock* G Och
 510 *tage* Ä G L taga
 511 *som* Ä G L ther
 512 *herliga* Ä G L herligen 1705 härligast
 513 *Brödzbetan* Ä G L brödzbettan
 514 *lefwa kan j Kräslighet* Ä G lefwer i stor Kiässlighet L lefver i stor Kräslig-
 heet >
 516 *När* Ä G Ner
 517 *när* Ä G då *Sumpig Ort* Ä sumpigt rum G sömngt rum
 518 *rutten* 1705 ruten
 519 *Åtlar* Ä G Atlar
 521 *bljdt* Ä G blid *lugnet* Ä G lugnat
 523 *förgiftar* Ä G förgifter
 524 *han* Ä G hon
 525 *Helga* Ä G helge *alwarligt* ÄG alfwarlig
 526 *i* G uti
 528 *uti* 1705 thenna *sidsta* Ä G sidste
 529 *iag wil* Ä G will iag
 530 *tätt* Ä G ted
 533 *öfra* Ä G öfre
 535 *näär* Ä G ner
 538 *nämst* Ä G L nembst 1705 närmst *ty* L dy
 539 *beller* 1705 hällre
 540 *weta* G wetta
 541 *och* L alt > *smånings* Ä G L jemwääl L > *måste* Ä G måtte *luttras* G bättras
 542 *somt* Ä G sompt *fryys* Ä G fry *Sniö* Ä G snö *pluttras* 1705 smuttras
 544 *up* Ä G in
 545 *Sools* Ä G Sool *sedan deelar* Ä G L seen fördeelar L >
 546 *Watn* Ä G watten
 547 *Badstu-Mannen* Ä Badstug-Mannen G bastumannen *först the snottre* Ä G
 kan med sine L kan med sine > *snottre* 1705 snotttra *warmar* Ä G warma
 548 *Och drager* Ä G Updraga *sedan* Ä G swett och
 549 *store* Ä L 1705 stora *Heeta* G hetta
 550 *Tökn* Ä G moln *och saknas* i L *samt Moln* Ä G samt regn (G: reng)
 551 *therför* Ä G therføre *man nu Meteoron* Ä G man Meteora

- 553 *weta* Ä G wetta
 554 *Uptänd* L Uptendt *Heeta* Ä G hetta
 555 *Ju* G Ty *kan* Ä G L mån L >
 556 *han må* Ä G han kan L man kan >
 557 *stedze* 1705 alltid Marg. *Wilja* L Will
 559 *hon* Ä G han
 560 *tå* Ä G då *merka* L merkia
 565 *Så* Ä G Jaa *och* L och och *Heetan* Ä G hettan 1705 heten
 566 *Tå* Ä G Då *smattrar* 1705 smattra *kåta* Ä G kåte
 567 *Dimban* G dimman *många Stykken* *wittrar* Ä G många stycker wittra
 568 *Raquetten* Ä G 1705 raqueten
 569 *Meteoror* Ä G Meteoren
 570 *Än* Ä G L Och L >
 571 *Hurledes* Ä G Hurludz
 572 *alla Satzer* Ä G L alle Zedler L >
 573 *klistra* 1705 kistra [tryckfel]
 575 *sprutar* 1705 spruter
 576 *Snart* G Snar L har i marginalen Twänne Män utj Troja (överstruket med annat bläck)
 580 *thenna* Ä G denne *förlorar* Ä G förlorer
 581 *Jag* G Jaa *wäl härnäst* Ä wäl och nu G nu och wäl
 582 *Them någre säya nu* Ä G Och lätt bewijsa them
 583 *fatta* G fattar
 584 *them* Ä G thet
 585–586 saknas i Ä G
 585 Marginaltexten: *Claudian* L Vid: *Claudian*
 589 *thet* Ä G L att L > *Heetta* 1705 heta
 590 *Dy* Ä G 1705 Ty *hon* Ä G han
 591 *nalkas* Ä G nalka
 593 *ther* Ä G det *Watn* Ä G watten
 595 *wäl* L wäll
 596 *Snö* Ä G Snö *thet än* Ä G än thet *beröfwar* Ä G beröfwer
 597 *djt* Ä G dher
 L har i marginalen: Soolens Strjmor trängia sig igenom then Wäta och kalla Lufften
 L har vidare i marginalen mittför 599: Höga Berg i Italien (överstruket med annat bläck)
 600 *stundom* G stummott
 601 *Jemte-Bygden* Ä G Jembte bygden L har i marginalen: Een Klippa öfwerst på Iempte Fiällen hwarest offta äre stoorra SlagRegn
 603 *Medelstuga* G medellstufwa
 604 *kan* Ä G L plä L > *it* 1705 ett *wäl* L wäll *tje* 1705 tijo
 605 *sammanlödas* G sammanlödes

- 606 *sälsamt* Ä G sällsambt
 607 *Kald Dimba drages* Ä G Skall dimban dragas *Kald* 1705 kall *Heettan* 1705 heten
 608 *strax* G straxt
 609 *Droppar* 1705 dropar
 610 *Wintren uti Snjö* Ä G vinteren i snö *nedergläppar* Ä G nedergläpper 1705 nedergläpar
 611–614 saknas i Ä G, i L tillskrivet med Spiegels hand i nedre margen
 614 *Sweett* L Sweth *rät* 1705 rätt
 615 *ther* Ä G 1705 det
 619 *it* 1705 ett
 620 *thet samma täckes* Ä G L har täktz det samma L >
 621 *Lemlar* Ä G Lemlor L har i marginalen: It sälsynt Diur som kommer neder af Luften, kallat Lemlar
 622 *seet* Ä G sed *een* Ä G Man
 623 *it* G L 1705 ett L > *Månat* Ä G Månad
 624 *Töcknen* Ä G töcken
 625 *thetta* L detta > *månge weta* Ä G många wetta
 626 *thefse* 1705 thefsa *Tusand* Ä G tusen L 1705 Tusend
 627 *Fiun* Ä G diun
 628 *Tänder skarpa noog och* Ä G L skarpa tänder och rätt
 629 *äre* 1705 äro *Jlskne* G illsne *ja* Ä G och L och > *noog* > *omätteliga* Ä G L omäteligen
 630 *thet* saknas i Ä G
 631 *snart* 1705 snatt [tryckfel] *brå-döde* G bråddöde
 632 *thet* Ä the *tå* G så
 633 *äre* 1705 äro
 634 *Torr* Ä Tår G 1705 Tör
 635 *Edni* Ä ake [?] G åle [?] L alda [?] *kryddar* Ä G krydder
 636 *beskyddar* Ä G beskydder
 637 *Medel-Loft* Ä G Medelluft *Tordön* G torndön
 638 *hola* Ä G hele
 640 *ej* Ä G ej rätt *Tjmar* Ä G timor
 644 *Heeta* Ä G L heta *wendning* Ä G wenning Marg. *Heta* L Heette
 646 *Warman* 1705 warmen *man tā* G hwar man
 647 *needer* Ä G L nedåth
 648 *Warmen* Ä G L warman
 649 *needra Luft* Ä G nederluft
 650 *ä* 1705 käns *snart och* Ä G och snart
 651 *synes* G synnes *wältra* Ä G wälta
 652 *stupa som een Bol ther motas med een sältra/* Ä G L rett hufwudstupa nedh och alldeles försmälta L > *Bol* 1705 boll
 653 *tilsamman trykter* Ä G tillsammantrycker

- 654 *Heettan* 1705 hetan *bortrycker* Ä G bortrycker
655 *när* Ä G *ner hast* Ä G L huy L >
656 *Då* Ä G 1705 Tå
657 *Ther* Ä Thet *jämwäl* Ä G lijkwäl *Lantzar* Ä G lantzer
658 *wåta Stranden* Ä G wattustranden
659 *nedra Luft* Ä G nederlufft
660 *Jt* 1705 Ett
661 *sielfwe Drakan* Ä G sielfwa draken
662 *många* L många *Pengar* L Penningar >
663 *it* G 1705 ett
664 *it* G 1705 ett
666 *tå* Ä G wäl L dock
667 *Ty* G Dy *så* Ä G då
668 *feet* Ä G L fett L > *wille* Ä G L *willde högre* Ä G lengre
669 *motas* Ä G mötas *stränga* Ä G strenge
670 *förmindras* Ä G L snart skingras L >
671 *När* Ä G Ner
672 *af* Ä G för *Rådtzla* L Rätzla *slätt* Ä G rätt
673 *samlar* Ä G samblar
674 *Almon* Ä G 1705 allmän *famlar* G famblar
675 *plägar* Ä G L plägar *stygge* 1705 stygga
676 *Fetma* Ä L fettma
678 *på* Ä G i
681 *När* Ä G Ner *plä the mykket* 1705 pläga the sigh
682 *Wäder-Jlingar* Ä G wäderijlningar *plägar* Ä G pläjer [?]
683 *oförwägna* Ä G oförwägne
684 *tit* Ä G ditt
685 *Meteora som mäst* Ä G L The Meteorer som L > ä 1705 *syns fuchtiga* Ä G L fuchtige
686 *iag* G jaa
687 *och Dagg; och saknas i* Ä G *man* Ä G L *wij* L > *kallar* Ä G L *kalla* L >
688 *uti* Ä G mån om L man om > *nederfaller* Ä G L *nederfalla* L >
689 *kläder* Ä G kläda
690 *at man rät miukt ther träder* Ä G L på hwilken *wij* fridt *treda* L >
692 *diupa* Ä G L trånga L >
694 *tu tig* Ä G du dig
695 *Sj Wädret sändes* Ä G L Tu sänder wädret L > *twägga handa* Ä G twäggie handa – L har i marginalen (sedan överkorsat): Aristotelis et plerorumque Philosophorum opinio fuit materiam ventorum esse exhalationem quondam e concavitate terræ; Hippocrates aliter cum suis sectatoribus statuit ventum esse aerem commotum vid Gassend:
697 *Torra* Ä G *torre Heettan* 1705 heten
698 *giore* Ä G giöre

- 699 *Wåt* Ä G L wått *tå* Ä G så
701 *drags* Ä G dras
702 *strax* G straxt *it* G 1705 ett
703 *biuder* Ä G drifwer
706 *at* G *tå*
707 *När* Ä G Ner
708 *omöyligt* G omöyeligt
709 *ja* G iag
710 *ther* G then
711 *nu* Ä G och
712 *underlig* Ä G underligt *bådas* Ä G bådes
714 *många stykken* Ä G många stycker
715 *wäl* L wäll
716 *längre* Ä G L lenge
717 *Mölnaren* Ä G mölnare *Qwarne-Wingan* Ä G L qwarnewingen L >
718 *best/ tā* Ä G mäst då *dryger* G drygger
719 *wetta* G 1705 weta *nytta* 1705 nytto
720 *Segl* G Segell
722 *plä* 1705 wil *Warma* Ä G värma
723 *Röök* G luft
724 *Men* G med
725 *Macht* Ä G Kraft *Blåsebelgen slaknar* Ä G Æole blåsbelg släcknar L Æols
blåsbelg slaknar >
726 *För Æol, och man glädz* Ä G Och man är wäl tillfridz L Och man är wäl till-
fredz >
729 *Stephan* Ä G Staffan 1705 Staphan *förbiuda* Ä G L förbiuder L >
730 *andre* Ä G L andra L >
731 *Wjndar* Ä G winder *wäl* L wäll
733 *så at the ä* Ä G L att the äre L >
734 *snarka* Ä G wärcka
735 *och* Ä G L en L >
738 *Ost-Jndska* G östinska *Warur* 1705 waror
739 *Orithiæ noog* Ä G orinthiæ tijd
740 *hålla* Ä G hellsa
741 *när* Ä G ner
743 *weta* Ä G L wetta
744 *ä* G är 1705 fins *beta* G L hetta
745 *Wekor* L wekkor
746 *pläger* Ä G L 1705 plägar *Hafgull* G Haafguld
749 *ljda* Ä G lijder
751 *Tjmar* Ä timmor G timor
754 *Tå* G Då *takker* G L 1705 tackar
755 *andre* G andra *Hombakken* 1705 Humbacken

- 756 *meer-deels fram/ när* Ä G mern-dels framb ner
 757 *wil* 1705 wilt
 758 *när Hundedagar* Ä G L ner som hundz-dagar L >
 759 *Norbaggar* G Nordbagger
 760 *fram* Ä G framb
 761 *samtykker* Ä G sambytycker
 762 *sammansankad Snjö* G sammansannknar snöö *Windar* Ä G winder
 763 *Etesias* Ä G Etescias
 764 *milda* Ä G millde
 765 *Snjö* Ä G snö
 766 *Tinnar* Ä G tinner
 770 *föll* L foll
 771 *Wäder* Ä G wädretz
 773 *iblant* Ä G 1705 iblandh *förnämst* Ä G förnämst
 775 *Werldens* G werldenes
 776 *it* 1705 ett *it annat* 1705 Ä G ett annat
 777 *strax* G straxt
 780 *utrustar* Ä G munderar L munterar > *särskilte* 1705 särskilta
 781 *Sudost* Ä G Sydost *ymsa* Ä G ymse
 782 *jempte* Ä G jembte
 783 *fächta* G fäcktar
 784 *hårt* Ä G 1705 hart
 785 *fram* Ä G framb *spanar* Ä G spanner
 786 *utmanar* Ä G uthmaner
 788 *och moot* Ä G med och *pjpa* Ä G knipa
 789 *Skippare* Ä G 1705 Skieppare *Adels* Ä G alldels
 790 *Fanor* Ä G fahner
 792 *sin* Ä G L sitt L >
 793 *Loof* Ä G loo
 794 *Skippet* Ä G L 1705 skeppet
 795 *Östan* 1705 Östand
 796 *Heeta* Ä Hetta G hett
 797 *Som* Ä G Och
 798 *sedan nogsamt* Ä G nogsampt sedan
 800 *fram* Ä G framb
 803 *wäl* Ä G full
 804 *Näfwen* G L Näfwan *stampar* Ä G stamper
 806 *Magan* Ä G Magen
 807 *ästu* 1705 äst tu
 809 *Tu* G Tå *ebwar* Ä G ehwart
 810 *Och* 1705 Som *som Spjs-Öhls Tappen* 1705 i droppar neder
 812 *tin Gråt* G din grått *Lyddare* G lydare
 813 *Urania* G uriane

- 816 *at tu rätwist* Ä G L hwad du derom L >
 817 *then Guddinnan* Ä G L dig gudinna L >
 819 *Hug* G håg L hoog
 820 *fleera* L fleere
 821–866 saknas i Ä G
 821 *hon skal* L tu will >
 827 *Jt* 1705 Ett
 828 *wätar* L wäter
 834 *reknar* 1705 räknar
 842 *it* 1705 ett
 857 *alle* 1705 alla
 858 *wyrda* 1705 wörda
 859 *theße* 1705 theßa
 869 *Läro-Mästar* Ä G läremästar
 870 *up* Ä G opp
 871 *slöge* 1705 slöga
 872 *Briareus* Ä G Briadheus
 873 *Jthundrade* Ä G 1705 etthundrade *skarpsyynnte* 1705 skarpsynta *sågo* G L såge L >
 875 *Himlens* Ä himmelns G himmelens
 876 *eget* G egit
 877 *zirlig* G farlig [?]
 879 *Herre* Ä G ewig
 880 *tin* G titt
 881 *sig* G sitt
 882 *ifrå* Ä G L ifrån *Himmels* Ä G L Himlens L >
 883 *ehwad* Ä G ehwart *beskådar* Ä G beskåder
 885 *Wjsbet* Ä G wissheet
 886 *tin* Ä G din *båden* Ä G både 1705 båda
 887 *Brunnar* Ä G brunner
 888 *hwilke* Ä G 1705 hwilka *förunnar* Ä G förunner
 891 *Watn* Ä G watten
 892 *af* Ä G uthaf *samme* Ä G L 1705 samma
 893 *bå* 1705 båd *regnar* G regner
 894 *Fänad* Ä G fänat
 895 *Om* G Och *Tankarna* G tanckarne *Himla Häär betrachtar* Ä G Himblahäär betrackter
 896 *tu* Ä G du *heela* G hele *wachtar* G wackter
 900 *sielfwer* Ä G sölfwer
 901 *hon* Ä G han
 902 *Rät som* Ä G L Som L > *Förlåt* Ä guardiin G garden, L Gardijn af > *then ther* Ä G och dhet L ther han > *Heettan kan* Ä G kan Hettan *Heettan* 1705 hetan
 903 *all* Ä G alt *kald* Ä G L 1705 kall

- 904 *strax* G straxt *utu* Ä G uthur L utur > *Kammar* 1705 kamar
 906 *tu* Ä G du *wärd* Ä G werlld *Ära* 1705 ähro
 907 *Ach* G Och *alle* Ä G alla
 908 *Beskådar* 1705 Beskåder
 910 *honom daglig* Ä G dagligh honom
 911 *wederqwikker* Ä G wederqwecker
 912 *i saknas* i G
 913 *it* Ä G 1705 ett *Ögnablik* Ä G ögnableek *förbude* Ä G L förbudde L >
 915 *måste* Ä G måtte *förqwäfiar* Ä G förgiäfwar
 916 *mon tå* G må då *thenna* Ä G dhenne Marg. *Arendt* L Arndt
 917 *alla* Ä G alle
 919 *slokna* Ä G släcknas
 920 *blefwe* 1705 blefwo
 921 *Heetta* 1705 heta
 922 *weetta* 1705 weta
 925 *lät* Ä G rätt
 927 *när* Ä G ner
 928 *Skippet* Ä G 1705 Skeppet
 929 *thet* 1705 the *thet* 1705 the
 931 *tå* Ä G då
 933 *Hiöbs* Ä G L och Iobs L > 1705 tå Jobs *som hans Barn* Ä G barnen hans
 934 *förr* G förn
 936 *Ja* Ä G L Och L > *Gästebod* G gästebåd *mörka* Ä G mörkra
 937 *Ach* Ä G L Ja *när* Ä G ner *alt* Ä G all *sammanstämbna* 1705 sammanstämma
 938 *stoora* Ä G store
 939 *diupt-berotad* Ä G diupberotad 1705 diupt berotad *Lind* Ä G lin *Tallar* Ä G taller
 941 *fulla* G fuula
 942 *strax* G straxt
 944 *Droppa* 1705 drope
 945 *eendest* Ä G allena 1705 endast
 946 *sljkt* Ä G L thet L >
 947 *fruchtbar* Ä G fruchtbart *Skyrna måste* Ä G Skyarna måst
 948 *Dy* Ä G 1705 Ty
 950 *förbrände* 1705 förbrända *Torste-Dryck* Ä G torstdrick
 953 *råmar* Ä G ramar *högt och* Ä G L och L > *af* Ä G L uthaf L >
 954 *Wattu Bågar* Ä G wattudroppa
 955 *sagt* Ä G sagd *weta* Ä G wetta
 957 *Bekker* Ä G 1705 bäckar
 958 *Watn* Ä G watten *it* 1705 ett
 960 *it* G 1705 ett
 963 *Folck och Fä tå skulle snart* Ä G L land och folk då snart skulle L >
 964 *heela* Ä G heele *Watn* Ä G watten

- 965–966 saknas i Ä G; i L tillskrivet med Spegels hand i nedre marg.
 966 *umstörter* 1705 omstörter
 967 *skedt* Ä G skedd *Nedre-Länder* Ä G nederländer 1705 nedra länder
 968 *andra* G andre
 969 *rundhwälfde* G rund hwefde L Runhwälfde *ikke* Ä G intet
 970 *it* G 1705 ett *thet* G then *strannat* G stannat (i Ä är ett r tillskrivet)
 972 *wille* G wilde *sina* Ä G sine
 973 *så tungt som* Ä G L dock tyng^r än L >
 974 *ljkt* Ä G L som L > *lätte* 1705 lätta
 977 *ja* saknas i Ä G *öfwerswinlig* Ä G öfwerswenlig
 979 *beskikkar* 1705 beskicker
 980 *ärlla* Ä G L ärll- och L > *wederqwikker* 1705 wederqwecker
 981 *beschrefwet* Ä G beskrifwit
 982 *drefwet* Ä G drifwit
 983 *bewjser* Ä G bewijsar
 984 *dy* 1705 thy
 988 *stoora* Ä G store
 995 *han* Ä G hon *Norden Bläst* L Nordanbläst
 996 *strax* G straxt *forwender* G L förwänder
 998 *Och qwämligt* Ä G L Att man kan L > *förr* Ä G för
 1004 *alle* 1705 alla
 1006 *furdaste* Ä G L stygge troll L > *Bergens Gjar* Ä G hårde bergen L hårda bergen >
 1009 *Dimba* G dimma
 1010 *snöda* Ä G snöde *spilla* Ä G spillo
 1012 *een ödmiuk Siäl* Ä G L demödig röst L >
 1014 *blacke* Ä G röda 1705 blacka
 1016 *hwilke* Ä G 1705 hwilka *pläga* Ä G kunna
 1018 *När* Ä G Ner
 1020 *När* Ä G Ner
 1021 *wäl* L wäll Marginaltexten: *Jsac* L 1705 Iac.
 1022 *mätte* Ä G mände
 1023 *it* 1705 ett
 1024 *Undersäterna så plötzligt blefwe* Ä G Undersäterne blef döde för än *Undersäterna* L Undersåtarna 1705 undersåtarna *blefwe* 1705 blefwo
 1025 *Pestilentzens* Ä G pestalentzens *Engla Swärdetz* G ängle Swärdetz
 1027 *mykkit* Ä G L 1705 mycket
 1028 *Ther* Ä G Thet *nu* Ä G hon
 1030 *ther* Ä G det *besta* Ä G bäste
 1031 *Poeters* Ä G Poters *sööte* Ä G sööta
 1032 *plä* 1705 fult *när* Ä G ner
 1033–34 Ä G Doch kosta hwad det will en Schlaf-drunk skall iagh hafwa
 Fast än iagh skulle then uhr bergetz Rötter grafwa

- L Doch kosta hwad thet will en kosa skall iag hafwa
 Fast Jag än skulle thet ur bergetz rotter grafwa >
 1035–36 saknas i Ä G; i L infört med Spegels hand i övre marg.
 1036 *Jsrails* L min Israels > *then* L som af Gudz >
 1038 *stoora* Ä G L *stoore* L > *Himla-Wagn* Ä G *himbla wagn*
 1040 *Himlarna* Ä G *Himblarna tina* Ä G *tine*
 1041 *högste* 1705 *högsta*
 1042 *förr* Ä G för *Frögd* G *frög nuttit* Ä G *niutit* 1705 *nutit*
 1045 *wil* 1705 *wilt spjsa/ hägna* Ä G *hägna, spijsa*
 1046 *Ja* Ä G *Jag*
 1047 *någon* 1705 *någor*
 1048 *Kyrkians* Ä G *Kiörkans såsom* Ä G *som en*
 1050 *och* Ä ell' G eller *tänkias* Ä G *täckias*
 1053–1056 saknas i Ä G; i L infört med Spegels hand i nedre marg.
 1055 *på thet* struket i L
 1056 *Gjr* 1705 *Gier*
 1057 *höga* Ä G *höge*
 1059 *Tjdsens* Ä G *Lijfzens*
 1060 *Giekar* Ä G *Grekkar* L 1705 *Girkar* >
 1062 *Willie* 1705 *wilja*
 1063 *Lyksamt* Ä G *lycksambt* 1705 *lycksam*
 1064 *tidt* Ä G *tid*
 1067 *wil* Ä G *böör ther wanka* Ä G *det wanckar*
 1070 *andras* G *annars*
 1072 *Fjenden* 1705 *fiendan*
 1073 *ia* G *iag*
 1076 *Watmals* Ä G *wallmars* 1705 *wammals*
 1077 *min* Ä G *o*
 1078 *börja* Ä G 1705 *böija gyllne* 1705 *gyldna*
 1080 *sine* 1705 *sina samt* Ä G *sampt* 1705 *som*
 1081 *tu* Ä G *du*
 1082 *Siälarna* Ä G *Siälarne*
 1083 *blefwe man* Ä G *blef man och*
 1084 *när* Ä G *ner lokkar* Ä G *läcker*
 1086 *Hopp* G *hoop*
 1088 *sändras* Ä G *söndras*
 1090 *har* Ä G *haa* L *har* > *ha*
 1091 *hon* 1705 *han*
 1092 *Werldens* G *Wärlldenes tå* Ä G *då tu* Ä G *du Herre* Ä G *samma*
 Inskott i 1705 efter 1092:

Wij see, o Gudh! tin macht i skyar och i luften,
 Så klart, at och thes glants sigh tränger i förnuftet:

Wij höre ju tin röst på watnen, när tu dundrar,
 Och intet creatur fins som tå icke undrar.
 Tin röst går härligt fram, tu härlighetens HErre!
 Och bryter Ceder-trä, så at the warda smärre;
 Tin röst kan låta berg som en Enhörning springa,
 Och grymma wildjur lätt i stora öknen tvinga:
 Han blottar skogarna at träden blifwa fälde,
 Ja, alla Hindars hoop förmärcker tå titt wälde.
 Wij ock, o HErre Gudh! tin stora macht förnimma
 J kyrkio himmelen, ther många stiernor glimma,
 Jagh menar Lärare, som troo och nijt bewisa
 Medh ord och gierningar, och så tin Gudom prisa,
 Som förelusa wäl och gifwa efter-döme
 Åth andra menniskior, at the titt ord beröma:
 Tu tine dunder kraft så underligen gifwer,
 At dierfwe syndaren förskrächter ther af blifwer:
 Hans hårda ögons lust en regnskur nedersänder,
 En ymnog ånger-gråt, när ordets eld uptänder
 Thet hiertat som war kalt; men känner tå en bråna,
 Som gör at synda-lust begynner sedan tråna.

- 1093 *all dy* Ä allty G alltjyd 1705 all thy
 1094 *Demödigt* 1705 Ödmiukast
 1096 *Snö* Ä G Snö
 1097 *Wäder/ Jlingar/ ja hwad* Ä G L alla wäder iaa, hwad som L > *swefwar* Ä G swäfwär

Tredie Dagens Skapelse

Rubriken Ä G HYDATOLOGIA Tridie Dagens Arbete om Watnetz Deelningh och Jordens Prydningh.

Jnehället Ä G Innehållet

- 1 *J min Schrift* Ä G L Nest mitt förtahl L > *ber* tillägg i L
 2 *Som then Helga Schrift* Ä G L twenne tingh och kort L >
 4 *kläddes* G klädes
 5 *Ord* Ä G röst *bereeddes* L bereedes >
 6 *Örter* 1685 *Orter* [tryckfel] Ä G L 1705 *Örter*

Bibelcitaten saknas i Ä G.

Gen. I. v. 9, &. 10. 11. 1705 I. Mos. I:9/10/11

2 *synas* L *syns* [?] > *synas* / *och* 1705 *synas*. Och

5 *HAAF/ och* 1705 *HAAF*. Och

8 *it* 1705 *ett*

10 *Jordenne och* 1705 *jordene*. Och

89. v. 9. 10. 11. 12. 13. 14 1705 89: 9/10/11/12/13/14

12 *Zebaoth* 1705 *Zebaoth/ Gud* 1705 *HErre*

14 *Rahab* L > *Rekab*

15 *Fiender* 1705 *fiendar*

16 *Marg. Vid.* 1705 *Se*

95. v. 3. 4: 5. 1705 95: 3/4/5.

21–25 i L på lös lapp med Spegels hand.

22 *alle* 1705 *alla*

25 1685 har tryckfelet *bebereedt*.

Prov. 3. v. 19. 20. 1705 *Ordsp. 3:19/20*.

Efter texten i L, senare struket: *Jer. 5. 22*.

Wilien J åkk fruchta mig, säger Herren, och intet förskräckias för mig som setter Haffwena sina strand therinnan thet altijd blifwa moste och ther intet öfwergå? Och om thet än swäller så förmå thet dok intet, och om thes böljor än fast bulra, så moste the dock ikke ther öfwergå.

Rubrik i Ä G HYDATOLOGIA

Ä G har i marginalen: Förtaal om Noæ beswär uthi wattufloden.

1 *AH Noah* Ä G 1705 *Ach Noach försökt* 1685 *försokt* [tryckfel] *Ach* Ä G och

4 *Ty* L *Dy*

6 *samlad* G *samblad*

11 *hemptat* Ä G *hämbta*

12 *it* G 1705 *ett*

13 *Jag* G *Jaa*

15 *Hielp och Nåd* Ä G *nåd och hielp*

17 *fåfång* Ä G *fåfångt*

18 *tu* Ä G *du*

19 *Maat och Foder* Ä G L *foor och fööda* L >

21 *it* G *eet* 1705 *ett*

22 *dy* Ä G 1705 *ty*

23 *tu* G *du*

24 *alle* Ä G *alla*

27 *ja* Ä G L och L >

28 *förstördt* Ä G *förstörd*

29 *sågst* Ä G *sågh alz ingen* 1705 *alsingen alz inga* Ä G *alzinge* 1705 *alsingen*

30 *inga* Ä G *war eij*

31 *Örtégård låg* Ä G *wijngård låg* ther

- 33 *blant* Ä G 1705 *blandh Wågar* Ä G *wågor*
 34 *andre* L *andra Skeepz Brott* 1705 *Skepsbrott*
 35 *warst* G *war lätt* Ä G *rätt*
 36 *tit* Ä G *tin*
 37 *och förty* Ä G *effter ty fåt* Ä G *fåd*
 40 *faret* Ä G *farit rät* 1705 *rätt*
 43 *Ty* L *Dy rät* 1705 *rätt Moder Ljfwē* 1705 *moderlifwē*
 45 *it* Ä G 1705 *ett it* Ä G 1705 *ett*
 46 *såg* G *så*
 48 *anman* Ä G *annat*
 49 *fik tā* Ä G *feck då Skyyl* Ä G *skiuul*
 50 *plä* 1705 *wil*
 51 *spenner* Ä G *spender sins* Ä G *sin*
 52 *få* G *får*
 53 *Ty* L *Dy*
 54 *wille* Ä G *willde nyfikna Förweet* Ä G *nyfeekne förwett*
 57 *När* Ä G *Ner Urania* G *uriana*
 59 *stela* Ä G *steele*
 60 *allom* Ä G *androm*
 61 *såg* G *så*
 62 *kan* Ä G *wil*
 65 *undersamt* Ä G *undersambt ej kan thet* Ä G *kan thet ej*
 67 *bettre* G *bätter*
 68 *Grantz* 1705 *gränts,*
 69 *strax* G *straxt Slangar* Ä G L *Slanger*
 70 *såg* G *så*
 72 *fram* Ä G *framb*
 73 *Raqueter* Ä G *Granater*
 74 *tyktes* Ä G *syntes*
 75 *längre* Ä G *lenger*
 76 *så fågna mig* Ä G L *och höra sig L > iag bör thet berömma* Ä G L *han war sielfwer hemma L >*
 77 *fram* Ä G *framb*
 78 *mäste* Ä G *mätte*
 79 *starkt uti Trumpetan* Ä G *start i trompetan*
 80 *giörandes* 1705 *görande heelt* Ä G *så*
 81 *aldramest* 1705 *alamäst framme* L *framma*
 82 *somnat* Ä G *sömnat thet samma* Ä G *dhetsamme*
 85 *när* Ä G *ner sielfwe* Ä G *sielfwa*
 87 *si* G *sig mig/ när* 1705 *mig! När*
 89 *tyktes* Ä G *tyckes*
 90 *fluttit* G 1705 *flutit*
 91 *börjar* Ä G *börrier*

- 92 *fram* Ä G framb
 94 *ubr sina miuka* Ä G uthur sin miuke
 95 *Jag* G Jaa
 96 *Fiät* Ä G fiätt *ty* L dy *need* Ä G ner *diupste* 1705 diupsta
 97 *wader* 1705 wadar *samlar* Ä G söker
 99 *Jag* G Jaa
 100 *Thet* Ä G Then *wäl* L wäll
 103 *Jorden öfwerskalde* Ä G werllden öfwerskulde
 107 *beken* G beskenn *lästtu tig* G lästu dig 1705 lästt tu tigh
 109 *Högste* 1705 högsta
 110 *smyger tu need* G smygger du ner *diupste* 1705 diupsta
 112 *tin Platz heelt mindre* Ä G titt läger minder
 113 *sträfwade* Ä G ströfwade
 114 *eget* Ä G egit
 115 *tin* Ä G din *länger* Ä G längre
 117 *Lundar* Ä G lunder
 118 *them thet* Ä G thet them
 119 *ymnog* G ömning
 120 *Trägård* G trädgård
 121 *Een slarfwoot* Ä Hwar slarfwoogh G hwar slarfwig
 122 *tin ilska* Ä G L Neptuni L > *tu* Ä G L han L >
 123 *Kerfwa* G kärfwe *Moors-Grjs* Ä G L hampus L >
 124 *Ungnen tör* Ä G ungen torr *wäl trotza tig och fleera* Ä G L rätt hijskeligh
 bravera L >
 125 *Ja* Ä G L Och L >
 126 *sina* Ä G sine *ther* saknas i Ä G, L for *Bacchi* G Bacchis
 128 *litzla* Ä G litzle
 130 *tin* Ä G din *Skympf* L 1705 Skymf Ä G har i marginalen: *Haustus paludosa*
vaginis
 131 *tu* Ä G du
 134 Ä G har i marginalen: *Qui nescit orare discat navigare*
 137 *Skipparen* Ä G L Skepparen 1705 Skepparen *bör han tit Paß* Ä G titt paß bör
 han G har i marginalen: *Lucretius lib. 2 Hic si quis mare Neptunum, Ceremq;*
vocare Constituit fruges, & Bacchi nomine abuti Mavult &c.
 138 *må tu* Ä G måstu
 139 *Regimente* Ä G 1705 Regemente
 140 *samt* Ä G sambt
 142 *wjsa* G wijssa *slät* Ä G 1705 slätt *rät* Ä G 1705 rett *monde* 1705 wände [tryck-
 fel] Ä G har i marginalen: *Sisyphi Sohn een godh Siöman her med förstås*
friskt watn och rinnande beckar
 144 *hän* Ä hen G han *Palemone* Ä G L Leuchotea L > *Melicerte* Ä G Palæmone
 145 *these månge Nampn* 1705 thesa många namn *bemåla* Ä G L afmåla L >
 146 *waan* 1705 wand

- 147 *stoora fagra* Ä G store fagre
 150 *För* L For *Leucothea* Ä G L Melicerta L >
 151 *Neccan* 1705 *Neccur* Ä G har i marginalen: *Necco* war *Xamolxis* Sohn ther-
 om see *Paulini* archoam
 153 *Thetis* G Thesi
 154 *med then* Ä G then *Lantern* 1705 *Latern ej* Ä G ej mer
 155 *kiäre* Ä G stoore
 156 *it* Ä G 1705 ett *binder* Ä G binner Marg. *Prov. 30. v. 4 Ps: 33. v. 7:1705* Ordsp.
 30:4 Ps 33:7
 159 *mig* 1705 migh migh
 160 *Samt* Ä G *Sampt fördolda* Ä G fördälde *stoora* Ä G store *ägar* Ä G äger
 161 *holt* Ä G 1705 håll
 162 *ther tine* Ä G hwar dine *dyra* Ä G dyre
 163 *Debamaner* Ä G *diamanter* Ä G har i marginalen: *Jndianiske* diur vid
 linderne *Murer* [Murn?]
 164 *rara* Ä G rare *Jucapaner* Ä G *Joca*, *Panter* L *Jucapanter* > *Joca*, *Panter*
 165 *allas* Ä G alles
 166 *ther af/ at iag thet seer/ blj* 1705 / förty jagh seer thet/ blifwa
 167 *blant* G L 1705 bland L > *Werldens* G wärlldzens
 168 *Minnes* Ä G sinnes
 169 *När Noa* Ä G *Ner Noe kallad* Ä G kallat
 171 *såg tå* G så då *Trängzle wrimla* Ä G L fengzle hwijla
 172 *gladt* G L glad see Ä G sij *Himla* Ä G himbla
 173 *stege* Ä G stego *sprunge Lamb* Ä G sprungo lam
 174 *kommo* Ä G L komme *ynge-samma Skokkar* Ä G yngellsamme skäckar
 175 *Fägnad* Ä G fägnat
 176 *ifrån* 1705 ifrå
 178 *grymma Fors* Ä G *stoora hoop*
 179 *nu* Ä G och
 180 *skarpa* Ä G L långa L > *krökte* 1705 krökta
 181 *lustigt* G lustig *blant* Ä G 1705 blandh Marg. 1705 *Basil. homil. 4* in *Hexaëm.*
 182 *Ja* G *Jag*
 Efter 182 har 1705 följande inskott:
 Then tiocka förlåt är i stycken sönderrefwen/
 Och jordens bara kropp är almänt synlig blefwen:
- 183 *Herre* Ä G 1705 *Herren Watnet* Ä G wattne
 185 *Skip* Ä G L 1705 skepp *Färja* Ä G härja
 186 *i saknas* i Ä G Ä G har i marginalen *Sulcare æqvor*
 187 *Grentze-Skildnad* Ä *Grentz skillnad* G *Grentz skillnat*
 188 *efter retter* 1705 efterrätter
 189 *hwar* G wart
 191 *sielfwa* Ä G sielfwe

- 192 *Sandreef* G Sanreff
 194 *äre thessa Barn* Ä G L ä the barnen L > *äre* 1705 *äro af* Ä G L uthaf L >
 197 *it* Ä G 1705 ett *När* Ä G ner Ä G har i marginalen En lijkelse som någor-
 ledes wijsar huruledes Gud hafwer låtit wattnet rinna ifrån Jorden.
 198 *sampt* L samt *Glöder* L glödor
 200 *Heetan börjer* Ä G hettan börjar
 201 *Somt* G *Sompt rät* 1705 rätt *fram* Ä G framb *somt* G sompt
 202 *Somt* G sompt *spraslar* Ä G spratzlar
 203 *fordom* Ä G wattnet *Watnet* Ä G fordom
 204 *många Bugter* Ä G många bukter *ther* Ä G L her *blefwe* 1705 blefwo *Siögar*
 Ä G Siöar
 205 *Utnäas* Ä G L trånga L >
 206 *hwilken* Ä G hwilket
 207 *litzla* Ä G litzle Ä G har i marginalen: Exempel uthaf blodetz lopp i Men-
 niskiornes lekammen
 209 *i kring* Ä G omkringh
 212 *många* G många *Krokar* G L bukter L >
 213 *twertz* G twert *eendalångz* 1705 ändalångs
 214 *pröfwar* Ä G profwer
 215 *rät* 1705 rätt Ä G har i marginalen Item af Staden Venedigz Situation.
 217 *stå* G ståår
 218 *alla* Ä G alle *Gatur* 1705 gator Ä G har i marginalen: Eccl: 1.7.
 219 *fins* Ä G L ä L > Ä G har i marginalen: Chaldæus Jnterpres Sic verbis: ocea-
 nus qui circundat orbem ut annulus
 221 *aldy* Ä G 1705 alt thy *swallar* Ä G swaller
 225 *Han ifrån Tanters Haaf/ från* Ä G Från tanters ijshaaf och från *Han ifrån* L
 Från > *från* L och från >
 226 *Alt* Ä G L han L >
 229 *sine* 1705 sina
 232 *bör* Ä G L plä L >
 235 *rät* Ä G lijk
 237 *it* 1705 ett
 239 *dy* 1705 thy
 240 *it* G 1705 ett
 242 *it* G 1705 ett *it* G 1705 ett
 243 *kenna* 1705 känne,
 244 *fram med Eder* Ä G framb! lätt sij ehr L fram lät see ehr > *nänna* 1705 nänne
 246 *it* G 1705 ett
 247 *Men* Ä G Medh
 254 *Tå* Ä G Så
 256 *digre/ stälte* Ä G L Wäder-digre L > *stälte* 1705 stälta
 259 *Watn* Ä G watten
 261 *thet* Ä G att

- 264 *Tusand* Ä G 1705 tusend *blant* Ä G 1705 blandh
 265 *bättre* Ä G better *Under-Kraft* Ä G undermacht
 266 *När* G *Ner rät* 1705 rätt *wäl* Ä G L att L >
 267 *ju* Ä G nu *kan ej* Ä G eij kan
 268 *öfwerböllja* G öfwerhollja
 269 *Jt* 1705 Ett
 271 *Ej beller haa behof* 1705 Behöfwandes ock eij *haa* Ä G haar *stoora* Ä G store
 274 *skal* L skull > *Fem* G femb *Fyrahundra* Ä G fyrahundrad
 278 *moot* Ä G till
 280 *samma Himla* Ä G samme Himbla
 282 *een* Ä G L hwars L > *then ingen* Ä G slått ingen L alzingen >
 285 *Humpar* Ä G L bergh och L >
 Marg. *Jordenes* Ä G Jordens *fast* G fäst *ther* Ä G dheth *uti* Ä G i
 286 *Steen-Rösar* Ä G Steen, rösor *Kullar/Berg som* Ä G L Kullor och hwad L >
som öfwer 1705 af hwilka
 289 *Skräfworna* Ä G Skrefworne
 290 *wille* Ä G L willde *minste* 1705 minsta
 292 *it* G 1705 ett
 293 *Fnyske-torra* Ä G fnöske-torra
 295 *blööt* Ä G L een blööt L > *för utan* Ä G L uthan L >
 296 *Thetis* G Thesir *äfwen wäl* L äfwenwäll *it* G 1705 ett
 297 *it* G 1705 ett *bådom* Ä G beggom
 Marg. *it* Ä G ett
 298 *uppenbarat* Ä G oppenbarat
 299 *kiära Jordan fampnar* Ä G Kiäre Jordh omfambnar
 300 *Skiööt* G skiött *trygge* Ä G 1705 trygga *Hampnar* Ä G hambnar
 303 *Ty* Ä G Så L Dy *tu* Ä G 1705 du *dock* Ä G och Ä G har marginaltexten
 Oceanus är det stora haaf hwilket är omkring hela werllden och blif: här effer
 beskrifwit
 304 *iag* Ä G iag rett *fasar* G faser
 305 *När Fradgan* Ä G Om fraggan *tit* Ä G dit
 306 *tin* 1705 tins *Wågor öser* Ä G wågar höser
 307 *många* G många
 308 *Hol* L holl > *tu* Ä G du
 309 *Hambnar* Ä G Hambner
 310 *allastädz* Ä G allestädz *Kölar* Ä G källor *Stambnar* Ä Stambner G stammer
 312 *Typhis nu kan baru-Hesten* Ä G Tiphis kan sin snelle trähäst
 313 Marginaltexten i Ä G: Mare Balticum eller ÖsterSiön går omkring
 314 *it* G 1705 ett
 315 *Fiskerjket* Ä G Fiskiolijkt
 316 *The Nordske Kungars Land* Ä G Så många Konungs land *Nordske* 1705 Nordska
 317 *Schaven* G Scarven

- 318 *Köpenhamn* Ä G Kiöpenhambn L Kiöpenhamb > *hwes* Ä G dheß L ther >
1705 hwars
- 319 *enda* G ende *thet sköna* Ä G dhe sköne *Skånes* 1705 Skånetz
- 320 *kring om* Ä G L uthi L >
- 321–330 saknas i Ä G; i L på lös, insatt lapp med Spegels hand
- 321 *ifrån* 1705 ifrå
- 324 *utwidga* L föröka >
- 325 *framgjnt* 1705 framgent
- 327 *blant* 1705 bland *fryka* L fijka >
- 328 *Tusend* L tusan *Seegl* L Skipp >
- 329 *Är meera underligt* L Jt större under är >
- 330 *många* L några > *Skipp* 1705 skepp
- 332 *sampt* L samt
- 333 *hastar* G hustar
- 334 *Colberg* Ä G Kollerbergh *Pomeren* Ä G pommern
- 335 *Watn ej skal Mekelburgen* Ä G wattnet skall ej Meklenburgen
- 336 *Bråtsko* Ä G brosko *alla* 1705 all [tryckfel] *alla Wjkar* Ä G alle weckur
- 337 *intet* Ä G icke *Holstein* Ä G holsteen
- 338 *endar* Ä G ender
- 339 *Länders Folk* Ä G L land och öör L >
- 340 *marga handa* Ä G 1705 mångahanda
- 341 *watnar* Ä G wittnar
- 342 *Gjr* Ä G 1705 Gier
- 343 *Gjr* G 1705 Gier *slagz* Ä G slagh
- 344 *Skipp* Ä G L 1705 Skepp *andra* G andre *Tarfwer* Ä G tarfwor
- 346 *theßa* Ä G theße
- 347 *Lolland/ Säland/ Möön samt Langeland* Ä Langland, Sæhland, Möen,
Laland, Bornholm G Lawand, Sehland, Möen, Leland Bornholm
- 348 *Bornholm och Femeren* Ä G Samt Rygen Fämeren
- 349 *the* G thet *theras* G thetas
- 350 *Inbyggjare* L Inbyggare
- 351 *Swenska* Ä G Swenske
- 352 *sljtne* 1705 slitna
- 353 *Swederön* Ä G Swedderöhn
- 354 *Samt* Ä G Som *kan* Ä G haar *nu* Ä G tijd
- 355 *Jag* G Jaa
- 356 *Båtzman* Ä G L Båtzmän *Båtzman ofta plü* 1705 mången Båtsman giör
- 357 Marginaltexten: *Armar* Ä G Armar den ena går omkring Götheborg, Frank-
rijke Holland, Engelsmannen Then wänstre Udd af Frankrijke hwilke gå från
England öster på långt uthi Siön
Efter 358 har 1705 följande inskott:

Ther Siömän tusend-tals på skeppen gå och gasa
J Brest, Rochell, Bourdeaux, saint Malo, havre grace,

Ther många skiöna skepp, som nappast stå på stapel,
Snart ämma [sic] löpa til Livorno och Neapel,

- 359 *Rohan*, *Marseille* Ä G Chalaxa och Rochelle
 360 *qwikka* Ä G qwicke
 361 *När* Ä G Ner *Dwyn-Kerken* Ä G Dvynkirken *sträfwor* G L sträfwar
 362 *Gravesand* Ä G Grafwesundh *Sande-Räfwor* Ä G Sanderefwor
 363 *tå* G då i Ä G L durch L > *helsar* Ä G helser
 364 *noogsamt frelsar* G nogsampt frällser
 365 *När* Ä G Ner *Wjd* 1705 widd *Spanska* Ä G spanske
 367 *lemnar* Ä G lembnar
 368 *samt* Ä G sambt *Lyckosamma* Ä G lyckosamme Ä G har i marginalen:
 Ligger i Spannien på wänster handen ner man går åth Estreco Insula Fortu-
 nata
 369 *wäl* L wäll
 371 *skeet* Ä G skedd *seet* Ä G sed
 372 *Them* Ä G Then *eena* Ä G eene *fampnar* Ä G fambnar
 373 *andra* G andre Ä G har i marginalen: Den andra omkring Africam Italien,
 Carthagen, then beste hambn uthi Mari mediterraneo
 375 *hårt* Ä G hård *Almerica* G L Almeria
 377 Marg. *Synonyma Orcheljtj.* Ä G Orth: Synonyma. *Orcheljtj* L Orchelij.
 378 *allesamman* L 1705 allasamman
 381 *sine* 1705 sina *Peloponesus* Ä G Pelloponnesij
 Ä G har i marginalen Grekeland igenom det Ægeiske hafwet
 382 *sidst* G L sist
 383 *uti* Ä G sidst i
 384 *Jämwäl Schlawonien* Ä G L Sclawonien jembwääl *förnimmer* Ä G förmerer
 Ä G har i marginalen: Sclawonien
 385 *Euxinske* Ä G Lurinske 1705 Euxinska
 386 *Hycanske* 1705 Hycanska Ä G har i marginalen Mare Caspium
 387 *hemmelig* Ä G temmeligh
 389 Ä G har i marginalen: Mindre Asien har fyra dehlar Phrygia, Lydia, Mysia,
 Caria, Syrien, Palæstina, Barbarien
 390 *leetar* Ä G L leeter L >
 392 *Helga* Ä G helge
 396 *beelt* Ä G heel
 397 *Cypren* Ä G 1705 Cypren
 398 *nu är nyligast* 1705 nyligst är/ ty wärr/
 399 *Cilicien samt* Ä G Scilicien, sambt
 400 *Corsica* G Corrua
 401 *här* Ä G her
 402 *långan Tjd i tronga Sunden* Ä länge (G länger) i the trånge sunden *långan Tjd*
 i L länge i the >

- 404 *hwart* Ä G hwar *Wälde* Ä G wälle Ä G har i marginalen: Dhe Canariske öjar sägz wara upfundne uthaf en svensk adelsman benämnd Alphonso Andalusio
- 405 *Holsiö* G Hååsiöö
- 406 *bikkot* Ä G 1705 beckett *Båtzman* G Båssman
- 408 *Djt* Ä G Thit 1705 Tijt
- 409 *Siöman* L Siömän *Stierne-Circul* Ä G Stierne-Cirkell 1705 Stierne-cirkel *nalkas* G nackas Ä G har i marginalen Ther är Solen den andra Iunij dhem lijka öfwer hufwudet
- 410 *Ther* saknas i Ä G *tarfwar swalkas* 1685 tarfwars walkas (tryckfel) Ä G tarfwer swalkas 1705 tarfwar swalkas
- 411 *tå* Ä G då
- 412 *så* Ä G L och L > *Hiernan* 1705 hiernen *må* Ä G L mån L >
- 413 *Och* Ä G L Så L > *rät* 1705 rätt *skutten* Ä G skuttin 1705 skuten
- 414 *giftig* L giftigt *brutten* Ä G bruttin 1705 bruten
- 415 *Compassen* Ä G Compasset
- 416 *nät* 1705 nätt
- 417 *Roxo* Ä G Rono
- 418 *Guinea* Ä G Gvinea
- 419 *wältra/ böya* Ä G böija, wältra
- 420 *Puffar* G pussär 1705 har i marginalen: Basil homil 4 in Hexaëm *πολλακις εξ άνέμων ή Θαλασσα.*
- 422 *Förr* Ä G För *all* saknas i G. Ä G har i marginalen Ther går Solen dagh och Natt lijka långh
- 425 Ä G har i marginalen: Swart nääs ther är Solen den 11 Decembr vertical eller lijka öfwer hufwudet. *wid Cap negro* Ä G wedh Capnego
- 426 *swingar* Ä G swinger
- 427 *Ther* Ä G Ty *nåt* Ä G nåd 1705 nått *Africam* G African
- 428 *Circulen* 1705 cirkelen
- 429 *Coursen* Ä G Courren Ä G har i marginalen Den södre udden af Africa ther seglar Man om till OstJndien
- 430 *samt das* Ä G sambt dheß
- 431 *Melindæ* G Melinda
- 433 *Jn* Ä G Jaa *Guardefuj* Ä G Gvardefui Ä G har i marginalen: En udde
- 434 *Söfwedryck* Ä G säfwedryck
- 436 *then* L til >
- 437 *sträfwer* L sträfwar
- 438 *foogligt* Ä G stedze
- 439 *Tryhundra* Ä tryhundred G trehundredt 1705 trehundra
- 440 *Samt Fyratj* Ä G Sambt fyra tie *ántå* Ä G ändoch
- 441 *Nüttj* 1705 Nitj
- 442 *Oceanus* Ä G L 1705 Oceanens
- 443 *Africam* Ä G Asien *Asien* Ä G African
Ä G har i marginalen: Thet är: föllo åter uthi medellhafwet.

- 444 *om* Ä G medh *Medla Hafwet* Ä G medell haffwet
445 *Ty* L Dy
446 *när* Ä G ther *Mechas* G Mecras *slekar* Ä G sleker
448 *metar* Ä G meeter
449 Ä G har i marginalen: En förnäm stad uthi ost Jndien
450 Ä G har i marginalen: Någre öyar som så kallas
452 *må* Ä G L måst L >
453 *Utstrekker* Ä G L Uth skiuter L >
454 *andra* Ä G andre
455 *Rät långt uti* Ä G L Then streckkes i L > *Twåhundra-Tje* Ä G tvåhundred tretti
456 *Musul-Man* Ä G Musellman Ä G har i marginalen: Thet är en Turck
458 *förschrifwer* G förskifwer
459 *Breed* 1705 bredd
460 *trånga* Ä G torra *samman knjper* L sammaknjper
461 *thetta* 1705 theta är *thet* Ä G L plägar L > *nu Perser-Wjken nempnar* Ä G L the Persers wijk att nembna L >
463 *finnas* G finnes
465 *förnämst* Ä G förnembst
466 *Järlar* Ä G Jerlor
467 *Caput* 1705 Capur
468 *Hambnar* Ä G hambner
470 *stoora* G storor *Goa* Ä G Goar
471 *Cap-Comori skiuter* Ä G Cap Comoris skyter
472 *Maldivas* G Maldivar
474 Ä G har i marginalen En herlig och fruchtbar öö uthi ost Jndien
475 *Negapatan* Ä G Negapalan
477 *nya Daneborg* Ä G nye Daneborgh
478 *Gangis-Udd* Ä G L Ganges Vdd L >
481 *Jn* Ä G Jaa *farit* L faret
482 *Malaga* Ä G Melaga
483 *alt* Ä G all *alt* G all
484 *root* Ä G rodt
485 *thenna stoora* Ä G thenne store
487 *iag* G han
488 *wende* Ä G wender *tå* G då
489 *seet* Ä G sed
490 *Hampnar* Ä G hambnar Ä G har i marginalen America eller then 4:de delen af werlden är först beseglat uthaf Columbo år 1492.
494 *Samt* Ä G Sampt
496 *Silfwer* G sielfwer *Guld* Ä G gull L Gulld > *Gull Boom-Ul* Ä G L wattnet L >
497 *När* Ä G Ner *Circul* Ä G Cirkell 1795 cirkel
498 *Tå* G Då

- 499 *Bane* Ä G bana
 500 *gamla Wane* Ä G gamla wahna Marg. *från* Ä G ifrån
 501 *När* Ä G Ner *stoora* Ä G stoore
 503 *Tå* Ä G Då *moter* Ä G matur L motar
 504 *nya* Ä G nye *snella Tilkomst* Ä G snelle tillkompst
 Marg. *Madelzur vel* Ä G Mar-del Zur eller
 505 Ä G har i marginalen: Först upfunnit af Ferdinando Magellano 1522.
 507 *Sidst* G Sist
 509 *it* G 1705 ett
 510 *beett* G heet *swalt* G swält Marg. *Parter* Ä G portar
 511 *Jndianen* Ä G Indianien *half* Ä G hehl half Marg. *Norre* L Norra
 513 *framt tu* Ä G frambt du *wil* Ä G L kan L >
 Ä G har i marginalen: Nu Seglar man genom Magellanske sundet Närr på för-
 bij Brasilien åth ijsland in till Nova Zembla och therifrån uth för till Schanen.
 514 *swarta* Ä L Swarte G swaren
 515 *Delfuogo* Ä G Delfougo *Magellanska* Ä G Magellanske
 516 *Fradgan* Ä G fraggan
 518 *Regiment* Ä G L 1705 Regiment *körer* G törder
 519 *Circul* 1705 cirkel
 521 *stoora Norra* Ä G store Norre
 Ä G har i marginalen: Thenna dehl af West Jndien är funnen af Americo Ves-
 pasiano a:o 1501.
 522 *it* G 1705 ett *Skip* Ä G L skepp *Skippare* Ä G 1705 skeppare
 523 *faar han* Ä G han faar *smyger* G smygger
 524 *Samt* Ä G Sambt *ä* 1705 är *dryger* G drygger
 527 *ja* G iag
 528 *djt* 1705 tjt *djt Holländerna* Ä G att holländerne
 529 *Nordkap* G nordskap
 530 *oförsökter* Ä G oförsökte
 533 *Zembla* G Lembla
 534 *Schawen* 1705 Schavven *the tā sin Möda* Ä G tā dhe seen Mödan *Möda* 1705
 mödo
 535 *När* Ä G Ner *Barm* Ä G barn *blotta* Ä G flata
 536 *Flotta* Ä G flata
 537 *Skip* Ä G L 1705 skepp
 538 *Segl* G segell *mina* Ä G mine
 539 *Jt* Ä G 1705 Ett *från* G ifrån
 540 *behagar* Ä G behager
 543 *alla Flottar* Ä G alle flotter Ä G har i marginalen: App: till stora hafwet med
 hwilket dess beskrifning lychtas
 544 *störste* Ä G store 1705 största *Drottar* Ä G drotter
 547 *Åkker* G 1705 åker
 548 *ubr* Ä G uth

- 551 *största* Ä G störste
 552 *usle* Ä G usell 1705 *usla lyksamt* Ä G lyksambt
 554 *strax* G *straxt tu* Ä G *du bå Skipp* 1705 folck, skepp *Skipp* Ä G L skiepp
 555 *Hampn* Ä G hambn
 556 *Jag* G *Jaa taklar* Ä *täckar* G *tårkar*
 560 *torra* Ä G torre
 561 *Tusand* Ä G 1705 tusend *nuttit* Ä G 1705 *nutit* Ä G har i marginalen: En artig och snell styrande
 562 *suttit* 1705 *sutit* Ä G har i marginalen: En lat rodderknecht hos Virg.
 563 *Wärdzhuus* Ä G krogen; L har utraderat oläsligt ord
 564 *doger* Ä G *duger it* G 1705 ett
 565 *Jag* G *Jaa Thetis* G *Thesir*
 566 *Watersoos och Gåse-Drycken* Ä G L *watn* (Ä *watten*) och *dhen gåsedricken* L >
 567 *Pintje* Ä G *pinckell*
 568 *Hafwetz Egenskap* G *hafwet egen skapp*
 Efter 568 har 1705 följande inskott:

Om Gudh eij alla haaf hwart medh sin strand beringat,
 Och rätt som medh en boom the stolta böljor twingat,
 Tå hade mången gång thet röda hafwet swallat
 Jn i Egypti land, och uthi Nilen fallet;
 Tå skulle Jnders haaf thet röda hafwet öka,
 Som ock i fordom tijd Sesostres tordt försöka.
 Om Oceanen kan all haaf ifrå sigh sända,
 Om om the alla sigh in under jorden wända,
 At mötas ther igen, thet kan jagh eij bejaka.
 Eij heller Lärde Män mitt wits ord wäl försaka.

- 569 *tektes* G har *tecks* Ä L *haar tektz* > Marg. *Några* G några
 570 *skeet* Ä G *skedd Fiskarna* 1705 sådan Fisk
 571 *hafwa* 1705 *hafwer the* 1705 *han sälto* Ä G *sällte lefwa* 1705 *lefwer*
 572 *bewefwa* 1705 *bewefwer*
 573 *Seen* Ä G *Som Skippen* Ä G L 1705 *skeppen*
 574 *Börda* Ä G *byrda*
 575 Ä G har i marginalen: *dorsum Maris ait Minutius Felix.*
 576 *Tusand* Ä G 1705 tusend
 577 *Fampn* Ä G *fambn sina* Ä G *sine skuldrar* Ä G *skuldror*
 578 *fast än* L *fast om* > *Kynge-Wäder* Ä G L *storm och owäär* L > *Kynge-wäder stormar* > *bullrar* Ä G *bulldrar*
 579 *Om Hafwet wore ferskt* Ä G L *War Hafwet intet Salt* L > *gutte* 1705 *gute*
 580 *Kryddan* Ä G *Krydden Salt/ tå ingen* Ä G L *tå alls ingen* L > *nutte* 1705 *nute*
 584 *Kroppen* Ä G *magan Magan* Ä G *Kroppen* 1705 *magen*

- 586 *Ölet fram at man må* Ä G L framb gått(Ä gåd) öhl ther med wij L >
 587 *Acheloo* L Achelöö
 590 *gyldne* Ä G gyllne
 592 *källo Watnen* Ä G källewattnet
 593 *Heta* Ä G hetta
 594 *weta* Ä G wetta
 595 *Wågar* Ä G wågor
 598 *fram* Ä G framb Ä G har i marginalen Hwad orsaken mån wara till Ebb och flodh.
 599 *är så stoort it* Ä G kallas så stort *it* 1705 ett
 600 *then thetta* Ä G som dhet L som then > *begrunder* L begrunder
 601 *enda* Ä G änna Ä G har i marginalen Joh: Arndius putat fluxum et refluxum Maris Fierit per ejusdem motum naturalum intrinscurm proprium: Ver. chris: p: 860 vel innatas leges temporis et ordinie sive Astra Invisibilia Maris p: 867.
 602 Marg. *Enochi* L Enachi
 605 *Kold* Ä G 1705 kölldh
 606 *och* saknas i Ä G *Hafwet Dimban merar* Ä G stranden siö förmerar
 607 *utspende* 1705 uthspända
 609 *Soolen werka* Ä G L Soolens hetta L >
 610 *At Dimban* G Then tiocke Ä L Then tiokka > *förtärs* Ä G L förtära L > *Siömän noogsamt merka* Ä G wij wetta L wj weta >
 610 f Marg. *Frangment* L fragment
 611 *Dy* Ä G Ty *Strömarna* Ä G strömarne
 612 *plä* 1705 kan
 613 *fram* Ä G framb
 614 *Lärdes* 1705 Lärdas *Gåtor* Ä G gåter
 615 *Tima-Rum* Ä G timmars rum L timar Rum >
 616 *ökes* 1705 ökas *så mykket som förspillas* Ä G fast mehra än som spilles
 617 *Hafwet* Ä G Siön och Bellt *af sådant Byte* 1705 at thet så byter, *sådant* Ä G slijkt
 618 *Men* 1705 Man *ther* 1705 thet *Watnens* Ä G wattnets
 618 f Marg. *Öster siön* Ä G Belt *ingenstädes* Ä G ingen
 619 *Norra* Ä G stoora
 621 *unnan* Ä G undan
 622 *Try* Ä G 1705 Tre
 623 *henda plägar* G händer plägar
 624 *Wågar* G wäg
 625 *Famnars* Ä G fambnars
 627 *blant* Ä G 1705 blandh
 629 *it* G 1705 ett Marg. *Qwentz* Ä G Qwenst
 631 *eena* Ä G L eene
 632 *it* G 1705 ett *Skipp* Ä G L 1705 skepp

- 633 *mon* Ä G må
635 *Christne* L Christna
637 *från* Ä G af
638 *hwart* 1705 hwar *för* Ä G från *thet* Ä G hwart *wille* Ä G willde
640 *bå fram och* 1705 nu fram nu *fram* Ä G fram
641 *skal* Ä G L skull L >
642 *at* Ä G sätt *therest nedergutna* Ä G L dher uthi ä gutna L >
645 *nedlagt* Ä G nederlagd *Perlorna* Ä G perlor
646 Ä G Sambt Muslors, Ostrors och Skyllpadders rara skaler L Samt Muslan, Ostrars, och Skillpadders rara skalor >
648 *ospart* Ä G ospard
649 *När* Ä G Ner *Watnens* G wattnetz *inrymt* Ä G inrymd
650 *huru han thes Macht Dictynnæ underlade* Ä G L han tå sådan krafft j Månen nederlade L >
651 *Ty Månens Silfwer-Hoorn* Ä G L Hanß silfwerhwijta Horn L >
653 *Och som han* Ä G L Som Månen *nu* Ä G L bå L > *nu* Ä G L och L >
654 *rundas* Ä G L Cirklar L > *it* G 1705 ett *Boga* 1705 boge
657 Ä G har i marginalen: Exempel derpå att hafwet växer af och till effter månan.
658 *När* Ä G Ner
659 *Wattu Kittel* Ä G 1705 wattukettel
660 *strax* G straxt
661 *tå* G då
663 *ifwas* Ä G yfwas
665 *hans* Ä G dheß *thet* Ä G han *hörsamt* Ä G hörsambt
666 *stjga* Ä G stiger *nu swella* Ä G och swella
667 *jämt* Ä G jembt
668 *Bewjsar* Ä G Bewijser *dömer* G drömmmer
669 *sljke* 1705 slika
671 *haa ingen* 1705 eij hafwa
672 *them* Ä G then
673 *eenstädz ä* Ä een städz ä G ens stäs är
674 *När* Ä G Ner *tendt* Ä G tend
675 *Månen* Ä G månan
681 *plägde* L ändr t pläger
682 *mykket* Ä G mycke
683 *Ändring* 1685 Ändring [tryckfel]
684 *strax* G straxt
685 *strax och* Ä G L och det L >
686 *wjst* Ä G wähl
688 *lenger* Ä G längre *fleere* 1705 flera
689 *Dy* Ä G 1705 Ty
690 *Landamär* G landemär

- 691 *nu* saknas i Ä G tillskr. i L i Ä G L i dhet L >
 692 *Reynska* Ä G renske
 693 *måtteligt* G måttelig *gott* Ä G gåd
 697 *Penna* Ä G hierna *ty* L dy *girmas* Ä G giernas Ä G har i marginalen Thet klara rinnande watn
 700 *När* Ä G Ner
 701 *längst* Ä G långt Ä G har i marginalen Mäskeström i Norige
 703 Ä G har i marginalen: En hög klippa i strömen som är wäl en half mihl omkring
 704 *starck* Ä G straxt *swallar* Ä G swaller
 705 *tilbaka* 1685 har tryckfel: tilaaka
 706 *största Mastar* Ä G store skeppen L största Skeppen >
 707 *Wågan* Ä G 1705 wågen
 708 *Norbaggen* G Nordbaggen *liuger* L liugar
 709 *någon* Ä G mången 1705 någor *hwäser* Ä G L bläser L >
 711 *så ihoop som* Ä G L samman som två L > *Häärar* G L herar L >
 712 saknas i Ä G
 717 Ä G har i marginalen: Orsaken ther till tagen af then lijkehet som kan wara med en skiärgårdh
 719 *Jty* L I dy *när* Ä G ner
 720 *wräkes* G wrakes
 723 *Jag* G Jaa *eens* G en
 724 *Jag* G Jaa
 725 *man* Ä G man det
 726 *konstigt* G konstig
 727 *ther* Ä G som
 728 *resig* Ä G reesligh
 729 *När* Ä G Ner
 731 *tå* Ä G så
 732 *moot* G emot *samma* Ä G samme
 734 *diupan* Ä G diuper
 735 *them* G then *kroßar* G kröser
 736 *Splittrar* G splittror *stora* Ä G stoore
 738 Ä G har i marginalen: ringare Karl
 739 *framt* Ä G frambt
 741 *then* Ä G them *andra* Ä G andre
 742 *Werk* Ä G 1705 wett
 744 *Jag* G Jaa *wäl* L wäll *it* Ä G 1705 ett
 745 *hårt* Ä G hård
 746 *Nött* Ä G nööt *Tannen* Ä tenner G tänder 1705 tanden
 747 *nögd* G nöijd *andre* Ä G andra
 748 *Han* Ä G Hon
 Efter 748 har 1705 följande inskott:

Så klok bör jagh likwäl eij neka migh at wara,
 Thet jagh ju ofta fått af böckerna förfara,
 At widh Sicilien, Charybdis, samt medh Scylla,
 Skal finnas, hwilket swalg kan många munnar fylla,
 Ther Pesce Cola toridt sin foot som oftast wäta
 När han thet grymma diup förmäten wille mäta.
 Ty til at hämta up thet silfwer som war kastat
 uthi Charybdis giöl, haar han rätt gierna hastat
 Och sökt thet dyra godz som Kungen honom skänckte,
 Thet en gång lyckades, men sedan han sigh dränckte.
 Som mången gör ännu, then efter winning fiker,
 Och faar til helwetet, när han wil blifwa riker.

- 750 *tina* Ä G tine
 754 *fram/ at klara* Ä G framb och kalla
 755 *heela* Ä G hele
 758 *så* Ä G att *skallar* G skaller
 760 *Spena-Barnen* Ä G Speenebarnen
 761 *hans* G han
 762 *såg* G så *Hippocrenen* Ä G Hyppocrenen Ä G har i marginalen: En källa i bärget Helicon uthi Bæotia
 763 *Daphnen samt* 1705 the höglärda *samt* Ä G sambt *Pierider sig* Ä Pierider G Prerider
 764 *Flikkor* Ä G fleckar *som haa* 1705 hafwa *många Gekkar* G mång Geckkor
 765 *Oceanen* G ocean
 767 *blant* Ä G 1705 blandh Ä G har i marginalen: thet friska Wattnet kommer uhr hafwet och Jorden
 770 *Swenska* Ä G 1705 Swensko
 772 *förbogat* 1705 förborgad Ä G har i marginalen: Sampt och dimban
 773 *all* Ä G een
 775 *Sljkt Achelous* G slije achelour
 776 Ä G har i marginalen: Dess margfaldiga nytta, Ner man sköllier drickzkärlen med friskt wattn.
 777 *aldräförst* 1705 alraförst *må* Ä G mån
 779 *man* Ä G han *nogsamt* Ä G nogsambt
 780 *up* Ä G opp
 781 *när* Ä G ner
 782 *Prom* Ä G prääm
 786 *samt* Ä G sambt *Mieltans* Ä G mieltens
 788 *snygga* Ä G snygge
 790 *Jsmugz-Kläderna* Ä G i Sängzkläderna L Jsmutzg Klädorna

- 794 *Ä* G har i marginalen: ympar måste ofta wätas och ther uthaf wäxa the.
- 795 *torra Ympe-Stokkar* *Ä* G torre ympestocker
- 796 *half* G haf *döde* G 1705 döda *lokkar* *Ä* G läcker
- 797 *Huushäld* 1705 hushäll
- 798 *sine* 1705 sina
- 799 *woge* *Ä* G wäga
- 800 *störste* *Ä* starkste G starkeste *droge* *Ä* G draga
- 802 *Fontainer* G fontanier *Cascaderna* *Ä* G Corcaderna
- 803 *margahanda* *Ä* G Margehanda
- 804 *Vesta* *Ä* G Venus *Ä* G har i marginalen: Lijknelse som wjsar wattnet gång i Jorden
- 805 *Bogter* *Ä* bukter G bulter L bugter (?) >
- 806 *Knechtarna* *Ä* G Knecktarne *Löpe-Grafwer* *Ä* G löpegrafwen
- 807 *smyger* G smygger *Klapur* *Ä* G Kloper L Klåpur
- 808 *Holl* G Hähl 1705 hol
- 809 *blifwa* *Ä* G blifwer och G och och *Brunnar* *Ä* G brunner
- 810 *spruta* G sprutar *Tusand Munnar* *Ä* G tusend Munner *Tusand* 1705 tusend
- 811 *När* *Ä* G Ner *samlar* *Ä* G samblar *it* G 1705 ett 1705 har marginaltexten: De fontium & fluminum scaturigine vide sententiam Aristotelis lib. I. meteor. C. 13. & Platonis Francisc. no in Phoëdo-Vales. in sacr. Philos. cap 63. Basil. hexaëmer. c. 2. homil. 3. Gregor. Nyssen. in Hexaëmero. Hugo de s. victore in Genes. I. Pred. I.
- 812 *Bekkar* *Ä* G becker
- 813 *sampna* *Ä* G sambna
- 814 *Tå* *Ä* G så *hampna* *Ä* G hambna
- 815 *Planer* 1705 Planar
- 816 *som theras Lopp* *Ä* G L the endteligh >
- 818 *Jäm-ljka* *Ä* G Samlijka
- 820 *förökia* *Ä* G 1705 föröka
- 821 *it* G 1705 ett
- 822 *the intet* 1705 at the *eij lenger* *Ä* G lengre
- 823 *framt* *Ä* G frambt *Ä* G har i marginalen: Kier döfwel och moras upfylles allenast uthaf regn
- 825 *Ty* L Dy *Bestånd* G bistånd *toma* *Ä* G L toom och L >
- 826 *it sumpit* *Ä* G ett sumpigh L ett sumpigt 1705 en sumpig
- 827 *för* 1705 förr
- 829 *lönliga* *Ä* G L hemmeligt L >
- 830 *fram* *Ä* G L upp L > *gjr* 1705 gier
- 831 *Sniö* *Ä* G Snöö
- 832 *Ä* G har i marginalen: Att wattnet genom Solens wärma updrages det sker likkasom Jmman upstiger i en distiler panna.
- 834 *Utbryta* G Uthtryta
- 836 *Hög-Sätet strax* G högsättet straxt

- 837 *Rummet* Ä G hålet *månge* Ä G många
838 *Swet* Ä G 1705 swett
841 *Heta* Ä G hetta
843 *ther* Ä G thet *tänker* G täcker
844 *Regndroppar* Ä G regndråppor
846 *i* Ä G och
849 *Wingarna* Ä G pennor *twagit* Ä G tagit
850 *Cyrrhæ* G Grrhæ
851 *Ty* L Dy
853 *Riphæiska* Ä G Rephæiska *nempnas* Ä G 1705 nembnas
854 *Scythers* G Skytters Ä G har i marginalen: Tanais Vocatur in Don rivulus
Schytin Asiam ab Europa defluminare
856 Ä G har i marginalen: Pontus Euxinus.
857 *Indianiske* Ä G L Indianske
858 *Jt* 1705 Ett *Nampn* Ä G nambn 1705 namn *lätt* 1705 lät Ä G har i marginalen:
2. Snida Någre säija thenna floden kommer uhr berget Thaurus äfwen som
Ganges vid: Zach. Heins.
859 *need* Ä G neer *Caucas* Ä G Curas
860 *tusand* Ä G 1705 tusend
861 *Bespruter* L Besprutar
863 *Jag* G Jaa *then* Ä G dhe Ä G har i marginalen: 3. Ganges eller Pisan hafwer
sitt uhrsprung af det berget Tauro
864 *Paradises* Ä G paradises
865 *gylrne* Ä G gyllen
868 *Aracanske* Ä G arcanske
869 *Guldetz* Ä G gulletz
871 Ä G har i marginalen: 4. Mecon.
872 *Krantze ljek* Ä G krantzelijkt 1705 krantze-lijk
873 *ybnar* Ä G ymnar *Calamben* Ä G Columben Ä G har i marginalen:
columba ett dyrbart trä
874 *hwilket* Ä G hwilken *Guldet* Ä G gullet
875 Ä G har i marginalen: 5. Nilus kallas och Nigno Roseya wattnar hehla det
Ægyptiska rikket wid den tijden på åhret ner Solen går i Kräftans teckn.
876 *sälsynt* G säldsynt
877 *ty* L dy
879 *Africa* Ä G africam
881 *it* 1705 ett *upteknat* Ä G upteknad
882 *Floden Euphrate* 1705 stora floden Phrat Ä G har i marginalen: 6. Euphrates
ell: Euphratos löper genom hela Mesopotamien och Babylon
884 *sökia* Ä G söka
885 *stoora* Ä G store Ä G har i marginalen: 7. Tigris betyder i det Mediske språket
en Pihl och hafwer det nampnet för sin snella fart skull.
886 *seen i* Ä G L i dheth *Röda* Ä G röde *hwälfwar* Ä G hwelfwer 1705 hwälfwer

887–894 saknas i Ä G; i L tillskr. med Spegels hand, 887–892 i högersidans nedre marg., 893–894 på vänstersidan

892 *Bökerna* 1705 böckerne äre 1705 äro

893–894 L tillskr. med Spegels hand i nedre marg.

Efter 894 har 1705 följande inskott:

The samma strömars namn/ medh fleres/ wil jagh räkna
 Än mera tydeligt/ och efter ordning tekna.
 Ty vthi Asien fins Indus, Ganges, Menan,
 Kiang, Cosmin, Martaban, Jaxart, Hydaspes, Seran,
 Och Oby alrastörst/ förvtan många andra/
 Som hwar vppå sin wägh til många orter wandra.
 J hetast' Africa är ingen brist på strömar/
 (Ty Niphath giuter vth/ och sigh doch aldrig tömer)
 Phrat, Tigris, Oxus, men Jordan, Orontes långa
 Sägs vthur Libanon sigh sökia vth-lop trånga.
 Hwar Nilus, Zaire, Nigr, Mandice, Zeila, Cuâma,
 Sin första herkomst få/ ther om kan jagh eij glama;
 Men thet försäkrar man/ at af thet berg Atlante,
 (Som alle/ vthan then som gör sigh til en gante/
 Och gierna yppar strijd/ när ingen ting kan winnas)
 Betyga ofeelbart i Africa befinnas/
 Vthaf thet samma berg skal mången ström vthflyta/
 At i Numidien må aldrig watn tryta/
 Men Giras är förnämst/ som kring thet hela rike
 Så kröker sigh/ at han och fyller minsta dike.
 J Mauritanien eij heller trångmål spörjes/
 Ty thet af Cehu, Suz, Narbea, Tens försörjes:
 Algieren som mår wäl/ när han får något röfwa
 Haar Tesne, Habra, Ziz, och kan eij fleer behöfwa.
 At Tunes ock må få sin nödtorft/ sij! tå rinner
 Gvadalbar, Magrida, och Capes; men man finner
 J Tripoli the trij/ Rasalmaber och Magra,
 Samt Kasar Nakars siö/ hwars öijar äro fagra.
 Jagh vågar migh eij til Americam at tälja
 The strömar som ther fins; men jagh wil hällre sälja
 Min gamla Brigantin, och migh ett fartyg köpa
 Som vthi mindre siö medh liten wind kan löpa.

Vid. Happelii relat.
 curios. part.
 1. p. 177.

- 896 *Donaw* 1705 Donavv *yppen-munnig* 1705 öpen-munnig Ä G har i marginalen: 8. Donaw som elliest kallas Jsser.
- 897 *utsprutar* G uthspruter *Strupe* Ä G strupa
- 901 *Tå* Ä G Ty Ä G har i marginalen: 9. Tago eller Tajo then förste revier uthi Portugall och går förbij Valentza, genom Castilien.
- 902 *störr* G större
- 904 *gyllne* 1705 gyldna *Wågar* Ä G wågor
- 905 *Samt* Ä G Sambt *dyrebare* Ä G L 1705 dyrebara Ä G har i marginalen: Seine löper uhr Burgundien förbij Paris
- 906 *tomma* 1705 toma
- 907 *uhr* Ä G uthur
- 908 *stoora* G store *Skipp* Ä G L Skepp 1705 skep
- 910 *rät* 1705 rätt Ä G har i marginalen: Loire deelar frankerijke nestan i twå dehlar
- 912 *margahanda* Ä G mångahanda
- 913 *fleere* 1705 flera ty L dy *nembna* 1705 nämna
- 914 *best* Ä G mest *bekante* 1705 bekanta *Nampn* 1705 namn *lembna* 1705 lämna
- 915 *Frankerjke* Ä G Francke-Rijket Ä G har i marginalen: Rodhan eller Roan
- 916 *Loire* Ä G Lorie
- 917 *närmar* Ä G nermer
- 918 *Louuren* L Louffren
- 920 *Nampnet* 1705 namnet
- 921–922 saknas i Ä G
- 921 *fleere* 1705 flera
- 922 *äre* 1705 äro *Nampnen* 1705 namnen *meera* L meere
- 923 *frake* Ä G fräke
- 924 *Londons* 1705 Londens
- 925 *Amsterdamske* 1705 Amsterdamska
- 926 *åt Drinkare Wjnåmar* 1705 thet dyra wijn i åmar *åt Drinkare* Ä G the bukuta L the bukota >
- 927 *han* Ä G hon *utaf Wjn* 1705 ther utaf *Nampnkunnig* 1705 namnkunnig
- 928 *stoora* Ä G store
- 929 *gir* 1705 gier *Hamburg* G Hamborgh Ä G har i marginalen: Elb etc:
- 930 saknas i G
- 931 *Weixel, Weser, Maas samt Jsel, Dymen, Oder* 1705 Mosel, Jsel, Maas, samt Oder, Amstel, Weser *Weixel, Weser* Ä G Weser *Weixel samt* Ä G sambt 1705 har efter 931 följande inskott:

Får hwar och een besee som til the orter reser.
 Hwad strömar Rysk-land har/ och hwad the alla heta
 Som genom Påland gå/ kan man nu nästan weta:
 Ty ther fins Wolga, Po, Bugg, Weixel Cronen, Dvina,

- 932 *Po, Nieper, Ladoga the många Siögars Moder* 1705 Ra, Dniper, Ladoga, som nappast wil förtwina *Siögars* Ä G Siöars
- 934 *sina rutna* 1705 Lodior, Strussar
- 935 *äre* Ä G 1705 äro *them* Ä G som
- 936 *lätt* Ä G wääl
- 938 *och wåra Heemskär* Ä G L ty man ju hastigt L >
- 939 *Them iag* Ä G L Thet man L >
- 940 *Rät* 1705 Rätt
- 941 *sköna* Ä G 1705 skiöne
- 942 *går til Örebro dock genom tronga* Ä G L strecker sigh bort till Arbogas nya L >
- 943 *starka* 1705 starcke *Wänaren* Ä G Wäneren *Wadstena* 1705 Mariæ stad
- 945 *Roxan* 1705 Roxen
- 946 *DaalKarlar* Ä G Daallkarller *uti then* 1705 sin Älf och
- 947 *holls* Ä G hölls *Botnlöös* Ä G bottenlöös
- 951 *Sörmandland* Ä G Sörmanland
- 952 *Kobba* Ä G Kobbe
- 953 *it* Ä G 1705 ett
- 954 *Sörmandland/ Öst-Giöotaland* Ä G Sörmanland, Östgiötland L Sörmandland, Östgiötland så >
- 956 *Roxan* 1705 Roxen
- 957 *Holland* G *Holland fram* Ä G framb *bå* 1705 båd' *Niða Flood* Ä G Nissan sambt
- 958 *af minsta Wäderflagan* Ä G och minste wederflagan
- 959 *äre* Ä G 1705 äro
- 963 *högste* 1705 högsta *Berge-Tinnar* Ä G berget immer
- 964 *hysar* Ä G hysa 1705 hyser *mykken* Ä G mången
- 965 *Jblant* Ä G Jblandh
- 967 *bekante* 1705 bekanta *skådar* Ä G skåder
- 969 *Siögarna* G Siöarna
Efter 970 har 1705 följande inskott:

Om floder kunde jagh wäl mycket meer berättä/
 Men jagh ogera wil medh watn någon mätta/
 Så han omägna skal/ och widh migh ledse blifwa/
 När jagh för mycket wil om enahanda skrifwa:
 Doch måste jagh ännu vpräkna några älfwer/
 J hwilka Laxen sigh rätt öfwerflödigt hwälfwer.
 Om Niepers fiskar bör migh här alsintet tala/
 Men hållre rosa them som finnas hoos oß fala:
 Jagh wil eij heller nu thet vnderwerck förtälia/
 At fiskar regna nedh; ty slikt kan man eij sälja:

De nigris in Borys-
 thene & Lusia pis-
 cibus vid. Majol.
 p. 230.

Men jagh wil prisa Gudh/ som ofß til hushåll skäncker De piscibus minutis
 Så margahanda fisk; thet mången ej betäncker! qui in Gallia pluebant
 J synnerhet at Lax/ som wida går och fångas/ vid. eund. p. 569.
 J Swenska strömmar kan så lätt och ymnigt fångas.
 Ty af tro-wärda män/ som intet flärd behaga/
 Berättas at man kan i Wästerbotn taga
 Mång tusend tunnor lax hwart åhr i några strömmar;
 Och sådant fiske-fång the samma doch ej tömmar.
 Ty Torn- och Vmo-älf/ samt Pitå-Lulå-Skelften/
 The gifwa tusen tals; jagh säger doch ej hälften.
 J Österbotn/ ther som Kiemi-strömmen flyter/
 Är sådan myckenhet af lax/ at aldrig tryter;
 Men åhrligt fyllas ther tre tusen hela tunnor:
 Ach tänck/ hur Gudh ther medh förnöijer många
 munnar.

Hwad Ångermanna älf hwart åhr kan af sigh gifwa/
 Thet weet jagh ej så wist/ at jagh tor thet beskrifwa;
 Men thetta skrifwer jagh/ som mångom sålsamt faller; Happel. p. 119. Relat.
 Fast Kircher haar thet sagt; doch är thet intet raller: curios. ex Kirchero,
 Ty flere säija/ thet man i Messina fångar & Schotto &c.
 Margfallig fisk som är rätt dryger/ starck och
 långer/

Och kallas Xiphia; ty strax man något ropar
 Och gifwer goda ord/ så komma stora hopar/
 Som låta taga sigh/ och wisa sigh beredde
 Til menniskiornas tienst/ rätt som the woro ledde.
 Men Finnar kunna doch then skiöna laxen finna
 J större myckenhet/och mera fördeel winna
 Vthi ett enda fång: The intet roop behöfwa;
 Ty han okallad wil framkomma/ om the töfwa.

Ja/ ej allena fisk i samma floder wanckar/
 Men annat dyrbart godz: ty man som oftast samkar
 The bästa pärlor ther/ som någon Fru wil bära;
 Så at ej Orient allena bör then ähra:
 Ty Norlandz stranden haar så stora och så rena/
 At icke bättre fins i Japan, som the mena.

- 970 *Een annan haar ther på bekostat mången* Ä G L Jag will för theras skull eij spilla någon L >
Marg. 1705 har tillägget: Om vnderliga och stora watn fall se Happelii Relat. Curios. part. I. pag. 414 seq.
- 971 *Slj* 1685 Flj [tryckfel]
- 972 *Gudhemsää* Ä G Gudernåå
- 976 *Wattu rjka* Ä G watturijke
- 977 *stoore* Ä 1705 stora
- 980 *stoora* G store
- 981 *samme* Ä G 1705 samma Ä G har i marginalen: Kiällors beskrifning
- 984 *stoora* Ä G stoore Marg. 1705 har följande avvikelser: *P. Niclaim* Nic. Niclai 34 3 vid. *Thom.* Conrad Dieter Concion. 4. in Ecclesiast. C. 1. Thom. Baccin Baccius *filare* Slara & *Boys sermon* John Boys sermon in
- 985 *blant* Ä G 1705 blandh
- 986 *Hammons* Ä G Hammans *qweller* G qwällar L qwellor
- 987 *aldra* Ä G alla
- 988 *man* Ä G Jagh
- 993 *Tå* Ä G Så
- 994 *rät* Ä G wähl
- 996 *Nampn* 1705 namn Marginaltexten: 140 Ä G 104
- 997 *Pennan* 1705 pennen
- 999 *Träden* Ä G träna *heelt* G hehl
- 1000 *Nött* G nöth
- 1001 *si man wil* Ä G L iagh kan det L >
- 1003 *så* saknas i Ä G
- 1004 *need* Ä G ner *Een* G i
- 1005 *Jt* Ä G 1705 Ett
- 1006 *timmar* Ä G timmer 1705 timar
- 1007 *Strängia-Speel* Ä G strengiaspell
- 1008 *Wågor* L wågar *månge* 1705 många
- 1009 *ännu fins uppå Landet Andros* Ä G uppå Andrinska landet finnes
- 1010 *jämwäl underlig om Plini Ord ej klandras/* Ä G rätt så undersam ty om iag elliest minnes
- 1011 *Som säger oß* Ä G Så säija the
Marg. *ellies* 1705 elliest
- 1012 *beste* Ä G besta
- 1013 *Olja* Ä G ollian 1705 oljo
- 1014 *Sweet* Ä G 1705 swett
- 1015 *plantar* Ä G planter *ädla* Ä G ädle *Qwjster* Ä G qwistar
- 1016 *utur* Ä G uthaf *mogna* Ä många G många *Drufwar* Ä G 1705 drufwor
- 1017 *roligt* Ä G löijligt
- 1018 *Snöhwijt* Ä G Snöhwijt
- 1019 *Cerona* G Corona *Fåra-Hiordar* Ä G fårahiorder

- 1020 *bljr* Ä blij G blifwa
 1023 *Dodona* G Dadona Ä G har i marginalen: Dodona är en liten stad i Epiro.
 1025 *han* Ä G dhen *heel* Ä G heel
 1027 *han* Ä G L then L >
 1028 *bettre* L bättra *tenna* G tända
 1029 *Jag* G Jaa *Nampnet* G 1705 namnet
 1031 *Brun* Ä G brunth Marg. *Messiam* 1705 Mexiam
 1032 *Waak* Ä G brun waack *Torsten* Ä G törsten *slekka* Ä G släckia
 1033 *lembnar* G 1705 lemnar *Fiskar* Ä G Fiskiar *Ender* Ä G Enner
 1035 *it* G L 1705 ett
 1037 *Haa Watn noog ther af* 1705 The hafwa Watn nogh *Watn* Ä G watten *hemta*
 Ä G hembta
 1038 *Droppar samt* Ä G droppor sambt *jämt* Ä G iembt L Jampt
 1041 *wille* G will *hemta* G hempta
 1042 *Watn* Ä G watten
 1044 *Telle-* 1705 tälje-
 1045 *Ther fins een Maaklöös* 1705 Fins en maktlöser
 1046 *bygt* Ä G bygd *dyrka* Ä G dyrckia
 1047 *rät* 1705 rätt
 1048 *ej* saknas i G; tillskr. i Ä
 1049 *wåre Bänder* Ä G L oss L > *med* Ä G måtte medh stoort L måste med stoort >
 Efter 1050 har 1705 följande inskott:

Migh bör ej heller här thet underwerck förglömma/
 Men hållre uppenbart medh tacksamhet beröma/
 At uthi LÜneburg Gudh skiöna källor öpnar/
 Uhr hwilka man alt jämt kan ösa salt medh göpnar:
 The wore för en tijd(som någre migh förtälja)
 Tilslutne/ så ther ej fans något salt at sälja;
 Men Gudh haar öpnat them/ så man ther ymnigt finner
 Thet granna hwita salt, som daglig tädan rinner/
 Och föres wida kring; ty alle thet begära
 Som kunna uthan salt ej färskan maat förtära.
 J Franckerike fins widh Seinen och thy-like
 Salt-brunnar/ hwar uthaf sigh många giöra rike;
 Ja/ Konungen ock sielf sin stora inkomst öker:
 Ty mycket främmat folck thet Franska saltet söker.
 Fast thet är något grått/ så är thet fögo minder
 Än Spanska saltet godt; och färg giör litet hinder.

- 1051 *The* Ä G *Dher finnes* Ä G fins och L *finnas dock efter* Ä G om man will troo
- 1053 *Tjmma* G 1705 tima
- 1054 *hwar Tand the sönderbryta* Ä strax (G straxt) tänderna uthbryta
- 1055 *doga* Ä G dåga
- 1056 *i* Ä G och
- 1057 *Sampt* L Samt *många* Ä G många
- 1059 *skal haa een Flood som må* 1705 een flodh sägs hafwa/ som *må* Ä G L böör L >
- 1060 *Som är it* 1705 Rätt som ett *it* G L ett *ingaledz* Ä G ingalund
- 1061 *mörka* Ä G Möckra *Hwjla* 1705 hwilo
- 1062 *Loppet* 1705 lopet Ä G har i marginalen: Gerhard Boate dans historie naturelle d' Jrland dit quelles aaux da lac de Neaug's ont lavertu de convertia beboue en pierre
- 1064 *lysnar* G lystnar
- 1065 *strax* G straxt
- 1066 *rörer* L rörar *Floden sig* Ä G han sig strax (G straxt)
- 1067 *Sj* Ä G Ty *Bethesda Dam* Ä G Bethesda brun
- 1069 *när* Ä G ner *then* G det 1705 han
Efter 1070 har 1705 följande inskott:
- Hwad jagh nu skrefwet haar om floder och om källor/
Thet synes mycket/ men likwäl alsintet gäller
Moot thet som skrifwas kan/ och vthu böcker letas:
Men jagh är billigt rädd/ at Läsaren förtretas;
Förthenskul wil jagh nu eij meer än summan nämna
På alla warma badh/ och sielfwa namnen lemna.
Ty fyrahundrade widh paß man säger finnas
Vthi Europa: ja/ man kan omögligt minnas
Then myckenhet som är i Werldens andra delar:
Oß tryta orden förr än HErrans godhet felar.
- 1071 *Orecknelige* Ä G Oreckneliga *schrefne* 1705 skrifne Marg. *Martyr.* 1705 Martyr. Anglerius
- 1072 *Om andra* G Och andre *äre* Ä G 1705 äro
- 1073 *it* 1705 ett
- 1074 *hwilketz* Ä G hwilkens *Skipp* Ä G L Skepp 1705 skep
- 1075 *Trää* Ä G trän
- 1078 *han tå strax* Ä tå han strax G tå han straxt
- 1079 *hårda* Ä hähla [?] G hohla
- 1083 *thenna* Ä G thenne
- 1084 *hwilken* Ä G hwilke
- 1085 *snart som* G snart; som tillskr. i Ä *drukket* Ä G druckit

- 1086 *altsamman* G altsammans
 1089–1100 saknas i Ä G; i L på lös, insatt lapp med Spegels hand
 1090 *flere* 1705 flera
 1092 *tå* L då
 1093 *skeet* 1705 skedt
 1094 Marg. *Wernerum* 1705 Werntzerum
 1098 *Rät* 1705 Rätt
 1100 *djt* 1705 tjt
 1103 *i* Ä G mig i *mig senka* Ä G senckia
 1104 *tänka* Ä G tänckia
 1105 Ä G har i marginalen: Aristoteles kastade sig i den floden förty han kunne eij begripa des Jn- och uthlopp.
 1106 *förty* L fördy *Wågar* 1705 wågor
 1108 *Hinder mota* Ä hinner mota G hinner möta
 1109–1116 saknas i Ä G
 1109 *törr* L torr 1705 tör
 1111 *stygge* 1705 stygga
 1114 *Jmmen* L Jmman
 1116 *äre* 1705 äro
 1118 *sine* 1705 sina
 1119 *Needgömd* Ä G Neergiömt
 1120 *sura* G sikra Ä G har i marginalen: De Thermis schripsit Andreas Baccij. 7. Libror.
 1122 *Kärlet* Ä G kierleek
 1123 *ståt* Ä G ståd 1705 stådt *Tinn* Ä teen G L Tenn L > 1705 ten
 1124 *smakar* G smaker *wåra* Ä G wåre
 1125 *jämwäl* Ä G jembwääl
 1126 *thet* Ä G L hanß L >
 1128 *hwilka* Ä G hwilket *längre* 1705 länger Marg. *Doct. Beale Aer Angl.* 1705 Rob Boyle Exper. of the Aire
 1130 *blj så* 1705 blifwa *skarpt* Ä G skarp *sielfwan* Ä G sielfwa
 1131 *Är* Ä G Och *Grytter* Ä G grittrar
 1132 *Swafwl* Ä G Swafwel *Koppar-Röök/ Sallpetter/ si* Ä G Spanskgrönt och Salpeter (G: Saltpetter) sig *smittar* Ä G smittrar
 1133 *Thet Watnet* Ä G Theß watten
 1134 *synes* G synnes *ther* L thet
 1135–1139 saknas i Ä G; i L på baksidan av lös, insatt lapp
 1135 *Ångan* 1705 ången *diupste Renmar* 1705 diupsta rännor
 1138 *gjr* 1705 gjer
 1141 *drikka* Ä G sina ä Ä G i L är > 1705 fins
 1143 *somblige* Ä G sombliga 1705 sij! een deel *haa* 1705 haar *Watn* Ä watten G wattnet *Heett* 1705 heet
 1144 *törr* Ä G töör 1705 tör *minsta* G minstra

- 1145 *andre* 1705 andra *Liomt* Ä G liumt
 1146 *Jt* Ä G 1705 ett
 1147 *Läkedom* Ä G läkedomb
 1149 *och Jordens diupste Renor* Ä G i diupste Jordens rennor *diupste* 1705 diupsta
 1150 *Hufwud/ Ädrar* Ä G L ädrar, blodh och L >
 1151 *gir* Ä G 1705 gier *samt* Ä G sambt
 1152 *Behmen* Ä G Böhmen
 1154 *then Moor som gir mig Bröd at* Ä G theß bröd iag mest mått L hwarß bröd
 Jag mest fåår > *gir* 1705 gier Ä G har i marginalen: Jn agro Sanensi äro Caldanell och aviana
 1156 *allenast* Ä G allena
 1157 *tappre* Ä G hårda 1705 tappra
 1158 *Åt späda* Ä G att swaga Marg. *sinensi äre* 1705 senensi äro *och* 1705 samt
Grottan 1705 Grottadi *Tunbrigde* 1705 Tounbridge *Scarborough* 1705 Scarborough Ä G har i marginalen: Uthi Neapolis ähro och härliga badh
 Efter 1158 har Ä G Then iag eij nembna torr, toor eij den bällden röra
 Jag är för hårdhänd iag nens dem eij illa giöra
 1159 *Får* Ä G L lätt L > *Meedwj taga* Ä G L Medevie ta L > *får* Ä G L lätt L >
 1160 *Man* Ä G Tå *med Gudz Hielp* Ä G man under
 1164 *Hwj Magen swängnar så/ ty han wil wijger* Ä G L Hwar hanß upbläste
 bellgh är blefven iaa skall L > *Hwj Magen hans är* [?] fast [?] Och [?] >
 1165 *it* Ä G 1705 ett
 1166 *Af* Ä G L Och L > *Franske* 1705 Franska *Arr* 1705 Ärr
 1167 *Podagers* Ä G podagras
 1169 *ömkar them* Ä G L leer ther åth L >
 1170 *gir* G geer 1705 gier *mykket glada* Ä G Tunnewijda
 1171 *Sundbeets* Ä G L wattnetz *och när the Watnet* Ä G Gudh låt them thet få
 1172 *J stilla Nychterhet* Ä G Ty then som blijr widh thet *ingen* Ä G intet
 1173 *at* Ä G och *Bloden* Ä G blodet
 1174 *krympa sig* Ä G krymp' ihoop
 1175 *lemnar* Ä G lembnar *Helso-Watnet* Ä G L sunða wattnet L >
 1177–1178 saknas i Ä G; i L tillskrivet i nedre marg. med Spegels hand
 1177 *länger* 1705 längre
 Efter 1178 har 1705 följande inskott:

Men hända kan/ at tu wilt så af för wett täncka:
 Hwar til mån watnet doch/ som lätt kan jorden dräncka/
 Är skapat? Och hwad gagn kan myckenheten giöra?
 Förthenskul täckes tigh een slätt förklaring höra:
 Ho weet eij thet at eld mäst alla wercken drifwer/ Basil. homilia 3.
 Som giörs medh någon konst/ och som naturen gifwer.
 Hwad qwicknar vthan eld/ hwad mognar vthan heta?

Hwad lefwer vthan warmt? man kan eij något weta:
 Som elden nu behöfs til alt thet sigh skal nära/
 Och han haar sådan kraft/ at han wil alt förtära/
 Om han får öfwerhand: ty jern/ jord/ trä och stenar
 Står honom eij emot/ som man medh rätta menar.
 Så haar then wise Gudh ther efter watnet lämpat/
 At eldens heta skal således blifwa dämpat:
 Ty hwar som elden är ther måste watnet nalkas/
 Och warman måste strax igenom wätan swalkas.
 Förthenskul finnas haaf kring alla jordens ändar/
 Och watnet vnderlig sigh in i jorden wänder;
 Ja/ genom stora berg/ at the vthu sigh giuta
 Thet strömar/ siögar/ träsk och många bäckar niuta.

- 1179 *wäl* G wäll
 1180 *Blek* 1705 Bläck
 1181 *willje* Ä wele G welle *Vestæ* G Westa
 1182 *Lantmätaren* Ä G Landmätaren *Jord-Riftning* Ä G Jorderifningh
 1183 *Mödan* G nöden *Egendom* Ä G Egendomb
 1184 *oß gifwer* Ä G L har gijt oß L >
 1187 *När* Ä G Ner *är ej* Ä G L eij ähr L > *när Lindan är ej sömad* Ä G ner linden
 eij ähr sömat
 1188 *Fampn* Ä G fambn ty L dy
 1189 *När Watn* Ä G Ner Wattnet *meer oß wilja* Ä G willia oss mehr
 1190 *bon* Ä G han *it* Ä G L1705 ett *roligt* G orooligt 1705 härligt
 1193 *skarpa* Ä G skarpe *Anstööt* Ä G anstött
 1194 *it* G L 1705 ett *Wäsen* Ä G wäsend
 1197 *Och* Ä G Jaa ja Ä G och
 1198 *them* Ä G then
 1199 *Watn* Ä G watten
 1202 *blj* G ble *fredz* Ä G frids
 1203 *tå* Ä G ner *Ande* Ä Anda G andra 1705 Anda
 1204 *så* Ä G så att *må* Ä G mått
 1205 *strenga* G strenge *Herre-Bud* Ä G herrebodh *rembna* 1705 remna
 1206 *Synder* Ä G syndh *hembna* 1705 hämna
 1208 *Gud bå* 1705 HErren
 1209 *Muren darrar* Ä G murar darra
 1208–1209 är i Ä upprepede; andra gången börjar skrift med nytt bläck
 1212 *tröttas* Ä G tröttnas *fast* G att
 1214 *ja* G iag *wälta* Ä G L wända L > wältra
 1217 *Noa* Ä Noah G Noach 1218 Marg. *Jorden* Ä G werlden

- 1221 *Frögd at* Ä G glädie *een* Ä G ett L et >
 1224 *möglot* Ä G L styggan L > *Brädzl* Ä G Bredzell
 1225 *aldeels* Ä G alldeles
 1227 *samt Badmar* Ä G L sambt Engiar L >
 1229 *Ljkwäl* Ä G L Doch L > *een* Ä leel een G L till en L > *nidras* G midras
 1230 *Ja* G Jagh *såg* 1685 har tryckfel: så; Ä G L 1705 *såg* *Hembd* 1705 Hämnd
 1231 *mykket större* Ä G mycken större *fåt* Ä G fåd
 1234 *then* Ä G L the L > *To* Ä G L wreet L > *ej* L och >
 1235 *skönste* 1705 skönsta
 1236 *bå skåda* 1705 beskåda
 1239 *Förundrar* 1705 Förundrer
 1241 *utu* Ä G uthur
 1243 *fram* Ä G framb
 1244 *För* 1705 Förr

Efter 1244 har 1705 följande inskott:

Doch mena Lärde män at Gudh eij strax vpfylte Basilius, homil.
 All jord medh mogen frucht/ all marck medh säden skylte 5. in hexaëmer.
 Men at han öfwer alt först ymnog sädh vthströdde/
 Medh ett sin allmachts ord/ som ock then samma frödde/
 At hon i rättan tijd och efter handen mogen
 Blef färdig til sin skörd/ samt tröskning vppå logen.
 På thet at Adam så thes bättre måtte röna/
 Och medh förvndran see hur' åkrar blefwe gröna/
 Af brudden som kom up/ men hwita efter handen/
 När säden mognades och wille snart i banden.
 Ho kan nogh vndra på/ at kornen fästa rötter
 Rätt tå the multna bort och trampas vnder fötter/
 At af then litsla root vpstiger spåda brudden/
 Som smånings skiuter vp then hwaßa sädes vdden/
 Til thes som han får knä och rätt som starcka leder
 Ther på han stöder sigh/ alt medan han vthbreder
 Små blad/ och får then kraft/ at han ett ax kan bära/
 Som är medh korn vpfylt/ hwar af man kan sigh nära.

- 1245 *Ach* Ä G Och *öpnar* Ä G öppna 1705 öpner *få* 1705 fån
 1246 *Jäger-klädd* Ä fager klädd G fager glädd *Silkes-Slöja* Ä Silfwer Slöije G Silk:
 Slöije
 1249 *omkring* Ä G uthom *it* Ä G ett L 1705 et
 1253 *ther emoot* Ä G heremoot
 1260 *blygferdig* Ä G blygsedigh

- 1261 *tå* Ä G L då L >
 1262 *och* tillskr. i L *Föda* Ä G föde
 1264 *sina* Ä G sine *lagar* Ä G lager
 1265 *Ther* Ä G thet *någon* 1705 någor
 1268 *Fursten* Ä L försten L > *haa två* 1705 hafwa *tredie* Ä G tridie
 1269 *Träffel* Ä G drefßel
 1270 *ljkar* G lijka
 1271 *Beskådar* G Beskoder 1705 Beskåder
 1272 *Phyllis* Ä G Phillis *när* Ä G ner
 1274 *then* G the
 1275 *samma* G samme *tusand* Ä G 1705 tusend *Krydder* L kryddor
 1276 *Och* Ä G Sampt och *margfalligt* Ä G många *af* Ä G the *beste* 1705 bästa
 1277 *Narcisser* Ä Narcissen G *Narcisse wexa* G växta
 1278 *liufste* 1705 liufsta *Lucht* Ä Lust G Luft
 1279 *Storax* G Storan *Benzoin* G Bentzerin *Moscus* Ä G Muscus *Sandaraca* Ä G Sandaracca
 1281 *gifwen* 1705 gifwin
 1282 *mången må* Ä G wij må ner L wij må när >
 1283 *han wil* Ä G L wij sku' L > *han* 1705 man *Sweet* Ä G 1705 Swett
 1285 *Stock* Ä G Kubb 1705 wält *Hakka* L Hätta > Häkka
 1286 *Samt* Ä G Sampt
 1287 *Heetta* 1705 heta
 1289 *trägne-trifne* 1705 trägna-trifna
 1290 *thenna* Ä G thenne *Gåfwa* 1705 gåfwo
 1291 *skrinn* Ä G skämdt L skrind > *blifwen* G blefwen
 1292 *Wälle* 1705 wälde
 1295 *huru dägligt* Ä G hur degeligh *huru* 1705 hur' *rjkt* Ä G rijk *tå* Ä G L då L > *smykkad* Ä G smyckat
 1296 *bebrämäd* Ä G bebrämat *bestikkad* Ä G bestickat
 1297 *högste* 1705 högsta *diupste* 1705 diupsta *Däldens* G Dälde
 1298 *it* Ä G L 1705 ett
 1299 *beprydd* G bepry *Kernor* 1705 ternor (tryckfel)
 1301 *Regn* G reng
 1302 *Timar* Ä timmor G tijmor
 1303 *it* G L 1705 ett L > *it* G 1705 ett
 1304 *All* Ä G Een *Ymnighet* Ä G ymnoget *såg och spoorde* Ä G seen försporde L [?] förspoorde >
 1307 *Jn-ympte* G Jnymte *Blomar* Ä G blommor
 1308 *Dags Tjd war* 1705 dagh war *Höst/ Winter* Ä G L både L >
 1309 *Lät alle* Ä G lätt alla
 1310 *hårt* Ä G hård
 1311 *Ört* 1685 Ert [tryckfel] Ä Ärt G ört
 1312 *wille* Ä G wele

- 1313 *undre* Ä G undra
 1314 *Witnesbörd* 1705 witnesbyrd
 1315 *många* Ä G många
 1316 *Jt* Ä G 1705 Ett
 1317 *ämbnar* 1705 ämnar
 1320 *samt* Ä G sambt
 1322 *hwilke* Ä G hwilka *Barna-Tuchten yrkiar* Ä G barnen tuchten yrckar
Barna-Tuchten 1705 barna-tucktan
 1323 *hårda* Ä G hårde
 1324 *Samt* Ä G Sampt *hotat* G hotad
 1325 *som* Ä G L så *bäfwär* Ä G bäfwer
 1328 *Widian* Ä G wijdan *samt* Ä G sambt
 1329 *gröna* Ä G gröne *bepryda Myrte-Buskar* Ä G beprydd medh Myrtenbusker
 1330 *Oxell* L Öxell *Roosen-Törn* L roosentorn
 1331 *wille* L wilde >
 1332 *Huushäll* Ä G huushåldh L Huushäll > Huushåld
 1333 *Trää* Ä G trään *mång* Ä G mångt *föda* Ä G födde
 1334 *osnygga* Ä G osnygge *giöda* Ä G giödde
 1335 *Så haa wj* 1705 Gaf mycket
 1336 *rät* 1705 rätt
 1337 *gjr* 1705 gier Marg. *utaf* Ä G aff
 1339 *margahanda Timmer* Ä G allehanda timber
 1340 *hwilket* Ä G hwilka *Maak* Ä G L hast L >
 1341 *behöfwär* L behöfwär
 1342 *andre* Ä G andra *bedröfwär* Ä G L bedröfwär L >
 1343 *När* Ä G Medh
 1344 *några* G många *föres* Ä G föras
 1345 *heela* Ä G heele *utstafferas* Ä G uthstofferas 1705 vthståfferas
 1346 *andre* Ä G 1705 andra *fixeras* Ä G L braveras L >
 1348 *Margfallig* Ä G L Och mycket L >
 1349 *Äple-Trä* Ä G äppelträ
 1350 *sina trinna* Ä G sine trinne
 1351 *Jt* 1705 Ett *Pomona* Ä G Pomana
 1353 *Äplons* Ä G 1705 äplens L äpläns > *margehanda* saknas i G
 1355 *nembnar* L nembner 1705 nämnar *hols* Ä G höltz
 1356 *ä* 1705 syns
 1358 *största* Ä G större *Spanie-Farer* L Spanien-farer >
 1359 *Pepar* Ä G peppar
 1360 *fremmad* Ä G 1705 Fremmandh
 1361 *hafwa* Ä G L och haa L > *Låt* Ä lätt L Lät
 1362 *Ty han så främmand* *Frucht ej retteliga* Ä G Men Junckaren gåd Wijn Citron
 och Säcker
 1363 *Bosdorfer, PomRenées* Ä G Borstorffer, Pomerantz *the* Ä G L som L >

- 1364 *andra* Ä G L franske L > *best/ samt* Ä G sambt *hwilka rifwas* Ä G om hwilka rifwes
- 1365 *Med stoort Begiär sin koos* Ä G The läckre Damer *mine Ljkar* Ä G min' Gellijker
- 1366 *tyckia* 1705 tyckie *Jnländsk* G L inlänsk *andre* Ä G 1705 *andra*
- 1367 *sakne wäl* Ä G L haa wäl ej L > *hoos ofß* G hoos; ofß tillskr. i Ä *gyldne* G L gyllne L > 1705 *gyldna*
- 1368 saknas i Ä G *Och jämwäl* L Ei heller >
- 1369 *Apricoser* 1705 *Abricoser*
- 1370 *ther af* L deraf > *rosar* Ä G L *roser* L >
- 1371–72 saknas i Ä G; i L tillskrivet i nedre marg. med Spegels hand
- 1371 *Pergamotter* 1705 *Bergamotter*
- 1372 *när Bloman* L om the fructer > *Bloman* 1705 *blomen*
- 1373 *Tå man och Frögdefull* Ä G L Men rät med sådan frög L > *all* Ä G L han L >
- 1374 *nyys-begräsde* Ä G nyysbegräsät 1705 *nyys-begräsda*
- 1375 *wära* Ä G wære
- 1376 *Skeppom-full needfalla ofß* Ä G Skeppen full oss falla nedh *Skeppom-full* 1705 *skäppon-full*
- 1377 *Palmer* Ä G L fructer L > *blefwet* Ä G blifwit
- 1378 *schrefwet* Ä G skrifwit
- 1379 *Kiersebäär* Ä G Kiörsebär *som äre wäl* Ä G fast the är heelt L fast the ää helt > 1705 *som äro ej*
- 1380 *Samt* Ä G *Sampt*
- 1381 *äre* 1705 *äro jämwäl* Ä G *jembwähl it* Ä G L 1705 *ett L* > *Tekn* Ä G *tecken lembnar* 1705 *lemnar*
- 1382 *ämbnar* 1705 *ämnar*
Efter 1382 har 1705 följande inskott:

Jagh kan ännu ej gå ifrå the skiöna Länder/
 Ther man medh härlig frucht kan fylla båda händer/
 Bland hwilken jagh migh först om Jucca nu påminner/ Hoppel. part.I. p.41.
 Ty i America man nappast sådan finner:
 När hon vpwäxer ther/ sägs hon ej skada giöra/
 Men om man henne wil til öen Cuba föra/
 Samt Hispaniola, tå ändrar hon så kraften/
 At starckaste förgift beredes vthaf saften;
 Americanen weet doch samma ört så nyttia/
 At han wil henne ej til andra orter flyttia;
 Ty när han hennes saft gör lagom warm på glöder/
 Tå får han ättikio/ wäl smakelig och röder;

Men om han siuder then widh något större heta
 Så blifwer saften sööt som honung; thet the weta
 Som hafwa thet försökt: när han ock roten torkar/
 Och gnuggar sedan små/ han heelt behändigt orkar
 At baka brödh theraf/ så godt at Ängelsmannen
 Haar sagt sigh i sitt land ej bättre få för tanden.
 Then vnderliga roos/ som sägs allena trifwas
 Ther Jericho haar stådt/ bör jemwäl här beskrifwas;
 Ändoch hon synes torr/ och intet mycket fägre
 Än som en stumpot qwast/ om icke något lägre:
 Men när hon vthi wijn och watn warder satter/
 Sij! hwad för härlig färg och fägring hon tå fattar;
 Hon sprider sigh tå strax och många blad vthspänner/
 Som gifwa sådan lucht/ at man omögligt känner
 Then samma ört igen: ty blomster mycket stora
 Och skiöna wisa sigh/ rätt som the aldrig wore
 Vthaf then förra wäxt! Hwad skal man ther widh täncka?
 Gudz stora allmacht bör oß i förvndran säncka!
 Thet trä/ som hopetals kring om Mexico finnes/
 Böör icke gås förbij/ men sätias här til minnes;
 Ty fruchten medh ett gny och knall så sönderspringer/
 Som tå när toordön-slag sigh genom luften twingar.
 Eij mindre vnderligt man thetta trä beskrifwer/
 Som nästan på hwar green ett horn ifrå sigh gifwer;
 Men likwäl jämte thet så skiöna gula blomor/
 At man kan hoppas then/ som hafwer horn/ är fromer.
 Jagh hinner intet fleer af alla trää och krydder/
 Medh hwilka Jndien sägs härligt wara prydder/
 Vpräkna i min book: doch wänder jagh ej åter
 Förr än jagh thet haar nämnt som gör naturen kåter:
 Ty om ett Qwinfolck wil thes frucht och kraft försöka/
 Tå märcker hon een frucht i hennes lijf sigh öka.
 Om allahanda trää/ Een/ Haßel/ Apel/ Ekar/
 Som hafwa sälsam wäxt/ jagh ej min flijt förnekar
 At skrifwa något här: men the som reda skrifwet
 Om slikt/ the hafwa ock ther efter noga trefwat.

Vid. Happel. ex Scali-
 ger. excercitat. &
 Ecchellenis histor.
 orient. Id. p. 681 sq.

- 1384 *Peparen* Ä G peppar *nu* Ä G nu een Ä G har i marginalen Peppar kallas Mulanga uthi Malabar Moscat kallas palla uthi Banda Marg. *Palla* 1705 kallas Palla
- 1385 Marg. *Malanga* 1705 Melanga
- 1387 *Ceylon* Ä Cliton G Aiton
- 1388 *alt sedan* Ä G L then tijdh då L >
- 1389 *Bo* Ä G L skepp L > *Alz ingen* G altingen
- 1390 *måste haa* 1705 frågom op *All then* Ä G allt dheth L all then > alt thet 1705 all thet *Tabak* Ä G Toback
- 1391 *Then tage* Ä G Thet taga L Then taga > Thet tage 1705 Thet tage *ena* 1705 ene
- 1392 *andre* Ä G L andra L > *blåsat* Ä G blåsa och *någre* Ä G iaa några
- 1393 *Puder* Ä G poudet
- 1394 *förunnar* Ä G föranner
- 1395 *dristar* 1705 drister
- 1396 *Hwar* Ä Hwadh G Hwars *Krydde-Krämares* L Krydde-krämmares > och Ä ell' G eller
- 1397 *har* Ä G haa
- 1398 *ther* Ä G thet ä *ej* Ä G ähr eij 1705 eij fins *Hyddar* Ä G hyddor
- 1399 *Cubeben* G Cubeber *goda* Ä G gode *Cardemommer* Ä Cardemumer G Cardemummor Ä G har i marginalen: Cardimummor kallas Cardo på Ceilinsk Neglickor, Chambe Marg. *lingl.* 1705 lingv.
- 1400 *Gummer* Ä G gummor
- 1402 *fleere* G 1705 flera *them* Ä G then *Mångelska* Ä G pepparsäck L Päperswehn >
- 1403 *hwad* saknas i Ä G
- 1404 *rät* saknas i Ä G 1705 rätt *schrifwa* Ä G beskrifwa
- 1405 *Rät* 1705 Rätt
- 1406 *månge hafwa* Ä G mången hafwer
- 1407 *rare* Ä G rara 1705 skiöna *flyttia* Ä G flytta
- 1408 *alt* Ä G all *wil nu i Hålland* Ä G i Hålland kan nu
- 1409 *giort* Ä G giord
- 1411–1412 i Ä G efter r. 1416
- 1411 *Molucca* Ä G Maluca *Haga* Ä G Hage Ä G har i marginalen: Malucca äre femb öijar
- 1412 *Gjr* G Ger 1705 Gier *up* Ä G opp *Maga* Ä G mage
- 1413 *margebanda* Ä G margahanda
- 1414 *eene* G 1705 ena *bettre* Ä G L liuffligt L >
- 1415 *Förnämblig* 1705 Förnämblig *Jngefär* Ä G Jngefehr Ä G har i marginalen: Jngefähr kallas i Malabar Tingi
- 1416 *Kräs-Magan kan* Ä G kan krääsmagan
- 1419 *ymnig* Ä G ymnogh
- 1420 *Lucht* Ä G lust

- 1421 *stoora Bud* Ä G storebodh *sida* G sijde
 1422 *Men blifwer* Ä G Som bljr nu *skönste* 1705 skiönsta
 1423 *tå* G då
 1424 *liufste* 1705 liufsta
 1425 *såg* G så
 1427 *Himmel lknad* 1705 himmel-liknad
 1428 *ikke* Ä G intet *sanna* Ä G samma
 1429 *Zokker* Ä G 1705 socker
 1432 *siuke* Ä G L 1705 siuka L > *baa* 1705 än
 1433 Marg. *Amfion* 1705 Opium
 1434 *Sömpn* Ä G Sömbn
 1435 *Magen* Ä G 1705 magan
 1440 *lagt* Ä G lagd *wåra* Ä G wåre
 1442 *hafwer* Ä G L har bå L >
 1443 *Skildnad* Ä G skillnad
 1444 *hwar* G hwad *Meyran* Ä G Mäijram
 1446 *it* Ä G L 1705 ett *Tulipan* G tullepan
 1447 *Artischok* 1705 Artiskock
 1448 *Samt* Ä G Sampt *ej plä illa* 1705 plägar lickert
 1449 *Asparagus* Ä G Asparagis
 1451 *rarast* Ä G rarar
 1452 *sombliga* Ä G somblige 1705 somliga
 1453 *heta* Ä G hetta
 1454 *then* Ä G sin
 1456 *margehanda* Ä G L 1705 margahanda
 1459 *några* Ä G någre *schrifwer* L 1685 schrifwa [tryckfel] Ä G 1705 skrifwer
 1460 *kitla* Ä G L kitzla L > *flitigt gjrnas* Ä G L gierna gitter L >
 1461 *Kirsebär* Ä G Kiörssbäär
 1463 *Jag* G Jaa *Bonde-Flikkor* Ä G bondeflecker 1705 Bondeflicker *weta* Ä G wetta
 1464 *Moßar* Ä G Måssor
 1465 *Trann* Ä G L och L > 1705 Tran *Hiortron* Ä G hiortron
 1466 *Slää* Ä L Slää *meer* Ä ner G när
 1468 *många* Ä G månge *någre* Ä G många
 1469 *om* Ä G och
 1470 *nogsamt* Ä G Nogsambt
 1471 *it* Ä G 1705 ett *nämpnas* Ä G nembnas L 1705 nemnas >
 1472 *lembnas* 1705 lemnas
 1473 *rät* 1705 rätt *nämpnat* Ä G nembnat 1705 nämnat
 1475 *tu* Ä G du *Remare* Ä römare L Rämare >
 1476 *J Heidelberg* Ä G Uthi ditt store L Uti tit *Stoora* >
 1477 *Een Bragde Begare* Ä G Gif hith det är tin Skåhl L [radering] >
 1478 *äst* Ä G L ähr L >

- 1479 *fram tå* Ä G framb och *rosta* Ä G rostas
 1481 *it* G L 1705 ett L >
 1482 *oförsökte* 1705 oförsökta *säkert* Ä G rettzligt L rätzig >
 1484 *blöta* Ä G skiöna
 1485 *af* Ä G medh
 1486 *må* G mån *blifwa* Ä G tå blij *nyttiar sielfwe* Ä G förtärer bara *sielfwe* 1705
 sielfwa
 1487–1490 saknas i Ä G
 1487 *beller* 1705 hällre
 1490 *illa* L stedse >
 1491 *The späda* Ä G L Dheß späde L > *spinkotte* Ä G spuckte *ranke* Ä G ranka
 1492 *blanke* Ä G blanka
 1493 *hwilke när* Ä G hwilka ner *Teütschen* Ä teutsche G teudsehn L Teutsche >
 Tytska
 1494 *drenker sig uti the stoora Glasen* Ä G tumblar om och ragar auff die strassen
 1495 *mätteligt* Ä G måttelig *förstå* G förstår
 1496 *alt Helsosamt* Ä G det helsosampt
 1497 *lagt* Ä G lagd
 1498 *lösar* Ä G 1705 lööser
 1500 *it* L 1705 et L > *Hwjt* Ä G 1705 Hwitt
 1501 *Kinnarna* Ä G L Kinnerna L >
 1503 *hågad* Ä G hågat
 1504 *woret Watn* Ä G wor det Watten
 1505 *löfter* Ä G 1705 lyffter
 1506 *så* G stå
 1507 *Skempt* 1705 skämt
 1509 *samt Minnetz* Ä G sambt minnes
 1510 *Ådrar* 1705 ådror *sökia* Ä G söka
 1511 *Magen* 1705 magan *när* Ä G ner
 1512 *för* G på
 1513 *aldrabäste* Ä G allerbästa 1705 alrabäste
 1514 *thet* Ä G han *Ande* 1705 anda
 1515 *Högt* Ä G Högst *Jordene til* Ä G L Jordan till dhe L > 1705 jordens diup til
 reeste 1705 resta
 1516 *Fattigdom* Ä G fattigdomb *Tusand* Ä G L 1705 tusend L >
 1518 *blant* Ä G 1705 bland *wersta* G största
 1519 *Ach* L Ah *ädla Planta* G edla plante
 1520 *hört* Ä G hörd *tig* Ä G L dig L >
 1521 *kraftelig* Ä G kraffteligt *it* 1705 ett *höglärdt* Ä G höglärdh
 1522 *När* Ä G Ner *til* Ä G det
 1523 *Een nestan Brödlöös Konst* Ä G Sitt endalöse Wärk L Sit Endalösa Werk >
 1525 *Baudius* Ä G L wår Homer L > *Douzerne* Ä G L Ennius L > *utguttit* Ä G
 1705 uthgutit

- 1526 *fluttit* Ä G 1705 flutit
 1527 *drefwet* Ä G drifwit
 1528 *Barle* L Barles [?] > *som sämligt hafwa schrefwet* Ä G att dhe fullt upp haa skrifwit
 1529 *Cyrrhæ* G Greke
 1530 *tusand* Ä G 1000 1705 tusend
 1531 *hinte dock ej* 1705 doch eij hinte *om* L om om > *tu* Ä G du
 1532 *giore* Ä G giorde
 1533 *Bacchi* Ä G L Bacchus L >
 1534 *Cerces-Söder* Ä G Circes söder 1705 Circes-Söder
 1535 *thes* Ä G dhe
 1537 *ty iag wil ljet stjga* 1705 doch kan jagh än eij tiga: *iag wil* G will iag
 1538 1705 Men wil nu närmer bort til bättre wijnträ stiga; *it* Ä G ett *thet* Ä G ther
 Efter 1538 har 1705 följande inskott:

Så kallar Christus sikh/ och menniskiorna grenar/
 Doch then enkannerlig medh samma namnet menar/
 Som vthi Döpselen inympas och förenas
 Medh honom/ och som the vthi hans blodh ther renas/
 Så få the af thes kraft sin tilwäxt/ at the trifwas
 Och sträfwa/ at the eij från honom måge rifwas.
 Alt therför hafwer han en wijngård full af rancker/
 Them han vthaf alt folck på hela jorden sanckar/
 Them gårdar han omkring; och först med lagen stränga/
 At the af sielfswäld eij sikh vthom skranket tränga:
 Thes vthan stänger han/ och samma wijngårdwärjer
 Medh sine Änglars wacht/ at Satan eij förhärjer.
 The späda qwistar bör medh flitig lärdom stödias/
 The torra genom näpst vhr vägen tidigt rödias;
 The klena häfte-band/ som sikh om trädet linda
 Är kärleks rätta werck som oß tilsamman binda.
 Ach säll then menniskian/ som sikh i Christo rotar
 Medh tron/ at hon står fast/ ehuru werlden hotar;
 Och bär i honom frucht/ som länder Gudh til ähra/
 The Christna dygderna/ som Anden wil oß lära.
 Från wijn- til oljo-trä wil jagh migh nu förfoga/
 Ty jemwäl thes natur(som wij betrachtom noga)
 Kan något lära oß: Thes fetma Gudi täckes
 Så wäl som menniskior; af slikt bör oß vpwäckias
 Som äre rundelig medh glädiens oljo smorde

Och altså til all dygd af Gudh beqwäma gjorde;
 At wij nu älske hälst ett mildt och ödmiukt sinne/
 Ja/ medh sachtmodighet all hårdhet öfwerwinne.

- 1539 *Thet är* 1705 Nu om *rara* Ä G rare *hägna* 1705 hägnar;
 1542 *Trädet* Ä G L träet L > *ej kan thet* Ä G det ej kan
 1545 *som* Ä G then
 1548 *lät* Ä G lätt
 1549 *brede* Ä G L breda L >
 1551 *fagraste* Ä G fägraste *nu* saknas i Ä G
 1552 *mina* Ä G mine
 1556 *äre* 1705 äro *Tallans* Ä G tallens L Tällans >
 1557 *thet samma* Ä G dhe samme
 1561 *krökia* Ä G kröka *sine* 1705 sina
 1563 *fram* Ä G framb
 1565 *sällier* Ä G swälljer
 1566 *taar* Ä G täär *han* Ä G man
 1567 *Nampn* 1705 namn
 1568 *rät* 1705 rätt
 1569 *Nött* Ä G nööt *gemenligt* Ä G egentligh
 1570 *it* Ä G L 1705 ett L >
 1571 *Nött som* Ä G nööt *Nytta* 1705 nytto Marg. 1705 Vid Linschotani, Knoxij,
 & alior Itineraria
 1572 *Linschotanus* Ä G Linskoturng
 1573 *Trädetz* Ä G Träetz *när* Ä G ner *then* Ä G them
 1574 *bästa* Ä G beste
 1576 *een* Ä G ett L it > *förr än* Ä G L för L > *skal* 1705 kan *sönder plåcka* Ä G
 sönderkråssa
 1577 *Skip* Ä G Skiepp L skeep 1705 skep
 1578 *Fokka* Ä G flåcka
 1580 *sig* G sitt
 1581 *Cocos* Ä G Cacos
 1582 *bästa Segl* Ä G bäste Segell
 1583 *När* Ä G Ner *Cocos* G Cocus *begynnar* Ä G 1705 begynner
 1585 *Nött* Ä G nööt
 1586 *månge* Ä G offta många
 1587 *Tå* Ä G Då *dågar* Ä G L 1705 dåger
 1588 *wed ej* Ä G widh een *wed* 1705 widh
 1589 *torkas* 1705 torras *förra* Ä G förre
 1590 *stoor* Ä G stoort
 1591 *kraftig* Ä G krafftigt
 1592 *Sågl* Ä G Segell *och* Ä ell G eller
 1594 *ther* Ä G det *ther* Ä hwar G hwad

- 1596 *Olja* 1705 oljo *sit* Ä G sin
 1598 *thenna* Ä G L thenne
 1599 *plä* 1705 kan *yumnogt* Ä G 1705 ymnigt
 1601 *Strax* G Straxt; saknas i Ä *tå* Ä G ner
 1602 *Moscateller* G Moscatiller
 1605 *samme* Ä G L 1705 samma
 1607 *Zokkker* Ä G Såcker 1705 socker *sina* Ä G sine
 1609 *så* Ä G tā
 1610 *slikkar* Ä G slicker
 1611 *berömde* Ä G 1705 berömda *Trädet* Ä G träet *fälla* 1685 falla [tryckfel], 1705 fälla
 1612 *Timmer* Ä G timber
 1614 saknas i Ä G
 1615 *nätt* Ä G flixt L braaf *besta* Ä G beste
 1619 *Trä* Ä G träät L Träd >
 1621 *it* Ä G L 1705 ett
 1622 *Jt* Ä G 1705 Ett *it* Ä G 1705 ett
 1625 *Ögonskenligt* Ä G ögonskenligh
 1627 *samma* Ä G samme
 1628 *Skip* Ä G Skepp 1705 skep *Watn* Ä G watten
 1631 *rådsamt* Ä G rådsambt
 1633 *länger* G längre *fleere* 1705 flera
 1635 *Calambe* Ä G Calamba
 1636 *Durionas* Ä G Durioner *Jambe* Ä G Jamba
 1637–50 saknas i Ä G, 1637–46 i L tillskrivet med Spegels hand, 1637–1642 i högersidans nedre marg., 1643–1646 i vänstersidans
 1639 Marg. *Hieroglyph.* L Spitz >
 1653–1676 i L skrivet med stil F på inklistrat blad
 1653 *slijkt och meer med Fljt betrachta* Ä slijkt fremmad Godz nu allt beskåda G slijkt fremmand godz nu at beskoda
 1654 *it* G 1705 ett *stilla* G stille
 1655 *om* Ä G än
 1656 *Förbudna Trädets* Ä G förbudne Träats *mond* Ä G 1705 mån
 1657 *Hufwud* G hufwet
 1659 *betekka* Ä G betäckia
 1660 *många* Ä G långa 1705 många *rekka* Ä G reckia
 1661 *Ty* L Dy
 1663 *blomerat* Ä G blommerad
 1664 *måste* G mätte
 1666 *däglig* Ä G deijligh
 1667 *Hon* Ä G Ther
 1669 *Ja wil haa* 1705 Wil hafwa *wed* Ä G 1705 widh
 1670 *Sönnen* Ä G Sömbnen

- 1671 *Tråd* Ä G L tråå
 1672 *sins* Ä G sin *förtryter* Ä G förbryter
 1675 *Qwinna* 1705 qwinno
 1676 *it* Ä G 1705 ett *Möda* Ä G gröda
 1679 *mon nu* Ä G L nu mån L >
 1682 *Trägård* G L trädgård
 1685 *ware* Ä G wari
 1686 *Menniskiornes* 1705 menniskiornas
 1690 *Kiortel* G Kiortill *när* Ä G ner *lagar* Ä G lager
 1692 *heela* Ä G heele

Efter 1692 har 1705 följande inskott:

Och jämte thet man kan medh stoor förundran finna
 En så åthskillig färg, så bör man ock besinna
 Thet örter, hwar för sigh, een särskild lucht uthgifwa,
 Och hafwa olik root, om man wil jorden rifwa,
 Ja, jemwäl hwar och een sin smaak af saften niuter,
 Ändock ett regn, en dagg them allan saft ingiuter.
 Alt slijkt om wij medh flijt och lust, som oss wäl borde,
 Betrachtade, thet wist en större undran giorde,
 Så at Gudz wijschet oss til största wördnad brachte,
 Then wij, ty wärr! nu tidt af wårdslöshet förachte.

- 1693 *Himla-Bogan* Ä G Himbla Bågan
 1695 *skutten* G 1705 skuten *need* Ä G neer *näär* Ä G ner
 1696 *Förklä* L förkläd >
 1697 *Fergan* Ä G 1705 färgen *jämte* Ä G iembte
 1698 *hemta* Ä G L hembta
 1699 *ingrood* Ä G ingroodt 1705 ingrodd *berotad* Ä G berotadt
 1700 *botad* Ä G botat
 1701 *Nampnet huxa* Ä G nambnet hoxa
 1706 *hwart Kellan* Ä G L hur belgen *förrunnen* Ä G L förswunnen L >
 1707 *styggä Napels -Soot* Ä G L Franska Meßlingen L >
 1709 *Sassaparilla* L Sarsaparilla
 1710 saknas i Ä G (i G spår av radering)
 1711 *lit* Ä G L troo L > *ther uppå* Ä G L oförsöökt L >
 1712 *Plä* 1705 Tidt
 1714 *helbregde / friske* Ä G hellbregda, friska 1705 helbregda, friska
 1715 *gambla* Ä G gamble
 1716 *rät mykket* Ä G förmycket
 1717 *Tråden* Ä G träån
 1718 *hwilken* Ä G hwilka ä 1685 å [tryckfel] G 1705 är *bundet* Ä G bunden

- 1720 *läkt Ledamöter* Ä G leekt ledemöter
 1721 *giort Hippolitum* Ä G giord Hyppalitim *sönderbråkad* Ä G sönderbråkat
 1722 *Helt* Ä G Heel
 1723 *Kryddor* Ä G Krydder
 1724 (*om* Ä G som
 1728 *Hwart* Ä G Hwar
 1729 *Krydders* G Kryddes L Kryddors
 1731 *wederqwecka* Ä G L wederqwäckia
 1732 *inra* Ä G indra *upwäcka* Ä G L upwäckia
 1735 *sljkt* Ä G slijkt *och* G och och
 1736 saknas i Ä G
 1737 *må ingaledz förkastas* Ä G tå will iag intet kastat
 1738 *Ja Tubereuse* Ä G J Brunden Geroflee *ej heller af oß lastas* Ä G heller eij blij lastat
 1740 *Lucht* Ä G lufft
 1741 *Månens* Ä G Månans L Månens > Månans 1705 Månans *emädan* G emedan
 1742 *Natta* Ä G natte Marg. *Ruelium* L Ryælium
 1743 *undersamt/ at thetta Trä Syngade* Ä G undersambt och detta träd Sengade
 1744 *Fruchtan* Ä G fruchten
 1745 *stoora* Ä G store *ty strax* G dy straxt
 1746 *Trädet* Ä G träät
 1748 *Dagresa* 1705 dagreso
 1749 *sine* 1705 sina
 1751 *däglig* G deijelig
 1752 *hete* Ä G hette
 1753 *achtat* Ä G achtad *men* Ä G med *förwaras* Ä G förwares
 1754 *Omögliga* Ä G Omöjeligen *wäl at* Ä G att *uppenbaras* Ä G uppenbares
 1755 *Ty* L Dy *strax* G straxt *doldes* G döldes
 1756 *Fadren* L faderen *tååldes* G tålldes
 1757 *wiſa* Ä G wisse
 1758 *Herre* 1705 Herra *strax* G straxt
 1760 *tu* G du *nogsamt* Ä G nogsambt
 1761 *för godtroogne Flikkan* Ä G alltför froma Fleckan
 1762 *lät* Ä G lätt
 1763 *förtruttit* Ä G 1705 förtrutit
 1766 *war een Hedna Seed* Ä G L hedna seden war L > *Seed* 1705 sädh *tå* Ä G då
 1767 *Askiohoop* G askehoop *wuxet* Ä G wuxit
 1768 *huxat* Ä G huxit
 1769 *men* Ä G och
 1771 *Poetisk* 1705 Poetiskt
 1773 *Här jämte* Ä G Herjempte
 1774 *hafwa* Ä G hafwer *störter* Ä G styrcker
 1775 *nämpna* Ä G nembna

- 1776 *måste största* Ä G meste, störste
 1777 *Lefran* Ä G läfwren
 1778 *råkar* Ä G råker
 1782 *Tå* Ä G Så *försvunnen* Ä G förswunden
 1783 *worden* Ä G blifwer L blefwen >
 1784 *gott* Ä G gåd
 1787 *Barna-Föderskor* Ä G Barnefödeskor *äre* Ä G 1705 äro
 1789 *Födzlo-Pinan* Ä G Födzlopjina
 1790 *Werldsens* Ä G werllsens
 1793 *Och* Ä G Om
 1794 *Så* Ä G Då
 1795 *tala* G talas 1795 *liufste* 1705 liufsta
 1797 *När* Ä G Ner *thet* G dhe
 1798 *Kellar-Feber* Ä G Kallan Feber
 1799 *ändå* Ä G ännu
 1800 *all* L all > then > *all Siukan tå* Ä G tå all siukan
 1801 *mächta* Ä G merckligh
 1802 *it* Ä G L 1705 ett
 1803 *Munn* L Mund > *them* Ä G thet *Förgift ej* Ä G förgiften
 1807–1810 saknas i Ä G
 1811 *troos* Ä G L troor man L > *een siuker* Ä G L någor L >
 1812 *Tjmas* Ä G timmas
 1813 *omskönt han* Ä G L om någor L > *gyldne Ådran* Ä G gyllenådran *gyldne*
 1705 gyldna
 1814 *och* Ä G L det
 1815 *Ulfztan* Ä G Wefzlan
 1816 *wärste* 1705 värsta *och* Ä G så
 1817 *minsta* Ä G minste
 1818 *strax* Ä G straxt *alra* Ä G aldra
 1819 *Nicotian* G nicosian
 1820 *Eeter* 1705 etter *Eeter fullan* Ä G etterfullan *hwem* Ä G L then L >
 1821 *Skörbuuk strax* Ä G skiörbut straxt
 1822 *Natte-gammal* L Natta-gammal
 1824 *När* Ä G Ner *Krydda* Ä G krydde
 1825 *Betonia* Ä G Bethonii 1705 *Betonica Circul* Ä G Cirkell
 1831 *när* Ä G ner
 1834 *förborgad* Ä G förbårgat *weta* Ä G wetta
 1835 *Ty när* Ä G Dy rätt *Skytterna* Ä G skyttarna
 1836 *Swetten* Ä G swettens *tå* Ä G så ä 1705 fly
 1838 *strax* G straxt
 1840 *Hiulen* Ä G Himblen
 1841 *starka* L starkan > *draar ut bå* 1705 uthdrager *ut* G upp *Krampa* Ä G
 Krämpa

- 1843 *tarfwes* Ä G tarfwes
 1845 *Slijk* Ä G Slijkt *och som hölls* Ä G som hålls *hölls* L *holz fulla* Ä G *fulle*
 1847 *hempnas* Ä G *hembnar strax* Ä G *straxt*
 1848 *orka fram* Ä G *kunna framb*
 1849 *strax förtwjna* Ä G *straxt förtwinna*
 1850 *ättre* 1705 *efre Lemmarna* Ä G *Lemmar dö* Ä G L *dhe döö* L > *största* Ä G *samma*
 1852 *thenna* Ä G *thenne*
 1854 *kan man oskadd ta* 1705 *oskadd tager man*
 1855 *slutar* Ä G *sluter andre* Ä G 1705 *andra*
 1856 *ä* G är *ä utaf* 1705 *the gå för*
 1859 *strax* G *straxt så* Ä G *sitt*
 1860 *Yxan* Ä G *yxen*
 1861 *Ört* 1685 *Ort*; Ä G L 1705 *ört Åsnan* Ä G *åsnen*
 1862 *it* Ä G 1705 *ett bå spjsa* 1705 *bespisa*
 1863 *Wild-Körfwel* Ä G *Willkerfwel* L *Will-Körfwel* > *it* Ä G L 1705 *ett L* >
 1864 *Foglar ther med* Ä G L *der med fåglar* L >
 1866 *Tå* Ä G *Så gjr* 1705 *gier strax* Ä G *straxt bå* 1705 *sitt*
 1867 *spjsad* Ä G *spijsat*
 1868 *kan hon warda ljsad* Ä G *blifwer hon snart lijsat warda* L *blifwa* >
 1870 *thet* 1705 *then Eeter* Ä G 1705 *Etter*
 1871 *alla* G *alle*
 1874 *it* Ä G 1705 *ett Ståål-bårt* Ä G *stålhård*
 1875 *til* Ä G *i*
 1876 *annan* Ä G *annat si* Ä G *see werkar* Ä G L *wärker* L >
 1878 *näär* Ä G *ner*
 1879 *Och* Ä G *O dy* Ä G *ty* 1705 *thy med Macht* Ä G *macht Fiende* 1705 *fienda*
 1881 *eens* Ä G *en Menniskias* 1705 *menniskios Dödz-Wända* Ä G *dödzwände*
 1882 *Giftetz* Ä G *giffetes*
 Efter 1882 har 1705 följande inskott:

Jagh hafwer läsit thet Hesiodus beklagat,
 At man ej fordom haar rätt kändt och artigt lagat
 Then örten Albacum, och then gemena Malva,
 För hwilken man doch ej wil gifwa fyrken halfwa:
 Men meer är klagan wärdt, at fåå än kunna döma
 Om all then stora kraft som alla örter giöma,
 Och likwäl til wår tienst rätt gifmildt wille dela,
 Så framt förfarenhet hoos oss ej mände fela.

- 1884 *tina Helga* Ä G *tine helge*
 1885 *rät* 1705 *rätt it* Ä G 1705 *ett Mestarstykke* Ä G *mästarstycke*

- 1888 *Tit Footspor* Ä G Tin fothspårr
 1889 *aldra minsta* 1705 alraminsta
 1892 *Ande* 1705 Anda *Wäsen* Ä G 1705 Wäsend
 1893 *obekante* 1705 obekanta
 1894 *smakar* Ä G L smaker L >
 1895 *beller* 1705 hällre *mina* Ä G mine
 1896 *hafwe* Ä G hafwa L hafwe > hafwa
 1897 *Hweta* Ä G 1705 hwete
 1898 *Humla* Ä G humbla
 1899 *heelt* Ä G heel
 1902 *förnyad* Ä G förnyat
 1904 *När* Ä G Ner
 1905 *Sniö* Ä G Snö *it* 1705 ett *it Lakan* Ä G en blöija L een blja >
 1906 *hårdan* Ä G hålan
 1907 *strax* Ä G straxt
 1908 *sloknad* L sloknat >
 1910 *skönste* 1705 skiönsta *förwara* Ä G bewara
 1912 *Fororna* Ä G furorne *i it* Ä G uthi *it* 1705 ett *luttit* Ä G L suttit L > 1705 slutit
 1913 *Upljfnas* Ä G Upljfwas
 1914 *öfwerhölljes* L öfwerhölljas
 1915 *sina* Ä G sine
 1916 *Sniö* Ä G Snö
 1918 *Brädd* Ä G 1705 brudd *rykker* Ä G ryckier
 1919 *netta* Ä G rätta
 1921 *fram thet* Ä G framb de
 1922 *utståndne* 1705 uthständna
 1923 *it för it* 1705 ett för ett *Nidsker* Ä G nisker
 1924 *it* Ä G ett *Sexti* Ä G säxtie
 1925 *ej får* Ä G fåår ej
 1926 *Skylar* Ä G skyar
 1927 *seen* Ä G wähl
 1928 *Skeppa* Ä G skeppen
 1929 *gjr* 1705 gier *förtäre* Ä G förtära
 1930 *skenkar* Ä G 1705 skiäncker *thet* Ä G hwad *bäre* Ä G bära
 1933 *Bomull* Ä boomulldh G boonulldh L bomull > bomuld
 1935 *Silket* Ä G Sillkiet
 1936 *alla alla* Ä G alle alle
 1937 *wardt* Ä G ward
 1938 *Furstars* Ä G 1705 Förstars
 1943 *aldramest* 1705 alramäst *förty* L fördy
 1944 *Haa ther med* 1705 Thet til sitt
 1945 *kära* Ä G kiere *Sponnans* Ä G L råkkens L > *sufwe* Ä G sufwo *länge* 1705
 länger

- 1946 *mången* Ä G L qwinfolk L > *stora* Ä G L största L > *hänger* Ä G henga
 1947 *illa* Ä G L wääl så L >
 1948 Ä G Att man skulle see, the fore så med påcker L At man helst skulle see the
 fore så med pokker >
 1949 *bryta* 1705 bråka
 1950 *dra* 1705 slå *targa* 1705 targla
 1951 *skeet* Ä G L skedt
 1952 *The Fingrat up och need/ the kyßat och the* Ä G Och kyssat mången gång, ja
 willlia ther med
 1953 *hårdt* Ä G hård *ej återwenda* Ä G så krama, krysta
 1954 Ä G Till dess dhe få ihoop ett artigt Juulrund nysta
 1955–56 Saknas i Ä G
 1956 *Harfwen* 1705 härfwen *it* 1705 ett
 1957 *Qwinnan* L Qwinfolk >
 1959 *måste* Ä G måtte
 1960 *ja* G iag *stärkas* Ä G stärkias
 1961 *Seen gäär man ther med* Ä G Ther med går man seen *Alnar* Ä G allnar
 1963 *Mosels Strömar* Ä G Moselströmen
 1964 *Londen* L London
 1965 *betäkka* Ä G betäckia
 1966 *oreen* 1705 någon *upwäckka* Ä G upwäckia
 1968 *egen usla* Ä G eegna usle
 1970 *Alt* Ä G L Slijkt L > *som i Scatul* Ä G L fast det i Skrijn L >
 1973 *årker* L 1705 årkar
 1974 *blöta* Ä G hwijta
 1975 *stoora Wågor truga* Ä G wij i wattnet simma *Wågor* 1705 wågar
 1976 *heemma* 1705 hema *heemma i wår Stuga* Ä G i wår stugu hemma
 1978 *unfångit* Ä G 1705 undfångit
 1981 *tusan* Ä G 1705 tusend
 1982 *Ja* G Jag *lofligt* Ä G L nånsin L >
 1983 *giör* Ä G gier *förlorar* Ä G förlorer
 1984 *beplögde* 1705 beplögda *Foror* Ä G L Forer L >
 1986 *många* Ä G några L någre >
 1987 *Ympen* Ä G ympen
 1988 *Tolf* Ä G L siu L > *it* 1705 ett *it Trä* Ä G L en gren L > *samman* Ä G sam-
 men
 1989 *At aldraminste* Ä G Och alldraminsta *aldraminste* 1705 alraminste
 1990 *hafwande* 1705 hafwandes *mång* Ä G mångt *af* Ä G från
 1991 *fälle* Ä G fella
 1992 *Upreser* Ä G Opreser
 1993 *Träden* Ä G träen
 1994 *Ljk* Ä G Lijf
 Efter 1994 har 1705 följande inskott:

Men thet eij litet bör Gudz godhets prijs förökas,
 Om wij hans gåfwors kraft än närmer eftersöka;
 Och then åthskillighet som i them alla finnes,
 På margahanda sätt, wäl förom oss til minnes.
 Wij see wäl alla trää i jorden rötter fästa,
 Doch finnes nappast ett rätt lijkt thet alranästa;
 Men seer olika uth, fast thet är samma slaget:
 Ty Gudh wil eij at alt skal hafwa samma laget.
 Ett rotar sigh rätt diupt; thet andra fögo länger
 Än under torfwan sigh medh sina rötter tränger.
 Ett sträcker grenarna kring om sigh mycket wida;
 Thet andra wil them eij rätt långt ifrå sigh sprida.
 Ett haar en enda bohl, ett annat hafwer många;
 Här står ett lågt, och ther står ett medh skatar långa:
 Så är medh örter ock, ty färg, och smaak, och luckten,
 Är ju så olik, som then margahanda fruckten,
 Medh hwilken jorden fins beprydd och härligt klädder,
 Och likwäl aldrig är om sina skatter rädder:

1995–2028 saknas i Ä G

1995 *Och* 1705 Ja, *Gåfworna* L Gåfwor som > *Nåde* L Nåden [?] >

2006 *dra* 1705 fort *hafwa* L har een > hafwe *rutten* 1705 ruten

2009 *när* L fast >

2015 *Kryddor* 1705 krydder

2016 *Purpur-Blomor* L purpur-ferga > purpurblomster

2021 *månge* L mogne 1705 många

2025 *Jt* 1705 Ett

2029 *Som thet nu* Ä G Och som det *kunnogt* 1705 kunnigt *smykkad* Ä G smyckat

2030 *tusan-handa* Ä G tusend handa 1705 tusen-handa *nätt* Ä G rätt *samman-*
stykkad Ä G sammanstickat 1705 sammanstickad

2031 *mättar* Ä G L mätter

2032 *Then* 1705 Thet

2033 *ja* Ä G L och L > *Ådrar* L ådror *äre* Ä G L 1705 äro

2034 *Blod-dyra* Ä G blodhdyre

2035 *fleere* 1705 flera

2036 *Granade Äplon* Ä G Granode äplen *fleere* 1705 flera

2037 *een* 1705 än

2039 *ä* 1705 fins

2040 *hwilka* Ä G hwilken *sit* Ä G L bå L >

2041 *Skäfwor* Ä G Skäfwor

- 2042 Marg. *förborgad* L förborgat
 2043 *Marmorsteen* Ä G Marmorsten att
 2044 *fremmad* Ä G många L monga > fremmat 1705 främmand *stora* Ä G store
 2047 *Jag* G Jaa *heller/ ther* 1705 hällre, thet
 2048 *samt* Ä G sampt *Träffel* Ä G dressell
 2049 *upfylla* Ä G opfylla
 2050 *hwar* Ä G hwa *stark* Ä G L 1705 starkt *Gull* 1705 guld
 2051 *Araca* Ä G Caracca
 2052 *Guinea* G Gomea L Gvinea
 2053 *Uhr* Ä G The *Ophirs* 1705 Orphis
 2054 *utu* Ä G uthur *Pegus* 1705 Penus *utleter* Ä G upleter
 2055 *man* Ä G iag *jämte* Ä G jempte
 2056 *dyrebara* Ä G dyrebarast *skatte* L Skatta
 2057 *Soolens starka Glantz och beta* Ä G L Soolen ock med sin widstreckte L >
Strjma Ä G strimmor
 2058 *döllier* Ä G gömer *kallaste* 1705 kallesta
 2059 *nämpt* Ä G nembd 1705 nämnt *Bisnagar* Ä G Birragar
 2060 *Centners* Ä G Centnes
 2061 *Guld* Ä G gull *wj see* Ä G man seer
 2062 *Demants Ring* Ä G Demantring
 2063 *samt* Ä G sampt
 2064 *sine* 1705 sina
 2066 *med sin hwjt-gröna Strjma* Ä G L som har en hwithgrön strimma L >
 2067 *parad* Ä G parat
 2068 *Jaspis* Ä G Jaspir *Sardonix* Ä G Sardonir *förwarad* Ä G förwarat
 2070 *sämbre* 1705 sämre
 2071 *Rjke* Ä G rikedom
 2073 *Thin* Ä G Then 1705 Ten *Gyps* Ä G Gips *Cinober* Ä G Zinober *Salpeter* Ä
 G Saltpeter
 2074 *Spansgrönt* Ä G Spanskt grönt *Tyget* Ä G tyg mer
 2075 *Qwiksilfwer* L Qwik Sölfwer *Arsenic* Ä G och Cristal
 2076 *Book-lärt* Ä G Booklärd *talar* Ä G tahler
 2077–2112 saknas i Ä G
 2077 *heller* 1705 hällre
 2080 *op* 1705 up
 2081 *Afstadfors* 1705 Afstafors
 2087 *skal samt och* L och måste >
 2092 *döfwat* L prüfwat >
 2098 *minste* 1705 minsta
 2102 *man* L Jag > *mig* L mig kan >
 2103 *ty* L dy
 2104 *andre* L > andra
 2106 *Snöö* 1705 sniö

2108 *Ætna* 1705 Tauro

Efter 2108 har 1705 följande inskott:

Om Andes långa berg, som sigh i Peru sträcka,
 Och om Papaja kan jagh föga ting uptäcka;
 Men mera kunde jagh om Ætna få at säija,
 Om jagh som Plinius thet dierfdes rätt bespeija:
 Doch weta alle, som Sicilien beskåda,
 At samma berg haar satt thet riket tidt i wåda.
 Vesuvius giör ock Neäpel mycken jämmer,
 J thy thet häfwer uth gruus, aska, kohl och sinner,
 Som man medh Minio och swafwel färgat finner.
 Medh Arsenic så wäl som Vitriol och annat,
 J hwilka eldens kraft på många sätt haar stadnat:
 Om Klefwa, Möseberg, samt Billingen at tala
 Är fåfångt, ty ther om weet grannans tupp at gala.

2110 *Nord-Landen* L vår Landskap >

2111–2112 i L tillskrivna i marginalen med Spegels hand

2112 *Går iag* L Jag billigt >

2113 *plä* Ä G plär 1705 wil

2114 *blant* Ä G 1705 bland

2115 *Jt* 1705 Ett *undersamt* Ä G undersamt

2116 *blant* Ä G 1705 bland

2117 *Skippare* Ä G 1705 skeppare

2119 *När* Ä G Ner *resar* Ä G 1705 reeser

2120 *När* Ä G Ner

2121 *När* Ä G Ner *Roret* Ä G rolet *när* Ä G ner *börjar* Ä G börier

2122 *När* Ä G Ner

2123 *jämljk* Ä G jembljk

2124 *rätta* Ä G rätte

2125 *hon* Ä G han *Nordan* Ä G Jorden

2126 *Skippet* Ä G 1705 skeppet

2127 *it* Ä G 1705 ett *alla* Ä G 1705 alle

2128 *Jblant* Ä G 1705 Jblandh *ba thetta* 1705 the hållat

2129 *it* Ä G 1705 ett

2130 *weta* Ä G wetta

2132 *djt* 1705 tijt *tå* Ä G då *stanar* 1705 stadnar

2134 *hoos thet heller* Ä G heller hoos thet *beller* 1705 hällre *Sölfwer* Ä G silf:
 1705 silfwer *wara* saknas i G

2136 *beller* 1705 hällre *kyßar* Ä G kysser

2138 *haar* Ä G hafwer *beller* 1705 hällre

- 2140 *Tistel Knapparna* G som [*lucka*] när Ä G ner ä Ä G är när *the ä* 1705 som äro
 2141 *undersamt* Ä G undersampt
 2142 *Med ringaste* Ä G Af ringeste *ringaste* 1705 ringesta *strax* Ä G straxt
 2144 *samma* Ä G L samme L > *tredie til* Ä G tridie äth
 2146 *Guldsmed* Ä G gullsméd *artigt* 1705 artig
 2147–2152 saknas i Ä G; i L tillskrivet i nedre marg. med Spegels hand
 2150 *ljkwäl* L dok bå > *gyldne Äplon* 1705 gyldna äplen
 2154 *runt* Ä G reent
 2155 *thenna* Ä G thenne
 2161 *meer* Ä G när
 2162 *thenna* Ä G denne
 2163 *lärda* Ä G lärde *sljke* 1705 slika
 2164 *föga* Ä G fögo
 2166 *thenne* Ä G thenna L > thenna 1705 thenna
 2167 *lärt* Ä G lärd
 2168 *Compassen* Ä G Compasset
 2169 *weta* Ä G wetta
 2170 *heta* Ä G hetta
 2171–2180 saknas i Ä G
 2171 *it* 1705 ett
 2177 *Ty* L Dy *ther* L her >
 2179 *förtära* L förfära >
 2181 *skön* Ä G högt *bögt* Ä G skönt *begåfwad* Ä G L begåfwat L >
 2182 *lofwad* Ä G L låfwat L >
 2183 *månge* Ä G L många L >
 2185 *Tusan* Ä G 1705 tusend *Endalöst* Ä G endalöös *Bekymmer* L bekymber >
 2187 *ty* L dy *samka* Ä G sancka
 2188 *haa sig fram* 1705 achta på *fram* Ä G framb
 2189 *jempte* 1705 jämte
 2190 *warder* Ä G blifwer
 2192 *snart* Ä G L må L > *som han* Ä G han
 2194 *Oqwedins* Ä G 1705 Oqwädins
 2195 *Förty* L Fördy *månge* 1705 många
 2196 *äre* 1705 äro *falne* Ä G fallne
 2197 *Spetzar* Ä G spetzer
 2198 *hetzar* Ä G hetzer
 2199 *moste* Ä G måtte *milda* Ä G milde
 2200 *Skull* Ä G skulld
 2201 *Mißbrukas skendelig* Ä G Missbruka skendeligt
 2202 *bäste* 1705 bästa
 2203 *när* Ä G ner
 2205 *ryddia* 1705 rödia *ej Säd* Ä G och säd
 2206 *Woldsamligt* Ä G wåldsamblig

- 2207 *Bill* 1705 BjI
 2208 *Bössa* Ä G yxa
 2209 *Drafwelsmän; Ja* G drafwetz män, iag
 2210 *Jt* Ä G 1705 Ett
 2211 *tå thet* Ä G thet *tå Skull* Ä G 1705 skuldh *arge* Ä G arma
 2212 *it* Ä G 1705 ett *til een* Ä G det till
 2214 *resande* Ä G resand Folk *Härjan-Pilten* Ä G L herrian Sonen L >
 2222 *wärt* Ä G wärd *wärt noog* 1705 wärdigt
 2228 *och* Ä G eller *Samweet* Ä G L Samwett
 2229 *rappal röfwa* Ä G röfwa, rappa
 2230 *Marg* Ä G merg 1705 märg
 2233–34 saknas i Ä G; i L tillskrivet i nedre marg.
 2233 *wigtigt* L > Om wigtigt
 2234 *pröfwar* L profwar
 2235 *jämwäl* Ä G jembwähl *Weet* Ä G 1705 wett *Sinne* Ä G snillo L Snille
 2236 *then* 1705 sin
 2238 *it* Ä G 1705 ett
 2239 *skull* Ä G skulldh
 2241 *rjma* Ä G rimma
 2242 *Tjma* Ä G timma
 2243 *Ty* L Dy *sompnar* Ä G sombnar
 2244 *längre* Ä G länger
 2245 *monga* Ä G många
 2247 *fremmad* Ä G 1705 fremmand
 2248 *sina* Ä G sine *länte* 1705 länta
 2249 *Tusenfaldig* Ä G tusenfälldigt L tusenfaldig *dyrebara* Ä G dyrebare
 2250 *Grenar* 1685 Genar [tryckfel]; Ä G L 1705 grenar
 2251 *Egendom* Ä G egendomb
 2252 *noogsamt* Ä G nogsampt
 2253 *eget* Ä G 1705 egit *och* Ä G L är
 2255 *Lemnia* G Lemaka
 2256 *it* Ä G L 1705 ett L >
 2257 *then Seden* Ä G dem sedan
 2258 *it* Ä G 1705 ett *Planke* L > Planka
 2259 *ther* Ä G hwar
 2260 *des* 1705 thes
 2264 *ty* L dy *skafwa* Ä G L grafwa L >
 2265 *Miölgrant* Ä G L Miölgran L >
 2267 *Frutimbret* Ä G Fruentimbret *sminka* Ä G sminkia
 2269 *såledz* Ä G L plä så L >
 2270 *måste* G måste måste
 2271 *Erethris* Ä G Erethrijk *diupa* Ä G diupe
 2273 *ha ganska mykket* 1705 rätt mycket hafwa

- 2274 *Dioscorides* G Diosibiedes *högt* Ä G högst
 2276 *Försöket* Ä G L *Försökiet* L > 1705 *Försökat then* Ä G hoo
 2278 *monne* Ä G hon må L hon mon > 1705 månde
 2279 *ymbnig* Ä G ymnig
 2280 *alt* Ä G all
 2281 *Ty* L *Dy then* Ä G det *it* Ä G 1705 ett *Bonde-Lefnat ratar* Ä G bondelefnad
 rater
 2285 *Noa* Ä Noah G Noach *andre* 1705 andra
 2286 *Ha på* 1705 *Uppå heller* 1705 hällre
 2290 *Som* Ä G Att L At > *oftast* Ä G ofta
 2291 *the* Ä G och
 2293 *Archilas* Ä G Archelas *ba* 1705 sägs
 2296 *största* Ä G störste *skönste* 1705 skionsta
 2300 *heller* 1705 hällre
 2302 *Häärar* Ä G herrar
 2303 *sit* Ä G sin *Lefnat* Ä G L lefnad L >
 2304 *haa sedan följt thet* 1705 slikt sedan fölgde *fölgd* Ä G fölgd
 2305 *Fabritius* Ä G Fabretius
 2308 *heller* 1705 hällre
 2311 *Man* Ä G Men *alz inge* 1705 alsinga *Silfwer-Sengar* L Sölfwer-Sengar
 2312 *Purpur klädde* 1705 Purpurklädda *Drängiar* Ä G drengar
 2313 *hoos Sparsambeten* Ä G L då hoos armoden L >
 2316 *sin* Ä G en *Bekymmer* Ä G bekymber
 2317 *nedersenka* Ä G nedersänckia
 2318 *Werldens* Ä G Werlldzens *tänka* Ä G tänckia
 2319 *sökia* Ä G söka *Nåd* Ä G råd *Titler* Ä G 1705 Titlar
 2321 *sträckia* Ä G sträcka *djt* 1705 tjt
 2324 *Örnagät* Ä G örnegätt
 2325 *sööt* 1705 sött *liufligt* Ä G liuflig
 2327 *bör ej* Ä G ej bör
 2328 *omögligt* Ä G omöijeligt
 2329 *thens* Ä G den 1705 then
 2330 *största* Ä G störste
 2332 *reknas* 1705 räknas
 2333 *skola* Ä G skulle 1705 skole *Lärde* Ä G Lärda
 2334 *Meningar* Ä G meningar *ä intet altjd* 1705 ej altid äro *intet altjd* L altid intet >
 2336 *Rymd* Ä G rymbdh
 2337 *tå* L tu *betagüt* Ä G betaget
 2339 *Gyttian* Ä G dyttian
 2340 *möla* Ä G möta
 2342 *andre* Ä G L 1705 andra *Örlig* Ä G ärligt
 2344 *alting* Ä G all rätt
 2345 *it* Ä G 1705 ett

- 2346 *dock i* Ä G L *uthi L* > *Grafwens* Ä G *haffsens ingen Staaf-Karl* Ä G L *alldrig någon L* >
 2347 *Bröderna och näste* Ä G *bönder och dhe nembste L* *Bröder och the näste* >
 2348 *eget* Ä G *egit eget* Ä G *egit*
 2349 *Mätes Männen* Ä G *Mätesmannen*
 2350 *Gj* 1705 *Gie swärrja* Ä G *swällja*
 2352 *Then eene wil haa* 1705 *Ty en wil hafwa*
 2353 *tig* Ä G *dig tit* Ä G *ditt*
 2356 *alle* Ä G 1705 *alla djt* Ä G *tijdt 1705 tijt Hog* Ä G *hug*
 2357–58 saknas i Ä G, i L tillskrivet i nedre marg.
 2357 *gyllne* 1705 *gyldne*
 2360 *gjr* 1705 *gier*
 2361 *Fru L Fro Cybele* Ä G *Cubile*
 2363 *haa een* 1705 *hafwa*
 2364 *samla* Ä G *sambla*
 2365 *nu i tig* Ä G L i *tin barm L* >
 2366 *henwender* Ä G *hinwänder*
 2367 *i Jord til* Ä G *till Jordh i*

Fierde Dags Skapelse

- Fierde Dags Skapelse* Ä G *Then fierde Dagsens Arbete, om Stiernor och Planeter, sampt dheras Egenskaper*
Jnehället saknas i Ä G
 2 *Stiernornas* Ä G *Stiernes*
 3 *syns* Ä G L *mån L* >
 7 *Hyens* Ä G L *Heins 1705 Heyns*
 10 *tätt och nätt* Ä G *ganska tätt*
- 1 *thet* Ä G *the liufligt* Ä G *böria*
 2 *Så* Ä G *Tå tunga* 1705 *swaga tunga Tunga* G *tunga*
 3 *tå* G *då*
 4 *Gudj* G *Gj*
 5 *Jag* G *Ja stiga* Ä G L *flyga L* >
 7 *Nachtigalens* 1705 *Nächtergalens*
 8 *wore* Ä G 1705 *woro*
 9 *Afton-Psalm* L *Aftons-Psalm* >
 11 *minste* G *minst*
 12 *så som* 1705 *som*
 13 *någor* Ä G *någon*
 15 *Apollo* G *Apollus*

- 16 *Hakkebräd* L Hakkebrät *it* Ä G 1705 ett
 17 *önsker* Ä G 1705 önskar *heller* 1705 hällre
 19 *skarpsynt* Ä G skarpsint *Himla* Ä G Himbla
 20 *oß bå* 1705 dela *bå* 1705 som
 22 *it* G 1705 ett
 23 *Lät* Ä G lätt
 25 Ä G har i marginalen: 2 Reg:2 Poetens önskan att han [sic!] Siäl må uplyfftas från Jordenne och beskåda the himmelska ting.
 26 *Jorden thet* 1705 jorden; *thet wete* Ä G wette
 27 *Helga* Ä G Helge *wardt* Ä G word *bedrad* Ä G hedrat
 28 *war* G wart *förnedrad* Ä G förnedrat
 29 *törr* 1705 tör
 31 *Tredie* Ä G tridie
 32 *wil stå med ödmiuk Siäl tillbaka* Ä G L med itt demödigt hierta tackar L >
 34 *tine* L tina >
 37 *tig* L Dig > *thet* Ä G ther
 38 *seet* Ä G sed *heller* 1705 hällre *jämföras* Ä G jembföras 1705 jämnföras
 40 *jämwäl* Ä G jembwähl L Jämnwäl
 42 *wil* G wilt
 43 *wåra* Ä G wåre *tig* Ä G dig
 45 *beseet* Ä G besedd
 48 *aldrig äre* Ä G L ä ejj heller L > *äre* 1705 äro
 50 *När* Ä G Ner *samt* Ä G L och L >
 52 *förmeente* 1705 förmenta
 54 *Uprekna* 1705 Upräknä
 55 *Phosphorus* G Bosphorus
 57 *ty* L dy
 58 *Kelkan* 1705 kiäklan [tryckfel] *til* L på > *Månans* Ä G månens
 63 *Gagns* Ä G gangz
 64 *Thet* Ä G The *som* Ä G L och L >
 66 *Tusand* Ä G 1705 tusend *Alster-slag* L alsters slag > *mödar* Ä G L möder L >
 68 *Himla-Stakan* Ä G himbla stakan L Himlestakan >
 69 *allas* Ä G alles
 72 *Har skapat* Ä G L Han skapte L >
 75 *Granade-Kulor* Ä G Granathe kulor
 76 *När* Ä G Ner *thet* Ä G L att L > *grymme* G grymma
 77 *så* 1685 sa (tryckfel) Ä G L 1705 så *Himla-Fästet* Ä G himblafästett
 78 *tusand* Ä G L 1705 tusend L >
 82 *Jt* Ä G 1705 Ett
 83 *blant* Ä G 1705 blandh ä 1705 syns
 84 *af* 1705 och,
 85 *Guld-Glöd-röda* Ä G gull-röod-glööda *Silfwer-blanke* Ä G L Silfwer blanka
 86 *hon* Ä G wij *låna* Ä G låna

- 87 *hielpes* Ä G 1705 hielpas
 91 *När* Ä G Ner
 92 *upåt* Ä G op åth *spenna* Ä G wenna L wenda >
 93 *strax* G snart
 95 *Himla-Lius* Ä G Himbla Liuuß *neer åt* G när oss
 97 *Adams* Ä G Abrahams
 98 *träla* Ä G stråla *skola* Ä G skulle
 99 *tå* Ä G så *slekka* Ä G släckia
 100 *haa* G har 1705 fått *hwjlat* 1705 hwila *wäkka* Ä G wäckia
 102 *warda* Ä G wara
 103 *samt* Ä G L och L > *Nytta* Ä G nyttia *söka* Ä G sökia
 104 *stöka* Ä G stökia
 106 *lyktat* Ä G lyckt af *samt* Ä G L sambt
 107 *Månan* Ä G 1705 Månen
 108 *Hwjla kallar* Ä G Hwijlo kaller
 109 *säkert* G säker *Fampnen* Ä G fambnen
 110 *sit Gardin* Ä G sin Gvardin *Sänger* Ä G 1705 sängiar
 112 *samt* Ä G sambt *waka* Ä G L fasta L >
 113 *samma* G samme
 114 *thet* Ä G som
 115 *reknar* Ä 1705 räknar
 116 *Almanachen* Ä G allmenacken 1705 Almanackan
 117 *Dock* Ä G Och *Voigt* Ä G L Vogt
 118 *Himla-Lius* Ä G Himbla liuus
 119 *Jag* G Ja ty L dy *Minne* Ä G minnet
 122 *Sextil* Ä G Sentil
 123 *andre* G andra
 124 *Lärde* 1705 Lärda
 125 *Himla-Bygningen* Ä G Himbla byggningen
 127 *Gjr* Ä G 1705 Gier *Pegaso* G Pesago *så* Ä G L att L >
 129 *Han* Ä G L Jagh L > *ja* G iag *Norder Kronan* Ä G norde Cronan Marg. *kal-*
las Ä G så kallas
 130 *han* Ä G L iagh
 133 *gåår* G gåår gåår *fram* Ä G framb
 134 *många* Ä G tjo
 135 *Dock* Ä G Då
 136 *Hiulen* Ä G Himlen
 137 *Jag* G Jaa
 140 *annat* Ä G L annan *Sommar-Marken* L Sommermarken >
 141 *Sniö* Ä G snöö
 142 *noog* Ä G stor
 143 *Dock* Ä G Då *aldramest* 1705 alramäst *rörd* Ä G röört
 144 *blå-bestiernte* 1705 blå-bestiernta

- 145 *snart* Ä sart G fort [?] äre 1705 äro
 146 *een* Ä G then
 147 *Foglarna* L Englarna >
 148 *Spegel-Stiernot* Ä G L spegell stiernad L > *Xeuxis kan ej* Ä G Xeuxes eij kan
 149 *ämna* Ä G ämbna
 152 *hela* Ä G heele *kärlig* Ä G kierligt
 153 *thet* Ä G att *thet the på* 1705 artigt *thet haa* 1705 haar *it* Ä G 1705 ett
 154 *sööt-mildt-lokkandes beskädar Makan* Ä G sööt-milld-läckande see uppå marken
 156 *Jt* Ä G 1705 Ett *Beläte* G bällete *Reglar* Ä G Reglor
 158 *Gylden-Stykke* Ä G gyllen stycke
 159 *Scarlat* Ä G Scharlaach
 160 *winna* Ä G finna
 161 *tusand* Ä G 1705 tusend
 162 *skal* Ä G må
 164 *hwart* Ä G ett
 165 *Rubine-Liuse-Kronor* Ä G Rubiner, LiuseKronor
 166 *Perle-Throner* Ä G pärlle Thronor
 168 *första* Ä G förste
 169 *hwilket alle* Ä G hwilka alla
 170 *blif* G blef
 172 *tusand* Ä G 1705 tusend
 173 *blef* Ä G är *stoora* G store
 174 *it* Ä G 1705 ett
 175 *störste* Ä G förste *iblant* Ä G i blandh 1705 ibland
 176 *Jt* Ä G 1705 Ett
 179 *undersamt* Ä G undersambt *Strjmor* Ä G strimer
 181 *stoora* Ä G L 1705 stoore *söte* 1705 söta
 182 *helge* 1705 helga
 183 *Them* Ä G Then
 186 *och ej af Banen wjker* Ä G L på Wädiobanen stryker L >
 187 *så* Ä G sigh *sig alla* Ä G så alle
 189 *någre* 1705 några Marginaltexten Ä G Stoici hafwa hafft then meningem
 191 *Tökna* Ä G L töcken L >
 192 *spjsar* Ä G L giör seen L > *wäl/gör* Ä G L mätt sampt L > *Månen* 1705 månan mätt Ä G feet L full >
 194 *Törst* Ä G torst *tå* G då *frjda* Ä G blijda 1705 friga [tryckfel]
 195 *Tjdt gifwa* Ä G L Gee them en L >
 196 *gjrugt* Ä G girigt
 197 *Men* Ä G L Och L > *förty* L fördy *samma* Ä G som dhen
 199 *strax* G straxt
 200 *bör* Ä G må *omskiönt hon* Ä G om man än

- 201 Marginaltexten: Ä G Men thensamme blif^r förlagd af desse skiähl.
 202 *Saga* Ä G sage ja Ä G L och L >
 203 *andra* Ä G andre *samma* Ä G sine
 205 *djt* 1705 *tijt nu åter* Ä G och åter
 209 *stoora Stiernors Kropp* Ä G store stiernor *hwilka* Ä G hwilken *säg* Ä G säges
 211 *at Koo* Ä G och koo
 212 *äre* Ä G L ära L >
 213 *skole* Ä G 1705 skola
 214 *it* Ä G L 1705 ett
 215 *Föda* Ä G födo
 216 *Få* Ä G L Haa L > *Hull* Ä G hulldh *ä magre och* 1705 uthmagre blifwa
 217 *förspord* Ä G förspordh *hindras* G lindras
 218 *mindras* Ä G hindras
 219 *Jag* Ä Jaa
 220 *it* Ä G 1705 ett
 221 *Stiernor* Ä G L stiernorna *äro* Ä G ä L är >
 225 *wj ther utaf egentligt merkia* Ä G L egentligen wij ther af märka L > Ä G har
 i marginalen: These skiähl hafwer aristoteles lembnat.
 226 *äre så* Ä G L är(Ä: ä) och stå L >
 227 *kunde* Ä G kunne
 229 *wärt* Ä G wärd *fleera* Ä G 1705 flere *Gäckkar* Ä G Jeckor
 231 *haa thet* 1705 hafwa *at the ä mykket lärde* 1705 som woro the höglärde
 234 *bygd* Ä G bygd
 235 *een* Ä G ett
 236 *Glöödhet* 1705 glödthett
 238 *Pegasus* G Pesagus Ä G har i marginalen: En stierna blifwer så kallat.
 239 *Jag* G Jaa *Himla-Blås* Ä G himbla bloss
 240 *tör* G tror Ä L torr
 241 *ä jdel* 1705 ju äro *någre* Ä G några *glunka* G klunka
 242 *Förty* L Fördy
 246 *Låga-ljke* Ä G låge, lijke
 247 *Matkar* G Matskar
 248 *warda* Ä G blifwa
 251 *Smykken* Ä G smycke
 252 *borde lemna* Ä G måtte lembna
 253 *Så framt the äre Eld* Ä G L Om dhe haa Elldens kraft L > *äre* 1705 äro
 255 *Lärdes* Ä G 1705 lärdas
 256 *Heta* Ä G hetta
 258 *Förutan* G Föruthom
 259 *helst när* Ä G enär *weta* Ä G wetta
 260 *Exempel* saknas i Ä G *heta* Ä G hetta
 261 *Ferner Wjn* Ä G fernewijn
 262 *sedan* G sådant

- 264 *Finne-Badstu* Ä G Finnebastu *heettas* 1705 hetas
 268 *Her Metrodorus* L Här Metrodones
 270 *Wintren* G vinteren
 271 *Warma* Ä G varme
 272 *Kyndermeßan* Ä G Kyndermesso
 273 *liuflig* Ä G liuffligt
 274 *Släter-karlen biäfsar* Ä G Släte Karllen bieffser Ä G har i marginalen: Hundstiernan som skiner i röötmånaden
 275 *Heta* Ä G hetta
 276 *weta* Ä G wetta
 277 *lystra så at* L ä så lyystra at > *wist* Ä G rätt, saknas i L >
 278 *kära* Ä G kiere
 279 *Dock* G Thet
 280 *sljka* Ä G slijke ä 1705 fins
 283 *Himla Häärrarna* Ä himblehärarna G himblahärerna
 285 *menar* 1705 mente *Stiernorna* Ä G stiernorne *sine* 1705 sina Ä G har i marginalen: Planeter och stiernor sägs uthi sig sielf wara kalla men förorsaka doch warman dermed att deras strimor fara tillbakars ifrån Jorden och Klipporne.
 286 *Warmen* Ä G L warman *at mången tjd* Ä G L uptänd att man L >
 287 *Dock* Ä G L Men L > *Heta* Ä G Hetta
 288 *rysa* Ä G rasa
 289 *Men* Ä G L Doch L > *förorsaka* G förordsaka
 292 *frja* Ä G fina [?]
 293 *fram* Ä G framb
 295 *Hetan* Ä G hettan *ty* L dy Ä G har i marginalen: Aristotel: Calor fit ex refractione et reverberatione radiorum.
 296 *Sanningz* Ä G sanningh
 298 *strax* G straxt
 300 *giort* Ä G giord
 301 *När* Ä G Ner
 304 Marg. 14 L 24
 305 Raden upprepas i Ä G efter 318
 306 *man* 1705 kan *ej then Tjd* 1705 then tijd eij *then Tjd wiste* Ä G wijste then tijd
 307 *några* Ä G ett slagz
 308 *hwilke* Ä G 1705 hwilka *Kraften slagit* Ä G mackten slaget
 309 *hafwa* G hafwer
 310 *Til* 1705 Tij [tryckfel] *Girkars* G Grekars
 311 *ä* G är 1705 bo
 313 *Bröst* L bryst >
 314 *djt* 1705 tijt *knap* *Näse-Snibben* 1705 sigh ganska litet *wender* Ä G wenner
 315 *finna* Ä G finner
 316 *Ty* L Dy
 317 *usla* Ä G usle *Indianske* 1705 Jndianska *Länder* Ä G landen

- 318 *förty* L fördy *swart som* Ä G och bränd L så brent och swart som > *een* L then
> *een i Smedia brender* Ä G L som Jllebranden L >
Upprepning av v. 305 i Ä G efter 318
- 319 *sielf* Ä G L står L >
- 320 *står* Ä G L och L > *sine* 1705 sina
- 321 *Och* Ä G L Jaa L > *ja så* Ä G så att L och så >
- 322 *sielfwe* Ä G *sielfwa rädas* G räddas
- 323 *Nordan* Ä G Norden
- 324 *skutte* Ä G skute
- 326 *Hetan* Ä G hettan *bemödar* Ä G bemöder
- 327 *Strjmorna* Ä G strimmorna *spitza* Ä G spissa
- 328 *må* G nu
- 330 *meera* Ä starkre G sterkre L starkare *Heta* Ä G hetta
- 333 *Eenfallig* Ä G Eenfalldigh Ä G har i marginalen: Böndernas mening om Sool-
bråna
- 334 *ther* Ä G dheth *Olofs-Meßan* Ä G Olufs Messan
- 335 *är* Ä G åhr *Dof-Heta* Ä G Dåffhetta
- 336 *ä* 1705 är
- 338 *Heta* Ä G hetta
- 339 *wäl* L wäll
- 342 *När* Ä G Ner *sprutar* Ä G L spruter L >
- 343 *gnjstrar* Ä G gnijstar
- 344 *emoot hans Kynne närer* Ä G L moth hans natur ernärer L >
- 346 *Brånefull* G hetzig, Ä L hitzig > *och* Ä G L och een L > *Warma* Ä G värma
L Warne >
- 347 *När* Ä G Ner
- 350 *Tullio* G Tulio
- 351 *omögligt* G omöjligt
- 353 *Spilning* G spilligh
- 354 *När* Ä G Ner *Jnbilning* G inbilling Marg. *Lopp* L gång >
- 357 *Gång och Wäg* Ä G wägh och gångh *weta* Ä G wetta
- 358 *strax* G straxt
- 360 *eget* G egit *Weet* Ä G 1705 wett *intet* Ä G icke
- 361 *Ekrarna* Ä G åkrarne *Nafwet* G rafwet
- 363 *många* Ä G många
- 364 *När Himle-Circlarne* Ä G Ner himbla Circlarne *tumla* Ä G tumbbla
- 366 *många* Ä G många
- 368 *Jordene och* Ä G L Jorden och i L > 1705 jorden, samt i
- 369 *Ande* G anda *altsamman* G altsammans
- 370 *retter* 1705 rättar
- 371 Ä G har i marginalen: Lijknelse tagen af honan som lägger sig öfwer ungarna.
- 372 *skylar* G skyler *ikke* Ä G intet
- 373 *pusta* Ä G pustas *trjfwat* Ä G trifwes

- 374 *upljfwās* Ä G upljifwes
 376 *bljdar* Ä G L blijder L >
 377 *genom-warmar* Ä G genomwarma
 378 *klemmar* Ä G klemar
 379 *Stagirites* Ä G Staggrites *gj* 1705 gie Marg. *i. e.* saknas i Ä G
 380 *När* Ä G Ner *lemnade* Ä G lemnade
 381 *Menniskian* Ä G Meniskior *Menniskior* Ä G Meniskian
 382 *Wååt* Ä G 1705 wått
 383 *wil* Ä G må
 384 *warda* Ä G L wara L > *ej af mig blj* 1705 jagh eij giöra
 385 *heelt* Ä G heel
 386 Marginaltexten: *Copernicus hade* Ä G Copernicus en förnäm astronomus
 hafwer haft *Meningen* Ä G mening
 387 *Månens* 1705 månans *Strålar* Ä G strimor
 388 *wilder* Ä G L willer L > 1705 heter, *sina* Ä G sine
 389 *Hufwud galen at han talar* 1705 hufwudswag, at han tycks tala
 390 *wäl* L wäll
 393 *gāt* Ä G gåd
 394 *Hierne-Weet* Ä G hierne, wett
 395 *wil först* Ä G först will
 396 *wäl* L wäll *snart och höfwer* Ä G L och behöfwer L > 1705 snart behöfwer
 399 *synes* Ä G synas
 400 *stanar* 1705 stadnar
 401 *hendt* Ä G händ
 403 *Manna-mogne* 1705 Manne-mogna
 Marginaltexten: Ä G Men förlägges med ögonskenlige liknellse.
 404 *it* Ä G L 1705 ett L > *Skip* Ä G L 1705 skepp
 405 *i Hampnen böör-fast* Ä G böörfast i qwarstadh
 Ä G har i marginalen: 1. Först af skeppen som gå uhr hambnen.
 409 *nempt* Ä G nembd 1705 nämnt
 411 *ifrån* 1705 ifrå
 412 Ä G har i marginalen: 2. Aff pijllar som skiutas up i wädret.
 413 *up* Ä G opp
 416 *Skipet* Ä G L Skeppet
 417 Ä G har i marginalen: 3. Aff stycke kulor som uthskiutas.
 418 *Cartawer* Ä G Corthaver 1705 Cartavver
 422 Ä G har i marginalen: 4. Af foglarna som flyga i Lufften.
 423 *äfwenwäl* L äfwenwäll
 424 *djt* 1705 tjt
 425 *wild* Ä G L will
 426 *fluge* Ä G flugo *Nesten finnas* Ä G L näste finnes L >
 428 *it* 1705 ett *it sanskylligt* Ä G ett sanskylligt
 430 *hwilken* Ä G hwilket
 432 *hon* G han [?]

- 433 *omöyeligt* Ä omöyliga G omöjelig
435 *Jag* G Jaa
437 *Hörnesteenen* Ä G hörnastenen
440 *läter* Ä G lärer
441 *likwäl* L lijkwäll *längre* Ä G länge
443 *rokkar* Ä G räcker
444 *Jag* G Jaa *weta* Ä G wetta *många Stjerne-Skokkar* Ä G många stjerne-skåcker
446 *må* Ä G will *börjer* L borjer
447 *weta* Ä G wetta
448 *alla* G alle *Nampnen* Ä G nambnen
449 *Tå* Ä G Så *förmäten* Ä G förmätin
452 Ä G har i marginalen: id. e. dräpa
453 *rekna* 1705 räkna
454 *Weet* Ä G 1705 wett
455 *behagat hoos sig gömma* Ä G hoos sig behagat giöma
456 *Tal* L tall
457 *haar Menniskian* Ä G haa Meniskior *underståt* Ä G underståd *rekna* Ä G reckna 1705 räkna
458 ff Marg. *Stiernornas* Ä G Stiernones *somlige* Ä G somblige *hwilke* Ä G hwilka *Somlige* Ä G nembl *eller saknas i* Ä G
459 *några* Ä G någre
461 *mest* Ä G L att L>
462 *som wj wäl* Ä G wij
463 *andre* Ä G 1705 andra *ostadige* 1705 ostadiga
464 *hwilke* 1705 hwilka *särskildt* Ä G särskilld
465 *djt* 1705 tijt
466 *ifrån* 1705 ifrå *dubble* Ä G 1705 dubbla *Himle-Polen* Ä G himbla polen
467 Marginaltexten: Ä G Zodiacus den Cirkel på hwilken Soolen haar sin gång.
469 *up* Ä G opp
470 *heelt* Ä G heel
471 *Berg-Stjg billigt* Ä G Wisby gata L Wisbygata > *nempnas* Ä G nembnas
472 *jämnas* Ä G jembnas
473 *må* Ä G böör
474 *wäl* L wäll *thens* Ä G then *andres* Ä G 1705 andras
475 *monga* Ä G många
476 *hwart* Ä G hwar *wiße* G wiste 1705 wissa
480 *Höfdinga Dömen* Ä G Höffdingadomen
482 *haa* 1705 bäst
483 *Sagt* Ä G Sagd
484 *Som haa Åboar noog* 1705 Ther nogh Åboar fins *Åboar* Ä G åboer
485 *it tusan* Ä G 1705 ett tusend
486 *framt at* Ä G L frambt L > *och* 1705 samt *andre* Ä G hans landzmän L hans ländzmän >
489 *ty* Ä G L dy

- 490 *dannat* Ä G danat
 491 *Bileam* Ä G Babylon *then* Ä G ther
 492 *utu* Ä G uthur
 494 *nämpna* Ä G nembna *somblige* 1705 sombliga *sidste* Ä G siste
 496 *är* Ä G war *största* Ä G störste
 497 L har i marginalen: de Arcturo vid Plaut in prologo Pudentis.
 498 *djt* 1705 tijt
 499 *Haar han* Ä G Han har
 500 *kendt* Ä G kend *Hyades* L Hyadas *helst bebåda* Ä G både gerna L gerna båda >
 501 *Ho* Ä G L then L >
 502 *gode* 1705 goda
 504 *usla Juda* Ä G usle Judæ *altjd* 1705 ofta *förblindat* Ä G förblendat
 506 *Offer ha* 1705 offeringar
 509 *skolom* Ä G skole *sköna* Ä G sköne *tykka* Ä G tyckia
 510 *Urania* G uriana *smykka* Ä G smyckia
 511 *eenfalligst* Ä G enfalldigst
 513 *it* 1705 ett Ä G har i marginalen: Zodiacus kallas himlens Gördel eller belte och warder så beskrifwen.
 514 *och dyrebart/ at* Ä G att dyrbart och
 515 *sådan Gördel haft* Ä G L burit sådan Escarp L >
 516 *egen* Ä G högra
 517 *Sextje* Ä G sexti
 518 *Femton* Ä G fembton *skadar* Ä G skader
 520 *Ty iag* Ä G L Jagh will L > *lokkar* Ä G L låkka L >
 521 *här* Ä G L her
 522 *ädla* Ä G ädle
 523 *margfallig* Ä G Margfalldig
 524 *wäl* L wäll *Demanter* G Dimanter
 525 *springer* Ä G springa
 527 *samla* Ä G sambla Ä G har i marginalen: Wädrén i hwilken Solen går om Wåren, tå all ting upwakna aff nyo.
 529 *Hoorn* G Hand
 531 *gylne* 1705 gyldna
 535 *än* 1705 är [tryckfel] *skeka* L steka
 536 *späda* Ä G spåde *Lammen* G lamben
 538 *nämst* Ä nämbst L nämpst *är hans näste* Ä G haa nembste
 541 *om* Ä G som *må* Ä G will *nempna* Ä G nembna
 542 *sine* 1705 sina
 543 *Europam* G European
 544 *giort* Ä G giord
 546 *Titul* L titell >
 547 *fåt* Ä G fåd *Nampnen* Ä G nambnen
 548 *haa* 1705 få *Fampnen* Ä G fambnen

- 552 *Swet* Ä G swett *Krydda* Ä G krydde
 554 *sine* 1705 *sina*
 555 *Rosarna* Ä G Roserne 1705 *roserna*
 556 *tusand* Ä G 1705 *tusend*
 559 *synes* G *syns* *Himlens* G *himmelens* *Giördel* Ä G *gyrdell*
 560 *ene* 1705 *ena*
 563 *han* 1705 *hon fram* Ä G *framb*
 564 *seent* Ä G *snart*
 565 *utgåår* 1705 *går uth it* Ä G 1705 *ett*
 566 *Gnjster-rödt* Ä G *gnijster rödh*
 567 *Ty* G *Dy*
 568 *När Hetan* Ä G *Ner hettan Hetan* 1705 *heten bå* L *båd* > 1705 *wår*
 569 *weta* Ä G *wetta*
 571 *haa Poëter* 1705 *hafwa skalder giort* Ä G *giord som hafwa* Ä G L *ty dhe haa* L >
 572 *Digre* Ä G L *dijgra* L > 1705 *digra Hercol* Ä *Herol* G L *Heroc* L >
 575 *it* G 1705 *ett*
 576 *then* Ä G L *som* L > *Anlet* Ä G *anlett*
 578 *Hufwudet* L *Hufwutet*
 579 *sopar* Ä G *soper Guld-bebundne* 1705 *guld-bebundna Qwastar* Ä G *qwaster*
 580 *hastar* Ä G *haster*
 581 *binda samman Kerfwer* Ä G *sammanbinda kierfwor Kerfwer* 1705 *kärfwar*
 582 *up at Regn them ej* Ä G *att ej regnet them* L *at them Regnet* *eij* >
 583 *bergat* 1705 *bärgad*
 584 *thenna* Ä G *thenne*
 585 *Hoof* Ä G L *tarf* L >
 586 *oß har* Ä G *har oss ej oß* Ä G *oss eij*
 588 *tenke* Ä G *tencht man* Ä G L *hwar* L > *wår* Ä G *sin* L *hans* > *slutar* G *sluter*
 589 *ä* 1705 *syns*
 590 *blj* Ä G *wij blj omsijder i tiok* 1705 *blifwa ändtelig* *i*
 591 *fram* Ä G *framb*
 592 *Eter-giftig* Ä G *Ettergiftig* 1705 *etter-giftig någon* 1705 *någor*
 594 *Med* 1685 *Men* [tryckfel]
 595 *need* G *ner*
 596 *Sommar-Rok* Ä G *Sommarwerck monga Stykken* Ä G *någre stycker*
 597 *Skytt* Ä G *skött*
 598 *hitzig* 1705 *hetsig*
 600 *har* Ä G *war* L *hwar* >
 601 *spetze hengia* G *setze henga*
 604 *Smeekling* Ä G L *knappe* L > *wäl* L *wäll*
 606 *wid-öpne* Ä G *widtöpne* L *wjdöpna* 1705 *wid-öpna Käfter* Ä G *kefftar*
 608 *Jule-Klockarna* G *JuleKlockorna* 1705 *Jule-klockorna heligt* Ä G *heelig*
 609 *Ty* L *Dy*
 610 *Ungnen* Ä G *ungen*

- 612 *Jt* 1705 Ett *åt* 1685 at [tryckfel] Ä G L 1705 *åth när* Ä G ner
 614 *samma* 1705 samme
 Marginaltexten: *Watumannen* Ä G Så kallas och wattumannen.
 615 *stelna* Ä G stelnas
 616 *Lefra* Ä G L lefwer L >
 619 *Jag* G Ja *tig* Ä G dig
 620 *blj* 1705 blif
 621 *Til* 1705 Tils
 622 *rekna* 1705 räkna *hwilken* Ä G hwilke
 625 *Ty* Ä G Dy *Wakar wekka* Ä G Waker wäckia
 626 *omildt* Ä G omild
 627 *Sj* G Ty *Himla-Riddar-Orden* Ä G himbla-Riddar-orden
 631 *Rjm* Ä G rum *rekna* 1705 räkna
 632 *tör* Ä G tåår L tor
 633 *Ther* 1705 Thet *tå* Ä G dock *it* Ä G 1705 ett *Stierne Teknen* Ä G stierneteckn
 634 *stygga* G stygge
 635 *Som* Ä G L Dhen L > *then* Ä G L som L > Marg. 31 L 32
 637 *leda* 1705 lede
 638 *bunden* Ä G bunnen
 639 *Guld-Kronan* Ä G Gullcronan
 640 *Casiopiea* Ä G Cassiopea
 641 *Bootes, Lyra, samt* Ä G L Lyra, Bootes och L > *häsliga* Ä G hijsliga
 642 *Kutsk* Ä G Kusk
 643 *reknar* 1705 räknar
 645 *Erydano* Ä G L Eridano
 646 *Centaurus* G Centurus *Skipp och Fisk* Ä G fisk och skepp *Skipp* L 1705 Skepp
 647 *Påfoglen* G Påfågelen *gyldne* Ä G L gyllne
 648 Marg. *stora* L store
 649 *Förutan* G föruthom *theße* 1705 theßa
 650 *Thet* Ä G Then *om Americ ej* Ä G had eij Americ L had Americ ej
 653 *samma Himla-Hörn* Ä G samme himblahörn
 654 *blj kende ifrån* 1705 åthskiljes ifrå
 655 *Fluga* Ä G dufwa
 657 *the ä* 1705 några *omöyligt* G omöjeligt
 658 *bljr* G bler
 659 *The många* 1705 Jbland *the beschrefne* L beschrifne >
 660 *Ha mången* 1705 Haar hwar sin *hwar* 1705 ther
 661 *kräkie* Ä G kräkia *Wadar* Ä G Wader
 662 *Ty* L Dy *lärt* Ä G lärd *någre* 1705 några
 663 *Jt* 1705 Ett *Teken* Ä G teckn 1705 tekn *Herren* G herre *wille* Ä G wille
 665 *Färgan* L färgen *merkie* Ä G merke L merkia
 666 *någre* Ä G L några *äre* 1705 äro Marg. *åthskildnad* L åtskillnad
 667 *een* Ä G ett *särskilte* Ä G särskillde 1705 särskilta

- 668 *och strax weet* Ä strax, weet G straxt, wett
669 *alle* L alla
670 *Regiment* Ä G L Regement *skola* Ä G skole
671 *hwar* Ä G hwart
672 *alla* Ä G alle
673 *samma* Ä G samme *Färgan* Ä G L färgen
674 *unnandöllja* Ä G undandöllia 1705 undandölja
675 *Askegrå* Ä G askograa *ålder-pudrad* Ä G Allderpudrat
676 *så* Ä G L af L >
680 *Gjr* G geer 1705 Gier
682 *sina* Ä G sine
685 *Glöd-heta* L Glöheta
686 *samma* Ä G samme *Skara* Ä G skare
687 *röd-guul Mantel* Ä G rööd gullmantell
688 *Sit* Ä G Sid
690 *Herra-Ljk-Färd* Ä G Adells-lijtfärd
693 *Åtskildnad* Ä G 1705 åthskillnad
694 *j ty* Ä G ty L dy *baar* Ä G hafwer
695 *noogsamt* Ä G L nogsambt
697 *Ther* Ä G Thet *funnits* Ä G funnetz
698 *annat olärt* Ä G ämmnat simpelt
701 *Men* G När
702 *är* Ä G ä
704 *sådan* Ä G L ner then L >
705 *gång* G gångor
707 *när* Ä G ner ä *satte* 1705 nu *sittia*, *syfte* Ä G syfta
708 *lyfte* Ä G lyffta
710 *Fampn* Ä G fambn *Wjd* Ä G widd *utmäta* Ä G upmäta
711 *Mänen* Ä Manen G mannen
712 *om* Ä G som *äre* 1705 äro
713 *högste* 1705 högsta *Sphæra* Ä Sphæren G Spahren
714 *ja* Ä G L och L > *fleera* Ä G flere
715 *thenna* Ä G dhenne
716 *sljk* Ä G slijkt *Brabantz-Alen* G Brabant aln
718 *thenna* Ä G dhenne *sine* 1705 *sina* *Fingrar* G finger
719 *Circul* Ä G Cirkell 1705 cirkel
720 *Ty* L Dy *Redskap* G red skapp
721 *Jag* G Ja *thet* G the höga; Ä har först ett sedan struket höga
722 *Guld-hwelfde Himla-Maket* Ä G gullhwelfde himblamaket
723 *Begypsat* Ä G Begypsad *beskåda* Ä G beskada
725 *som ä* 1705 mycket
730 *närmer* Ä G nermar
732 *siufalt* *Circul* Ä G siufatt Cirkell *Circul* 1705 cirkel *Hufwud* L Hufwudt >

- 736 *Circuls* 1705 cirkels *Circuls Wäg och sådant* Ä G L Cirkell och sljkt L > *bästa* Ä G L gagn och besta L >
 737 *it* 1705 ett *it eenskjldt* Ä G ett eenskilld L it eenskjldt > *skolom* Ä G L skole L >
 738 *see* Ä G seer
 739 *see med Under* Ä G med under *see Stånd-faste* 1705 ståndfasta
 740 *rät* 1705 rätt
 742 *stadelig och* Ä G L stadigt och eij L > *ej som* Ä G L som dhe L >
 745 *äre* 1705 äro *äre runna* Ä G ära funna
 746 *om* Ä G än *ej sådant merkia* Ä G det eij så märka
 747 *ha fåt sit* 1705 bekommet *fåt* Ä G fåd
 748 *Hwalf-Bogan* G halfbågan
 749 *Himla* Ä G Himbla *äre* 1705 äro
 750 *Tå* Ä G The *som* Ä G långt som *sig uhr* Ä G uhr
 752 *At* Ä G Och *sputa* Ä G L 1705 spruta L >
 753 *Planeterne* 1705 Planeterna
 754 *skjna* Ä G synas
 755 *nu wjst* Ä G uthwijst *njo Winnar* Ä G L nie winner L >
 757 *höga* Ä G stora *äre* Ä G 1705 äro
 758 *ther blj ej heller* 1705 eij heller blifwa *blj* Ä G ble
 761 *Bogar* Ä G bågor
 763 *it* Ä G L 1705 ett L > *öfwertäckkas* 1705 öfwertäckes
 764 *sega hwjntans Skum* Ä G sege hwjntens skin *Skumet* Ä G skinnet
 765 *it* Ä G 1705 ett *om* Ä seen G 1705 som
 766 *inswept* 1705 lindat *hwjlar* Ä G blifwer
 767 *runna* Ä G runda
 768 *Thens* Ä G Then *Circuls Wjd* 1705 cirkels widd *fattar* Ä G fatter
 770 *wisar* Ä G wijser *nu* saknas i G *it* Ä G 1705 ett
 771 *Jt* Ä G 1705 Ett *eendeel* Ä G och eendels
 773 *it* Ä G 1705 ett
 774 *Thet eena* G Then eene *eena* 1705 ene *strax thet* G straxt then
 775 *Uhr-Rodret* Ä G uhrwärket
 776 *Wjspinman* 1705 Wispinnen *fram* Ä G fram
 778 *samt* Ä G L sambt
 779 *stora Himla-Bogar* Ä G store Himblabågar
 781 *alla* L 1705 alle *swängia* Ä G slengia *Öster* Ä G Söder
 782 *it* Ä G 1705 ett *Dygn* Ä G tingh
 783 *Högsta Umgång* 1705 högste omgång *the* L then >
 784 *alla* Ä G alle *it* Ä G 1705 ett *många* Ä G många
 785 *meera* Ä G mer ähr *Undersamt* Ä G L Undersambt
 787 *Sägn* G sagn *at och* Ä G och att
 788 *förste Circulen* 1705 första cirkelen
 791 *ä* 1705 är',
 792 *Fölljes-Lag* Ä G föllies slagh

- 794 *ojämbt* 1705 ojämnt
 795 *it* Ä G 1705 ett *Skipp* Ä G 1705 skepp L Skepp
 796 *Thet böyes* Ä G L Och drifwes *djt* G tith 1705 tjt
 798 *Roor* Ä G loo *pröfwar* Ä G pröfwer
 800 *rymd* Ä G rymbd *Winden* Ä G luften; Ä har ändr. t. winden
 801 *Ty* L Dy *Skippet* Ä G L 1705 skeppet L >
 802 *skal* Ä G kan
 803 *wendt* Ä G wänd *ymsa* Ä G ymse
 804 *Får* Ä G För *Hampnen* Ä G Hambnen *Redare* Ä G Reddare
 807 *wäl* L wäll *Planetens* Ä G planeters
 808 *tå* Ä G då
 809 *Circuls Wjd* 1705 cirkels widd
 810 *kära* Ä G kiäre 1705 käre
 814 *it* Ä G 1705 ett
 815 *Stierne-Circulen* 1705 Stierne-cirkelen
 816 *Siutusand* Ä G L 1705 siutusend L >
 818 *samt* Ä G sambt
 819 *wjst* Ä G wjß
 821 *kaller* 1685 kallar [tryckfel; L har kaller]
 823 *tanke-diup/ tyst-lätig* Ä G tänkie-diup, tystlåten
 824 *plä* 1705 mäst *twär/wrång* Ä G twerr, torr
 825 *gyllne* 1705 gyldna
 826 *Förkofrar* Ä G Förlofwar *therom ej* Ä G ej therom
 827 *tågligt fram* Ä G tåligt framb
 828 *Wäl* L Wäll för än Ä G för *Herberg råkar* Ä G herberge råker
 830 *man* Ä G L iag L > *sig* Ä G L mig L > *tykz* Ä G syns
 831 *mädan* G medan
 831 f Marg. *som [...] een* 1685 om [...] seen [tryckfel]
 832 *Nätterna/ frisk* Ä G wäder friskt L Nätter och *klara* Ä G kalla
 833 *skerämer* G skremer
 834 *beqwämer* G beqwemer
 835 *fram* Ä G framb
 836 *Spjkar* Ä G spjker
 837 *Eld/ han wil* Ä G Eldh *sina* Ä G sine
 838 *Himla Teken* Ä G himblateckn
 839 *bullersamme* Ä G L bullersamma *rät* 1705 rätt
 840 *Wasker* Ä G kittlig L Kitzlig >
 841 *Hufwutet* Ä G 1705 hufwudet *kan blj* 1705 är strax
 842 *it* Ä G L 1705 ett *rät* 1705 rätt
 843 *sljpar* Ä G sliper *gamla* G gamla
 844 *samt* Ä G Sampt
 846 *när* Ä G ner
 847 *alrabelst* Ä G alldrahellst *jemmerliga* Ä G jemmerligen

- 850 *fångtar* Ä G fångter
 851 *fullendar* Ä G fullbordar
 852 *Ceres* G Leies
 854 *många* Ä G L mogna; många möjl. tryckfel
 855 *Her* Ä G för L faar >
 857 *aldraskönste* 1705 alraskönste
 858 *rät* 1705 rätt
 862 *gjr* 1705 gier
 863 *krönar* Ä G L kröner *Lager-Krantzar* Ä G LagerKrantz
 864 *spelar* G spälar
 865 *Konungz-ljke* Ä G kungzlijkt *gylne* 1705 gyldne
 866 *sina* Ä G L thesse L > *många* Ä G långa; Ä ändr. t. många
 867 *och* Ä G doch
 870 *Jag* G Jaa
 873 *många* Ä G många
 874 *Them* G Then *Elskogz-Gaper* Ä G Ellskogzskaper
 875 *weta* Ä G wetta
 876 *dy* Ä G 1705 ty *kallad* Ä G kallat
 877 *kär/ alt* Ä G och all L och alt >
 878 *tjdt* Ä G tid
 880 *gamlas* Ä G gamblas *han* 1705 hon
 881 *flåkot* G flåket
 Efter 882 har Ä rad 885, som sedan också kommer på rätt plats
 883 *Men* Ä G Man *sällan sljkt* Ä G slijkt iaa
 884 *Får* Ä G För *när han* Ä G ner hon
 885 *fåfång* G fåfengt *Stiernas* 1705 stiernos
 886 *mesta* Ä G meste *at* Ä G thet
 887 *Liusa* Ä G liuse *Dörrar* G dörrar
 888 *när* Ä G ner
 889 *Wagnan* Ä G wagnen
 890 *Styrkia* 1705 styrckio
 891 *Cyllenius* Ä G Cillenius
 892 *it* 1705 ett
 893 *sine* 1705 sina
 895 *Holl* 1705 hål
 896 *wäl* L wäll
 898 *högsta* Ä G högste
 899 *och slår up sin* Ä G sälljer
 901 *och genom sluug* Ä G igenomslugh
 902 *Renkor* Ä G rencker *tjdt* Ä G L mest L > *Hofwa* Ä G hofwe
 903 *hwar* Ä G ner
 904 *Tå må han* Ä G Då man
 905 *kalla* 1705 kalle *beschrefwen* Ä G 1705 beskrifwen

- 906 *Sampt* L *Samt nämder* L *nämpder* 1705 *nämnder* *blefwen* G *blifn* Ä 1705
blifwen
- 908 *skiftar* Ä G *skiffter*
- 910 *synar* Ä G *syner*
- 911 *wäl* L *wäll*
- 912 *Himlens Rennar-Baan* Ä G *himblens rennerbahn*
- 913 *see hwar* Ä G *seer hwad*
- 915 *heelt* Ä G *heel*
- 916 *något* Ä G L *annat* L >
- 917 *Tå måtte* Ä G *Så måste*
- 918 *Dagar* Ä G *dager*
- 919 *haa* 1705 *få*
- 920 *återwendo* Ä G 1705 *återwända*
- 921 *kunde* Ä G *kunne* *Soolskeen* Ä G *Soolen*
- 922 *annorstädz* L *annorstedz*
- 923 *beswärligt* G *beswärlig*
- 924 *Heta* Ä G *hetta*
- 925 *it* 1705 *ett*
- 926 *it* Ä G 1705 *ett*
- 928 *minste* Ä G L *minsta* *Böna* Ä G *böne*
- 929 *all* 1705 *alla*
- 931 *at Gud* Ä G *gudh welat* Ä G *behagat welat*
- 932 *theßa* Ä G *dheße omsys och altså* Ä G L *för intet och så* L > *omsys* L *omsunst* >
- 933 *äre* G 1705 *äro störste* Ä G 1705 *största*
- 934 *Alt* Ä G L *All Werldens* Ä G *Werlldsens*
- 936 *Jt* 1705 *Ett*
- 937 *stinne* Ä G L 1705 *stinna djt* 1705 *tijt Koo* Ä G *Soo*
- 938 *it* G 1705 *ett spåde* G *spede*
- 940 *minste* 1705 *minsta*
- 942 *aldrawärste* 1705 *alrawärsta Pörten* Ä G *pörter*
- 943 *Samt* Ä G *Sambt allas* Ä G *alles*
- 944 *bär* Ä G *her*
- 945 *förwarad* Ä G *förwarat*
- 946 *uppenbarat* 1705 *uppenbarad*
- 948 *grafwit need* Ä G *gräfwit medh it* G 1705 *ett it* 1705 *ett*
- 949 *tå* Ä G *då*
- 950 *årk-lösa* Ä G *årklööse*
- 953 *ronnar* Ä G *rånar*
- 954 *thens* Ä G *hanß Hierna* 1705 *hierne*
- 957 *säya* L *säye äre* 1705 *äro*
- 958 *måste tära* Ä G *skull förtära* L *ska sig förtära* >
- 959 *ty* L *dy*
- 960 *it* Ä G 1705 *ett*

- 961 *beller* 1705 hällre *förfarer* Ä G förfare
 962 *swarar* Ä G swara
 963 *nempna* Ä G lembna
 964 *gylne* 1705 gyldne *werkar* Ä G wärcker
 966 *qweek* 1705 qwick *äter* 1685 åtter [tryckfel] 1705 åter
 967 *Jag* G *Jaa tjga* Ä G taga
 968 *Een stoor* Ä G L Någon *betydar* G betyger Ä 1705 betyder
 969 *stoore* 1705 stora *andra swåra* Ä G stoore andra
 970 *thes wårr! tå* Ä G ty werr! då L dy wårre tå >
 971 *Uhr Plutos* Ä G i Plutor 1685 Uhr Platos [tryckfel] *fram* Ä G framb
 972 *Pestilentzan* Ä G pestilentzen
 973 *grinar* Ä G griner
 974 *förtwjnar* Ä G förtwijner
 975 *Enyons Regimente* Ä G Endyons Regemente
 976 *up* Ä G opp
 977 *äfwenwål* L äfwenwäll *betänkia* Ä G betänka
 978 *Silfwer* Ä G sielfwe *blänkia* Ä G blencka
 979 *Månen* 1705 månan
 980 *Egentligt* Ä G egentligh *kunna* 1705 kunne *merkian* Ä G merckan
 981 *Dock* Ä G Då *merkie* Ä G mercke L merkia
 982 *gå tillbakas* Ä G går tillbakars
 984 *Månens* 1705 månans
 985 *merkie* Ä G merke
 989 *tagar* Ä G 1705 tager
 992 *at saknas i* Ä G *i Needan* Ä G uthi nöden L i Nädan
 995 *jämwål* Ä G iembwähl
 996 *När* Ä G Ner
 997 *Mask-ätit/ multnat/ ruttit* Ä G matkätit ruttinat mulltit
 998 *hugs* Ä G fällt *när* Ä G ner *baar* 1705 gaar [tryckfel]
 999 *Ja* G *Jag thet är noog bekant/ at the som ä* 1705 the som äro heelt från sin-
 nen, och
 1000 *blj* Ä G ble 1705 fins *gemeenligt* Ä G gemeenlig
 1001 *När* Ä G Ner
 1002 *Månad-galne* Ä G Månegallne L Måna-galne 1705 månad-galna
 1003 *tå* Ä G då *med* Ä G om *Ena* Ä G eene
 1007 *samt böya Hog och* Ä G och jembwähl Siälens L och jämwål Siälens >
 1008 *Ondt* Ä G ond
 1009 *Wål* L Wäll *bör* Ä G L will L >
 1011 *må* Ä G L böör L > *må man minnas thet at* 1705 weta wij thet *Siäl och Kropp*
 Ä G kropp och Siähl *Kropp ä* 1705 kroppen äro
 1012 *näär ühoop* Ä G ner the samman L nära samman > näär tilsamman > *tilljka*
blifwa Ä G L blij tillijka L >
 1013 *läkte* Ä G leekte

- 1014 *echta* Ä G ächte
 1015 *När* Ä G Ner
 1017 *Jag* G Jaa *alle weta* Ä G alla wetta
 1018 *Heta* Ä G hetta
 1019 *Heta* Ä G Hetta *Tusand* Ä G 1705 tusend
 1020 *stark* Ä G starckt *han* Ä G hon
 1021 *samme* Ä G samma
 1022 *swäkka* Ä G swäckia *orka* Ä G årkar
 1024 *Gryter* Ä G L grytor
 1025 *guul* Ä G gull
 1026 *rött* Ä G röd
 1027 *Ögonskeenlig* 1705 ögonskienlig *tjdt* Ä G tid
 1028 *altjd synes* Ä G synes alltjdh
 1030 *jämwäl* Ä G iembwähl L jämwäll *ther och haa* Ä G ha och *ther och haa* 1705 hafwa
 1031 *samt* Ä G sambt L sampt
 1033 *andre* Ä G 1705 andra
 1034 *baar* saknas i G *Almacht* Ä G L Macht til L >
 1036 *råda* G råder
 1037 *tå* Ä G doch
 1038 *Planeterna* Ä G planeterne
 1040 *Jt* 1705 Ett *fram* Ä G framb
 1042 *wäl* L wäll
 1043 Marg. Efter *fato* har L (sedan struket): de Fato Astrologico vid: Disp. Bilbergij et alior:
 1044 *andre* Ä G andra
 1045 *ty* L dy *the* 1705 thet [tryckfel]
 1046 *snöda* Ödets *Kraft och Gud sålunda skränkia* Ä G L snöde ödet och then stoore Gud inskränkia L >
 1047 *it* Ä G 1705 ett *ja* Ä G L och L >
 1048 *een Normadoom* Ä G L nödwändigheet L >
 1049 *sins* Ä G sin
 1050 *sina* Ä G sine *behagar* Ä G behager
 1051 *jemte* Ä G jempte *the the* G the Marg. L Clotho, Lachesis Atropos *Argen L* Argenide De fortuna
 1054 *Ondt/ gott* Ä G ond, gåd Marg. Efter *Martyr* L (struket): Jpolit
 1055 *Ah* Ä G Ach Marg. *Eusebius* L Euseb.
 1057 *it* G 1705 ett
 1060 *försiglar* Ä G förseglar
 1061 *Wäg-spor* Ä G wägsporr
 Marg. L har Esa. 40. 36. Job. 12. 15. efter Augustin. Comment: in Ps. 40.
 1064 *kunna* Ä G 1705 kunne
 1066 *dierfwe* Ä G L usle L > Marg. L Vid Nemes. p: 262

- 1068 *Men* Ä G L Och L >
 1070 *Ondt* Ä G Ond *wälle* Ä G L wälla
 1071 *medan* Ä G mädan
 1072 *Blant* Ä G Jbland 1705 Bland
 1073 *stå* Ä G stäm L stån >
 1074 *Wapn* Ä G wapen
 1075 *wäl* L wäll
 1076 *margfallig* Ä G margfalldigh *Jemmer* L Jammer
 1077 *demödigt* 1705 ödmiukast
 1078 *bå* 1705 oss
 1079 *Tusan* Ä G 1705 tusen
 1081 *thet är högst nödwändigt* Ä G det det är högnödigt
 1084 *Guddoms* G gudhdombs *wår* G må
 1085 *Så* Ä G För *Heta* Ä G hetta
 1086 *wäl* L wäll *weta* Ä G wetta
 1089 *samt* Ä G sambt
 1090 *helig* Ä G herligh *sielfwe* 1705 sielfwa
 1091 *Betzel* Ä G bedzell
 1093 *it sundt* Ä G 1705 ett sund
 1095 *thet* Ä G the *sköna* G skiöne
 1098 *Fält-Herren* Ä G FeldHerren
 1099 *tu* Ä G du *tu* Ä G du
 1101 *haar* Ä G hafwer
 1103 *Tusan* Ä G 1705 tusend
 1105 *tå* Ä G då *fram* Ä G framb *tig* Ä G dig
 1106 *afrija* *tig* Ä G affmäta digh *ödmiuke* Ä G L förmätne L >
 1108 *tin Skapnad* G din Skapnadt *tig* Ä G dig
 1109 *Lät* Ä G Lätt *skygga* Ä G L skyggia
 1110 *ifrån* 1705 ifrå
 1111 *tig* Ä G dig *tig* Ä G dig
 1112 *tu* Ä G du *tin* Ä G din *tu* Ä G du
 1113 *Tu* G Tå *tröttas* Ä G tröttnas
 1114 *gyllne* 1705 gyldne
 1115 *Tu Himmels* Ä Tu himlens G Ty himblens
 1116 *wisar* Ä G wijser
 1117 *hwar* G hwad
 1118 *aldrabelst* 1705 alrahälst *tin* Ä G tingz L ting >
 1119 *tut* Ä G ditt
 1120 *tig förmåt* Ä G dig förmåd
 1121 *sinne-rjkt* Ä G sin rijkt *kunde* Ä G kunne
 1122 *tektes* Ä G teckes
 1123 *lärt* Ä G lärd *Lärde* 1705 lärda
 1125 *här rundt utösa* Ä G her rund uthlösa

- 1126 *Egendom* Ä G egendomb
 1127 *tå* G då
 1129 *een hooper stoore Herrar* Ä G Caretter, wagnar kerrar
 1130 *Caretter, Wagnar/ Kerror* Ä G och många stoore Herrar
 1131 *samt* Ä G sambt
 1133 *Trumpeter* Ä G Trompeter *Hofjunkrar gäfwē* Ä G L Hoffiuncker ställte >
 1134 *Laqueyer* 1705 Laqvayer *it* Ä G 1705 ett
 1135 *Förwetne* Ä G Förwettne
 1136 *sidst* G sist
 1138 *all som* Ä G alltsom
 1142 *strödt* Ä G ströd
 1144 *tjdt* Ä G tid
 1145 *orekneliger* Ä G oreckneliga
 1149 *När* Ä G Ner *Pracht* Ä G Macht
 1150 *Phosphorum* Ä G Bosphorum
 1151 *njo* Ä G nie L nye > nje
 1154 *Neptunus* G Nephunus
 1155 *beskemma* Ä G bekenna
 1156 *wanligt* Ä G wanligh
 1157 *it* G 1705 ett
 1158 *gylne* 1705 gyldna *Wjsa* 1705 wiso
 1159 *Ljfnad* Ä G lefnat
 1160 *trjfnad* Ä G treeffnat
 1161 *Ädlestenaar* Ä G ädla steenar *Metallerne* G Metallarne
 1166 *it* 1705 ett
 1167 *Heta* Ä G hetta *Tusan* Ä tusen G 1705 tusend *Ugnar* Ä G ungar
 1173 *kostbart* Ä G kostbaar *utu* Ä G uthur
 1175 *Sölfwer-blankt* Ä G silfwerblankt L Sölfe blankt > 1705 sielfwer-blanckt
gylne 1705 gyldne
 1176 *Klädebonad* Ä G Klädebonat
 1177 *Perlestikkat* 1705 pärlestickad
 1179 *Ögon* 1685 Ogon [tryckfel; Ä G och L har Ögon]
 1180 *åtburd* G åthbrudh 1705 åthbörd *behagar* Ä G behager
 1182 *Ljknelse* L 1705 Ljknelser
 1184 *then* Ä G som *lärt* Ä G lärd
 1185 *gylne* Ä G gyllen 1705 gyldna *twingar* G twinga
 1187 *när* Ä G ner
 1188 *it* Ä G 1705 ett
 1190 *then Hast* 1705 sin häst
 1191 *sine* 1705 sina
 1192 *Tusan* Ä G 1705 tusend
 1193 *jämt* Ä G jembt
 1196 *it* Ä G 1705 ett

- 1197 När Ä G Ner
 1198 *gåår han Almon-Wäg* Ä G gör hon allmen wäg *Almon-Wäg* 1705 almän-wäg
Ä och G slutar här
 1200 *bå Köld och* 1705 så kiöld som *sämje* L 1705 Sämja L >
 1203 *tå blee wj* 1705 wj blefwe
 1206 *frögdar* L frögder
 1213 *bå* 1705 båd'
 1215 *fyller* L föllier >
 1218 *Sompn* 1705 Sömn
 1222 *it* 1705 ett
 1225 *nu iag* 1705 jagh nu *nuttit* 1705 nutit
 1226 *mine* 1705 mina *suttit* 1705 sutit
 1228 *Jt* 1705 Ett
 1232 *falska* L 1705 falske
 1234 *it* L 1705 et *Krona* 1705 krono
 1235 *sine* 1705 sina
 1237 *äre* 1705 äro *Strjmor* 1705 strimmor
 1238 *Tjmar* 1705 timmar
 1239 *fögo* L föga >
 1242 *Så mykket* 1705 Förmycket *at the haa* 1705 och hafwa *haa fulla* L gåå med gylne >
 1244 *ty* L dy
 1245 *it* 1705 ett *besökia* 1705 besöka
 1246 *ökia* 1705 öka
 1250 *Umsorg* 1705 omsorg
 1251 *Ty* L Dy *wjsliga* 1705 mycket wijst *Herren* 1705 HERran
 1256 *sine* 1705 sina
 1258 *andre* L andra
 1259 *andre* L andra
 1260 *åka* 1705 åke
 1262 *Tusan* 1705 tusend
 1263 *Calistos* L til Biörnens >
 1269 *genom-kald* L 1705 genom-kall *usäll* 1705 usel
 1273 *Een annan Drägt och Skrud* L Jt annat Liverie >
 1281 *plä* 1705 wil
 1287 *Alzingen* 1705 alsingen
 1292 *förkölde* 1705 förhölða
 1294 *bort och* L och til
 1296 *Pannan* L pennan
 1298 *Badstumannen* L bastumannen
 1299 *Warman* 1705 warmen
 1303 *grjnar* 1705 griner

- 1305 *Qwister* L *qwistar*
 1311 *starke* 1705 *starecka Drufwe-Musten* L *drufwa musten* 1705 *drufwo-musten*
 1324 *it* 1705 *ett*
 1325 *Månen* 1705 *månan*
 1328 *Dictynnan* L *Dictynnam*
 1336 *skal bli kan hon best spå och* 1705 *förwist skal blifwa kan hon*
 1337 *Månen* 1705 *månan*
 1338 *it* 1705 *ett stå och stilla* L *stilla stå och >*
 1341 *wäl* L *wäll*
 1343 *må gj Blyja/ Sweep och* 1705 *skal förändra blöija,*
 1345 *ty* L *dy*
 1346 *Ät* L *börd > Börden* L *blodet >*
 1348 *förmon* 1685 *formon* [tryckfel; L *har förmon*]
 1351 *och bljdan* L *then blijda > Månen* 1705 *månan*
 1359 *Anleet* L *anlett*
 1362 *kan* 1705 *man Circul* 1705 *cirkel*
 1373 *månge* L *många*
 1375 *Månens* L 1705 *Månans Skeen* 1705 *skien*
 1381 *Ljkwäl* L *Men dock >*
 1384 *ther wid blef bå Jord/ bå* 1705 *jorden blef ther widh, samt*
 1393 *wäl* L *wäll*

Efter r. 1394 har 1705 följande inskott:

Wij skole trones kraft eij låta hoos oss sjna/
 Men hållre såsom lius beflita oss at skina
 Bland thet wanartiga och wrånga släcktets rota/
 Som altid medh sitt moln wil klara liuset mota.
 Wij skole wachta oss/ at wij eij warde like
 Wilfarand stiernors hoop/ och uhr wår wægh eij wike:
 Ty som them mörkret är i ewighet förwarat/
 Så skal otrones löön eij heller warda sparad.
 Wij skole achta på thet fasta ord som lyser
 Rätt som ett härligt lius, och rätta wägen wiser
 J werldens mörka rum/ så länge til thet dagas/
 Och morgonstiernan sielf uthi wårt hierta drages.

- 1395 *Men altid* 1705 *Wij skole stoore* 1705 *stora*
 1400 *fört* L *bracht >*

Femte Dagens Arbete

5 ä 1705 heelt

6 *Ljkwäl hafwa the een* 1705 Hafwa likwäl ena

Bibelcitaten

Genes: I, v. 20. 21, 22, 23 1705 I. Mos. I: 20/21/22/23.

104. v. 24. 25. 26 1705 104: 24/25/26.

Skipp 1705 skep

Som tredje citat, före det från Augustinus, har 1705 följande:

Job. 12: 7/ 8/ 9/ 10.

FRåga doch diuren/ the skola lärat tigh; och foglarna vnder himmelen/ the skola säijat tigh; Eller tala medh jordene/ och hon skal lärat tigh; och fiskarna j hafwet skola förkunnat tigh. Ho är then som alt sådant icke weet/ at HERrans hand hafwer thet giordt? At i hans hand är alles thes siäl som lefwandes är/ och alla menniskiors köts ande.

3–4 i L tillskrivna med Spegels hand i nedre marg.

6 *Mörkretz* L Nattens >

8 *Och i then långa Natt* L Then långa Natten, och >

10 *blant* 1705 bland

14 *nempt* 1705 nämnt

17 *Fiskiar* 1705 fiskar *sidsta* 1705 sidste

24 *Fiskiarnas* 1705 fiskarnas

25 *Måne* 1705 måna

28 *Ande* 1705 anda

31 *it Skipp* 1705 ett skiiepp *Hambnen* 1705 hamnen

32 *it* 1705 ett *Fambnen* 1705 famnen

35 *op* 1705 vp

45 *äre* 1705 äro

52 *Kryddor* 1705 krydder

56 *fult med* L med thes > *eeter-fulle* 1705 etter-fulla

62 *then och* L och then >

67 *andre* 1705 andra

73 *Trompeten* 1705 trumpeten

Efter r. 74 har 1705 följande inskott:

Jagh wil migh icke nu medh watn wederqwicka
 Af Aganippes brunn/ thet doch Poeter dricka;
 Eij af Permessi flodh/ then jagh nu intet finner/
 Men uthaf Zions berg ett bättre watn rinner:
 Och ther af hafwer jagh stoor lust at något smaka/
 Jagh skal beröma thet/ när jagh haar hindt tillbaka.

- 76 *förmängde* 1705 förmängda
 80 *från* L ifrån 1705 ifrå
 81 *upfylla* L at fylla
 83 *Dy* 1705 Ty
 84 *Sölfwersköldad* 1705 silfwer-skiöldad
 85 *Fiskiar* 1705 fiskar
 87 *Tusand-taals* 1705 tusend-tals
 89 *inga* L ingen >
 91 *Tritonis* L Nerëi
 92 *it* 1705 ett
 97 *weetta* 1705 weta
 101 *at* L bå
 102 *Ande* 1705 Anda
 103 *wäl* L wäll
 112 *wäl* L wäll *it* 1705 ett
 114 *wäl* L wäll *wäl* L wäll
 118 *bå* 1705 all
 119 *theße* 1705 theßa
 123 *Hemmanwist* L Heemwist och > 1705 heemwist, ja
 124 *jämwäl* L jämwäll
 126 *Ja een stoor Olijkhet fins* 1705 Een stoor olikhet fins ock
 131 *ändring* 1685 har [tryckfel] ändrig; L 1705 ändring
 133 *snälle* L snälla
 136 *wäl* L wäll
 139 *bland* L blant
 140 *snält och haa dock* L och haa ljkwäll >
 143 *Fiskiar* 1705 fiskar
 145 *alle* L alla *Fiskiars* 1705 fiskars
 148 *öka* L ökia
 149 *Garn* L pjl *Donor* L Garn och
 150 *tusand* 1705 tusend
 152 *Skip* 1705 skepp
 155 *nämmer* 1705 närmer
 156 *Hwad Triton, Nereus, Neptunus* L Portunus, Troton och Neptun
 160 *it* 1705 ett
 161 *it* 1705 ett
 163 *Åbäkelig* 1705 obäkelig
 166 *Dägligste* 1705 dägligsta
 167 *sin* L bå >
 170 *Konst-stykken* L konstykken
 171 *haa noog Been/ men inga* 1705 been nogh hafwa, men eij
 173 *dy* 1705 thy
 174 *hwilke* 1705 hwilka förr L för

- 175 *wil* 1705 wilt *wäl* L wäll
 179 *Fiskarna* 1705 sådan fisk
 180 *flaat* 1705 flatt *swulden* L sulten
 185 *lefwer* L hafwer >
 186 *aldrachelst* 1705 alrahälst
 188 *annan* 1705 annar *wäl* L wäll
 189 *särskilt* L nu > *nu* L i säär > *Fiskiars* 1705 fiskars *berekna* 1705 beräkna
 190 *hwilke* 1705 hwilka *tänk-wärde* 1705 tänk-wärda
 194 *Timmer-werk och söker* L timmer och upsöker >
 195 *Skip* 1705 skiepp
 198 *Skip* L Skepp 1705 skiepp
 200 *Skip* 1705 skiepp
 201 *grymme* L grymma
 203 *it* 1705 ett
 204 *Skip* 1705 skiepp
 206 *tor* 1705 tör
 207 *seer Tillfälle* 1705 lägenhet seer
 212 *djt* 1705 tijt
 220 *Græk* L Girk >
 226 *trj* 1705 tre
 227 *Fiskiar* 1705 fiskar
 230 *Jt* 1705 Ett
 232 *usäll* 1705 usel
 233 *Norr* L Noor
 236 *som ä* 1705 the ther
 240 *wäl* L wäll
 244 *alzintet* 1705 alsintet
 245 *Norsken* L Norskan
 256 *it* 1705 ett
 260 *alzingens* 1705 alsingens
 261 *han som glupande* L som een glupande > *raume* L hungrog > *Wargar tastar* L Warg antastar >
 262 *Ehwem* L Han hwem > *finna kan* L finner > *ej it Ögn-blick* L it ögneblick ej > *it* 1705 ett
 266 *sielfwe* 1705 sielfwa
 269 *Skippen* 1705 skeppen
 270 *långa* L raska >
 272 *för* 1705 förr *trugar* L truger
 276 *Djt annan* 1705 Tijt annar *Hoopar* L hooper
 284 *Fiende* 1705 fienda
 286 *sine* 1705 sina
 287 *then samme* L thensamma
 288 *Fiskiaren* 1705 Fiskaren

- 293 *Ande* L 1705 anda
 297 *äfwenwäl* L äfwenwäll
 300 *någon* 1705 någor *smekar* 1705 smeker
 302 *sielfwe* 1705 sielfwa
 303 *frään* L fråån >
 304 *Djt* 1705 Tijt
 305 *Fiskiare* 1705 fiskare *haa* 1705 wäl
 312 *någon* 1705 någor
 314 *frjwillielig i* L frjwilligt i thet > 1705 friwillelig i
 315 *Käraste* 1705 käresta
 317 *Hufwut* 1705 Hufwud
 323–330 i L tillskrivet med Spegels hand i nedre marg., 323–326 på högersidan,
 327–330 på vänstersidan
 324 *unnanrenner* 1705 undanränner
 328 *Får* L Må > *samma* L > *beknyta* L för beknyta >
 329 *Dy* 1705 Ty
 330 *Jt* 1705 Ett
 332 *ä* 1705 fins *Glipar* L Håwar >
 340 *rät kallsinnige* 1705 obarmhertige *Näste* 1705 nästa *finnas* L finnes
 342 *heller* 1705 hällre
 343 *diupare* 1705 diupar' nedh *it* 1705 ett
 344 *Jäm-Christens* L Med-Christens >
 345 *Fiskiar* 1705 fiskar
 346 *warme* 1705 warma
 347 *sine* 1705 sina
 348 *kunna* 1705 kunne
 350 *bör* L plä >
 351 *unnanrymde* 1705 undanrymde
 352 *heller* 1705 hällre
 354 *trogit* 1705 troget
 359 *Fiskiar* 1705 fiskar
 361 *wäll* 1705 wäl *Fiskiar ä så* 1705 fiskar äro
 363 *Fiskiarna* 1705 fiskarna
 366 *theße dumbe* 1705 theßa dumba
 371 *Dy* 1705 Ty
 374 *Husbondens* 1705 husbondans
 375 *gylne* 1705 gylrne
 376 *Warman* L Warmen
 380 *Jt* 1705 Ett *tå* saknas i 1705 [tryckfel]
 383 *Skippen* 1705 skeppen
 392 *Möda* 1705 mödo
 393 *plä* 1705 wil
 394 *Herres* 1705 Herras

- 396 *Blidkan* 1705 blidgan
 407 *Harpas* 1705 harpos
 412 *gylne* 1705 gyldna
 414 *J Ondskan ä wj* 1705 när fins the arge
 418 *unnanrymma* 1705 undanrymma
 420 *Pickswarda* 1705 beckswarta
 423 *sig til* L till een >
 425 *gladast springer* L will strax springa >
 426 *Fyrken gifwer Liud/ fast ingen Harpa klingar* L han allenast kan få höra
 Fyrken klinga; >
 430 *andre* L 1705 andra L >
 433 *glupske* 1705 glupska
 434 *blant* 1705 bland
 435 *sine Finger* 1705 fira fingrar
 437 *neder* L under >
 438 *sielfwe* 1705 sielfwa *Strupe* 1705 strupa
 440 *iblant* 1705 ibland
 444 *wore* 1705 woro
 445 *Timols* 1705 Timlos
 448 *blant* 1705 bland
 451 *Fiskiar* 1705 fiskar
 452 *blant* 1705 bland
 454 *finnes* 1705 finnas
 456 *förmämmeligast* 1705 förnämeligast
 457 *haar alzinga* L som haar inga >
 458 *Men* L Haar >
 459 *mykkla* 1705 myckna
 461 *Langar* 1705 Långar
 462 *Strömling* 1705 Strömning
 463 *bå* 1705 godh
 464 *Och seen thet öfrige* 1705 Thet sedan öfrigt är *wälbehag* L appetit
 465 *Kräfter* 1705 kräftor
 466 *Rjke* 1705 rika
 467 *Sjk-Löjor/* 1705 Men Hwitling, *Mörter/ Nors/ wj* L Simpor wij > 1705
 Kuljor, Stoom wij
 468 *haa* 1705 få
 470 *så wil* L så wilt
 473 *tor* 1705 tör
 480 *thesse* 1705 theßa
 485 Marg. 1705 Vid. Conrad Heresbach de re rustica. lib. 4. Janus Dubravius de
 piscinis &c.
 486 *ringa* L sämbre >
 490 *Fiskiar* 1705 fiskar

- 493 *Fiskiarna* 1705 fiskarna
 494 *blant* 1705 bland
 497 *seet* 1705 sedt
 499 *Skeep* 1705 skiepp
 504 *Skipp* L skepp 1705 skiepp
 509 *märker* 1705 märckter (tryckfel)
 520 *plägar* 1705 glägar [tryckfel]
 523 *it* 1705 ett
 526 *it* 1705 ett
 531 f Marg. *in descript*: 1705 inde script.
 533 *Donou* 1705 Donau
 534 *kan* tillagt i L [radering]
 1705 har här följande inskott:

Ho kan vthgrunda thet/ at fiskar noga weta
 Hwar the sin bästa maat sigh snarast kunna leta?
 At the ifrån en siö bort til en annan ränna/
 Ther the ock genast thet them bäst behagar känna;
 At man hoos them som i thet salta hafwet simma
 Kan likwäl intet salt i theras kropp förnimma:
 At nästan hwar en fisk kan långt förvth bespeija
 När dunder/ liung-eld/ storm/ skal tiocka luften fäija/
 Och drifwa dimban bort/ som plägar osund wara
 Så folck och fänad tidt til hälsan är i fahra.
 Ho kan vthgrunda thet/ at fiskar som man menar
 Wäl wara många slags/ the simma vthan fenar/
 Hälst the/ hvars stora krop är mäst af bruske giorder/
 Ty han i watnet faar rätt som han wore smorder:
 At stora Hwalarna vhr hafsens swalg så diupa
 Sigh häfwa ganska lätt/ ty luften the insupa
 Them mycket wiga gör; thet Siömän wäl förspörja
 Som nödgas mången gång för hwalens snällhet sörja;
 At Gudh haar fiskens blodh/ som liten är och ringa/
 Så giordt/ at watnes kiöld kan honom intet twinga/
 Ty om then samme eij så warm och tiocker wore/
 Mån fisken icke snart i kiölden illa fore?
 Til slut; ändoch jagh troor alsingen nånsin hinner
 At räkna alla slags af fiskar som man finner/
 Så hörer man likwäl/ thet lärde Män nu swara

Johan Raij. l.c.

Femhundra slags fisk vthi Europa wara;
 Men skaal-fisk wilja the fengånger flere lämna/
 Doch snart så många fins som ingen här weet nämna.

- 539 *djt* 1705 *tijt*
 541 *Jt* 1705 *Ett*
 542 *glade* 1705 *glada*
 548 *sine* 1705 *sina*
 554 *raske* L *raska*
 564 *hafwa* L *haa sin* >
 567 *stämmen* L *stammer*
 571 *höra* 1705 *höre*
 577 *iblant* 1705 *ibland Fiäder-skara* L *Fiäderskaran* >
 583 *Dy* 1705 *Ty aldrabelst* L *alrahelst* 1705 *alrahälst*
 584 *högste* 1705 *högsta*
 585 *it* 1705 *ett*
 591 *allraförst* 1705 *aldräförst wärd* L *wärdt*
 594 *bland* L *blant*
 596 *Hufwut* 1705 *hufwud Rosor* 1705 *rosor*
 597 ff Marg. Efter Cap: 99. har L *ubi inter aves fabulosas Phœnicem recenset et tantum non irridet. nec non saknas i L*
 603 *it Tusan* 1705 *ett tusen*
 609 *Jt* 1705 *Ett*
 614 *it* 1705 *ett några* L *i någre* >
 616 *ädlaste* 1705 *ädlesta*
 617 *bäste* 1705 *bästa*
 623 *Nytta* 1705 *nytt*
 626 *Skiönhets Prääl* i L *skiönheet i een*
 627 *it* 1705 *ett*
 630 *Tusan* 1705 *tusen*
 638 *her* 1705 *här* Marg. Efter v. 4 har L: *Örnen bäär sine ungar intet i kloarna utan på Ryggen* >
 641 *brante* L *bratta* > 1705 *branta*
 650 *gömme* L *gömma*
 654 *the ha een* 1705 *ock hafwa*
 658 *swefwar* L *swefwer* 1705 *swäfwer*
 663 *rät* 1705 *rätt*
 671 *en* 1705 *ett*
 678 *the wäl heller plä* 1705 *många pläga hälst wäl* L *wäll*
 685 *sine* 1705 *sina*
 690 *it* 1705 *ett nuttit* 1705 *nutit*
 691 *twingad* L *twingat* >
 705 *it* 1705 *ett*

- 706 *Djt* 1705 Tijt
708 *wäl* L wäll
709 *djt* 1705 tijt *Möda* 1705 mödo
713 *it* 1705 ett
715 *utflugen* L udflugen >
724 *Umsorg* 1705 omsorg *sedan* L sädan
727 *ååt* L ått
729 *djt* 1705 tijt
734 *bå* 1705 all
735 *wäl* L wäll
738 *Förnumme* L Ha kendt bå 1705 Förnummo
740 *Tå* L Ty >
741 *Hierpor* 1705 Hierpar
752 *schrifwes* L schrifwas >
754 *Gaturna* 1705 gotorna [tryckfel] *wore* 1705 woro
755 *wille* L willa >
757 *Sj! Tå när Örnen* L När Örnen entlig >
758 *Kryddor* 1705 krydder
765 *Dy* 1705 Ty
766 *häfter* 1705 häftar
Marg. L har efter *Tibullus*, följande inskott: Porrectusq. novem Tityus per jugera terræ Assiduas atro viscere nascit aves de quoq.
767 *Alt thet som kloas wil/ som snåla* L Then stoore Gripen samt the andra >
768 *The tiäna ej i Köök ej heller uti* L som gerna kloas ä ej nyttige i >
769 *Ty wil iag* L Dy Jag torr > *sljke* 1705 slika *sljke Otiod* L dhesse Grymmar >
770 *beller* L Jag will > 1705 hällre R. 769 i L urspr. efter r. 770.
774 *it* 1705 ett
776 *lirka* L hirka
778 L har mittför 778, senare struket, *Vultur Græce*
786 *it* L et 1705 ett
788 *förnämme* 1705 förnäma
792 *up* L och
802 *litzle* 1705 litsla
804 *obudne* 1705 obudna
807 Marg. *til Ægidij Dag* L til första Rimfrosten faller
811 *henne* L honom
815 *Sötma* 1705 sömta [tryckfel]
817 *bå* 1705 at
819 *kunna* L kunne
822 *it* 1705 ett
825 *sljk ilbragd haar skolat* L sljk ilbragde skulle > 1705 haar slik ilbragd skolat
828 *skulle dra* 1705 draga fick
829 *Ty* L Dy *Naso* 1685 Nato [tryckfel] *Nactigalen* 1705 Nächtergalen

- 830 *lidit* L lidet >
834 *Strupen måste* L Strupan måtte
838 *snält* L snart
839 *Dy* 1705 Ty
840 *Nachtigalen* 1705 Nächtergalen *it* 1705 ett
843 *Orran* 1705 Orren
847 *Kramsfoglar* 1705 krampsfoglar *som plä* 1705 pläga
850 *wäl* L wäll
858 *än* 1705 är [tryckfel]
859 *allerhögste* L allrahögste 1705 aldrahögsta
861 *it* L et 1705 ett
863 *Sölfwer* 1705 silfwer
864 *både lokkar Folk* L lokkar Folk til sig > *them* L Folk >
868 *diupste* 1705 diupsta
870 *sämbre* 1705 sämre
876 *Arbeet* L arbett
877 *Myra* L Myran >
879 *minste* 1705 minsta *Grand* L gran
880 *krälar* L kräler
884 *djt* 1705 tijt
888 *räds at man skal ther om* L wil it ord therom ej
890 *ej een osnappad* L ingen osnappat >
901 *eena Broder* 1705 ene brodren *andre* L 1705 andra
904 *andra* L andre
907 *sööt* L sött
917 *tjd* L tjt 1705 tidt
920 *alle* 1705 alla *äre* 1705 äro
921 *men än tå meera thetta* L thetta än då meera >
922 *man om* L barn af > *bör berätta* L skola lära >
923 *Jt* 1705 Ett
925 *beller* 1705 hällre
929 *gamla* 1705 gamle
933 *it* 1705 ett
936 *störste* 1705 största
941 *djt* 1705 tijt
942 *ganska* 1705 ganskat [tryckfel] *kunne* 1705 kunde
945 *ifrån* 1705 ifrå
952 *it* 1705 ett
954 *Ha wård om* 1705 Så wårda
955 L har marginaltext: Om Gökens Otacksamhet
957 *at the ha mykket* 1705 altså sigh hafwa
959 *dy* 1705 thy
963 *Umsorg* 1705 omsorg

- 966 *Haa dräpit* 1705 Förderfwat
 967 *egit* L eget
 974 *stoora* L Stoore *Usällhet* 1705 uselhet
 976 *Osämie* 1705 osämjo
 978 *blant* 1705 bland *Menniskiorna* L Menniskiorne
 980 *ifrån* 1705 ifrå
 985 *Upflechte* 1705 Uthfläckte *lät* L lätt >
 986 *ja* L och >
 988 *ubr våra Siälar* L utur vårt hierta >
 989 *theße* L 1705 theßa
 990 *längre* L länger
 992 *Jerpor* 1705 Järpar *Halt-Krankar* L Half-krankar
 993 *beller* 1705 hällre
 994 *snält* L boo *iblant* 1705 ibland
 1001 *plä* 1705 wil
 1002 *andra* 1705 andre
 1007 *lomar* 1705 lommar
 1008 *si!* *Hans Mun* L munnen hans >
 1015 *alt* L rät >
 1017 *Djt* 1705 Tijt
 1022 *Trjfnad* 1705 trefnad
 1025 *Ty the ä* 1705 The äro *Foot* L fotz > *Wingalöse* L 1705 wingalösa L >
 1027 *Halcyon* 1685 Haleyon [tryckfel]
 1029 *blant* 1705 bland *Wågor* 1705 wågar
 1036 *Swetedryckar* L någon swetdryk >
 1041 *it* 1705 ett
 1042 *glimmande* 1705 glimmade [tryckfel]
 1043 *Mamucas* L Mamucos
 Marg. Efter *Paradis Foglen* har L, senare struket: sägz inge fötter hafwa, och kan därför ingenstädes settia sig på Jorden.
 1045–48 i L på lös, inbunden lapp med Spegels hand
 Marg. *Manucodiata* L Manucodiata avis > *Gomaræ* L Gomara *Tidora* L Tidora quod una est Insulis Moluteis, et Cardaras L: 10 de ration
 1047 *Skyyr* L Förachtar > *Träck och Trääk* L trääk >
 1048 *i* saknas i L
 1049 *it* 1705 ett *iblant* 1705 ibland
 1051 *hon* 1685 han [L hon tryckfel]
 1053 *Spegel-Swantz* L Spegelschwantz för *Ögonen* L så för vår ögon >
 1054 *Strjmar* L Strjmor
 1057 *fast* L Ja >
 Marg. 134. L 133 Därefter har L, senare struket, de pavonis et aliis avibus
 1060 *På Fogle-Fiädrarna* L på foglefiädrarna > 1705 Påfogle-fiädrarna
 1065 *ädelt Guld* i L Guldet i the >

- 1071 *Ty* L Dy
 1072 *haa med sin Lantz* 1705 medh lantsen sin
 1086 *sine* 1705 sina
 1089 *Ja* L Jag >
 1090 *weeta* L wetta
 1094 *it* 1705 ett *monne* 1705 månde
 1096 *Flok* 1705 flock *slepper* L flepper [skrivfel]
 1100 *them* L then
 1103 *När the haa* 1705 Så snart the
 1104 *Höfdinge* 1705 höfding godh
 1117 *högste* L högsta
 1120 *nu nu* L tå nu >
 1122 *börjer* L boorjer
 1123 *plä* 1705 ock *ofta* 1705 plägar
 1124 *förbala* L forhala
 1125 *sine* 1705 sina
 1129 *ilskas* L ilsknar
 1130 *skyndat meer än han* L tagit ringen bort >
 1131 *krönte* 1705 krönta
 1132 *sine* L 1705 sina
 1135 *Gården* L Huuset >
 1136 *wäkka* L wekkia
 1137 *Tomt* L gård >
 1143 *Hane-Gället* L Höne-gället
 1147 *heel* L så
 1149 *rask* L raak
 1151 *föga* L 1705 fögo
 1153 *Flychten* L flygt
 1155 *Hufwuten* 1705 hufwuden
 1157 *unnanrenna* 1705 undan-ränna
 1161 *Han är om Ungarna aldeles* L Om sina Ungar är han aldeels >
 1164 *Umsorg* 1685 Umsog [tryckfel] 1705 omsorg
 1166 *rutna* L råtna >
 1177 *Flugorna* L fuglorna >
 1192 *Skipp* L skepp
 Marg. *Mirmicide* L Mimicide
 1194 *Tusan* 1705 tusend
 1196 *it* L eens > 1705 ett
 1198 *it* L 1705 et
 1199 *thet* L som >
 1213 *Dy* 1705 Ty
 1214 *Lufte-resa* 1705 luste-resa

Then Siette Dagens Skapelse

De båda första bibeltexterna är i L skrivna av gotlänningen, de båda andra av Spegel.

Texten till Sjätte dagens skapelse fram till rad 322 inklusive inledningsdikten är skriven av hand F.

Bibelcitaten

Gen: 1. v. 24, 25. 26. 27. 1705 I Mos. I: 24/ 25/ 27.

itt 1705 ett

it 1705 ett

Jer. 27. v. 4. 5. 1705 Jer. 27: 4/5

idra 1705 edra

Menniskiona 1705 menniskiorna

Citatet från Psaltaren står i L sist bland bibelcitaten

Ps. 115. v. 16 1705 Ps. 115: 16.

Sap. 10. v. 1. 2. 1705 Wijsh. 10:1/2

först L forst

3 *it* 1705 ett

4 *Jôpas* L Amphion >

5 Ursprunglig skrift i radbörjan har i L raderats bort och ersatts av At Orphëus igiän sin

6 *På Berget Helicon och* L J Charons swarta Båat och (*och* ändr. t. ja) > *åter* L åter

7 *op* 1705 up

8 *Siön stana* L Berg hoppa > *ymsa* 1705 ömsa

15 *Agätur* i L skrivet av gotlänningen över ett raderat ord *så* L eij

16 *Och* L Men *Mund* 1705 mun

18 *frågar* L fråger

23 *För then skull* 1705 Förthenskul

24 *Åra* 1705 ähro

32 *need* i L tillskr. över raden *tacksam* L andäcktig >

34 *Lusta* L Wällust >

35 *förra* L förre

39 *plä* 1705 wil

47 *wäl* L wäll

48 *och* L wäl >

50 *för then skull* L 1705 förthenskul

51 *ther för hjt j som haa Lust* 1705 J tå hijt, som hafwen

56 *mykket* L myckit

58 *hwart* 1705 hwar *stora* L store

61 *altsammans* L altsamman Marg. L Gen. 1.

63 *Silfweret* L Sölfweret 1705 silfwer godt *tyks* 1705 mån

- 65 *alle* L 1705 *alla äre* 1705 *äro*
 67 *it* 1705 *ett*
 70 *strax* L *straxt* >
 71 *it* 1705 *ett* *dapurt* i L skrivet av gotlänningen
 73 *harla-fager* L *harla-fagur*; *harla-* skrivet av gotlänningen
 78 *ändå* 1705 *äntå*
 83 *it* 1705 *ett*
 85 *Korn ej* L *korn och*
 87 *myckit* 1705 *mycket*
 88 *it* 1705 *ett*
 92 *myckit* 1705 *mycket*
 99 *För then skul* L1705 *Förthenskul*
 101 *it* 1705 *ett*
 102 *it* 1705 *ett*
 103 *förlänte* 1705 *förlänta*
 105 *Blant* 1705 *Bland*
 106 *wist ha Rum i fremste* 1705 *rum i aldrafrämsta*
 107 *store* 1705 *stora*
 108 *op* 1705 *vp*
 109 *tämmeliga* 1705 *tämlig långa*
 110 *Marg. ingenium* L *etc* >
 115 *både* 1705 *båda Käftarna* L *Käfftarne* >
 116 *Ståäl-beklädde* 1705 *stål-beklädda*
 120 *it* 1705 *ett*
 122 *haa* 1705 *fått Strjma* 1705 *strimma*
 124 *schrefwet* 1705 *skrifwit*
 129 *Månan* 1705 *månen*
 130 *it* 1705 *ett*
 131 *strax* L *straxt* >
 132 *Wyrkning* 1705 *wördning*
 141 *krappur* i L skrivet av gotlänningen
 144 *Snilhet* 1705 *snällhet*
 147 *it* 1705 *ett* *bryst-gänges* 1705 *bröst-giänges*
 148 *Knokar* 1705 *knokor*
 149 *Dy* 1705 *Ty hwäßer* 1705 *hwäßer ämbnar* 1705 *ämnar*
 150 *Då* 1705 *Tå*
 154 *Draken* L 1705 *Drakan*
 158 *ty* L *dy*
 161 *klänger* L *klängar*
 166 *Stenarna* L *stenar och* >
 169 *Drakan* 1705 *Draken*
 170 *för* 1705 *förr*
 171 *starke* 1705 *starcka store* 1705 *stora*

- 173 *stora* L store
 174 *Ande* 1705 anda
 175 *hembnas* 1705 hämnas
 176 *lembnas* 1705 lemnas
 179 *sådant* 1705 sådan
 181 *dy wärr* 1705 ty wärr
 183 *sins* L sin >
 185 *it* 1705 ett *tämer* 1705 tämmer
 186 *skrämer* 1705 skrämmer
 198 *it* 1705 ett
 201 *it* 1705 ett
 202 *förtretar* L förtreter
 204 *hembnas* 1705 hämnas
 206 *it* 1705 ett
 207 *lembnas* 1705 lemnas
 208 *wist een* L någon *Annan* 1705 annar *hembnas* 1705 hämnas
 209 *it* 1705 ett *Jndianske* 1705 Jndianska
 216 *it* 1705 ett *andra* L andre
 218 *samme* 1705 samma
 221 *it* 1705 ett
 222 *Agellius* 1705 A Gellius *ädla* L ädle >
 224 *Sagur* 1705 Sagor
 228 *samma* L samme
 229 *heller* 1705 hellre *som ä* 1705 mycket
 231 *Dy* 1705 Ty
 235 *dy* 1705 thy
 236 *it* 1705 ett
 242 *Wälle* L wälde >
 252 *war ej* L ey war >
 259 *samme* L 1705 samma
 260 *thet* L then > *Waar* L blood >
 265 *mildt och så demödigt* 1705 mildt, wänt och ödmiukt
 269 *frangeent* L framgint
 273 *alt för then skul* L altfördenskuld 1705 alt förthenskul
 274 *längst ä* 1705 ärom
 275 *förlängst war* L war länge >
 280 *hän och af* L och utaf > *sönder rifwas* 1705 sönderrifwas
 282 *tusan* L tusen 1705 tusend
 283 *någon* 1705 någor *någon* 1705 någor
 Marg. L fortsätter: sådant folk sägs hafwa boot ytterst ut Jtalien, vilket sedan
 överstrukits
 292 *Jt* 1705 Ett
 296 *Tje* 1705 tio

- 299 *nid* 1705 nedh
 304 *it* 1705 ett *twifls* L twifl >
 305 *Ther* 1705 Thet
 309 *så framt* L radering > änskönt >
 310 *wilda* L willa
 314 *Framwjsar* L framwiser
 319 *it* 1705 ett
 320 *alt så* L såleds >
 322 *Börda* 1705 bördo
 323–slut i L skrivna av gotlänningen
 324 *Giäl* 1705 giäl
 328 *then samme* L thensamma
 332 *wänligt kunna* L kunna wänligt >
 333 *Fiender* 1705 fiendar *Hembden* 1705 hämnden
 336 *haa ofta* 1705 tidh hafwa
 345 *it* 1705 ett
 347 *För then skul* 1705 Förthenskul
 348 *haa Chrystalle-Glantz* 1705 hafwa silfwer-glants
 351 *Jt* 1705 Ett
 352 *wrånga* L wrånge
 354 *ämbnar* 1705 ämnar
 356 *wist har* L haar wist >
 357 *wäl* L wäll
 365 *Gaillard* 1705 Galliard *Minôette* 1705 Menuetten
 366 *Brandel* 1705 Brandle
 369 *it* 1705 ett
 372 *it* 1705 ett *Africanske* 1705 Africanska Marg. 18 L 17
 378 *rätt* L rätt rätt >
 380 *Rosan-ljk* 1705 rosen-lijk *bon* 1705 han
 382 *Ty* L Dy
 383 *tjt* 1705 tidt *bå* 1705 kan
 384 *Kan skåda* 1705 Beskåda
 385 *dy* 1705 ty
 390 *Jt* L 1705 Ett *skönste* 1705 skiönsta
 394 *för then skul* L 1705 förthenskul
 398 *sine* 1705 sina
 399 *Wäder* 1705 wädret
 405 *fager-krusat Håår som han i Ambra drenker* 1705 lång Perruqve then han
 med Poudre tidt bestänker
 406 *Med* 1705 Af som 1705 samt
 408 *Jt* 1705 ett
 410 *Knyttning* 1705 knytning
 414 *ofta* L jdel >

- 415 *Jlbragd* 1705 ibragd
Marg.- texten i L mittför rad 409
- 417 *Öfwerhetens Rätt* L Konungens respect >
- 420 *Så sit som andras Huus* L Sin Konungz Kammare > *Så it som andra Huus Kungars* L alt hans >
- 421 början av raden i L radering som överskrivits
- 422 *Rjksens* L kungens >
- 423 *then snöda Konst som* L een konst som rettast >
- 424 *Snål Egennyttighet then och* L Proprium Commodum thet nu >
- 426 *ståteligt tå* L i Caret då > *månge* L mången >
- 427 *wäl* L wäll
- 429 och 430 har i L bytt plats
- 429 *bruttit* 1705 brutit
- 431–432 tillskrivna med Spegels hand i nedre marg. i L
- 431 *Thet* L Så >
- 432 *war* L sagt >
- 436 *it* 1705 ett
- 441 *alrastarkaste* 1705 aldrastarcckesta *alraklookste* 1705 aldrakloksta
- 444 *Dy* 1705 Ty *it* 1705 ett
- 445 *äre* 1705 äro
- 446 *för then skul* 1705 förthenskul
- 448 *sine* 1705 sina
- 453 *Bördar* 1705 bördor
- 462 *esom oftast* L 1705 esomoftast
- 465 *Dy* 1705 Ty
- 466 *sanfärdeligt* L sandfärdeligt *rima* 1705 rimma
- 467 *ännu ä* 1705 än äro
- 470 *it* 1705 ett
- 472 *wäldsam* L lustig >
- 475 *ä* 1705 fins
- 478 *heller* 1705 hellre
- 480 *starken* L starkan
- 481 *någon* 1705 någor
- 482 *it* 1705 ett *wjg-skipte* L wid-skipte 1705 wig-skepte
- 484 *Fienden* 1705 fiendan
- 491 *it* 1705 ett
- 493 *Trumpeten* L Trummetan
- 496 *Hingsterna* 1705 hingstarna *sådane* L sådana *ä* 1705 syns
- 497 *it* 1705 ett
- 499 *Jt* 1705 ett
- 501 *Herren* 1705 Herran
- 507 *säja* L säga >
- 509 *månge* 1705 många

- 510 *Herre* 1705 Herra
 514 *kunne* L kunde > 1705 kunde
 515 *Herres* 1705 Herras
 516 *bå* 1705 sitt
 L har mellan 516 och 517 ett inskott:
 Är thet ej störste Lust it sådant Diur at åga,
 Som för sins Herres skull sit egit Lijf will wåga?
- 517 *största* L störste
 518 *Fienden* 1705 fiendan
 522 *biuda* L lofwa >
 525 *Hararna* L Hararne
 528 *alles* 1705 allas *äre* 1705 äro
 532 *Sööl-isenchte* L Sööl-in-senchte
 534 *theße* 1705 thessa
 535 *är* 1685 är thet [tryckfel] *minste* 1705 minsta
 537 *Dy* L 1705 Ty *beller* 1705 häldre
 538 *Gaturna* 1705 gatorna *fins* L ä
 539 *it* 1705 ett
 542 *sielfwer göra* L göra många >
 543 *äre* 1705 äro
 544 *Crone-Hiorterna* 1705 Krone-hiortarna
 548 *beller* 1705 häldre
 550 *Hiorternas* 1705 Hiortarnas
 552 *it* 1705 ett
 554 *Hiorterna* L hiortorna, 1705 Hiortarna *stoore* 1705 stora
 555 *Ha ämbnat* 1705 Sig ämna
 558 *Spitzen* 1705 spetsen
 564 *ordentligt* 1705 ordentlig
 565 *Tredie* L tridie
 567 *andre* 1705 andra
 572 *Näste* 1705 Nästa
 578 *Rhenarna* L Rhenarne > Marg. 1705 tillägg: & D. Rudbeckii Lapponiam
 579 *nempnas* 1705 nämnas
 580 *Jt* 1705 ett *dy* 1705 thy
 581 *Föda* 1705 födo
 584 *Skal* 1705 Skalt
 585 *Skildnad* L skilnad *bela* L alla
 586 *sig til Frögd thet Sool är warm och* L Soolen är med någon varme >
 589 *han* L hon
 591 *För then skul* L 1705 Förthenskul
 592 *Jt* 1705 ett *wäl* L wäll
 593 *så* L it så
 598 *Barmen* L Barman >

- 599 *Foot* L foos >
601 *Qwinnas* 1705 *Qwinnos*
602 *Ja Kåpa* L Snörlifj och >
603 *theras* L dheras > *theras* L dheras >
605 ff *Marg. gamle* L gamla *at* L och högt *at* >
606 *grundar* L grunder
610 *Parmisan* 1705 Parmesan
611 *sine* 1705 *sina*
614 *Tinn* 1705 *ten*
617 *Mågar* L Mågor
619 *it* 1705 ett *sine* 1705 *sina beste* 1705 bästa
623 *it* 1705 ett
624 *wäl* L wäll
626 *och* L så > *sielf* 1705 sielft
628 *försörjes* L 1705 försörjas *wäl* L wäll
629 *Ja* L Och > ä 1705 stå *Snöö* 1705 sniö
631 *Föterna* L fötterna 1705 fötterna
632 *hwar* L ther >
633 *Dy* 1705 Ty *andre* 1705 andra
635 *tor* 1705 tör *ädla* L ädle
641 *plä* 1705 wil
645 *För then skul* L 1705 Förthenskul
647 *tå när the ha* 1705 när the hafwa
649 *Jblant* 1705 Jbland *tamma* L tame > 1705 tama
654 *Tiufwarne* L tiufwarna
658 *månge* 1705 många *slengar* L slengiar *op* 1705 up
659 *Hundarnas* L Hundarnes
662 *wäl* L wäll *plä man meera* 1705 plägar man meer
663 *dierfwes* L dierfwas
666 *Barm-Rackor* L små byckor >
669 *Lof* L tyg >
674 *schrefwit* 1705 skrefwet
677 *Marg. Jkornen* L Jkorn 1705 Jkorne.
678 *it* 1705 ett *alrahögste* 1705 aldrähögsta
682 *elskat* 1705 älskad
Margtext saknas i L
684 *Engelske* 1705 Ängelska
687 *hans* 1705 han [tryckfel]
688 *tiänar* L tiäner
689 *it* 1705 ett *iblant* 1705 ibland *månge* 1705 många
690 *thenna* L 1705 thenne
692 *the ä mykheet* 1705 alle äro
693 *Gran-sämje* 1705 gran-sämjo

- 696 *the* i L tillskr. över raden
698 *sparkar* L sparker
706 *Huud* 1705 huld
707 *alle* 1705 alla
708 *andras* 1685 ändras [tryckfel] L andras
709 *skrubbad* L skrubbat >
712 *it* 1705 ett
715 *brommar* L brommer >
717 *stallen* L stalle
718 *Nallen* L Nalle
722 *swältar* 1705 swälter
724 *Biörnen* L bamsing > *Matthis-Meßan* L Matthe messan >
726 *midlertjd* 1705 medlertid
728 *Lärdes* L 1705 Lärdas
731 *af* L om > *Belonio* L Bellenio >
732 *ther med* L thermed
733 Marg. *Camæleon* 1705 Unter insecta ovipara est Camæleon, de quo
734 *klenga* L klengia
740 *then sköna Färg* L thet Liveri > *Roos och Lillja* L Engelsmannen >
743 *Dy gjr* 1705 Ty gier
744 *men dock si! Wid hwjt och röt* L utan hwjt och röt therwid >
745 *Och sljk* L Men then > *någre* L andre >
753 *hwar-* L hwars >
760 *si* 1705 see
763 *bå* 1705 strax
775 *Ther* 1705 thet
780 *alle the som ej sig* L the och sig omöjligt >
783 *Dy* 1705 Ty *skiäligast* 1705 skiäligt nogh *hwem* 1705 then
788 *tor* L må > 1705 tör
794 *tor* 1705 tör *wäl* L wäll
796 *need* L bort >
797 *wäl* L wäll
798 *fleere* 1705 flera
801 *andra* L andre
802 *Nampnen* 1705 namnen
Marg. 1705 Vid. Bartas. 1. c.
805 *sine* 1705 sina
807 *Wislarne* L weeslarne *Steenar* L steener
808 *Plä* 1705 Sägs
809 *Markattar* 1705 Markattor *Rjke* 1705 rika
811 *förs kring* L föres hijt > *Hof och* L hofwe >
812 *andre* L andra
815 *warda* L blifwa >

- 816 *it* 1705 ett *Nampn* 1705 namn
 817 *Möda* 1705 mödo
 819 *Bryst* 1705 bröst
 821 *samme* 1705 samma
 823–828 infört med Spegels hand i L i nedre marginalen
 823 *it* 1705 ett
 825 *it* 1705 ett
 827–828 I tillägget av Spegels hand har urspr. stått:
 Thet jäm wäl mången Menniskia gör jämwäl med sin Näste
 Och delar så at han sielf tager bort thet besta.
 829–836 står i L på den plats som i 1685 kommer efter rad 914
 829 L Hur falsk Hyæna är som will med hundar leeka >
 832 *han* L han bå > *Anden* L 1705 andan
 833 *Så gör och Smikkraren* L Som smikraren och gör >
 834 *gljsar* L gliser
 835–836 i L tillskrivna med Spegels hand i marginalen
 838 *Pennan* 1705 pennen
 839 *it* 1705 ett *tor* 1705 tör *Hieltar* L kungar >
 841 *sielfwa* 1705 sielfwe
 842 *Fase-lijk* L faselig >
 844 *lågo* L låge
 845 *dierfdes* L dyrfdes
 846 *henne* L henna
 849 *wjsar* 1705 wiser
 851 *wäl* L wäll *tor* 1705 tör
 855 *fremst* L framst
 862 *bewäpnad* L bewäpnat >
 868 *it* 1705 ett
 870 *månge* L många >
 875 *Sj* L Och *Gjrugheten* L gireheten [?] > 1705 girigheten
 878 *Döden* L Charon *ubr Kroppen* L i båten
 879 *nämpnas* L nämpnes 1705 nämmas Marg. *Hug-* L Eeter >
 880 *lemnas* 1705 lemnas
 882 *it* L sit > 1705 ett
 884 *Hörsla* 1705 hörsel
 889 *Then* L Them >
 890 *Hembden* 1705 hämnnden
 891 *Kepsir-Dreng* 1705 kep-sir-dräng
 892 Marg. *Prov:* 1705 Ordspr.
 Marg. 1705: Vid, Relat. curios. Happelii p. 243.
 900 *it* 1705 ett
 901 *Bryst* 1705 bröst
 904 *fördy* 1705 förty

- 907 *Thet* L Ther >
 914 *rekkia* L rekka
 918 Marg. *Prov.* 1705 Ordspr.
 922 *frampt* L 1705 framt *Ormillor* L Ormiller >
 923 *Chelides* L Chelider
 924 *ej ä* 1705 sägs ej
 927 *Ceraste* L Cerasteus och > *Stinx* L Strinx >
 929 *nempna* 1705 nämna
 930 *lembna* 1705 lemna
 931 *it* 1705 ett
 938 *tridie* 1705 tredie
 940 *Sagur* 1705 sagor
 942 *lembnat* 1705 lemnat
 943 Marg. Efter *Diuren* 1705 Cartes. In meditat. Metaphys. Totum illud causerum genus, quod a fine peti solet, in rebus physicis nullum usum habere existimo non enim absque temeritate me puto investigare posse fines Dei. Sed hanc opinionem refutavit Mr Boyl. in disquisitione causerum finalium in rebus naturalibus.
 944 *samla* 1705 sambla
 945 *mykken* L mykket *stenkias* L skenkias
 946 *skenkias* L stenkias
 947 *Ah* 1705 Ach
 948 *föribuden Frucht ha* 1705 then fruchten hafwa
 Efter 948 har 1705:

Som them föribuden war: ty the ej woro nödge
 Medh alt/ så när som ett/ men intet länge drögde/

- 949 *hollet* L hället
 950 *Trä* L trädet > *it* L ther it > 1705 ett
 951 *Men* 1705 The *trädde* L trådde *för then skul* L 1705 förthenskul
 952 *alle* 1705 alla
 953 *swäfwæ* L swäfwæ
 954 *dy* 1705 thy
 956 *Gewär* L Gever >
 967 *sins Herres* 1705 sin Herras
 968 *Dy* 1705 Ty
 973 *omskönt wij ha* 1705 skönt wij hafwe
 975 *Rädzla* 1705 rädzlo *wyrdna* 1705 wördna
 977 *Omwårdnad* L omwårdnat >
 980 *samt* L och >
 982 *Betzlet* L betzlet *twinga* 1705 twinge
 983 *kunna* 1705 kunne

- 989 *ena* L ene *andra* L andre
 992 *Weeslan* 1705 Wislan
 994 *torr* L tors > 1705 tör
 996 *Störer* L störar
 999 *samme* L samma >
 1001 *sölat* 1685 solat [tryckfel] L 1705 sölat
 1005 *hastigt* L modigt
 1010 *waand* L waan
 1012 *it* 1705 ett *behändigt* L subtiligt >
 1015 *öppen* 1705 öpen
 1020 *sljke* 1705 slika
 1026 *wärja* L waria
 1027 *säyes* L säges *dy* 1705 thy
 1029 *än tā* 1705 mycket
 1031 *Ebusitaner* L Etusitaner
 1033 *Norden* L Nordan
 1034 *För then skul* L 1705 Förthenskul
 1036 *Dyljka* 1705 Thylika *äre* 1705 äro
 1039 *ba* 1705 få
 1043 *it* 1705 ett
 1044 *Treßel* L dräßel Marg. *dignior* L dignus *ipsius* L ipsiq. *hominem* L hominen,
 qvi constitur *pro* L propter
 1045 *wid* L wed [?] > *lätt* L 1705 Lät
 1047 *uppå* 1705 vthi
 1052 *Skippet* 1705 skeppet
 1056 *ämnade* L ämbnade *samme* 1705 samma
 1060 *dyraste* 1705 dyresta
 1061 *andre* L 1705 andra
 1063 *it Pröfwe-stykke* 1705 ett profwe-stykke
 1066 *it* 1705 ett
 1069 *skapad* L skapat
 1071 *Anden* 1705 Andan
 1075 *i sina* 1705 rätt som i
 1076 *skulle* 1705 wille
 1077 *skiöne* L sköna > 1705 skiöna
 1079 *Lätt* 1705 Lät
 1705 i marg: Vid. Ovid. Metamorph. lib. 1.
 1083 *man* 1705 jagh
 1087 *Stoft* L Stoff
 1088 *Så underligit haar och* L Haar han så underlig och > Så underliga haar och
underligit L underliga 1705 vnderligen
 1092 *thet* 1705 han
 1093 *på* L altjd på > *må altjd* L må >

- Marg. 1705 Pronaq. cum spectent &c.
- 1095 *löfta* 1705 lyfta
- 1098 *see* L si >
- 1099 *toma* 1705 tomma
- 1100 *Herrens* 1705 Herrans
- 1101 *hysar* 1705 hyser
- 1102 *lysar* 1705 lyser
- 1103 *margahanda* 1705 margehanda
- 1104 *hwes* 1705 hwars
- 1107 *Willjan* 1705 wiljen Marg. *Willja* 1705 Wilje
- 1108 *Och rata* L Förkasta
- 1109 *Willjan* 1705 wiljen
- 1110 *tor* 1705 tör
- 1111 *Kung* 1705 Kong
- 1115 *Dy* 1705 Ty *Nampn* 1705 namn
- 1117 *Weetenskaper* 1705 wettenskaper
- 1124 *alrabesta* 1705 aldrabästa
- 1125 *fördy* 1705 förty
- 1128 *än* L alt
- 1129 *the haa* 1705 som *the äre* 1705 äro
- 1130 *Weet* L wett > 1705 wett
- 1131 *Nembd* 1705 Nämnd
- 1136 *Ögneblik* L ögnablik 1705 ögnebleck
- 1137 *gjr* 1705 gier *Willjan* 1705 wiljen
- 1142 *Skipp* 1705 skepp
- 1143 *alrahögst* 1705 aldrahögst
- 1145 *Hon är (i Korthet sagt)* L Jn Summa hon är så >
- 1158 *stoore* 1705 stora
- 1162 *alraminste* 1705 aldraminsta
- 1163 *ä* 1705 fins
- 1164 *beqwämeligst må* 1705 beqwämligst måge
- 1165 *it* 1705 ett
- 1166 *besluter* L tilsluter
- 1167 *äre* 1705 äro
- 1174 *Åtbörd* 1705 åthbärd
- 1175 *Ty ther ä* 1705 Ther äro
- 1178 *Ther med och* L Och thermed > *fleste* 1705 flesta
- 1179 *när the ä* 1705 som äro
- 1180 *skatta* 1705 skatte
- 1181 *äre* 1705 äro
- 1184 *Salomon* L [?] ord > Marg. *Cant. 4.1.* 1705 Högow. 4.1.
Efter 1186 har 1705 följande inskott:

Än måste jagh ett ting om ögonen påminna/
 Som man hoos lärda Män kan/ tå man söker/ finna/ Microscopia.
 At sedan Ögnaglas medh kånst beredde äro/ Vid. Happelii
 Så får man mycket meer om HERrans gierning lära/ relat. curios.
 Än man för thetta wist: ty the så hielpa synen pag. 65
 At man the minsta gran så stora seer som grynen;
 Ja/ hwem sigh slika glaas och kikare kan råda/
 Han kan the smärsta maal och myggor så beskåda/ vid. eund.
 At han må vndra på Gudz kraft och wijshet höga/ pag. 105
 Som haar så kånstigt giordt the diur som synas föga!
 Doch alt thet Gudh haar giordt är nätt och wisligt
 mätet/

Och til fulkomlighet alsingen ting förgädet.
 Ett medh thet andra fins så härligt sammanlagat/ John Ray ex
 At then thet seer han kan eij annars än behagat/ Episcop. Cestriens.
 Och aldrig see sigh trött/ ty ögat i en Loppa lib. I. cap. 6 de
 Är sådant vnderwerck/ at thet kan munnen stoppa natural. religione
 På mången *Atheist*; men wil man nagelfara
 Medh syneglas the werck/ som kunna giorde wara
 Af största kånsteners/ doch menniskliga händer/
 Tå troor jagh/ at man snart sin ögon tädanwänder:
 Ty the befinnes strax så plumpa och så grofwa/ vid. Happelii
 At om man endast wil thet medh een Synål profwa/ relat. curios.
 Seer man så sälsam form at man ther åth må lipa/ pag. 98.
 Fast mästaren haar wäl then samma welat slipa.

1188 *skurat* 1705 skurad

1190 *hwilke* 1705 hwilka

1191 *öppen* 1705 öpen

1193 *äre* 1705 äro *ifrån* 1705 ifrå

1195 *djt* L tijt

1196 *drifwer* L drifwa

1197 *och then* L then och

1201 *nu* L tå

1202 *om thet främste Rum* L effter Werldsens Godz > *främste* 1705 främsta

1204 *Oppå* 1705 Vppå *Ögn-blik* 1705 ögn-bleck

1205 *bå* 1705 båd'

Marg. L: Jor. 2

1206 *förstörer* L förstörar

- 1207 *si!* 1705 *sij!* *Sij*
Marg. 1705 Cant. 7. v. 4.5.
- 1210 Marg. *Cant. 1* 1705 Cant. 1. v.3.
- 1211 *Nampn* 1705 *namn utguttit* 1705 *vthgutit*
- 1212 *fluttit* 1705 *flutit*
- 1213 *Dörr* 1705 *dör*
- 1215 *öfwermaßton* 1705 *öfwermaßtan weest* 1705 *wetst*
- 1216 *frampt* 1705 *framt*
- 1220 *Dy* 1705 *Ty wäl* L *wäll*
- 1221 *Dörr* 1705 *dör*
- 1224 *Arbeet* L *arbet*
- 1225 *sträfwe* L *sträfwa* >
- 1227 *it* 1705 *ett*
- 1229 *Underhåll* L *underhåld* >
- 1232 *Ådrar* 1705 *ådror*
- 1233 *ingiutes* 1705 *ingiutas*
- 1234 *Spunnen* 1705 *sprunnen*
- 1236 *got* L *god* > *Granne-Bjstånd* L *Grannes-bistånd* >
- 1238 *thet* 1705 *ther*
- 1239 *om* L *hwad* [?] >
- 1243 *tjdt* i L *tillskr* över *raden*
- 1244 *andre* 1705 *andra*
- 1246 *sputar* 1705 *sputtar*
- 1247 *Sööt* L 1705 *Sött*
- 1248 *wäl* L *wäll sljekar* 1705 *slicker*
- 1253 Marg. *Eccl.* 1705 *Syrach*
- 1256 *Sångens* 1705 *sångsens Dottrar* 1705 *döttrar*
- 1258 *Tanden* 1705 *tungan*
- 1263 *Afwärde* L *Afwärgde Fienden* 1705 *fiendan*
- 1266 *Förmur* L *Förmån* [?] >
- 1267 *Dy* 1705 *Ty umringa* 1705 *omringa*
- 1271 *samma hwjta* 1705 *samme hwite sine* 1705 *sina röda* L 1705 *röde*
- 1272 *bå* 1705 *wäl*
- 1275 *klena* 1705 *klene Wälle* L *wälde* >
- 1278 *it* 1705 *ett*
- 1279 *Een bitter Tunga är* L *Ty tungan är een Eld* >
- 1280 *upfyld* 1705 *vpfyld*
- 1282 *Jt* 1705 *Ett*
- 1284 *Olje-* L *som ä* >
- 1286 *Skip* 1705 *skiepp*
- 1287 *Man* 1705 *Men*
Marg. 13 L 1705 l.3
- 1293 *Dy* 1705 *Ty*

- 1294 *Tunga* 1705 tungo
 1295 *stoore* 1705 stora
 1296 *undfångne* 1705 vndfången
 1297 *samblat* 1705 samlat
 1298 *haar* L ha > *famblat* 1705 famlat
 1304 *Muter* L mutor >
 1306 *goda* L gode
 1312 *twæ-klyfd* 1705 två-klyfd
 1315 *slät* 1705 slätt
 1317 *slät* L slät > slätt 1705 slätt
 1319–20 i L tillskrivna i nedre marg. med Spegels hand
 1319 *wil* 1705 wilt
 1322 *kunnog* 1705 kunnig
 1323 *it* 1705 ett
 1325 *Bugter* L bryter [?] >
 1330 *merkar* L 1705 merker
 1339 *skaffa* L skaffar > *skiära* L bärga >
 1340 *spela* L hyfla [?] >
 1341 *lembna* 1705 lemna
 1342 *nempna* 1705 nämna
 1344 *både* L både äre 1705 äro
 1353 *Hyddas* 1705 hyddos
 1357 *Jt* 1705 Ett
 1359 *besinnar* L besinner >
 1360 *Hwad wj haa inom Bordz/ och hwad man* 1705 The hâfwor som man ock inwärtas
 1362 *Uplåta* L Uplåta
 1365 *ihen* L thet *luttrat* 1705 luttrad
 1366 *Han* L Thet *djt* 1705 tijt *klaar* L klaart *någon* 1705 någor
 1368 *Åker-renar* L åkerrennor >
 1373 *fåkunnoge* 1705 fåkunniga *blant* 1705 bland *hwilke* 1705 hwilka
 1375 *Dy* 1705 Ty
 Efter 1380 har 1705 följande:
 Hälst efter någor tör illistigt på migh lura/
 Om jagh fördristar migh at tala om *sutura*,
 Hur många slags hon är; hwad *tunica carnosa*,
 Hwad *periostium* och *meninx* är för glosa
- 1381 *rjma* 1705 rimma
 1382 *Klocke-Tjma* 1705 klocke-timma
 1384 *Wessalius* 1705 Wesalius
 Marg. under *Creatione*. 1705 Scheiner Peter Herigon.

- 1386 *Frägd* L frögd > 1705 frögd
 1387 *meer* L och >
 1389 *Tacksambhetens* L Mnemosynes > *Ärans* L Famæ >
 1390 *bär hans* L bära kring *Nampn* 1705 namn *omkring så* L så > (*omkring* tillskr. över raden i L)
 1391–94 tillskrivna med Spegels hand i nedre marg. i L
 1391 *Nampn* 1705 namn
 1393 *så diupt i Minnet* L then så wäl [+ lucka] >
 1396 *fleere* 1705 flera
 1397 *flere* 1705 flera
 1401 *jämpt* 1705 jämt
 1402 *ä* 1705 syns
 1404 *ha mykket til* 1705 sägs hafwa nogh
 Marg. L har här struken marg.-text: Affectus versari in parte animæ irrationali, docet Aristot Lib: 1 Rhetor. Cap: 5. Lib: 3 de anima C:7. et alibi passim.
 1406 *Puls-Ådrar* 1705 puls-ådror
 1408 *Häld när the slå* L gång som wippar > häld när the slå
 1412 *af* L af thet > *dyraste* 1705 dyresta
 1414 *Qwalmen* 1705 qwalman
 1417 Marg. *Magan* 1705 Magen
 1418 *thet Brödet* L then Maten
 1419 *han* L hwem >
 1423 Marg. *Lefran* 1705 lefren
 1424 *Stampen* 1705 stampen
 1426 *Ådrarna* L 1705 ådrorna *som warda* L som > *stinna* L blifwa stinna >
 Marg. 1705 har här: Menenius Agrippa ap. Librum decad. I. lib. 2. p.m. 45.
 1429 *bögde* L många > 1705 bögda
 1430 *Utspruter* L Utsprutar >
 1433 *klara* 1705 klare
 1434 *liufste* 1705 liufsta *blant* 1705 bland *Blomster* 1705 blomstren
 1437 *kan* L och > *wår* L vårt > *wederqweckia* L wederquecker >
 1438 *The trötta* L Han alla > *och sig til alla strekkia* L så wjda han sig streckier >
 1439 *Han styfwa Senor gör* L Gör Senor styfware > *men* L och alla > *Ådrar* 1705 ådror *Ådrar mykket* L ådrar >
 1440 *Han Härdar våra Been* L Gör benen hårdare *om wj ej ä* 1705 äre wij eij *siuka* L siuke >
 Efter 1442 har 1705 följande:

Om någor ankar på at magen alt förtärer/
 Och gör eij annat gagn/ han höre hwad en lärer
 Medh rätt förnuftigt taal/ at wij eij måste spara
 För then/ som lijf och godz skal wäl för oß försvara.
 Om Kocken intet får i grytan til at skiära/

Så wil han tomma faat på bordet för oß bära;
 När Mat-mor finner i sitt wisthuus toma krokar/
 Så fruchtar jagh at hon rätt tunna soppor kokar;
 Om Öfwerheten/ som sitt rikes wärn befäster/
 Ej får thet som behöfs/ så får thet andra gäster.

- 1444 *andre* L 1705 andra
 1448 *Fast han blant* L Som blant the > Som iblant *blant* 1705 bland
 1449 *it* 1705 ett
 1450 *Så* L Tå
 1451 *sådde* 1705 sådda
 1451 och 1452 har bytt plats i L
 1452 *Ej heller satt ihoop* L Och är ej heller giord > Och är ej sat i hoop
 1455 *samme* L samma >
 1460 *nempnar* L nempner 1705 nämnar
 Marg. L struket i marg; de Origine animar. nihil definitum fuit ante II Con-
 cil. Constatinop dubitavit etiam Augustin. uti [?] Därefter, struket: Qvod
 Schwenk feldiani putant.
 1465 *Ande* 1705 anda *it* 1705 ett
 1466 *döde* 1705 döda
 Efter r. 1466 i L två åter strukna rader:
 Dock fast then Andan blef af Gudj sielf inbläsen
 Så war han Ljkawist ej af Gudz eget wäsen;
 1467 *Så at* L Men sij >
 1468 *Ande* 1705 anda
 1473 *Ande* 1705 anda
 1486 *ä* 1705 syns
 1487 Marginaltexten saknas i L
 1488 *monne* L monde > 1705 *låda* L [?] >
 1492 *bortt* L brott
 1495 *Man* L Men > *Norden* L Nordan
 Marg. L fortsätter med följande som strukits: Non ises qvem forma ista
 declarat mens cujusq. est quisq. [...] nde anima a Platone [...] oratz fulwte
 fulo. Vid. Nemes: pag. 73. Augustin. epist. 102 ad Evodium (genom kant-
 skärning har någon text förlorats)
 1509 *Ah* 1705 Ach
 1511 *skådat* L 1705 skådad L > *bleef* L är >
 1512 *bli aldrabest* 1705 nu warda bäst
 1514 *dy* 1705 ty
 1515 och 1516 har bytt plats i L
 1524 *tusand* 1705 tusend
 1526 *Hwes* 1705 hwars *Träffel* 1705 dräffel

- 1528 *marge* L många *tusan* 1705 tusend *Nampn* 1705 namn
 1530 *alles* 1705 allas *Nampn* 1705 namn
 1531 *Cyneas* 1705 Cineas
 1533 *nempnde* 1705 nämnde
 1537 *gömer* 1705 gömmer *närt* L nätt
 1538 *it* 1705 ett
 1542 *framgeent* L framgjnt
 1545 *Omskiönt wår Siäl hon* 1705 Tånck eij at siälen
 1546 *it* 1705 ett *är hon dock* 1705 men frij och
 1547 *wil* L kan >
 1550 *them* L ther 1705 then
 1555 *diupste* 1705 diupsta
 1559 *iblant* 1705 ibland
 1567 *Konster som ä* 1705 the ting som äro
 1573 *alrastörste* L alrastörsta 1705 aldrastörsta
 1574 *alralängste* 1705 aldralängsta *alraminste* 1705 aldraminsta
 1576 *naturlige* 1705 naturliga
 1577 *Ljfachtige* 1705 lifachtiga
 1581 *Jt* 1705 Ett *unger* L förnäm >
 1582 *störste* L 1705 största
 1584 *Fördy* 1705 Förty
 1587 *Konstner* L Konstnär >
 1592 *såg* L säg
 1593 *hafwa* L hafwe *mykket* 1705 mycket
 1596 *wjgt* L nätt >
 1603 *Ty* L Dy *haa* 1705 tå
 1609 *Dy* 1705 Ty
 1611 *wore* 1705 woro
 1613 *Konstener* L Konstenär > *blant* 1705 bland *sina* L sine
 1625 *Thet hafwer* L Sj så har
 1627 *itt* 1705 ett
 1629 *Jt* 1705 Ett
 1630 *Konstener* L Konstenär >
 1632 *öfvermätten* 1705 öfvermättan
 1637 *wändas* L wändes
 1639 *Strjmor* 1705 strimmor
 1640 *Timar* 1705 timmar
 1641 *Silfwer Måna* 1705 silfwer-måne
 1648 *alle* 1705 alla
 1649 *Dy* 1705 Ty
 1650 *sine* 1705 sina
 1653 *it* 1705 ett
 1657 *Scholan* L Schola

- 1663 *Måne* 1705 måna
 1666 *bå* 1705 om
 1669 *Strjmor* 1705 strimmor
 1672 *annat* L annan
 1679 *Syracusa* L Syracusæ *omringad* L umringad
 1680 *trängt* 1705 trängd *twingadt* L 1705 twingad
 1683 *Bljdar* L blider >
 1688 *thesse* 1705 thessa *Medel* L meddel >
 1690 *Jordens* L 1705 Soolens *Strjmor* 1705 strimor
 1692 *Skippen* L Skeppen > 1705 skieppen
 1694 *Skiepp* L Skepp > 1705 skiepp
 1696 *thet hårdä* L thet helga > Gordiska >
 1697 *af Gordio så knuttit* L så konstigt sammanknuttit > af Gordio knuttit *knuttit* 1705 knutit
 1698 *suttit* 1705 sutit
 Efter 1698 har 1705 följande:

Jagh weet at ther är nogh i höga Herrars giömmor
 Som kånstigt/ kostbart är/ thet jagh medh lust

berömer/

Så framt jagh får thet see/ doch kan jagh alt eij skrifwa
 Hwad jagh haar fordom sedt; men ett bör intet blifwa
 Förtegat/ som jagh fick af Förstens gunst och nåde
 På Gottorps wackra slott/ bland annat rart/ beskåda;

Then skiöna stora *Glob*/ doch alt hwad jagh kan In Relat. Curios.
 minnas

Ther om/ thet samma kan hoos *Happel* skrefwet
 finnas.

Än thetta måste jagh nödwändigt nu förtälja/
 Och beder at man eij wil tro migh drafwel sälja.

Ty jagh thet läset haar hoos många witesgille John Ray pag. 186.

Som medh osannings-flärd sitt namn eij skämma
 wille;

The skrifwa at en Tysk/ som namnet *Oswald* hade Happel. pag. 50. & 800.

Rätt sextonhundrade små kalkar nederlade aliique ex Joh.

Vthi ett peparkorn/ them han haar kånstigt swerfwat Fabri Lyncei exposit.

Af hårda elphenbeen/ och icke en förderfwat. in Recchum. Oswald

The hade iholt rum ther i man wätska fälte Neringher/ sed ab

The hade hwar sin foot på hwilken man them stälte; aliis Nohring.

Men then som wille see thet samma klena wercket/
Behöfde ögna-glaas/ så fram han skulle märckiat.

Als-ingen/ hoppes jagh/ wil omildt på migh stickna/
Som wille jagh Gudz werck moot någon kånst förlikna;
Ach nej! jagh nogsamt weet thet platt omögligt wara/
At menniskiornas slögd moot HERrans kraft kan swara;
Man seer ju minsta frö/ som nästan intet väger/ Matt. 13:32.
Thet likwäl vthi sigh then kraft och qwickhet äger/ Mr: Robert Hook in
At när thet warder sådt/ tå kan thet gro och grödas microscopio
Så root och stielk och bladth samt blomster ther af födas. Mr: Lewenhock de
Ja/ litet Sinaps korn kan sådan wäxt vthsprida/ insectis/ Plinius
At foglar byggia boo vppå thes qwistar wida. hist. natur l. 11.
Man seer ju kräk så små/ at ingen kan them handa c. 1. In his tam
Doch hafwer hwart för sigh krop/ lemar/ lijf och anda; parvis atq; tam
Ja/ några kunna gå/ och några orka flyga/ nullis quæ ratio?
Men många nappast syns/ doch seer man at the smyga; quanta vis?
Och alla hafwa wist been/ hufwud/ hierta/ maga/ quam inextricabilis
Ho kan vthgrunda rätt hur Gudh mån sådant laga? perfectio?
Ho kan ock rätt förstå the vnderwerck man finner Rerum natura nusquam
J menniskiones krop/ ther blodh och watn rinner magis quam in minimis
Hwart til sitt rätta rum/ igenom röör så trånga/ tota est. Vide ibid.
At man seer näpplig ett fast ther doch äro många; Plinii. varias de
Så många *musculi* (förvthan ådror/ senor/ culicis corpore
Samt andra slika ting) vthsprida sigh som grenar; quæstiones ad-
Men alla mycket små/ at jagh ej räkna hinner miratione tam
The vnderwerck som man i wår lekamen finner. dignas quam plenas.
Doch then som HERrans macht wil i sigh sielf betrachta/
Bör *Anatomicos* och theras skrifter achta;
Ty *Rudbeck, Vesal, Bils Malpighi, Bartholini,*
Graf, Warthon, Steno, Suck, Croon, Borel, Placentini,
Tulp, Meckren, Blasius, Pechlin, Hildan, ja många
The skrifwa om hwar lem historier rätt långa.

Men som wij vndre på at HERren först beredde
Een menniskia af jord/ och så sin almacht tedde/
Så är ock vnderligt/ at Gudh i moderlifwe

- 1752 *Maka* 1705 make
 1757 *then samme* L thensamma
 1759 *skal ej ha* 1705 ej känner
 1761 *Dwale-dryk* 1705 dwale-dryck
 1765 *Dy* 1705 Ty *så* L rätt
 1766 *Then samma* L Thensamme
 1767 *it* 1705 ett
 1768 *konstelig* L kostelig >
 1771 *it* 1705 ett
 1772 *hulde* L hulte [?] >
 1774 *dy* 1705 ty
 1781 *Ah* 1705 Ach
 1783 *it* 1705 ett *Menniskia* 1705 menniskio
 1784 *Mansens* L Mannens *Ämbne* 1705 ämne
 1788 *grooft* L noog >
 1789 *runda* L runna >
 1790 *Hufwud och* L hufwut in
 1791 *wänlig* L liten >
 1793 *hon* L the *kan wjsa* L framwisa
 1794 *är then skönast som sin Skönhet bäst kan* L hoppas Jag at the thet som är
 wackrast >
 1795 *däglig* L deglig
 1798 *strax* L rätt
 1801 *Dy* 1705 Ty *Adul-Kona* L Adalkrona [?] >
 1803 *Ah* 1705 Ach *Ah* 1705 Ach *Kärleekz-Sämje* L kärleekz-sämja >
 1804 *Ah* 1705 Ach *Ah* 1705 Ach *Foster-Främje* L foster-främia >
 1805 *Herran* L Herren *sljkt* L Ehrt > *stichtat* L stiftat >
 1807 *wist Hiertat* L Ert hierta >
 1810 *bekante* 1705 bekanta *låtat* L låtet
 1814 *heller* 1705 hällre
 1815 *it* 1705 ett
 1820 *smälinger* L allestädes >
 1821 *såsom een ther* L altid som han >
 1826 *upfostras* L uppfostres
 1832 *Dock i sit söta* L Men dock i > Men i sit
 1834 *it* 1705 ett
 1837 *ökar* L öker
 1839 *it* 1705 een
 1842 *trolofwat* 1705 trolåfwad
 1848 *Barnabarn* 1705 arfwingar
 1853 *it* 1705 ett
 1856 *skapad* L skapat >
 1858 *it* 1705 ett *sig* L hwar >

1862 *Strjmor* 1705 strimor

1864 *månde* 1705 måste

1868 *Och hon* L At han > *honom meer än* L ingen ting i >

Efter 1868 har L två överstrukna rader:

Ther han på hennes Mun sin mun förelskad trychte

Och hennes ögon wäl med sine ögon lychte >

1869 *the tå drömde om* L sedan skedde meer > *man af mig ej höra* L [?] >

1870 *iag tor theas Ro i Otjd ej* L besked för thet ! Jag må ej brudfolksz Sömpn >
tor 1705 tör

1875–76 i L tillskrivna med Spegels hand under texten

Siunde Dagens Skapelse

Texten till Sjunde dagen i L skriven av gotlänningen

Jnnehället. Dikten i L skriven med Spegels hand

2 *Jt* 1705 Ett

4 *Eeld* 1705 Eld

5 *it* 1705 ett

11 *Giort* L Ty 1705 Giord

13 *Han haar* L Haar han

25 *schrifwit* L schrifwet

27 *dy* 1705 thy

28 *Jt* 1705 Ett

31 *ämbnar* 1705 ämnar *it* 1705 ett

35 *förmätne* 1705 förmätna

41 *styrar* 1705 styrer

Bibelcitaten

I L står citatet ur Jesaja först, därefter det ur Vishetens bok, sedan det ur 2 Mackabéerboken, så det ur 1 Mosebok och sist det ur Hebréerbrevet. Citatet ur Hebréerbrevet är skrivet med Spegels hand, de övriga av gotlänningen.

Genes. 2. v. 2. 3 1705 I. Mos. 2:2/3.

af sin 1705 af all sin

15 v. 3. 4. 1705 15:3/4.

4. 4. 1705 4:3/4

40. v. 28. 29: 1705 40:28/29

Ewiga 1705 ewige

hwarkan 1705 hwarken *moodd* 1705 mödd:

Sap. 12. & 15. v. 1. Vid. Sap. 11. v. 22. sq. ad fin. 1705 Wijsh. 15:1/3. och 12:13. Se
Cap. 11:22. in til ändan.

all 1705 alt

Umsorg 1705 omsorg

fulkommen 1705 fulkomlig

2 *kloke* 1705 kloka

Marg. *Vid. Sap. XI. v. 22. sq. ad finem.* 1705 Se Wijsh. 11:22. och så vidare in til ändan.

5 *wäl mykket* L af hiertat >

6 *Men* L Och >

11 *kunnat* L kunna

12 *än* L at >

15 *it* 1705 ett *synes* L synas

17 *blant* 1705 bland

18 *Mos* 1705 moß

21 *synes* L synnes >

24 *milde* L milda >

31 *ju med* L med goda > *it* 1705 ett

32 *sielfwe* L sielfwa

37 *Tå* L Dy

39 *Ah* 1705 Ach

41 *Clios* L Gios >

43 *sööt* L sött > 1705 sött

49 *Wågar* L wågor

50 *djt* L tjt >

51 *Skippen* L Skeppen

58 *Wågorna* L wågorne

60 *Tusan-fergad* 1705 tusen-färgad

62 *äre* 1705 äro *Kungeliga* 1705 Konungsliga

66 *wågar* L wåger

69 *Strjmor* 1705 strimmor

70 *Tjmar* 1705 timmar

73 *Warma* 1705 värma

74 *Eeld* 1705 eld

75 *Bördar* L bördor

77 *hafwa olijkt Sinne* L ha olijka Kynne >

83 *Roosor* L rooser

84 *på hwilka mången nosar* L Pfersiker, Apricoser >

85 *it* 1705 ett

87 *Löf-klädde* 1705 löf-klädda

88 *it* 1705 ett

92 *Alwjse* 1705 alwisa *såg sig* 1705 sigh såg

97 *Frögd* 1685 Fröd [tryckfel]

100 *nådigt* L nödigt

- 102 *ikke någon Ting skal wårdzlöst bli* 1705 intet blifwa skal af wårdslöshet
 105 *thet* L ther >
 108 *Förnöta* 1705 Förnötom
 115 *Dy* 1705 Ty *merkar* L merker 1705 märcker
 120 *at hon* L hon skall > *Nampn skal* L nampnet >
 121 Marg. 1705 Vid. Salvian. de gubernat. DEi, b. 1. p. 7.
 124 *Och* L Then >
 125 *Kung* L Kung > Man > 1705 Kong
 128 *hans Undersåter* L at the i konsten >
 129 *it* 1705 ett
 130 *Skratt* L litet Skratt > *ljtet Löye* L Löye >
 Marg. 1705 Cicer. Nihil præstantius DEO, ab eo igitur mundum regi necesse est.
 131 *Wäl syns thet* L Thet tykkes >
 132 *it* 1705 ett
 133 *bå* 1705 sin *Måne* 1705 måna
 139 *dy* 1705 thy
 140 *mondet* L monde > *wäl* L wäll
 141 *dy* 1705 thy
 146 *tilredt* L beredt
 149 *sunken* L sunkin
 151 *Hufwut* 1705 hufwud
 153 *starka Hand* L ädla Siäl > *thenne Kroppen* 1705 thetta skieppet
 154 *thetta Skippet* 1705 thenna kroppen *Skippet* L Skeppet >
 155 *ljfnar* L lifwar >
 157–158 i L tillskrivna med Spegels hand i nedre marg.
 159 *Skulrar* L skulror >
 Marg. 1705 Sed rectius de providentia DEI scripsit ac docuit Basilius M Serm. XXII peri; προνοίας. Chrysostomus. Eclg. seu Apanthimat: serm. X. & lib. III. ad Stagirium Theodoretus sermone VI, in Therap. ad Græc. infid. & aliis X sermonibus Johan Trithemius ad Jmper. Maximil.: II. Boëtius.
 163 *Winteren* 1705 wintren kall
 165 *Hufwud* L Hufwut
 167 *liufligen* 1705 liufligt ock
 178 *Och många* L Wij moste > *sig* L få > *the* L wij >
 181 *Upsått* L 1705 upsåt
 183 Marg. 1705 Nobis inopinati casus accidunt, quia mutabiles sumus etc. in Trithemio.
 185 *it* 1705 ett
 191 *som endast* L allenast > *it* 1705 ett
 192 *nappast* L nappas
 193 *här* L her >
 194 *goda* L gode

- 198 *bägge* L båda >
 203 *arge* 1705 arga
 205 *ä* 1705 fins
 207 *Så* L som > *hinna* 1705 hinne *prentar* L prenter >
 208 *ä slutne* 1705 är slutit
 216 *sine* L sina > 1705 sina
 218 *sköne* 1705 skiöna
 219 *it* 1705 ett
 220 *Förhindrandes* L Förhinderades
 223 *fromme* 1705 fromma
 225 *Skrään* L roop >
 228 *förwillad* L förwillat >
 231 *besölade* L så sölade
 233 *dy* 1705 thy *it* 1705 ett
 234 *hwar Dag nestan* 1705 nästan hwar dagh
 238 *upsatter* L upsätter >
 242 *alle* L alla > *sielfwa* L sielfwe >
 243 *Kung* 1705 Kong
 249 *dy* 1705 ty
 259 *samt* L sampt *Jämmer* L händer >
 263 *Sönner* 1705 söner
 275 *mätte* 1705 mände ock
 277 *Skal icke Husai Achitophel* L Achitophels förslag kan Husai >
 281 *Umsorg* 1705 omsorg
 285 *alle* 1705 alla
 286 *trogne* 1705 trogna
 289 *it* 1705 ett
 292 *Them* L then
 297 *ä satte på hans* 1705 han sätter på sitt
 298 *betekkes af* 1705 betäcka wäl
 299 *Ty* L Dy
 301 *onde* 1705 onda
 304 *mänge ifrån* 1705 många ifrå
 305 *alrarest* 1705 aldrämäst *och få alt thet* L alt henda som >
 306 *Så* L Och
 307 *gylne* 1705 gyldne
 309 *Gyllen-Duuk* 1705 gylden-duuk
 312 *sökia* 1705 söka
 314 *åt* L och åt > *sielf/ och för hans Rjs ej* L hans rijs the aldrig >
 315 *Förmågo* 1705 förmåga
 318 *it* 1705 ett *Skip* L Skepp > 1705 skiepp *blant* 1705 bland
 319 *up* L op *it* 1705 ett
 320 *Olykkas* 1705 olyckos

- 324 *Skippet* L Skeppet > 1705 skieppet
 329 *Dy* 1705 Ty
 332 *Bå* 1705 Båd'
 336 *nådigt* L nödigt >
 337 *Wördning* L wyrdning
 339 *synes* L synnes
 341 *frjdsamme* 1705 fridsamma
 342 *Marg . Apoc .* 1705 Vppenb.
 343 *käre* 1705 kiära
 345 *sielfz-wyrdige* L sielfwyrdige >
 348 *fodra* L fodrar >
 349 *ämbnade* L ämbnades > *Kungen* 1705 Kongen
 351 *trogit* 1705 troget
 352 *Befljtar* 1705 Befliter
 353 *alralångste* 1705 aldralängsta
 354 *ä the* 1705 äro
 357 *föres* L fores
 359 *alramest* 1705 aldramäst
 362 *främste* 1705 främsta *Leden* L Ledan >
 378 *Sömpn* 1705 sömn
 379 *ha* 1705 hälst
 380 *länge* L längre [?] >
 384 *then* L then > thet
 386 *bort* L the >
 389 *bå* 1705 all
 393 *alrabäste* 1705 aldrabästa
 396 *Synda-Lustarna* L Synda lustanna >
 397 *Underhåll* L underhåld >
 398 *döde* 1705 döda
 406 *andra* L andre
 407 *Skökia* 1705 skiöka
 410 *gjr* L geer > 1705 gier
 411 *see* L seer > *heemma* 1705 hemma
 414 *Rädzla* 1705 rädzlo
 416 *ej fåfångligt bärs* L bärs ej fåfångt in >
 418 *gömmas* L gömas >
 424 *Twang* L twång
 433 *Skråmar* 1705 skråmor
 439 *sit* L sin >
 440 *glyman* L glymen [?] > *framme* L framma >
 449 *Häär-kläder* 1705 Här kläder *härligt* 1705 harligt
 451 *gjr* 1705 gier
 453 *trogne* 1705 troгна

- 456 *Onda* L onde >
 459 *Ande* 1705 Anda
 460 *dyrköpte* 1705 dyrkiöpta
 461 *Förthenskul* L Fortenskull
 464 *Enda* L Ende >
 467 *salta* L Salte >
 468 *öpna* L öpne >
 469 *ljkwäl wist* L ljkwawist
 477 *ifrån* 1705 ifrå

Efter 478 har 1705 följande:

Ho wil nu öfwer Gudh fördrista sigh at klaga/
 Förty han wil ej alt/ rätt som oß täckes laga?
 Ho tör nu säija/ thet **han** kan rättwisan glöma/
 Förty han wil ej så/ som wij thet wilje/ döma?
 Gudh känner alla bäst/ ja alla grant bepröfwar/
 Samt weet the rätta skiäl hwarföre han bedröfwar.

När någre lida nödh/ tå bör oß genast minnas/
 At tw slags menniskior i werlden altid finnas;
Ett slags är skrymtare/ som mäst medh synden leka/
 Som låtas kiänna Gudh/ men medh sin werck thet

Salvian. l. 8.
de gubernat.

neka;
Om slike plågas hårdt/ mån the thet ej förskylla?

DEi.

Mån werldslig plåga kan thet stora måttet fylla/

Quicunque mali sunt/

Som hafwer ewigt qwahl/ thet thetas synd förtienar/

successu rerum fiunt

»Men barnet som är argt/ mäst när thet agas skrärer:

deteriores.

The onde lika så förbittras när the lida/

Fast thetas synder widt all plågo öfwerskrida.

En ogudachtig kan ej så eländig wara/

Mali vel ob

At thenna tidsens näpst kan moot hans ondsko

hoc ipsum

swara.

miserrimi es-

Thet andra folcka-slag är the som Gudi tiena

se debent/ ut

Vthi een stadig troo/ ehwad han täcks förläna:

mali esse desinant.

Om han hemsöker them med **armod/** fins the nögdde/

Si eorum nequitiis

Medh **siukdom/** äro the lätt vnder oket bögdde/

comparetur miseria/

Medh **smälek och föracht/** the räknat för en **ähra/**

non sunt tam

Medh **allahanda sorg/** the korset gierna bära:

miseri quam mali.

Ty thet är helsosamt at the i tårar bada/

Ord.

Och at the få the såår som hela hiertat skada/

Hes.

När the i jämmer-flod/ som Gudh sielf mäter/ wada/
 Ty tå the gråta mäst fins theras hiertan glada
 Ja/ the vnfägna hälst hwad werlden skyr och fruchtar/
 Och weta/ **then är säll som HERren nådigt tuchtar.** Job. 5:17.
 Jac. 1:12.

- 483 *Stälte* 1705 stålta
 484 *Elendige* 1705 eländiga *Lycka* 1705 lycko
 486 *Werldens* 1705 werldsens
 489 *fick* L war
 497 *som ä* 1705 mycket
 501 *Dy* 1705 Ty
 503 *Åker* 1705 åcker
 506 *mykken* 1705 mycket
 509 *han* L hon >
 515 *Förnämste* 1705 förnämsta
 518 *Umsorg* 1705 omsorg
 524 *plä ena Ögat* 1705 ett öga plägar
 530 *få* L må >
 531 *Må* 1705 Få
 533 *at få* 1705 altså
 535 *Jt* 1705 Ett
 540 *ifrån* 1705 ifrå
 541 *dy* 1705 ty
 545 *ena* 1705 ene
 547 *plä* 1705 tidt
 549 *åt Presterna Prädikan* L prädikanen åt Presten >
 550 *äntå* L ändå > *andre* L 1705 andra
 556 *som* L blant
 558 *alrarest* 1705 aldramäst *stygge* 1705 stygga
 559 *kunna skrifwas* L kan beskrifwas > *kunna* 1705 kunnat
 560 *fördrifwes* L fördrifwas >
 561 *Ah* 1705 Ach
 564 *Namp[n]s* 1705 namns; 1685 har tryckfel: Namps
 565 *Troona* L [?] >
 568 *Oweet* 1705 owett *ifrån* 1705 ifrå
 569 *kunna* 1705 kunne
 570 *höra* 1705 höre *kunna* 1705 kunne
 571 *betrachte* 1705 betrachta
 575 *kunna* 1705 kunne
 577 *kunna* 1705 kunne
 579 *här* L her
 582 *Minnetz-Teken* L 1705 Minnes-teken
 584 *Herren* 1705 HERran

- 593 *it* 1705 ett
 597 *här* L her
 602 *Kärlekz Plicht* 1705 kärleks-plicht
 607 *Djt* 1705 Ty
 610 *it* 1705 ett
 612 *Jt* 1705 Ett *förmålar* L förmåler [?] >
 616 *diupste* 1705 diupsta
 618 *Ja* L Och *all* L sin >
 622 *förste* 1705 första *Circul* 1705 cirkel
 627 *tine* 1705 tina
 630 *dy* 1705 thy
 631 *Månens* L 1705 Månans
 632 *äre* 1705 äro
 633 *Strjmor* 1705 strimmor
 634 det första *tu* i L tillskrivet över raden
 638 *kan* 1705 kant
 647 *Ja* L och >
 647–648 har i L ordningen 648–647 >
 649 *ifrån* 1705 ifrå
 653 *tynges* L tunges >
 Efter 658 har 1705 följande:

När heta hiertat wil af onda tanckar flåsa/
 Kan nödh och motgång snart then brånan tädan blåsa/
 Och när then klara luft medh wästan winden gläder/
 Kan Gudh medh wåta skyyr tilskicka sunnan wäder.

- 659 *it* 1705 ett
 663 *Kungarna* 1705 Kongarna
 665 *it* 1705 ett
 668 *Förbod* 1705 förbudh
 669 *bå* 1705 sitt
 672 *Bördar* L bördor > 1705 bördor
 679 *kan* 1705 kant
 685 *någon* 1705 någor
 686 *Nästes* 1705 nästas
 687 *it* 1705 ett
 Efter 688 har 1705 följande:

Tänck ock på Aspe-trä/ som sigh i luften skiuter/
 Medh högh och rakan wäxt/ ej roo förthenskul niuter;
 Men sij! thes tunna lööf för alla wäder bäfwa/
 Och them går äfwen så som vthi höghet swäfwa:

Ty fast the synas långt vp öfwer andra wara/
Så skonas the doch eij af oro/ sorg och fahra.

- 691 *Hufwudet* L Hufwutet >
693 *Rosan* 1705 rosen
697 *sljke* 1705 slika
699 *Bloman* 1705 blomman
700 *hans* L tit >
701 *sämje-Bråna* L Sämjens bråna > sämjes bråna
703 *Ah* 1705 Ach
717 *wille* L 1705 willie
718 *Försambling* L församling
720 *han* L hon
721 *förökas* L förökes >
722 *när thet* 1705 som skal sökas L sökes >
727 *Så bör een Christen och* L Een Christen äfwenwäl >
728 *Jesu* 1705 Sin JEsu *haa sådan Kraft i Benen* 1705 eij wara blöt som henen *haa*
L har >
Efter 728 har 1705:

Then efter handen slits/ och oförmärckt förnötes/
När allehanda jern/ moot honom ofta stötes;

- 729 *At* 1705 Men
736 *sielfwa* L sielfwe >
740 *fast Sinnem blj förtärde* 1705 som wij nogh äre lärde/
Efter 740 har 1705 följande:

Ändoch hon vthaf kors rätt mycket ofta pröfwat/
Så kan doch hennes kraft eij ther medh platt beröfwat/
Men kåsteligare än bästa guldets skattas:
Ty Christi stora nådh vpfyller hwad som fattas.

- 743 *it* 1705 ett
757 *it* 1705 ett
758 *them* L the
759 *Dy* 1705 Ty
761 *Norre* 1705 norra
762 *Skippare* L Skeppare > 1705 Skeppare
765 *Lät* 1705 Lätt
766 *hellar* 1705 hällre
767 *ämbnat* 1705 ämnat
768 *Glädies* 1705 glädie *lembnat* 1705 lemnat
769 *Helge Ande* 1705 Helga Anda

- 771 *ifrån* 1705 ifrå
 772 *Ljf-prydd* L Ljf-qwicke > 1705 lif-prydd
 773 *ha Förstånd* 1705 hafwa weet
 774 *och* i L tillskrivet över raden
 775 *Dy* 1705 Ty
 776 *it* 1705 ett
 777 *Himmel krönte* 1705 himmel-krönte *Kungar* 1705 Kongar
 779 *Bj-Kungens* 1705 bi-kongens
 781 *Swarmen* 1705 swärmen
 782 *wanka* L fahra > *sielf* L helst >
 784 *Wäärlösheet* L Wäärlöshet >
 785 *Lydna* 1705 lydno
 788 *Kunga-Throner* 1705 Konga-throner
 789 *alla* L 1705 alle
 790 *Träslen* 1705 dräßlen
 791 *Ah* 1705 Ach
 792 *it* 1705 ett
 793 *it* 1705 ett
 794 *Kunga-Sköld* 1705 Konga-sköld *dy* 1705 ty
 796 *Kungar* 1795 Kongar *alramäst* 1705 aldrämäst
 798 *reda* 1705 redo
 799 *Spitzen* L Spetzen
 801 *grymma* 1705 grymme
 806 *hwilkes* L 1705 hwilkas
 807 *Ah* 1705 Ach
 809 *ytrrar* 1705 yttre *arge* 1705 arga
 810 *Landz Frjd* 1705 landz-frijd *Nästes* 1705 nästas
 811 *här* L her
 815 *dy* 1705 thy
 818 *warma* 1705 värma
 820 *wederqwecker* L wederqwicker
 823 *Nytta* 1705 nytto
 824 *han* 1705 hon
 825 *störste* L 1705 största
 826 *lembnar* 1705 lemnar
 827 *Näste* 1705 nästa
 828 *tor* 1705 tör
 829 *trogne* 1705 trogna
 838 *trj* 1705 tre
 843 *hugnat* L hugnad [?] > *Echta-Barn* 1705 ächta barn
 847 *Jt* 1705 Ett
 852 *sidsta* 1705 sidste
 860 *Foror* 1705 fårör

- 863 *får* L få >
 867 *Ab* 1705 Ach
 879 *med edra Enke-Skökor* L J sminkte Enkeskökor >
 882 *theras* L Eder >
 883 *The kläda* L J kläden > *sig sielfwa* L och Eder >
 884 *Men wore Siälen reen som Dokarna the* 1705 Men många förr sin sorg än sina dokar *wore Siälen* L Siälen är ej >
 885 *seer ther på* L Eder *seer snyfta the och* L kunnen J få >
 886 *theras* L Eder >
 887 *Them böör tå sielfwe see* L Seer J fördenskul sielf > *theras* L Edert >
 888 *See* L Seer >
 899 *wete* 1705 *weten han* 1705 hon
 900 *Och* 1705 Så *Upfostringen* 1705 *vpfostring haar* 1705 haar och
 901 *Ondt bå* 1705 ondskan
 902 *Peck* 1705 Beck
 906 *få* 1705 fån
 907 *at J L J ha* > *nuttit* 1705 nutit
 908 *förtruttit* 1705 förtrutit
 910 *utu sin Mun ha* 1705 vhr munnen hafwa
 911 *ha måst* 1705 måste
 913 *Dy* 1705 Ty
 915 *hwilke* L *hwilken* 1705 *hwilka*
 920 *trogit* 1705 troget
 924 *Sämja* L Sämje
 925 *monne* 1705 mände
 926 *Husbål* L hushäll
 930 *Försåt* L försätt
 938 *Ty* L Och > *får* L ej > *ej* L kan >
 941 *hwardag* 1705 hwar dag
 942 *Spada* L Spada > Svada 1685 [tryckfel] Svada
 943 *Låån* L Lään
 946 *it* 1705 ett
 948 *Ja* L Och >
 961 *Underhåll* L underhåld *gigur Skippar* L gygur Skeppar > *Skippar* 1705 Skieppar
 966 *före schrifwa* 1705 föreskrifwa
 971 *it* 1705 ett
 972 *määr wäl* L han määr >
 978 *it* 1705 ett *it* 1705 ett
 979 *Hufwutz* 1705 hufwudz
 981 *uprichtig tiänar* L uprichtigt tiäner
 982 *förlänar* L förläner >
 989 *sämje* 1705 sämjo

- 990 *ena* L 1705 ene
 991 *weten* L weta
 996 *andre* L andra
 1002 *sämbre* 1705 sämre
 1004 *Bloden* L blodet *Ådrar* 1705 ådror
 1007 *måste* 1705 måsten *äfwen så ebr Fljt och Möda* 1705 edor fljtt och mödo rätt så
 1008 *inblåsa* 1705 inblåsen *äre* 1705 äro
 1010 *ha een* 1705 hafwa *hon* L then
 1012 *Sampt* L Så >
 1013 *måste* 1705 måsten
 1017 *måste* 1705 måsten
 1018 *alt Ehrt* 1705 edart
 1021 *Magen* L Magan
 1022 *Umsorg* 1705 omsorg *ebr* 1705 Gudz
 Marg. Magen L af magan
 1023 *Magen* L Magan
 1024 *Så* L Så > *It för* L för > så *icke* L aldrig > intet
 1032 *it* 1705 ett
 1034 *Hufwud* L hufwut
 1035 *heller* 1705 hällre
 1037 *Ah* 1705 Ach *iblant* 1705 ibland *Christne* 1705 Christna
 1038 *Ah* 1705 Ach
 1039 *sin* L sins *Nästes* 1705 nästas
 1042 *är i wår* L wj ha i >
 1045 *Kungen* 1705 Kongen
 1047 *it* 1705 ett
 1049 *sielfwe* 1705 sielfwa
 1053 *it* 1705 ett
 1058 *wäldige* 1705 wäldiga
 1063 *Weet* 1705 wett
 1064 *hafwer* L drags med
 1066 *alrastörsta* 1705 aldrastörsta
 1067 *tins* 1705 titt *Skipp* 1705 skiepp
 1070 *bå* 1705 så *och* 1705 som *behagar* 1705 behager
 1082 *Sälskap* L sällskapt
 1088 *man til honom beder* L honom hwar tillbeder
 1091 *feet* L feett 1705 fett
 1092 *onde* L onda
 1093 *Siäla-Roo* L Siäle-roo >
 1094 *Ande* 1705 Anda
 1095 *Harm-äggia* 1705 harm äggia
 1096 *Eeter-Kolfwar* 1705 etter-kolfwar
 1101 *Strupe* L Strupa [?] >

1108 *alrabelst* 1705 aldrahälst

1109 *Lastarna* L Lasterna

Efter 1118 har 1705 följande:

Förgät ej medlertid then högsta Guden prisa
 För så margfallig nådh/ som han tigh täckes wisa;
 För all hans stora werck/ om hwilka jagh haar rimat/
 För all wälgierning/ som oß menniskior är timat:
 Besynnerliga bör tigh tacka för then lyckan/
 Som är tigh sielfwan händ vthi otalig stycken;
 At tu tin friska krop förmår medh hugnad röra;
 Kan luchta/ smaka/ see/ gå/ sittia/ känna/ höra.
 När tu tin nästa seer en-ögder/ halter/ döfwer/
 Tå tacka Gudh/ at han tigh icke så bedröfwar.
 När tu ock någon seer på sotesängen qwida/
 Ach! tacka Gudh at tu skalt ej thet samma lida.

At kroppen jemwäl kan i många åhr vthärda/
 Så alle lemmarna ej warda snart förtärde
 Af dageligt beswär är wärdt at tacka före/
 Hälst/ när wij sielfwe see/ och vthaf androm höre
 Hur' swagt ett werck han är/ hur' nått ihopa satter/
 Förthenskul han ock snart af arbet blifwer matter.
Wårt kött är sammanfäst medh många ting så klena/
 Som minste hufwud håår/ thet lärde Män rätt mena;
Wår been the hängia ock ihoop af många delar/
 Som äro ganska små/ doch syns wäl at ej felar
 Thet aldraringaste/ som giör wår krop beqwämer;
 Men ett thet andra wäl i alla måtton tämer.
 Hoos smärsta senorna fins altid några tiocka/
 På thet at kroppen sigh thes wigare må bocka/
 Och wrida hwart han wil/ samt wisa sigh behändig/
 Doch/ om han twingas hårdt/ tå blifwer han eländig;

Förthenskul bör oß ock then tacksamheten minnas/
 At bruka kroppen rätt: ty han kan intet spinnas
 Jhoop/ som twinnetrå; men måste wäxa länge/
 Och smånings taga til/ så at wij daglig tränge
 Til skiötsel/ maat och dryck; ja/ om han wäl skal trifwas/
 Behöfwer han sin roo/ och må ej altid drifwas.

Hur' illa mån tå the emot sigh sielfwe giöra/
 Som wilja kroppen sin wåldsamligen förstöra
 Medh syndigt öfwerdåd/ och hälsan nederbryta;
 Ja/ giöra thet som the så länge nogh förtryta.

Medh afwundz hwaßa tand sitt hierta sönderbita/
 Medh girighetens torn sin hogh i stycken slita/
 Medh dagligt fyllerij alt wett vhr hiernan skölja/
 Medh Tobaks stygga rök förståndet öfwerhölja;
 Medh wredens bitterhet föröka meer sin galla/
 Och låta siälen mäst i otuchts hafwet swalla.

Hwad vnder är at man sigh tager snart af daga?
 Hur' kan en swager krop i längden slikt fördraga?
 Ach! hwar och en af oss bör sin lekamen gifwa
 Til offer/ som för Gudh må täckt och heligt blifwa;
 Ja/ våra lemmar til rättferdighetens wärje/
 Vthrusta/ så at oss eij fiender förhärja.
 The onda lustars hoop/ som eij om Andan skiöter/
 Men lockar kötet snart/ samt våra ledamöter
 Til sin orena tjenst; lät oss widh sådant blyjas/
 Och til Gudz beläte ju meer och meer förnöijas.

Rom. 12:1.

Cap. 6:13.

Nu lofwa HERran Gudh skal eij min siäl förglömma/
 Ja/ alt hwad i migh är hans helga namn beröma:
 Ach/ lofwa Gudh/ min siäl! Förgät eij alt thet goda/
 Som migh är meer bewist/ än jagh haar tordt förmoda.

Min Läsare förlåt at jagh så slätt haar skrefwet
 Om många höga ting: Lust haar migh ther til drefwet/
 At täncka på Gudz werck/ och något om them weta/
 Fast jagh eij hafwer hindt then minsta deel vthleta.

Registren

L innehåller två versioner vardera av de båda registren. Först kommer »I Register» i den sista versionen, sedan »II Register» i slutversionen, sedan »II Register» i en tidigare version och sist »I Register» i en tidigare version. I II Reg. 1 saknas dock allt mellan artikeln *Donav* och artikeln *Latona* med undantag för artikeln *Estrigones*, som ensam står på en annars tom vänstersida. Det saknade har bevarats i hs B 116, Linköpings Stiftsbibliotek.

I Register i sista versionen kallas här I Reg. 2, II Register i sista versionen II Reg. 2, I Register i första versionen I Reg. 1, II Register i första versionen II Reg. 1.

I Register 1 skrivet med Spegels hand; allt är överstruket.

II Reg. 1 skrivet med Spegels hand t.o.m. *Adon*, därefter av annan hand. I Reg. 2 är skrivet med hand F.

Till grund för trycket ligger I Reg. 2 resp. II Reg. 2.

I Register

Rubriken *några* I Reg. 1 the > *thenna Skriften* I Reg. 1 thetta werket I Reg. 2 >

ADulruna *efter Tyska Språketz Anledning* i I Reg. 2 tillskrivet över raden av Spegel

Afrad *Danska Ordet Hardkorn* I Reg. 2 Danska ordet kommit hardkorn. men är förvandlat utj skrifningen >

Anskar Mader *så menas at een af the förste Lärare i Swerige* I Reg. 2 dy menas at Ansgarius war then förste Christelige Lärarens tillnampn, och eij hans retta Nampn, så at han > *bewjsa* I Reg. 2 mena >

Ämbne *Ämbne/ Ambne* I Reg. 2 Ämbne, kallas ock ambne >

Ätt *Ättestoor* tillskr. med S:s hand i I Reg. 2 *och förmämt* tillskrivet med S:s hand i I Reg. 2 *Slekte* I Reg. 2 *Slekte Ättegiæld* > *Skyldmän* I Reg. 2 *skyldmän. Ättestoor* >

Blota *Herv. S.* I Reg. 2 fortsätter: *Blotsweria. Disa blott* > *Friggæ offer*, men detta struket

Flyta-Fää *när Målsäganden ej wil taga them* I Reg. 2 eller i Banco at förwaras >

Flina *Flina* ∅ göra styggelige Lynor med Munnen. I Reg. 2 fortsätter: *Flanot* ∅ then som haar fula äthäfwor. flaan, men detta har strukits

Fråna *Fråna* ∅ Wederqwekkelse. frodig propr. ∅ Hurtig. Wittig. Efter detta i I Reg. 2 : *Frödur* ∅ Lård, förståndig. *Fröda* ∅ rudimenta, *frode* ∅ klokhet, men detta har strukits

Giol *Siöman H.S.* Efter detta har I Reg. 2: *Giäta* ∅ sköta, förswara. *Landz-giätzla* ∅ Landwårn. *Giäsla-Kal* ∅ heerde dalecarl. dial. vid. *agätur. giätzla* ∅ custodia, men detta har strukits

Glees *Glees* ∅ otät I Reg. 2 *Glees* > otät *facies Jtal.* >

Grynnig *Grynnig* Efter Matt. 28 tillskr. i I Reg. 2: *Thet grijas* ∅ thet dagas Smol.

Jätte Efter H.S. I Reg. 2 *qvæ sita est ad mare glaciale >*

Rata efter derata har I Reg. 2 : Raumur \circ ond, bitter, stygg. T.S., som dock strukits

Uhrmag *Uhrmag vel a maga \circ . adserere, acquirere, ut Vhrmaga vel owirmaga sit oför til at försörja sig sielf* tillskrivet i nedre marg. av Spegel

II Register

America II Efter artikeln har Reg. 1: han [Americus] hafwer varit af gamle götarnas afkomme. ty thet Nampnet Eric hwilket menas wara thetsamme som Saruq war intet brukeligt hoos någon annan Nation än hoos Götarna men the brukade thet samma mycket gerna som man kan see af afschrefne Nampn men detta har strukits.

Bacchus Efter *Ovidius Ignigenam* II Reg. 2: När Bacchus war född utaf Semele, tog hans fader Jupiter honom ock antwardade honom Nympherna uti Nyssa, ther före han ock kallas Dionysos, som Deodorus Seculus betygar. >

Under C har II Reg. 2 först: Canibes eller Canibali är it slags Folk som boor utj Söder, så grymt ock grufweligt at thet äter Menniskior, wetandes intet af Gudj vid. histor. Indicam. Petr. Martyris. Gonz. Oviedo l. 2, men detta har strukits

Ebro som nu kallas *Mariza*. II Reg. 2 fortsätter: ock löper in till Adrianopel, fallandes sedan uti Archipelago eller Ægæiska hafwet; Ebrus, Nestus ock Oscius hafva sit utlopp af it stort berg, belägit wid Rhodope, Thucyd. lib. 2, men detta har strukits

Empedocles *Natur ock Egenskap* II Reg. 2 fortsätter: omsider sprang han uti Logan af berget Ætna, menandes thermed willia giöra sig it odödeligit Nampn, war ock så dåraktig at han inbillade sig wara Gud. vid. Tertull. l. de anima.

Erichtonius Efter artikeln har II Reg. 2: Erethria terra sägs kyla utj såret, när man hafwer brent sig, item giöra at kötet växer till utj diupa skadar. vid. Distonid Et Mackielem, men detta har strukits

Erebus Efter artikeln har II Reg. 2: Estrigones wore it slags folk som åt Menniskior. vid. Homer. L. 10. Odys. Plinium L. 3. c. 5 et lib. 7 c. 2. Somlige kalla them Læstrigones ock säja them hafwa boot ytterst uti Italien. Nampnet synes wara gifwit af Phoenicerne, ty Lys-tircan betyder it Roof-aktigt Lejon, dy äre ock the Menniskior kallade Leontinj, men detta har strukits

Flavius Efter artikeln har II Reg. 2: Flora war een nampnkunnig Skökia uti Rom, som med sit lätfärdiga Lefwerne hade wunnit otrolig stora Rikedomar. När hon dödde gjorde hon thet Romerska folket till sin Arfwinge, med thet wilkor at the årligen skulle till hennes åminnelse fira een högtid som kallades floralia, ock gaaf tillfälle till mykken otukt och löösaktigheet, men detta har strukits

Galacte Efter artikeln II Reg. 2: Galenus war een berömelig Medicus föodder utj Pergama, ock lefde utj Marci Antonini ock Commodj tider, skrifwandes utj Gräkiska språket många nyttiga böcker, sedan struket

Ganymedes Efter artikeln har II Reg. 2: han war Trois Son ock när Jupiter såg hans skönheet satte han honom på sin örn ock förde honom till himmelen. Han war Tantulj broder ock effter then samme ryktes med Jlo om honom ock han dödde ther igenom blef han som the dikta uptagen till himmelen, sedan struket.

Glaucus Efter artikeln har II Reg. 2: Gyges war een Rise, Briarij broder. af honom är kallat Ogygea thet Land hwarest han boodde. vid Hesiod. Theogoniam hwilket förmenas hafwa warit Sverige vid. Rudb. Atlant., sedan struket

Halirothus Efter artikeln har II Reg. 2 Helle war Atamantis ock Lepliles dotter, hwilken med Jason samt med sin broder wille fly ifrån sin Styfmoder, föll i Siön som af henne fick Namn ock kallas Hellespontus vid. Lucian. de Helle et Phryne., sedan struket

Hercules Efter artikeln har II Reg. 2: Herophilus war een nampnkunnig Läkiare i foornetjder vid. Plin. l: 11. Cap. 38 sägs hafwa skurit op 600 Menniskior på thet han måtte ransaka kropsens egenskaper thes nogare. Tertullian: lib: de anima; omsider wardt han i sin konst så Subtil at ingen kunde förstå honom., sedan struket.

Hippolytus Drottning/ ock II Reg. 2 drottning, hans Styfmoder Phedre fick oloflig kärleek till honom, men tå han intet wille samtykkia till hennes onda lusta, klagade hon för hans fader Theseo at han wille wåldtaga henne, förthenskull nödgades han fly unnan men i flykten umstörtes hans wagn, effter som hans fader hade bedit Neptunum, ock >

Hippocrene Efter artikeln har II Reg. 2 följande, som strukits: Herpinus war it berg utj hwärest [sic] the besta hestar blefwe upfödde, tådan hade Jul. Cæs: fåt een som så kallades de eo. vid Lips. Centur. 3 Epist. ad Belgas.

II Reg. 2 har två artiklar som helt har strukits:

Hymettus war it berg uti Grækeland, Athenienses herradöme, tådan besta honungen kom, effter margfalliga bj wistades ther iblant the herliga blomster. vid. Spons. Jtinerar.

Hymen eller Hymenæus betyder Ektenskap; Poeterne dikta honom hafwa warit Bacchi ock Veneris Son. Men andre säja at han war een Athenienser, hwilken frelste många Jungfrur ock förswärade [sic] thetas Kyskheet, tå the elliest hade af Röfware blefwet wåldtagne, therföre ock Grækerne uti sine bröllop till hans åminnelse, ofta ropade Hymen, Hymenæ!

I II Reg. 2 är vidare följande artikel struken:

Johannes Goja war een Inbyggjare uti Staden Melphis, belägen uti thet Neapolitanska Rjket ock sägs hafwa upfunnit ock giordt the första Compasser. A. Chr. 1300. Men andre säja at Paulus Venetus hafwer A° 1260 lärt then konsten utaf Sinenserne ock brakt henne till Jtalien, vid. Gilbert. de magnet. lib. 1 Cap. 1.

Jo Efter *röfwade ifrån honom* har II Reg. 2 följande som strukits:

Men Cretenserne, till at hemnas sådan ilbragd, röfwade therföre bort Agenoris dotter Europen, hwilken fördy Jupiter bortförde på it Skip hwars galeon war giordt till een are [?]

Jupiter Efter artikeln har II Reg. 2 följande som strukits:

Elliest sägs han hafwa hafft åtskillige hustrur, såsom (1) Agenors dotter Europam och födde med henne Radamant; Sarpedo och Minus (2) Aerisi dotter Danaem (3) Telephasa (4) Anthiopen med hwilken han födde Amphion (5) Leda med hwilken han födde Castor Pollyux och Venus. (6) Acesta och aflade med henne Aolum (7) Jo Jno, Juno, eller Semele, med hwilken han aflade Bacchum. (8) Maja Atlantis dotter, med hwilken han genom lönskeläger aflade Mercurium (9) Ceres, och födde med henne Proserpinam.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Lemnos är een öö utj thet Ægeiska hafwet, hwilken nu kallas Limene; Then Jord som tådan föres kallas terra Sigillata, och stemplas utaf Turkarna, lika som then fordom wardt stemplad eller försiglad med Dianæ beläte. vid. Thevet: Plinium. Dioscoridem. lib. 5. C. 136 sq.

II Reg. 1 har följande sedan strukna artikel: Lestrigones sägs hafwa warit it grymt folk som åat Menniskio kött; En af thes Konungar, kallad Antiphates, sökte efter at förgöra Ulysssem, Homer, Odyss, 10 Plin. lib. 3 C. 1

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Lethe är (effter Poetisk dicht) een af helwetes floder, hwilken så snart någor smakade tå förglömde han strax alt hwad han tillförene wiste, ty Lethe betyder förgätenhet. vid. Virgil. l. 6 Æneid.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Leuconö är (effter Poeternas dikt) af Baccho förwandlad i een Natfogel kallas Låderskap, fördy hon bespottade hans helgedom. vid. Ovid. Metamorph. Ælian. lib. 3 variar. histor.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Lucretius war een Lård Poet som hafwer skrefwit mykket och wäl om Werldens beskaffenhet men hafwer effterfölgt Democritj och Epocurj meningar, therföre bör os Christne intet föllja honom vid. Volaterran. l. 6. antrophol.

Mars hafwer aflat II Reg. 2 hafwer utan Mans beblandelse aflat >

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Maas är een flood i hålland som löper förbj Dort och Rotterdam.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Melinska Jorden hafwer sin kraft utaf Alumen, ther med hon är sammanblandad; blifwer mykket brukad utaf Målare i färgor, och af Läkiare i plåster.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Milo war een Man hwilken hade sådan styrkia at han med sin Näfwe slog ihiäl een Tiur i it slag, baar sedan then samme heel och hållen på sin Skulror och förtärde honom samma aldeles vid. Plin.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Moecenas war een Romersk Riddare mykket elskad utaf Cæs. Augusto, och han ther emot mykket benägen emot the Studerande besynnerliga emot Poeter. vid. Plin. c. 7

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

- Minos then några mena wara kallad af Poeterna Minnur, war Konung utj Creta som nu kallas Candia. vid. Svidam. Vossium de Idolatr. lib. 1 Cl. Rudb. Atlant.
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Necco eller Neccur sägs hafwa warit Zamolxis Son vid. Paulunj Arctoam. Andra mena Neccur wara then samme som Nahor, Abrahams Broder, ty utaf Noæ ock Abrahams familia ock historia samt theras Nampn ock Resor hafwa Skalderne tagit anledning til all sin dicht.
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Nephelij betyder een sky, elliest war Nephele Athamantis hustru ock födde Phrixe et Helle. Just. 42. Pont. 2,
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Nereus war Neptuni ock Thetis Son; hans hustru war Doris, med hwilken han hafwer aflat många barn, the ther effter hans nampn kallas Nereides; betyder elliest intet annat än watn. Ock kallas therföre Nereus Coereles. Pers. Satyr, 1. vid. Hesiod. Theogon.
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Nimrod war Chus Son, Chams Soneson vid. Gen. X. han blef så mäktig at han fördref Sems effterkommare uhr theras Land vid. Ios. Med.
Ninus war Beli Son, then förste konung uti Assyrien, af hwilken Ninive hafwet fådt Nampn.
Noa war een gudfrucktig Man ock Rätferdighets Predikant, om hwilken then H. Skriffit förmåler. Monga lärde mena honom wara then samma som hedniske Scribenter hafwa kallat Saturnum, vid. Bocharti Phaleg.
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Olympus war it högt berg uti Grekeland, kallas såsom ολολαμπος > totus resplendens, effter thet altid syntes klart och skinande.
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Ophiucus, som kallas på Latinska angvitenens, diktas af Poeterne wara then orm som upsökte örten med hwilken Æsculapius botade Hippolytum ock blef therföre uppsat iblant Stiernorne.
- II Reg. 1 har inget ord mellan *Ophiucus* och *Peyrerius*
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Oracula kallades the swar, hwilke the hedniske afgudar fordom gofwo them otrognom som sådant sökte, ock slike oracula skeedde förmenliga uti Delphis, Dodona ock Ammone. vid. Plin. lib. 12 & Sept. Pompej
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Orion sägs hafwa warit een Jägare, then ther altid följde Dianam på Jagt, men blef omsider bjten af een Scorpion ock ther utaf döder; förthensskull hafwer Diana anseende till hans troгна tjänst, sat honom ibland Stiernorna, ock när samma stierne synes, tå menar man at thet betyder owäder, dy kallas hon af Plinio horridum Sidus, af Virgilio nimbusus Orion, af Plauto jugula Stella.
- II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:
Osiris betyder Solen vid. Apis. Tertullian. l. 1. adv. Marcion. At Hedningarna

sade thet Osiris blef begrafwen, ock sökte honom förthenskull med stoor sorg men funno honom igen med glädie, betyder at Menniskiorna frögdade sig när Solen som hade fördolt sig ock sin krafft om Wintren kom igen om Wären. Vid. Tibull. de Osiri, Primus aratra manu Solerti fecit Osiris. & Cenerem ferri Solli citavit humum &c.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Parana är it stoort landskap uti WestJndien emellan Brasilien ock Peru. ock then stora floden som ther igenom flyter kallas af Jnbyggarne Paraganazu. vid. Mercator. tabul. Geogr. Gomar. l. 2 histor. Jndie Cap. 89.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Parope war Nerei ock Doris dotter, så kallad för sit klara ansikte ock skarpa syn skull.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Parrhasius eller Perrhasus war een berömelig Målare, född uti Epheso, hwilken trätte med Zeuxe om then konsten ock målade een tapet så artigt på wäggen at Zeuxes blef ther af bedragen. Vid. Plin. lib. 35. cap. 10.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Pelorus är thet faarliga Sandreef emellan Sicilien ock Jtalien.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Phares war it ganska högt Torn bygt på then öön Pharo; i hwilket brende lius ock war som een bääk för the seglande; thes bygmestare war Sostrates, ock omkostnaden som på samma byggning giordes, sägs hafwa warit fyrahundrade ock ottatio tusen gylden.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Peÿrerijs war een Jesvit, som hafwer skrefwit een förargelig book, ock welat bewijsa at ther hafwer lefwat folk i werlden förr än Adam skapades, men Marezius hafwer honom grundeliga förlagt.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Plato war een Lärd man i Græcia, Socratis discipel, genom sina Skriffter wida bekandt; han war Aristones ock Potones Son ock hade sin herkomst utaf Solone, födder på then öön Ægina. hans rätta Namn war Aristoteles, men Plato kallades han förty han war bred öfwer bröstet. vid. Svidam.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Porus war een konung uti Jndien som blef öfwerwunnen af Alexandro men sedan sat af honom i sin förra friheet och herligheet. Plutarch. in vit. Alexandri. Pomona war Gudinna för Trägårdar vid. Ovid. lib. 12 Metamorph.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Plejades är Siu Stiernor sittians emellan Tiurens hufwut ock Wädurens Stiert The kallas elliest Atlantides, ock sägs wara Atlantis ock Plejonis döttrar, utaf hwilka Jupiter krenkte the trenne, Electra, Maja, Taigete, therfore alle Systrarna diktas wara uptagne till himmelen, hwarest the altid dantza unnantagen Electra som staante utaf sorg tå Troja blef intagen ock förbränd. vid. Hygin: Propert. lib. 3. v. 58 & Dousæ notas in eund.

Proserpina Artikeln har i II Reg. 2 efter *Persiphone* en senare struken fortsättning: (Thet är frucktbarehet) hwilken är Cereris thet är Jordens dotter, blifwer stundom borttagen af Plutone, thet

Promotheus Artikeln har i II Reg. 2 efter *Deucalions fader* en struken fortsättning:

om honom diktas at tå han hade gjordt een Menniskia utaf Jord så sköön ock fullkomlig at Minerva hade behag ther uti, lofwandes at han wille utaf alla Gudarna skaffa honom hwad som till thensamma Menniskians herlighet tarfwas kunde, Men tad [?] han swarade at han ej wiste hwad ther utj fattades, förde Minerva honom up till himmelen, hwarest tå han såg så många kroppar röras genom Eldens krafft, rekte han ut sin kåpp ock rörde wjd Solens brinnande wagn, tagandes ther af något litet Eeld, som han förde need på Jorden ock gjorde ther med Menniskiona lefwande, för hwilken dierfheet Jupiter sedan straffade honom. Prometh: är rettare Javare Japhets Son. Hesiod. lib. 1

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Rhodan eller Rhone är een flood som kommer uhr berget S. Goddart ock blifwer förökt genom een stängande Siö, wjd hwilkens ena Enda ligger Staden Lozane, wid then andra Genev. löpandes ock till Zionss ock Arles.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Rhadamantes war een af Jovis Sönnar, hwilken för sin Rättrådighet skull sattes till at wara domare öfwer the döde. vid. Cowleys not: in his Pindariq. Odes pag. 8 & 9. Jtem Comment. Montfortij in Virgil. Æneid Cl. Rudb. Atl.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Roselina war Titi Andronici dotter som blef krenkt af then Scythiska drottningens Thamræ Son, hwilken sedan afskaar henne tunga ock händer at hon hwarcken genom taal eller Skriffth skulle säja hoo henne skämt hade.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Seine löper ur Burgundien förbj Paris, hwarest han giör twänne små Öjar, wender åter tillbaka till S. Denis ock Rohan, fallandes ther utj Hafwet.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Sestos war fordom een mäktig Stad wjd Hellespontem

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Semele kallas ock Thyone war Bacchi Moder, ock huru hon hafwer födt honom kan man läsa Ovidj dikt Metamorph. lib. 3 et Nonnum lib. 7, de Baccho Apollodorum lib. 3 Hyginum cap. 229 Philostrat, in imaginib. & Teresias ap. Euripid in tragœd Bacche, hwilke alle berättat at Jupiter sedan han med Semele hade aflat Bacchum, har han med Liung-Eld förbränt henne, men tagit barnet ock stungit thet in i sit Låår, men hwad ther med förstås kan man läsa uti Heinsi Lofsank.

Sirius Artikeln har i II Reg. 2 ett struket slut: Calpurn: Bassus vid. Germanie de Canicula. Plin. lib. 2. cap. 40 & lib. 9 cap. 16

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Summanus qvasi Summus manium > Pluto vel Orcus, ut explicat Turnebius lib. 17. Adversarior lib. 5

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Tajus eller Tajo är then störste rivier utj Portugal ock går förbj Valensa genom Castilien.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Thereus war the Tracers Konung ock hade till hustru Progenen, hwilkens Syster war Philomela then Thereus woldtog ock krenkte, afskärandes sedan hennes Tunga at hon ej skulle röja thet. Ovid. lib. 6. Metamorphos. Plin. lib. 10 C. 29.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Timantes war een konstig Målare som berömes i synnerheet för twänne stycken: (1) at han så lifaktigt afmålade een Cyclops (2) at han berömeligen afbeeldade Agamemnonis dotter Iphigeniam.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Tophet är thet samma som Hinnon eller Gehinmon (unde Gehenna) hwilket war een daal intet långt från Jerusal. bewäxten med trä, hwarest Moloch dyrkades ock barn som honom ofrades blefwo förbrände 2. Reg. 16.2. 2 Chron. 28 v. 3.

II Reg. 2 har följande sedan strukna artikel:

Zeuxes war een iblant the konstigste Målare, som till it Mesterstykke afmålte Penelopen, med sådan fljt at Plinius säger in illa facie mores pinxisse videtur. Plin. l. 35. c. 9.

II Reg. 1 har en senare struken artikel:

Æton war Pallantis hest, om hwilken Virgilius skrifwer.

Slutelig Ursäkt ej i II Reg. 1.

Kommentar

Kommentardelen består dels av redovisning av textens förhållande till förebilderna, dels av real- och språkkommentar.

Förhållandet till förebilderna redovisas genom att det för varje passus i texten uppges vilken text som har varit den närmaste förebilden och genom citat av de ställen i förebildernas texter, där relationen är tydlig. Ofta rör det sig om rent verbala likheter, men ibland kan det finnas tydliga innehållsliga överensstämmelser utan att verbal likhet finnes. Där Spegels text är självständig, anges detta.

För Du Bartas har använts texten i Guillaume de Saluste Sieur Du Bartas: *The Works. A Critical Edition with Introduction, Commentary, and Variants* by U.T. Holmes m. fl., Chapel Hill 1935–40.

För Arrebo har använts Anders Arrebo: *Samlede Skrifter* Bind I, Udgifvet af Vagn Lundgaard Simonsen, Khvn 1965. Texten är där inte radnumrerad. Vi har gjort radnumrering för att göra det lättare att identifiera ställena.

För Heinz har använts Zacharias Heinz: *Bartassi Weken*, Amsterdam 1621. Inte heller denna text är radnumrerad, men någon ny numrering har inte gjorts; det Spegel hämtat därifrån är ytterst litet.

Spegel har också använt andra texter, men förhållandet till dessa bestäms på respektive ställen i kommentaren.

Namn förklaras bara första gången de förekommer. För återkommande fall hänvisas till namnlistan.

Dedikationen

Spegel dedicerade verket till den danskfödda drottning Ulrika Eleonora d.ä. (1656–1693), som redan gjort sig känd för sin fromhet.

- 1 *Alswäldige* allsmäktige
- 3 f *billigt* med skäl
- 4 *snöda* krassa, värdelösa
- 11 *yppigste Kräselighet* största välmåga
- 12 *Besynerliga* särskilt
- 15 *efter* eftersom
- 16 *Ögonskeenliga* klart, tydligt
- 17 f *een [...] Helgon* ordet kunde på 1600-talet vara maskulinum. Det är märkligt att Spegel kallade en levande kvinna helgon
- 23 f Ulrika Eleonora var känd för sin hjälpverksamhet
- 25 *taga een [...] eftersyyn* hämta en förebild
- 26 *Esters* om den persiska drottningen Ester handlar en bok i Gamla Testamentet

- Abigael* en av kung Davids första hustrur, omtalad bl. a. i 1 Sam. 25:14–42
Archidices trol. dottern till den atenske tyrannen Hippias, berömd genom en gravskrift som Simonides lär ha skrivit
 26 f *Amal Svanta* Amalasuunta, den östgotiske kungen Theoderiks gemål
 31 *Scepter* kungaspira
 33 *meenlösa* oskyldiga
 38 *omskönt* fastän
 45 *Deborä* kvinnlig domare i Israel, omtalad i Dom. 4 och 5
 46 *Judith* judisk hjältinna, om vilken den apokryfiska Judits bok handlar
 51 *sambälliga* samfällda, enhälliga

Til POESIENS rättsinnige Elskare

Idéhistorisk inledning

Spegels prosaföretal till *Guds Werk och Hwila* utgör, fastän kortfattat, en hel poetik, där de flesta av tidens diktteoretiska frågor diskuteras. Spegels uppfattning om poesien har, huvudsakligen med utgångspunkt i prosaföretalet, bestämts i kapitlet »Spegels diktsyn» i Olsson 1963, ss. 270–304. Spegel börjar, liksom renässansens poetiker, sitt företal med några ord om inspirationen: »Hedningarna hafwa meent *Poësiën* wara Gudarnas eget Tungomåål/ thet Menniskiorna ej kunna lära/ med mindre them gijsf een synnerlig beqwämlicheet ifrån Himmelen». Detta är dock rätt mycket en munnens bekännelse. Strax därefter ställer nämligen Spegel mot inspirationstanken läran att övning krävs för poesi: »ingen wardt fordom Dagar hållen för *Poët*, med mindre han war utöfwad i all *Philosophi* och Werldzlig Wijsheet kunnandes thensamma på ett Konstigt sätt och med beqwäma Ord liufligen utföra». Så var det vanligen också i tidens poetik: inspirationstanken anfördes i försvaret för poesien, men i praktiken höll man mer på övningen. För Spegel, liksom för samtiden, är poesi imitation. Spegel imiterade själv ställvis mycket nära Arrebo och Du Bartas, och frågan om imitation kräver ett klargörande. Spegel försvarar imitationen med att hänvisa till bland andra Vergilius, som imiterade Homeros. I fråga om de genom framväxten av franskklassicismen så viktiga reglerna intar Spegel en fri, närmast förklassicistisk hållning: »Jagh bekenner mig och hafwa haft mycken Rättelse af the *Reglor*, hwilka *Homerus* och *Virgilius*, *Macrobius* och *Horatius*, *Scaliger* och *Vossius*, *Castelvetro* och *Riccobon* &c. hafwa föreschrefwet/ men iag hafwer ej kunnat lämpa them alla til thetta Werket». För Spegel är poesiens mål, liksom för Horatius, att roa och lära. Men i motsats till franskklassicismen avsåg han en blandning av roande och lärande, inte en syntes. Ett viktigt problem för prästen Spegel rör sanning och dikt och därvid främst bruket av klassisk mytologi. I motsats till strängt kristna poeter använder Spegel antikens gudavärld. I företalet försvarar han detta med att han velat »för the Eenfaldige förklara the Nampnen som *Poeterne* hafwa samme Afgudar gifwit/ och låta förstå hwad

the thermed hafwa meent». Det är ett klent försvar. I fortsättningen anför han också en annan tanke, då han säger att »omskönt therfore Skalet är oreent och skroflot/ öppnar man thet ljkwäl förty ther förmodas någon Perla wara insluten». Under bildspråket gömmer sig den under renässansens centrala tanken, att den klassiska mytologien förmedlade sanningar på ett dolt och hemlighetsfullt sätt.

Spegels diktsyn är, som man kan vänta, retorisk. När Spegel kommer in på frågan om hur dikt skapas och ser ut, använder han retorikens begrepp *Inventio*, *Dispositio* och *Elocutio*. Men till dessa lägger han *Judicium*, omdöme. Intressant är att Spegel ger detta begrepp ett attribut: »uplyst omdöme», säger han.

En viktig fråga i poetiken alltifrån renässansens var den om poesiens nationella syfte och uppgift i språkfrämjandet. Spegel anser som Stiernhielm och hans efterföljare att poesien skall tjäna att visa svenska språkets duglighet. Liksom Stiernhielm och Plejaden i Frankrike menar han att diktaren skall berika språket och att det skall ske genom upptagande av gamla ord och dialektord. Beträffande den tredje möjligheten, skapande av nya ord, är Spegel emellertid försiktig. Han förklarar sig ej ha »sielf updichtat nya Ord».

Spegels företal är inte självständigt. I uppsatsen »Haquin Spegels prosaföretal till Gudz Werk och Hwila och dess utländska förebilder» (=Olsson 1962:1) har visats, att Spegel plockat ur flera utländska diktföretal, då han skrev sitt eget, nämligen David Casper Lohensteins till »Blumen» 1680, Christian Hofmann von Hofmannswaldaus »Vorrede» till *Deutsche Übersetzungen und Gedichte* 1679, Georges Scudérys företal till *Alaric* 1655 och Abraham Cowleys »Preface to Poems» i *The Works* 1678.

1–7 Jfr D. C. Lohensteins företal till *Blumen* : »dass die Poesie die erste Wiege der Weißheit gewest sey/ und ihr Kern so wenig in den Schalen der Getichte/ als die Perle in schönen Muscheln etwas von ihrer Güte verliere [...] Andere aber die Poësie für die Sprache der Götter erkläret haben; als welche auch nur vom Himmel und der Natur eingeflößt/ durch keinen Fleiß aber erworben würde»

Marg. *Quintilian* Quintilianus: i *Institutio oratoria* kap. X talar Quintilianus om litteraturens betydelse för talaren och nämner Orpheus och Linus som var på en gång musiker, poeter och filosofer och av gudomligt ursprung
Strabon den grekiske geografen Strabon (ca 63 f. Kr.–21 e. Kr.)

J. Caesar: Scaligeri Barlei & Heynsii Orationes Julius Caesar Scaligers, Barleius' och Heynsius' orationer. Julius Caesar Scaliger (1484–1558) var bl.a. författare till tidens mest berömda *Poetik* (1561). Caspar Barlaeus (1584–1643), nederländsk lärd, författare till många orationer på latin. Daniel Heynsius (1580–1652), holländsk renässansförfattare, som Spegel ofta åberopar.

Ciceron: Oration: pro Archia Ciceros Tal till Archia

Montfortij dedicat: Virgilianæ Eneid: ad Philipp: Reg. Hispan: &c. Montfortius' dedikation av Vergilius' *Eneid* till kung Filip av Spanien. *Montfortius* obekant; många hette så

Gassendo Pierre Gassendi (1592–1655), fransk fysiker, förnyare av atomläran
18–21 Jfr Lohenstein: »welchem alle die beypflichten/ welche nicht das Jahr seines Frühlings/ und das Leben seiner Jugend berauben wolle»

Marg. *Tacitus* romersk historiker (ca 55–120 e. Kr.). Spegel syftar trol. på hans *Germania*, där han skildrar germanernas seder & *Fabius in dialogo* och Fabius i dialogen. Omöjligt att veta vad som avses

48–60 Jfr Lohenstein: »Fürnehmlich aber schicket sie sich zum Gottes-Dienste. Die Andacht lässet sich in selbe so wol/ als der hohe Priester in Seide Kleiden/ oder die Lade des Bundes mit Golde überziehen. Nicht nur die Väter der ersten Christlichen Kirchen haben schon hiermit ihre Geistreiche Gedancken ausgedrückt/ sondern der heilige Geist hat selbst in gebundener Rede den Mund des großen Moses/ und die Harffe des durch Andacht mehrmals verzückten Davids gereget». Att märka är att Spegel nämner en rad exempel bland kyrkofäderna, medan Lohenstein talar helt allmänt

60–62 Jfr Hofmannswaldaus »Vorrede»: »Maßen denn die Edlen Psalmen deß königlichen Davids/ das hohe Lied seines klugen Sohnes/ Salomons, und nach dem Zeugnuß Tremellii und Junii, das Buch Hiob/ Poëtische Werke syn»

63–70 Jfr Hofmannswaldaus »Vorrede»: »Daß die ersten Gottes-Lehrer bey den Griechen/ Poëten gewesen/ bezeuget jhr berühmter Landsmann Aristoteles, und wird dieß Volck vor dem Musæo, Himero und Orphaus [sic], als Poeten/ keinen/ der etwas geschrieben/ vorzeigen können. [...] Daß Thales, Empedocles und Parmenides die natürlichen Dinge/ Pythagoras und Phocylides die Sittenlehre/ Tyrtæus die Kriegs-Sachen/ und Solon die Welt-Weißheit [...] Poetisch abgefaßet haben/ ist unschwer zu erweisen»

Marg. *Dousam* Janus Dousa (1545–1604) holl. lärd och poet

Jos: Scaligerum Joseph Justus Scaliger (1540–1609)

Scrïver Petrus Scriver; se nedan

& *alios complures qui Cornelii Agrippæ παραλήρηματα refutarunt* och flera andra, som vederlade Cornelius Agrippas (Agrippa av Nestesheim, 1486–1535) galenskaper

Marg. *In magnis voluisse sat est* i stora ting är det nog att ha haft viljan

96–103 Jfr Abraham Cowleys »Preface to Poems»: »I know not by what chance I have kept *copies* of them; for they are but a very few in comparison of those which I have lost [...] for which I am so little concerned, that I am ashamed of the *arrogancy* of the *word*, when I said, *I had lost them*»

95 *Nämme* (fsv. näme) begåvning

97 *Öfweschriffter* osäkert vad Spegel syftar på, men det har i avskrift bevarats många profana dikter, satirer, epigram, kärleksdikter m.m., som avses att ges ut i en kommande volym, omfattande Spegels världsliga poesi. Om det är dessa Spegel avser är de således inte förlorade

105 *behället* bevarat

106 *efter* eftersom

- 107–117 Spegel har använt en passus i Cowleys »Preface to Poems»: »The same fertility of the same lustre and vigor of *Elocution*; the same modesty and majesty of *Number*; briefly the same kind of *Habit*, is required to both; only this latter allows better *stuff*, and therefore would look deformedly, if *ill drest* in it»
- 108 *så* lika
- 109 *sedesamma* passande
- 111 *enahanda* likadan, av samma slag
- 117 *i thet stelle* då däremot
- 118 *Roos* beröm
- 122 *slätt* torftigt *eenfalligt* enkelt
- 126 *äfwen som* liksom
- 126–128 Se komm. t. 143–146.
- 131 f *Juno* [...] *Argi Ögon* enl. klass. mytol. gjorde gudinnan Juno (grek. Hera) Argus till sin väktare och försåg honom med många ögon (enl. en uppgift hundra)
- 143 *Petrarcha* Francesco Petrarca (1304–74), italiensk poet, berömd bland annat för sina sonetter och canzoner till Laura
- 143–146 Anekdoten om Petrarca liksom bilden av fikonsträdet i 126–128 har Spegel hämtat från Lohensteins företal till »Blumen»: »Daher jener Rechtsgelehrte ihm den Feigen-Baum für sein Sinne-Bild/ mit der Überschrift: Meine Früchte sind meine Blumen/ erkiesete; gleich als wen diese so wenig Anmuth als der Feigen-Baum Blüthen trüge. Weswegen auch Petrarcha vom Donatus zu Padua uttheilte: daß er ein vortreflicher Poët worden were wenn er nicht seine Musen mit denen zwölf Gesätz-Taffeln überladen hette» Marg. *Juvenal. Sat. II.* den romerske författaren Decimus Junius Juvenalis (ca 55–135 e. Kr.) *Satirer II*
- 149 *kräslige* kräsna, fordrande
- 157 f *Gyllene Tungan* [...] *Acans Tiäl* I Josua 7 berättas om hur Akan gömde i sitt tält en del av det som israeliterna tagit som byte vid erövringen av Jeriko men hur han blev tvungen att lämna det ifrån sig, eftersom han genom sin stöld dragit olycka över folket
- 163 *Opitz* den tyske diktaren Martin Opitz (1597–1639), som betraktades som den tyska skaldekunstens fader och som följande renässanspoetikens råd använde dialektord i sin poesi
Rist Johann von Rist (1607–67), tysk präst och poet, genom kärleksvisor och psalmer populär även i Sverige
- 163 f *Flemingh* Paul Fleming (1609–40), tysk poet, lärjunge till Opitz, välkänd även i Sverige
- 166 *Dantes* Dante Alighieri (1265–1321), den berömde författaren till bland annat *Divina Commedia*
Bellay Joachim du Bellay (1522–60) förordade i sin programskrift *La Defence et Illustration de la Langue Françoise* bruket av folkets ord i poesien
Bartas Guillaume de Saluste Du Bartas (1544–90), Spegels förebild

- 166 f *Cowley* Abraham Cowley (1617–67), vars *Works* Spegel ägde och ur vilka han använde förordet, när han skrev sitt prosaföretal
- 167 *Chaucer* Geoffrey Chaucer (ca 1343–1400), berömd engelsk diktare, författare till bland annat *Canterbury Tales*
Spencer Edmund Spenser (1552–1599), en av de främsta engelska renässansförfattarna, som skrev bland annat *The Fairie Qweene*
Draiton Michael Drayton (1563–1631), engelsk poet, lärjunge till Spenser, mest känd för den topografiska dikten *Poly-Olbion*
Heyns kan syfta antingen på Daniel Heinsius (1580–1655), en av de främsta holländska renässansförfattarna, eller på hans släkting Zacharias Heinz, vars parafraas på Du Bartas' *La Premiere Sepmaine* Spegel använde. Mest troligt är dock det förra, eftersom Spegel utnyttjade Daniel Heinsius' »Voor-Reden» till *Niederduytsche Poemata*, då han skrev sitt företal
- 168 *Cats* Jacob Cats (1577–1660), en även i Sverige känd produktiv holländsk författare och emblematiser
Huygens Constantijn Huygens (1596–1587), berömd holländsk diktare
Vondelen Joost van den Vondelen (1587–1679), holländsk poet och dramatiker, ansedd som den främste under den holländska guldåldern
- 169 f *gemenaste* enklaste, minst skolade
- 172 ff *In verbis [...] novum* Horatius: *De arte poetica* 46–48, Övers.: Du uttrycker dig bäst om du med god smak och omsorg om satsfogningen bildar ett nytt ord av ett alldagligt
- 176 *länt* lånat
- 176 f *foorna* Göta-Språket liksom andra under 1600-talet skilde Spegel inte mellan t.ex. gotiska, fornisländska och fornsvenska utan betraktade allt som det gamla götaspråket, föregångaren till samtidens svenska
- 178 *Favorinus* grekisk sofist och lärdd på hundratalet e. Kr., kunnig i latin
- 179 *förbrådde* sidoförm till förebrådde (fsv. forbra)
- 181 *Evandri* Moder nymfen Carmentis eller Carmenta, som enl. vissa källor hade profetians gåva
- 182 f *förtretelig* skadlig
- 184 *inritar* (mlt. inriten) griper omkring sig
 Marg. Vid: *Juvenal Satyr. 6*. Se *Juvenalis Satir 6*
- 188 *af Romulo* från Romulus, Roms mytiske grundläggare
- 190 *förwitandes* förevitande, förebrående (fsv. forvita efter mlt. vorwiten)
- 191 f *bespäda* späda ut
- 195 *så* lika
- 199 *sijdwördat* missaktat, vanvördat (fsv. sivirdha)
- 201 f *Landskap* länder; se SAOB *Landskap 1a*
- 203 *Apollinis Systrars* Apollos systrar, muserna
- 203 f *namnuppräknningen* har Spegel hämtat från Petrus Scriveris brev till van Dyck i Daniel Heinsius' *Niederduytsche Poemata*. Spegel har utelämnat Ron-sard och i stället satt in Boccaccio och Sidney. Olsson 1963 s. 49 not 57

- 203 *Zanazarius* Jacopo Sannazaro (1456–1530), italiensk diktare, känd för sin herderoman *Arcadia*
- 203 f *Politianus* Angelo Poliziano (1454–94), italiensk diktare vid Mediceernas hov i Florens, känd bl.a. för *Stanze per la giostra*, Stanser för torneringen
- 204 *Boccaccius* Giovanni Boccaccio (1313–75), italiensk författare, berömd för *Decamerone*
Bartas Guillaume de Saluste Du Bartas
Sidney Philip Sidney (1554–86), engelsk poet, som i renässansens anda försvarade poesi på folkspråket
Heynsius Daniel Heinsius (1580–1655), holländsk renässanspoet
- 208 Marg. Vid: *Plutarchi librum etc.* se Plutarchos' bok om hur skalder bör läsas utan skada för ungdomen
- 211 *Eenfaldige* olärda
- 215 Marg. Vid: *Heynsij præfation: ad Encomium Bacchi* se Heinsius' företal till Bacchi lov (i *Niederduytsche Poemata*)
- 224 *besynnerliga* särskilda
- 225 *uti Carmine Lyrico* i lyriken
uti Elegiaco i elegier
- 226 *uti Heroico* i heroisk poesi (epik)
- 226 f *Elegos* elegier
- 227 f *Ovidius och Propertius* ansågs som elegiens mästare
- 229 *Jambica* jambisk vers
- 229 f *Hendecasyllaba* elvastavig vers
- 230 *Hexametra* hexametervers
- 232 *in Lyricis* (lat.) i lyrik
in Heroicis (lat.) i heroisk vers
 Marg. Vid: *Horat: lib: 4. Ode 3* Se Ode 3, bok 4 hos Horatius
- 234 *heller* hellre, snarare
- 236 *Quintilianus* Marcus Fabius Quintilianus (ca 35–ca 96), romersk talare och retoriker. Citatet ur Quintilianus har Spegel hämtat från Georges de Scudéry's »Preface till Alaric», som dock tillskriver Aristoteles det: »Mais ces Episodes ne doivent pas estre ceux dont parle Aristote: Quia sic Poetae placuit»
- 236 *wid Handen* till känna
sic placuit Poetae så har det behagat poeten
- 238 *Materier* ämnen
- 239 f *Andelig Epopæa* andligt epos
- 240 *Episodi* (lat.) episoder
- 243 ff går tillbaka på Rapins *Réflexions sur la Poétique* (1675): »que les vers ne sont pas supportables, quand ils ne sont que mediocres, & qu'ils sont ridicules, dès qu'ils ne sont pas admirables»
- 245 *ridiculi [...] admirabiles* (lat.) verserna är löjliga, såvida de inte är beundransvärda
- 248 ff *Neque [...] Poetam* Horatius' *Sermo liber primus* IV:40 ff. (det rätta är

- dock »[...] si qui scribat [...]»): Ty inte kan man säga, att det är nog att formulera rytmiska rader. Inte heller bör man räkna någon som skald, om han liksom jag använder en stil nära vardagsspråket
- 252 f *Virgilius* [...] *Theocrito* syftar på att Vergilius imiterade Theokritos, när han skrev *Bucolica*
- 254 af *Hesiodo* [...] *Georgica* Vergilius imiterade i någon mån Hesiodos' *Verk och dagar*, när han skrev *Georgica*
Parthenio vem som åsyftas är osäkert; känd är bara en poet Parthenios, som hjälpte Vergilius' vän Gallus och skrev kärleksberättelser
- 255 *Pisandro* Pisandros, episk diktare från Rhodos ca 600 f. Kr.
Ennio Quintus Ennius (239–169 f. Kr.), romersk diktare, som skrev det historiska eposet *Annales*
Liv: *Andronico* Livius Andronicus (ca 284–ca 200 f. Kr.), romersk diktare som översatte *Odysséen*
Lucretio Titus Lucretius Carus ca 98–55 f. Kr.), romersk diktare, känd för hexameterlärodikten *De rerum natura*
- 255 f *Homero* Homeros, som Vergilius imiterade
- 256 f *Stadius Papinius* Publius Papinius Statius (ca 40–ca 96), romersk diktare, författare till eposet *Thebaïis*, som imiterar *Aeniden*
- 257 *Silius Jtalicus* (ca 25–101), romersk diktare, som imiterade Vergilius i eposet *Punica*
Claudianus Claudius Claudianus (ca 375–ca 404), romersk diktare, som bl.a. skrev det mytologiska eposet *De raptu Proserpinae*
Mantuanus Spegel syftar på Vergilius, som var från Mantua och kallades Mantuanus. Det är dock förvillande, att S. nämner honom bland silverålderns skald
- 258 *förty* för att
- 266 f *Nec minimum* [...] *deserere* Horatius: *De arte poetica* 286 f, Övers. De förtjänar ej ringa ära för att de vågat gå ur grekernas spår
- 268 *snypligit* snöpligt, hånfullt
- 270 f *imitatorum servum pecus* imitatorernas föraktliga boskap
- 272 Marg. *Clem. Alex. in Stromat.*: kyrkofadern Clemens av Alexandria (ca 150–216) i *Stromateis* (Lappverk). Övers. av grekiskan: Den grekiska filosofin är, liksom nötter, inte helt och hållet ätbar
- 274 f *Toscanske Gjgan* syftar på den stora traditionen från Petrarca, vari kärlekslyriken intog en central plats
- 275 *girnas* (isl.) vill, önskar
- 276 *billigt* med skäl
- 282 *Macrobius* Ambrosius Theodosius Macrobius, romersk författare på 400-talet e. Kr. Vilka regler S. syftar på är oklart
Scaliger Julius Caesar Scaliger se komm. ovan rad 1–7
Vossius Gerard Johannes Vossius (1577–1649), holländsk lärd, författare till mycket använda handböcker i retorik

- 282 f *Castelvetro* Lodovico Castelvetro (1505–1571), italiensk diktare, som bl.a. översatte och kommenterade Aristoteles' *Poetik*
- 283 *Riccobon* den italienske kritikern Ricobono (d. 1599), som polemiserade mot Scaliger och bl.a. skrev en kommentar till Aristoteles' *Poetik* och *Retorik*
- 286 *Tassus* syftar sannolikt inte på den kände diktaren Torquato Tasso utan på hans fader Bernardo Tasso, som liksom Castelvetro förfäktar denna åsikt. Se Katharine Everett Gilbert & Helmut Kuhn: *A History of Esthetics* s. 196
- 286–294 Jfr Georges de Scudéry's »Preface [till] Alaric»: »cet Autheur [= Castelvetro] dit qu'Empedocles, Lucrece, Nicandre, Hesiode, Virgile, et plusieurs autres qu'il nomme, ne sont pas Poetes, parce que les sciences sont traitées dans leurs Ouvrages. Il devoit donc degrader Homere comme les autres, et plus que les autres»
- 289 *Empedocles* (ca 490–436 f. Kr.), grekisk filosof och diktare
Nicander Nikandros, grekisk diktare på 100-talet f. Kr., som skrev medicinska lärodikter
- 291 f *Calliopes Dör* den sköntalande musans dörr
- 297 f *Omne tulit [...] monendo* Horatius' *De arte poetica* 343–344, Övers.: Skaldens uppgift är att gagna och roa, att formulera ord som på en gång behagar läsaren och hjälper honom att leva
- 304 *skiälligare* rimligare
- 314 f *Nulla [...] papyro* Juvenalis' sjunde satir v. 100 f. Övers.: Utan hänsyn till begränsning uppgår sidorna till tusen och högen av papper leder till ruin
- 316 *Augustinum* kyrkofadern Aurelius Augustinus (354–430)
- 317 Marg. *Augustinus tom. 7. Libr. de anima & ejus origine* del 7 av Augustinus' bok om själen och dess ursprung
- 324 *bullersam* orolig
- 327 *Halcyones* om halkyonerna (kungsfiskarna) ansåg man att de krävde fullständigt lugn för att ruva ut äggen. Se vidare V: 1027
- 330 ff *Hunc [...] Jmpatiens* Juvenalis' sjunde satir v. 55 ff. Övers.: En av det slaget som jag inte kan visa på själv utan bara känna vara gjord av en själ som är fri från bekymmer och inte behöver känna någon bitterhet
- 333–339 syftar på föreställningen att ruset gav poetisk inspiration
- 338 f *Nulla valere [...] potoribus* citat från Horatius' *Epistulae* 1.19.2 (där det dock heter: nulla placere diu etc.) Övers.: Dikter, som skrivs av vattendrinkare, kan inte länge leva och behaga
- 344 f *Dum furit [...] capilli* Martialis 10, 20 (19), 19–20. Övers.: Medan Bacchus rasar, medan rosen härskar, medan håret dryper av olja
- 352 f *Totos [...] virtus* hämtat från Statius' *Thebaid* I: 416 f. Övers.: Ingjuten i alla hans lemmar härskade stor mannakraft i hans småvuxna kropp
- 356 *åtskillige* olika slags
- 357 *Annorlunda [...] annorlunda* på ett sätt [...] på ett annat
- 358 *Theseus* grek. hjälte
Jxion och *Eteocles* är här litterära typer, som var och en talar om sin roll. Ete-

- okles är Antigones bror som förekommer i Aischylos' *De sju mot Thebe*, och Ixion finns först hos Pindaros och sedan ofta hos Horatius
- 359 *fägre* vackrare
- 361 *Cato* den romerske politikern Marcus Porcius Cato d.ä. (234–149 f. Kr.) var känd för sin kärva moralism
så lika
- 362 f *Sappho* grekisk skaldinna på 600-talet f. Kr.
- 363 *Demodocus* blind rapsod i *Odysseen* bok VIII, som sjöng om kärleken mellan krigsguden och kärleksgudinnan
- 364 *Martis* (lat.) genitiv av Mars, krigsguden
Veneris (lat.) genitiv av Venus, kärleksgudinnan
- 374 *Aristoteles* (384–322 f. Kr.), grekisk filosof, som var Alexander den stores lärare och som bl.a. skrev *Physica* om världen och dess uppbyggnad
Marg. Bonaventur: den italienske skolastikern Giovanni di Fidanza Bonaventura (1221–1274)
- 376 *Naturens Genius* den medfödda begåvningen
- 377 *Apulejus* Lucius Apuleius (ca 124–ca 180), romersk författare
- 379 *Plato* Platon (427–348/7 f. Kr.), grekisk filosof; *Spiegel* syftar snarast på dialogen *Timaos* *Hermes* Hermes Trismegistos, »den trefalt störste Hermes», benämning på författaren till de under senklassisk tid skrivna »hermetiska skrifterna», som åtnjöt stor berömmelse under renässansen *Tzetzese* Johannes Tzetzes (ca 1100–ca 1180), bysantinsk lärd, som bl.a. skrev *Chiliades*, en omfattande mytologisk-historisk lärodikt *Theophrastus* (372–287, grekisk filosof, författare till en samling av de tidiga naturfilosofernas tankar *Proclus* Proklos (410–485 e. Kr.), grekisk nyplatonisk filosof
- 380 *Plotinus* den grekiske filosofen Plotinos (204–270 e. Kr.)
Jamblicus (ca 330 e. Kr.), grekisk nyplatonisk filosof
grannerliga noggrant
- 384 *Basilus* den grekiske kyrkofadern Basileios (ca 330–379), som skrev den *Hexaameron* i nio predikningar som blev utgångspunkten för hexaameronlitteraturen
- 385 *contra [...] prima* (lat.) mot grekerna, om världen och den första materien
- 386 *Nazianzenus* den grekiske kyrkofadern Gregorios av Nazianz, död ca 390
in hymnis suis (lat.) i sina hymner
- 387 *Theodoretus* bibelkommentatorn Theodoretus av Kyros, död ca 453
Orat: in ill: verb: In principio creavit Tal över ordet »I begynnelsen skapade»
- 388 *Gregorius Nyssenus* den grekiske kyrkofadern Gregorios av Nyssa (ca 335–ca 394)
Libro [...] opificio (lat.) bok om människans skapelse
- 389 *Isidorus Hispalensis* Isidor av Sevilla (ca 560–636), spansk lärd, skapare av en berömd encyklopedi *de natura rerum* om tingens natur
- 390 *Isidor: Pelusiota* egyptisk munk på 400-talet, bekant för sina tusentals brev *περι τῆς τοῦ παντός δημιουργίας* Om alltets skapelse
- 391 *Ambrosius* (340–397), latinsk kyrkofader, som bl.a. skrev en *Hexaameron*

- Nemesius* den grekiske kyrkofadern Nemesios på 400-talet, biskop i Emesa, som skrev *De natura hominis*, ett verk som haft betydelse för Pico della Mirandola och varur även Spegel hämtat tankar om själens förmåga
- 394 *Sedan* därtill *Philo Judæus* Filon från Alexandria, grekisk-judisk filosof (ca 30 f. Kr.–ca 50. e. Kr.)
Lib: 2 [...] *Dei* (lat.) Två böcker om världens skapelse och Guds rike
- 396 *Anastasius Sinaita* munk på Sinai, författare till flera skrifter
anagogicas [...] *Hexaemeron* (lat.) anagogiska (uppbyggliga) betraktelser om Hexaemeron
- 398 *Andreas Sunonis* Andreas Suneson (d. 1228) dansk teolog, som skrev bl.a. *Hexaëmeron*, en utläggning av den samtida teologien
- 401 *Johannes Picus Mirandula* Giovanni Pico de Mirandola (1463–1494), berömd renässansfilosof, ur vars *De dignitate hominis* Spegel hämtat tankar om människosjälens höghet
heptaplo (lat.) syftar på *Heptaplus*, ett verk som behandlar skapelsen
- 403 *Joh. Arendt* Johann Arndt, tysk teolog (1555–1621), som bl.a. skrev den mycket lästa *Vier Bücher vom Wahren Christenthum Wolfgangus Fabricius Capito* (1478–1541), reformert teolog, som skrev *Explicatio in Hexaëmeron*
- 406 *Molina* Luis Molina, portugisisk jesuit (1535–1600), som var mycket omstridd
- 408 *Petavius* Dionysius Petavius (1583–1652), lärd fransman med stort författarskap i skilda genrer
- 410 *Eugubinus de Cosmopœia* Eugubinus Steuchus (död ca 1550) skrev på latin *De perenni Philosophia*, ett encyklopediskt arbete präglat av nyplatonism och synkretism. Se J. Nordström 1924 s. XLIV ff
- 410 f *Hieronym: Zanchius* Girolamo Zanchi (1516–1590), italiensk lärd, som skrev en genesiskommentar *De operibus Dei intra spatium sex dierum creatis opus*. Se Olsson 1963 s. 40 och not 9
- 412 *Ægidius Gutman* Spegel syftar på dennes *Offenbarung Göttlicher Majestät*, skriven 1575, tryckt 1619. Se Olsson 1963 s. 37 not 1
- 412 f *Fraternitate Rosæ Crucis* Rosencreutzarnas brödraskap
- 416 *Lancelott Andrews* Lancelot Andrewes (1555–1626), engelsk teolog, vars predikningar haft betydelse för Spegels predikokont
Episcop: Wincetr: (lat.) biskop i Winchester
- 417 *Genes.* Första Mosebok
- 418 *Francisc. de Verulamio* Francis Bacon (av Verulam; 1561–1626), berömd engelsk filosof
Phænomenis Universi (lat.) Universums fenomen (1622)
- 419 *Abecedario naturæ* (lat.) Naturens ABC-bok
Magnalibus naturæ (lat.) Om naturens stora ting
- 423 *Lucretius* Titus Lucretius Carus (ca 98–55 f. Kr.), vars hexameterlärodikt *De rerum natura* handlar om världsalltet och dess lagar
- 423 f *Ovidius* Spegel syftar på Ovidius' *Metamorfoser*

- 425 *G. de Saluste, Seigneur du Bartas, Anno 1580* Du Bartas' verk utkom redan 1578, men Spegel tycks ha känt det i en upplaga av 1580; se Olsson 1963 s. 30 Marg. *Vid. Petr. Scriverij Epist: [...] Vid: [...] Buchneri Epist: ad Opitium* Se Petrus Scriver's dedikationsbrev till högvärdige herr Jacob van Dyck, som satts före belgaren Heinsius' dikter; se Buchners brev till Opitz. Scriver skrev ett brev som infogades i Daniel Heinsius' *Niederduytsche Poemata*; den kände kritikern August Buchner (1591–1661) offentliggjorde ett viktigt brev till vännen Martin Opitz' (1597–1639), där han lade fram sin poetik
- 429 *Alessandro* italiensk diktare, som skrev *Genialium dierum libri sex*. Detta är dock ingen imitation av Du Bartas' skapelsedikter utan en samling kåserier efter mönster av Aulus Gellius' *Noctes Atticae*. Om missförståndet se Olsson 1963 s. 29 not 31
- 430 *Silvester* Joshua Sylvesters översättning av Du Bartas kom ut 1609 och har spelat en viktig roll för engelsk 1600-talspoesi, bl.a. för Milton, då han skrev *Paradise Lost*
Zacharias Heyns (1566–1638) gav 1616 ut den holländska översättning som Spegel använde
- 431 *Hubnerus* Tobias Hübner (1577–1636) översatte Du Bartas till tyska. Hans *Erste Woche* skrevs 1622 och utkom 1631
Werder Dieterich von dem Werder (1584–1657) översatte inte Du Bartas. Om misstaget och en förklaring till det se Olsson 1963 s. 29 not 31
M. Andreas Arebo Anders Arrebo (1587–1637), vars *Hexaameron* kom ut genom sonens försorg år 1661 och blev Spegels närmaste förebild.
- 435 f *Sacros [...] Aganippen* Ausonius, *Mosella* 446–447. Övers.: som brukar störta sig över Aonidernas heliga flöden och dricka Aganippes källa i botten
- 438 *Jul: C: Scaligero* Julius Caesar Scaliger, vars *Poetik* (1561) för lång tid framåt blev den mest inflytelserika
- 439 *Parnasso* skaldekonstens berg
Marg. *Fullers Holy State* Thomas Fuller (1608–61), engelsk författare. Hans *Holy State* (1642), en för sin stil, kännetecknad av skarpa sentenser, berömd traktat i moralfilosofi, fanns i Spegels bibliotek och torde ha betytt mycket för honom
- 441 *Jnfall* tankar
- 450–457 Spegel har hämtat de italienska namnen från Hofmannswaldaus »Vorrede», där de dock tjänar till att visa att italienarna under trehundra år inte har åstadkommit något nytt utan bara imiterat Petrarca: »Maßen denn Petrarca, so viel lange Zeit der nachfolgenden Poeten Richtschnur gewesen/ und Aristo in seinem Orlando, Tasso in seinem Jerusalem, Guarini in seinem Hirten-Spiele/ Marini in seinem Adone, Caporale in seinem spitzigen Spott-Reimen/ Fulvio Testi in seinem artigen Gesängen/ Achillini in seinen Sonnetten, Gratiani in seinem Granata, und hundert andere mehr [...] in der Schreibens-Arth nichts neues vorzeigen können». Olsson 1962 s. 236
- 449 *efter* eftersom

- 450 *Petrarcha* syftar på att P. var berömd för sina kärleksdikter till Laura
- 451 f *Ariostus och Boyard om Rolando* de italienska poeterna Ludovico Ariosto (1474–1533) och Matteo Boiardo (ca 1441–94) skrev bägge epos om hjälten Roland, Rolandssångens hjälte: *Orlando furioso* resp. *Orlando innamorato*
- 452 *Tassus* Torquato Tasso (1544–95), som skrev eposet *Gerusalemme liberata*
Marino Giambattista Marino (1569–1625), italiensk barockpoet, som bl.a. skrev eposet *Adone*
- 453 *Guarini* Giovanni Battista Guarini (1538–1612), italiensk barockpoet, författare till det mycket spridda herdedramat *Il pastor fido*
Chapelain Jean Chapelain (1595–1674), fransk diktare och klassicistisk kritiker, som skrev eposet *La Pucelle d'Orleans* om Jeanne d'Arc
- 454 *Spencer* se ovan komm. t. r. 167
Cowley Abraham Cowley (1618–67), engelsk barockpoet, som Spegel imiterat i sin psalmdiktning och som skrev en cykel kärleksdikter, *The Mistress*
- 456 *Caporales* Cesare Caporali (1531–1601), känd som satirpoet
Fulvii Testi Fulvius Testi (1593–1646), italiensk poet
- 457 *Achillini* Claudio Achillini (1574–1640), italiensk poet
- 458 *Versus [...] canore* innehållslösa verser och klingande strunt; Horatius, *De arte poetica* 322
- 459 *lida tåla*
- 461 *Marot* Clement Marot (1496–1544), fransk diktare i många genrer
Ronsard Pierre de Ronsard (1524–85), den mest berömda franske renässanspoeten
Chambrun obekant
Serres möjl. Jean de Serres, fransk historiker under andra hälften av 1500-talet
- 462 *Malherbe* François de Malherbe (1555–1628), fransk diktare och kritiker
Scudery Georges de Scudéry (1601–67), fransk författare
Theophile Théophile de Viau (1595–1626), fransk barockdiktare, dömd till döden för fritänkeri
Saint Amant Marc-Antoine Girard, Sieur de Saint Amant (1594–1661), fransk barockpoet
- 463 *Moliere* egentl. Jean-Baptiste Poquelin (1622–73), berömd fransk komediförfattare
Corneille Pierre Corneille (1606–84), berömd fransk dramatiker
- 468 f *Philanders Syner* den tyske författaren Johann Michael Moscheroschs (1601–69) prosasatir *Gesichte Philanders von Sittewald* (1643)
- 469 *Gryphii Grafshriften* den tyske barockdiktaren Andreas Gryphius' (1616–64) *Kirchhofsgedanken*
- 469 f *Harsdörfers Samtaal* den tyske diktaren Georg Philipp Harsdörffers (1607–58) *Gesprächsspiele*
- 470 *Lohensteins tragœdier* den tyske barockförfattaren Daniel Casper Lohenstein (1635–83) skrev en rad på sin tid berömda tragedier

- 471 *Telepho* Telephos, son till Herakles och Auge, förekommer i fragment från alla de tre stora grekiska tragöderna
- 472 *Oreste* Orestes, huvudperson i Aiskylos' *Orestien*
Cid huvudperson i bl.a. Corneilles tragedi *Le Cid*
Tartuffe huvudperson i Molières komedi med samma namn
- 474 *Alcithoon* [...] *Fausti* obekant
 Marg. *Vid. P. Pithæi notas* Se P. Pithæus' anmärkningar
- 475 *gunstigt* välvilligt
- 476 *Benägenhet* nåd
- 484 *Glaas Fönster* en tidig variant av talesättet »den som sitter i glashus etc.»
- 486 *dy wår tyvär*
- 486 f *Pallas* [...] *Gorgonis Hufwud* anspelar på att Gorgos' huvud med sin förstenande blick skänktes åt Pallas Athena, som satte det i sin egid
- 491–494 Jfr Lohensteins företal till »Blumen»: »daß er [Maro] in seinem letzten Willen seine güldene Eneis dem Varrus und Tocca vollends auszubeßern/ als durchs Feuer zuvertilgen anbefohlen habe»
- 491 *Tucca* [...] *Varius* enligt Servius' Vergiliuskommentar från 300-talet gav L. Varius Rufus och Plotius Tucca på befallning av Augustus ut Vergilius' *Eneid* utan tillägg och nämnvärda ändringar
 Marg. *Censores Æneidos Maronis* granskare av Vergilius' *Eneid*
- 492 f *wår Augustus* Karl XI; syftar på att Spegel gav ut *Guds Werk och Hwila* med kungligt tillstånd och stöd
- 493 *Zoilus alexandrinsk* homerskritiker, som ansågs småskuren och pedantisk
Carbilius obekant
- 494 *afbeder iagh* ber jag att få slippa
- 495 Marg. *Senec*: den romerske filosofen Lucius Annaeus Seneca (ca 4 f. Kr.–65 e. Kr.)
Ferre [...] *recusat* Ingen vägrar att bära den lott, som alla kan uthärda
quam Sortem 1685 har tryckfelet *quamSortem*
- 497 *förtryter* harmas över
- 500 *Romäre* lärdom, upplysning
- 503 *Tanti est, ut placeam tibi, perire!* Så viktigt är det att gå under (dö) för att behaga dig
- 504 *ther* därest, om
- 505 *Jnsaga* invändning
- 505 f *föregifwa* framhålla
- 506 *äfwen som* liksom
- 507 *genom Stiltigan* genom att tiga stilla
- 508 *Plinius* Gaius Plinius Caecilius Secundus d. y. (ca 61–113 e. Kr.), romersk författare, känd för sina brev
- 509 Marg. *Plin: l. 7. Ep 25*. Plinius, bok 7, brev 25.
- 509 f *Hoc amplius* [...] *reverentur* Detta lyckas de bättre med, som tiger, eftersom de genom sin tystnad visar respekt för ett förnämligt verk (citat från Plinius d.y. brev VII, 25)

- 511 *Clem: Alexandrinus* den grekiske kyrkofadern Clemens av Alexandria (ca 150–216)
 515 f *Fåfängia* slöhet
 516 *Styggelse* orenhet
 517 Marg. *Philostratus* se komm. t. r. 519
 519 *then samme* syftar på *Schrift*
Apollonius Apollonios av Tyana, vandrande filosof och undergörare under århundradet före Kr., vars biografi skrevs av *Philostratus* på 200-talet e. Kr.

MERCURIUS Til Thet Ädla och Dygdesamma Sweriges Frutimmer

Denna »Tillägnan» tycks ha blivit tonsatt, då en politisk dikt från kriget i Skåne 1709–10 med början »Skåne siunger och qwillar» har melodihänvisning till den. Se handskrift i W 45, Linköping.

En troligen äldre version av denna »Tillägnan» finns i avskrift i A. Löfman: Blandade ämnen. Originaler, Öfwersättningar och Afskrifter på vers och prosa af Anders Löfman i Stagneliiskolans bibliotek i Kalmar. Versionen, som är avtryckt i Olsson 1963 s. 461, lyder:

DEDICATION

Genom hwilken thet Poetiska Hexaameron bleff Roselina förärat

Ädla Nymf, vårt Sweriges bloma,		Som til Eder tienst allena	
Skönsta Frigga, Pallas froma,		Schrefwet är med tankar rena,	
Phoebis Syster, Hebes frenka		Men med een osnyggan penna	
Eder will Jag ödmiukt skenka		Thet iag gerna wil bekenna,	
Thenna litzla dichten min;	5	Och mig döma med min röst:	5
Hwilket är een fattig gåfwa		Dock så lenge Jag kan schrifwa	
Moot then dyra wijshetz háfwa		Och jag må blant Skalder blifwa	
Och the liufig-lärde tankar		Skal Ehrt Nampn bland Nymfer reknas	
Hwilka Clio städse sankar		Och hwart år å nyo teknas	
I Ehrt gyllne minnes skrijn.	10	Uppå Ewighetens bröst.	10
Kunde Jag i Demant schrifwa,		Ja Pandora, Jovis dotter	
Och hwart ord een Perla blifwa,		Adons brud, Lucinae dotter,	
Kunde Jag med Solens strima		Andra Juno, fierde Charis	
Måla hwadh som Jag wil rima,		Fägre Venus än then Paris	
Wore slijkt ändå ej wärdt	5	Thet gulddyra äplet gaaf:	5
At J skullen med behaga		När Ehrt lijf på Jorden endas,	
Thet i Edra händer taga		Wil Jag i Cypres förwändas,	
Mykket mindre thet berömma,		Ty utaf all werldzlig ära	
Ty hwadh Eder tekkes drömma		Wil iag aldrig meer begära	
Öfwergåår hwadh Jag haar lärdt.	10	Än at waxa på Ehr graaf.	10

Dock som J blant alle lärde
 Hållen them i högste värde
 Och the böcker gerna läsen
 Som om werldzens Äfl och wäsen
 Schrifwa, fast thet än är slätt. 5
 Så will Jag och wist förmoda,
 At Ehrt hierta dygde-goda
 Skall och låta sig behaga
 Och til wälmeent offer taga
 Thetta ringa rime-sätt. 10

H: Spegel

- 1:1 *FRida* sköna (isl. fríðr), upptaget av Stiernhielm i *Hercules* 103
 1:3 *Pindo* Pindus, musernas berg
 2:4 *Aglaja* en av de tre gratierna
 4:3 *dy* därför
 wjts Ord vitsord (om att han talar sant)
 6:1 *Junos Macht* Juno var den högsta gudinnan i klass. mytol.
 Thaliæ Tunga Thalia var teaterkonstens musa
 6:2 *Friggæ Fägring* Frigga var den sköna kärleksgudinnan i nord. mytol., motsv.
 till Venus
 6:6 *Guld-Äplet* anspelar på den grekiska sagan om guldäppet, som skulle ges åt
 den skönaste kvinnan
 7:1 *Pandora* enl. klass. mytol. förvarade P. i en ask alla lidanden. Då hon trots för-
 bud öppnade asken, spreds olyckorna över världen
 7:2 *Pallas* vishetens gudinna i grek. mytol.
 Flora blomstergudinnan i rom. mytol.

SEd me [...] clivo Vergilius: *Georgica* III:291 ff. Övers. (Kleberg): Fram längs en
 otrampad stig på Parnassen min iver dock för mig./ Vågar som ingen poet har
 förut beträtt vill jag vandra/ ned mot Castalias våg på en långsamt sluttande
 gångstig.

Lucretius den romerske diktaren Lucretius Carus' (94–55 f. Kr.) *De rerum natura*
 I: 926 f

A Via Pieridum [...] haurire Övers.: Jag genomströvar musernas avlägsna trakter,
 som ej tidigare nötts av människofötter. Jag gläder mig att nå orörda källor och
 dricka ur dem.

Jwvenal den romerske satirikern Decimus Junius Juvenalis (ca 55–135 e. Kr.)

RIdentur mala [...] laudant Övers.: De som skriver dåliga dikter blir utskrattade,
 men de gläder sig, när de skriver, och beundrar sig själva och berömmar sig till
 och med, om du tiger. Raderna är inte från Juvenalis utan från Horatius, *Epist.*
 2.2. 106–108

Til Alle Milde och Benägne Läsare

- 1:2 *Giga* fiol
 1:3 *Parnassi Klint* Parnassens berg var musernas boning
 1:6 *hint* hunnit upp, nått fram
 2:6 *Phœbum* Phoebus, Apollon, skaldekonstens gud
 3:4 *snälle* skickliga
 6:6 *Deel* lott, vinst

ἄνθρώπων [...] αἰεί Citatet är, som professor Stig Rudberg vänligen meddelat, inte från Homeros. Första raden är av Theognis (799) och lyder i övers. Ingen människa på jorden är otadlig. Andra raden är korrumperad men går, som professor Jerker Blomqvist meddelat, tillbaka på Quintus från Smyrnas *Posthomerica* 4.379, som lyder: ἀνδράσι γὰρ πινυτοῖσι πέλει νόος ἥπιος αἰεί och kan översättas: Förståndiga män har alltid ett mild sinnelag. I 1705 har raden ändrats utan att det blivit rätt: ἀνδράσι μὲν πνοτῶ ησι πελει νόος ἥως αἰεί.

Horat: Lib. I. Epist. 18 v. 39.

Nec tua [...] reprehendes Övers.: Du skall varken prisa dina egna intressen eller klandra andras

Cum tua [...] tua Martialis epigram I: 91. Övers. (Håkan Strömberg):

Fast du ej själv kommer ut med din bok, mina dikter du hånar.

Gör på kritiken slut, Laelius, eller kom ut!

Finem recti [...] habet Övers.: Jag vägrar anse att kvaliteten på verket kan avgöras av om man ropar »Bravo» eller »Utmärkt». Ty hela detta beröm måste skärskådas. Vad kan inte ligga däri? Raderna inte från Juvenalis utan från Persius I 48–50

Comic. Terentius' komedi *Adelfi* 98–99

HOmine imperito [...] putat Övers.: Det finns ingenting mer orättvist än en okunnig man, som endast anser det han själv gör som rätt

Er: Putean. Erycius Puteanus (1574–1646), berömd nederländsk historieskrivare

Omnibus non placere, Virtutis signum est Övers.: Att inte behaga alla är tecken på Dygd

Til Alle Omilde Baakdantare

Denna tredje tilläggnan är riktad till de hänsynslösa felfinnarna. Det var kutym att man på detta sätt vände sig också till dem som var ute för att finna fel. För genren se T. Wretö: »Momus – gudars och skalders gissel», *Samlaren* 1980 s. 45–68. Rubriken *Baakdantare* belackare, förtalare, klandrare

3 f *visa Benäget* var vänlig visa

7 *Dock fast* även om

- 10 *på honom Lyte lade* klandrade honom
 12 Raden anspelar på »På Månan som en Hund skäller opå», som Stiernhielm ställde framför sin *Hercules* i utgåvan 1658
sköter bryr sig
 13 *Arghet* ont sinne
så frijt lika gärna

Ebræ. Hebréerbrevet

Syrac den apokryfiska Syraks bok

Tertullian: kyrkofadern Tertullianus (ca 160–220)

QUod colimus [...] Majestatis sue (lat.) Övers.: Det vi dyrkar är den ende Guden, som till ära för sitt majestät ur intet har skapat hela denna värld med alla element, kroppen och själen med hjälp av sitt befalande ord, sitt ordnande förnuft och sin mäktiga kraft

Ambrosius kyrkofadern Ambrosius (ca 340–397)

Divinæ Majestatis [...] manifestetur Övers.: Ett tecken på Guds Majestät är denna världen, för att Guds vishet skulle visas genom den

A Jove principium Musæ! Jovis omnia plena! Övers.: Från Jupiter kommer Musernas ursprung. Allt är uppfyllt av Jupiter

Företal til Herren Gud Then Alzmächtige Skaparen

Företal til Herren Gud har som förebild Arrebos *Fortale til Skaberen*. Något motsvarande finns inte hos Du Bartas. Spegel skiljer sig dock på olika sätt från Arrebo. Dennes jämförelse av Gud med en tältmakare, en pärlstickare, byggmästare, rörmästare, trädgårdsmästare, fiskmästare och skolmästare har han inte övertagit. I stället har han byggt ut lovsången med bibelinspirerade högstämnda rader, där Psaltaren 104 gett de viktigaste bidragen.

1 Arrebo 1	O Almæchtige Gud, al Verdens Skaber oc HErre
7 Arrebo 3	Herlighed er din dragt, oc Lius dit Klædebon hvide!
31–40 Arrebo 13–22	
31 Arrebo 13	Ziirlig Demanten er, saa oc den røde Rubine:
33–36 Arrebo 15–18	Perlerne stickis næt tapetet herligt at pryde:
Stjernerne bedr' er sæt', hves Orden ingen kand bryde.
Aldrige nogen tiid slig grundvold Mestere lagde,
Ingen i Verden viid slig Bygning muured' oc magde:
37–39 Arrebo 20–22	Bjerget saa højt oc rankt med Klipper brede ja runde,
Icke med Pæl til styt, paa piller Stæne ved giære;
Men paa været saa blødt, som Hafvet icke kand bære.

- 55–58 Arrebo 28–30 Fuglen der Skaalen naaer, der segler Svanen hin hviide,
Aanden der dycke maae der med sin' Ellinger spiller,
Tryggelig gaasen graa paa Tuen sofver och hviler.
- 73–74 Arrebo 45–46 Orphei Harpe gaaer, men Hafvet springer oc spiller,
Lutten Apollo slaaer, men Fisken tumler oc driller.
- 89–100 Arrebo 65–76 Dage sex, stod det paa, alting, af intet, bereddis,
Siuvende hviilte saa, oc ved de Gierninger glæddis.
Værdelig om sligt verk nu skuld' oc kunde beregnis,
Maatte mig vel nu stærk en Engle-tunge tilegnis,
Palladis Viisdoms Skriin vil her fuld snarlig udtømmis,
Oc *Demostenes* fiin for tungen lidet berømmis.
Skulde her hørís ret sligt u-begribelig Under,
Øret var alt for slet det Hiertet icke begrunder.
Er ej bedre for raad, vi os dig, Skaber, tilvende,
Bede med Suck oc graad du vilt din hellig Aand sende:
Hvilken i første tiid den raa materie qvegte,
Varmed' af Kraften bliid oc ret som Hønnen udklegte:
- 101 Arrebo 79 Flydende gjør min Pen den drif med Fingrene dine,
- 104 Arrebo 82 Du, ô Skabere kier, lær dummen tungen at røre
- 106 Arrebo 84 Hermed i Jesu Nafn vi saa til Arbeydet skriide.

2 *sneller i Weet* klok

Witter i Tungone vältalig

4 *Dråpliga* völdiga

6 *Och tina Tanckars Diup* jfr Ps. 92: 6 »tine tanckar äro så swära diwpe»

10 *rätt aldrig* aldrig någonsin

11 Jfr Klag. 3: 23 »Uthan hon [Barmhertigheeten] är hwar morgon nyy»

12 *sig [...] ymbnar* blir fruktbart

13 *föröda* bortslösar

14 *margfallelig* på många sätt

15 *Endalös* oändlig

16 *skångrar* darrar; ordet sydsvensk (skånsk) dialekt

wredliga vredgat

17 *helgd* helighet

til Foota för (Guds) fötter

19 *tit liungande* din blyxt

21 *Himla-Stodarna* himmelens pelare; jfr Job 26: 11 »Himmelens stodar skälfwa»

22 *hyy* färg

- förblandade* sammanblandade
- 24 Jfr Job 26: 5 »The Reser ängslas under Watnen»
- 30 *all* pluralis
Slögder handgjorda ting
- 36 *Grundlöst* utan grund, fritt svävande
- 37 *resiga* höga
- 38 *Fiolar* bjälkar (isl. fjöl, 'bräde')
- 39 *Men* utan
- 41 ff jfr Job 26: 7 »Han sträcker ut Noordan på ingo och hänger Jordena uppå
intet Watnet samlar han i sine skyar och skyiarna reffna icke ther under»
- 42 *Ymbn* ymnighet
- 48 *Råmäre* gränsmärke
- 49 *haa gång* går
- 50 *Diurgård* inhägnad för vilda djur
- 51 *Torst* törst
- 52 *mångfall* mångfaldiga
- 53 *til see* att se på
- 55 *koxar* tittar; man menade att örnarna hade förmåga att se rakt mot solen
Änne panna
- 60 *Creaturens* de skapade varelsernas
Tarf behov
- 72 *sturlar* stolar, väsnas; ordet hos Stiernhielm *Herc.* 229
- 73 *Orpheus* forntidens mytiske sångare med förmåga att trollbinda naturen
- 74 *Phœbus* solens gud
sarliga ömt
kättias är yster, leker
- 75 *hagliga* lämpligt, passande
- 76 *Gärsim* klenod, skatt; isl. gersima; Spegel hänvisar i *Glossarium* till da. giær-
sim
görliga noga
- 78 *stichtat* ordnat
- 84 *för tig* för dig själv
- 87 *togst [...]* ann påtog dig
- 90 *tig tina* *Gerningar* glädde gladde dig åt ditt verk
- 91 *tillbörliga* tillräckligt
- 92 *höfdes* behövdes
- 93 *Palladis* gen. av Pallas
- 94 *Svada* övertalningens gudinna
- 97 *Åfl* avlande, skapelse
- 101 *oföra* svaga
- 102 *benögd* nöjd
- 104 *Dumbaste* stummaste

Första Dagens Arbete

Huvudförlagan för första dagens arbete har varit Arrebo. Arrebo lät huvuddikten fortsätta med två »anhang». Spegel har arbetat in dessa, så att sången har blivit enhetlig. Arrebo kallar sin sång »Verdens første Vges første Dag. Kand kaldis Ætiologia & Photologia Mosaica eller Første Materies oc første Liuses Skabning». Av detta har Spegel ursprungligen behållit »Photologia Första Dagens Wårck om Liuset» (så i Å och G), men redan i första renskriften i L har han gått ifrån detta och gett sången den koncisa titel som den har i trycket.

Inledningsdikten (= A)

Spegel riktar sig till den Helige Ande, medan Arrebo i åtta punkter redogör för vad sången skall handla om. Spegel överger det skolmästaraktiga schemat med punkterna och nämner bara i korthet – men också mindre konkret – vad första dagens skapelse innebär.

A 5–12 Arrebo A 3–14 Skaberen først med heeder oc ære.
 Siden hvad hans materi mon være.
 Dernest, oc hveden saadant hand hår
 Tiiden den fierd' Omstændighed var.
 Endelig, for det femte Beskrifvis
 Vilkor, som dermed kunde begifvis.
 Saasom: den Jord var øder oc tom,
 Mørket var ofver afgrunden grum,
 Der til at Guds Aand vandene ruer,
 Ligesom Fugl med Vingerne bruer.
 Liuset nu for det siette saa brat,
 Liuser oc demper mørkeste Nat.

4 *umsonst* förgäves

Bibelcitaten

Genes. Första Mosebok

Esa. Jesaja

Sap: den apokryfiska Vishetens bok

1–20 Invokation och proposition

Liksom Arrebo riktar Spegel invokationen till Gud och uppmanar allt skapat att delta.

1–14 Arrebo 1–14 HJælper, ô hiælper mig, Gud den Almæctig at priise,
 Gud den Skabere riig af konst, Gud HERren den viise.
 Himle-førsterne stærk ô hellig Engleske Skare
 Stiller priisen i værck: siung Sool; siung Maane du klare.
 Blankest' himmelske Huus forziert med Stierne mange,
 Planet-kryllende Blus fordeelt i højden der prange,
 Op! Lof Mesteren stoor: op Elementerne mæctig',
 Ild, Luft, Vandet oc Jord, Lof siger Skaberen præctig.
 [...] Hver paa egentlig viis, Stemm' i, sin Skaber at priise,
 Liiflig gaær an den Priis med Sang oc deiligste Viise.

15–20 Arrebo 15–20 Spegel følger bitvis Arrebo nära men betonar på annat sätt än denne människornas plikter mot Gud, både regenternas och alla andras. Vi finner också redan här, att Spegels gudsbild är en annan än Arrebos. Arrebo kallar Gud »Skaberen kier», Spegel betonar hans höghet.

Arrebo 15 Dyreste Konge-blod; I Førster mæctig i Skare;
 [...]

19 Hiælper, hiælper en hver med Mund, med Hierte, med Tunge
 Hellig Skaberen kier, en Dict ret hellig at siunge.

1–4 Verket inleds på klassiskt vis med en invokation, men den är riktad till Gud och inte till musan

2 *Werk – Werket* ordlek för att understryka samhörigheten mellan Guds skapelse och diktarens

3 Marg. *E. Psalm. 145 & Ps. 148*. Båda psalmerna i Psaltaren är lovpsalmer och prisar Guds storhet. Från den senare har Spegel hämtat viss inspiration: »Loffuer honom alle hans änglar/ loffuer honom all hans häär. Loffuer honom sool och måne: loffuer honom alla skjijnande stiernor» (2–3)

4 *Jnstemmer* instäm

7 *Prjsar* prisa

8 Genom att de fyra elementen nämns innefattas hela skapelsen
tienter betjänt, hjälpt

10 *talar!* tala

14 *Hwar äger gifwa Tack* var och en bör tacka

16 *bugar* buga

17 *Öfwermagar* omyndiga

18 *tillagar* rätta till

21–42 jämförelse mellan Guds skapelse och kung Salomos härlighet

21–30 Jämförelsen med Salomo har Spegel från Arrebo 21–30. Men han är inte så konkret som denne, som låter drottningen av Saba närpå svimma och återger vad hon sade till Salomo i direkt anföring.

Arrebo 21 Seba-Dronning til priis med Pract Kong Salomon gæsted'
 Hun af Seba højviis, dog Viisdom højere frested'
 [...]

 Hafde hun nær besvimt, oc daanet falden til Jore
 Ofver slig velberjmt, oc præctig Kongelig fore.
 Salige (sagde hun) maae vist dine Tienerne være,
 Hvilke beskue saa, din Pral oc Førstelig Ære.

31–42 Den fortsatta jämförelsen från Arrebo 31–42, liksom några detaljer som liljorna och bina. Men Spegel har ingen apostrofering av läsaren och inga retoriska frågor och framträder som mindre personlig.

Arrebo 31 Kieriste Christi Ven, hvad er Kong Salomons Huuse?
 Ere de værd med Pen, mod Himlens Bygning at roose?
 [...]

 Enge-Lilien grøn langt gaaer hans Herlighed ofuer.
 [...]

 Bien i Trunt oc Stok langt artiger virker sin Kage,
 End Kong Salomons Kok al sin Sku-essen kand bage.

21 *Drottningen* drottningen av Saba som besökte Salomo; se 1 Kon. 10

22 *wjt-frögde* vida berömda

26 *kosteliga* dyrbara, rikt utstyrda

27 *grufwade* [...] sig häpnade

Under förundran

28 *Runder* givmild

29 *Bekende* förklarade

30 *Ögna-Glädie* ögonfrögd

läna låna; Spegel har oftast denna ännu på hans tid vanliga form

33 *litzla* lilla; formen var ännu vanlig

34 *Emoot Gudz Fatebuur* jämfört med Guds förrådsrum

spjsa ge mat åt, försörja

35 Marg. *Matth*: 6. syftar på Jesu ord om liljorna som är bättre klädda än Salomo

36 *hädde* oklar betydelse, kanske anspelning på ordspråket »som man är klädd blir man hädd»

38 *Pruncke-Retter* fina maträtter, kanske skåderätter

40 *Så* [...] som både [...] och

42 Marg. *Josephus Lib. 1. contr. Appion*. Josephus' bok mot Appion. Josephus (37/38–100) skrev sin bok om de judiska antikviteterna mot Apion, en grekisk

lärd. Hänv. gäller endast att Josephos skriver om Salomo

fägre vackrare

43–106 Om Skaparens namn och natur

- 43–53 Passusen om Guds namn från Arrebo 43–55.
 Arrebo 43 Derfor oc hvo som ret slig HERRens Gierning begrunder,
 Maae vel snarligen, slet til Jorden, synke med Vnder.
 [...]

 Mose Guds Mand oc Ven, en høj Scribenter for alle,
 Med forgyldene Pen, mon hannem *Elohim* kalde.
Elohim er hans Nafn som har af ævighed været
 [...]

 Hves u-endeelig Mact, oc Viisdom uden al ende
- 54–60 har ingen motsvarighet hos Arrebo
 61–88 återger Arrebo 61–88, mestadels med överensstämmelse bara i huvudtanken
- 61–63 Arrebo 61–63 Græset er ej saa lidt, Græshoppen icke saa ringe,
 Skaber pæger det friit, for Skaber denne mon springe.
 Drager da Moses frem den alsommæctigste HERRe,
- 74–79 Arrebo 76–80 Hvilket har slig Forstand; Een Gud er Skabere vorden,
 Dog den eeniste Gud er i Personerne Trendig,
 Al Natuuren imod, dog hand det selfver er stændig.
 Lader sig oc med Fliid Personer alle saa høre:
 Nu er Skabelsens tiid, ladr os nu Mennisken giøre.
- 83–85 Arrebo 83–85 Faderen kalder hand Gud; den Søn, hans væsentlig orde,
 Næfner oc Guds Aand ud, som qvegned Himmel oc Jorde.
 David siunger ocsaa ret, med samhældige Stemme
- 89–102 Liksom Arrebo (89–101) åberopar Spegel Johannes och Paulus. Även polemiken mot manikeismens tvågudslära har han tagit från Arrebo, dock med stor frihet. Dennes utfall mot turkar och judar (Arrebo 102–108) har Spegel inte övertagit.
- 89–95 Arrebo 89–95 Flyer ej Ørnen højt i Apostoliske Skare?
 Dog hand torde fuld nøjt en anden Lærdom medfare.
 Høj' oc himmelske ting Pardiis-Studenteren lærde,
 Dog hand saadant omkring i sin' Epistler, ej keerde.
 Det samtycker oc vi, oc tacke Skabren den kiære,
 Gaaende langt forbi den Manichæiske Lære,
 Som, med svermende Mund vil tvende Guder opdrømme,
- 99–102 Arrebo 99–102 O nej! ofver al Spot, slig Spot er slagende bommer,
 Ont, saa vel som alt got, af HERRen alleene frem kommer.
 Lius hand skaber oc mørck, hand Freden gifver oc tager,

103–106 ingen motsvarighet hos Arrebo.

44 *digna bort* svimma

45 *rättlig* på rätt sätt

47 *äldst* Mose ansågs ha skrivit de fem Moseböckerna och vara den förste författaren

48 *Elohim* Gud kallas i skapelseberättelsen på hebreiska Elohim

50 Marg. *Vid. Terseri annot: in Gen. pag. 2.* Se Terserus' anmärkningar till Första Mosebok s. 2. Johannes Terserus (1605–75), omstridd sv. teolog, som utgav en kommenterad Första Mosebok. Han utreder på s. 2 betydelsen av namnet Elohim

53 *Måål* slut

Marg. *Ps. 77.11.* skall vara 74:11 »then Högra Hand kan alt förvandla». 1 Tim. 6.16 »then ther boor vti itt liws ther ingen tilkomma kan»

57 *Hoo vem låter Gud sig kenna* uppenbarar Gud sig

Marg. *Col. 1. v. 15* »Hwilken är osynliga Gudz belete/ förstfödder för all kreatur».

Ebr. 1. v. 2. »genom hwilken han ock werldena giordt hafuer».

Job, 1. v. 3. »Genom thet [Ordet] äro all ting giordt/ och ty förutan är intet giordt»

Ps. 33. »Himmelen är giordt genom HErrans ord» (v. 6)

Vid. Ambros. lib. I. in Hexaem. I Cap. 2 & Gregorius homil. I. in Ezechielem. Se Ambrosius första bok i *Hexaameron* kapitel 2 och Gregorius' predikan 1 över Hesekiel.

Tertull. Apolog. C. 17. Tertullianus' *Apologeticum* kap.17. Tertullianus, romersk kyrkofader (ca 160–220). Han framhåller i kap. 17 s. 55, att Gud är en *Arnob. l. I.* Arnobius Afer, latinsk kyrkofader på 200-talet, som skrev *Disputationum aduersus gentes libri septem*, tryckt 1542 och senare

62 *qwäder* sjunger

63 *erkenner* känner till

68 *twjka* tveka; vanlig sidoförm

70 *qweekte* gav liv åt

Marg. *vid: Luth: enarrat: in Genesis* Se Luthers utläggningar av Första Mosebok. Luther menar där att in principio = in filio

Grotium de Verit: relig. Christian. Lib. I & Mornæum de eod. arg. c. 10. Grotius' *De veritate religionis Christianae* bok 1 och Mornæus' om detsamma argument 10. Hugo Grotius (1583–1645), berömd nederländsk jurist och filosof, skrev en bok där han på filosofiska grunder försvarar kristendomen, Om den kristna religionens sanning. Philippe de Mornay (1549–1623), fransk reformert teolog, skrev också en bok med denna titel

73 *The Gudar* Elohim i skapelseberättelsen betyder 'gudarna' och det ansågs syfta på treenigheten

Orda-Laget formuleringen

- 77 Marg. *Strabon. Geograph. l. 15* Strabons *Geografi* bok 15. Ovisst vad i boken som åsyftas.
Aristot. de Mundo l. 6. Aristoteles' *De Mundo* (Om världen) bok 6, där A. utreder huruvida Gud var en eller flera
- 79 *slutit* beslutat
- 81 *wist* vetat
 Marg. *Vid. Eusebium. l. 3. præparat. Evang.* Se Eusebios' Om evangeliets förberedelse bok 3. Eusebios, biskop i Laodicea på 200-talet, skildrade kristendomens första tid
- 86 *beqwämna* anstå, passa
- 87 Marg. *Ps. 33. v. 6.* »Himmelen är giord genom Herrans ord». Joh. 1. Johannesprologen talar om att Ordet i begynnelsen var hos Gud och om att allt kommit till genom Ordet
- 89 *Ehuru högt* hur högt [...] än
then Örn Johannes evangelisten Johannes brukar avbildas med en örn som räcker honom en penna
- 90 *Paulus* berättar i 2 Kor. 12:2 om hur en man (han själv) i Anden blev upptagen till tredje himlen och fick skåda outsägliga ting
 Marg. *Rom: 11: v; 38* oklart vad som åsyftas; i Rom 11 finns inte 38 verser
I. Cor: 12, v. 4 även denna hänvisning torde vara oriktig
Vid: Phil. Byblius in Sancuniathon Se Philon av Byblos i *Sancuniathon*. Philon gjorde ca 100 e. Kr. en grekisk adaptation av en kvasihistorisk skildring av den feniciska historien. Brottstycken därav har bevarats, särskilt genom Eusebios
- 93 *Dy* Därför
- 94 *Manis lära* manikeismen som lär att världen skapats av en ond makt och en god. Den manikeistiska dualismen har varit kristendomens genom tiderna svåraste anfäktelse och har ständigt bekämpats. Mani levde 216–277 e. Kr.
- 100 Marg. *Amos 3. v. 6* »Blåås man och j baswn j enom stad / oc folcket ther af icke förskrecket? är och något ondt j stadenom/ thet Herren icke gör?»
Esa. 45. v. 7. »Jag som gör liwset och skapar mörkret/ Jag som frid gifuer lyckan och skapar thet onda».
Vid. Nemes: [...] Jaldaboc. Se Nemesios' Om människans natur och de i Oxford gjorda anmärkningarna till Axamoth och Jaldaboc. Nemesios grekisk kyrkofader på 300-talet, vars *De natura hominis* (Om människans natur) i platoniserande anda haft stor betydelse för renässansens uppfattning om människosjälens och även för Spegels. Achamot, den goda principen, och Jaldaboc, den onda, behandlas s. 14.
Vid. Aug: Lib. 2 de Civ: Dei c. 12 Se Augustinus' bok 2 av *Civitas Dei* (Gudsstaten) kapitel 12.
- 103 *smykkat* förskönar den

107–132 Om materien varav världen skapades

107–116 jämförelsen med Salomos tempelbygge från Arrebo 109–120, fritt behandlad.

115–116 Arrebo 119–120 Dens Materie her nu kaldis Himmel oc Jorden.
Selsomt dette jo er, at, der af, Verden er vorden;

117–126 diskussionen om hur skapelsen gick till från Arrebo 121–138 med utslutningar.

117–118 Arrebo 121–122 Er da Jorden af Jord, af Himmel Himmelen blefven?
Hveden kom første Jord? hvoraf er Himmelen
drefven?

123 Arrebo 133 Legger hand Kalk oc Steen, samt Lecter, Sparrer tilhaabe,
125 Arrebo 136–137 Siger man prydelig, oc med Konst-talendes orde:
See! der ligger hans Huus (dog er ej Huuset til rede)

127–132 om Moses sätt att tala bygger på Arrebo 139–148, sammandraget

127 Arrebo 139 Moses gjør saadant oc, hand kalder Himmel oc Jorde,
130 Arrebo 144 Icke var Landet Land, ej været vindede dære.

109 *snella* skickliga

110 *i Werket [...] stella* fullborda

111 *Kåtor* kojor, små hus

snäfra (isl. snæfr); i *Glossarium* hänv. Spegel t. »smoland», trånga, låga

112 *Näfra* näver

113 *betarfwas* behövas

114 *svarfwas* formas

116 *Fördy* Därför

118 *rjma sig* gå ihop, stämma

119 *Werket* virket, byggnadsmaterialet

123 *dy lje* dylikt

124 *up på een Hoop* samman

125 *alt* förvisso

126 Marg. *Calov. Bibl. illustrat.* Calovius' *Biblia illustrata* (Bibeln förklarad). Abraham Calovius (1612–86) var en strängt ortodox tysk teolog, vars *Biblia illustrata* kom ut i fyra band (1672–76)

128 *stygg* hemsk

Marg. *Sap. 11. v. 18* Vishetens bok 11:18

Chaos gr: ὕλη ἄμορφος Kaos (grek.) formlös materia (Aristoteles)

129 *Mörrja* aska

131 *Sylta* krossad malm, blandad med sand eller grus

133–202 Var Gud tog materien till skapelsen

- 133–144 polemiken mot Democritus från Arrebo 149–162
- 135–136 Arrebo 151–152 Var *Democritus* her, hand skuld' os gækkelig lære,
Sigende, der, see der! de grand i Soolen mon være
- 141–144 Arrebo 157–159 Kieriste sig mig dog, af hvad de Soole-grand flyde,
Komme de self af sig, oc, førend Soolen, sig yde?
Est du icke self til, fast mindre findes din Skugge,
- 145–178 skildringen av hur skapelsen gick till efter Arrebo 163–196
- 145–147 Arrebo 163–164 Den Almægtige Gud, som Verden til intet vil giøre,
Med sit kraftige Bud, mon den af intet opføre.
- 151–154 Arrebo 167–170 *Aeolus* ej var til, som Vinden drifver oc styrer,
Mulciber tabte spil, som Ilden gifver oc fyrer.
Ja *Neptunus* var vek, som Vandet Strømmende drifver,
Samt *Summanus* saa kæk, som Skalden Jordan til-
skrifver.
- 155 Arrebo 171 Icke da hardt ej blødt, ej smuct ej slemmeste Stycke,
- 159 Arrebo 175 Der udofver vi her vor Skabere gifver den ære,
- 161 Arrebo 177 Thi naar Konstener vil en Bygning rede fra haande,
- 167–168 Arrebo 183–184 Ellers det vist tilgaar, som lærde *Physici* skrifve:
Intet af intet mand faaar af intet intet kand blifve.
- 170–171 Arrebo 186–187 Ickun et eenist' Ord for al Materi fremdrager.
Finder saa Kalk oc Steen, hvor der var aldrig at finde,
- 179–190 om hur jorden hänger på intet bygger på Arrebo 197–206, men med stora avvikelser
- 181–183 Arrebo 199–201 Jorderig icke staaer paa Steen, paa Piller oc Bielker,
Ej paa ringeste Haar paa rør oc svageste Stilker,
Men i Luften saa blød som Klodden uden al lænke
- 187–190 Arrebo 205–206 *Sisyphus* *Æoli* Søn en Steen kand icke fremføre,
Blødeste Luft ej støn, naar den al Verden maae bære.
- 191–202 om Guds försyn går tillbaka på Arrebo 207–226 men med stora uteslutningar
- 191 Arrebo 207 O Almægtige Gud, hvad er din' idretter stoore!
- 199–200 Arrebo 220–221 Du høj-præctige Mand, af Klippen, Vandet udklapte,
Olien striid udfloed hvor Olien icke var inde,
- 133 *hwarest* var *spanat* sett, funnit
- 135 *Democritus* grekisk filosof (ca. 460–370 f. Kr.), som grundade den första atomläran

- 137 *artigt fint, väl*
- 139 Marg. *Vid. Ciceron: de Natur: Deor:* Se Ciceros *De natura deorum*, Om gudarnas väsen, där Demokritos' och Leukippos idéer behandlas i kap XXIV.
Et Sext: Empiric: aduers. Mathemat. Och Sextus Empiricus mot matematikerna. Sextus Empiricus (100-t. e. Kr.), grekisk skeptisk filosof
- 140 *Natskäfworna fladdermössen*
Marg. *Aristotel. l. 4 Physicor.* Aristoteles' *Fysik* bok 4
Plutarch. l I. de placitis Philosoph. c. 3. 4. 9. Plutarchos' Om filosofernas teorier bok 1 kapitel 3, 4 och 9. Plutarchos, grekisk författare (ca 46–120)
Vid: Minutium Octavium Se Minutius' Octavius. Minutius Felix (romersk advokat, ca 200 e. Kr.) skrev en dialog, som han kallade *Octavius*.
du Plessis Svårt att veta vilken av de många fransmän med detta namn som åsyftas.
Dionys: obekant
Diogen. Laert. de Talete Miles Diogenes Laertios om Thales från Miletos. Diogenes Laertios (300-talet e. Kr.) gjorde ett kompilat av olika författares verk
Aristot: pr. Metaph: Aristoteles företal till *Metafysiken*
Epicarmus grekisk poet, (ca 550–460 f. Kr.), som satte Pythagoras' lära på vers
- 145 *Twjå tvekan*
- 150 *biuda* befalla, bestämma
- 151 *Æol* Aeolus, vindarnas gud
- 152 *Mulciber* binamn till Vulcanus, eldens gud i rom. mytol.
- 153 *Summanus* etruskisk-romersk gud, nattblixstens gud; står här för jorden
sig [...] *fnaska* pallra sig, smyga
- 154 *Triton* havsgud
- 155 *Stygt fult*
Marg. *Thom: Aquin: part 1. Summ. quæst: 35.* Se Thomas av Aquinos' *Summa theologiae* del 1 fråga 35
- 158 *utgåta* uttyda
- 162 *fiäsar* bemödar sig
ymsa ömse; Spegel böjer det annars oböjliga adjektivet
- 166 *foort* framåt
Fyrken slantarna; fyrk var ett litet mynt
- 167 Marg. *Persius. Sat: 3.* Persius' tredje satir. I denna låter Persius (romersk satiriker 34–62 e. Kr.) en soldat säga, att han vet tillräckligt och inte behöver grubbla över filosofernas sats att intet kommer av intet
- 168 *Nibil de nihilo* (lat.) intet av intet, var en sats som gällde i dåtida fysik
- 170 *förtöfwar* dröjer
Marg. *Vid. Oration. Barlei de admirandis cæli* Se Barlaeus' *Oration* om det underbara i himlen.
Virgil. lib. 6. Æneid. I sjätte sången i *Eneiden* skildrar Vergilius hur Eneas stiger ner i underjorden, en plats som påminner om det ursprungliga Kaos
Marg. *Ps. 33 v. 9.:* »Ty om han säger, så skeer thet»

- 176 Stat stå
- 177 *Creatur* varelser
Luftens Fiäder-Skara omskrivning för fåglarna; för typen se Olsson 1963 s. 317 f.
- 178 Marg. *Rom. 4. v. 17.*: »[...] kallar the ting som icke äro/ lijka som the woro»
- 179 *burat* byggt (av isl. búr, hus)
 Marg. *Aristot. de Cælo lib. 2. c. 13* Aristoteles Om himlen bok 2 kap. 13
Gassendi Phys. Tom. 2. l. I. c. I Gassendis *Physiologia* del 2 bok 1 kap. 1. Den franske filosofen Pierre Gassendi (1592–1658) gav ut *Physiologia* 1654
- 181 *Steenkar* stengrund
- 183 Marg. *Job. 26. v. 7.*: »Han strecker vt Noordet på ingo/ och henger iordena vppå intet»
Job. 38. v. 6.: »Eller hwar vppå ståår hennes fotafesten/ eller hoo hafuer henne en hörnsteen lagdt?»
Parker Disputat. de Deo pag. 118 Samuel Parker (1640–88), engelsk biskop, som bl.a. skrev *Tentamina physico-theologica de Deo* 1665. Hänvisningarna till Aristoteles, Gassendi och Guildinus är hämtade från s. 118 ff.
Guildinus de Centro gravitat Guildinus om gravitationscentrum
Cabeus de magnete l. 1. Cap. 18 Cabeus' Om magneten bok 1 kap. 18. Nicolaus Cabeus (1585–1650), jesuit, som bl.a. skrev *Philosophia magnetica*
- 184 *Liungar* blixtrar *Dundrar* åskar
- 187 *Sisyphus* försökte enligt myten rulla en sten uppför ett berg men förgäves. Anspelningen förefaller mycket malplacerad och Spegel har också tagit bort den ur 1705
- 191–202 bön till Gud
- 192 Marg. *Vid. Augustin. Lib. 15. de Civ. Dei cap. 18.* Se Augustinus' *De civitate Dei* bok 15 kap. 18
Claudian. de 4. cons: Hon. Claudius Claudianus (ca 370–404), latinsk skald, som skrev panegyriker över kejsar Honorius
Tibullum Lib: 4 Tibullus bok 4 (av elegierna) Tibullus romersk elegiförfattare (d. 19 f. Kr.)
Ovid. Metamorph. Lib. I. Syftar trol. på berättelsen i Ovidius' *Metamorfoser* I: 5–75 om hur världen uppstod ur Kaos
Manil. Lib. 1 Manilius, romersk diktare på Tiberius' tid, som skrev en astrologisk lärodikt, *Astronomica*, med stoisk grundsyn
- 199 Enligt 4 Mos. 11 skaffade Mose Israels barn vatten under ökenvandringen genom att två gånger slå sin stav mot en klippa
 Marg. *Esa. 39.15* oklart vad som avses
Matth. 4. v. 4. Deut. 8. v. 13. Num. 20. v. 11 Matteus 4:4, 5 Moseb. 8:13, 4 Moseb. 20:11
- 200 I 2 Kon. 4 talas om hur en kvinna med profeten Elias hjälp lyckades fylla alla husets kärl med olja ur en enda flaska
- 201 *qvällja* plåga
 Marg. 2. *Reg. 4. v. 6* 2 Kon. 4:6

203–254 Om när Gud skapade

203–216 bygger på Arrebo 227–241

209 Arrebo 233 Af den ævige tiid hâr Gud den ævige været,

215–216 Arrebo 241 For Begyndelse slig, ej tiid, Folk hafver ej været,

217–222 polemiken mot Peyreres har ingen motsvarighet hos Arrebo.

223–250 förkastandet av att världen funnits alltid och polemiken mot Aristoteles och anförandet av Scipio och Bias bygger på Arrebo 245–282. Exemplet bonden, jägaren, krukmakaren och mjölnaren svarar mot andra exempel hos Arrebo: »Skifherren» (259), »Tømmermand» (260) och »Smid» (261). Exemplet krukmakaren förefaller Spegel ha hämtat från Du Bartas 42: »et sans pots le potier». Det är första gången Spegel utnyttjar Du Bartas.

223–225 Arrebo 245–247 Tiden for os er tiid, for Gud er Ævighed ævig,
Ævighed er saa viid, oc æder tiiden saa svevig.

Aldrig os skuffe maa' Aristoteliske Skole,

229–230 Arrebo 251 Sigende: det ej var mueligt, Gud lefde saa eentlig,

239 Arrebo 263 Kunde da Gud, en Gud foruden Verden ej blifve,

241–242 Arrebo 265–266 Kund' oc Scipio klar om sig saa skrivfe med ære,
Hand mindst eene da var naar hand maat' eene mest
være

247–250 Arrebo 269–272 Bias af Færne Stad fra Guld fra Sølfvet forjagen
Sagde da end vel glad, sig intet at være fratagen
Sin Formue hand bar, sin Skat hand gandske
medførde,

Skatten hans Viisdom var oc Konst som hannem
tilhørde.

207 *besinner* inser

208 *winner* övervinner

210 Marg. *Prov. 8. v. 22 Sqq.* Ordspråksboken 8. 22 ff handlar om hur Visheten fanns före Guds skapelseverk

Parkeri disp. Contra Epicurum, Vannium. Hobbium &c. Parkers disputationer mot Vannius, Hobbes och andra. Samuel Parker, se komm. t. marg vid I:183. Vannium kan avse den italienske filosofen Vanini (1584–1619). Thomas Hobbes (1588–1679) engelsk kontroversiell filosof.

Stillingfleets Orig. sacrae Edward Stillingfleet (1635–99), berömd engelsk teolog, känd för sin kritik av Locke, som bl.a. skrev det av Spegel mycket lästa, 600 sidor dryga, *Origines sacrae* 1662

213 *Tjdsens Måål* tideräkningen

214 *grynna* gry

- 217 *Peyreres* den franske kalvinisten Isaac de la Peyrere gav 1655 ut *Præadamitæ*, där han hävdade att det funnits människor före Adam, en bok som väckte väldig uppståndelse. Se Olsson 1963 s 97 ff.
Præ Adamiter människor före Adam
- 218 Marg. *Diodor. Sicul.* Diodorus Siculus
Plutarchus vilket verk som avses är omöjligt att veta
Augustin. Lib. 11. de Civ.. Dei c. 4. & 5. Bok 11 kap. 4 och 5 i Augustinus' *De Civitate Dei. Tertullian. Apologet: c. 17.* Tertullianus *Apologeticum* kap. 17
Aristot. Lib. 3. & lib. I. de cælo c. 10 item Lib. 8. Aristoteles' *Om himlen* bok 3 och bok 1 kap. 10, likaså bok 8
- 223 *Stunder* timmar
- 225 *Aristotelem* Aristoteles, grek. filosof, Alexander den stores lärare
- 226 *Skurad* ren, glättad; för uttrycket jfr »ren och skär» lögn o.d.
- 230 *med [...]* *bewefwa* inveckla sig i, syssla med
Marg. *Danhau. hodosoph. Phænom. 3. p. 277* Danhauers *Hodosophia Phœnominis* 3 s. 277. Johann Conrad Dan(n)hauer (1603–66), tysk teolog, vars *Hodosophia christiana* använts mycket av Spegel
Vid. Cicer. Lib. I. de Natura Deor. se Ciceros *Om gudarnas väsen* bok 1.
- 233 *Dy kan ej annars wara* alltså kan det inte vara på annat sätt
- 234 Marg. *ita Democritus & Epicurus, nec non Lucretius.* Syftar nog allmänt på den atomlära, som Demokritos och Epikuros företrädde och som Lucretius förkunnar i *De rerum natura.*
vid. Nemes. de Natur. hominis & inprimis Gregor. Nazianz; hymnum de mundo valde elegantem. Se Nemesios' *Om människans natur och främst Gregorios av Nazians hymn om världen*, som är mycket vacker
- 241 *Scipio* om Scipio Africanus (235–183 f. Kr.) skriver Cicero i *De officiis* III. 1
Marg. *Cic. Lib. 3. Offic. & in Catone Majore* Cato se ovan s 184
Plutarch. in Apophth: Roman. Hänvisningen till Plutarchos är övertagen från Arrebo och felaktig *Cicer. Paradox: I ad Brutum* Ciceros *Paradoxa stoicorum* (som var tillägnad Brutus) I:8 låter Bias säga. »Nam omnia mea porto mecum», 'Jag har hela min egendom med mig'
- 243 *Tide-Roo* tidsfördriv
- 247 *Bias* en av Greklands sju vise (500 f. Kr.)

255–284 Om vad Gud gjorde förrän världen skapades

- 255–272 om att Gud skapade helvetet och födde sin Son före skapelsen bygger på Arrebo 275–300 men förkortat. Spegels betänklighet mot att yttra sig om Sonens födelse (266–268) har ingen motsvarighet hos Arrebo.
- 257–260 Arrebo 275–278 Om du gäckelig Nar forwitziger viidre vil spørre
Hvad Gud hafde dog for, hvad hafde hand ævig at giøre?

- Svarer dig *Augustin* hand til dem Helfvede skabte,
Som mod Villien sin paa slig Forborgenhed gabte.
- 265–266 Arrebo 288–289 Hafver Faderen bliid født den som alle gjør riige,
Meenis her Sønnen kier sin Faders klareste Billed,
- 275–284 om Guds evighet står i mycket fritt förhållande till Arrebo 299–310.
- 275 Arrebo 303 At den ævige Gud er alting ævigt for Øje,
- 256 *Grundlösa* oändliga, bottenlösa
- 257 *tuchtigt* verksamt, kraftigt
- 258 Marg. *Augustin: Lib: 2 Confess. pag. 148 & de fide contr. Man: Augustinus'*
Bekännelser bok 2 s. 148 och om tron mot Man [?] Hänv. till Augustinus skall
vara XI:12. Augustinus refererar där någon som sagt att Gud skapade Ge-
henna för de nyfikna. Augustinus avvisar själv skämtet.
De creatione inferni vid: Thalmud in Pesach. fol. 541. & in Codice Nedarim
fol. 39. Targum Jonathæ ad Genes. 3. v. 24. Om skapelsen av helvetet se Thal-
mud i Pesach blad 541 och i Kodex Nedarim blad 39. Jonatans till 1. Mos.
3:24. Thalmud, judiskt encyklopeiskt verk. De följande namnen avser ställen
där.
Schertz Syst. p. 644 Schertzers Systema. J. A. Schertzer (1628–83) var en
luthersk kontroverssteolog. Han utreder på nämnda sida helvetet, och Spegel
har övertagit de hänvisningar han har
- 260 *Lön-Saker* hemligheter
- 262 *gick til rådz* rådslog (med sig själv)
- 264 *til ryggia* tillbaka
- 268 Marg. *Ebr. I. v. 3.* Hebr. 1:3 handlar inte om det som berörs.
Eph. I, v. 4. »Såsom han oss vtvaldt haffuer j honom förr än werldennes
grund lagder war»
Ebr. 4. 13. »Och för honom är intet creatur osynlighet. Vtan all ting är blot
och vppenbar för hans ögon»
- 277 *för före*
- 282 *Sporr* spår

285–316 Varför sex dagar

- 285–316 diskussionen om varför skapelsen tog sex dagar bygger på Arrebo
311–352. Man bör märka hur Spegel bygger ut partiet om solens verkan i 295–300.
- 285–287 Arrebo 311–312 Er nu nogen saa fix hand ydermere vil spørre,
Hvi Gud Dagene sex sig tiltog Verden at giørre,
- 289 Arrebo 315 Guds u-endlich Mact, tør ingen Christen paatviile,
- 295–300 Arrebo 323–324 Soolen i Hafven skin staferer Jorden med Grøde,
Locker ud Rosen fin, foruden Arbeid oc Møde

- 301–302 Arrebo 325–326 Skulde da ærens Sool, af Trældom mattig opgifvis
Skulde vel Kraftens Stool, saa kraftløs gandske beskrifvis,
- 305–307 Arrebo 335–338 Naar vi stykeviis see en Konst alt efter den anden
Oc saa frydelig lee at række Konsteren Haanden.
Vilde hand oc dermed vor sex Dags Gierning vel ære
Os at føre til Sed ej Leddiggænger at være.
- 313–314 Arrebo 345–346 Ingen endnu slog bund i Hofved-Viisdommens kilde;
Mangen gick dog til grund, som der i sticke bund vilde,
- 285 *Läppe-Lätt* pratsjuk, lösmynt
- 289 Marg. *Augustin Lib. 4. de Genes. ad Liter. Cap. 33* Augustinus' bok 4 om 1. Moseb. kap. 33
Philo. Lib. I. Allegor. Mosis. f. 77. Philons *Allegoria Mosis* bok 1 blad 77.
Filon från Alexandria (ca 30 f. Kr.–ca 50 e. Kr.) grekisk-judisk filosof, som tolkade Gamla Testamentet allegoriskt.
Procopius Prokopios, bysantinsk historieskrivare, död ca 560
- 290 *fika* sträva
- 292 *stå* uppstå, komma till
- 295 Marg. *Cajetanus atq; Bodinus putarunt Deum omnia simul & semel creasse sed ab ipsa script. s. refutantur.* Cajetanus och Bodinus ansåg att Gud skapat allting en enda gång och på samma gång, men de vederläggs av själva den Heliga Skrift. Tomas Cajetanus (1469–1534), teolog som bekämpade Luther. Jean Bodin (1520–1596), fransk statsfilosof och skeptiker, som bl.a. skrev dialogen *Heptaplomeres*
- 298 *sig utstikker* sticker fram
- 299 *Morgon-Rädna* morgonrodnaden
smystrar småler
- 300 *Floræ Systrar* blommorna
- 301 *ju* väl
Marg. *vid Tertullian. Apologet. pag. 41.* Se Tertullianus' *Apologeticum* s. 41
- 306 *oß böör* vi bör
stykkewjs lite i taget
- 307 *Löskeer-Lätting* kringstrykande odåga
- 311 *faar i Maak* gå försiktigt fram
- 312 *idkesam* ivrig, trägen
- 316 *Ågrund* avgrund

317–352 Hur världen såg ut i begynnelsen

- 317–332 om hur jorden var öde och tom bygger delvis på Arrebo 353–370.
- 319–320 Arrebo 354–356 Øde den var oc tom, foruden Skickels' oc boolig
Vden prydel's oc art, materi' icke polered

- 323–324 Arrebo Vden Liuset saa klart, grof, mørk oc icke stafered,
357–358 Borte var bøg oc eeg, oc alle Træernes Skare,
Borte var Folk oc Qveg, oc alle Krogene bare,
- 329–330 Arrebo 365–366 Her ved mørket forstaais at Liuset fattis det Klare,
Ej (som Kætter omgaais) en grum Sataniske Skare,
- 333–352 om hur världen skapades genom att Anden ruvade över vattnet har Spe-
gel efter Arrebo
- 336 Arrebo 375 Med sin qvegende Kraft Guds Aand forvarmed' oc
qvegde,
- 339–342 Arrebo 377–380 Ja som Hønnen ret varm sin' eg udligger oc bruer,
Vnder sit Bryst oc Barm, dem siden qvegne oc ruer;
Eller som Jorden rum udaf Soel-varmen undfanger,
Saa blef Verden, før tom, af Guds Aands qvegelse,
svanger,
- 317 *koxa* se; ordet hade ingen låg biklang
- 318 *huxa* (isl. hugsa) förstå
- 319 *häslig* (ty. hässlich) förskräcklig
- 321 *Lyn* ordning
brämat prydd, smyddad
- 322 *qwämat* passat
Marg. *Vid. Metamof[r]ph: Ovid. Lib. I.* Ovidius berättar i *Metam.* I: 5–75 om
hur världen uppstod ur Kaos. *Lucret: Lib. I.* Lucretius talar inte om något
Kaos i första sången av *De rerum natura*
Proclus Comment: 2. in Timæum Platonis Proklos' Kommentar 2 till Platons
Timaios. Proklos var en nyplatonisk filosof på 400-talet
- 325 ff Det var vanligt att man identifierade Bibelns ursprungliga mörker med det
orfiska Nyx och det Kaos som bland andra Ovidius hade talat om. Se Olsson
1963 s. 89 ff.
- 329 Marg. *Error Origenis & Manichæorum* Origines och manikéernas villfarelse
Vid. Nemesium p. 129. Se Nemesios s. 129
Nyssen: in opere sex dierum: Gregorios av Nyssa i hans verk om de sex da-
garna. Gregorios av Nyssa (d. 334) grekisk kyrkofader.
Augustin. lib. I. de Genes. Augustinus' bok 1 om Skapelsen
Sap. 11. v. 18. Vishetens bok 11:18
vid. Thalmud in Chagig cap: 2 Se Thalmud för ordet Chagig kap. 2
Basilium Homil. 11. Basileios predikan 11
Hottinger. Hist: Creat. cap. I. Hottingers Historia creationis kap. 1. Johann
Heinrich Hottinger (1620–67), schweizisk teolog, som bl. a. skrev *Historia
creationis* 1659
Quæst: 32. qui verbum [...] Kamusio. Frågan 32 som ordet merachephet

lämpligen anses återges med synetälpe (grek. 'uppvärmd'), det är liksom hönan ruvade och gav vattnen en levande natur, vilken uppfattning även såväl syriska som arabiska röster har; därom vittnar Kamusios

- 334 *Qweed* modersköte
 335 *zijrat* prytt
 336 *uptenat* upptinat
 skjrat renat
 342 *Fråna* vederkvickelse
 343 *Yngska* ungdom
 349 *Reenar* marker
 351 *befodrat* skaffat fram
 352 *bemodrat* befruktat

353–396 Om ljusets skapelse

353–374 står i mycket fritt förhållande till Arrebo 395–430. Arrebo nämner »mädiker» som exempel på djur i mörker, Spegel mullvadar. Intressant är att Spegel går mot Arrebo, då denne kallar Apollo »Klarhedens HERre». Därmed kan Spegel knyta an till Arrebos förnekande av Titan.

- 355–356 Arrebo 397–398 Jammerligt er oc vist i Huuset i Mørket at sidde,
 Vden skinnende gniist oc uden Dagen hin hviide.
 361–362 Arrebo 403 Vdbrød morgonen fro *Apollo* Klarhedens HERre,
 363–364 Arrebo 411–412 *Titan* icke det er med sin' opvartere Liuse:
 Natten ej fanen bær, sig *Ades* lader ej kiuse.
 365–366 Arrebo 415–416 Den Treenige Gud, som hand før *Elohim* kalder
 Raaber hand endnu ud, at ham den ære tilfalder,
 367 Arrebo 419–420 Gud da sagde: bliif lius, sig packe Natten hin sorte,
 Dag begynder at gryes, saa brydis Mørckhedens Porte.
 371–372 Arrebo 423–424 Thi Guds kraftiger Ord er jdel Væsen oc Gierning,
 Aldrig paa Tafel-bord saa svindig rinder den Terning,

375–396 om »urqwedsliuset» står i fritt förhållande till Arrebo 431–476. Spegels varning i 383–388 för att fråga för mycket har inspirerats av en liknande varning hos Arrebo 463–468. Men Spegel har inte tagit med skeppsfartsmetaforen och hänvisningen till Job. Nära anslutning till Arrebo har Spegel i 389–392.

- 383–388 Arrebo 463–468 Vi her lade det staae vill' ej paa svellende Dybe,
 Men slaa Seglene fra, oc inden Skærene krybe.
 U-randsagelig ting os icke gafner at forske,
 Job gaaer saadant omkring, men sligt randsage de dorske.
 Vi behøfver ej meer, end at vi skue med ære,
 Ja med Under vi seer, Gud ypperste Mester at være.

- 389–392 Arrebo 469–472 Efter Liuset oc Ild tør hand i Flinten ej leede,
Liuset er vel bestild, foruden Lampen hin feede.
Soolen maa' undergaa', oc Maanen qvelder oc falder,
Liuset maae for ham staae, naar hand ret vinker oc kalder,
- 356 *Kan Argus dock ej* kan inte ens Argus
357 *kräka* krypa, kräla
358 *sig [...] wräka* kastar sig
Marg. Vid. *Interpres. S. Dionysij Areopagitæ, cur lux primò creata fuerit.* Se Dionysios Areopagitas tolkning, hur det första ljuset skapades. Dionysios Areopagita har av traditionen ansetts vara den förste biskopen i Athen, men hör rimligen till en senare tid. Hans skrifter präglas av platoniserande mystik, där ljuset spelar viktig roll
- 359 *höfwas* behövas
363 *Titan* annat namn på Apollo, solens gud
364 *Erebe* Erebos var underjordens gud i grek. mytlogi.
365 Marg. 2. *Cor. 4. 6.* »Ty den Gud som sade: »Ljus skall lysa fram ur mörkret».
368 *Moln-inweefde* i moln insvepta
371 *full-giord* färdig
373 *ju* här = inte
375 Marg. *Solem non esse [...]* *Adulruna* Redan Empedokles insåg, att solen inte är det ursprungliga ljuset utan ljusets förvaringsrum, eldens behållare och fortskaffningsmedel. Det ursprungliga ljuset kallas så (dvs Urqwedz Liuset) i den urgamla *Adulruna*
- 378 *allting* är plural
379 *stellte* framställda
381 *Uhrqwedz Liuset* det allra första ljuset
382 *try* tre
385 *handla* tala, disputeras
386 *i Hwimsku wandla* förvandla till yrsel; *i hwimsku* fanns i bibelspråket
388 *förlustas* glädjas
alla Stunder ständigt
389 *Fnyске* fnöske
390 *Olio-Wekan* oljeveken
391 *förtwjna* mattas

397–440 Om ljusets härlighet

397–423 jämförelsen med den sjuarmade ljusstaken och om ljusets nytta fritt efter Arrebo 477–503. När Spegel i 403 kallar Solen »thet stoora Werldens Öga» kan han ha fått det från Du Bartas 455: »l'œil du monde». 403–418 har ingen tydlig motsvarighet hos Arrebo.

- 397–402 Arrebo 477–480 Kostelig Roos oc Lof fick Kronen i Salomons tiide,
Som til zierlig behof, i Templen liuste saa viide:
Skickelsen deilig var, men længer Liuset ej vared,
Præsternis Oliekar der til blef aldrig u-spared.
- 407 Arrebo 485 Skulde det vær' ej got, som Godhed selfver mon giøre,
- 419–423 Arrebo 497–501 Lifliger Øjentrøst, ô Sandheds skønneste Moder,
Phosphori søøde Røst, oc nærmest' Englenis Broder,
Præctig *Darii* Sool, oc du *Sysigambis* saa herlig,
Træder du nu af Stooel, du Qvinde tuctig oc ærlig:
Deilige Gudernis Brud, oc HErrens Daatter den første?
- 424–430 utan motsvarighet hos Arrebo.
- 431–440 om bruket av ljustet går tillbaka på Arrebo 503–518.
- 433–436 Arrebo 509–512 Lycten i Mørken vraa med Oli aldrig anstucken
Dig kand stødendis slaa, om du skønt ick' end er
druken:
Ligesaa øjet dit, foruden Liuset det klare
Ej for Veggen U-friit, oc heele Kroppen i Fare.
- 397 *Then Liusestakan* syftar på den sjuarmade ljustaken i Jerusalems tempel
uthöfwer alt Exempel utan motsvarighet; jfr »exempellös»
- 398 Marg. I. Reg. 7. 1 Kon. 7 berättar om tio ljustakar som Salomo lät göra till
templet
- 408 *drifwer* förfäktar
- 410 *beskärde* förutbestämde
- 411 *reknat* tillräknat
- 412 *beteknat* uttryckt, angiven, skildrad
- 413 *syta* sköta
- 415 *Liuset wara got* att ljustet är gott
- 419 *Phœbi Moder* ljustet
wäna vackra
- 421 *gitta* kan
- 430 *Olio stampa* vegetabilisk olja utpressades på ett stampverk
- 432 *biuds [...] fala* är till salu
- 438 *dåga* duga

441–474 om mörkrets faslighet

- 441–448 Arrebo 519–524 Det ret lærde med Suk, de Sodomitiske Fegge,
Løbende blinde-buk til Lothis Stolper oc Vegge.

Blindmannen det kundgiør, som steds' i mørket maae
 trefve,
 Fanger dig det udfør, som uden Soolen maae lefve,
 Spør Ægyptier til, de skulle saadant berette,
 Som det jammerlig spil ret aldrig skulle forgiette:

449–454 utan motsvarighet hos Arrebo.

451–454 Du Bartas 276 L'air tristement espais des brouillars cimmericques,

455–474 om vår plikt att prisa ljuset och hålla oss i det bygger i viss mån på Arrebo 527–560. Spegel har dock bytt ut orden i Arrebo 545 om att Gud skall sticka ut ögonen på dem som lever i mörkret mot allmänna utsagor om det gudomliga straffet.

455 Arrebo 527 Skulle vi derfor nu vor Morgonstjerne strax priise,
 459 Arrebo 531 Oc med Hierternes Bøn højt ofver Himlene svinge,
 462 Arrebo 533 Som dref Mørkheden bort, med dends Gespenster oc
 Drømme,

465–469 Arrebo 541–546 Giøre vi her imod oc ilde Liuset anvende,
 Mod vor Skabere good, med kort oc dobbel i Hænde,
 Eller med suus oc duus, svig, Vold, letfærdige Sæder,
 Oc med Kande, med Kruus, med sværen Banden oc æder,
 Ere vi redlig værd' at Gud skal Øjet udsticke,
 Oc al ynkelig færd' i Mørket ævig tildricke.

471–472 Arrebo 555–556 Icke den Vgle graa samt flagermuusen paa slecte,
 Som i dystere vraa, Ja, heldst i mørket vil fecte.

441 *snöda* blinda, dåraktiga
Sodoms Folk enl. 1 Mos. 19 förstörde Gud staden Sodom på grund av folkets
 ogudaktighet

443 Marg. *Eccl.* 11. v. 7. Pred. 11. 7.: »Och liwset är liwfligt, och thet är godt för
 ögonen att få se solen»
Gen: 19. handlar om Sodoms förstöring

444 *ramla* bullra, skramla

447 *Ægypten* enl. 2 Mos. 10 lade sig ett mörker över Egypten i tre dagar
 Marg. *Exod:* 10. v. 1 Andra Mosebok 10 handlar om mörkret över Egypten
Sap: 17. v. 2. 3 sq. Vishetens bok 17:2 ff

451 *Cimmerier* kimmerierna troddes av grekerna bo i ett mörkt och dimmigt land
 vid Okeanos, nära Hades
 Marg. *Homer. l. 11. Odys.* I Odysseéns elfte sång berättas om hur Odysseus
 kommer till kimmeriernas mörka land, där han möter de avlidnas andar i
 underjorden

- 452 *Strabo* grekisk filosof vid tiden för Kristi födelse
Marg. *Strabo l. 1. Geogr.* Strabons Geografi bok 1. Strabon anför Homerus' bekanta rader
- 454 *ju* här = än
- 457 *Dag-Randen* morgonrodnaden
- 458 *Auroræ Håår* Aurora var morgonrodnadens gudinna
- 460 *Choren* kören
- 462 *samt med* tillsammans med
Gastar spöken
- 466 *Swalg* dryckenskap
- 467 *raga* ragla
- 471 *Natteskäwor* fladdermöss
slechta brås
- 472 *flechta* flaxa

475–598 Om hur det gjordes skillnad mellan ljus och mörker

- 475–488 om åtskiljandet av ljuset från mörkret bygger delvis på Arrebo 561–542
- 475–478 Arrebo 561–564 Den alvidende Gud oc Ordens præctige HERre,
Al U-orden imod, hand saa' at være paa ferre
En u-endelig Striid, imellem Mørkhedens Skare,
Oc (u-hændelig spliid) imellem Liuset det klare.
- 485–486 Arrebo 579–580 Lius Dag-HERren saa skær hand ofver Jorden regierer,
Mørk Nat-herren oc er, hand under ej mindre hofverer:
488 Arrebo 582 Rider strax Nat i By, med sorten Fanen i Haande.
- Arrebo 593–624 om namnen natt och dag har Spegel inte återgett.
- 489–532 om hur god natten är för djuren med undantag för några rader utan motsvarighet hos Arrebo.
- 509–512 Arrebo 633–636 Løfven af Kuulen gaaer, den stærke Diurenis HERre,
Biørnen af Hul udfar, hand bruger Labben end verre,
Ulfven af Skou oc Klyft, saa fyrig kommer at springe,
Ræfven af Krat oc Gryft, hand priiser fooden ej ringe.
- 533–542 om nattens fördelar delvis från Arrebo, delvis självständigt.
- 533–536 Arrebo 647–650 Er dog Natten alleen, ej Diur saa blefven til gode,
Men, som huldeste Ven, end oc gaaer Folket til foode,
Dagen os matter ud, veed os med Trældom at spæge,
Natten er Dokter good, de trette Lemmer at læge.

541–542 utan motsvarighet

543–564 om att maskerna avläggs på natten har ingen motsvarighet hos Arrebo utan har inspirerats av Du Bartas.

549–551 Du Bartas 511–513 O Nuict, tu vas ostans le masque et la feintise,
Dont sur l'humain theatre en vain on se desguise
Tandis que le jour luit.

Fortsättningen, att natten gör att alla blir lika, fattig och rik, domare och anklagad, och att den ger skydd åt den grove brottslingen («Celuy qui, condamné par quelque enorme vice»), har Spegel inte tagit med.

565–578 fritt efter Arrebo 653–660.

565 Arrebo 653 Mangen gaar krank i Seng, ham Natten siden *curerer*,
575 Arrebo 656 Natten med Sild oc Fisk, saa herlig pryder oc Klæder.
577 Arrebo 659 Duggen om Natte tiid, bedst Luft oc Marken forlesker,

579–598 an knyter endast i 579 till Arrebo 661–686.

579 Arrebo 661 O du ædele Nat (ô Nattens Skabere kiere)

476 *Wärre* sämre

479 *rykkias* slåss

480 *dempa* trycka ner

481 *Äfja* dy, gyttja

488 *förer uti* Händer bär

493 *ju* än

494 Marg. Vid. Cicer. Libr. de natur: Deorum Se Ciceros bok *De natura deorum*

496 *Til* tills

498 *i Skrub* in i ett mörkt rum

501 *Dödsens Broder* sömnen

505 *Phosphorus* morgonstjärnan

506 Marg. Ps. 104. v. 20.sq. handlar om hur det blir natt och sedan åter dag

511 *Snarr* snår

513 *fiäsar* strävar, jäktar

515 *usla* stackars

524 *ifrån een til annan Afton* från den ena kvällen till den andra, som i judisk beräkning

526 *styrker* hjälper

530 jfr Jes. 66: 1 »och Jorden min Fotapall»

533 Marg. Vid. Orphëi Hymn: de somno: Mosch. Jdyllia, Notas Dousæ in Catull: Aristot: Libr. de Somno & Vigilia, Themistium Aristot: Paraphras. Se Orfeus'

hymn om sömnen, Moschus Idyller, Dousas kommentar till Catullus, Aristoteles' bok om Sömn och vaka, Themistius' parafraaser till Aristoteles. Orfeus, den mytiske sångaren, ansågs ha skrivit de s.k. Orfiska hymnerna. Moschos, grekisk diktare omkr. 150 f. Kr. Janos Dousa, holländsk lärdd, skrev kommentar till Catullus. Themistius, grekisk talare på 300-talet e. Kr., skrev bl.a. parafraaser över Aristoteles

- 534 *gör* utgör
Curen botemedlet
- 536 *plåstrar* plåstrar om
- 541 *f* Anspelar på vad som sker på kärleksbädden
- 542 *dy* därför
- 546 *försökte* prövade på
Tophets Tofet var enligt Bibeln den plats i Gehenna som angavs som de dödas vistelseort efter döden
- 548 *then Lede* djävulen
- 549 *samtligt* allesamman
- 550 *Dular-Kläde* förklädnad, mask; isl. dularklæði
- 552 *Ham* hamn, gestalt, utseende
- 554 *Skrymt* sken, bedrägeri
- 558 *Prunkare* människa som ger sken av att vara rik
- 559 *Swinka* slinka, lösaktig kvinna
- 560 *Sleker* lismare
Niding girigbuk
nådig givmild
- 562 *wid waanlig Skapnad blifwer* behåller sin vanliga gestalt
- 564 *Eenfaldig* enkel
Lödder gyckel, narrspel
- 567 *Bacchi Skålar* rus
- 569 *fäålas* far fram
trugar hotar
hwjar skriker
- 570 *Bång* oväsen
som som om
- 571 *Morphæus* sömnens gud
plågat förplågat
- 576 *Katzen* ryssjan
- 577 *wåna* sköna
- 579 *Latona* [...] *Syster* mångudinnan Diana
- 581 *Mugg* hemlighet
- 582 *fåår* ger
- 586 *blöta* mjuka
- 588 *Dictynna* namn på månen
brosa småle, mysa

- 589 *kitzligt* känsligt, som lätt kittlas. Spegel anspelar på den erotik som hör natten till
 592 *binda* linda
 597 *för ut* först

599–698 Om världens undergång

599–626 med kritiken av Leukippos och läran om flera världar från Arrebos »Første Dags første Anhang», 687–716.

- 603 Arrebo 689–690 Hand hafver os nu lært, at Himmelen oc Jorden
 De ere skabte; saa til eenist Verden vorden.
 605–606 Arrebo 692–693 Her ilde bringer frem *Leucippiske* Studenter
 Som sig' at være fleer' end denne Verden eene
 615–622 Arrebo 703–709 Nej! i Naturen, alt er digted ud oc inde,
 Saa intet, intet tomt, er nogensteds, at finde.
 Derfor kand ingen drik af først opstucken tønde,
 Før den besvicked oc belufted er, udrinde.
 En Puuster icke kand, naar den er Mund forstopped
 Af sig udblæse Vind; Viin-ammen digt tilpropped
 Ej fryse kand saa læt i kaalde Vintertiide;
 623 Arrebo 714 Af Træ- oc Kaaber-post, ret som det hafde Vinger.

623 Du Bartas har 332 le plomb
 627–632 bemötandet av sorgen över att det inte finns fler världar från Arrebo 717–722.

627–628 Arrebo 717–718 O *Alexander* stoor, hvi lader du dig lede
 Af *Anaxarcho* vild, lad af, lad af at græde.

633–638 om att världen också skall gå under från Arrebo 723–726, men Spegel lägger till ett par rader om mundus senescenstanken och tar inte med raden om att Kristusordet alltid skall bestå.

639–648 bemötandet av Aristoteles' benämning det femte elementet på himlen från Arrebo 731–738.

643–644 Arrebo 735 Hæer nu de *Parcæ* først afskaaren Liifsens tvinde

649–664 om världens undergång från Arrebo 739–756, men med stor skillnad i ordalydelsen. Spegel fogar till pregnanta bilder som »Gud skal Himmelen som trassar sönder rjfw» och »Soolen som then nya Mosten giäsa» men har å andra sidan inte använt Arrebos expressiva »At giør' af Verden al en Fyrbold snart at brende».

- 649–650 Arrebo 739–740 Mand skal engang vel see de haarde Klipper befve,
De høje Bierg' af fryct smelt sig at lade kløfve,
659–660 Arrebo 751–752 De Stierner falde ned: Nat larm U-ordning gifver,
Fryct, redsel, grusom Død opvartere der blifver:

665–684 frågan om när undergången skall ske från Arrebo 757–776. Spegel dämpar dock här som ofta uttrycken, då han inte återger Arrebos »da gaaer jeg fra mig selfver/ Mit Liif er Krafte-løs oc Siælens Tale skelfver». Klockbilden använder Spegel på annat sätt än Arrebo, då han betonar att Gud själv ställer klockan, medan Arrebo framhåller att klockan går säkert. Spegel ansluter sig närmare till Du Bartas 381 C'est luy qui tient en main de l'horloge le poids.

- 665–666 Arrebo 757–758 Stiernkiiger' u-forskæmt for viidt hen ud I søger
I eders Almanach oc *Ephemerske* Bøger
675 Arrebo 707 Det Seirverk i Guds Haand, gaaer vist oc fast alleene

685–692 om uppståndelsen har nära överensstämmelse med Arrebo 777–786.

- 685–688 Arrebo 777–780 De som den Marmorsteen nu under Jorden trycker,
Den Hafvet vild hâr qvaldt oc sverdet bidt i stycker,
De som *Vulcanus* heed, hâr i sin Bug fortæret,
De som med deres Kiød hafv' Ulf oc Rafne næret,

693–698 slutbönen riktar Spegel till Jesus och inte som Arrebo till Herren, och medan Arrebo ber att Herren skall vara hans talesman, ber Spegel, med nära anslutning till en känd psalm av Lucidor, att Jesus skall kalla människorna för sina barn och bröder.

- 693 Arrebo 787 O HErre, du der self, stod for Pilato bunden

600 *Adulrunan* gamla visheten; se Spegels förklaring i Register I. Spegel avvisar andra tolkningar av ordet

- 602 Marg. *Ebr. I. v. 10. 11. 12* handlar om att jord och himmel en gång skall förgås
Ps. 102. v. 26 har samma innehåll

Vid. Augustin. Lib. I. de Genes. & Lib. XI. de Civ. Dei cap: 4 Se Augustinus' bok 1 om 1 Moseb. och bok XI kap. 4 i *De civitate Dei*

Vid. Barthol. Cosmol. Qv. 23. Se Bartholins *Cosmologia* fråga 23. Caspar Bartholinus (1585–1629), dansk teolog, som skrev olika arbeten om kosmos
Lucretium lib. 5 I *De rerum natura* V:235–415 talar Lucretius om världens undergång

- 605 *Dy Därför*

gekkeligt narraktigt

Leucippe Leukippos (tilltalsform) L. var Demokritos' lärare och grundlade den atomistiska läran

- 610 *nedriga* låga
i *Willo swalla* hamna huller om buller
- 613 *Skildnad* göra utgöra gräns
- 617 *Holl* håll
- 619 *Swikkan* tappen
- 621 *Pusten* bälgen
stoppad igentäppt
- 622 *Wjn-Åmen* förvaringskärl av skinn för vin
- 624 *Gång* riktning
- 628 *Anaxarch* Anaxarchus, grekisk filosof från Abdera (300-talet f. Kr.), som följde Alexander den store på hans krigståg
- 629 Marg. *Plutarch*: Plutarchos berättar detta i *De tranquillitate animi*
- 631 *när* på långt när
- 636 *klemmer* pressar, plågar
- 638 Marg. *I. Cor. 7.* syftar nog på v. 31: »Ty den nuvarande världsordningen går mot sitt slut»
Aristotel: lib. 4. c. 5. de caelo, ubi ex Ocello quintam essentiam statuit. Aristoteles bok 4 kap. 5 Om himlen, där han fastslår existensen av kvintessensen
Vid. Senec: epist: 58. Se Senecas epistel 58
- 639 *ralla* prata (strunt); mlt. rallen
- 639 ff Aristoteles lärde, att det fanns fem planetsfärer plus mån-, sol- och fixstjärnesfärerna. Jordklotet låg orörligt i världsalltets mitt. Ovanför månsfären fanns ett femte element vid sidan av jord, vatten, luft och eld, »kvintessensen»
- 642 *förfarit* erfarit
- 643 *Parcæ* parcerna i rom. mytol. var ödesgudinnor, som klippte av människornas livstråd
- 644 Marg. *Fracastor: lib. de Sympath. & antipath. c. 3. & 4.* Fracastorius Om sympati och antipati kap. 3 och 4. Hieronymus Fracastorius (1488–1533), italiensk filosof, som bl.a. skrev *De sympathia och antipathia*, 1546
Melanth. l. I. Physic: Melanchtons *Physica* bok 1.
Foxius lib. 2. cap, 6. Troligen Sebastianus Foxius Morzillus, som gav ut en rad böcker mot slutet av 1500-talet
Philosoph. natur. Galateus tract. de situ & numero Elementor: Galateus' traktat om elementens plats och antal. Den italienske lärde Antonio Ferraris (kallad Galateo; 1444–1516) *Liber de situ elementorum*, som gavs ut 1558
2. *Pet. 3. v. 11. 12:* »Effter nu allt detta skal förgåas: hurudana bör ideo vara vti helig vmgengelse och gudachtigheet? Så at j wenten och åstunden efter Gudz dags tilkommelse, J hwilke om himlarna aff eeld förgåas skole/ och Elementen försmelta aff heta»
Matth. c. 24 & 25. handlar om de yttersta tiderna
Marc. 13. likaså
Luc. 17. likaså
Luc. 21. likaså

- Ezech. 33.* Hesekiel 33 handlar i slutet om Jerusalems ödeläggelse
Joel. 3. handlar om en kommande domedag
Psal. 50. v. 3: »Vår Gud kommer och tiger intet: förtärande eeld går för honom och omkring honom een mechtig storm»
Esa. 66. handlar också om en domedag
- 656 *trasar* trasor
 657 *Mosten* musten
 664 *Bråna* eld
 665 *Stiernegapare* astronom
 666 *Himla-Spegelen* himlen, betraktad som en spegel
 667 *och egentlig* också verkligen
 668 *Terminen* den bestämda tiden
 Marg. *Vid: Thalmud & Systema Schetzeri* Se Thalmud och Schertzers *Systema*. J. A. Schertzer se komm. t. marg. vid I: 257
 673 *alt förstindt* alltför ihärdigt
tellia räkna
 674 *synes* synas
Dagar wällia bestämma tidens gång
 675 *then Ubr* Spegel fattar här Uhr som maskulinum
 Marg. *Act. 1. 7* Apostlagärningarna 1: 7: »Thet hörer icke ider til at weta tijd och stund/ som Fadren haffuer sat j sinne macht»
 681 *arge* onda
 682 *marge* många
 685 Marg. *Apoc. 20. v. 11.* Uppenbarelseboken 20:11: »Och jag såg en stoor hwijt stool/ och en sittia på honom/ för hwilkens ansichte flydde iord och himmel/ och them wardt intet rum funnet»
 688 *tärdt* ätit, förtärt
 689 *hwar i sänder* var för sig
 Marg. *Job. 5. v. 23* »Then tijd skal komma/ och är allaredo/ at the döde skola höra Gudz Sons röst/ och the henne höre/ the skola leffua»
 691 *saker* skyldig
 692 *högnödigt* högst nödvändigt
 693 *Pilato* Pilatus (dativ)
 698 *nämmas* kallas

699–970 Om änglar och andar

699–970 bygger på Arrebos Første Dags anden anhang, 795–1042

- 699 Arrebo 795 Den Viisdoms Fader høj, den Liusens Fader kiere,
 703–708 Arrebo 799–804 *Timanthes* hafd' omsonst faat pencil udi haande
 Oc saa *Cyclopem* treft, ret som med Liif oc Aande;

- Zeuxis Penelopen; Parrhasius* gardine;
Apelles venerem med farfver skønn' oc fiine,
 Forgefvis hafde tænkt, saa vel at contrafeje,
 Hves icke *Titan* dem Lius hafde bragt til veje.
- 710–711 Arrebo 806–808 Den skønne *Mausols* Graf *Dianæ* Hofved Kirke
 Var oc til ingen brug, opbyggt med høj Forstande
 Ved *Scopas*, *Ctesiphons* oc lærde *Sostrats* Haande,
- 713–714 Arrebo 811–812 Som Lius det klareste, som gloend' ild at skinne
 Gud Englene hâr skabt at tiene sig oc sine.
- 715–720 i oviljan att diskutera änglarnas skapelse går Spegel ifrån Arrebo.
- 725 Arrebo 825 U-dødlig, uden Synd, ret gode, Liuse, klare,
- 729–746 om änglarnas fall efter Arrebo 829–846.
- 729–730 Arrebo 829–830 Men som vel ofte skeer, at de som staae i Naade
 Hoos Førster allerbest, oc meest i Landet raade,
- 735 Arrebo 835–836 Saa gik det Englene, som deres Skabers Væsen
 Anfeided' uden Sag, oc stifved ad ham næsen,
- 747–764 Om de onda änglarnas ilska och dåd efter Arrebo 847–874, men bara med vissa detaljer gemensamma. Spegel övertar namnet *Rhasis*, men gör därav en ordlek.
- 749 Arrebo 853 Som *Rhasis* oc forvunt hâr giort i fordum Dage,
- 765–794 om djävulens dotter synden efter Arrebo 875–894.
- 765 Arrebo 875 Hand veed sin Datter (Synd) saa præctig at staffere,
- 767–770 Arrebo 877–878 Om Galgen stod for Dør, dog kand mand sig ej holde,
 Fra sminked *Dalila*, skøn Skøgen er, den bolde.
- 777 Arrebo 881 Det røde dyre Guld hand bruger til en Felde,
- 783–785 Arrebo 887–889 Tiit mangan frommer Mand, paa Templens spits hand
 setter,
 Indblæs et geistlig Mood, at hand sig self forgietter,
 Staar paa sin Hellighed som hand kund' aldrig falde,
- 791–794 Arrebo 891–894 Den falske *Sycophant* med *Brucho* nafnet bærer
 Der i vor Lystgaard skøn de grønne Blad' aftærer,
 Vor Sommer-ziiir hand stæl, oc Fructen den utalde,
 Ej lader andt igien, end bitter Gift oc Galde.
- 795–818 om hur djävulen bedragit med järtecken och vidskepelse efter Arrebo
 895–926 men fritt behandlat.

- 799–801 Arrebo 899–900 I *Delphens* Jomfru nu, nu i *Cumæske* Nonne
I en *Sybilla* her, der i Orakels vaane
- 803–804 Arrebo 901–904 Hand som sig skød af Graf, der Saul ham vilde høre
Oc om Guds forset strengt ret kundskab vist' at giøre
Hand *Ammons* præsters bryst dem kunde vel
forvarme,
Oc føre hiid oc diid paa Smacker oc paa karme.
- 809–810 Arrebo 907–908 Hvi skuld' ej hand med Svig den Staf i Troldmans
haande
Til Slangen vende snart, forandre *Nili* vande
Til iidel Blod som stank? oc lade frøer nedregne,
- 813–814 Arrebo 913–914 Forstaaer hand Lysten dog oc af Forfaring dømmer
Hvad af vil blifve, spaaer; oc Sandhed ofte drømmer.

819–826 utan motsvarighet.

827–854 om hur Gud hindrat djävulen från Arrebo 927–948.

- 830–831 Arrebo 931 Gud hâr dem fængslet saa, de ej til ævig tiide,
833 Arrebo 933 Det var med Guds forlof der *Achab* blef indtagen
- 841–846 Arrebo 937–940 I Herrens Pasbords kraft, oc *Satan Job* angriber,
Hans Svenne slaar ihiel, hans Bolig nederrifver,
Med Huuset følger Koe, faar, Øxen, Aseninder,
End oc hans kiere Børn hand rammer paa oc finder.
- 847 Arrebo 941 Thi det vel stundum skeer, Gud der til Tol tillader,
849 Arrebo 945 Saa kunde væckes op af syndsens dval' hin dybe,

855–876 om de goda änglarna från Arrebo 949–972 men med stora tillägg och en del uteslutningar.

- 855 Arrebo 950 (Jeg meen det Diefle-pak, der mod sin Skaber pucker)
- 872 Arrebo 962 Guds hellig Ansigt klar at see, er deris føde.
- 873–875 Arrebo 963–964 Af det fortabte Faar de Poenitentsens Taare,
Er deris *Nectar* som de eftertørste Saare.
- 877–878 Arrebo 973–974 En Engel Agars fluct forfølger strax paa Foode
Forsukrer hendes sorg med Trøst oc Raad saa gode,

881–882 har ingen motsvarighet.

- 883–886 Arrebo 978 Af Englen, Jacob Kraft faaer, imod Edomiter
- 887–888 Arrebo 977 En Engel fører an til Krig Israeliter,
- 889–890 Arrebo 979–980 En anden villig var, Tobii's, siun at tilføje,
Saa hand vel kunde see paa ny, Guds Himmel-øje
- 891–898 Arrebo 981–986 En anden jler fast, til Nazareth, med Lyste

Oc der en Jomfru puur, for Mø oc Moder, gryste,
 At hun til Verden hiid, en Frelser skulde bære,
 Sin Fader, Brudgom bliid oc Broder huld med ære;
 Oc at det Jomfru Liif den Herre skuld' omfange
 Som Verden faufner al.

895–898 Spegel tillspetsar med de kristna paradoxerna.

898–903 saknar motsvarighet hos Arrebo.

909–912 Arrebo 989–990 I Hafven Christum een Formaner ud at dricke,
 Den bittere Dødsens Kalk som Fadren vilde skicke.

913–916 Arrebo 991–994

917–920 Arrebo 997–1000

921–970 Arrebo 1001–1042

963–965 Arrebo 1033–1034 Oc som Vær-møllen kaad der om oc om sig drejer
 Af Stormen stoor bevedg, dog mand ej seer det vejer:

967 Arrebo 1037 Da den Hebræer staaer paa Salems Muure høje,

703 *Thimantes* Timanthes av Kythnos, grek. målare ca 400 f. Kr., omtalad av bl.a. Plinius och Quintilianus för att ha vunnit över Parrhasius vid en tävling

705 *Zeuxes* Zeuxis av Herakleia, berömd grek. målare ca 400 f. Kr.

Parrhasius berömd grek. målare, omtalad av bl.a. Plinius

706 *Apelles* antikens mest berömda målare, målade bl.a. vid Alexander den stores hov

Venerem Venus (ack.-form)

709 *yrkia* (fsv. yrkia) utföra; ordet vanligt i denna betydelse

710 *Mausoli rara Graaf* Mausollos' grav i Halikarnassos räknades som ett av antikens sju underverk; namnet har gett upphov till ordet »mausoleum»

Dianæ dyra Kyrkia Dianas tempel (Artemistemplet) i Efesos var ett annat av de sju underverken

Marg. *Plin. Lib. 36. c. 1. & lib. 16. c. 2.* Hänvisningen till Lib. 36 c. 1 är efter Arrebo och fel. Zeuxis omtalas i XXXV: 61–66, Parrhasius i 67–72, Timantes i 72–74, Apelles i 79–97, Mausolus i XXXVI: 30–31

Strabo Lib. 14. I Strabons *Geografi* bok 14 omtalas mausoleet

711 *Ctesiphontis* Ktesifon byggde templet i Efesos

712 *Silfwer Tänn* silverfackla; tånne (tanne) sydsv. dialektord

719 *blefwit* blivit till

722 Marg. *Ebr. I.* handlar om änglarna

Ps. 34. talar i v. 7 om det skydd änglar ger

Ps. 91. v. 11–13 likaså

729 *plä* brukar

731 *Ähre-Spitzen* ärans topp

- 738 *Lydnos Skyldighet* skyldighet att lyda
weka vackla
 Marg. *Jude Ep: v. 6.* Judas brev vers 6 berättar om änglarnas fall
- 739 *Weeld* vilja
- 744 Marg. *Matt. 25.* talar i v. 41 om det straff de obarmhärtiga går till mötes
 2. *Pet. 2. 4.* talar om hur de änglar som avfallit störtades ner i avgrunden
- 746 *Kjslan* klåda
- 747 *behållen* kvar
- 749 *Rhasis* i 2 Mackabéerboken 14:37–46 berättas om hur juden Rasis, då hans situation blivit ohållbar, först kastade sig ner från en brant för att ta sitt liv och hur han, då han överlevde fallet, drog ut sina inålvor för att visa sitt hat mot fienderna
- 750 *söndertargad* sönderbiten, söndergnagd
- 751 Marg. *I. Maccab:* fel för 2 Maccab:
- 754 *Jlskhet* ilska, vrede
- 758 *slätt* snävt, avvisande
 Marg. *Apoc: 12:* Uppenbarelseboken 12 handlar om striden mellan Mikael och Satan
- 763 *uthgrunda* räkna ut
- 764 *margelunda* på många sätt
- 767 *Stegl* stegel, ett på en påle uppsatt hjul på vilket man rådbråkade de dömda
- 769 *Delila [...]* *Simsons* i Dom. 16 berättas hur filistéerna lejde Delila att lura av sin älskare, Simson, hemligheten med hans styrka. När hon fått veta, att styrkan satt i hans hår, klippte hon av det, medan han sov, varefter filistéerna kunde besegra honom
 Marg. *Jud: 16.* Domarboken 16
- 773 *förstokkat* gjort okänsligt, förslöt
- 775 *gemeent* vanligt
sljker smyger
- 776 *beswjker* sviker, gör besvikna
- 777 *reeta* locka
- 783 *befljter* vinnlägger
- 784 *sig sig själv*
- 785 Marg. *Luc. 18.* Svårt att avgöra vad som åsyftas
- 786 *Så wist* lika säkert
- 787 *stiftar* anstiftar
- 790 *meenlöös* fläckfri
- 791 *Lakkaren* smädaren, belackaren
- 799 *Sybillen* sibyllor, sierskor
- 801 *Delphis* Delfi, där pythians präster lämnade svaren på de frågor som ställdes till oraklet
Cuma i Cumæ i Syditalien fanns också en sibylla, som gav kryptiska svar på ställda frågor

- Marg. *Vid. Plin. lib. 12. & Fest. Pomponium* Se Plinius bok 12 och Festus Pomponius. Vem den senare är, är ej bekant; Spegel har hämtat noterna från Heinz s. 37
- 803 *utafur*, ifråån
 Marg. *I. Sam. 28. v. 16* berättar om Saul och Samuels ande
Curt. Lib. 4. Quintus Curtius berättar i sin Alexander den stores historia bok 4 om hur Alexander besökte Jupiter Ammons tempel och blev spådd att han skulle erövra Asien
Exod: 7: v. 11. talar om hur Faraos kallade till sig trollkarlar
Vid. Cowleys. Pindariq: Odes, pag. 66. Se Cowleys *Pindarique Odes*, s. 66, där Cowley i odet »The Plagues of Egypt» skriver »Jannes and Jambres stopt their flight». Spegel ägde den engelske diktaren Abraham Cowleys (1618–67) *Works*
- 803 f Enl. 1 Sam. 28 lät kung Saul när han hotades av filistéerna, en andebesvärjerska mana fram den döde profeten Samuels ande för att denne skulle ge råd *beskeedligt* ordentligt
- 805 *Hammons* den egyptiske guden Amons
- 806 *frittade* frågade, utforskade gudarnas vilja; ordet danskt eller dialektalt; *Glossarium*: »Fritte Dan noga utfråga»
- 809 *Jambres* Arons. Då Mose ville föra israeliterna ut ur Egypten lät han på Guds befallning sin bror Aron införa Faraos förvandla sin stav till en orm. Då han slog med staven på Nilen, blev vattnet till blod
- 812 Marg. *Consule [...] Lutherum* rådfråga Josephus, Tertullianus, Hieronymus, Gregorius av Nyssa, Sedulius i bok 4 av Carmina (sånger), likaså, Pererius, Abulenses, Thomas av Aquino etc. men främst Luther. Flera av namnen är redan nämnda. Hieronymus var kyrkofadern, som översatte Bibeln till latin (Vulgata), Sedulius var en kristen latinsk poet på 400-talet. Pererius kan vara Valentinus Pererius (d. 1610), författaren till en *Commentarius in Genesin Abulenses* obekant
- 813 *Taar [...] i acht* iakttar
- 821 *Skattar* skatter
- 828 *brister* fattas
- 830 *hächtat* fångslat
- 832 *thet wjter* samtycker till det
- 833 ff Gud lockade genom en lögnens ande kung Ahab att tåga mot Ramot i Gilead, där han stupade (1 Kon. 22)
- 834 *een sådan Post affärda* skicka ett sådant bud
- 835 Marg. *I. Reg. 22: v. 20.* 1 Kon. 22: 20
- 837 *Örlig* krig
- 841 *förmätte* förmådde
- 842 ff Gud tillät Satan att pröva Job, och Job prövades länge utan att förneka Gud
- 842 *ätte* ägde

- 844 *Fast mindre* ännu mindre
- 846 *Pasport* pass, tillstånd
- 852 *dyrfwas* djärvs, vågar
- 854 *beswjka* bedraga
- 855 *Stygis* genitivform av Styx, flod i dödsriket
- 857 Marg. *Ps. 103*. Psalt. 103: 20 talar om änglarna som hjältar som utträttar Guds befallning
- 858 *stälter* ställd
- 859 *redebogne* redo
- 860 *Bud* ärenden
finnes befinnes vara
Marg. *Matth: 18. v. 19* handlar om att Gud hör bön
- 862 Marg. *Ps. 91*. handlar om Guds beskydd
- 865 Marg. *Ps. 104*. oklart vad som åsyftas
- 866 *Tjt hwar* dit där
Anlopp anfall
- 870 Marg. *Ps: 103. v. 20*. jfr ovan
- 873 *Pœnitentzes* botfärdigas
- 875 *Nectar* gudarnas föda
- 877 ff Tjänstekvinnan Hagar (Agar) flydde med den son, Ismael, som hon fött åt Abraham, ut i öknen och fann där en brunn, som hjälpte dem att överleva (1 Mos. 21)
Marg. *Gen. 21. v: 17*. » och Gudz ängel ropade till Hagar från himmelen»
- 881 f Gud prövade Abraham genom att uppmana honom att offra sin son Isak men hindrade sedan genom en ängel att offret fullbordades (1 Mos. 22)
- 883 ff Jakobs färd och hans upplevelser beskrivs i 1 Mos. 32
Marg. *Gen: 32. v. 1*. »Men Jacob foor sin wäg/ och Gudz änglar mötte honom»
- 884 *stadigt Tåg* ordnad färd
Hyglar kullar (ty. Hügel)
- 887 f Om hur Israels barn erövrade Kanaan berättas i Josuas bok.
- 888 *Posto fatta* erövra fäste
- 889 f I den apokryfiska Tobits bok berättas om hur Tobit och hans son Tobias fick en hjälpare ängel till färdkamrat
Marg. *Tob: 11. v. 7*. Tobits bok 11: 7
- 891 ff syftar på Marie bebådelse
- 892 Marg. *Luc. 1*. berättar om bebådelsen
Tob. 12. v. 15. commemorantur [...] Matth. 27. Sju änglar omnämns, högre än de övriga, vilket även de gamla, såväl judar som kristna, varit övertygade om
- 895 Märk hur Spegel använder paradoxer för att uttrycka hemligheten med Guds frälsningsplan. Om paradoxerna se Olsson 1963 s. 366
- 900 *bespejas* ses
- 901 Marg. *Vid. Cl. Alexand. Stromat. 6*. Se Clemens av Alexandria Stromata 6

Tres Archangelos nominat scriptura Michael, Gabriel, Raphael, sed alii alios addunt. conf. Skriften nämner tre ärkeänglar, Mikael, Gabriel och Rafael, men andra lägger flera därtill jfr...

Zach. 2. 3. talar om två änglar

Dan. 10.13. nämner Mikael

Apoc. 12.7. talar om Mikael och hans änglar

1. Pet. 1. 12 talar om änglar som åstundar att skåda in i hemligheter

Matth. 4. talar om änglar som betjänade Jesus

Luc: 22. talar i v. 43 om en ängel som styrkte Jesus i Getsemane

904 *waker* vaken, vaksam

905 ff handlar om hur änglar efter Jesu frestelse betjänar honom

908 *achtade* uppvaktade, passade upp

them borde de borde

909 ff syftar på Jesu kamp i Getsemane

912 *förhanda* till hands

Marg. *Matth. 27.* talar om en ängel vid den uppståndne Jesu grav

916 *ärla* tidigt

917 ff Vid israeliternas första påskfirande i Egypten före uttåget dödade Gud allt förstfött bland egyptierna men skonade israeliterna (2 Mos. 12)

Marg. *Exod: 12. v. 29* jfr ovan

Vid. Ps: 78. v.49. talar om vredesänglar

Sapient. Cap. 18 v. 14. 15. 16 Vishetens bok 18: 14,15,16

919 *draap* dräpte

921 ff Konung Hiskias räddning undan assyrierna beskrivs i 2 Kon. 19

Marg. 2. *Reg. 19. v. 35.* se raden ovan

924 Marg. *Hanc Historiam sed fabulari fuco interpolatam, habet Herodot: lib. 2.* Denna berättelse har Herodotos i bok 2, men fördunklad av sagans smink. Herodotos av Halikarnassos på 400-talet, grekisk historieskrivare, vars historia berättar mycket, delvis hörsägnar, från Orienten

925 *berände* anföll

926 *kräle* krälade, vimlade

927 *Bollwerck* bålverk, befästningar

928 *Twång* förtryck, betryck

935 *spiernas* (isl. sperna) sparkas på, trampas ner

937 *ämbnat* förberett

940 *häsligt* hemskt

snöde blinda

942 *sin Wappen* sina vapen

945 *som then samma tå war honom [...]* nödig liksom han behövde den då

947 *Bannor* förbannelser, försmädelser

951 *förekom* fanns

952 *nidstyrte* störtade ned

956 *skerja* skrika

- 957 *Quarteer* pardon
 961 *önckelig* ömkligt
 963 *Ögonskeenlig* tydligt
 967 *Salems* Jerusalems
Assurs här assyriernas

971–990 Avslutning

971–974 från Arrebo 1043–1046

- 971 Arrebo 1043 O I Bi-standre troe ô hellige Skyts Herrer,
 973 Arrebo 1045 Guds Folkes Fiender, hans Kirke saa forsvarer

975–980 om prästerna saknar motsvarighet.

- 981 Arrebo 1052 Jeg maatte blifve træt af første Dages Leitse,
 990 Arrebo 1062 Saa jeg i morgen foort ved Hanegal kand iile.

974 *af* från

- 975 Marg. *Mal: 2. v. 7.* »Ty Prestens leppar skola bewara lärone/ at man må befråga lagen aff hans munn: ty han är en HERras Zebaoth ängel»
Job. 33. 23. »Om nu / en aff tusende trädde fram för honom/ til at förkunna menniskionne Gudz retferdigheet»

977 *bestå* stå kvar

- 983 *Heel trött* alldeles uttröttad
 984 *leedse wid* trött på
 985 *Wärket lättar* gör arbetet lättare
 986 *glättar* slätar ut, jämnar
 987 *tråkat* slitit med, arbetat med
 990 *Qwickheet* liv, livlighet

Andra Dagens Skapelse

Titeln i Arrebo: Verdens første Uges anden Dag kand kaldis Uranologia Mosaica eller Himmelens Skabning imellem under- oc ofver-Vandene

Inledningsdikten följer Arrebo Bliif her paa fiire Stycker viis.
 Act først Lof-talen til Guds Priis;
 Dernest den Himmels Skabermænd,
 Oc hvor Materien hand fand;
 Fremdelis himlens nafn oc skik,

Samt brug oc nytte, som den fik;
 Du endelig oc Himlens Nafn,
 Maat bruge dig til saligt Gafn.

- 3 *Näst* närmast efter
 5 *thet Rum* denna plats (d.v.s. himmelen)

Övers. av latincitatet:

Tänk på hur stor själva himmelen är och hur snabbt den roterar, då den antingen utsmyckas med stjärnor på natten eller befares av solen på dagen, och du kommer att förstå hur den hålls i förunderlig och gudomlig balans av den högste styresmannen.

Minucius Felix, *Octavius* 17,5

1–52 Inledning. Den nya dagens morgon och den nya uppgiften

Efter Arrebo 1–32. Men Arrebos inledningsrader talar om afton, Spegels om morgon!

- 1 Arrebo 1 NAar Dagen bøjer sig, den Sool gaar under Liide,
 5–7 Arrebo 2–4 Da flyer Fuglen op, oc viiger til en siide.
 Da søger Ormen Huus, i Jorden sig forsticker,
 Oc alle tamme Diur, til hvjle sig beskicker.

8–24 utan motsvarighet hos Arrebo

- 25–26 Arrebo 13–14 *Endymionis* søfn, *Abronis* kræsne Dage,
 Vill' icke passe sig, saa jæfnlig til at tage;
 27 Arrebo 16 Op, op min Siel oc Aand, for Herren stoor at mødis,
 31–33 Arrebo 19–21 I *Fauni* synger sterkt, at Skoven der ved springer,
 Syng du *Satyre* klerk, at det i Bierget klinger,
 Du fisk i blaa-grøn-haf, du fugl paa qvist hin grønne,

34–42 utan direkt motsvarighet

- 43 Arrebo 27 Pauluunet hand opslaar, med hvidt oc blaat formenger,
 45–46 Arrebo 29 En Hvelling blaa hand gjør af vand, som jern det sterke,

47–52 utan motsvarighet

- 1 *bergad* dalad
 10 *Auroræ* morgonrodnadens gudinnas
 Phæbi solens
 11 *J ljka mâtto* på samma sätt
 i Aftons i går kväll

- 12 *Morphëus wist skulle kommit ymbnig* jag skulle sovit länge
 13 *druppet* droppat
 17 *Aganipp* poesiens källa
 18 Spegel vill säga att han sällan förmår skapa verklig poesi
 20 *med Armod* trots fattigdom
 21 *therpå wåga* försöka det
 25 *Endymionis Sömpn* den vackre Endymion i grek. mytol. hade av mångudinnan försänkts i evig sömn för att hon ostört skulle få kyssa honom. Han förekommer i ordspråk i Erasmus' samling *Adagia (Chiliades adagiorum)*
Abronis den grekiske livsnjutaren Abron omtalas i många ordspråk, bl. a. i Erasmus' samling *Adagia*.
 Marg. *Erasm. Chiliad. I. Centuria 9*, ordspråket om Endymion står i Chil. I. Cent. IX. adag. 63 och det om Abronis i Chil. I. Cent. IX adag. 30
 26 *söde-Ljf* djuriskt leverne, av fsv. söper djur
 29 *Helicon* skaldekonstens berg
Cyrrha annat namn på poesiens källa
 30 *Bewjser [...] hielper* visa [...] hjälp
 31 *Fauni* faunerna var romerska skogs- och fruktbarhetsgudar
springer springer ut, slår ut
 32 *Satyre* satyren var också ett skogsväsen
 39 *wärkat* åstadkommit
 40 *märkat* märka det, se det
 43 *Tiäl* tält
 Marg. *Esa. 40. v. 23. & c. 42. v. 5* Bör vara Jes. 40:22: »han är den som utbreder himmelen såsom ett flor och spänner ut den såsom ett tält att bo inunder». 42.5: »han som har skapat himmelen och utspänt den»
 45 *Hwelfning* valv
 48 *bryta* slås sönder
 49 *skränckia* inskränka. Trycket är otydligt; det kan stå *kränckia*, som också är möjligt, då det betydde 'begränsa' (rättighet); se SAOB kränka 8 med andra exempel på betydelsen
 Marg. *Aquæ supra cælestes* vattnen ovan himmelen
 50 *Brädd* vall, strand

53–84 Om himlens höghet

Dels efter Arrebo 33–55, dels fritt

- 53–56 Arrebo 33–35 Paa dette tecke rundt, der leger Sool den klare,
 Der Maanen gaar i dantz med den Planete-skare.
 Der tumler *Pegasus* och *Æolus* hofverer,
 57–58 Arrebo 39 Slig bygning's sterke Thron kand Solon ej fuldskrifve,

59–64 utan motsvarighet

65–66 Arrebo 43 Hvad vil jeg giøre da? skal gaas blant Svane hørís?

66–72 utan motsvarighet

73–76 Arrebo 47–50 Jeg maa dog kort herom, som den U-myndig lalle,
Thi Barnet stamme maa, til det faar lært at tale:
Langt bedr' er noget sagt, sin Skaber god til Ære,
End alting slet fortaugd, oc plat hen, dum at være.

77–84 Invokationen delvis mycket nära efter Arrebo 51–62

77–83 Arrebo 51–55 Men du, som Himlens Løb reger med minste Finger,
Du som det vilde Haf, som i en Flaske Tvinger,
Du, du som Jorden bred som Løfvet lader befve,
Ja du der Vinden haard indknytter i din nefve:
Min Siæl til dig opløft, forklar min Tank oc Sinde,

Arrebos 56–62 har Spegel inte återgett

53 *ring-ränner* rider runt som i turnering

55 *Pegasus* poesiens bevingade häst men även en stjärnbild

56 *Æolus* vindarnas gud

57 *Thales* den förste grekiske filosofen och astronomen, en av Greklands sju vise

58 *Solon* atensk statsman på 500-talet f. Kr., känd som vis domare

61 *Platos* den grekiske filosofen Platons (427–347 f. Kr.)

ehuru han dock hur han än

62 *snälle* skicklige

Xeuxis (Zeuxes) var en berömd målare ca 400 f. Kr.

hon handen

konstigt konstmässigt, vackert

64 *Slögheet* skicklighet, av *slög* häändig, konstskicklig

66 f *Phaethon* solgudens son P. fick en dag köra solvagnen över himlen men gjorde det så oskickligt, att han satte jord och himmel i brand

67 f *Jcarus* fick av sin fader, uppfinnaren Dædalos, en fjäderskrud för att flygande kunna lämna fångenskapen i labyrinten på Kreta men flög så nära solen, att vaxet som höll fjädrarna samman, smälte och han föll i havet och drunknade Marg. *Ovid: Lib. I. Metamorph. I Metam. I: 747–779 och II: 1–343* berättar Ovidius om Phaëton. Om Icarus berättar han i *Metam. VIII: 195 ff.*

69 *Sisypho* Sisyfus var dömd att rulla en sten uppför ett berg, varvid stenen ständigt rullade tillbaka. Det är oklart varför Spegel anför honom i sammanhanget

70 *sqwäka* skraka

Calliope, »den sköntalande», en av muserna

72 *Marsyas* flöjtspelande satyr, som övermodigt utmanade Apollon till tävlan i musicerande

75 *Fast* mycket

Marg. *Esa* 40. v. 12 ställer frågan vem som kan mäta upp haven, himlen, jorden och bergen

Vid: Horat: Carm: l. 3. Od. 4 handlar om att diktaren redan som barn var utvald av sångmön och började dikta då

76 *förhala* dröja med det

85–98 Resumé av gårdagen

Efter Arrebo 63–76

85 Arrebo 63 Vel an i Jesu Nafn, igaar var jeg en Bunde,

87–90 Arrebo 65–68 Dog intet der befandt; der var ej Korn ej Kierne;

Der var ej Strand, om jeg der vilde fiske gierne;

Om jeg oc vilde vel Metaller-aaren bryde,

Den Aare var ej til, der var ej Guld at nyde.

91 Arrebo 69 Kund' jeg med *Proteo*, mig tusind maal omskabe

97–98 Arrebo 75–76 Baad' Himmel, Land oc Vand da mænged var tilsammen,

En øde Klump jeg fand, det var en ringe gammen:

85 *gräfla* gräva (leta efter något)

86 *Adull-Jord* odlad jord; här sannolikt med betydelsen 'mycket gammal'
rätt verkligen

90 *Ådrar* malmförande åder

Marg. *Virgil. lib. 4. Georg. Georgica* 4: 384 ff handlar om Proteus och hans för-
måga att förvandla sig

91 *Proteus* havsgud, som kunde anta olika skepnader

92 *handla* resonera

95 *Fast* ännu

96 *böya* luta

98 *handadt* formad

99–134 Om himlavalvet

99–110 om det nya tillståndet efter Arrebo 77–94

101 Arrebo 79 En Hvælning seer jeg mig, skøn, ziirlig, blaa oc runder,

102–104 ingen egentlig motsvarighet till Arrebo 80–86

105–109 Arrebo 87–92 Hvo er den Konstener, Telt-mesteren den stoore?

Hvor fik hand Duugen fiin hvoraf hand Teltet giore?

- Er det af Blyant blank? Er det af blødest Silke,
 Som svefver viit oc bret i Luften uden stilke?
 Er heller tecket skært udaf Christal det reene?
 Maa skee af blaa Saphiir, oc andre blanke Steene?
- 111–113 Arrebo 95–97 Her ned du Morgenrød' oc laan mig Snaren vinge,
Urani Himmel-høj, lad mig paa Bierget springe,
 Viis mig den hvælning blank som *Moses* her afritser,
- 115 Copernicus tillägg hos Spegel
- 116 Arrebo 100 Lad *Ptolomæi* æt, oc lad Planeter prange,
- 117–120 utan motsvarighet
- 121–127 Arrebo 101–106 Lad dem med Dragens svants sig som en krants omringe,
 Med Jomfru gaa i dantz oc med Steenbucken springe,
 Med Skytten riid' i Jact, mod *Ophiuchum* striide,
 Oc skue Harens Traf, naar Hunden hand vil biide:
Eudoxus end det veed, paa Fiskens Bank' at fiske,
 Oc siunge her oc der som Svan oc Rafn den Gridske:
 Vel Ørnen purre maa *Antinoo* i Panden
- 130 Arrebo 109
- 131–132 Arrebo 107–108 *Bootes* drifve lad for Koen Biørn hin grumme,
 Oc Pegasus slaa op imod *Andromisk'* komme;
- 133 Arrebo 111 Men jeg langt heller vil med *Mosis* vinger fløje,
- 100 *afwittrar* avskiljer; säljer
- 103 Marg. Gregor. Nazian: *Orat: 41* Gregorios av Nazianz' Oration 41
- 109 *Saphyr* safir
- 112 *Urania* astronomiens musa
- 113 *Mosis* Moses (genitiv av Mose)
- 115 *Copernicus* astronom (1473–1543), som ersatte det ptolomeiska systemet med det heliocentriska
ny-Märe nytt, ovanligt
- 116 *Ptolomæus* var den fysiker på 200-talet e. Kr. som givit namn åt det fram mot Spegels tid allmänt antagna ptolomeiska systemet
Alphonsus spansk kung och lärd (»den vise»), 1252–84, som bl.a. upprättade de s.k. alfonsinska tabellerna
- 118 *Perspectiv* kikare
utletar tar reda på
- 121–132 anspelningar på olika stjärnbilder
- 122 *spökas* spökar ut sig
- 123 *Ophiuchum* stjärnbilden Ormbäraren el. Ormkarlen
- 125 *Eudoxos* matematikern Eudoxos utvecklade på 300-talet f. Kr. ett system för att beskriva himlakropparnas rörelser

- 128 *trillar* rullar runt
 130 *Antinoum* Antinoos, stjärnbild, del av stjärnbilden Örn
spänna gripa med klorna, klösa
 132 *åspringar* anfaller
 133 *med Mosis Brillor* så som Bibeln lär

135–174 Om hur Gud skapade ur ursprungskaos och om elementen

135–160 om hur Gud skapade ur ursprungskaos, efter Arrebo 113–150, men Spegels framställning skiljer sig mycket från dennes och ordningen är en annan.

- 135 Arrebo 113–114 Er da den Mester klog den bygnings Herre mæctig,
 Den som vi hørd' i gaar at vær' en Konstner præctig,

Arrebo 115–126 har ingen motsvarighet hos Spegel

- 140 Arrebo 127 Det Nafn er *Elohim* den ævig Gud den sande,
 141 Arrebo 129 Hand med et eenist' Ord af intet (intet) skabte
 144–145 Arrebo 133 Thi *Chaos* Moder er til alle Creatuurer,
 147 Arrebo 135 Ja, Elementerne der fandtis i den diunge,
 151 Arrebo 143 Af Gyps oc voxet seit vel mangel ting kand giøris,

161–174 om elementen, efter Arrebo 151–161

- 164–166 Arrebo 151–154 Hug af det grønne Træ, kast det i Ild den Sterke
 Strax skalt du faae at see, at Elementer virke,
 Den Ild i højden slaar, i Asken Jorden blifver,
 Oc Vandet bobler ud, med røgen været drifver.
 169–171 Arrebo 159–161 Er det den svanger viif, som Gud i gaar self gjorde,
 Den som bar i sit Liif, Ild, været, Vand oc Jorde,
 Udi sin Barm oc Skiød, de fiire Brødre mæctig',

172 utan motsvarighet

- 137 *framhade* skapade
 145 *Skapnad* form
 Marg. Vid: *Ovid. Metamorph. lib. I: & Lucanum*. Syftar på Ovidius' Kaos-skildring i *Metam.* I: 5–20 och Lucanus' *Pharsalia*
 147 *Droßa* hög, (eg. av uttröskad säd)
Diung stack, hög
 149 *gifwa fram* föda, frambringa
 151 *Blij* bly

- 152 *margahanda* olika slags
then Prjs det berömmet
- 153 Marg. *Vide eximium Cardinal: Contarini librum de Elementis* Se kardinal
 Contarinis utmärkta bok om elementen. Caspar Contarini (d. 1542) skrev
 bl.a. *De elementis* (1548)
- 154 *Sophister* grekisk filosofskola; här benämning på dem som vill ha invecklade
 förklaringar
- 162 *skylar* döljer
- 163–168 utvecklar hur man experimentellt kan bevisa, att allt består av de fyra ele-
 menten
- 172 *wäna-strjdig* (oxymoron) vänskaplig och samtidigt fientlig

175–252 Hur Gud skapade himmel och jord

175–190 följer Arrebo 165–180

- 179–181 Arrebo 169–171 Det er en selsom ting; thi naar vi noget bygge,
 Først legge vi den grund af Kalk oc Steen hin trygge,
 Saa muuris siden op (maa skee med Stang-verk settis)
- 182 Arrebo 173 Men her er munster ny, her leegis en Forkering,

185–187 utan motsvarighet

- 188–189 Arrebo 178–179 Men Guds almæchtig Haand opholder den med Ære,
 Der ved hans Viisdom stoor, der ved hans Konster
 mange

191–204 om himlens namn och materia efter Arrebo 181–200 men komprimerat

- 192 Arrebo 182 Vi maa tiltænke da, med *Mose* Kalf at pløje,
 195–197 Arrebo 179–180 *RAKIA*, paa sit maal, paa danske det betyder
 En ting at giøre haard, der før som Vandet flyder,
 198–199 Arrebo 181–182 Oc strecke den i det, den hærdis ret som blærer,
 Der mand med sterkest puust, vel raa oc vaad'
 udspærrer.
- 201–204 Arrebo 193–196 Thi Guds almæchtig Haand, oc virkende Munds-Aande,
 Befoel det tynde Vand at streckis ofver Lande,
 Oc blifv' et sterkt *Casteel*, een Muur oc runder Skantse,
 Ofvr Verden lang oc bred, som Soolen kund' i dantse,

205–222 om att himlen är av vatten efter Arrebo 201–222

- 205–210 Arrebo 201–205 Thi at slig Bygning fast af Vand er giort behænde,
 Mod al Naturens Verk, *Schamajim* gir tilkænde,
 Som er paa danske, Vand, dog vi det Himmel kalde,
 Thi den er giort af Vand, oc Vand der fra maae falde,
 Det viis oc Farfven ud, som Vandet blaa oc hviider,
- 211–215 Arrebo 207–211 Er det ej underligt? Gud af den stoorre Diunge
 [...]
 Tog icke Malmen sej, af Jern af Messing smidigt,
 Oc ej af Sølf oc Guld oc andet som er vridigt,
 Men af det spryde Vand som sig ej self kand holde,
- 219 Arrebo 215 Det tyckeste der af, lod hand paa Jorden blifve
- 221 Arrebo 219–220 Men den subtilig Part, som et Christal det blanke
 Hen ofvr Befæstningen den Mester vilde planke,
- 223–236 tillbakavisandet av idén om kristallhimlen och om att Gud sparat över-
 himlahav för syndaflo den efter Arrebo 223–238
- 223–226 Arrebo 223–226 Hvad Secter drømme her oc daarlig sig indbilde
 Om Christal-Himmelen, det vi ej skøde vilde:
 Thi os ej meer angaar end *Moses* vil os lære,
 At Folk for Bierget staaer naar hand kand oppe være.
- 229–230 Arrebo 229–230 De Vand (hand siger saa) som ofver Himlen' ere
 De lofve HERren good jeg vil ej meer begære.
- 231–234 Arrebo 231–234 Thi anden Meening plump (Gud samme Vand at giemme
 Til Syndflodens behof) er phantasi oc Drømme.
 Det er oc Lærdom grof at Vandene der ere
 At læske Soolen heed, samt gloende Fakler flere,
- 235–236 utan motsvarighet
- 237–252 om »medeldelen» efter Arrebo 239–258
- 237 Arrebo 239 Men om den mellem deel den læspe retlig taler,
- 239 Arrebo 241 Saa rundlig, høj oc rank, saa stoor, saa stærk oc præctig,
- 243–247 Arrebo 247–251 Halfsiette tusind Aar och der til Aar vel mange
 Den Runddeel standet hâr, de Tiider ere lange,
 Sig Verden drejer om gesvind som Piil kand flue
 Af Øst i Vester hen, mand maae der ved vel grue
 At den ej er forslidt oc brudt i tusend stycker,
- 249–252 Arrebo 253–256 Var den af Jernet seit, dog maatte den forfaret,
 Af Adamanten haard, dog kunde den ej varet:
 Men Guds almæctig Ord, (du Christen det maat
 merke)
 Hâr Vandet fastre giort end Jern oc Staal det sterke;

- 185 *Byzants* Konstantinopel
- 194 *androm* åt andra
- 195 *Rakia* det hebreiska ord som översätts 'fäste'
- 197 *blött* mjukt
- 198 Marg. *Job: 37. v. 18:* »Ja/ tu vtbreder icke skyiarna med honom/ hwilke starcke äro.» Spegel förefaller ha använt *Vulgata*, som han sedan citerar *Expandis fortiora aethera sicut speculum fusum*. Du utspände himlen som en gjuten spegel
Vid. Cicer. de Natur: Deor: Lib. 15 Se Ciceros *De natura deorum* bok 15
Aristot: Metaphys: lib: I. c. 3. & de Mundo c: 6. Aristoteles' *Metafysik* bok 1 kap. 3 och *Om världen* kap. 6
Maximus Tyrius diss: 1. Maximus Tyrios (100-talet e. Kr.). platonisk filosof, som skrev 41 tal.
Millich Comm. in lib. 2. Plin. Jacob Milich (1501–59), tysk läkare, som skrev kommentar till andra boken i Plinius' *Historia naturalis*
Job: Arndt de Ver. Christ: Lib. 4: c. 2. Johann Arndts bok *Den sanna kristendomen* bok 4 kap. 2. *I. Petr. 3. v: 5* bör vara *2 Petr. 3:5:* »Men sielffwiliandes willia the icke weta/ at himmelen haffuer ock warit j förtijden/ och jorden aff watnet/ och j watnena bestånd hafft genom Gudz ord»
- 199 *Råå* råa
- 204 *sprata* (da. sprade) sprätta, stoltsera
- 207 *Schamaym* det hebreiska ord som översätts 'vatten'
- 208 *Ther [...]* med förståås som betyder
- 211 *undersamt* märkligt
- 213 *arbetas* bearbetas
- 214 *uti margfallig måtto* på många sätt
- 221 *Subtile* fina
- 222 *planka* avdela med plank
- 224 *Hierne-willa* fantasteri. Spegel avvisar tanken på en »kristallhimmel», en tanke många omfattade
- 226 Marg. *Exod. 32.1:* Andra Mosebok 32 handlar om hur Mose möter Gud på Sinai, medan folket befinner sig nedanför berget
- 228 *hwad David meenar* »Loffuer honom, J himlar alt omkring/ och the watn som ofwan himmelen ära» (Psalt. 148:4)
- 232 *bemelte* nämnda
- 233 *dåra-speel* narrspel, gyckelspel
Glam ovederhäftigt prat
- 234 Marg. *Vid. Ferdinand. Hertod. de Opere mirifico. item Poët: Vet.* Se Ferdinand Hertod om Det underbara verket; likaså de gamla poeterna. Johann Ferdinand Hertodt, som 1670 gav ut *Opus mirificum sextae diei*.
- 237 *Medeldeel* mittparti, mellersta platsen
- 242 *mästa* största
- 243 *Half siette tusend* femtusenfemhundra

- 246 *Af[...] i från [...] till*
 248 *drifwer* vrider, svänger
 249 *swärwad* svarvad, formad
 252 *finnas* vara, befinnas

253–362 Om indelningen av himlen

253–260 om himlens kretsar delvis efter Arrebo 259–276 men med stora avvikelser

- 253–255 Arrebo 259–261 Fremdelis actis bør, det mand her Himlen kalder,
 Almindelig forstaaes Himl-øjen kretser alle,
 Det gandske vjide rom, de *regioner* trende,
 256 Arrebo 267–268 I hvilke Maan' oc Sool paa fierde Dag lossers
 En ret Planete-stool der ved skøn udstafferis.
 257 Arrebo 265 Men Firmamentet fast serdelis viis betractis,

258–260 fritt utfört

Arrebo 269–276 utan motsvarighet hos Spegel

261–310 jämförelser med sevårdheter på jorden efter Arrebo 277–310, men Spegel nämner annat och börjar ej med Danmark utan med Sverige. Framställningen av himlaborgen skiljer sig också från Arrebos. Medan Solen och Månen dansar hos Arrebo, sitter de hos Spegel på troner

- 261–262 Arrebo 277 Reis du til Dannemark oc Fredriksborg ej skuer
 265–266 Arrebo 283 Det Spansk' Eschurial, naar du de Spanske Gæster;
 267–268 Arrebo 290 Som hand der var i Rom oc Pafven vild' ej skue,
 275–278 Arrebo 293–296 Udi hvis Borregaard al Jordan indeluckis,
 Med hvilkets Pract oc Pral al Verden ofverpuckis:
 Udi det høje Loft Kong Titan præctig dantser,
Diana Dronning hviid, ham ziirlig eftersvantser.
 284 Arrebo 299 De tænde Lycten op med ret forgyldne Tandel,
 285 Arrebo 301 Der springer Posten klar, oc Jorderig befucter
 287 Arrebo 303 Den Post langt dyrer' er, end *Ophirs* Guld det reene,
 289–290 Arrebo 305–306 Der vinden blæser fra som går os Luft oc Aande,
 Som drifver Møllen om, oc Snecken før til Lande;
 291–292 Arrebo 307–308 Paa Volden brender løs den lange Torden-slange
 Carthov er aldrig hørt som saa kand buldr' oc prange.
 295–296 Arrebo 309–310 Skal det da u-beseet os daglig staae for Øje,
 Vi var' ej øje verd' at løft' op i det høje.
 297–304 Arrebo 311–318 Saa skifter *Moses* da al Verden med sin Orden,
 I tvende Parter, som er, Himmelen oc Jordan

- Den største deel der af maae *Æthers* riige giøre,
 Den anden underdeel til Jorderig mon høre.
 Paa Dansk Maal *Æther* er en ting klar, Lius oc blanker
 Som med sit Straale-Lius om Verden viide vanker,
 Oc som en Krone blank den mørke Sal bepryder,
 Saa oc det æther liust al Jorderiige fryder.
- 305–310 Arrebo 319–324 Det samme riige klart (vi Stierne Himle kalde)
 Er af den puurist' art, ofvr Elementer alle,
 At det vel kaldis maae, *essentien* den femte
 Af *Chaos extrahert*, som dette Huus beqvemte,
 Det *corpus* er saa stoort, at Jorden der mod regned
 Er som en liden Prick paa største Tafle tegned.
- 311–322 om stjärnornas storlek från Arrebo 325–334
- 311–312 Arrebo 325–326 Der findis Stierner oc, langt størr', end Jorden, mange
 En deel meer' end sex oc halffemsindstive gange.
- 313–314 Arrebo 327–328 Det er oc gandske blødt, subtiligt, puurt oc svefvigt,
 Dog u-forslideligt, oc raskt, som det var ævigt.
- 315–316 Arrebo 329–330 End kand det oc sin Kraft sit Lius oc Liif udsende.
 Igiennem Skyen tyck til Jordens yderst' ende,
- 317–318 Arrebo 331 Vel løber Hinden fast, men Himmelen end Snarer,
 319 Arrebo 332 Thi den i Nat oc Dag al Jordens Kreds omfarer,
- 323–338 om himlasfärerna är helt övertaget från Arrebo 339–356
- 323–326 Arrebo 339–342 Nu spørgis ydermeer, om samme Slot oc Fæste
 Er mange Lofte højt, oc hvad der er for Gæste,
 Hvordan ders Klæder staaer, hvad hver i Skiolden
 fører,
 Hvad de for Titel bær, hvordan de dantsen rører?
- 327–328 Arrebo 343–344 Vel er det sant oc vist at Himmelen den høje,
 Slet ingen Sphærer hâr, ej loft at sammenføje.
- 329–331 Arrebo 347–350 Dog som den højste Gud den u-begriblig Aande
 Den ævig Skabermænd vor Fader, Liif det sande.
 Hand ej begrifvis kand, med mindre hand beskriifvis
 At hafve Food oc Haand, ham Øj' oc Øre gifvis:
- 333 Arrebo 351–353 Saa kand den Himmel høj, [...]
 Af vor fornuftis Aand, forstaais oc fattis ilde,
- 335 Arrebo 354 Thi maae vi af en Nød en Dyd oc Konst os giøre
- 339–350 om himlasfärerna återger Arrebo 357–366

- 339–341 Arrebo 357 *Alphonsus* dicter tj en *Ptolemæus* mindre
 348 Arrebo 363 Sit Lob udi en Døgn den præctig *absolverer*,
 349 Arrebo 365 Den anden Rørlighed befatter otte Kredse,

351–362 om planeterna följer Arrebo 367–380

- 351 Arrebo 367 Den ottonde deraf, bær stadig Stierner alle,
 355–357 Arrebo 371–373 Dog vinder lærd Mands Pen, at de ej slet staar stille,
 Men i tu hundred' Aar en Grad (er femten Miile)
 Der til end noget meer, Minuter to maal fiorten,
 360–361 Arrebo 377–378 Planet paa danske Spraak, er een der vildsom vanker,
 Oc een som hiid oc diid ret idelig omspanker,

- 253 *Än yttermera vidare*
 254 *Författar innefattar*
Lufte-Kretzar himlasfärer
 255 *Regioner delar av rymden*
 259 *Æther den översta himlasfären*
 260 *hysar hyser*
 262 *Drotningholm* hade just blivit uppbyggt av drottning Hedvig Eleonora; man
 bör se omnämmandet som en hyllning till henne
 263 *gäste gästade, var gäst*
 264 *Chroneborg* Kronborgs slott i Helsingör
 266 *Escurialen* Escorial, det kungliga slott utanför Madrid som Filip II låtit bygga
 267 *Wälskland* Italien
 272 *Siäle-wåda* risk, våda
 273 *Marg. Ps. 19* handlar om Guds uppenbarelse i skapelsen
Quid est [...] magisterium. Vad annat är himlen än en spegel, i vilken den
 högste konstnärens mästerskap återspeglas
 276 *betækker* övertäcker
 277 *Titan* solen
 278 *Hecate* mångudinna, syftar här på månen
 279 f syftar på de olika planeterna
 287 *Ophirs Guld* i Gamla Testamentet omtalas Ofir som rikt på guld
 291 *Skyens* molnets
 292 *Carthou* kanon, artilleripjäs
donar dånar
 293 *Liungeeld* blixten
tusend-spitzig med tusen spetsar
 294 *them Ondom* den onda människan (dativ)
flächta fladdra, fara hit och dit
 295 *Hog* håg, sinne
 297 *bemelte* nämnda

- 307 *Qweed* sköte
 308 *obemängt* rent, oblandat
 309 *ther wjd ljkndt* i jämförelse därmed
 311 Marg. Vid. *Observ: Tych: Brahe. Gemmæ Frisij & Gassendi* Se Tycho Brahes, Gemma Frisius' och Gassendis observationer Reinerus Gemma (Frisius; 1509–55), matematiker
 312 *Braben* Tycho Brahe (1546–1601), berömd dansk astronom
 313 *saar* (da. sar) fin, subtil; Spegel anger i *Glossarium* »Sar tener, then man är öm om»
 314 *oförslytelig* oförstörbar
 317 *Parder* leopard
 318 *sig [...]* *kringa* skynda sig
 319 *om* runt
 322 *an* emot
 323 *formerat* inrättat
 324 *utstofferat* utsmyckat
 326 *drjfwæ* fördriver
Lust roligt
 329 *som* liksom
 332 *beqwämar* passar, anstår
 333 *besinnas* förstås
 334 *uhr-Maka* makalösa
 334 Marg. *Orbes Circuli och Regiones* Cirkelns kretsar och regioner
 335 *Kreetzar* sfärer
 339 *Kung Ptolomæus* Spegel förväxlar astronomen med en av de egyptiska kungarna med samma namn
 341 *een äntå* en till
 342 *sljket uhr sin Hierna spunnit* hittat på sådant. Spegel avvisar föreställningen om en nionde sfär (tionde, om man räknar med kristallhimlen); jfr Olsson 1963 s. 115
 343 *bewekar* rör
 Marg. *Primum mobile* den första rörelsen, som tänktes driva runt himlasfärerna (men själv vara stilla)
 344 *öfweråtton* oerhört
Bookwjs lärd
neekar förnekar
 345 *Stierne-Krantzar* ringar av stjärnor
 346 *kommer [...]* *på gång* sätter i gång
hwar efter dantzar var och en kommer dansande efter den förra
 347 *förut* före
i sänder i sin tur
 348 *uti* på
 350 *lawerar* (holl. laweeren) loverar, kryssar

- 351 *fasta Stiernor* fixstjärnor
 Marg. *Vti Sphæra Octava äre stelle fixæ* i ottonde sfären finns fixstjärnorna
- 352 *Dianæ Frustug-Ternor* månens kammarjungfrur; Diana mångudinnan
- 356 *i på*, inom
Mjlar mil
- 358 *Uhr* från
sluter drar som slutsats
- 360 f Det grek. *planetes* betyder 'irrande'
- 361 *danckar* driver, slår dank

363–472 Om planeterna

363–372 om Saturnus följer nära Arrebo 381–390

- 363 Arrebo 381 *Saturnus* sluuge-barn, med Segelen i Hænde,
- 365–368 Arrebo 383–386 Ret tung hand er til Foods, oc graa fordi beskrifvis,
 Om trent i tredifv' Aar hans Løb fuldkommen gifvis,
 Hand sluuger sine Børn, sin tiid hand self fortærer,
 Hans Farfv' er blaa som Bli: ham billig Bonden ærer;
- 369–370 Arrebo 387–388 Thi hand ham lærde først sin Aul til Gafns at drifve,
 Om hand vild' hafve brød, til ploven skuld' hand grifve,

373–378 behandlar Jupiter och följer nära Arrebo 391–402

- 373–376 Arrebo 391–394 Du klare *Jupiter* i siette Sal du vandrer
 Din Gang paa tolf Aars tiid du sindiglig forandrer,
 Med Spiir i venstre Haand du som en Konge sidder,
 Oc truer alle Mand,
- 377–378 Arrebo 394–395 din Farfv' er blank oc hvider.
 Med højre Haanden din, du Liun-ild frijt udkaster,

385–394 om Mars är ett till stor del fritt motstycke till Arrebo 403–410

- 385–386 Arrebo 403–404 Saa kiører *Mars* i By med kecker Hest oc modig,
 Som een forbistred Mand, hans Farfv' er rød oc blodig,

395–402 om solen följer i huvudsak Arrebo 411–420 nära

- 395–397 Arrebo 411–413 Udi den mellem-Sal den gylden-Sool fremtriner,
 Oc som en Keiser braf blant Himle-førster skinner,
 Hans farfv' er guul oc røød, hvo tæl hans straalere
 mange?

- 399 Arrebo 415 Vi ham om Morgonen i Øster see udrjde,
 402 Arrebo 420 Med tuusend Dyder vi til fierde Dag maae spare.
- 403–424 skildrar Venus och motsvarar Arrebo 421–434, men följer förlagan med stor frihet utom i slutraderna
- 423–424 Arrebo 433–434 Du malis paa et Haf med dine Lemmer hvide,
 Thi hvo dig holder af, kand snarlig Skifbrud lide.
- 425–450 handlar om Mercurius och står i mycket fritt förhållande till Arrebo 435–446
- 443 Arrebo 443 Dit Seirverk ej slaaer feil dig Hanen Aarle vecker,
- 451–472 Om Diana, månen, svarar mot Arrebo 447–458 men till största delen fritt
- 458 Arrebo 451 Dog est du nøgen self oc Soolen dig maae klæde,
 462–464 Arrebo 453–455 Udslaget bær du haar, det fyger om saa viide,
 Med Bu' och Piil du far paa Jact om Natte tiide.
 Ja det *Dryadisk* Choer, oc *Najades* de klare,
- 363–472 Spegel skildrar de sju planeternas bana och låter dem då ha alla de egen-
 skaper de hade som gudar
- 363 *Barna-Gluup* som slukar barn; *gluup* oftare: gluper. I ikonografien framställ-
 des Saturnus som ätande barn. Utläggning ger Spegel i v. 367
- 365 Saturnus brukade framställas som en gammal gubbe
 Marg. Vid. *Ovid Libr. Fast.* Se Ovidius' böcker om *Fasti*. Ovidius skriver på
 flera ställen i *Fasti* om Saturnus
- 366 *Trettj Åår* Saturnus' omloppstid är 29, 457 år
- 369 *wjst* visat, lärt
- 374 *Tolf Åhrs Tjd* Jupiters omloppstid är 11,582 år
förändrar ändrar
- 375 *Scepter* kungaspira
- 376 *gitter* vill, behagar
- 380 *Ganymed* den sköne trojanen Ganymedes bortfördes enligt myten av en örn
 till Olympen för att bli gudarnas munskänk
- 381 *Skalde-Qwad* dikt, lögn. Spegel avvisar – i den definitiva versionen – myten
 om att Ganymedes skulle ha förts upp till himlen, sannolikt därför att det
 stred mot kristen syn att en hedning kunnat komma till himlen
- 384 *hoos Gudinnorna then sãmste* syftar på alla Jupiters kvinnohistorier
- 386 *Förbjstrad* fruktansvärt arg
ty därför
- 387 *spänder* trångt klädd, insnörd

- 390 *ljtet* föga
- 393 *Wapnefärd* strid
halp hjälpte
- 395 *medle Saal* Solen intog platsen mitt i raden av planeter
Phœbum Phoebus, namn på solen
- 397 Marg. *Vid. Ovid. Metamorp.* kan syfta på skildringen av Solens tron i *Metam.* II:17–26
- 399 *ärlla* = arla, tidigt; ordet påverkat av särlla
- 403 *Vanadis* Spegel tar upp den nordiska mytologiens namn och leker med likheterna mellan Venus, Van och wän. I sitt *Glossarium* skriver han »Wena dis = Venus Dea» och i register I till *Gudz Werk och Hwila*: »Nampnet Venus kommer af thet Swenska Ordet Wän». Se vidare Olsson 1963 s. 387 och not 130
- 404 *folska* (fsv. folsker, isl. fólskr, av fornfr. fol, 'tokig') dåraktiga
Ellskogz ymbne-Kärna kärlekens fruktbara upphov; *ymbne-Kärna* bildat till *ymne*=ymnighet
- 405 *Lynor* miner; ordet trol. västgermanskt
Marg. *Phosphorus* morgonstjärna
Hesperus aftonstjärna
Vid: Epigr. Vet. lib. I. Se de gamlas epigram bok 1. I *Epigramma veterum* finns två dikter till Venus. Den ena, s. 4 är P. Vergilii Maronis ad Venerem, den andra, s. 25, Basilii De Venere et Vino
- 408 syftar på att Venus kan vara både morgonstjärna och aftonstjärna
- 414 *wåller* vållar
- 415 *beteknar* innebär, föreställer
- 419 *Honung Spjs* honungsmat, söta mat
tina Dufwo-Later ditt duvlika beteende
- 420 *klemot* veklig
Dufwen oföretagsam, ordlek på *dufwa*
- 421 *Cithar* cittra, användes för ackompanjemang till kärleksvisor
- 422 *ju* här = inte; konstruktionen med *ju* vanlig
- 425 *Hela* (fra.) Hallå!
- 426 *Adviser* tidningar
Mercurius var gudarnas budbärare och fick ge namn åt många tidningar
- 427 Raden syftar även på att *Mercurius'* omloppstid är kort, bara tre månader
- 428 *håller [...]* *Streek* består provet (när guldets probas genom att strykas ut på proberstenen)
- 429 *Ty* därför
Posten rjder rider som kurir
- 430 *ebwad thet [...]* *ljder* även om det tar tid
- 433 *Herr Peckelberingz* narrens
feela undgå
- 434 *utur Taskan speela* göra narrstreck; göra taskspelarkonster, trola

- 435 *Trotinz Pußar* gycklares upptåg; ordet troting har i SAOL bara detta belägg. Spegel själv uppger i Reg. I: »Trotinz ꝛ. Gökklare/ Ioculator ut in legg. Longabard. Burchard & Ivo in decretalib.» Tydligt har han fått ordet från Longobardiska lagarna. Ordet har vi dock inte lyckats finna där
- 436 *Bußar* kumpaner, stallbröder
- 437 *Byxe-Tiufwar* ficktjuvar
- 438 *gåår på* galler
skufwar räds, fruktar; ordet inte ovanligt, efter lty. schuwen
- 439 *steller tig* låtsas vara
dristig förmäten, oblyg
Marg. *Caduceus Mercurij* Mercurius' stav
- 441 *Tomtebiäs* tomtensisse; jfr det vanligare *tomtebisse*
- 442 *sanfärdig* sannerligen
- 444 *skala* (dial.) springa; Spegel anger i *Glossarium*: »brukas i några landsorter i samma betydning som löpa/ renna foort»
- 446 f *skära [...]* *Capreol* göra krumsprång
- 447 f Mercurius avbildades med vingar på fötterna
- 448 *Lättfärdighet* flyktighet, flärd
- 449 *bore* bure, bar
- 451 *Dictynna, Hebe* andra namn på månen
- 453 *sköter* bryr dig om
- 454 *kräsligt* kräset, kritiskt
- 456 *Orden* ordning, klass, grad
- 459 *nedraste* nedersta
ty därför
- 463 *än och* till och med
- 465 *Dryades* trädnymer
Najades vattennymer
- 467 *man* bara
- 470 *Timotheo* obekant
Marg. *Vid. Plutarch. de placit. Philosoph.* Se Plutarchos om filosofernas teorier
- 471 *uhrsinnig* vansinnig
- 472 *Cinesias* Kinesias, medioker grek. dityrambdiktare omkr. år 400 f. Kr.

473–488 Om Vintergatan

473–476 diktaren avstår från Vintergatan efter Arrebo 459–464. Märk att Spegel ej återger Arrebo 463: Om du her tvister paa, Bruug *Galilæi* Øje utan varnar för djärva spekulationer!

473–474 Arrebo 459–460 Her giøris ej behof paa Melkevej at træde
Oc med Viitløftighed besee *Galactis* Sæde:

479–488 diktaren vänder sig till regioner närmare jorden, efter Arrebo 465–480, mycket fritt

479–480 Arrebo 467–468 Fra Maanens boolig bold, til Jorden vil jeg füige,
Far vel Planete-vold. Tredobbelt Luftens riige,
483 Arrebo 475 Er oc beseende verd, hvor *Æolus* regerer,

473 *Miölke-Wägen* Vintergatan
Marg. *Via Lactea* Mjölkvägen
474 *Galactis [Via]* lat. = Mjölkvägen (Vintergatan)
Rumor (hemliga) tecken
477 *Dy* därför
479 *fika* söka mig
480 Marg. *Tres aëris regiones* luftens tre regioner

489–532 Om luften

489–508 Spegel tilltalar luften, efter Arrebo 481–502

489 Arrebo 481 Du Luft du regnens plats du stormens huus oc sæde,
493–494 Arrebo 484–485 Om Sommeren saa heed gjør du din ofn oc gruue:
Men os den Vinter graa med Kuld igien betaler,
499 Arrebo 489 Oc slet fra Jorden op til Maanens Boolig recker,
503 Arrebo 493 Thi nu er været varmt, nu er det kalt oc luftigt,
505 Arrebo 405–406 Thi Luften tage maa den Maane kold til ville,
Sin Ulf-skindskortel paa, naar hun det vil bestille.

509–514 om att luften följer alla, i stort sett självständigt efter impuls från Arrebo 502

515–532 om att luften kan vara både ond och god efter Arrebo 503–518

515 Arrebo 503 Vel kand oc Luften puur (een deel deraf) forderris
518 Arrebo 505 Fornemlig indeluct paa de u-reenlig Stæder,
523 Arrebo 509 Dog meest vor Synde-stank den sunde Luft forgifver,
525–526 Arrebo 511–512 Som os den hellig Lest vel hvisker udi Øre,
Dog Syndsens Kræsen Søn den Tale vil ej høre.

489 *Ruste-Kammar* magasin
491 *Fatebur* förrådsplats, magasin
stoppad fullproppad
504 *til [...]* trenger behöver

- 506 *baddar* gassar, steker
 508 *Æolus* vindarnas gud
 512 *blöta* mjuka
 513 *Brödzbetan* brödstycket
 514 *Kräslighet* lyx
 516 *öppen faart* fri passage
 517 *Sumpig Ort* avloppslös plats, odränerad mark
 519 *J lika mätto* på samma sätt
 Åtlar döda djurkroppar
 521 *bljdt och stilla lugnet* stiltje
 523 Marg. *Deut. 28. v. 21* Femte Mosebok 28:21 handlar om pest som ett straff
 2. *Sam. 24. v. 13* likaså
 Ezech. 14. v. 19 likaså
 528 Se II: 905–922
 532 *särskild* åtskild, fördelad
 Marg. *Ima Aëris regio ab æthere usque ad montium apices* Luftens lägsta skikt
 från etern (ned) till bergstopparna

533–586 Om den översta luftregionen

533–542 efter Arrebo 519–528

- 533 Arrebo 519 Den ofvrste Plats højt gaaer nest Ildens Regimenter,
 535–538 Arrebo 521–524 Fra Jorden to Miil højt sig ongefær den ender,
 Der møder Skyen vaad, forfaeren Mand det kændær.
 Den samme Værets rom, friit varmer, reenser, tørrer,
 Ti den er Ilden næst; oc did end oc henhørær,

543–556 om meteorerna efter Arrebo 529–542

- 543–544 Arrebo 529–530 De *Meteoron* er en Sankning sammendragen,
 Af Røg oc fuctig Damp; i Luften til stoor bragen,
 547–550 Arrebo 533–536 Som Badstu-manden kand med sine Kopper varme,
 Opdrage fuct oc Blod af skuldre, Been oc Arme:
 Saa kand oc Soolen varm foruden ald u-mage,
 Af Jordens Svede-hul baad' fuct oc røg opdrage.
 555 Arrebo 541 Jo tørrer Røgen er, jo højer den opstiiger,

557–580 om meteorernas väsen efter Arrebo 543–566

- 559 Arrebo 544 Dog Vaar oc Høstens tiid sig der til bedst beqvemmer,
 561 Arrebo 548 Der stundom brænde ud, som blus oc Lamper blanke

- 562–564 Arrebo 550–552 Ret som en Pille skabt, oc som en Pille brænder.
Oc som et Bysse-kruud, naar du der Ild paastinger,
Er det i Haabe lagt, da Hopper det oc springer:
- 566 Arrebo 554 Os tændis op i spring som bucken kaad, den feede.
- 569–570 Arrebo 557–558 Seer du et Fyr-verk oc dets Leilighed betracter,
Det meget lærer dig om *Meteorers* Factor.
- 575 Arrebo 561 Der fluer dragen rød, der ser mand Hiorten springe,
- 577 Arrebo 563 Racket i Luften far, hun hvijner, puffer, sprader,
- 581–586 rör kometererna och bygger på Arrebo 567–570, men Spegel har lagt till ord om att bönderna inte tror kometer vara naturliga
- 582 Arrebo 567 Comet naturlig er, hør oc til højer boolig,
- 535 *näär til* i närheten av
- 538 *kan ty* kan därför
- 539 *Wanbyrd* oäkta börd
- 540 *Meteora* samlingsbeteckning på olika himlafenomen som meteorer, mångårdar, kulblixtar
- 541 *smånings* småningom
- 542 *pluttras* plottras sönder, splittras
- 543 *Blänning* blandning
- 545 Marg. *Meteora hypostatica* de lägre meteorerna
- 547 *snottre* snabba, snabbt verkande
Koppor koppglasen; badaren på bastun var också fältskär
- 554 *stucken an* antänd; efter ty. anstecken, 'tända på'
- 556 *söker* försöker
Eeldz-Kreetzsen eldringen
Marg. *Exhalationes* utdunstningar
- 562 Marg. *Candela accensa* tända ljus
Trabs igneus eldbjälke
- 565 *twinga* trycka
- 566 Marg. *Capra Saltans* hoppande bockar
- 567 *sig [...]* *wittrar* faller sönder
- 570 *Fyrrwerk* fyrverkerier; jfr ty. Feuerwerk
- 571 Marg. *Vid. Joan: Pontanus* Se Johannes Pontanus. Pontanus (1426–1505) var en italiensk lärd, som skrev i många ämnen
- 572 *Satzer* tändsatser
- 573 *afmåta* mäta upp
beelda forma
klistra klistra över skarven på en papperspatron, så att krutet inte rinner ut
- 576 *Anchises* Æneas' far, bars av sonen ut ur det brinnande Troja vid stadens fall
- 581 ff Spegel refererar den nya vetenskapens syn att kometer är naturliga men

nämner också att bönder inte förstår detta utan ser dem som järtecken. Kometer var aktuella med Halleys komet 1682. Se B. Hedberg: *Kometer och kometskräck*, Sthlm 1985, s. 88 f, 113 ff, 126 ff, 144 ff

- 582 Marg. Vid. *Journal des Sçavans Anno 1665 Journal des Sçavans* var en fransk vetenskaplig tidskrift som Spegel prenumerade på och där 1665 s. 51 flera teorier framförs, varav de flesta går ut på att kometer är naturliga
Disput. Profess. Bilberg. Johan Bilberg (1646–1717), professor i Uppsala 1679, var en anhängare av den nya naturvetenskapen
Claudian [...] Garcæum. Claudianus och Lucanus och ärkebiskop Paulinus' dissertation Om kometer tänker annorlunda, men inte Peucer. Claudianus diktare på 400-talet e. Kr., Lucanus romersk diktare under silveråldern. Paulinus är Laurentius Paulinus (1565–1646), som 1613 gav ut *Cometoscopia* (Cometspegel), där han sökte lugna Karl IX, som varit ängslig för 1607 års komet. Caspar Peucer (1565–1602), tysk polyhistor. Johann Garcæus gav 1568 ut en *Meteorologia*. Övriga nämnda personer obekanta.

587–640 Om luftens andra region

587–604 efter Arrebo 571–586, mycket fritt

- 593 Arrebo 575 Thi der er Vand for haand der kandt du dig vel læske.
 601 Arrebo 585 Vilt du at hånse gaee hoos Kage-steen hin høje,
 604 Arrebo 586 Tag femten Trøjer paa, du skalt dem fuld vel døje.

605–618 om hur regn uppstår efter Arrebo 587–596, men 611–614 utan motsvarighet

- 607 Arrebo 589 Først vædsken dragis op, strax heede kulden møder:
 610 Arrebo 592 Om Vinteren til snee som skiuler Steen i foore.
 615–617 Arrebo 593–594, 596 Men naar der regner ned, Melk, blod, af Luft hin
 kolde,
 Jern, beg, Svogl, Aske, Steen, oc Lemmend mangefolde
 [...] At det natuurligt skeer, vil ej min *Musa* lære.

619–636 partiet om lämlarna från Arrebo 597–634 men med stora avvikelser, emedan Spegel bygger på andra källor

- 623 Arrebo 600 Det i *Octobri* skeer at taag' oc fuct nedføre,
 634 Arrebo 628 Oc den Lap-lænder arm for Hunger Flesket æder,
 636 Arrebo 633 Hand siger; er hun kaald, maa Nissen Lemmend varme,

637–640 om åskan efter Arrebo 635–638

- 637 Arrebo 635 I samme mellom Loft den Torden strengt oc buldrer,
- 587 *tykker mig* tycks det mig
Musa de nio muserna var i grek. mytol. sångens, musikens och skaldekonstens gudinnor
- 589 *af Heetta smälta* alluderar på den antika myten om Ikaros, som med sina av fadern Dædalos skänkta vingar flög för nära solen och störtade
- 590 *låter [...] af slutar*
kiälta tjata
- 592 *Bråna* hetta
- 593 Marg. II:da [= *secunda*] *Aëris regio* luftens andra region
- 599 *Alpes* Alperna
- 601 *Kaggsteen* en sten i Jämtlandsfjällen, som trol. tjänat som vägmärke. Arrebo har i marg.: Kagsteenen staar øverst paa Jemptefield, hvor mand henseer, Geleitsmanden til tarf
Jemte-Bygden Jämtlands bygder
- 603 *Luftens Medelstuga* mellanvåningen i luften, det mellersta luftlagret
- 604 *Kappor* kappland (ytmått)
truga hota (med översvämning)
- 608 Marg. Jer: 10. v. 13.: »Tå han dundrar: så är mykit watn vnder himmelen/ och drager vp dimbona jfrå iordenes enda.»
Vid. Gen. 19. handlar om Sodoms förstöring
Num: 19 svårt att se i Fjärde Mosebok 19 vad som åsyftas
2 Reg. 2. handlar om hur Gud tog Elia i en stormvind
- 610 *nedergläppar* faller ner som blötsnö, snöglopp
- 617 Marg. *vid. Garcei meteorolog: Lycosthenem & Majol. dies caniculares.* Se Garceus' *Meteorologia*, Lycosthenes och Majolus' *Dies canicunales*. Simon Majolus var en italiensk biskop som år 1600 tryckte *Dies canicunales* (Hunddagarna)
- 620 *Helst efter* särskilt som
- 622 *för några Åår* för några år sen
påminner omnämner, meddelar
 Marg. *Vid. Terser: annot: in Exod:* Se Terserus' anmärkningar till 2 Moseb. Terserus skrev också kommentarer till 2 Moseb. där han s. 97 berättar om lämlarna
- 624 *fånot* mindre vetande
- 628 Marg. *wormio.* Ole Worm (1588–1654), dansk läkare och fornforskare
- 629 *snåle* glupska
- 631 *blifwa [...] brå-döde* dör snabbt
- 632 *förskämde* förstörde
- 634 *Torr* törs

- wäyer* skyr
 635 *Edni* enl. Spegel lapskt ord för 'moder'
 636 *Jlt* ont
Nißen tomten
 637 *Medel-Loft* mellersta luftlager
ramlar bullrar
 638 *hola Bergen* bergen med deras häligheter
 639 *ljda* medge, tåla

641–858 Om den nedersta luftregionen

641–656 efter Arrebo 639–660 men fritt och starkt förkortat

- 641 Arrebo 639 Det nærste lufte-rom en half Miil højt at acte,
 649–650 Arrebo 651 I tvende nærste rom *meteora* varm oc kolde
 651 Arrebo 653 Der falder Stiernen ned (vi Stierne skud det kalde)

657–662 om den flygande draken efter Arrebo 661–666

- 661–662 Arrebo 665–666 Naar en gemeen det seer, hand tøfver icke længe,
 Men siger; dragen fløj nu hen til sine Penge.

663–676 om »lyktgubbar» efter Arrebo 667–678

- 665 Arrebo 668 Som vender Kiortlen om oc Hetten med den runde.
 666 Arrebo 670 Strax blifver pugen skend, oc kand ham ej forvilde:
 668 Arrebo 671 Det er en fæder røg, som Jorden af sig gifver,
 675–676 Arrebo 677–678 Paa mooser meest det skeer, hoos Kier-gaard' oc
 morastser.
 Hvor fedmen sumpig er, saa oc hos Retter-pladser.

677–684 om Sankt Elmseld efter Arrebo 679–684

- 679 Arrebo 681 Ja ved dit Hofvet-haaer som Guld-løf, dog ej brænder,

685–690 om dagg och rimfrost efter Arrebo 685–688

691–700 tilltal till luften, som också är en meteor, efter Arrebo 689–700

- 691 Arrebo 689 Her under *Æole*, med din mangfoldig Aande,
 697 Arrebo 695 Thi var det ijdel røg, blef det til Lius oc Brande,
 699 Arrebo 696 Men var det ijdel fuct, det blef til Sky oc Vande,

701–730 om olika vindar efter Arrebo 701–722 men starkt utvidgat

- 701–702 Arrebo 701–702 Naar saadan røg oc damp natuurlig viis opdrages,
Af anden Stue koold, en Parlament Aarsages,
707–708 Arrebo 705–706 Naar derfor vinden blød, ej op, ei ned, kand lange,
Maa den dog strax af sted, oc siide-langs fremgange:
715 Arrebo 709 Hun tørrer Jorden ud, faar Bonden ploug i Haande,
717 Arrebo 711 Den Møller søger Qvern, hans Arme fiire spille,
721–722 Arrebo 715 Den bedste Vindens tiid er efter Høst oc Vaaren,
724–725 Arrebo 717–718 Mod Vinteren igien, naar Regn oc Sluud tiltager,
Da qvegnes vinden fast, sig mangan Storm tildrager.

731–742 om vissa vindar efter Arrebo 723–736, dock med konkreta tillägg om passaderna på ostindieseglats

- 731–732 Arrebo 723–724 Vel siide-langs at gaa, blæs Vinde to tillige,
Men er det tvert imod, da maa den Svage viige,
735 Arrebo 727 Nu findis stadig Vind som hâer sin visse tiide,
739–740 Arrebo 733–734 Hos os i vore Land, *Ornithie* vel bruuse,
De føre Svalen frem, oc rifve tag af Huuse:

743–754 om den norska vinden Hafgull efter Arrebo 737–748, dock med stora avvikelser

- 743 Arrebo 737 Men det er uden Tant, i Norge tvende vinde,
746–748 Arrebo 739–740 Først kommer Hafgul frem, med *Majo* varm oc bljder,
Oc varer immer hen, indtill *Augusti* Tiider:
751–754 Arrebo 747–748 Tu tiimer eller tre den ret natuurlig varer,
Dog Stundom heele sex, førend den slet forfarer:
Naar Sool gaar biergegang, hâr Hafgul gjort sin ville,
Saa træder anden frem, om det ej blifver stille.

755–770 om den norska vinden Hombakken efter Arrebo 749–760, fritt behandlat

- 755 Arrebo 749 Den anden Norske Vind, Hombacke Vind mand
kalder,
758 Arrebo 750 Som med *Etesius* de Hunde-dag' indfalder.
761–762 Arrebo 753–754 Oc som den viise Græk *Etesias* beskriver,
At de om Sommeren af Snee-fald sig begifver:
767 Arrebo 757 Det skeer ej i Noord i Land før Hunde-Stiernen vinker,
769–770 Arrebo 759–760 Dog ligger vel den Snee for Noorden Bierge-Liide,
Oc paa de fielde-kam, som falt i *Noe* tiide.

771–794 om de fyra »kardinalvindarna» och sekundära vindar efter Arrebo
761–782

- 771–774 Arrebo 761–764 De andre Vinde fleer' i tuure-tal fremskriider,
Regierer af oc til, i Aarsens fiire Tiider.
Blandt dennem findis dog, de fiire Hiørne-Vinde
Som stedse retter ud hves *Æolus* besinder.
- 775 Arrebo 765
777–778 Arrebo 767–768 Der Østen drager fra, diid vil strax Vesten gæste,
Den Synden vil forsmaa, fuld vel tør Noorden freste.
- 779 Arrebo 769
781–783 Arrebo 771–773 De fiire Hofvet vær, oc hafve Tienre mange,
Til Østen hør Syd-ost, oc hâr tu Siide-vinde,
Med Vesten er Noor-vest, med Siide-vinde tvende,
De kunde fecte ret, saa det i tridtsen hviiner,
- 785–786 Arrebo 775–776 Saa træder Noorden frem, hun Synden Odden byder,
Den fylger Syd-sydvest mod Nor-norvest som skryder:
- 787–788 Arrebo 777–778 Sydvest saa ridtser ud, Norvest med Mact angriiver,
Medfylger Vest-Sydvest, oc Ost Noor-ost fast knifver.
- 789–790 Arrebo 779–780 De sexten Faner hviid, hver Skipherr før i skiolde;
Dog hâr hans skibs-*Compas* end sexten til i volde,

795–812 om vindarnas egenskaper efter Arrebo 783–802, först troget, om sunnan
fritt

- 795–796 Arrebo 783–784 Den Østen med sin hær, mod Syndre kant som riider,
Er varm oc tør i vær, det volder Soolen bliider,
- 799–800 Arrebo 787–788 Men Vesten der imod med højre Siide-vinde.
Er temperered kaald, til Storm sig lader finde.
- 801–802 Arrebo 791–792 Den Morgen-Vesten Vind er icke sund som Østen,
Men gierne krank i Sind, dog meest hen ud paa Høsten.
- 805–806 Arrebo 794–795 Dog est du tør oc sund, med dine Dyder fiine:
Du gifver *appetit*, oc maden vel forøder,

813–842 om vädertecken efter Arrebo 803–820, fritt och med stora tillägg

- 813–814 Arrebo 803–804 Her til saa kortelig *Urania* du ranke,
Du maat fortælle mig de Lufte-siuner blanke,

815–824 utan nära motsvarighet

- 827 Arrebo 810
839–842 Arrebo 817–820 Om Sool oc Stierne, naar Krants om dennem flettis;
Oc naar os siunis, som der skinne Sooler mange,
Naar Soolen først opgaar, oc vil hen under gange,

Betydis vist dermed, at Regn er snart forhaande,
Oc at Regenteren u-secker er i Lande.

843–858 om regnbågen efter Arrebo 821–836 med stor frihet och »poetisering»

849–854 Arrebo 827–831 Dog bør en Christen ej opslaa sit syndig Øje,
Oc Noe bue skøn, besku' udi det Høje:
At hand jo vist Guds Pact oc Naade maae betænke,
Som er med Noe giort, den Gud oc ej vil krenke,
Saa Vandet aldrig meer skal Verden ofver-svemme,

- 641 *Then Nedra Luftens Rum* det nedersta luftlagret
uplyfter höjer
Marg. *III.a [tertia] Aëris regio* luftens tredje region
- 642 *steela* branta
- 644 *wendning* gång
- 649 *swalla* röra sig hastigt
- 650 *snart [...]* *snart* än [...] än
- 651 *sig wältra* vända sig
- 652 *een sältra* eg. sällträ, slagträ; formen sältra inte ovanlig, finns i *Thorsten Vikingssons saga*, egentl. 'det trä som man överlämnar bollen med'
Marg. *Stella cadens* fallande stjärna
- 656 *försmechtar* dör
- 658 Marg. *Lancea ardens* brinnande lans
vid. Virgil. lib. 5. Æneid. syftar antagligen på det åskväder som drabbar Eneas och hans män på skeppet
Draco volans flygande drake
- 661 *Drakan* draken
dömmet tror, anser
- 663 *synes* verkar det
willar förvillar
- 664 Marg. *Ignis fatuus* eg. 'fånig eld', förvillande sken, »trolleld»
- 665 *wender om* vänder ut och in
- 670 *wid* i det att
förmindras förminskas
- 671 *wäpot Geck* enfaldig narr
- 672 *slätt förtwjna* helt gå under
- 674 *Almon Wäg* (fsv. almunde wägher) allmän väg
- 675 *stygge* hemska
Rette-Platzer avrättningsplatser
- 677 *Feeg Eeld* elmseld, elektriskt sken över spetsiga föremål, följderna av elektrisk urladdning
Marg. *Jgnis Lambens* slickande eld
Vid. Virg. Æn: 2. elegant. descript: svårt att se vad detta syftar på

- 680 *Subtil* fin
 683 *tag [...]* *wara* passa på
 Fokka focksegel
 684 *fira [...]* *Skööt* ta ner skot
 686 *oförmälte låta* lämna oomtalade
 688 *Ljk-Perlor* bindestrecket är tryckfel i orig.
 689 *sida* sena
 692 Marg. *Vid. Virgil. Æneid. lib. 1.* här berättas om hur Juno ber Eolus överfalla
 Eneas med storm
 693 *stengja* stänga inne
 694 *medla* mellersta
 695 *twägga handa* två slag
 697 *idell* enbart
 699 *alt* helt, alltigenom
 703 *biuder moot* gör motstånd
 708 *sidalångz* åt sidan
 709 *rätt som* liksom
 pokkar bråkar
 710 *wederpart* motståndare, fiende
 712 *lempa* avpassa
 718 *Droßa* sädeshög
 720 *dräga* dreja, vända
 braßa vrida rå och segel i rätt riktning
 724 *Röte* ruttnande, ävjigt vatten
 729 *Sanct Stephan* annandag Jul är S:t Stefanus' dag
 Johan midsommardagen, 24 juni, är Johannes Döparens dag
 737 *på* till
 739 *Orithiæ* enligt Spegel en vind som blåser 230 dagar om året; ordet sannolikt
 en felläsning av Arrebos Ornithiæ (gr. ornithia, som för med sig flyttfåglarna)
 752 *spara* uppskjuta, skona
 754 *träder [...]* *af* avlägsnar sig
 755 *Hombakken* nordlig vind, som ofta blåser upp från dimbankar i delar av
 Europa under röt månaden
 756 *meer-deels* merendels, oftast
 faller infaller
 757 *för tu skööt* för fulla segel
 758 *Hundredagar* årets varmaste tid, röt månaden
 759 *til måtta* till pass
 761 *then lärde Græc* Aristoteles
 Marg. *Etesie* passadvindar
 762 *sammansankad* samlad
 763 *Etesias* namn på regelbundet återkommande vind som blåser 40 dagar under
 röt månaden över Egeiska havet

- 767 *Hundestiernan* Sirius
 771 *Wäder Skock* hopen av vindar
 772 *ymsom* ömsom, efter varandra
 773 *Hörne-Wäder* kardinalvindar, vindarna från de fyra väderstrecken
 Marg. *Quatuor venti cardinales* de fyra kardinalvindarna
 784 *hårt näär* hart när, nästan
 787 *rjter ut* sticker ut, far iväg
 792 *trenger* behöver
 793 *Loof och Lää* segling i växlande bidevind och god vind
 795 *håller* stannar
 797 *Qwarteer* trakter
 803 *skamper* bitande, bister
 808 *Smulgråt* snåljåk; här snarare kverulant
sig beröfwad att han har mist sina ägodelar
 809 *ebwar* var än
 810 *Spjs-Öhls Tappen* tappen i tunnan till det svaga ölet
 812 *Lyddare* gycklare, komedianter
 813 *här til* hittills
 815 *skuddat ut* tömt ut, kastat ut
 822 *Cyrrhæ Kella* diktkonstens källa; se II: 29
 823 Marg. *Meteora Emphatica* himlafenomen som uppstår av rök och damm eller genom ljusbrytning
 825 *giäsen* disig, töcknig
 826 *Wäsen* gestalt
 827 Marg. *Halo vel Area* ring eller fält
Pallida Luna pluit blek måne regnar
&c: vid: Plin. l. 2. c. 39. Millich. in comm. Plin. Garcæus Cap. 42. Chasma Millich's kommentar till Plinius' andra bok. Johann Garcæus, luthersk teolog, död 1572, gav 1568 ut *Meteorologia*, ett av Spegel ofta återopat verk
 828 *wätar* ger väta
 830 *oförtöfwad* snart
 834 *reknar* anser
 839 *synes* verkar som om
 841 *är [...]* förbanden förestår
 844 *Jris* gudinna, som personifierar regnbågen i grek. mytol.
 845 Marg. *vid. Plin. l. 2. hist: nat. c. 59. & l. 18. c. 59.* Plinius behandlar regnbågen i Lib. II cap. 40 f
Senec l. 11. natural: question. c. 6. Senecas *Questiones naturales* bok 11 kap. 6. Seneca diskuterar där olika slags »meteoror» och tolkningar av dem.
Garçai meteorolog: Garcæus' Meteorologia
Gen: 9. 13.14.15 talar om hur Gud satte regnbågen på himlen som löfte om att ingen ny syndafloed skall komma
 851 *At the ju* utan att de

- 851 ff Efter syndaflo den slöt Gud ett förbund och lovade att en sådan katastrof aldrig mer skulle ske och satte då regnbågen som ett tecken på detta
 854 Marg. *Syr. 43 v. 12.* talar om att Gud spänt ut himmelen
 2. *Pet. 3. 7.* talar om att himmel och jord skall sparas till domens dag
 2. *Thess. 1.8.* handlar om en yttersta dom då eld skall förtära allt

859–878 Intermezzo

859–878 intermezzo efter Arrebo 837–856

- 859–860 Arrebo 837–838 Om saadan Luftte-drag, som saa i været stiimer,
 Jeg vilde høre dig, vel sild' oc heele Tiimer,
 861–862 Arrebo 841–842 Men som jeg nu forstaaer, vilt du ej dvæle længe,
 De andre Systre din' alt ere nu til Senge.
 863–866 Arrebo 843–845 Hvad vil jeg sige da? Jeg maae mig lade nøje,
 Thi *Uranopolis* paa *Acho* Bierg det høje,
 Ej altid aaben staar: Ej heller vil sig skicke,
 868 Arrebo 846 Mand skulde med en Skaal, *Ascræi* brynd uddricke.
 869 Arrebo 847 Var jeg som *Apion* den Polyhistor bedste,
 871 Arrebo 849 Om mig oc var forlænt, *Ægæons* hundred' Hænder,
 872–873 Arrebo 850–851 At skrifve med; Oc om end *Argus* mig tilsender,
 Vel hundred' Øjen, at jeg brillere ej behøfde,

- 860 *Omaak* [...] *göra* besvära
 861 *besinner* förstår
 864 *Acho Berg* berg söder om Gibraltar sund
 866 *Uranopels Slåt* den himmelska staden
upsluta låsa upp, öppna; ty. aufschliessen
 868 *Ascræ Brun* källa vid foten av Helikon
 869 *Apion* alexandrinsk lärd på 100-talet e. Kr.
 870 *Euterpe* en av muserna
 872 *Briareus* jätte med hundra händer
 876 *beseer* granskar

879–906 Hymn till Skaparen

879–906 hymn till Skaparen efter Arrebo 857–882 med ställvis stor frihet

- 879 Arrebo 857 Almæchtig ævig Gud, ô alle Mesters Mester,
 881–882 Arrebo 859–860 I Synder oc i Nør, der ofven i det høje,

- Oc ned til mig igien; i hvort jeg skyder øje.
 885 Arrebo 862 Din Viisdoms høje Kunst din grundløs naades foore?
 887–888 Arrebo 863–864 Jeg gennem Luften far, der staar du Gud den bliide,
 Med Spanden i din Haand, med Saaen hos din Siide,
 891–893 Arrebo 867–869 Ja, af din Plante-spand den klare Viin nedflyder,
 Oc med den samme Haand vor Bord med Brød du
 pryder,
 Good Melk oc Honning sød, af Skyen du nedregner,
 895 Arrebo 871 Jeg den Planete-lund med Tanken gennem riider,
 901–902 Arrebo 877–878 Er den os alt for varm, *absconsel* er til rede,
 Du drager Skyen for, strax mindsker sig den hede:
 903–904 Arrebo 879–880 Om Jorden er for kaald flux Skyen maae til Siide,
 Oc med sin Varme stoor fremtræder Sool den bliide.
 905–906 Arrebo 881–882 O stoor HERre Gud, hvo kand din Mact beskrifve,
 Oc dig ô Skaber god tilbørlig ære gifve?

- 882 *Diuphet* diup
 886 *båden* båda (gammal ack.)
 894 *fägnar* gläder
 897 *förer [...] an* leder, ledsagar
 898 *förlustar* gläder
 900 *Skechta* pil
 902 *Förlåt* förhänge
förtaga ta bort, dämpa
 904 *fika* sträva

907–1026 Uppmaning till människorna att tänka på luftens nytta
 och farlighet

- 907–940 efter Arrebo 883–896
- 907 Arrebo 883 I Adams Sønner hid, i *Hevæ Døtter'* alle,
 909 Arrebo 885–886 Beseer et Øjeblik den Herris stoor Naade,
 Som hand i denne Dag beviiste vel til maade.
 911–912 Arrebo 887–888 I Luften mangan Mand spadserer her oc dære,
 Sig dog ej Tanke gjør, hvad den hâr hiem at bære,
 917–930 utan motsvarighet
- 931–934 Arrebo 893–894 Saa good var Jonas ej, hand maatte jo for borde,
 Saa sterckt ej Jobs Huus var, det slogs jo ned til Jorde,
 938–939 Arrebo 895–896 Der kund' ej Bierget staa, ej Skofvens Træ de ranke,
 Ej Klipper haard' oc graa, ej Folk i Verden vanke.

941–968 om regnets nytta efter Arrebo 897–916, mycket fritt och utbyggt

943–944 Arrebo 897 Til Skyen Herren Tål, nu skalt du regnen yde,
 945 Arrebo 899 Det seer en *Achabit*, oc gîr det ingen giemme,
 949 Arrebo 901 Men om den gode Gud, tillucker sit Pund-Kammer,
 951 Arrebo 903 Om hand giør Jord til Jern oc Himmelen til Kaaber,
 954 Arrebo 905 Saa trende Stæder maa hen til den fierde rende,

969–976 molnen är ett hav, efter Arrebo 917–922

969–970 Arrebo 917 Thi Skyen som du seer, er iidel stooore Strande,
 973–974 Arrebo 920 Oc lader som en Fugl i bløden Luft omflue,

977–1004 om att Gud är värd tack efter Arrebo 923–946

977–978 Arrebo 923–924 Slig Guds Almæctighed med Naaden ofverflødig,
 Er vist, os Adams Børn, at acte gandske nødig.
 981 Arrebo 927 Viismanden Syrach giør det oc ret sindelige,
 984–988 Arrebo 929–932 Nu giør hand ved sin Kraft de Skyer mørk' oc tycke,
 Saa hagl oc iislag kold, mangfoldig maae nedrycke.
 Nu slaaer hans Torden løøs, at Jorden der ved runger,
 Ja Klippen haard oc høj, som svage bro-kar gunger
 991 Arrebo 933 Paa hans Befalning good, køg Vinden Snee tilhaabe,
 993–994 Arrebo 937 Sin rim som Salt udstrøer den Herr' om natte tiide,
 995–997 Arrebo 938–939 Oc naar som Norden Vind i Landet mon indriide,
 Saa bred den broen giør, och Vand til Iis hin kolde,

999–1004 självständigt utfört

1005–1026 om åska och naturkatastrofer efter Arrebo 947–962 men med stor frihet

1005 Arrebo 947 Men kommer hand herfor med skreckelige Torden,
 1007 Arrebo 948 Med Liunild, Storm oc Tyrk' at derfve Skov' oc
 Jorden,
 1009–1010 Arrebo 951–952 Ja om den ifrig Gud den sunde Luft bortkalder,
 Oc gifver Pest igien, at Folk som Græs henfalder,
 1011–1012 Arrebo 953–954 Da skal hvert Moders Barn, den Bede-klokke lyde,
 Til den fortørned Gud med Suk oc Bøn indbryde,
 1019–1026 Arrebo 959–962 Det var alt Mose grif i de Ægypters Vaande,
 Det var Eliæ Konst i Achabs Hunger-Lande:
 Det var Kong Davids Bruug der Pesten fast grasseret,
 Som ellers hafde vist ret Kong' oc Karl fortæret.

907 *kommer kom*

Evæ Barn [...] Adams Söner människorna

- 908 *Beskådar* betrakta
röner se, märk
- 909 *Seer* se
bewjsa visa
- 912 *ther i stikker* ligger i det; ty. darin steckt
- 913 *honom* luften
swefwa röra sig
- 916 *kräfiäs* krävas, fordras
Marg. *vid. Job. Arendt. Ver. Christ. p. 862.* Se Johann Arndts Den sanna kristendomen s. 862
- 921 *qwalmot* kvalmig
- 924 *öpnar Æols Säck* enl. den grekiska sagan förvarade vindarnas Gud, Æolus, alla vindar i en säck och släppte ut dem, när han ville ha blåst
fullstinmer sprängfylld
- 927 *Japho* enl. Jonas bok, kap. 1, började profeten Jona i staden Jafo den sjöfärd, under vilken han blev kastad i havet och uppslukad av en valfisk
Marg. *Jon. 1. cap:* I Jonas bok 1 talas om Jonas öde
- 932 *springa Råå* släppas ner från en rå på ena sidan av skeppet och fiskas upp på andra sidan
- 933 *Hiöbs Jobs*
åbodde bodde i
Marg. *Job. 1* talar om vad som hände Job, då han förlorade allt
- 933 ff I Jobs bok, kap. 1, berättas om hur alla Jobs barn dödades, när en stark storm välte huset
- 937 *sammanstämbna* samla
- 939 *diupt-berotad* med djupa rötter
- 940 *Puströör* blåsrör
- 944 *speela* leka
Marg. *Job: 38. v. 25.* ställer frågan vem som leder regnet och blixten
Cap. 37. v.10 talar om att Gud sänder frost
Cap. 36. v. 27 Sq. talar om hur Gud verkar i naturen
- 945 *Acab* Ahab, konung över Israel, som dyrkade Baal
Baal kanaanéernas gud
- 950 *Torste-Dryck* så mycket vatten att det kan släcka törsten
Marg. *Deut: 28. v. 23.:* »Himmelen som öfwer tit hofuud är skal wara som koppar»
- 952 Marg. *Vid. Jor: 14. v. 3* bör avse Jer. 14:3, där det talas om torka
- 953 *Fäet* boskapen
- 954 *fechta* kämpa, slåss
Marg. *Amos. 4. v. 8:* »Och två eller tre städer drogo in til en stad/ På thet the måtte dricka watn»
Lev: 26. v. 26. Tredje Mosebok 26:26 talar om svår hungersnöd
- 955 *Amos* profeten Amos

- 956 *Eliae Tjd* profeten Elia från Tisbe predikade mot Baal under Ahabs tid, då det var långvarig torka och hungersnöd; 1 Kon. 18
- 957 Marg. *I. Reg. 17.v. 5.* bör vara 1 Kon. 18:5
- 959 *geller* betyder det
- 963 Marg. *Vid: Meteran: de Jnundat: Belgii & nuper A:o 1681 & 1682:* Se Meteran om översvämningen i Nederländerna nu nyligen år 1681 och 1682
Job. 12. v. 15.: »Sij/ när han förhåller watnet/ så torkas alt/ och när han sleper thet lööst/ så vmstörter thet landet»
- 965 *förhåller* håller inne
- 967 *the Nedre-Länder* Nederländerna
- 969 *rundhwälfde* runda, klotformiga
- 970 *strammat* strandat
Marg. *Tertullian: in Apologetico p. 35* Se Tertullianus i *Apologeticum* s. 35
- 977 *öfwerswinlig* överflödande, riklig
- 979 *beskikkar* ordnar
- 980 *ärsla seerla* morgon- och afton-. Jfr Jer. 5:24 »then oss arlaregn och seerlaregn giffuer j rettom tjd»
- 981 *Syrachs Son* den apokryfiska Jesu Syraks bok uppges vara skriven av Syraks sonson Jesus, något som torde ha skett under 2:a årh. f. Kr.
Marg. *Syr. 43. tot:* Syraks bok hela 43:e kapitlet
- 983 *bewjser* visar
- 984 *i dy* däri
- 986 *nederblåkka* falla i häftiga byar
- 992 *artig* trevlig, märklig
- 995 *Norden Bläst* nordanstorm
- 996 *forwender* förvandlar
- 998 *qwämligt* bekvämt
Marg. *Leg: Ps. 65. v. 10. 11. 12.* Läs Psaltaren 65:10–12 (där det heter: »och tin footspor drypa af fetma»)
- 1006 *furdaste* (isl.) fruktansvärdaste
Gjar (isl.) klyftor
- 1008 göra att det blir dyrtid
ther af varur
- 1010 *gifwa [...]* til spilla offra åt
snöda blinda, grymma
- 1014 *blacke* svarte. Ordet avser hästen ej ryttaren; jfr Upp. 6:8:» Och sij en black hest [...]»
Marg. *Apoc. 6. v: 8* Uppenbarelseboken 6:8
Ps. 46. handlar om hur Gud råder över naturen
- 1015 *Örlig* krig
- 1018 Marg. *I. Reg. 18.* handlar om hur Gud lät regn falla efter Elias bön
Exod: 14. v. 15 handlar om hur Gud klöv Röda havet
Jfac. 5. v. 11. kan vara fel för Jac. 5. v. 11, men inte heller detta tycks riktigt

1019 f Enl. 2 Mos. bad Mose Gud sända plågor över Egypten och visade därmed Farao hur mäktig hans Gud var

1023 ff Enl. 2 Sam. 24 sände Gud pest över Israel för kung Davids synders skull. När David gjort bättring, upphörde pesten.

1027–1098 Diktarens trötthet. Lovsång och tillämpning

1027–1038 om diktarens trötthet utan motsvarighet men föranlett av Arrebo 963–964

1039–1046 apostrofering av Gud som den som uppehåller världen med någon motsvarighet i Arrebo 967–978

1041 Arrebo 971 Det est du stoore Gud som ævig hafver lefvet,

1047 om de kristna som stjärnor efter Arrebo 979–982 men starkt utvidgat

1047–1050 Arrebo 979–980 Hvo stadelig skal staa med stadig Stierner alle,
Af Kirke-Himmel din her under icke falde,

1051–1052 Arrebo 981–982 Ham skal din hellig Arm med Troen fast opholde,
Oc med din Naadis Kraft, slig Aandens Styrke
volde.

1057– om vad planeterna kan säga människan efter Arrebo 983–1010 men utbyggt

1061–1062 Arrebo 985–986 Hans lange Lefnits tiid hæer du ham eene gifvet,
Som baade korte kand, saa oc forlænge lifvet.

1065–1066 Arrebo 989–990 Den Krone du ham gaf, stak ham den Spiir i
Haande,
At hand med Lov oc ræt, skal styre dine Lande.

1071–1073 Arrebo 993–994 Da skalt du Herre sterk hans Banere self føre,
Oc lære self hans Haand den Klinge ret at røre.

1087–1092 Arrebo 1007–1010 Som Maanen af oc til, nu voxer, nu forringis,
Saa ocsaa Kirken din, lidt trifvis, mest betvingis:
Men skal hun Sejer faa', oc eengang stadig blifve,
Da skalt du det formaa, det Spil alleen' at drifve.

1093–1098 slutprisning efter Arrebo 1011–1016 men fritt utfört med många hoppningar

1027 *Botnar* lager, skikt

1028 *trotnar* tröttnar

1029 *Clarons Borg* ett av Apollons orakelställen

1030 *skenkes* serveras

- 1032 *när Verser skola gella* när det gäller att skapa poesi
- 1036 *then som utgiuter* låter rinna
- 1042 *blef* blev till
- 1044 *med Nåd ansedd* benådad
 Marg. Vid: *Marcelli Palingenij Zodiacum* [1685 har tryckfelet *Lodiicum*] *vite & Censorinum de die natali*. Se Marcellus Palingenius' *Zodiacum vite* och Censorinus om födelsedagen. Marcellus Palingenius är pseudonym för italienaren Pier Angelo Manzoli, vars esoteriska lärodikt *Zodiacus Vitae*, Livszodiaken, blev mycket studerad under 1500- och 1600-talen. Censorinus en romersk grammatiker på 200-talet e. Kr., som år 238 skrev en traktat om födelsedagen
- 1047 *stadig Stiern*a fixstjärna
- 1048 *bina* de andra (stjärnorna)
- 1049 Marg. 2. *Pet.* 2. v. 4. talar om de fallna änglar som störtades i avgrunden
Jud. v. 6. likaså
- 1050 *Hwar ther* där
Upreesning upprättande
- 1058 *Lachesis* en av ödesgudinnorna
Clotho den av ödesgudinnorna som spann människornas livstråd, varefter *Atropos* klippte av den
- 1059 *Tenar* sländor
- 1060 *Giekar* gäckar. S. har sannolikt avsett Girkar, greker, som L först har
- 1062 *henger* är avhängiga, beror
- 1063 *öfwa* utöva
- 1066 *tina Näder* din nåd
- 1068 *tränger* behövs
- 1073 *bemanna* ingjuta mod i
- 1076 *Watmals Myßa* vadmalsmössa; *Watmals* S. har även i Reg. I *Watmal* o yllet ock gemeent Klåde, men detta är enda belägg i SAOB på denna form och trol. tryckfel
- 1077 *Tjma* timme, stund
- 1082 *besnärjer* fångar, snärjer
- 1084 *Mercurius* var bland annat köpmännens gud
- 1088 *sändras* skiljas; *sändras* fanns tidigare i betydelsen 'skilja' (från varandra), men endast ett belägg (Tegel) i SAOB
- 1093 *all dy* allt sådant
 Marg. *Ps.* 19. v. 1.: Hjmlarna förtälia Gudz äro/ och fästet förkunnar hans henders werck»
- 1094 *Demödigt* (ty. demütig) ödmjukt
- 1097 Marg. *Dan.* 3. v. 51. avser den apokryfiska Tillägg till Daniels bok
Ps. 148. *tot.* hela 148 psalmen (som är en lovsång, där jord och himmel uppmanas att lova Gud)
- 1098 *Ewinnerliga* evigt, i evighet

Tredje Dagens Skapelse

Titeln Arrebo Verdens første Uges tredie Dag. Kand kaldis Hydratologia & Geologia Mosaica, eller Vandenes Rømning, oc Jordens Kledning.

Inledningsdikten efter Arrebo men fritt utförd.

Tredje dagen handlar om vattnets och det fasta landets skapelse. Eftersom diktaren först behandlar vattnet och därifrån beger sig upp på torra land uppfattar han Noa som en föregångare, då denne efter syndafloden fick lämna arken och stiga i land. Tredje dagen börjar också med en apostrofering av Noa.

1–40 Apostrofering av Noa

1–40 efter Arrebo 1–24 men mycket fritt

1 Arrebo 1	O Noe, Noe good, hvor est du mig i Sinde!
9–10 Arrebo 7–8	Vel er det uden nej, din høje Roo oc Glæde
Var udi Himle-Choor hos Gud i høje Sæde.
19–20 Arrebo 15–16	Oc før hver blef bespiist, hvert Diur, hver Orm blef næred,
Hver sted paa adskild viis, da dagen var fortæred.
25 Arrebo 17	Dog naar dit Øje klart sig under Foden sænkte,
26–27 Arrebo 18	Naar du din for dum Stat i Verden siid betænkte,
31–32 Arrebo 21–22	Din Ager drukned var, som bedst dig skulde føde,
Som tang paa Hafsens bund, stood al din Viingaard øde.
33 Arrebo 23	Dit Huus for Bylgen dref, som vrag i vilden Strande,
35 Arrebo 25	Hvad da om Hiertet var, jeg nogenleds kand kände,
38 Arrebo 26	Jeg som foruden Land hæer flødt i dage tvende.

39–40 tycks ha inspirerats av Arrebo 49–50

Men der jeg da blef træt vild' helde mig til tue,
Mig undtis ej de kaar som Noe simpel Due,

- 1 *Ålderbrutne* gamle; ordet valt med tanke på att det är längesen Noa levde
- 3 *Bördeman* (fsv. byrd̄r man, 'släkting') släkting, stamfader
- 4 *Ty* därför
yrkar driver, talar för
- 11–12 det första tecknet till att syndafloden börjat sjunka undan var att en duva kom tillbaka till Noas ark med en olivkvist i näbben (1 Mos. 8: 8–11)
- 17 *fåfång* sysslolös
- 19 *tu [...] fikst* du fick

- 21 *Stemme* röst
 22 *J dy* i det att
 Sång sjöng
 Näf (fsv. näf, isl. nef) näbb
 Nemme (da. nemme) förstånd, skicklighet
 23 *dömma* lära dig
 25 *tin Ögon* dina ögon
 27 *Ögonskeenligt* tydligt, påtagligt
 35 *besinna* förstå

41–86 Rekapitulation av de båda föregående dagarna

41–86 efter Arrebo 27–54 men mycket fritt och med stora tillägg

- 41 Arrebo 27 Den første Dag var grum, (før Lius tog paa at skimte)
 43 Arrebo 29 Som Barn i Moders Liif foruden Luft oc Aande,
 49 Arrebo 32 Jeg ofver Hofved Huus da fik oc kom til rette.
 51 Arrebo 34 Min Gud, min frydes Gud skønt ofver mig udspente,
 57–58 Arrebo 35 *Urania* saa rank mig *Pegasum* forleente,
 63 Arrebo 36–37 At jeg den Himmel-borg ret iilig gennem rendte,
 Besaa den Bygning skøn som Soolen skulde gæste,
 65 Arrebo 39 Hvad Pract der er for haand, kand jeg vel aldrig skrive:
 69 Arrebo 43 Der gaf mig Ære-Skud den lange Torden-Slange,
 71–72 Arrebo 45 Der sprang den ilde-Buk, der dragen fløj den røde,
- 41 *grym* svår
 47 *Gårs Dagen* gårdagen
 fast mycket
 48 *stelt* ordnat
 49 *Skyyl* skydd
 52 *Ther under* varunder
 Marg. Ps. 104. Denna psalm om Guds uppenbarelse i naturen ligger bakom
 flera partier av *Guds Werk och Hwila*, främst »Företaal til Herren Gud» men
 också andra delar
 59 *stela* höga, branta
 62 *kan iag gierna ljda* har jag ingenting emot
 69 *Toordön=Slangar* artilleripjäser med långt eldrör, som dundrade mycket; här
 avses åskan
 70 *Fyyrwerk* (ty. Feuerwerk) artilleripjäser avsedda att åstadkomma brand
 71 *käter* yr
 lutter idel
 72 *häslig* (ty. hässlich) vidrig, hemsk

- 76 *fägna* hälsa, ta emot
 78 *gälla* genljuda
 80 *Skallmeyor* blåsinstrument
 82 *snarrade* skrällde, skorrade, brummade; ordet i *Hercules* 503
 86 Marg. Rom. 4. Svårt att förstå vad som avses

87–104 Den nya dagen

87–104 om den nya dagen efter Arrebo 55–66, fritt och utökat

- 91–93 Arrebo 55–57 Nu finder Ørnen Huus, nu hiter Falken rede,
 Nu dages Landet op, nu legges broo hin brede.
 Nu rinder Skof af Jord, nu grooe de enge grønne,
 95–97 Arrebo 59–60 Jeg som forleden dag, for Vand ej blifve kunde,
 Gaaer nu i Græs til Knæ oc midt i roosen-Lunde,

- 89 *skämma* skada
 90 *fluttit* flyttat
 92 *om sig hyggia* göra det bekvämt för sig
 96 *sank* sjönk
 103 *öfwerskälde* översköljde, översvämmade
 104 *bolde* vackra; jfr SAOB båd 3

105–166 Havets gud Neptunus tilltalas inför skildringen av vattnen

105–138 efter Arrebo 67–86, fritt och utökat

- 105–108 Arrebo 67–68 Sig mig *Neptune* sig, hvi flyde du saa fage?
 Sig mig, ô *Nereu* sig hvi slaarer du saa tilbage?
 109–110 Arrebo 69–70 Du som i gaar omløb højt ofver Bierg' at prale,
 Nu settes du i Bæk oc i de dybe Dale:
 111–118 Arrebo 71–74 Din Sømmer lang oc bred, sig nu ej viidre stræcker,
 End Hafvet Flod oc Aa, oc bløde Vande ræcker.
 Men Skof oc grønne Lund, ja mark oc Ørk hin viide,
 For dine Bølgers Mact, nu Fred oc Roo kand nyde,
 119 Arrebo 75 Min Viingaard bær sin Fruct, min Ager bær sin grøde,
 121 Arrebo 77 Dig spotter Bunden graa, som gaaer med lee at meje,
 130–134 Arrebo 81–83 Dog maa mand sig' om dig, Vand-høfding riig oc mæctig,
 Du est en Kæmpe bold, en Konge stoor oc præctig:
 Du bær i faufnen diin al Jordens Kreds den viide,

137–138 Arrebo 85–86 Skäl Skifhren segl' oc roe, dit pas maa hand begere,
Skäl Fiskren brede Dug hand dig maa hedr' oc ære.

139–166 diktaren talar som sin uppgift att beskriva Neptunus' värde fritt och med
enbart punktvis med överensstämmelser med Arrebo 87–108

139–147 om de hedniska namnen utan motsvarighet hos Arrebo

143 Arrebo 87 Om *Acheloo* nu, om dig *Neptune* mæctig,
149 Arrebo 91 Skäl jeg her kalde frem, Hafguder oc Gudinder,
155 Arrebo 95 Men du ô stoore Gud, ô Skaberman, ô Herre:
159 Arrebo 101 Bliif du min Styresmand oc min Pilotsmand goder,
161 Arrebo 103 Ræk mig din trygge Haand, leed mig saa listelige,
165 Arrebo 107 Lad mig i dag besee, ô riige Gud oc HERre,

107 *Nerëus* havsgud

108 *blifwa* stanna kvar

109 *Fjällder* fjäll. Stavningen med -d kan vara danskinfluerad men förekom även i
svenska

117 *Cirkel-satte* runda

118 *Truug* hot

121 *kargill* (fsv. karlgilder) manlig, duktig
pokkar uppträder självsäkert

122 *ilska* elaka, onda
rokkar flyttar på

125 *mana* [...] ut utmana
Triton havsgud

126 *Bacchi* vingudens

129 *Qweesa* (av ovisst ursprung) svalg, djup håla i träsk

137 *tit Paß begiära* få din tillåtelse att fara

139 *Regimente* styrelse, regering

142 *Glaucus* havsgud, fiskarnas och sjömannens gud

143 *Achelous* flodgud

144 *Palæmone* [---] *Melicerte* Inos' son Melicertes drunknade och blev till havs-
guden Palæmon i grek. mytol.
lyder hör

148 *Mappan* kartan, tavlan

150 *Leucothea* havsgudinna, som med sin slöja räddade Odysseus på vägen från
Kalypsos ö

151 *Neccan* näcken

153 *Perle-Modren* pärlemor

156 *Kläde* tygstycke

Marg. *Prov.* 30. v. 4: »Hoo binder watnet vti it kläde?»

Ps: 33. v. 7: »Han håller watnet j hafuet tilsammas såsom vti en legel»

- 159 *Pilot* styrman
 163 *Debamaner* obekant
 164 *rara* sällsynta *Croblyter* obekant
 Jucapaner bör att döma av handskrifterna vara fel för Juca, panter, alltså två
 slag av djur
 166 *werre* sämre

167–186 Diktaren knyter åter an till Noa

167–186 jämförelse med hur det var för Noa, då han gick ur arken, fritt efter Arrebo 109–126

- 167–169 Arrebo 109–110 Det var een Glæde-dag blandt Verdens dage mange,
 Der Noe HErrens Mand af Arken skulde gange.
 171 Arrebo 113 Stoor Lyst det var at see der alle Diur udsprunge,
 177 Arrebo 119 O *Musa, Musa* viis, her er ej mindre Glæde,
 178 Arrebo 120 Det Vand som ofver Jord før stood, maae søge Sæde,
 179–180 Arrebo 121 Her dages op med Mact de Bierge-toppe høje,

- 171 *Trängzle* trängseln
 wrimla (da. vrimle, av lt. wrimmeln) myllra
 174 *ynge-samma* fruktsamma
 180 *Pan* skogsgud i klass. mytol.
 glisa (isl. glissa) le
 186 *ärja* plöja (eg. med årder); Äria id est Plöya, Stiernhielm i *Fateburen*

187–302 Om vattnets plats på jordklotet

187–206 om hur Gud satt en gräns mellan land och vatten efter Arrebo 127–144

- 187–189 Arrebo 127–129 Ret den, den Skabermænd, som alting hâer i hende,
 Nu biuder Land oc Vand de Elementer tvende,
 Med vill' at skillis at, saa hver sit Vaansted nyder,
 197–202 Arrebo 135–138 Thi som et Centner bly henlagt paa jefner Plade,
 Der under Ild optænd, det bly i mange maade
 Her løber liige frem, paa anden siide krøger,
 Der splitter det sig ad, oc her tilsammen søger,
 203–204 Arrebo 141–142 Saa lood den viise Gud, fra Landet Vandet rinde,
 I mangen Krinkel-kraag til Flood, fiord, viig oc minde,

207–214 jämförelse med mikrokosmos efter Arrebo 145–152

- 207–209 Arrebo 145–147 Oc som i Mennisket den Verden lidl' oc ringe,
 Bloodaaren hiid oc diid sig konstig ved at stinge,
 Oc dog er bloodet eet, i hvor det far oc flyder,
- 211 Arrebo 149 Saa gaaer i Verden til, (det Legem stoort oc mæctigt)
- 215–222 jämförelse med Venedig efter Arrebo 153–158
- 215 Arrebo 153 Venedien den Stad (eet under højt at acte,)
 218 Arrebo 156 Sig Vand i Gaderne, nu hiid oc diid maae føje,
- 223–242 om oceanen som omsluter jordklotet fritt efter Arrebo 159–174
- 223 Arrebo 159 *Oceanus* fuldbreed, (den Danske me den Spanske.
 225 Arrebo 162 Ved *Nova Zembla* nær om Jordan gaar hin bolde,)
 229 Arrebo 163 Den spender med sin Arm al Verdens Konge Riiger,
 236 Arrebo 170 Som nøglet Cirkel-trindt af Guld det røde tvundet.
 237–238 Arrebo 171–172 Thi Verdens klodde-rund Landvandig titulered,
 Af Vand oc Landet er, ret mesterlig formered.
- 243–302 om hur Gud skapade jordklotet efter Arrebo 175–230, men endast delvis nära anknytning
- 243 Arrebo 175 Her frem I Mestre Siu (ja siu oc siusindstiuve)
 245–246 Arrebo 176–177 Der hâer I Vand oc Jord (jeg vil det icke liuge)
 Om I mig Klodden rund der af nu kunde giøre,
 247 Arrebo 179 Men den alkyndig Gud, Konstmestren bedst, tog jorde
 257 Arrebo 189 Heel sødelig derom Jessæi Psalter klinger,
 267–268 Arrebo 195–196 Dog er det under størr', at den vandrundig Kuule,
 Ej skyller Jordan bort, oc slaer den smaa i Huule,
 270–271 Arrebo 202–203 Foruden *fundament* och fastest under-pælning,
 Dog det ej ofven fra i stærke lencker svinger,
 274 Arrebo 198 Fem tusend Danske Miil oc fiire hundred fleere,
 275 Arrebo 205 At det er Cirkel-rund oc slet foruden ende.
 276–277 Arrebo 207–208 Thi ellers skulde vist, vor *Zenit*-Stjerne være
 Os nærmer allen Stund, end de ved Siiden ere.
 281–283 Arrebo 211–214 Nu vild' end Skaberen, med Verdens Kreds den runde,
 (Som ingen Ende haer) erindr' os nogenlunde,
 Om Ævigheden sin, den er foruden Ende,
 Foruden Anfang oc, som Ordet gir tilkænde.
 285–288 Arrebo 215–219 Om du vilt vende for, her findis Bierge mange,
 I Jordens Kreds til med de Sprecker bred' oc lange,
 Thi er den icke rund. Fast minder det betyder,
 Paa saadant Legem stoort naar nogen Top sig yder,
 End om paa nogen Klod een Flue kunde klicke,

- 289–290 Arrebo 221–222 Een Bierge-refve der er smaler (saa at skrifve)
End du med Naale-Aad i Klippen kunde rifve.
- 291–302 utan egentlig motsvarighet
- 188 *ther hwar sig efter retter* som var och en får rätta sig efter
Marg. *Ps. 24. v. 2.*: »Ty han hafuer grundat hene på hafuena»
Ps. 136. v. 6.: »Then iordena på watn vtstreckt hafuer»
2. *Pet. 3. v. 5.*: »och iorden aff watnet/ och j watnena bestånd hafft genom
Gudz ord»
Job. 16. v. 8.: »Watnet samkar han j sina skyiar»
- 190 *Dämning* fördämning
- 192 *Sandreef* sandrevlar
- 201 *rät rakt*, precis
- 202 *spralar* (fsv. sprazla) sprattlar
- 205 *Utnäas uddar*
- 206 *sljker* smyger
- 207 *then litzla Werlden* mikrokosmos
- 209 *eenahanda* likadant
- 213 *eendalängz* på längden
- 214 *flakka* platta
- 215 För detta erbjuder Venedig en god bild
- 217 *een och annan* vardera
- 221 *aldy* allt detta
- 225 *Tanters Haaf* Röda havet
Nova Zembla Novaja Zemlja
- 227 Marg. *Vid. Ecclesiast: 1. v. 7.* Pred. 1:7: Alla floder löpa j hafuet/ doch warder
icke hafuet thes fullare»
& *Chald: Jnterpret.* och den kaldeiska tolkningen
vid. Theopomp: apud Ælian: Var: lib: 3. cap. 18 & *Sam. Bochart: Lib. 1. Can: p. 707.* Se Theopompus hos Ælianus i *Variorum* bok 3 kap. 18 och Samuel Bocharts *Canaan* bok 1 s. 707. Aelianus, en romersk författare på 100-talet e. Kr., skrev brokiga historier om djurens liv. Samuel Bochart, en fransk teolog, gav ut böcker om Palestinas geografi, bland dem *Canaan*.
Orpheus in Od: Orfeus i Hymnen Om Zeus och Hera
- 227 *begge Jndier* Öst- och Västindien
- 229 *spenner* omspanner
- 237 *Ty* därför
Marg. *Globus terraqueus* landvattnigt klot
Vid. Augustin. lib. 8 de Civ. Dei c. 21. 1. Se Augustinus' *De civitas Dei* bok 8 kap. 21
Boeth. l: 5 de Consol: Philosoph. Boethius' Filosofiens tröst 1:5
Metr. 9. Philon. lib: 1 de plantat: Noæ. Filon om Noas plantering bok 1. Filon, grekisk-judisk filosof, tolkade Gamla Testamentet allegoriskt

- Clement. Alexandr. in adhortat: ad gentes.* Clemens av Alexandrias Uppmaningar till hedningarna
Ambros. l. 4. Hexaëm. cap: 3. Ambrosius' *Hexaemeron* bok 4
- 239 *i dy* i detta
- 242 *Flöte* något som flyter på vattnet
- 243 *I wjse Gjrkar Siu* ni Greklands sju vise. Gjrkr från isl. girkr, bildat genom metates av grikkkr
- 244 *Her fram* kom fram
nänna ids, vill
 Marg. *Ps. 114. v. 35.* Ovisst vad som åsyftas; det finns inte 35 verser i Psalt. 114
 Marg. *Job. 40.* innehåller Guds tal till Job om hur mycket högre än människor Gud är *Ps. 33. v. 7.:* »Han håller watnet j hafuet tilsammans såsom vti en legel»
- 252 *skemma* skada
- 260 *woller* vållar
- 261 *ff* talar om hur Gud gjorde en väg genom Röda havet för Israels barn
 Marg. *Exod: 15. v. 16.* handlar om övergången av Röda havet
- 261 *feelte* saknades
 Marg. *Vid. Arnd: l. 4. c. 3.* Se Arndt (Den sanna kristendomen) bok 4 kap. 3
Basilius & Theodoret. in Genes. Basileios och Theodoretus om 1 Moseb.
Manilius l. 1. Manilius' Astronomica bok 1.
Pendeat ipse Mundus & in nullo ponat vestigia fundo. Citatet är på hexameter och lyder i övers.: Sjalva världen (=jorden) må sväva och inte sätta sin fot på någon grund
Job. 38:9. avser nog 10: »Tå iag förtoog [åt havet] thes flod med minom dam/ och satte thy boom och dörar före»
- 270 *til Grundwal trängia* behöva grund att stå på
- 274 *Fem tusend Mjl och Fyrahundra* jordens omkrets vid ekvatorn är mindre, endast ca 4008 svenska mil
fiäta gå, mäta upp med steg
- 275 *skiäligt* med skäl
- 285 *Humpar* (fsv. humper) bergsknallar
Häller hållar
- 288 *Rjses* jättes
- 289 *Skräfworna* skrevorna
- 293 *Fnyске-torra* torra som fnöske
- 294 *een then andra Platsen römmer* den ena lämnar plats för den andra
- 295 *Vesta* den husliga härdens gudinna i rom. mytol.; här representant för landet i motsats till havet
- 296 *Footspiern* bräda att ta spjärn med fötterna mot, sänggavel
- 297 *Sänge-Lag* samlag i säng
 Marg. *Vid. Scaliger. exerc: 37 & alibi contra Cardanum. Ptolomæus l. 1. Al-*

magest. Contarinus & Galateus de Element: Se Scaligers Övningar 37 och an-
norstädes mot Cardanus. Ptolomæus bok 1 i Almagest. Contarinus och Gala-
teus om Elementen. Joseph Justus Scaliger (1540–1609), italiensk lärd. Hiero-
nymus Cardanus (1501–79), italiensk medicinare, som framförde åsikter vilka
mötte stark kritik. Ptolomæus, den astronom som gav namn åt ptolomeiska
systemet. Contarinus gav ut en bok om elementen; se komm. t. I:154. Gala-
teus se komm. t. marg. vid I:650

303–312 Apostrofering av Oceanen

303–312 tilltal till Oceanen efter Arrebo 231–242 men nästan helt självständigt ut-
fört

307 Arrebo 234 Med din Greenfoldighed oc din' u-talde Veje.

304 *Oceane* tilltalsform av Oceanus, havsguden, sinnebild för världshavet

307 *Räfwe-Krokar* de krokar en jagad räv springer i för att undkomma

310 *Stambnar* skeppsstammar

311 *hängla med* hänga med (med möda)

312 *baru-Hesten* (isl.) »böljehästen», kenning för skeppet

313–542 Havet med dess kuster skildras i form av en världsomsegling

313–338 om Östersjön efter Arrebo 243–256

313 Arrebo 243 Du Bælth oc Øster-Søø mig ligger næst for haande,

315 Arrebo 245 Est du ej Fiskeriig, Korn-Lande du paa støder,

317–318 Arrebo 247–248 Din Arm fra Skaven af, i Øre-sund indstinger,
For Hvæn mod Kiøbenhafn, du stylper fast oc springer,

319–320 Arrebo 249 Du strax om Skaane skøn oc Sverrig dig forsticker,

333–335 Arrebo 252–253 Om Liifland Chuurland foort, til Prydsen du dig føjer,
Du Pommeren dernest, oc Meckelborg beflyder,

337–338 Arrebo 254, 256 Saa gennem Femmersund mod Holsten slaاعر oc
skryder,

[...]

Oc mod det Skaubo-ref du Bælthe-reisen ender.

339–354 om Östersjöns öar efter Arrebo 253–266

339 Arrebo 253 Hvor mangel Korn-riig Øe, du eenest arm omfanger,

347–348 Arrebo 261–264 Jeg ej opregne kand: Fyns, Lafvinds, Sællands Lande,

Oc Lolland Kierne-fuld, samt Borringholm i Strande,
Hoos Falster Møen oc Ryen oc Øsel med, det skønne,
Øland oc Femmeren med Gullands Skofve grønne,

355–394 om färden västerut och ner i Medelhavet efter Arrebo 267–296, men bara vissa namn är gemensamma

- 361 Arrebo 268 Jeg Kiskas hâr beseglt, mig Heje sand ophales,
365 Arrebo 269 Det Spanske stoore Haf mig lyster nu at gieste,
367 Arrebo 271 I bagbord Nørre Cap, paa Syndre-Cap med Øye,
368 Arrebo 273 For *Chalis malis* frem et stræde sig begifver,
372–374 Arrebo 275–276 *Oceane*, din Arm sig saare kraaged stiller,
Oc *Africam* der med du fra *Europa* skiller,
375–378 Arrebo 279–282 Jeg seer du leger paa *Almeria*, *Carthago*,
Valentz, *Mont-Coluber*, bag *Barselon Cap*-drago,
Marsil paa nørre-kant oc *Genua* i Bucten,
Passerer for Liorn oc haer til *Romam* Flucten.
380–384 Arrebo 284–286 Du siden legger om, Venedske Buct forsøger,
Sclavon oc Grækeland, *Peloponnesum* ender,
Saa nær din Kaas indtil Constantinopel vender:
385–387 Arrebo 287–289 I det *Euxinske* Sund du puuster fast oc krummer,
Men til *Hircanske* Haf, ofvr Land du aldrig kommer,
Vel under Jorden hen er trooligt du spadserer,
389–391 Arrebo 291–292 Din Vej tilbag' igien Notolien omsegler,
Dig Antiochien oc Syrien ej feiler,
393–394 Arrebo 294–295 Frem for Jerusalem; du lader saa udstande.
Dig Barbariet gremt paa venstre Haand beskyller,

395–434 om öarna i Medelhavet och resan runt Afrikas kust efter Arrebo 297–322

- 395–398 Arrebo 297–300 Se, denne stræckend' Arm *Oceanus* indstinger,
Saa mangel Viin-riig Øe omfanger oc beringer,
Som Cypren, Candien (tilforne Creta kalded),
Oc nu med Riigdom stoor Venedien tilfalded)
399–400 Arrebo 301–302 *Cicilien*, *Rhodus* skøn, samt *Maltha* oc *Majorca*,
Der til Sardinien med *Corsica*, *Minorca*,
405 Arrebo 304 For *Caput Cantii* den Søe gaar hviid oc skryder,
407 Arrebo 305 *Canari*-Insuler omringer oc omsvinger,

408–415 utan motsvarighet

- 416–422 Arrebo 307–310 Paa *Caput Verde* slaauer, *Cap-Roxo* den besøger,
Saa langs ad *Gvinea* til Sancte Thomas krøger

- Du hopper *Ocean*, hvo skrifve kand din Pralen,
 Oc din Balstyrighed hoos *Æquinocialen*?
- 424–427 Arrebo 312–315 I *Æthiopisk* Ort, hvor gælster du oc bryder.
 Før du naær Soorte-nes oc *Capricornum* grysser,
 Oc *Caput-bon sperants* hvor stormer du oc fnyser?
 Da haer du ende faat paa *Africam* hin lange,
 Thi vender du dig om Noor-oost oc Oost at gange,
- 429 Arrebo 316 Thi vender du dig om Noor-oost oc Oost at gange,
 430–431 Arrebo 318–319 Imellem *das corrent* oc *lange Madagascar*,
 Du *Mosambicqvæ* oc *Melindæ* grendser frester,
- 435–482 färd längs Arabiens och Indiens kuster efter Arrebo 323–360
- 439–441 Arrebo 325–326 Tre hundredt Miile lang, den der til tresindstiuve,
 Med fyrretiuve bred, *Hydrographi* beskrifve:
 Halfemsindstiuve Miil' alleene Landfast feiler,
 443 Arrebo 329 Oc *Africam* der med fra *Asia* bortskiller,
 447–448 Arrebo 333–334 Dog næfnes det end oc (som fordem) hafv det røde,
 Fordi det røde Sand, rødbierge, der paa møde.
 449–454 Arrebo 335–339 Fra *Aden, Ocean, Arabien* omflyder,
 Oc frem for *Fortaqve* oc *Curi, muri*, skryder:
 Men før hand nær kand naae *Algatæ cap* det stoore,
 Hand atter tager paa at krumme sig i fiore,
 Een Perle-stucken arm med Myrrhe-drybend haande,
- 455 Arrebo 340–341 Forbøyed i Norvest, hand sticker ind i Lande,
 Tuhundrede Veg Søes oc tj, den længde gifver,
 465 Arrebo 346 Samt *Ormus* viit berømt der ligger i den minde.
 467–470 Arrebo 347–350 Fra *Caput Jasqve* ud *Oceanus* fast rinder,
 Hen ud til Indi-flood, som Indien begynder,
 Foort ud saa legende *Cambajen* slet forfyller,
 Oc med sin hale vaad den stoore *Goam* skyller.
- 471–477 Arrebo 351–356 Til *Caput Comori* hand siden kaasen setter,
Maldivæ Inseler, paa højre Haand bespretter:
 Saa mellom *Ceylon* Øe (den Indianske Krone)
 Til *Cap Negapatan* ej bylge siin kand skaane,
Coroman delle tract, Sanct Thomas oc beflyder,
 Oc frem for Daneborg sig frydelig forskyder:
- 478–482 Arrebo 357–360 I den Gangetske Buct hand gjør de ophef mange,
 Paa Riiget *Bengala*, ej mindre veed at prange:
 Flux uden hvil' oc roo frem for *Malaccam* ducker,
 Den heede *Samatra*, oc under Linen bucker.
- 483–490 utan motsvarighet
 491–520 vidare resa över Stilla havet efter Arrebo 361–378

491 Arrebo 362 Med mängen Øe oc Land, fra *Caput Singa* puure,
 492–494 Arrebo 365–366 *Bornéo, Cenaon, Molucrae* oc *Manilla*,
Jappones Philippin' oc *Java* stooer oc lille.

495–496 utan motsvarighet

497 Arrebo 367 Mod *Cancri tropicum*, det fredlig haf sig skyder,
 501–504 Arrebo 368–370 Oc med *Chinæske* Arm, det Sund *Anian* bryder,
 Hand krøger om igien, mod Linien sig sticker,
 Oc Nør Amerik oc ny Spanien tildricker.

507 Arrebo 372 *Americam* dernest den Syndre hand oc gæster
 515 Arrebo 373 Indtil *Del fugo* Land, oc *Magelanske* Stræde,

521–542 om Norra ishavet efter Arrebo 379–386

523–524 Arrebo 381 Til *Novam Franciam* oc *Cabo Razo* rinder,
 525–526 Arrebo 382 Oc sig bag Iisland hen i Grønlands Krog befinder,

527–531 utan motsvarighet

532 Arrebo 385 Om Künden ud igien oc Kniskenes sig bøjer,
 533–534 Arrebo 383, 386 Paa *Nova Zembla* slaauer, i Rydske buct sig stinger,
 Oc langs med Norrighland sig hiem at Skaven fører.

535–542 utan motsvarighet

314 *Träske* liten sjö

317 *Schaven* Skagen

318 *hwes* (da. hves) vars

320 *utskuddar* utgiuter

322 *Wachtsholm* Vaxholm

324 *snygga* snygga till

326 *Cassagal* namn på staden Quinsay i Kina; S. tycks känna namnet från Marco Polo; se Reg. I

327 *fryka* som inger fruktan, hiskliga

328 *the tree Cronor* de tre kronor som prydde tornet med samma namn på Stockholm slott

stryka stryka, fira ner, segel (som hälsning)

329 *Ridden* redd

332 *Ingermannen* invånaren i Ingermanland

333 *Kurland* västra delen av nuvarande Lettland, då tillhörigt Polen

334 *Pryßen* (Ost-)Preussen

Colberg nuv. Kolobrzeg på polska kusten

- 335 *Mekelburgen* Mecklenburg i Nordtyskland
- 338 *Femersund* Femarnsund
Skanborefwet obekant, trol. tryckfel för Skauborefwet, som Arrebo har och som kan avse reven vid Skagen
- 342 *ther med* varmed
- 344 *sankar* samlar
- 346 *Besegla* segla på, trafikera
kringhwerfwer omringar, omger
- 347 *Säländ* Själland
- 350 *nära* livnär
- 352 *hyßa* hissa
- 353 *Swederön* Hallands väderö. På Petter Geddas karta i *General hydrographisk Chart-book* 1694–95 kallas ön »Hallands Swederöö»
- 354 *Dagerön* Dagö
- 359 *Rohan* Rouen
- 360 *Anskarmannen* (av fsv. ansker mader, av Spegel trol. hämtat fr. Loccenius Lex. 1674) engelsmannen; i Reg. I menar S. att Ansgar kallades så därför att han kom från England
- 361 *Duyn-Kerken* Dunkerque
Kiskas möjl. Les Casquets, öar i Engelska kanalen, väster om Normandie
- 362 *Sande-Räfwor* sandrevlar
- 363 *Canalen* Engelska kanalen
- 365 *Spanska Siön* havet utanför Spaniens nordkust
- 366 *Caper* (holl. kaper) kapare
- 367 *Baakbord* babord
- 368 *Calis Malis* Cadiz; se Reg. I. Morery uppger att Calis Malis är engelsmäns och holländares namn på Cadiz
the Lykkosamma Öyar Kanarieöarna
Marg. Jnsule fortunatæ de lyckliga öarna
- 369 *Estreco* (sp.) sund; här Gibraltar sund
lavera lovera; se II: 350
- 375 *hårt uppå* tätt intill
Almeria Almeria (tryckfel i 1685), stad i sydöstra Spanien
- 376 *Valentz* Valencia
Mont Coluber Monte Colibre på ögruppen Columbretes mellan Mallorca och Spanien
Capdrago en udde i Italien, uppger Arrebo
- 377 *Marsilien* Marseille
thes lÿke därtill, vidare
Marg. Vid. Synonyma Orcheltj. Se Orcheltius' Synonymer. Bör vara tryckfel för Orteli. Abraham Orteli, nederländsk geograf (död 1598) gav 1578 ut *Synonyma geographica*, ett geografiskt lexikon
- 382 *Tilkomst* ankomst

- 384 *Schlavonien* Slavonien i norra Kroatien
 385 *thet Euxinske Sund* Dardanellerna
 386 *Hyrkanske Hafwet* Kaspiska Havet
 389 *Natolien* Anatolien
 391 *Antiochen* Antiokia
 394 *Barbariet* Barbareskataterna längs Nordafrikas kust
 398 turkarna erövrade Kreta från Venedig år 1669
 399 *Cilicien* landskap i sydöstra Mindre Asien (Spegel avser troligen Sicilien)
 405 *Caput Cantij* Cap Cantin på Marockos västkust
Holsjö hög sjö
 406 *bikkot* beckig; sjömän beckade sina kläder för att väta inte skulle tränga genom
rallar (fsv. ralla) pratar
 407 *Canarien* Kanarieöarna
 408 *pokkar* säger emot, försöker hindra
 409 *Stierne-Circul* stjärnkrets
 411 *Kreftans Punct* Kräftans vändkrets
 413 *skutten* skjuten
 414 *Hareskroot* harhagel. För frasen jfr ty. mit Hasenschrott geschossen, 'för-ryckt'
brutten bruten
 416 *nät* nätt, exakt, utan möda
Cap de Verde Kap Verde
 417 *Cap de Roxo* udde i Guinea
 422 *Æquinocialen* ekvatorn
 424 *bravera* stoltsera, utmana
 425 *Cap negro* udde på Sydafrikas västkust
Steenbock syftar på Stenbockens vändkrets
 426 *Bon Sperantza* Godahoppsudden
 427 *bewandrat* besökt
 428 *Circulen* vändkretsen
 430 *das Correntes* Cap Correntes i nuv. Mozambique
sig [...] laga bege sig
 431 *Melindæ* Malindi, stad i Kenya
 433 *Linien* ekvatorn
Guardefuj Kap Guardafui vid inloppet till Adenviken
 434 *Söfwedryck* sömndryck
 435 *Quarteren* trakterna
 437 *sig up i Winden sticka* gå högre upp mot vinden
 438 *skikka* rätta
 442 *steckte* hindrade
 444 *Råå och Röö* gränsmärkena
 446 *Mechas* Meckas

- slekar* slickar; syftar på muslimernas bön med ansikten mot marken
- 448 Marg. *Vid Plin. aliter sentient. Lib. 6. Cap. 23.* Se Plinius, som menar annorlunda. Plinius talar i VI:23 bara om Indus, Kaspiska havet och områdena där emellan
- 449 *går [...]* foort fortsätter
- 450 *Fortaqua* Ras Fortaq på Jemens sydkust
Curi-Muri Kuria-Muria-öarna utanför Oman
- 451 *Cap-Algata* Ras al Hadd, den östligaste bergiga udden i Oman
- 453 *stikkat* besatt
- 454 *Bezoar* förgyllda kulor av jord, blandad med mysk och ambra
Marg. *Bosphorus Thracius* den trakiska Bosporen
- 456 *Musul-Man* muslim
- 458 *förschrifwer* rekvirerar
- 459 *begriper* omfattar
- 461 *Perser-Wjken* Persiska viken
Marg. *Sinus Persicus* Persiska viken
- 462 *sin Gränse Skilnad lembnar* bildar gräns åt
- 465 *Ormus* Ormuz, iransk ö i Ormuzundet
- 466 *Järlar* jarlar; jarlar är den ljudlagsenliga formen; jarlar har upptagits från isl.
- 467 *Caput Jasque* udden Jasko i Iran vid Ormuzundet
- 469 *Cambaja* Cambay, stad vid Indiens västkust, norr om Bombay
betar rastar
- 470 *Goa* på Indiens västkust, söder om Bombay, var det portugisiska Indiens medelpunkt
letar söker upp, hittar
- 471 *Cap-Comori* Cape Comorin, Indiens sydspets
skiuter kastar
- 472 *Maldivas* Maldiverna
- 475 *Negapatan* Negapatam, stad i sydöstra Indien
- 476 *Corroman-delle* Koromandelkusten på Indiens östkust
- 477 *Om* runt
nya Daneborg fortet Daneborg i den danska kolonin vid nuv. Tranquebar
- 478 *Gangis-Udd* Gangesdeltat vid Calcutta
- 479 *Bengala* Bengalen
- 480 *sljka* smyga sig
- 482 *Malaga* Malacka
- 491 *Caput Singa* Singkep utanför Singapore
- 493 *Moluccas* Moluckerna
Cenaon en av öarna öster om Borneo, möjl. Celebes
- 494 *Java [...]* lilla Madura
- 497 Marg. *Tropicus Cancri* Kräftans vändkrets
- 499 *Bång och Bane* förtret och skada
- 502 *Anian* Hainansundet vid Kinas sydkust

- 557 Arrebo 397 Du haer saa for mig seglt, mit Segl i stycker fluer,
 559–560 Arrebo 399 Jeg derfor legger op, jeg flag fra Stangen rifver,
 561–562 Arrebo 401–402 Haf tak du *Typhis* good, som førde mig til Lande,
 Hafd' *Acessæus* raadt, jeg flød endnu paa Vande.

563–568 utan motsvarighet

- 543 *Flottar* flottor
 544 *Drottar* kungar
 545 *Mätes-Mader* värderingsman
 546 *Gränse Rjft* gränsgång
 549 *förläta* förlita
 553 *ställer tig* låtsas
 554 *Gotz* gods
 556 *taklar [...] af* riggar av
 558 *lemnat* kvar
 561 *Typhis* liksom Spegel började sin världsomsegling med att begära *Typhis'* hjälp (312), avslutar han den med att tacka för hjälpen
 562 *Acess* *Acessus*, en i *Æneiden* omtalad dålig lots
 566 *Watersoos* trol. vattensås (holl. watersaus)
Gåse-Drycken gässens dryck, vatten
 567 *Pintje* holl. rymdmått, något över en halv liter
mig ljsa förnöja mig, ta igen mig
 568 *jmedlertijd* under tiden
bewjsa visa

569–596 Om saltet i havet

569–586 efter Arrebo 407–424, mycket fritt och med tillägg om saltets nytta

- 575 Arrebo 413 Thi at det Salte-Vand, end ferskt i ryg er stærker,

587–596 om hur saltet bildas efter Arrebo 425–436

- 587 Arrebo 425 At *Achelous* ej *Neptunum* kand forferske,
 589–590 Arrebo 427–428 Det Soolen volder, som den Ferskhed til sig drager,
 Oc Beckens søde Kern med gylden mund optager.

- 571 *sälto* sälta, salt vatten
 572 *bewefwa* blanda
 576 *Pund* 1 lispund = 7–8 kilo enl. olika viktsystem
färdigt behändigt, lätt
 Marg. *Problem. Aristot: Sect. 23.* Aristoteles Probl. sect. 23

Plin. lib. 2. cap. 97. sq. Plinius bok 2 kap. 97 f.

Garcaeus Meteorolog. C. 36. Garcei *Meteorologia* kap. 36

L.Daneau Phys. Christian: part. 2. c. 11. Daneaus *Physice Christiana* del 2 kap. 11. Lambertus Danaeus (1530–96), fransk lär, som skrev *Physice Christiana* 1580

578 *Kynge-Wäder* stormväder (isl. kyngi veðr, oväder förorsakat av trolldom; jfr isl. kyngi 'trolldom')

579 *gutte göt*

580 *nutte njöt*

587 *Triton [...] med Acheloo* salt hav med sött vatten

591 *saltan Laka* saltlake

597–690 Om ebb och flod

597–690 mycket fritt efter Arrebo 437–506

- 601–604 Arrebo 441–443 Din liige-gaaende Flood, som ej tilbage flyder,
Af Noorden Synder paa natuurlig-viis sig skyder.
Thi al Seilats i Nør end Synder, tunges falder,
- 611–612 Arrebo 449–450 Thi maae den Nørre-strand natuurlig Synder falde,
Som Vand af Bierge liid, fart ned ad hâr med alle.
- 613–616 Arrebo 451–454 Den anden seldsom Flood, som gifve kand oc tage,
Sex Tiimer løber ud oc sex igien tilbage,
Oc i hvert Fløde-maal, hvert Sø-fald liige maade,
Hand intet setter til, om hand ej lidt kand baade;
- 617 Arrebo 457 I denne Balthe-Søø vi sligt ej see oc høre,
- 619 Arrebo 459 Men i hin Nørre-Søø oc paa Atlanske Heede,
- 629–631 Arrebo 467–468 For Londiske River, de Flooder tvende mødes,
Een trecker uden ind, een inden ud forflødes,
- 633–634 Arrebo 471 Hvem Aarsag her er til, en Christen ej paa tvifler
637 Arrebo 474 Der hand det Salte-Haf fra Jorderiig atskilde;
- 641 Arrebo 476 Saa fra Forraadnelse det stoore Vand bevarer;
- 644–645 Arrebo 477 Oc Hafsens Nyttighed, Coral, raf, Perler skønne,
- 657–661 Arrebo 483–486 Naar Kiedelen med Vand *Vulcani* Himmel blifver,
Hand strax et Bobelspil med samme vedske drifver,
Er Ilden stoor oc streng da bobler Vand oc leger,
Men om mand drager fra, strax falder det oc hveger:
- 662–664 Arrebo 487–488 Saa skeer det i det Haf der fløder eller ebber,
Som Maanen voxer til, aftager eller nebber,
- 677–688 Arrebo 493–494 Nu hisset voxer Flood, naaer Maanen er i Vester,
Her, naaer den Synden er, der, naar den er i Øster.
- 681–684 Arrebo 499–500 Den mæctig Potentat som ej for Skuggen fryctet',

- Hand saae *Jasquette* fior hos *Ormus* viidt berycted.
 685–686 Arrebo 502–503 Da falt hans stoore Mood, hand blef i Huuen svicted,
 Oc meente Gud var vreed, som Flooden gaf tilkænde,
- 600 *Doris* dotter till *Thetis* och havsguden *Okeanos* i grek. mytol.
 601 Marg. *Vid. Morizotum & Rheitæ ocul Enochi*. Se *Morizot* och *Rheitas Oculus Enochi*. *Morisot* var en lärdd, som skrev *Orbem maritimum* (Om havskretsen). *Anton Maria de Rheita* var en capucinmunk, som skrev *Oculus Enochi atque Eliae* (Henoks och *Elias* ögon), en mystisk tolkning av världen
Job: Arndius. Ver. Christ: pag: 866. *Johann Arndts* Den sanna kristendomen s. 866
Gassend. in vit. Peyresc: l. 4. p.m. 310. de opinione Galilæi qui fluxum & refluxum maris e motu terræ oriri putabat. *Gassendi* i *Vita Peyrescii* bok 4 om *Galileis* mening, att havets flod och ebb uppstod av jordens rörelse
Vid. Verulamij Fragment: inter Jsaci Gruteri scripta Philosophica. Se *Francis Bacons* av *Verulam Fragment*, bland *Isac Gruterus'* filosofiska skrifter
- 602 *faller Söder på* rinner åt söder
 605 *Kold* kylan
 606 *merar* ökar
 607 *the utspende Skepppens Wingar* (kenning) seglen
 608 *däfne* fuktiga
 613 Här talas om tidvattnet
 617 *Öster Hafwet* Östersjön
 619 *Norra Haaf* Nordsjön
 620 *Fixerar* binder fast vid en viss plats
 622 *Alnar* 1 aln = ca 60 cm, 1/3 famn
 623 *Kiskas* se komm. t. v. 361
 624 *löper af* rinner bort
 630 *Londens* Londons
Qwenst sannolikt djup vid *Themsenmyningen*
 636 *drjfwä* åstadkomma
 639 *ordentlig* ordnad, förutbestämd
 642 *therest nedergutna* är hällda däri
 646 *Skil-Paddor* sköldpaddor
faller ställer sig
 648 *för ofß ospart blifwa* ges ut för vår skull
 649 *all Watnens Häär* för all vattnets här
inrymt inrättat
 651 *Månadernas längd* beräknades efter månen
 652 Marg. *Vid. Job: Arend. p: 863*. Se *Johann Arndt* s. 863
Rosellum de æstu maris. Alij a Luna non magis moveri aquam. quam Calendulam a Sole putant. *Rosellus* om havets rörelse. Andra anser, att vattnet inte påverkas mera av månen än ringblommorna av solen

- Plutarch. lib: 3. de placit: Philosophor:* Plutarchos' *Om filosofernas teorier*
 bok 3 behandlar olika åsikter om ebb och flod
- 658 *Vulcanum* personifikation av elden
- 662 *haar thet [...] samma Wana* är det på samma sätt
- 663 *jfw*as yvas, växa till sig
- 665 *hörsamt* (ty. gehorsam) lydigt
- 668 *intet dömer* har ingen åsikt
- 671 *Lexa* föreskrift, förhållningsorder
- 673 *eenstädz* på ett ställe
- 674 *Tunglet* månen
- 682 *Rät mykket* särskilt
- 683 *Jasquette Flood* Jaxartes, antikens namn på Syr-Darja
 Marg. Vid. Cart: Lib. 9. n. 9. Bör nog vara Quintus Curtius IX:9 som hand-
 lar om hur Alexander vände om, när han mötte regntiden
- 684 *af undan*
- 685 *styfwa Moodet slepte* tappade modet
- 689 *Dy* därför
hjtade [...] sig hejdade [...] sig
- 690 *Landamär* landområde

691–748 Om Moskestrømmen

691–748 om Moskestrømmen efter Arrebo 507–554

- 691 Arrebo 507 Jeg her maae ofvergaae vel mange Strømme stærke,
- 692–700 utan motsvarighet
- 701 Arrebo 509 Oc med vor Moske-strøm, den Salte-Søøe hiem viise,
- 702–704 Arrebo 512–514 Een Strøm befindes stoor, som ej hâr mange Liige,
 Den kaldes Moske-Strøm, af Mosker spits hin høje,
 Som Strømmen runden om ret artig veed at pløje.
- 711 Arrebo 519 Er Vinden Strømmen mod, to helte sammen riide,
- 713 Arrebo 523 Den stærke Trolde-hval, kand der ej giennem bryde,
- 717–720 Arrebo 525–532 Mand gitser oc der om der skuld' et Hafsvelg være,
 Som Bønder der omkring med slig beviis vil lære;
 At naaer en fur og gran (som tiit af field oc Steene
 I Stranden falder ud med rødder, top oc greene)
 Til Mosken vrager ud, oc Strømmen er i gierre,
 Da den opluges der, som Steen det maatte være:
 Naaer Strømmen leggis oc marteret fra sig gifver,
 Foruden rood oc green den slidt i Søøen drifver.

721 Arrebo 541 Thi snurrer den med Mact, som qværnen, naar mand
maler,

722–724 utan motsvarighet

725–732 Arrebo 533–540 Min Meening er der om, at der af Klipper høje
En Skærgaard i det Dyb maa sig tilhobe føje,
Som een Indkiørsel haer, men ellers steen berunded,
Oc midt i samme Gaard, en runder Klippe fundet.
Naar Strømmen kommer nu, forfærdelig den bruuser,
Oc ind ad samme Poort som tusend fosse suuser,
Oc ingen Udgang haer, den Svirer oc regierer,
Oc højen middel Steen ret runden om spatserer.
735 Arrebo 544 Oc det mod Steenen haard forsluider oc forbyder:
737–738 Arrebo 549–550 Om denne gisning min de lærde vel behager,
Det oc behager mig: hvis ej, jeg det gientager,

741–748 utan motsvarighet

697 *girnas vill*, eftersträvar
699 *Morpheus skencker* jag blir sömnig
701 *Moske Ström* Moskensträum, 5 km brett sund vid Lofoten, där den starka
Malströmmen löper
längst högst upp
702 Marg. *Vid. Attium in Phinidis*. Bör syfta på Lucius Accius, romersk dramati-
ker (f. 170 f. Kr.) och hans tragedi *Phinidae*
707 *trugar* hotar
711 *som* som om
716 *sig uppå bwar annan rifwa* slåss med varandra
723 *eens annars Taal* vad någon annan (Anders Arrebo i *Hexaëmeron*) berättat
724 *Kiöp* pris
725 *oförgryplig* otvetydigt
727 *ther Wågor genom slippa* som vågor slipper igenom
728 *resig* jättelik
730 *Gård* stängsel
Trängslet det trånga stället
733 *om och om* runt-runt
snårrar snurrar
734 *Hwirlwælgång* spiralrörelse
Hurwa virvel, virvelhål
737 *tekkias må them Lärdom* behagar de lärda
738 *taar min Ord igen* tar tillbaka det jag sagt
Mader man

741 Marg. Vid. *Fullers Holy State Lib. 2. p. 122.* Se *Fullers Holy State* bok 2 s. 122. Thomas Fuller (1608–61) skriver s. 122 i uppl. 1642 av *The Holy State*: »every one who can play well on Apollo's harp cannot skilfully drive his chariot»

749–758 Lovsång till Gud

749–758 fritt efter Arrebo 555–562

757 *under-Diur* underliga djur
Raaf bärnsten

759–850 Om det färska vattnet

759–800 om det färska vattnet, fritt efter Arrebo 563–586

759–761 utan motsvarighet

762 Arrebo 564 Der jeg i fordum tiid saa *Hippocrenen* rinde,

763–776 utan motsvarighet

777–779 Arrebo 573–574 Hand er en Ofverskenk paa alle Kongers Huuse:

Oc med sit guld-Credents opfylder Kier oc Moose:

781 Arrebo 575 Hand læsker Folk oc Diur, de vilde med de tamme,

783 Arrebo 577 Hen til hans varme Bad forreiser Mand oc Qvinde,

791 Arrebo 581 I Køken Mester-kok, hand Gartner er den beste,

798–800 Arrebo 582 Hand bedre Møller er, end hundred tusend' Heste.

801–826 om underjordiskt vatten efter Arrebo 587–602

801–804 utan motsvarighet

805 Arrebo 587 Som Aaren bloode-fuld sig hiid oc diid forstinger

812–814 Arrebo 591–593 Fra dennem rinder ud smaa Beckene saa klare,

Oc naar i grønne Dal, af dem saa faur en Skare

Forsamles frydelig, en Flood oc Aa de giøre,

817 Arrebo 600 Oc tiit med Kilde-spring, samt Snee oc Haulen kolder.

823–826 Arrebo 601–602 Men kier oc døfvel maae til Regnens Naade liide,

Oc voxte til oc fra, fortørres somme tiide.

827–850 om vattendragens uppkomst efter Arrebo 603–620

827–831 Arrebo 603–607 Døg haer (som før er sagd) de Kilder, Aær oc Flooder
Den mæchtig' *Ocean* til Fader, Jord til Moder.

- Thi hand baad' underjords haer sine lønlig gange,
 Sin' Aær oc Kilde-spryng, oc der til damme mange.
 Hand maae oc lade til den Snee som Klippen drifver,
 833–834 Arrebo 609–610 Men faaer dog sit igien som hand til Soolen yder,
 Naar Regn oc strüiden Elf med Bek oc Bro udflyder.
 835–840 Arrebo 611–614 Thi som i Panden heed den damp mod hielmen stüiger,
 Der tyknes meer' oc meer', om udgang far oc hveger,
 Til det forkryded Vand til Draaber sig forsveder,
 Oc giennem Piiben varm i Glasset drypper neder:
 841–844 Arrebo 615–618 Saa Soolens straale heed subtiligt Vand opdrager
 I Luften mod sig højt, oc som i Hielm optager,
 Oc siden lader det i Draabe-viis nedplatte,
 845–846 Arrebo 619–620 Med saadan Gafv' oc Laan velsigned Sool den bliide,
 Opholder alle Vand, i Verden al hin viide.

847–850 utan motsvarighet

- 761 Marg. *Psalm. 8.* syftar nog på v. 3: »Vtaf vnga barnas och spena barnas munn hafuer tu ena macht vprettat»
 762 *Hippocrenen* källan vid musernas berg Helikon
 763 *Daphnen* nymfen Daphne förföljdes av Apollon men förvandlades för att undgå honom till ett lagerråd
Pierider muserna, som ansågs ha sitt hem i landskapet Pierien
 769 *Deja Dea* (lat.) = gudinna
 772 *sedermeer* sedan
förborgat Swikka hemlig tapp (i tunna)
 774 *f wendes J* förvandlas till
 775 *Achelous* en grekisk flod, som rinner genom Ætolien och har sin källa på Pindos. Även namn på flodens gudom, som var son till Okeanos och Thetis (eller Solen och Jorden)
 776 *spjsar [...]* ut fördelar (maten)
Tarfwer behov
 779 *nogsamt väl*, ordentligt
 781 *luta* böjer sig
 782 *Fält ruta* på en sköld, sköldemärke
Esping (da.) liten båt: ordet finns i svenskan i andra, men här omöjliga betydelser
Prom pråm
 783 *sura Brunnar* surbrunnar, hälsobrunnar
 784 *Ther af* varav
 786 *Mieltans Bråna* mjältbrand (en sjukdom)
 790 *Jsmugz-Kläderna* de kläder som bäres närmast kroppen; skjorta, linne
 792 *Slunten* tiggaren; *Glossarium*: »gemeen dräng»
 797 *Arnar* köksspisar

- 799 *woge* vägde
 802 *Cascaderna* springvattnen
 804 *Vesta* rom. gudinna; här jorden
 805 *Bogter* bukter
 807 *Klapur* grovt grus el. sand
 808 *Holl* hål
 811 *it* det ena
 rekker når fram till
 814 *hampna* komma till målet
 815 *Planer* markytor
 Marg. *Eccl.* 1. bör avse Pred. 1:7, som talar om vattnets ständiga rörelse
 823 *ramar* träffar
 824 *slamar* slammar
 826 *Korra* dypöl (sydsvenskt dialektord)
 827 *Åår* 1685 har *Åå*
 829 *lönliga* i hemlighet
 834 *Broafiölen* broplankan
 rymmer förs bort
 835 *Jmmen* imman, ångan
 836 *Hög-Sätet* [...] *leeta* inta främsta platsen
 Hatten dvs på brännvinspannan
 845 *Wänna-Låån* vänlån

851–934 Flodernas beskrivning

851–934 efter Arrebo 625–663

- 853–855 Arrebo 625–626 Om dig, Riphæiske Flod, de Schyters Land bespiller
 Oc *Asiam* slet fra *Europæ* Grentser skiller,
 857–862 Arrebo 629–632 Om dig, du Indi-Flood, som Indien Nafn gifver,
 Af Bierget *Caucaso* du Arme-fuld ned drifver,
 Det krydet Indi-Land du fucter oc forlyster,
 Oc i Cambaiske buct i Moders Skød udbryster:
 863–865 Arrebo 633 Om dig Guld-sandet Floed, du Paradiiske *Gange*
 868 Arrebo 635–636 Oc riiget *Bengala*, saa riigelig befructer,
 Den *Aracanske* tract til fioren ud befucter:
 871 Arrebo 637 Oc du *Sianske*-Vand, Flood *Mecon*, uden liige,
 873–874 Arrebo 639 *Calamba*-Træ saa dyrt som Sølf oc Guld det røde,
 875–880 Arrebo 641–644 End du berømte Flood, ô du siu-greenig *Nile*,
 Som eengang aarlig mon Ægypten ofveriile,
 Ja fructgiør riigelig samt Afric-Lande fleere,
 Indtil din' Arme Siu i Hafvet udspatsere.

882–886 Arrebo 645–648 Hvad skal jeg sig' om dig, du fructsom skønn'
Euphrate,
 Saa i Armenien udspringer af *Niphate,*
 [...]

 Oc i det røde Haf med *Tigris* Hielp udflyder?

887–894 utan motsvarighet

895–896 Arrebo 649 *Europæ* Hofved-flood du Donau skøn, hin riige,

897–902 utan motsvarighet

903–910 Arrebo 653–656 Om dig rød-sandig Flood de Portugisers *Tajo,*
 Af Spanske-field du gaar, oc hoos dem kaldes *Tajo,*
 Du i *Castilien* oc Portugal passerer,
 Oc saa ved *Lisbon* ud i Vester-Haf riverer:

911–914 utan motsvarighet

915 Arrebo 657 Du Franske *Rhodan* ud af Alpenbierge springer,
 917 Arrebo De Celts *Seqvana Paris* igiennem stinger:

918–922 utan motsvarighet

923 Arrebo 659 Du Vælske *Tiberis* som *Romam* giennem bryder:
 924 Arrebo 660 Du Engelsk *Themisis* som giennem Londen flyder:
 925, 927 Arrebo 661 Du Viin-riig Rhiin-strøm som for Amsterdam udvælder:
 929 Arrebo 662 Du Elfven som i Søe ved Hamborg-stad udfælder:
 931 Arrebo 663 Du Væsel, Oder, Mayn, du Isel, Maas, oc fleere,

853 *then Riphæiska* Plinius talar i sin *Historia naturalis* om den Ripheiska bergs-
 kedjan längst upp i norra Skandinavien

854 *Scythers* skyterna var under antiken en trol. iransk folkgrupp i nuv. södra
 Ryssland
Tanais Don

855 *sluter* omsluter; på Spegels tid rådde osäkerhet om var gränsen mellan Europa
 och Asien skulle dras

856 *Euxino* Svarta Havet

857 *Jndianiske* indiska

858 *Jnda Snida* Indus

859 *Caucas* Caucasus Indicus, Hindukusch

862 *Cambaja* staden Cambay vid viken med samma namn på Indiens västkust

863 *Gangis* Ganges

- 865 *Gjri* girighet
- 868 *Bengala* Bengalen
Aracanske Tracten Arakan på Burmas västkust
- 871 *Mecon* Mekong i nuv. Kambodja
- 872 *fläter* flåtar
- 873 *ymbnar* gör stor
Calamben kalmus
- 877 Marg. Vid: *Tibullum, Lucanum & Athenæum item Plinij Panegyri: p. 51, 52. nec non Claudian: in Epigr: Euphrates.* Se Tibullus, Lucanus och Atheneus liksom Plinius' *Panegyrik* s. 51. 52, och vidare Claudianus i epigrammet *Eufkrat*. Atheneus, grekisk naturforskare under 1:a årh. e. Kr. C. Plinius Caecilius Secundus (62–113), känd för sin *Panegyrik* över kejsar Trajanus
- 882 *Euphrate* Eufkrat
- 883 *Niphat* Niphates, berg i östra Armenien, söder om Ararat
- 885 *får igen* når tillbaka till
- 886 *Röda Hafwet* Spegel har tydligen fel uppfattning om var Eufkrat och Tigris rinner ut
hwälfwar välver, kastar
- 888 *Beschrifwa* skriva
- 888 ff Enl. Josua 4: 9 reste Josua tolv stenar mitt i Jordan på det ställe, där Israels folk kunnat gå torrskodda över floden
- 890 Marg. *Josv. 4.9.* se ovan
- 891 *bewitna* vittnar om
- 893 Marg. *Euseb. hist Eccl: lib. 7. c. 17* Eusebios' *Kyrkohistoria* bok 7 kap. 17
- 894 *Paneadis Berg Panejus* namnen tycks S. ha fått från Eusebios, som skriver: »Invid Cesarea Filippi, som fenicierna kalla Paneas, i de källor, som där visas vid foten av de så kallade Paneionberget, varifrån även Jordan rinner ut [...]»
- 895 *kunnig* känd
- 896 *är så ganska yppen-munnig* har munnen så vidöppen
- 897 *håla* ihåliga
- 898 *Turkarna* behärskade på Spegels tid Donaus utlopp
- 899 *Arbons Berg* kan syfta på berg i nuv. Kroatien. En stad Arbon fanns i Illyrien
- 900 *Sqwallra* skvallerbytta, lögnhals
- 903 *Tajo* Tajo
mest hwar Poet kan syfta på den rika spanska renässanspoesien
- 904 *gläppa* prata, pladdra
- 905 *mig skylla* skylla på mig
- 907 *Tajo* floden Tajo (port. Tejo). Spegel tar emellertid Tajo för ett berg
- 908 *Galeazzer* galeaser, tvåmastade segelfartyg
wippa gunga upp och ner
- 909 *Lisbons* Lissabons; Tajo (Tejo) flyter ut vid Lissabon
- 910 *Wester Hafwet* Atlanten

- 915 *Rhodan* Rhône, lat. Rhodanus
 917 Den som önskar att Paris vill ha Seine närmare sig har inte själv varit i Paris!
 919 *fulle* Spegel associerar till lat. *ebrius*, drucken
 sig [...] stikker rinner
 Marg. Uppgiften att Ebro nu kallas Mariza, har S. från Heinz not s. 108
 921 *Maraigon* möjl. Maragnon, en biflod till Amazonfloden
 Parana Paranáfloden i Sydamerika
 Vecht flod i Holland; namnet har S. trol. fått från Heinz not s. 108
 923 *frake* stora
 Tiberis Tibern
 924 *Them*s Themsen
 929 *Elb* Elbe
 931 *Mayn* Main
 Jsel Ijssel i Holland
 Dynen Düna
 932 *Nieper* Dnjepr
 933 *Jlmeren* sjö i Ryssland, nära Novgorod, med utlopp i Ladoga
 Peipis sjön Peipus på gränsen mellan Estland och Ryssland

935–980 Svenska, norska och danska sjöar och floder

- 935–936 Arrebo 664–665 Jeg kand med eders Løb ej Tiiden slet fortære.
 Det er, (som før er sagd) I staaer ej til næfne
- 937–968 utan motsvarighet
- 971–972 Arrebo 678, 682–68 Sooer, Tiisøe, Esserom oc Arresøe end større.
 I Holsten, Eider, Slj, oc Fiske-riige Vande:
 I Jydland Gudem-Aa som Rhanders Lax i springer,
 Med Niif-Aa, Liimaa-fiord, i Vester Haf udstinger,
- 973–980 utan motsvarighet
- 936 *swällja* dränka
 939 *Them iag ej ofta seer* kan syfta på att Spegel satt på Gotland och kände sig isolerad, när han skrev detta
 942 *Grafwer* grävda kanaler. Genom kanal mellan Mälaren och Hjälmarer kunde man komma ända till Örebro
 943 *Wänaren* Väneren; Spegel blandar här ihop Väneren och Vättern
 945 *Roxan* Roxen
 948 *Laka* saltlake
 952 *Somen* Sommen
 Kobba kobbe

- 954 *Öst-Giöotaland* Östergötland når inte upp till Hjälmaren
 955 *Motala* Motala ström
 958 *hafwa Nöd af* besväras av
 Wäderflagan vindil
 963 *hwelfwer* brusar
 964 *Baggen* norrbaggen, norrmannen
 965 *Miös* Mjösa
 966 f *swara Til* motsvara
 968 *råder* behärskar
 969 Marg. M. *Arebo insignis Danorum Poëta* (lat.) magister Arrebo, den framstående danske poeten
 970 *Een annan* Anders Arrebo i Spegels förebild *Hexaëmeron*
 971 *Tyssö* sjö på norra Själland, bör vara det Arrebo kallar Tiisø
 Eßerom Esrom Sø på norra Själland
 Slj Slien i Slesvig (*Flj* i 1685 antingen tryckfel el. missförstånd av Arrebos *Slj*)
 Eider floden Ejder i Slesvig (som då hörde till Danmark)
 972 *Njff-Ljm* Spegel talar liksom Arrebo om en Nivå nära Limfjorden. Någon sådan finns inte. Nivå är en å på Själland, norr om Köpenhamn
 Gudhemsåå Gudenå på östra Jylland

981–1178 Om källorna och deras kraft

981–1178 om källorna efter Arrebo 701–816 men med stora tillägg och större skepsis gentemot sagorna.

- 981–984 Arrebo 701–704 Jeg maae mig noget lidt paa denne Sted forlyste,
 Med Kilder underlig' af Jorden som opbryste,
 Som lærde *Plinius* Natuurens Eventyrer,
 Oc andr' af samme Konst med Sandheds Nafn bedyrer.
 986–990 Arrebo 705–708 *Ammonis* Kilde-spring, er iis-kaald Dagen bliider,
 Naar Soolen varme-fuld der ofver foort hen skriider:
 Om kuldsker Natten er, dog syder som en Gryde,
 Naaer Maane Knibre-tand sin Froste-Skat vil yde.
 991–994 Arrebo 709–712 *Silårske* Flood oc Aa skal bruge saadan Liste,
 At hves der falder i, Træ, Løf oc grønne Qviste,
 Til Flinte-steenen haard forvendes samme Stunde,
 Oc (som naturligt er) forsynke ned til Grunde.
 995–1004 Arrebo 713–716 Om dette fylger skel, kand ocsaa trooligt være
 At vilde Scot-lands Træ kand lefvend' ænder bære,
 Som modne falde ned i Vandet sig at holde,
 Sligt Floodens Skiulter Ort der under kand forvolde.
 1005–1008 Arrebo 717–718 Den *Eleusine* brynd, Natuuren saa betinger

- At den ved Sang oc Leeg, udbobler, dantser,
springer,
- 1009–1012 Arrebo 719–720 End du *Andrinske* Brynd, som aarligen udbryder,
Een gang med Oli frisk; med Viin een anden flyder.
- 1013–1016 Arrebo 721–724 Skal jeg indbilde mig, at *Pallas* under mulde,
Oliver samler, oc dem der af-perse skulde?
Er Viin-høst saa forhaand, haer *Liber* sanket Druer,
Mens Kilden underjords af *Bacchi* Perse suer?
- 1017–1022 Arrebo 725–728 Udaf *Cephisi* Bæk, den Hiord som dricker, hviidner:
Men din, *Cerona*, Hiord for-sverter du oc skidner:
Du *Xanthe* der imod din Faare-flok røød farver:
Den Hiord hoos røøde Haf ret Purpurfarven arver.
- 1023–1028 Arrebo 729–732 End den *Dodonske* Brynd, sig underligen skicker,
At naar mand der udi dør-titselen nedsticker,
Forslugner den saa brat, oc self sig atter tænder,
Saa den i Vandet fædt, som paa en Stage brænder.
- 1029–1030 Arrebo 733
1034–Arrebo 735–738
Hvad skal jeg sig' om dig du Ejland *Fortunate*,
Ej drick' af Bæk oc Brynd: men voxer der i Lande
Eet Vand-riigt selsom Træ, end paa det tørre Sande,
Som svæder iidelig, af Bladene de grønne
Ned-drybe riigelig Vandperlerne de skønne,
- 1040 Arrebo 744
1043–1047 Arrebo 745–746 I Guld-*Peruvia* ved hellig Ellens Kirke,
Een Brynd skal Dag oc Nat ret iidel tiære virke.
- 1051–1054 Arrebo 747–750 De Brynde findis oc (vil Skifher Sandhed skrifte)
Som paa een Times tiid maae smag oc Farfve skifte,
Ja de som Sands oc Sind de Smagere betage,
Saa de ud-rifve Tand, oc kommer tiit af dage.
- 1055–1058 Arrebo 751–752 Hvad skal jeg røre her, om de ild-spruude Kilder,
Som gifve Luen blaa, oc Food-Steen fra sig trilder.
- 1059–1062 Arrebo 753–756 En merkelige Flood skal i Vest-Inden findis
Hves Kraft oc sælsom fær maa med Forundring mindis,
Naar Soolen undergaar, oc Folket søger Hviile,
Strax Flooden stille staar, som før var vandt at iile:
- 1065–1066 Arrebo 757–758 Men efter Natten soort mod Dagningen den hviide,
Naar Folk med Sool opstaar, begynder den at
skriide.
- 1067–1070 Arrebo 759–762 See, dette riimer sig med dammen i Bethesde
Som mang' i Jødeland saa troolig komm' at gæste,
Den holdt sin Hvile-dag, sig paa Sabbathen stilled',
Oc anden Arbeids Dag saa frydelig den stridled'.
- 1071–1082 utan motsvarighet

1083–1088 Arrebo 769–770 Jeg vil oc bede ham, hand acter Jacobs sticker,
Som den Labanske Hiord sig broged ofver dricker,

1089–1104 utan motsvarighet

1105–1106 Arrebo 775–778 Kand jeg *Euripum* Kaad, som fiir' oc tiufve stunde
Siu gange giør sin Flood, ej fatt' oc ej begrunde:
Lad løbe men det vil oc haste men det haster,
En Gæk sig derfor med *Philosopho* i kaster.

1107–1119 utan motsvarighet

1120 Arrebo 781 Paa nogle varme Vand oc *minerale*-Brynde,
1121–1128 Arrebo 783–786 Som Vand oc Vædske meer af Karret ofte smager,
Af Messing, Kaaber grønt en bi-smag til sig tager:
Saa gaer end oc saa her med Jordens Køcken-gryder,
Oc hendes mange rør, som Vandet giennem flyder.
1129–1130 Arrebo 787–788 Er Aaren sylt oc salt, forsyltet Vand den gifver,
Oc det snee-hviide salt af saadan Kilder blifver.
1132–1133 Arrebo 791–792 Med Alluun, Svogl oc Bly, Salpeter, Jern det guule,
Haer Vandet oc slig art, som flyder af den Huule.

1135–1142 utan motsvarighet

1143–1145 Arrebo 797–800 Oc er saa sydend-heed at Æg' oc Spiis' end anden,
Saa snart kand koges der, som udi Brygge-panden:
Oc atter de igien, som heeden *Temperere*,
Saa Food oc Haand der i sig kand vel ret regiere.
1146–1150 Arrebo 801–804 See! slig natuurlig bad oc selsom varme Vande,
Israels Læge good, bestil i mange Lande,
Af Bierg oc Jordens bryst saa underlig at flyde,
Med underskedlig Luct, smag, Dyd oc Kraft sig yde,
1151–1152 Arrebo 805–806 I Tydsk-Land, Bhemer-Land, i Ungeren deßlige,
Valland, Moravien oc udi Franckeriige.

1155–1160 utan motsvarighet

1161–1162 Arrebo 815–816 Den halt' oc blinde Mand heel ofte diid henföris,
Oc løber hiem igien; u-fructbar fructbar giøres.
1163 Arrebo 813 Den svulfstig Vater-soot, maae svicte sig oc lindre,
1167 Arrebo 814 Den knudefuld Podagr' i Food oc Haand ej mindre.

982 *lära* lära ut

983 *Plinius* har i *Historia naturalis* skrivit mängder om olika märkliga källor

984 *Aske-Dyßar* askhögar; möjligen en anspelning på att *Plinius* omkom vid
Vesuvius' utbrott

- Marg. *Vid. Plin. lib. 2. c. 97. sqv. & c. 103.* Plinius II: 97–98 handlar om undergörande jord och alltså inte om källor. Plinius II: 103 handlar om den verkan solen har
- Et Frontin. de aquae ductibus. Et P. Niclaim. lib. I. Cap. 8. Jsidor. lib. 13. origin cap. 13. Mela lib. 2. c. 34. Andr. Bacijs de thermis l. 6. c. 28.* Och Frontinus om vattenledningar. Och Niclaim bok 1 kap. 8. Isidorus (av Sevilla ?) bok 13 kap. 13 Om ursprunget. Mela bok 2 kap. 3. Andreas Bacijs om varma bad. Andrea Bacci (1524–1600) skrev *De thermis [...] libri septem*, som gavs ut 1571
- 986 *Hammons Brun* en källa vid Jupiter Ammons tempel vid Ammonoasen i Egypten, omtalad av Plinius i II:106 *qweller* sprutar
- 991 *Silara* Silarus är gränsflod mellan Campanien och Lucanien i Syditalien
 Marg. *De fontibus mirabilib. vid. Thom. Bartholin de medicin: Danor: & Morisons travels part. I. cap. I. pag. 5.* Om märkliga källor se Thomas Bartholin om den danska läkekonsten och Morysons *Travels* del 1 kap. 5. Thomas Bartholin (1616–80), berömd dansk läkare. Fynes Moryson (1566–1630) skrev en stor reseskildring gällande större delen av Europa, som gavs ut först på latin, 1617 på engelska
- 993 *Flint flinta*
- 994 *drjfs och handlas* går till
 Marg. *Silara Vid. Baccin. lib. de Thermis ubi agit de Eurimin & silare, item Plin: lib. I. c. 103.* Silara se Baccinis bok om de varma baden, där det talas om Eurimin och Silaris; vidare Plinius bok 1 kap. 103. Baccin. bör nog gälla Bacci; se komm. ovan
 Marg. *Vid. Lauremberg Acerr. Philol. pag. 140 & Boys sermon Ps. 14.* Se Laurembergs *Acerra Philologiae* s. 140 och Boys' predikan över Psaltaren 14. Petrus Laurembergs *Acerra* var en även till svenska översatt, mycket läst anekdotsamling. John Boys (1571–1625), domprost i Canterbury, vars predikningar Spegel ägde och imiterade
Plin. l. 31. c. 2. commemorat in Cæa insula fontem esse, quo homines fiunt heberes. Plinius berättar, att det på ön Caea finns en källa, av vilken människor blir slöa [heberes tryckfel för hebetos]. Detta står inte i Plin. XXXI: 2, som handlar om bad av olika slag, t.ex. det i Baiae
- 1003 *Hemman* hem
- 1006 *Eleusina Brun* källan i Eleusis väster om Athen, där de eleusinska mysterierna firades
timmar timar, sker
 Marg. *Eleusina. Wid Athenen. Aristot. libr. de miracul. nature* Vid Aten. Aristoteles bok om Naturens märkvärdigheter
- 1008 *Uptoog* lustigheter, påhitt
- 1009 *Andros* ö i Egeiska havet. I bok II kap. 103 talar Plinius om en källa på Andros, som alltid ger vin
- 1011 Marg. *fons Phœb. vid. Plin. l. 31. Cap. 2.* Om Phoebi källa se Plinius bok 31 kap. 2

- 1015 *Qw̄jster* kvistar
 Marg. Vid. *Virgil. l. 1. Georg.* Vergilius åkallar i *Georgica* I:18 Pallas, som skapade oliven. Mer sägs inte
 Vid. *Montacut: Origin: Eccles. part. I. pag. 36.* Se Montacutius Om kyrkans ursprung bok 1 kap. 36
- 1017 *Cephiso* Cephisos, flod vid Parnassos
- 1019 *Cerona Brun* en källa på Euboia
- 1020 Marg. Vid. *Plin. lib. 2.c. 103. & lib. 31. Cap. 2.* Se Plinius bok 2 kap. 103 och bok 31 kap. 2
- 1021 *Xantus* namn på flera olika floder, bland annat Skamander vid Troja, men även på en källa i Boiotien
- 1023 *Dodona* helgedom i nordvästra Grekland
- 1027 *Weka* veke
- 1030 *Afsielfwa Lykkan* insulae fortunatae betyder de lyckliga öarna
- 1031 *wekkia* göra (en vak)
 Marg. Vid. *Petr. Messiam Tom. 2. cap. 30 & Plin. lib. 6. Cap. 32* Petrus Messia (Mexia), en av dem som tidigt skildrade den Nya världen
- 1033 *Kroog* ställe där man kan dricka
- 1035 *skarpa* torra, magra
- 1039 Marg. Vid. *Plin. lib. 4. Cap. 7.* Se Plinius bok 4 kap. 7
- 1043 *Peruvia* Peru
- 1044 *Telle-Knjfwar* täljknivar
är [...] i Åra skattas [...] högt
- 1045 *Helenaē Kyrka* ön Santa Helena i södra Atlanten hade en kyrka. På en bild av ön i Linschotens *Itinerario* ser man tydligt kyrkan på stranden mellan de höga bergen. Se Linschoten: *Het itinerario van Jan Huygen van Linschoten* 1579–1592. Derde stuk s. 82.
- 1046 *Spanier* spanjorer
- 1047 *går här:* kommer
- 1049 *med Sööl* långsamt
- 1050 *renna* rullar
- 1052 *tillegner* tillskriver
- 1058 *Pimstenar* pimpsten
- 1066 *faller* rinner
 Marg. Vid. *Petr. Mess. Tom: 2. Cap. 30:* se ovan komm. t. rad 1031
Joh. 5. v. 2. sq. I Joh. 5 talas om Jesu under vid dammen i Betesda
Joseph. lib. 7. de bell. Judaico c. 24 Josephus' *Om det judiska kriget* kap. 24.
- 1067 *Bethesdaē Dam* vid Betesda fanns en damm, vars vatten ibland sattes i rörelse, varvid den som först steg ner i vattnet ansågs bli botad från sin sjukdom. Här botade Jesus en lam man (Joh. 5)
- 1070 *Söknedagen* vardagen
- 1071 Marg. Vid. *Petr. Martyr. de orbe novo Decad. 3. Cap. 5.* Se Petrus Martyren om den Nya världen. del 3 kap. 5. S. tycks ha hämtat uppgifterna om Sargas-havet därifrån. Pietro Martire (1500–62), italiensk präst.

- 1073 *upfunnit* funnet, upptäckt; syftar på Sargassohavet
- 1077 Marg. *Gerhard Boate dans l'histoire naturelle d' Jrlande. Bartholom: Angl: de proprietat: rerum lib: 15. Cap. 8.* Boate och Bartholomeus obekanta
Vid. etiam Ortelium & Mercatorem de his ac similibus. Se även Ortelius och Mercator om dessa ting och liknande. Abraham Ortelius (1527–98) och Gerhard Mercator (1512–94) var ansedda kartografer
- 1078 *indrikker* tar till sig
- 1079 *Flinten* flintan, stenen
- 1084 ff *Labans Måg* Jakob, som i lön för sitt arbete hos Laban begärde att få alla brokiga djur i hjorden, varpå han lade randiga käppar i kors framför de bästa djuren, när de parade sig, så att avkomman blev brokig (1 Mos. 30)
Marg. *Gen. 30. v. 37. sq.* handlar om Labans kor
- 1089 *Wits-Ord gifwa* tro på
Marg. *Gassend. in vita Peyresc.* Gassendi i hans biografi över Peiresc.
- 1092 *thet hoos mig fins* det händer mig
- 1093 *Cassandra* trojansk sierska, som av Apollon straffats med att aldrig få sina spådomar trodda
- 1094 *måge* må
skaffa åstadkomma
Marg. *Vid. plura ap: Wernerum de admirandis Hungariae aquis. Fallopium de aquis medicatis.* Se mer hos Werner om Ungerns underbara vatten och Fallopius om läkande vatten. *Werner Georg Werner*, ungersk läkare vid mitten av 1500-talet, vars *De admirandis Hungaricæ aquis hypomnemation* gavs ut 1551 och senare *Fallopius* Gabriele Fallopius (1523-62), berömd italiensk läkare och anatom
- 1095 *Colmars* Colmar, stad i Elsass
- 1098 *ymst* vardera
- 1099 *Puteolis* Pozzuoli vid Neapel
Zembij Kella obekant
- 1105 *Philosophen* syftar på sägnen om Aristoteles, som kastade sig i floden Euripos, därför att han inte kunde förstå dess inflöde och utflöde
- 1106 *Euripo* Euripos, sundet mellan Eubea och grekiska fastlandet
hans Wågar hasta han har bråttom
- 1107 *eftertota* tafatt söka efterlikna
- 1109 *Averna* Avernosjön vid Neapel, där under forntiden en ingång till underjorden ansågs finnas
- 1111 *wäper* dunstar? (lat. vaporare?)
- 1113 *Mephitis* det latinska ordet mephitis betyder 'giftiga' el 'kvävande dunster'
Härav namnet Mephitis för den gudinna, som förjagar skadliga dunster
- 1114 *Herodotus* H. från Halikarnassos (484–415 f. Kr.) berättar i sin *Historia* om detta
- 1115 *Cocytus* flod i underjorden
Acaron Acheron, flod i underjorden

- 1116 *Maros* Publius Vergilius Maro (70–19 f.Kr.), romersk skald som i *Æneidens* sjätte sång skildrar *Æneas* besök i underjorden
tögar (isl. teygja) drar, hämtar
- 1117 *söna* vägra
- 1120 Marg. *Vid. Andr. [...] Thurneiser*. Se Andreas Bac[c]jius, Thomas Jordanus om de märiska varma baden. Fallopius, Wecker, Helmont om källan i Spa. Theophrastos. Doktor Boyle den engelska Thurneiser. *Baccius* Andrea Bacci, som skrev *De thermis [...] libri septem*, tryckt 1571. *Jordanus* obekant. *Wecker* Hans Jacob Wecker, som gav ut en rad böcker i naturhistoria i slutet av 1500-talet. Fallopius se ovan. Jan Baptist van Helmont (1577–1644), framstående nederländsk läkare. Spa berömd hälsobrunn i Belgien. Theophrastos (ca 327–287 f. Kr.), grekisk författare på många områden. Robert Boyle (1627–91), berömd engelsk vetenskapsman
- 1126 *oß wenda* rör oss
- 1127 *rät såsom* liksom
- 1130 *sielfwan Sille-Laka* rena sillaken
- 1131 *Grytter* rullsten, grovt grus
Marg. *De Thermis Bajanis [...] Factano*. Om de varma baden vid Baiae se Scipio Mazellas *Nell' anchita di Pozzuolo* kap. 20, 21 och Matteo Factanos mycket eleganta epigram. Mazella Scipione Mazzella, som gav ut *Opusculum de balneis Puzolorum* 1591. Factano obekant. *Vid D. Hiernes Wattuprofware*. Se doktor Hiernes *Wattuprofware*. Urban Hiärne *Then lilla Wattuprofwaren*, där Hiärne beskriver Medevi hälsobrunn och gör reklam för den, kom ut 1679
- 1132 *Swafł* svavel
Koppar-Röök pulver av kopparsulfat
- 1133 *Kenning* anstrykning
- 1135 *Rennar* rännor
- 1137 *Victril* vitriol
Jern-Oos dunst av järn, järnhalt
Gallmeja zinkmalm, zinkblände
- 1138 *Ochra* förvittringsprodukt av järn
- 1141 *Kelle-Grifter* grottor, där källor tränger fram
- 1145 *Liomt* ljumt (vatten)
- 1151 Marg. *Gasconien* Gascogne (Sydfrankrike)
Aigue[s] chaudes varma källor
- 1152 *Luyck* Lucca i Toscana, berömt för sina varma svavelkällor
Behmen Böhmen
itheslyke därtill
- 1155 *Swealand* Sverige
- 1157 *rara* sällsynta, märkliga
- 1158 Marg. *In agro Sinensi* i trakten av Siena
Witerbio Viterbo norr om Rom

- Naples* Neapel
Puteolo Puzzeolo
Spaa berömd kurort i Belgien
Eger i Tjeckien
Andernach utanför Koblenz
Pirmont Pymont kurort sydväst om Hannover
Carlsbad i Tjeckien
Tunbrigde Tunbridge, berömd kurort i Kent
Scarborough Scarborough i Yorkshire
Epsbam Epsom utanför London. Övriga kurorter inte längre så kända
- 1159 *Meedwj* Medevi hälsobrunn *Hierne* Urban Hierne (1641–1724) var läkare vid Medevi hälsobrunn och hade skrivit om den i »Then lilla Wattuprof-waren». Det är svårt att läsa stycket om Medevi, med sina anspelning på evangeliernas berättelse om Jesu förmåga att bota, som annat än en ironi över Hiärnes anspråksfulla reklam för Medevi
- 1161 *långlig Soot* långvarig sjukdom
 1163 *Watusichtig* lidande av vattusot, vattensamling i kroppen
 1164 *swångnar* blir smalare
 1165 *it neesligt Lyte* könssjukdom
 1166 *Franske Meslings Arr* syfilisärr
 1167 *Podagers Undersåter* de som lider av podager, gikt i stortåleden
 1173 *rutna* sura, skämnda
 1177 *Jljar* (isl. il, plur. iljar) fotsulor
 1178 *Tilljor* brädgolv

1179–1216 Jordens beskrivning

1179–1216 efter Arrebo 817–844

- 1179 Arrebo 817 Hør op ô *Musa* good, med Vandets Elemente,
 1185–1186 Arrebo 821–822 Det er dog Jordan bold der Mennisken undfanger,
 Anammer, føder op, i Moders sted ham ganger,
 1189–1190 Arrebo 823–824 Naar Vandet, ild oc Luft ham alle Ryggen vender,
 Da for sit Skøde-Barn ham Jordan eene kiender,
 1192 Arrebo 826 Til hun self laane maae, oc gandske legges øde.
 1193 Arrebo 827 Den tycke fuule Luft os ofte meget krænker,
 1195 Arrebo 829 Men Jordan Eje-good, til Haand oc Food os tiener,
 1199 Arrebo 831 Naar Ild, naar Vand oc Luft, frit sproder, bruuser,
 pifver,
 1201 Arrebo 832 Det Jordens *Element* dog fromt oc stille blifver.
 1202–1205 Arrebo 833–835 Vel er det sandt oc vist du Gud med kraftig Aande,
 (Naar du fortørnet est paa secker Folk oc Lande)

- 1209 Arrebo 838 Befal et stycke Land, sin stoore Kraft at røre,
 Oc under Muur oc Taarn som løøse sandet bryster.
 1211 Arrebo 841 Dog er den af Natuur bevaagen os at kände,

1179 *skiär Pennan* spetsa gåspennan, bered dig att skriva

1182 *Jord-Riftning* uppmätning av jordareal

1188 *ty* därför

Marg. vid. magnificam terræ description. in Plin. lib. 2. Cap. 63. Plinius har i II: 63 en lovprisning av jorden, som tar emot oss vid födelsen, »*quae nos nascentes excipit*», föder oss i livet och till sist tar oss i sitt sköte vid döden. Även Plinius jämför här jorden med vattnet och luften (i den ordningen)

1190 *it roligt Herberg läna* skänka en lugn boplatz

1193 *Anstööt* åkommor, krämpor

1195 *deggia* amma

1197 *spierna* sparkas, behandla illa

1199 *förgrymma sig* vredgas

1201 *froom* mild, vänlig

1202 *blj til fredz* vara i fred

1205 *Herre-Bud* härskarbefallning

1206 *hembna* hämnas

1213 *Til bruka* att bruka; till kunde användas som infinitivmärke

1214 *ärja* plöja (med årder); S. sätter i Reg. I ordet i samband med lat. *arare drjfwā* bearbeta

1217–1330 Med ny anknytning till Noa visas hur jorden reste sig ur havet genom Guds kraftiga skaparord

1217–1280 efter Arrebo 845–902. Spegel har dock ett helt annat sätt att framställa det på. Han låter bl.a. Noa efter syndaflo den se hur landet uppstår igen, medan Arrebo låter diktaren själv göra det.

1217 Arrebo 845 Der jeg med Vandet ud af Jorden maatte rinde,

1218–1244 utan motsvarighet

1246 Arrebo 886–887 Din grønne Silke-dract du maat dig nu hiem kalde,

Din lystig Jæger-dract lad skinne langt oc viide,

1247 Arrebo 890 Oc den som Ærekrants oppaa dit Hofvet sette;

1249 Arrebo 891–892 En Roosenkrants fuld sød med liflig Blomster mange,
 Skal om din skønne Hals saa viidt i Marken prange,

1250–1280 utan motsvarighet

1281–1330 jorden kräver arbete av människan, men Gud skapade jorden med sitt Ord, utan möda, efter Arrebo 903–952

1281–1282 Arrebo 903–904 Skal Jorden siine Børn, i denne Dag vel føde,
Det Arbed koste vil, oc mangen Finger møde:

1283–1302 utan motsvarighet

1303 Arrebo 919 Men med et eenist' Ord et eenist', HERren sagde,
1305 Arrebo 920 Det kaste Sæd i Jord, oc alle rødder lagde,
1308 Arrebo 925–926 Saa det paa en Dags tiid, er baade Vaar oc Sommer
Oc Høsten ofven paa, før det til Aften kommer:
1313–1315 Arrebo 930 O *Arons* tørre Stab, med Natte-mandel dine,
1319–1321 Arrebo 935–938 Hand sagde: strax derpaa, af Bierg oc Klippe steilig
Den Ceder Hierne-kier udspringer rank oc deilig
Den varig *Larix* sterk med sine spitse blade,
Den horne-fulde gran oc furrebul gerade,
1323–1325 Arrebo 941–944 Strax marken jefn oc flak, haard Eegen friit besøgte
Oc den hviid-bulled bøg strax samme plats forøgte,
Den skugge-fulde lind oc den kløør-bladed navfer,
Hin slette Befver-asp oc der sin bo-pæl hafver.
1327–1329 Arrebo 945–948 Men Becken klædde smuct oc grønne dybe dale,
Det ælle træ saa skøørt, de vidde-træ saa smale.
Hit blege piletræ forsømde sig ej længe,
Med grønnen Myrten busk tog vaaning i de enge.

1220 *Cham* Ham, Noas son

1224 *Brädzl* blandat, vått kreatursfoder

Sorpa modd, sörja

1227 *Badmar* ängar; misstolkning efter Verelius av isl. baðmr, 'träd'

1228 *Säd – seedd – sådd* obs. ordleken!

1229 *nidras* sjunka

1230 *såg* 1685 har tryckfelet *så*

idras (isl.) ångra sig; Spegel hänv. i *Glossarium* till isl.

1234 *To* »litet jordstycke framman i bergen, som är grönt och slät» (Spegel)

1239 *Förundrar* imperativ: förundra!

öfwerhöllier döljer

1240 *Evæ Äple* som följd av syndafallet hade jorden blivit förbannad

föllier följer med

1245 *öpnar* öppna

1246 *Jäger-klädd* jägarklädd (=grönklädd)

1247 *Phœbi Döttrar* solguden Apollos döttrar, solstrålarna

1252 *Cleopatra* den egyptiska drottningen Cleopatra (69–30 f. Kr.) ansågs vara

- en av forntidens vackraste kvinnor. Hon sägs ha dött sedan hon svält sina örhängen, som var förgiftade
- 1253 *kommer ther emoot* kan jämföras med det
- 1255 *bafwa [...] sit Skick* håller sin form
- 1256 *Ambra* en bärnstenssort
nederskudra skaka ner
- 1258 *Fröije-frödde* av Fröja, fruktbarhetsgudinnan, befruktade
Lender höfter
- 1259 *Kättja drifwer* bedriver lättfärdigt leverne
- 1260 *blygferdig* sedesam, ärbär
- 1263 *Seer* se
- 1267 *fast* väldigt
- 1268 *Florentz* Florens
- 1269 *Trässel* skattkammare
- 1270 *ljkar* passar
- 1271 *Beskådar* beskåda
blöta mjuka
- 1272 *Corydon och Phyllis* vanliga namn på herde resp. herdinna
- 1274 *Faunus* sagokung, faunernas fader
- 1275 *Krydder* örter
- 1278 *förberga* dölja
- 1279 *Storax* välluktande harts
Benzoin bittermandeloljekamfer
Moscus mysk
Sandaraca välluktande harts
- 1280 *Förlåt* förhängen, sängomhängen
- 1285 *Bjl* plogbill
Stock käpp
- 1289 *trägne-trjfine* flitiga och effektiva
- 1291 *skrinn* ofruktbar
ogiäf steril
- 1292 *Wälle* makt
- 1294 *teedde* visade
- 1296 *bebrämäd och bestikkad* kantad och pärlstickad (som förnäma kläder var)
- 1297 *Däldens Skrubba* dalens vrå
- 1305 *nedergrof* grävde ner
- 1307 *Blomar* blommor
- 1308 Enligt utbredd uppfattning var det i det ursprungliga paradiset alla årstider på en gång
- 1311 *Ört 1685* har tryckfelet Ert
- 1313 ff Gud utvalde Moses bror Aron till ledare, och som ett tecken för de upproriska lät han Arons stav bära blommor, blad och mandlar (4 Mos. 17)
- 1316 *Coreb* Kora var en av dem som gjorde uppror mot Mose

- 1320 *Larix* lärkträd
 1324 *Böken* boken
 1325 *Skugge-wjda* som kastar stor skugga
 1326 *then med [...] sträfw* den som lider av
 1330 *Roosen-Törn* törnrosor
 snuskar snokar, letar

1331–1346 Om skogen

- 1330–1336 utan motsvarighet
 1337–1339 Arrebo 950–952 Et andet bygger huus, i hundred Aar som varer:
 Det trede segler ud, stoor rigdom før i Lande,
 De andr' i køcken tien', at Stuen varm maa stande.
 1340–1346 utan motsvarighet
 1345 *utstafferas* förses, pryds
 1346 *fixeras* luras

1347–1472 Om allehanda frukter, kryddor och medicinalörter

- 1347–1472 delvis efter Arrebo 953–1004
 1347–1355 utan motsvarighet
 1356–1357 Arrebo 955–956 Den fruct somt suur somt søød, Granater
 muster-riige,
 Citroner læske-fuld oc Pomerants deslige,
 1358–1368 utan motsvarighet hos Arrebo
 1367 Du Bartas 491 Jà le pesche velu, jà l'orange doré,
 1369 Arrebo 957 Den søder Abrikos, Castanien den tørre,
 1370–1382 utan motsvarighet
 1384–1385 Arrebo 964–965 Med Peber soort oc hviid, trind, aflang, som mon
 vanke
 Mest udi Malabar i Indianske Lande,

- 1387 Arrebo 966–971 Fra *Goa* synder ud til *Comorinske* strande.
Strax det Muskate-træ ligt Pære træ det smale,
Paa *Banda Insel* skøn begyndte rankt at prale,
[...]
Paa riige Seylons Øe, den sunde Cardemomme,
- 1389–1411 utan motsvarighet
- 1412 Arrebo 981 Det fructbar Neglken træ, som Laurbær-træ det
grønne,
- 1413 Arrebo 978 *Chineser* kunde den bedst sylt' oc ret forvare.
- 1415–1416 Arrebo 975 Hin hitzig Ingefer, den maufve kaald til goode,
- 1417–1418 utan motsvarighet
- 1419 Arrebo 983 Da spiired' ud for food de sødest *nardi* Axe,
1423–1426 Arrebo 984–986 De dyrest' *Aloe* paa *Socotor* som voxer.
Da *Costi*, *Balsams* luct; *Thus*, *Myrrha* rand paa
Jorde,
Rhabarbarum oc *Man*, drøb ned, oc sødhed gjorde.
- 1427–1430 utan motsvarighet
- 1431–1434 Arrebo 988–990 Den dreflig *China* rood med sine mange Dyder.
Hin soorte Valmu-saft, som kranke søfnen under,
Som kaldes *opium*, udblomstrer samme stunder.
- 1435 Arrebo 992 Samt *Tamarinium* som løsner uden fare.
- 1439 Arrebo 993 De røddeer tuusind slags sig gafve frem i Jorde,
- 1440–1443 utan motsvarighet
- 1444–1449 Arrebo 995–998 Spiis-uurter tyckte som græs, *Basilicon*, *Salvia*,
Persille, Timian, Sar, Mejran, *Ros Maria*,
Augurker, Ærteskok, *Endivia*, Dragooner,
Lactuk, Asparages, Peponer oc Melooner.
- 1450–1460 utan motsvarighet
- 1461 Arrebo 1002 Jordbær oc Kirsebær, før Skørbut Myrbær hulde:
1465 Arrebo 1003–1004 Soolbær oc Stickelbær, Brambær oc Hindbær søde.
1468 Arrebo 1001 De sunde Lauerbær oc Enbær Oli-fulde,

- 1351 *Pomona* fruktens gudinna
 1352 *Danne-Qwinna* ärbar kvinna, matrona
 1353 *Äplons* formen är märklig
marge margehanda många, många slag
 1355 *rara* sällsynta, märkliga
 1356 *Granater* granatäpplen
 1357 *de Sina* apelsiner
 1358 *Spanie-Farer* skepp från Spanien
 1359 *f ther är något Pepar/ På them* de är väl dyra; frasen annars ej bekant
 1362 *retteliga* med rätta
 1363 *Bosdorfer, PomRenées, Bon Chrétiens* stora päronsorter, som odlades på
 1600- och 1700-talen
 1364 *Pepins* pipping, små, gula äppelsorter
 1366 *wjker* står tillbaka för
 1367 *Orangnens* apelsinens
 1368 *Alcican* malvacéen *Hibiscus Abelmoschus* Lin. Spegel ger här en oriktig
 uppgift. Han har använt en skriftlig (ev. felaktig) källa
 1370 *sig [...] rosar* skryter
 1371 *Pergamotter* bergamotter, päronsorter
Syser sötäpplen (?; jfr ty. süss, 'söt')
 1372 *Pruneller* (fra. prunelles) små plommon (eller slånbar)
Callevill kallvilläpplen
 1373 *Orden* ordning
 1374 *nyys-begräde* där gräset nyss har spirat upp
 1375 *Wall-Nötter* valnötter
 1376 *Skeppom-full* i hela skäppor
 1379 *gemeena* vanliga
 1380 *reena* har laxerande verkan
 1384 *Moscat* muskot *Handel* vara
Marg. Moscat. Palla lingv: Band. Pepar Malanga, Malab. Muskat kallas på
 Bandaspråket palla. Peppar på Malabarspråket malinga
 1385 *Malabar* Malabarkusten i sydvästra Indien
skerapa skrapa ihop
 1387 *Banda* en av de ostindiska öarna
Goa portugisiskt område på Indiens västkust
 1390 *ju* inte
spinnes snos ihop till ett rep, som sedan i sin tur formas till en rulle
 1391 *tuggat* tugga den (som tuggtobak)
 1392 *bläsat* blåsa den, röka den
gnuggat gnugga den (som snus)
 1393 *Hierna* här: intelligens
 1396 *Krydde-Krämares* specerihandlares
 1397 *Rum* fack

- 1399 *Cubeben* kubeber, stenfrukt från Ostindien, som förr användes som krydda
Cardemommor kardemumma, som man tuggade på
 Marg. *Curdo lingl. Ceyt. [=lingv. Ceyl.] Chambe* Curdo kallas på det språk
 som talas på Ceylon Chambe
- 1400 *Gummer* gommar
- 1402 *Mångelska* månglerska, handelsidkerska
- 1402 ff [...] *rosa [...] rosas [...] gifwa [...] gifwe [...] Roos [...] schrifwa [...]*
schrifwa exempel på den retoriska figuren klimax; se Olsson 1963 s. 383f.
- 1410 *Wårteken* vårdtecken
- 1411 *Molucca* Moluckerna (i Ostindien)
- 1415 *Förnämblig* främst
- 1419 *Nardus* indisk växt, som ger välluktande, flyktig olja
- 1423 *Aloes* Aloe
- 1425 *nederdrypa* droppa ner
- 1426 *Costi* indisk buske, av vars rot det görs en dyrbar salva
Rhabarbar rabarberrot importerades från Asien som läkemedel. Rabarber
 odlades inte i Sverige förrän på 1800-talet
- 1427 *Himmel ljenad* lik den himmelska (= Guds ord eller de saliga själarnas föda)
Manna sött sekret från vissa växter, använt som läkemedel
- 1428 *thet sanna* (jfr den himmelska). I 2 Mos. 16 omtalas att manna föll från him-
 len för att mätta de hungriga Israels barn
- 1429 *Röö* rör
- 1431 *Chinë Root* kinarot, en medicinalväxt, som ger kinin
- 1432 *kräkia* krypa
- 1435 *Tamarind* frukt med laxerande verkan
- 1436 *enom* (dat.) en
- 1443 *Bobagz-Qwinman* husmodern
- 1444 *Meyran* mejram
- 1445 *Saar* kyndel
- 1447 *Augurker* gurkor
Artischok kronärtskocka
Portulaca portlak (köksväxt)
- 1449 *Lactuc* sallat
Asparagus sparris
- 1459 *schrifwer* 1685 har tryckfelet *schrifwa*
- 1460 *gjnäs* strävar att
- 1461 *Coraller* kornellkörsbär
- 1462 *mongom helst befaller* faller mången bäst i smaken
- 1465 *Trann* tranbär
- 1466 *Niupon* nypon
Galron det är osäkert, vilken sorts ätliga bär som avses; möjl. häggbär
Slåå slånbär
- 1469 *Stärkebär* slån

1473–1538 Om vinet

1473–1538 till största delen självständigt men någon rad från Arrebo 1005–1020

- 1483 Arrebo 1011 Din ædle Druue saft med sine Perler klare
 1493–1496 Arrebo 1012 Beskedeligen brugt, gjør hiertet læt i fare,
 1501–1502 Arrebo 1016 Den gusten falmed kind fornyer oc forgylder,
 1509 Arrebo 1014 Oc hiernen styrker fast, Hukommelsen forøger,
 1511–1512 Arrebo 1017–1018 Hin kaalde Mafve svag forvarmer oc bestyrker,
 Den fuctig skade vel *purgerer* oc udtyrker
- 1474 Marg. Vid. *Opitzium in Encomio Bacchi*. Se Opitz' Lobgesang Bacchi.
 Opitz' dikt var en imitation av Heinsius' Lofsanck van Bacchus
Horat. l. 2. Od. 11. talar om att man skall jaga bort bekymmer och tankar på
 ålderdomen med gott vin
- 1475 *Bacche* vokativ av Bacchus, vinguden
Remare bågare
- 1476 *Heidelberger Faat* Heidelberg var – och är! – känt för sina jättestora vinfat
 frästa pröva på
- 1477 *Bragde Begare* eg. Brage-bågare, skål, då man lovade utföra stora bedrifter
 1479 *Här fram tå* stig fram då
- 1481 *smaka til it Proof* ett smakprov av
 1482 *oförsökte* oprövade
- 1490 *ej thes klokare* inte klokare för det
trychter plågad
- 1491 *ranke* ostadiga
- 1493 *med Teütschen Maßen* med tyska mått
- 1494 Marg. Vid. *Horatium serm.* kan avse Horatius' *Sermo* (=satir) I:II, som
 handlar om måttlighet i allt som det eftersträvansvärda
 Vid. *Euripidis Cyclopem*. Se Euripides' *Cyklopen*
- 1495 *wårt Svenska* svenskt sätt
- 1496 *så så väl*
- 1498 *färdigt* utan svårighet
- 1500 *see tu för it* se dubbelt
- 1501 *Kinnarna* kinderna
 Marg. Vid *Opitzij encom. Bacchi. Nonni Dionysiaca. & Soterichi Bassarica.*
Virgil. lib: 4. Æneid.
 Svårt att se vad som åsyftas. Den fjärde sången i *Æneiden* handlar om Eneas'
 och Didos kärleksmöte och om hur Eneas får befallning att ge sig iväg och
 om hur Dido tar sitt liv
- 1504 *woret* om det än vore
wågat våga det
- 1510 *sökia* söka sig till

- 1512 *faller förefaller*, verkar
 1515 *til Himmel-reeste-Högder* i himmelshöjd
 1520 *danta* förtala
 1521 *kraftelig* med kraft
 1522 *Ormstunget* virrigt, vurmigt
yrkia driva, verka
 1525 *Baudius* Dominique Baudier, berömd nylatinsk skald (1561–1613)
Douzerne möjl. Jan van der Does (Janus Dousa), holländsk humanist, skald
 och utgivare (1545–1604)
utguttit utgjutit
 1526 *Opitz* den tyske skalden Martin Opitz' (1597–1639)
Catz den holländske skalden Jacob Cats' (1577–1660)
Taubmans den tyske latinskalden Friedrich Taubmanns (1565–1613)
fluttit flutit
 1527 *Ariost* den italienske skalden Ludovico Ariosto (1474–1533)
Buchanan den skotske humanisten och latindiktaren George Buchanan
 (1506–1582)
 1528 *Barle* den holländske latinpoeten Gaspard van Baerle (1584–1648)
Heyns den lärde holländske skalden Daniel Heinsius (1580–1655)
Rist den tyske diktaren Johann Rist (1607–1667)
sämligt skickligt, passande
 1529 *the Castalske Brunnar* källan Kastalia vid Delfi, i vilken man badade, innan
 man rådfrågade oraklet
 1531 *Evan* binamn på Bacchus
 1533 *Ölholkar* drinkare
Marg. Vid. Heynsij Lofsanck [...] Bacchi. Se Heinsius' Lofsanck van Bac-
 chus. Vidare Flaminius', Marullus', Muretus', Julius Scaligers, Ronsards och
 Auratus' lov av Bacchus
 1534 *Wjn-Swampar* 1685 har tryckfelet Wjm-Swampar
Cerces-Söder Kirkes djur; *Söder* av fsv. söþer. – Den trollkunniga Kirke för-
 vandlade enligt *Odysséen* Odysseus' skeppskamrater till svin
 1535 *Nimmer-nychter* aldrig-nykter
 1536 *Dregg-Leppar* dröglappar
kallas heller mer kallas

1539–1630 Om palmen

1539–1630 efter Arrebo 1021–1082

- 1539–1540 Arrebo 1021–1022 Dog maae hoos dig i Choor, den palme billig stande,
 Som fordum samme dag, i Indianske Lande,
 1543 Arrebo 1026 Jeg gjør dig tiiden lang, udi min Urte-hafve:

- 1545–1546 Arrebo 1027–1028 Men hafven den er stoor, de træer oc Urter mange,
Jeg kand i et Qvarteer, den tract ej gjennem gange.
- 1547–1554 utan motsvarighet
- 1555 Arrebo 1031 Som Ceder meget rank er Indianske Palme
1559 Arrebo 1033 Vandbred den elsker fast: Oc under samma blade,
1561–1562 Arrebo 1034 Nedkrummed som en hielm, groer fructen uden
skade.
- 1567–1568 Arrebo 1035+marg.-text *Cocos* den samme Fruct de Portugiser næfne,
(x)
(x) *Nibor* paa Maleisk.
- 1569 Arrebo 1037 Den Indianske nød (som vi det meenlig kalde)
1573–1575 Arrebo 1039–1041 Men skallen ej saa stor. Naar barken først den
grønne
Afrifvis, tørris vel, udteses hamp den skønne,
Til tackel oc til toug saa got er intet andet,
- 1577–1582 Arrebo 1043–1044 Om dem oc fattes Segl de blade sammen binde,
Oc giøre dug deraf, som andet garn oc tvinde.
- 1583–1585 Arrebo 1045–1046 Naar fructen meest er moed, med Saft den
ofverflyder,
Ret sund oc læske-fuld, to potter nødden yder.
- 1587 Arrebo 1047–1048 Da er oc skallen blød den Lifvet leckert nærer,
Som Ærtiskoken sød med Salt mand den fortærer:
- 1589–1092 Arrebo 1049–1051 Men er den gandske mood, formindskis vædsken
gjerne
Oc førriig indvol blød da gjør en liiflig kjerne.
Den bruge de til suul, udperse Saft hin sunde,
- 1599–1606 Arrebo 1053–1060 Den sød' oc sunde Saft den vi før lidt om talde,
I kander tætted vel, de lad' af stilken falde,
Oc *Sura* kalde den. Om dennem ædick brystet
Den Saft half stund i Sool dem gifver hves de lyster.
Den første *distillats* af *Sura*, *Nypa* kalled,
Eractes fast saa good som Viin ved Rhenen falded:
Men anden *distillats*, hos dem *U-racca* heder,
Oc er gemeene Viin, i alle Landsens Stæder.
- 1607–1610 Arrebo 1063–1064 Er dem paa Sucker fejl, den *Sura* de da hede,
Mood Soolen setter ned, Strax Sucker er til rede.
- 1611–1612 Arrebo 1065 Naar træet hugges ned, Skibstimmer det dem
gifver:
- 1613–1616 Arrebo 1066–1070 Paa Marfven der er i, mand bref oc bøger skrifver.
Thi den er tynd oc hviid oc foldet som en kaabe,
Oc ligesom papiir, der rynked er tilhaabe.

Men marfven den er grøn, med jern mand der i
 skrifver
 Oc naar den vorder tør, heel kændeligt det blifver.

1617–1622 utan motsvarighet

1623–1628 Arrebo 1077–1082 O du almæchtig Gud, oc underlige HÈrre,
 Om aldrig fleere træer, dit nafn til Lof oc ære,
 Oc Mennisken til gafn, i Verden skabte vare,
 End samme Palme-træ, det kunde sig forsvare.
 Der i er Skif oc huus, der i er mad oc dricke,
 Der i er Ved oc Lius, oc Klæder som sig skicke.

1539 *Jndianen* här invånaren i Syd- och Sydostasien

1544 *weest tu* vet du

hwad thet wäller vad som åstadkommer det

1546 *Qwarteren* trädgårdskvarteren

1548 *Alcinous* fajakernas konung i *Odysseen*

1549 *Semiramis* drottning i Babylon, som skall ha anlagt de hängande trädgårdarna, ett av världens sju underverk

1550 *durar* räcker, varar (av lat. *durare*)

1553 *År 1685* har tryckfelet *Ar*

1555 *Cedren wjka* vara cedern underlägsen

1556 *Tallans* tallens

Marg. Vid: Tevet: Lib: 12. Cap: 21. item Garsiam, Strasiam &c. & Gomaram in Histor. Jndic. lib. 3. Cap. 94. Oviedo in Summar: Ind. Occid. Cap. 66. Se Tevetus bok 12 kap. 21, vidare Garsia, Strasia och Gomara i Västindiens historia kap. 66

1557 *foorna* murkna, vissna

1559 *Wattu-Renar* stränder

1561 *bugna* böjer sig, välvs

1566 *haar Gott i Walet* har möjlighet att välja något gott

1567 *Maleter* malajer

1569 *kallat* kalla det

1570 *fallat* det falla

1572 *Linschotanus* Jan Hugo van Linschoten (1563–1611), berömd holländsk upptäcktsresande

1576 *Kabbel* kabel

1578 *Fokka* focksegel

Skööt skothorn

1585 *Stoop* rymdmått, ca 5 liter

1587 *dågar* duger

1588 *longan Tjd* på länge

1590 *Sweskon* sviskon, katrinplommon

1694–1698 utan motsvarighet

- 1631 *rådsamt* tillrådligt
- 1632 *Sinesen* kinesen
korta dvs enstaviga
- 1635 *Calambe* Acorus Calamus, ört, medicinalväxt
- 1636 *Dudroa* sannol. Datura Stramonium, spikklubba
Anones Annona, flaskträd, med välsmakande frukter, t. ex. cherimoya
Durionas Durio, växtsläkte i södra och östra Asien. Träden ger den läckra frukten durion
Jambe kan vara art av Jambosläktet, till vilket kryddnejlikor hör
- 1637 *kommer [...]* *moot* går upp emot
- 1638 *Persea* trädsläkte, med arten *Persea gratissima*, som ger avocadofrukten. – Trädet *Persea* användes av emblemdiktarna som exempel i moralundervisningen
Marg. *Spitzelius in præfat: felic: Literat. vid Hieroglyph. Ægypt.* Spitzelius i Företal till de boksyntas lycka [?]. Se de egyptiska hieroglyferna
- 1647 Marg. *Silius Jtalicus. Æstiva quantum &c.* Silius Italicus, romersk diktare under silveråldern, död år 101, som skrev eposet *Punica*. Raden som börjar *Æstiva quantum* bör finnas där
- 1654 *Marken* öppna fältet
- 1662 *snööd* fattig
- 1663 *blomerat* med blommigt mönster
- 1664 *Sörje-Kläder* sorgdräkt
- 1666 *förutan* om [...] inte hade funnits
Ålders Fara den hotande ålderdomen
- 1667 *Huusachtig* huslig
- 1668 *Rokken* spinnrocken
gitter vill
- 1669 *Tenen* sländan
wed medan
- 1670 *öfwerlägen* överlägsen
- 1672 *förtryter* ångrar, tröttnar på; jfr da. fortryder
- 1682 *Majus* majmånaden
- 1683 *töfwat* dröjt
- 1688 *beblomstrad* blomsterprydd
- 1690 *sig fågrast* *lagar* klär sig som vackrast
- 1693 *Jris* personifikation av regnbågen
Himla-Bogan regnbågen
- 1694 *Synd- och Wattu-Wägan* syndaflo den
- 1695 *skutten* skjuten
gitter kan, förmår
- 1697 *f ther jämte Hoos* därtill

1699–1882 Om undergörande växter

1699–1882 efter Arrebo 1119–1206

1699–1676 Arrebo 1123 Den blanke Vater-soot, Podagr maae derfor bucke,

1707–1712 utan motsvarighet

1715 Arrebo 1126–1127 Jo *Charon* skadet haer fuld mange goode hviide:
Hans Ferre ligge maae, naar hand vil gierne segle,

1716–1732 utan motsvarighet

1733 Arrebo 1133 Een sød *virole*-luct, en *Balsam* eller roose,
1739–1141 Arrebo 1137–1138 *Syngadi* blomster hviid, i luct foruden liige,
Den røgels' allerbedst udi Maleiske Rige.

1742–1748 fritt efter Arrebo 1140–1145

1151–172 Arrebo 1146–1154 Oc *Parisatico* som blef sin Daatter røfved.
Thi *Parisatico* een deilig Datter Aatte,
Som Soolen friede til, oc hendes gunst formaatte,
Men slog dog hal' i Vand, der hun var krænked ilde,
Hvorfor den skønne Brud ej trøst annamme vilde,
Hendød' oc brændtis op, af Asken træet groode,
Med saadan herlig luct: Hvad hende gik til moode
Det deraf actis, at ej Soolen det maae lide,
Om natten blomstris det, om dagen bær det qvide.

1773–1780 utan motsvarighet

1781–1784 Arrebo 1155–1158 Gjør du een *amulet* af *Entybo* den klare,
Oc spender den om hals, at hæng' om arm den bare:
Hves tycke dunst oc røg, der siunet ellers svækker,
Det den saa hemelig fortager oc fortrecker.

1785–1790 Arrebo 1159–1160 Tag *Cyclaminum* frem, oc bind om krop den bare,
Det fødsels arbeid strengt, skal icke længe vare.

1791–1794 Arrebo 1163–1164 Pionen ligesaa, om barne-halsen bunden
Den Herculeiske Soot fordrifver, er befunden.

1795–1800 Arrebo 1165–1168 Haer *Bacchus* dig beskænkt oc Skaalen saa
credentzet,
At hiernen anden dag half siunes pestilentzed:
Den gylden-Urt Safran, i tindingen at binde,

- 1801–1806 Arrebo 1173–1176 Da viinens hitzig gniist skal læskis oc forsvinde:
O kraftig Engel-rood, *Angelica* du bitter,
Af Engelen nedført, mand dig i Jorden hitter
Hvo dig paa tungen bær, da luften den u-sunde
Hand self forgifve skal, førend hand skadis kunde.
- 1807–1810 utan motsvarighet
- 1811–1814 Du Bartas 591–592 Ainsi la sanguisorbe enclose dans la main,
Bouche le flus du sang qui sort du corps humain,
(Heinz har »Pimpernell«)
- 1815–1820 Du Bartas 603–604 L’estrangle-liepard par son attouchement
Le madré scorpion prive de sentiment;
(Heinz 128 har »De Wolfbegz«)
- 1821–1824 Arrebo 1177–1180 Du Norske *Iris*-græs, hvor du med Skørbut huuser
Den Nor- oc Find-marks-far med største priis det
rosér:
Naar Bonden først om Vaar ved becke-drag dig
finder,
Hans Skørbut Aandeløs, i trende Sooler svinder.
- 1825–1828 Arrebo 1181–1184 Om af *Betonia* en kreds paa Jorden giøres,
To Slanger edder-fuld i samme Cirkel føres:
Da yppes der en kiif, hver andre de forgifve,
Med styng ej hører op, før de paa platsen blifve.
- 1829–1832 Arrebo 1186–1188 Saa kand, der tvert imod, *Lysimachia* slette
To Hæstis store had, oc deres tand-striid tvinge,
Naar mand i hofved-lag oc griimen den vil stinge.
- 1833–1836 Arrebo 1189–1192 *Dictamne* Cretiske, mon du skuld’ hafve liige,
Paa Bierget eller Høj, oc i det dybe diige?
Den vilde Bierge-buk, som du med Saften føder,
Ham ingen Skytters piil formyrder oc forøder.
Oc gjør det med din kraft at saaret læges fage.
- 1838 Arrebo 1194 End du, ô Finger-sterk som *Filicastro* heeder
- 1839 Arrebo 1195 Den moodig Hæst som gaær i mark, oc græsset
- 1842 Arrebo 1196–1197 æder,
For dig ej nyde maae sin faste Sko i hæle,
- 1845–1850 utan motsvarighet
- 1851 Arrebo 1203 Du *Malva* dæmpe-gniist, som meget ilde lucter,
1854 Arrebo 1205–1206 Det heede smelted bly, af haand, i haand, mand
lader,
Oc af den gloend ild, i ingen maade skader.

1855–1856 utan motsvarighet

- 1857–1862 Du Bartas 655–656 La tuscane ferule est du bœuf le trespas,
Mais de l'asne tardif le savoureux repas.
- 1863–1864 Du Bartas 657–658 Tout de mesme void-on la cigüe rameuse
Utile aux estourneaux, aux hommes venimeuse.
- 1865–1868 Du Bartas 659–661 On sçait que la rosage aux mulets est poison,
Toutesfois elle sert d' aspre contre-poison
A l'homme empoisonné.

(Heinz 130 har »Oleander«)

1869–1882 fritt efter Du Bartas 661–674

- 1869–1870 Du Bartas 661–664 Quelle cruelle peste
Est plus que l'aconite au corps humain funeste?
Et son jus toutesfois guerit le mal ardant
Qu'un serpent de sa queue en nos corps va
dardant.

(Heinz 130 har »Wolfs-door«)

1882 Du Bartas 672 Fort à fort, seul à seul, cruel contre cruel,

1699 *Podagra* gikt
berotad rotad

1700 *ju* inte

1701 *huxa* komma ihåg

1702 *Moxa* japansk artemisiaart

1706 *är förrunnen* har runnit

1707 *Napels-Soot* syfilis

1708 *gemenlig* vanligen

1709 *Sassafras* lagerväxt, av vilken en olja kan framställas, som förr användes mot syfilis

Sassaparilla sarsaparill, av vars torkade rötter man gjorde en drog mot syfilis

1713 *mächta* stor

1714 *helbregde* friska

1715 *Charon* färjemannen som enl. antik mytologi förde de döda till dödsriket

1716 *Atropos* den av ödesgudinnorna som klippte av livstråden

1720 *Æsculapius* läkekonstens gud

Ledamöter lemmar

1721 *Hippolitum* Hippolytos blev i grek. mytol. släpad efter sitt eget skrämnda hästspann och svårt skadad men läkt av *Æsculapius*

1723 *Medæa* i grek. mytol. Jasons hustru, som var trolldomskunnig

1724 *om elliest någor trodde* om någon vill tro det

1725 *Æson* Jasons far. Medea återgav honom hans ungdom genom att koka kroppen i en kittel med magiska örter

- 1726 *thes mädan* allt medan
 1727 *Styx* flod i dödsriket
 1728 *Hwart* [...] *bleef* var [...] blev av
 1733 *Melisser* citronmeliss
 1734 *Krydde-Qwast* kryddbukett
 1736 *Alenge* obekant
 Jeroflée obekant
 Martagone kan vara liliium martagonum eller asfodelos
 1737 Marg. Vid. J. C. Scaligeri [...] *desumpta*. Se Julius Caesar Scaligers Kommentar till Theophrastos' skrift om växterna och deras verkan. Dioscorides, Plinius, Ruelius etc. från vilka detta är hämtat
 1738 *Tubereuse* tuberos, växt med gräddvita, doftande blommor, som användes vid parfymtillverkning
 1739 *Syngade*. Enl. Ovidii *Metamorfoser* var Syngade en flicka som övergavs av Phoebus och sedan förvandlades till en blomma. Men Syngadi är ett indiskt ortnamn
 1744 *groor* växer
 1754 *ju* inte
 1759 *böll ej Streek* bestod inte provet
 1762 *Gilliaren* friaren
 lät stikken lät henne sitta fast
 1765 *all* helt
 1767 *Askiohoop* askhögen
 1769 *Sorge-Ljsa* tröst
 1777 *Cichorea* växtsläkte, där bl. a. endiven ingår
 1783 *blööt-Ögde* som har rinnande, eller sura, ögon
 1785 *Cyclaminum* cyklamensläktet. Vissa arter har giftiga rötter
 1791 *dåga* duga
 1792 *Besynnerlig* särskilt
 Hiert-Språng krampanfall
 1793 *Bråtfellingar* epileptiker
 1797 *Wjn-Oos* kopparslagare, bakrus
 1798 *Kellar-Feber* vinkällarfeber
 1801 *Angelic* Angelica Archangelica, vars rot användes som medicinalväxt
 1804 *Truldom* trolldom
 1807 *Barillia* spansk växt, som innehåller soda och som man enl. S. (Reg. II) använde för att göra falsk kristall med
 1808 *Valença* Valencia
 1810 *Gazos* gas-
 1811 *Pimpinella* pimpinellasläktet, där bl. a. örten blodtopp eller blodstillä ingår
 1813 *gyldne Ådran* åderbräck, spec. hämoroïder
 1814 *Godzet* stoffet
 1815 *Ulfztan* ulvstand, vargtand

- 1819 *Nicotian* växtsläktet *Nicotiana* med växter, vilkas gröna delar innehåller nikotin
qwiknar får liv
- 1821 *Viol-Root/ Jris Gräas* den väldoftande violroten får man av vissa irisarter
Skörbuuk skörbjugg
- 1823 Marg. *hinc proverb: Ital: Tu hai piu virtu, che no ha la betonica* härav det italienska ordspråket du har mer dygd än *betonica* har. Raden har S. hämtat från Goulard s. 186 not
- 1824 *bemelte* nämnda
- 1825 *Betonia* växtsläktet *Betonica*, där humlesugan ingår
- 1828 *låta af* slutar upp
- 1829 *Lysimachia* videörtssläktet
- 1831 *Qwäse-Gräset* besksötan
- 1832 *Hufwud Laget* del av hästens betsel (remmarna kring nosen)
- 1833 *Dictamne* *Dictamnus albus*, »Moses brinnande buske», vars rot har stor medicinsk användning
Hierte stark som har kraftig verkan vid hjärtsjukdomar
Marg. *Plin. lib. 8. c. 27. Ævian [=Ælian]. l. I. var. hist. Solin. Cap. 31.* Plinius bok 8 kap. 27, Ælianus *Variorum historia* bok 1 Solinus kap. 31. Caius Julius Solinus (200-talet e. Kr.)
- 1835 *Skytterna* skyttarna
rät på Ljfwet rakt på kroppen
drabba träffar
- 1836 *röda Swetten* blodet
- 1839 *Filicastro* *Filicastro*, ormbunke
Marg. *Jtal: Sferra cavallo* italienska: hästsko; även detta från Goulard s. 181: »les Italiens appellent (dit-il) *sferra cavallo*»
- 1844 *Dyrk* dyrk
- 1845 *Stäkra* (1685 har tryckfelet Skäkra) giftig växt; *Glossarium::* »Stäckra är en förgiftig ört; kallas och stäker»
som hölls för fulla Alfwar vilket man helt trodde på
- 1847 *hasa* skära av hälsenorna på
- 1848 *med niugga Nöd* nått och jämnt
- 1850 *ättre* bakre
- 1852 *små* fint
- 1854 *Mörrja* aska
- 1857 *Ferula* växtsläkte, vars rötter använts i medicintillverkning, bl. a. dyvelsträck
Marg. *vid: plura de herbar: qualitativ. in Matthiolo, Dalecampio, Dodoneo, Garsia d' Ortos &c:* Se ytterligare om växternas egenskaper hos Matthiolus, Dalecampius, Dodoneus, Garsia d'Orta etc.
- 1858 *obappandes* oförhappandes
- 1859 *förtappar* tappar
- 1860 *klappar* slår

- 1865 *Oleandra* nerium, som har giftiga blad och skott
 1869 *Pest* gift, plåga
 Ulfroot Aconitum lycoctonum, art av det giftiga stormhattsläktet
 1870 *Orma-Udd* ormens gadd
 1871 *winner* övervinner
 1873 *mångia* blanda
 1878 *ljder* tål, tolererar

1883–1892 Hymn till Skaparen

- 1883–1892 fritt efter Arrebo 1207–1220
 1883–1884 Arrebo 1207–1208 Hvad skal jeg sige meer? i hvort jeg mig henvender,
 O allerklogste Gud, jeg finder dine hænder,
 1887–1888 Arrebo 1213–1214 O Gud jeg gaaer i eng, paa bierget rank jeg kryber,
 Alt dine fodspor der oc fied af fedme dryber,
 1885 *rät it* ett riktigt
 1886 *Tins Wjshetz wissa Proof* ett verkligt prov på din vishet

1893–1932 Om sädesslagen

- 1893–1932 fritt efter Arrebo 1221–1244
 1897 Arrebo 1621 Den megen Ager-fruct, Rug, Hvede, Byg oc Hafre,
 1899–1909 utan motsvarighet
 1917 Arrebo 1235 Y Jorden rooden sig befæster oc forbinder
 1920 Arrebo 1239–1240 At regnen, kuld oc vind oc Soolens hitzig øje,
 Skal ej den svage kiern forderfvelse tilføje,
 1923–1930 utan motsvarighet
 1897 *Booghwetete* bovete
 1898 *söner* vägrar
 1906 *Ljksteen* gravsten
 tepter täppt, instängd
 1907 *Himmel-Warma* värme från himlen
 1909 *Qweed* moderliv
 Sara Abrahams hustru, som fødde sonen Isak vid hög ålder (1 Mos. 21:2)
 1912 *luttit* instängd
 21 *Spegel* XXV:1:2

- 1914 *Kälans* tjälens
 1916 *stinger* sticker
 1918 *Brådd* uppstickande säd
 rykker flyttar
 1919 *Knä* leder
 1921 *Ceres* romersk växtlighetsgudinna
 1923 *Nidsker* den girige
 1925 *på Lättia* på latsidan

1933–1976 Om spånadsväxter

1933–1976 utan motsvarighet, dock med några hållpunkter i Du Bartas 679–694

- 1933–1934 Du Bartas 683–684 Icy les bas rameaux des maltesques cottons
 Me portent des habits dans leurs blancs pelotons.
 1935–1938 Du Bartas 679–682 Icy pour mes repas mille et mille moissons
 Ondoyent par les champs; icy mille toisons,
 Dignes d’orner les corps des plus superbes princes,
 Tremblent par les forets des seriques provinces.
 1941 Du Bartas 685 Icy le lin pigné se change en fines toiles,
 1969–1971 Du Bartas 686 Et le chanvre creusé en cordages et voiles,
 1973–1975 Du Bartas 689–690 Je foule d’un pié sec l’Amphitrite profonde,
 Et promene, hazardeux, mainte ville sur l’onde.

- 1934 *i Ymnoghet* rikligt
 1939 *Per plebs och Syster Fiolla* narraktiga personer i låg samhällsställning
 1940 *hålla* klär
 1945 *Sponmans* spånadens
 sufwe skulle sova
 1949 *häkla* häcklar, reder ut och rensar, linet
 1950 *targa* sargar
 1952 *Fingrat* fingrar på det, behandlar det med fingrarna
 1953 *äterwenda* slutar
 1954 *Tutten* totten
 1955 *Paasma* del av garnhärva
 1956 *Harfwen* nystvindan
 1960 *rullas* manglas
 1963 *Rheins* Rhens
 1964 *Arbeta* bearbetar
 1970 *Scatul* schatull, skrin

1977–1994 Om skaparordets kraft

1977–1994 fritt efter Du Bartas 695–714

1977 Du Bartas 695 Ceste puissante voix, qui l'univers bastit,
 1983–1984 Du Bartas 699–700 Elle fait que le blé par une experte main
 Sur l'esmié gueret ne s'esparpille en vain,

1978 *unfångit* fått

1979 Marg. *Ebr.1.* osäkert vad som avses
Matt. 4. inte heller här någon motsvarighet

1984 *beplögde* plöjda1987 *Ympen* ympkvisten

1995–2028 Om hur gåvorna fördelats över året

1995–2028 utan motsvarighet

2004 *befaller* behagar2005 *Prusteroot* prustrot, julros

2006 *Anticyram* Anticyra, stad i Tessalien (el. hamnstad i Phocis i mellersta Grekland)

rutten angripen, varig, stadd i förruttelse

2007 *Elleborus* Helleborus, det växtsläkte, till vilket prustroten hör. Härav framställes ämnen med digitalisverkan

2009 *Mars Blommor* t. ex. snöklocka, hyacint*Ulf-Ört* obekant*frostar* fryser2012 *Chamæleon* kamomillen2019 *Serpyllon* Serpyllum, backtimjan*Abrona* åbrodd

2029–2112 Om mineraler

2029–2076 efter Arrebo 1253–1290

2029 Arrebo 1253 Din ryg er slet betact med riigdom, goods, oc ÆEre,
 2032 Arrebo 1257 Thi Jorden i sin Bug, bær saadan skat oc æfne,
 2035 Arrebo 1259 Saa tæt som him'len blaa med Stierner er beplanted,

- prodigiuses*, som redan Du Bartas öst ur och som också Spegel använt. Om verket se R. Schenda: *Die französische Prodigienliteratur*, 1961. Conrad Gesner (1516–65), schweizisk naturforskare
- 2060 *Centners* – 1 centner = 42,5 kg
Scrupel = 1,24 g
- 2062 *Ära* hedersbetygelse, hälsning
- 2067 *Cassidonen* möjl. calcedonen, som på 1500-talsfranska kunde kallas *cassidoine*; se Huguët: *Dictionnaire de la langue française du seizième siècle*
- 2068 *Jaspis* ädelsten i olika färger
Sardonix sardonix, agatvariant
- 2073 *Cinober* typ av kvicksilvermalm
- 2074 *Spansgrönt* spanskt grönt, kopparacetat
Armoniac ammoniak
thet Tyget de sakerna
- 2076 *Book-lärt* kan vara en ordlek; jfr *Boka* v. 2089
- 2078 Marg. *Vid. Matthiol. G. Agricolam lib. de re metallica, de natura fossil. &c.*
Se Matthiolus G. Agricolas bok om metallerna och om fossilernas natur etc.
- 2079 *Saalbergs Grufwa* Sala silvergruva
- 2080 *skufwa* frukta, rygga tillbaka
- 2081 *Afstadfors* Avesta fors i Dalarna
Kopparberget i Falun
- 2082 *Puken* djävulen
- 2083 *Senkning* fördjupning, utgrävd gång
- 2085 *Stybel* stybb
Skärsteen blandning av olika sulfider som fås vid kopparframställning
Kjs metallsulfider
Sljk slig, malm i pulverform
Achter obetydligt malmhaltig bergart, som sällas bort vid vaskning
- 2086 *Sylt* malmsylta, malmhaltigt gods med liten kornstorlek
- 2087 *Jern-Oset* doften av järn, järnhalten
- 2088 *Mispickel* arsenikkis
Galmejan zinkblände, zinkspat
- 2089 *Boka Wask* bulta, krossa, det som ligger på vaskduken
Teesten provet
- 2090 *Planan* vaskduken (för malmvaskning)
- 2092 *döfwat* smält; SAOB har end. detta belägg, där ordet används om metaller; annars kan det användas om att 'smälta föda'
- 2093 *Jordenes Jnelfwer* jordens innanmäten
- 2094 *Glücksruthen* slagrutan
- 2095 *Granalie* (ty.; fr. grenaille), kornad metall; jfr granulerad
Bruck liten bit, brottstycke (ty. Bruch)
Pagement klump av smält metallsrot
- 2096 *Brand* rening av silver

- Riedel* trol. fel för ty. Riepel, blandning av lera och kolstybb för beklädande av väggen i smältugnen
Blik tunn plåt
Geschworner (ty. eg. 'den edsvurne') inspektör, förman
- 2097 *Probere-Mestaren* provtagaren
 2098 *Gassen* gruvgången (ty. gasse 'gata')
- 2100 *Permessi Ström* flod i Boiotien
Tenedon Tenedos, plats i Boiotien
- 2101 *hinna* räcka
 2103 *ty* därför
- 2105 *Carmel, Libanon, Moria* och *Hermon* berg i Palestina och Syrien
- 2106 *Hecla* berg på Island
- 2107 *Tabor* berg i Palestina men ibland identifierat med Sinai
Gaur kan vara Gaura, berg i Afrika, som nämns av Strabon
Atle Atlasbergen i Nordafrika
- 2108 *Olympo* Olympen, berg i Grekland
Meth obekant
Riphæer se komm. t. III: 853
- 2109 *Toorshall* Torshälla
- 2111 *Skarsberg* Märraskalsfjället i Jämtland
Dofraberg Dovre i Norge
Sevaberg gammalt namn på den skandinaviska fjällkedjan
Sula-fule Fiällar troligen Sylarna. Namnen torde S. ha fått från Olaus Magnus' *Historia de gentibus septentrionalibus*, där kap. II:14 och IV:14 talar om bergen Skars och Sula

2113–2170 Om magneten

- 2113–2170 Om magneten fritt efter Arrebo 1291–1330
- 2113–2116 Arrebo 1291–1292 Jeg hafde skøt forglemt din seldsom Datter eene
 Som mig meer Under gîr, end meest all' Ædel-
 steene,
- 2117 Arrebo 1293 Den Skifhren er saa kier, som liif oc goods kand
 være,
- 2129–2130 Arrebo 1295 Naar Æolus er streng, oc vred i tackel rier
 2129 Arrebo 1307 O hvem i Verden kand det selsom verk begribe,
 2141–2146 Arrebo 1308–1310 At jern-ring strøgen vel med Seglsteen kand
 bekniiibe
 Sig til een anden ring af jern, den anden, tredi,
 Den fierde femt' end oc som loddet udi smiddi?

2147–2156 utan motsvarighet

2157 Arrebo 1323 Sig mig *Lucreti* viis, jeg vil dig flittig høre,

2158–2170 utan motsvarighet. Namnet Epidocles dock hämtat från Heinz; Du Bartas och Arrebo har Empedocles

2113 *Fru Dædala* binamn på Hera, Zeus' maka

2115 Marg. Vid: *Plin: Lib. 36. Cap. 16.* Plinius talar i bok 36 om magneten

2121 *Roret* rodret

2123 *jämljk* enligt

2124 *Faarten* färden, vägen

2126 *hwekar* vacklar; *Glossarium*: »hweka wara ostadig»; hänv. t. Jer. 2.36

2128 *ba* här = skattar

2135 *Perle Dyßar* högar av pärlor

2139 *wid* fast

Borra kardborre

2141 *struken* gniden

2149 f Hippomenes vann en kapplöpning med Atalanta genom att låta gyllne äpplen falla ner på banan, vilka Atalanta inte kunde låta bli att plocka upp

2151 f Danae, som satt inspärrad i ett torn, besöktes av Jupiter i form av ett guldregn

2154 *runt ut* öppet, ärligt

2157 *Lucretius* Titus Lucretius Carus (98–55 f. Kr.) skrev den filosofiska lärodikten *De rerum natura*

Marg. Vid. *Lucretium Lib. 6. & de eo Ovid. Lib. 1. Elegiar*, Lucretius behandlar i *De rerum natura* VI:906–1089 magneten och försöker förklara dess kraft. Sitt äktenskap nämner Lucretius inte!

2158 *wjdt* långt

2159 Marg. Vid: *Opusc: ejus de experimentis Magneticis*. Se hans (lilla) verk om experimenten med magneter

2161 *Werulamius* Sir Francis Bacon of Verulam (1561–1626), engelsk filosof, skrev i *Novum Organum* om vikten av att samla iakttagelser och bearbeta dem metodiskt

2165 *Flavius af Melphis* (=Joannes Coja d'Amalfi), medeltida italiensk lärd, som ansågs vara kompassens uppfinnare

Marg. *vel Johannes Coja [...] subtilitate*. Eller Johannes Coja d'Amalfi. Se Tevetius bok 1 kap. 2. Om magneten skrev tidigare Albertus Magnus; se därom Cardanus i bok 7 av *De subtilitate*

2167 *Heel-wjdt* vida

2169 *Epidocles* felläsning i Spegels förlaga för detta ställe, Zacharias Heinz' holländska parafra. Skall vara Empedokles, grek. filos. på 400-talet f. Kr., som antog två motsatta principer, vilka ledde till harmoni eller kaos

2170 *Theognis* grekisk diktare på 600-talet f. Kr.

2171–2180 Om asbest

2171–2180 utan motsvarighet

2172 *fögo föga*

2173 *Amiant* asbest

2178 Marg. *Vid. Porcacchi [...] tavola 2. p. 11.* Se Porcacchi om de antika begravningarna framställda i bilder 2 s. 11. Tommaso Porcacchi (ca 1530–83), italiensk lärdd, skrev bl.a. *Funerali antichi di diversi populi e nazioni*, utg. 1574 och rikt illustrerad

2180 *thes Witne bära* bära vittne därom

2181–2240 Om missbruk av jordens gåvor

2181–2240 med viss utgångspunkt i Arrebo 1331–1366

2184–2188 Arrebo 1335–1336 Du bær oc Guldet som den gærig søfnen bryder,
Thi for at være riig hand aldrig hviile nyder:

2195 Arrebo 1337 Oc at du viinen gir, der mangens hierne svæcker,

2203–2209 Arrebo 1343–1346 Dit Jern den Agermand til ploug oc hacke
bruuger,
Sin Ilde-brand oc huus dermed af Skofven hugger;
Med Jernet Land oc Stad for vold oc mact for-
svaris,

Oc mangel redlig mand fra Røfver haand forvaris:

2217 Arrebo 1351 Hvad kand der Jernet til, som sig maae bruge lade,

2218 Arrebo 1353 Det er et Creatuur, som icke Nej kand siige,

2235 Arrebo 1363 Vil anden vid oc sind i *Bacchi* Sump begrafve,

2181 *är så [...] högt begåfwad* fått så många gåvor

2182 *lofwad* prisad

2183 *anka på* klagar på, är missnöjda med

2184 *Siäle-swåra* för själen prövande

2188 *haa sig fram* komma fram

2192 *ingen snart* knappast någon

2193 *på [...] småda* förtalar

2194 *Oqwedins Wjsor* hänande visor, hänfullt tal

2199 *moste* skall

spotta häna

2202 *i [...] Wårde håller* värderar

Marg. *Plin. lib. 54. C. 14. vocat ferrum optimum pessimumque vitæ instrumentum* Plinius kallar i 54.14 järnet för livets både bästa och sämsta hjälpmedel. 54 dock tryckfel för 34

- 2204 *Thes utan* utan det
 2205 *ryddia* röja
 2206 *Jnfall* invasion
 2209 *Drafwelsmän* odugliga eller falska personer
 syta sköta
 2210 *ther* därest, om
 2211 *Skull* skuld till
 2212 *Enda* ändamål
 2213 *Förmörda* mördar
 meenlöst oskyldigt
 2214 *Härjan-Piltén* skökosonen, nidingen
 2218 *måål-löst* utan talförmåga
 2220 *står i Mansens Willja* mannen kan
 2223 *Manna-mellan* mellan människor
 2229 *rappa* röva
 2230 *Marg* mærg
 2233 *är [...]* *wigtigt* håller rätt vikt
 2238 *lösas* köpas

2241–2280 Om jordens medskapade kraft och olika jordarter

2241–2280 fritt efter Arrebo 1367–1386

2241 Arrebo 1367 Hvad vil jeg skrifve meer, om Jordens riiger æfne

2242–2254 utan motsvarighet

- 2255 Arrebo 1373 Den ædle *Lemnos* Jord som vi besegled kalde,
 2256 Arrebo 1379 Af Tyrken denne dag med hans Signet bevared
 2261 Arrebo 1378 Var med *Diana* Bild besegled at befinde,
 2263 Arrebo 1381 End du *Melinske* Jord, du est oc værd at priise,
 2267 Arrebo 1383 Du *Chio*, Aske-hviid, det ansiet ny forgylder:
 2271 Arrebo 1384 Du *Eretinske* muld, du dybe Saar kød-fylder,
 2274 Arrebo 1386 Dig *Dioscorides* i mange bøøger ærde.

- 2242 *alt reda* redan
 för een Tjma för en timme sen
 2243 *Ty* därför
 2252 *Förlåning* avgiftsfritt bruk av egendom
 2253 *Frelse* skattefrihet
 uhrminnes Häfd besittning sedan mycket lång tid
 2254 *inälstrad* medfödd

- 2255 *Lemnia* från ön Lemnos i Egeiska havet. Om lemnisk jord se Sten Lindroth:
Paracelsismen i Sverige s. 370
- 2258 *Jern-fast* hårt som järn, motståndskraftigt
Planke värn av plankor
- 2259 *Mullen* lemnisk lera
- 2261 *Dianæ Beeld* bilden av Diana
- 2263 *Melindæ Jord* missförstånd av fra. terre melienne, jord från ön Melos i
Egeiska havet
- 2264 *skafwa* skrapa, riva
- 2265 *Moo* sand el. hård jord
Miölgrant mjölfint
sella sålla
- 2267 *Chios* ö i Egeiska havet
- 2271 *Erethris* Eretria, stad på Euboa i Grekland
- 2274 *Dioscorides* (ca 50 e. Kr.), botaniker och farmakolog, skrev en stor farma-
kopé, som användes ännu på 1600-talet och senare
- 2276 *Försöket* försök det
tränger behöver det

2281–2326 Lantlivets lov

- 2281–2326 utan motsvarighet men med impulser från Du Bartas 871–903
- 2285–2286 Du Bartas 879–880 Noé, Moÿse, Abram, qui passerent es champs,
Laboueurs, ou bergers, la pluspart de leurs ans,
- 2289 Du Bartas 881 Tels ne furent jadis Philometor, Attale,
- 2293–2294 Du Bartas 882–884 Archelas, et Hieron, dont la dextre royal
Et pour glaive, et pour sceptre, a souvent soustenu
Or la courbe serpete, or le hoyau cornu.
- 2303 Du Bartas 885 Tel ne furent encor Cincinat, ny Fabrice,
- 2305–2508 Du Bartas 886–892 Manie, ny Serran, qui, guerroyans le vice,
D'un coudre courronné, d'une emperiere main,
Et d'un soc triomphal, rayoient le champ romain.
Scipion, ennuyé des feintes bonnetades,
Des eclipses de cour, des fascheuses aubades
D'un peuple poursuivant, et ce grand empereur
Qui d'afranchi vint roy, et de roy laboureur,
- 2315–2318 Du Bartas 897–900 O trois et quatre fois bien heureux qui s'elogne
Des troubles citadins, qui prudent, ne se soigne
Des emprises des rois, ains, servant à Ceres,
Remue de ses bœufs les paternels guerets.
- 2321 Du Bartas 903 Des bornes de son champ son desir est borné.

Om förebilder för lantlivets lov och genrens utbredning på Spegels tid se Olsson 1963 s. 149–156

- 2282 Marg. Vid, *Opitzij Encomium vitæ Rusticæ, Ægidium van der Myhle*. Opitz har besjungit lantlivet i »Zlatna oder Ruhe des Gemüthes» och »Lob des Feldlebens»
Virgil. lib. 6. Æneid. Hänvisningen torde vara felaktig. Sjätte sången i *Eneiden* handlar om Eneas' besök i underjorden. Om lantlivets goda har Vergilius skrivit i andra sången i *Georgica*
 Vid. *Varron: [...] Plinium lib. 18. cap. 3*. Se Varro, Aristoteles, Cicero, Columella, Juvenalis bok 2 satir 6. Statius' *Silvae* bok 1 kap. 3. Hänvisningarna gäller olika författare som berört temat
- 2289 *Cyrus* (Kyros I) persisk kung, d. 529 f. Kr.
Attalus namn på kungar i Pergamon
Philometus felaktigt för Philometor, av Plinius omtalad som exempel på god regent
schrifwas i böcker säges
- 2293 *Hiron* Hieron I och II var grekiska furstar i Syrakusa på 400-talet resp. 200-talet f. Kr. *Archilas* Archelaos, macedonsk kung (413–399 f. Kr.)
- 2295 *Sådes-Renar* åkrar
- 2303 *Cincinnatus* romersk diktator på 400-talet f. Kr., som fick sin utnämning ute på åkern och som återvände till plogen, när han fullgjort sitt värv
- 2305 *Curius* Manius Curius Dentatus (200-talet f. Kr.), romersk fältherre, som ansetts äga alla gamla romardygder
Fabritius Gajus Fabricius Luscinus (200-talet f. Kr.) var också ett exempel på gammalromersk redlighet
Serranus familjenamn, av staden Sarranum
- 2306 *Scipio* Publius Cornelius Scipio Africanus (235–183 f. Kr.), romersk fältherre, som efter ämbetstiden drog sig tillbaka till sina gods i Campanien
Diocletianus romersk kejsare (243–316 e. Kr.), som lade ner sin makt och levde i avskildhet i Dalmatien
- 2318 *Buller* oro

2327–2358 Om himlen som en kristens sällhet

2327–2358 utan motsvarighet

2331 *widlöftigt* stort, väldigt

2334 *wiså* sanna

2337 *Adams Barn* människorna

Marg. *Hæc prolixius & elegantius in Plinio leges*. Om detta kan du läsa generösare och vackrare hos Plinius

2338 *Jordens Kiärleek* kärlek till jorden

- 2340 *möla* gräver ner
 2346 *StAAF-Karl* fattiglapp, tiggare, stackare
 2349 *Mätes Männen* värderingsmännen, lantmätarna
 2350 *Rjft* gränsmärke
 2357 Marg. *Job. 22. v. 24.*: »Så skal han gifua guld igen för stoft/ och för steen/
 gyllene becker»
 2358 *uptekker* visar

2359–2368 Avslutning

- 2359–2368 utan motsvarighet
 2361 *Opis* romersk årsväxtgudinna
Cybele frygisk gudinna, sinnebild för jordens fruktbarhet
Proserpina drottning i underjorden, årsväxtgudinna *Vesta* den husliga här-
 dens gudinna
 2365 *gräflar* gräver och letar

Fierde Dags Skapelse

Titeln hos Arrebo: Verdens første Uges fierde Dag. Kand kaldis Astrologia Mo-
 saica eller Alle Stierners oc Planeters Skabning.

Inledningsdikten utan likhet med Arrebos

- 1 *Krop-åås* takås
 7 *Hyens* Zacharias Heinz, en av Spegels förbilder
Bartas Guillaume de Salluste Du Bartas, vars skapelseepos *La première sep-
 maine* var Spegels förebild

1–44 Hymn till Skaparen inspirerad av fågelsången

- 1–44 delvis efter Arrebo 1–38
 1–5 Arrebo 1–2 DEn Lerke frydefuld i Luft-Sal hin høje,
 Opfluer spiire ræt, mod Verdens liusest Øje,
 12 Arrebo 8 Oc bed' at *Orpheus* paa harpen sig befliter,
 17 Arrebo 13 Thi, gjør jeg Ørne fluct, oc sveber i det høje,
 23–26 Arrebo 25–26 Men du Guds Aand som højt Propheten forðum tiide
 Paa Ild-liig-røde Vogn, i Luften førde viide,
 29–44 utan motsvarighet

- 2 *tunga Tunga* ordlek
 7 *Nachtigalens* näktergalens
 11 *fast* mycket
 12 *Orphêus* var berömd som den förste sångaren och poeten
 13 *Amphions* när Amfion spelade på sin lyra, sammanfogade sig stenarna i Thebes murar av sig själva
 15 *Apollo*s skaldekonstens guds
subtile fina
 16 *Euterpes* Euterpe var musikens musa
Hakkebräd hackbräde, enkelt stränginstrument
Speel instrument
 19 *koxa* titta
 21 *fåfängt Werk* fåfäng möda
 25 f I 2 Kon. 2 skildras, hur profeten Elia far upp till himmelen i en vagn av eld, dragen av hästar av eld. Av sin lärjunge Elisa kallas han i 2 Kon. 2:12: »Min fader Jsraels wagn och hans resenärer»
 29 *törr* törs
 30 *Paulus* berättar i 2 Kor. 12:2 f om en man som blivit upptagen till tredje himlen och hört utsägliga ord. Detta tolkades som gällande Paulus själv
 32 *stå [...] tillbaka* komma sist
 37 *boor i sådant Lius* etc syftar på 1 Tim. 6:16. Angivelsen i marginalen felaktig
 44 *tager [...] för Händer* tar itu med

45–60 Resumé av de första dagarnas verk och översikt över den nya dagens verk

45–60 fritt efter Arrebo 39–66

- 45–46 Arrebo 39–42 Forleden Maanens dag, *Amramides* kundgjorde,
 Hvor Verdens Skaber-mand, med sit almæctig Orde,
 Det hviide-blaa paulun ofvr bygge malmen strakte,
 Med Himle-firmament det Vand-mængd Land betakte
 47–48 Arrebo 43–46 Tiis traade frem i gaar oc grundelig berette,
 Hvorledis samme Gud sit Jorderiige sette
 Som til et gylden-gulf, i Verdens boolig øde,
 Oc det høj-prydelig med Maj oc blomster strøde.
 49 Arrebo 47 Nu med ny tiidender kom Othin frem den snare,

- 45 *i Måneske*en d.v.s. på måndagen, andra skapelsedagen
 47 *Fru Disa* germansk växtlighetsgudinna. Spegel förknippar namnet *Disa* med ordet *tisdag*
 49 *öde* möjl. grymme *Glossarium*: odr vel odur grym)

- Odin* den främste guden i nord. mytol.
 50 *Saturnus* fruktbarhetsgud i rom. mytol., kung i Latium, under vars tid fred och endräkt sades ha rått
 52 *förmeente* antagna. Som kristen tror Spegel inte att hedniska gudar har någon kraft
 53 *then wj af Odin kalla* d.v.s. onsdagen, fjärde skapelsedagen
 55 *seerla* särila, sent
Phosphorus morgonstjärnan
 56 *Phœbi Hestar* hästarna som drog solens vagn över himlavalvet
 57 *Guld-strjmd* med guldränder (solstrålarna)
ty därför
 58 *til [...] trängia* behöva
 60 *J Wägen* på vägen
bebåda berätta om

61–100 Om sol och måne som skapade av det första ljuset

61–82 om dagens och nattens nytta, fritt efter Arrebo 67–102, delvis efter Du Bartas 63–66

63–66 Arrebo 89–92 Men Maanen silde frem, med natte-hviilen kommer,
 Af Arbed løser os, oc som en Moder frommer
 For Sengen natlig nat et soort Cortiine drager,
 At hendis kiere Børn der inden hviile tager,

71–82 utan motsvarighet hos Arrebo

71 Du Bartas 63 Car Dieu, de la clarté le plus clair eslisant,
 73 Du Bartas 65 Ou bien la divisa

83–130 sol och måne, till största delen fritt men med några detaljer från Arrebo 75–102

97–100 Arrebo 83–84 Der Adams trælbar Sæd foruden arbeids hviile
 Ej altiid slæbe kund' oc styrken ofveriile;

- 63 *til Gagns* grundligt, ordentligt
 64 *Förlååt* förhänge
 66 *mödar* trötter; märk paradoxen: »sig i Hwjlan mödar»
 68 *Himla-Stakan* himlens ljusstake
 70 *seen* 1685 har tryckfelet *see*
syta sköta
 75 *Mörsaren* kastpjäs, t.ex. granatkastare

- Granade-Kulor* krutladdade projektiler, granater
 79 ff Enl. I Mos. 15 bad Herren Abraham att räkna himmelens stjärnor och lo-
 vade, att Abrahams avkomma skulle bli talrik som de
 80 *grant* noga
beskådde beskådade
 85 *Guld-Glöd-röda* treledad sammansättning efter Stiernhielms mönster
Silfwer-blanke silvervita
 92 *spenna* som man spände fast torrvedsstickor i väggen

101–130 Om solens och månens nytta

- 101 Arrebo 87 Da kommer Soolen froo, som Faderen huus-dulig,
 107–110 Arrebo 89–91 Men Maanen silde frem, med natte-hviilen kommer,
 Af Arbed løser os, oc som en Moder frommer
 For Sengen natlig nat et soort Cortiine drager,
 At hendis kiere Børn der inden hviile tager,
 115 Arrebo 99 Aar Soolen skaffe maae den Maane Maaned føre,
 116 Arrebo 101 Ja være tiid fra tiid vor Almanack hin trygge,

117–130 utan motsvarighet

- 101 *är*la tidiga
trifwen flitig
 103 *hans Nytt*a [...] *söka* arbeta för hans bästa
 106 *lyktat* slutat
 110 *Gardin* Spegel behandlar gardin som neutrum, vilket var vanligt
 117 *Voigt* [...] *Fuhrman* almanacksutgivare på Spegels tid. Radens mening är: nog-
 grannare tidsangivelse kan inte almanacksutgivarna ge
 122 *Sextil* sjättedel av zodiaken
 123 *Thales* från Miletos (ca 600 f. Kr.), berömd grekisk filosof och astronom
 124 *Tyyg* skräp, strunt
 125 *Debir* (arab. eg. dabir; jfr Aldebaran) stjärnan Oxens öga. Meddelat av profes-
 sor Gösta Vitestam
Nadir den punkt som är diametralt motsatt zenit
 Marg. *Jtem Poli, Axes, Paralleli, Coluri Epicycli, Æquator meridianus &c.*
 Vidare polerna, axlarna, parallellerna, kolurerna; storcirkelarna genom him-
 melspolerna, som skär ekliptikan antingen i dagjämningspunkterna eller i sol-
 stitierna, meridianens ekvator etc.
 126 *Almucantar*at i astronomien namn på varje med horisonten parallell cirkel
 127 *Pegaso* Pegasus, poesiens bevingade häst
 129 *Norder Kronan* enl. Spegel en stjärna, »Corona Septentrionalis, eller Gnos-
 sia». Trol. avses stjärnbilden Kronan, Corona borealis

Marg. *Corona Septentrionalis* »Norderkronan»

Gnossia dito

130 *renna* löpa

Ringen finna träffa rätt i den upphängda ringen under ringränning

131–164 Om stjärnornas skönhet

131–164 delvis efter Arrebo 103–168

- 131–136 Arrebo 109–111 Jeg veed vel uden Bog, den Stierne-kudsk hin høje,
Saa iilig far af Sted, at intet jordisk' øje
Hans hæste følge kand, hans karm ej haand kand gribe,
- 137–138 Arrebo 117 U-tallig Strande-gryn der *Thetis* sammen dryfter,
- 142 Arrebo 119 Seer jeg med under, oc paa HERRens Finger tænker!
- 143–146 Arrebo 120–121 Men det forstierned tag langt meere Sindet krænker,
Det runde-blaa paulun, med Liuse-krooner mange,
- 147–156 Arrebo 123–128 En Paa-fugl yndelig, mood Paafuglinden kierlig,
Omdrejer sig med Lyst, i al sin adfær herlig,
Sin rumpe spegle-fuld, med *Argi* Øje blanke,
Udbreder Cirkel-rund, veed præctelig at spanke;
Dermed hand magen sin til Kierlighed bevæger,
At de med samled haand, saa fliid paa Verden legger.

157–160 utan egentlig motsvarighet

161–164 Arrebo 137–138 At *Ceres* aarlig aars med største Lyst undfanger,
Med deilig Flor oc Fruct, ved *Jupiter* blir svanger.

133 *Carl Wagnen* Karlavagnen

134 *Hamburger Wagn* vagn utan fjädrar

144 *blå-bestiernte* blåa, stjärnprydd; ordet tidigare hos Lucidor i gravdikten över
Elisabetha Juliana Strijk rad 83: »thet blå-bestiernte Himmel taak» (Lucidor:
Samlade skrifter I s. 151))

145 *Carbuncler* gnistrande ädelstenar

147 *på Foglarna* skall läsas: påfoglarna

148 *Spegel-Stiernot* försedd med stjärnor som liknar speglar. Spegel syftar på på-
fågeln »ögon» på stjärtfjädrarna

Xeuxis berömd grekisk målare; se I: 705

149 *gillja* fria

151 *på een och annan Sjda* åt ena och andra hållet

154 *sööt-mildt-lokkandes* treledad sammansättning efter Stiernhielms mönster

156 *Älskogz Beläte* bild, mönster för kärlek

- Reglar* regler, sätt; pluralformen är egendomlig; ordet *regla* betraktades anars som femininum
- 158 *Silfwer-Skjr* tyg med invävda silvertrådar
Gylden-Stykke tyg med invävda guldtrådar
- 159 *Scarlat* scharlakanstyg
Bliant med guld genomvävt siden
Ägge-Hinna den mjuka hinnan innanför äggskalet
- 161–162 *Spegel* ser förhållandet mellan himmel och jord som ett förhållande mellan manligt (Jupiter = himlen) och kvinnligt (Ceres = jorden)

165–218 Himlakropparna skapade av det första ljuset och inte närda av jorden

165–218 efter Arrebo 139–180

165 Arrebo 139	Saa ere med faa ord de himmelske Rubiner,
167 Arrebo 141	At himle liuse malm, den Verdens Skaber gjorde,
171 Arrebo 146	Det første Lius, som hand sig lood saa vel befalde:

173–188 utan motsvarighet

189–196 Arrebo 157–161	Thi maae jeg u-fortænkt paa smiile-baandet drage,
Naar viise Folk i haand tør daare-pennen tage,
Oc dict' om Stiernen saa, at de paa Diurs manere,
For kosten tiene bloot, af Jordens fædme tære,
Oc af Vandkilden riig opslurke drik den klare:
197–198 Arrebo 162–163	Hvorfor naar samme fød' ej længer dem kand vare,
Skal Verden stickis an, af Stierne forbrændis,
202–203 Arrebo 165–166	Men seer jeg Himlen an, da de Himl-Øjne blanke,
Fiint ordentligen bluss' oc visse Veje vanke:
204–205 Arrebo 167–168	Naar Diur dog tvert imod, nu løbe, staa oc rende,
Oc efter egen Lyst, nu hiid, nu diid sig vende.
207–209 Arrebo 169–170	Saa vild' oc <i>Ceres</i> vist med al sin aarlig grøde,
Fortryd', een eenste Dag, den Diure-gaard at føde;
209–210 Arrebo 175–176	End sig', at Stierne-diurs u-tallig tusend munde
Ja størr' end Jorden hvert, en Time spiis kunde!
211–212 Arrebo 173–174	Thi Hiort oc Hinden rask kand sig ej længe nære,
Paa grønnend' enge-plats, ej størr' end de self ere,
215–218 Arrebo 177–180	Natuurlig ocsaa skeer, ved spiisen hvo som fødus,
Hand voxer af oc til, oc i faa Aar forødis:
Det Stierner gjør' ej som nu hafve holdet jefnet
Halfsiette tusend Aar: et mæctigt Diure-lefnet.

- 166 *Demants-Lampor* diamantlampor
 169 *Syllan* golvplankan
 174 *Incirclade* placerade i en ring
 179 *Så undersamt af Kraft* med så underbar kraft
 181 *söte* ljuva, vackra
 184 *Kung David* man menade att David skrivit flertalet psalmer i Psaltaren
 186 Marg. *Psalm 19*: »Och hon går vt såsom en brudgumme vt sinom kamer»
 189 *tepot* dumt
 191 *feet* tjock
 194 *Bråna* hetta
 frjda ljuva
 196 *kyla* svala
 200 *beswärjes* försäkras vara sann
 201 *Senecis* (lat.) gubbar. Även ordlek på namnet Seneca
 210 *ther til [...] swara* motsvara det
 218 *förmeeras* tilltar i storlek
 mindras avtar i storlek

219–310 Om stjärnornas form och natur

219–310 om stjärnornas form och natur efter Arrebo 181–248

- 219–224 Arrebo 181–186 Den lærde *Plinius* frit skulde briller kiøbe,
 Før hand saae food-løst Diur, ret kugle-fast at løbe,
 [...]
 Vel dømmer Øjet saa, flad-trinde dem at være,
 Men Klodde-runde dem *Philosophus* tør Lære.
- 233–236 Arrebo 195–198 Hvad skulde jeg nu act paa andre Gæcke gifve,
 Som Himlen bygger op af Kamp oc Steen hin stifve,
 Oc raabe Stierner ud for ilded Steen at være,
 Før gloende flint oc Jern den liuse Sool den skære.
- 239–242 Arrebo 201–204 Oc endog stoore folk, Geist-Vers-lige vel mange,
 Ibland de Stierne-blus, som ild oc Gnister gange,
 Oc skrifver u-beviist det kand ej andet være,
 End ildske Legemer, glants-varmen det kand lære:
- 243 Arrebo 205 Dog riimer det sig ey, at alt er ild som liuser,
 245–246 Arrebo 208 Kat-øjet blef opbrændt oc Løvens stood i Fare,
 247–248 Arrebo 207 Thi ellers blef til ild *Cicindel* oc den klare,
 255–258 Arrebo 212–214 At Sool oc Stierne-Sal, vel heeden stoor Aarsager,
 Dog aldrig ildig er self, legemlig at sige,
 Men kraft oc virckelig, i varmen uden liige.
- 261–264 Arrebo 215–218 Den ædle Drue-Saft i *Bacchi* gylden Skaale,

- Er selfver icke heed men siunis meer at svale:
 Dog er den hitsig tør i den som hannem dricker,
 Fortørrer, tærer oc som ild i Kroppen sticker:
 265–266 Arrebo 225–226 Thi var den Himmel varm den kølned maatte blifve,
 Var den af vor Natuur, med os sig saa at gifve.
 269–272 Arrebo 227–228 Da maatt' oc Soolen vist, os nærmer Vinter tiide,
 Forvarme, Vinter meer, end Sommer dag hin bliide.
 281–282 Arrebo 233 Dog med *Niliaco* vor *Musa* sødlig Stemmer,
 285–286 Arrebo 235–237 Saa siunger hun der om, at den Planete-skare,
 Paa Himle-firmament med Stierner ædel-klare,
 Forvarme hver en ting, som heede kand fortære,
 290 Arrebo 240 Dog heeden allermeest ved vederslag at giøre.
 291–296 Arrebo 241–244 Thi under væg oc muuer, langt større falder heede,
 End paa den jefn-slet mark, oc ofver drift det brede,
 Ja under bierge liid oc nedrig huule dale,
 Meer end paa Bierge-kam, ved Sommeren at tale.
 297–302 Arrebo 245–247 Thi hængde *Procus* ud, paa Constantini Muure,
 Poleerte huule Speg'l', oc Kaaber molder stoore,
 Der med i Fiende-Lejer, ildspruudend ild udsende,
 303–310 Arrebo 248 Dermed *Archimedes* en rysted floode brændte.
- 220 *J Blindan* i blindo
 223 *thet nekar* däremot talar
 228 *Skapnad* form
 233 *Metrodorus* det fanns flera under antiken med detta namn; ovisst vem som åsyftas
 234 *Grå-Håls-Kämpe Steenar* mycket gamla jättestenar; *Grå-Hål* = gråhår
 235 *Flijs* stenskarva
 238 *Hinnulus* ung mulåsna
 241 *glunka* antyder
 242 *funka* stråla, tindra
 245 *kåta* eldiga
- Marg. *Cardanus* Hieronymus Cardanus (1501–76), italiensk lärd, vars encyklopediska verk *De subtilitate* blev mycket läst
Teresius fel för Telesius (1508–88) italiensk filosof
Patricius Franciscus Patritius (Patrizzi), italiensk naturvetenskapsman, död 1591, vars platoniserande och hermetiska *Noua de universis philosophia* gavs ut 1593
Augustino kyrkofadern Augustinus
Basilio Basileios den store *Ambrosio* Ambrosius
Theodoreto kommentatorn Theodoretus av Kyros, död ca 453
Josepho Josephos den judiske historieskrivaren Flavius Josephus (37–ca 100 e. Kr.)

- Langt svager heeden er. Thi Straalen nederstiiger,
 Oc ej tilbage slaar: Men tverts i Marken viiger.
- 329–332 Arrebo 261–264 Thi skeer det Sommer bliid, jo højer Soolen stiiger,
 Jo retter Straalen slaar, jo meere heeden priiger:
 Men Vinter iisekaald, jo meere Soolen krøger,
 Jo skefver Striimen staaer, oc Frosten sig forøger.
- 333–335 Arrebo 265–268 Her, Norske Bagge, med modsigelse fremtræder,
 Hvorledis Soole-brand, hans Ager-mad opæder,
 Som snart i skinne-Aar, som hand heed Sommer
 kalder,
 Som udi Froste-Aar, Nat-frosten Ool-sok falder.
- 336–338 Arrebo 269–270 Jeg Noormand svarer dig; for megen Frost oc Heede,
 Af Synden springer ud, oc Guds retfærdig Vrede.
- 341–342 Arrebo 271 Dog som en hitsig Ild, i vaad *materi* brænder:
- 345–348 Arrebo 272–274 Saa oc hin fuctig damp, den hitsig Sool optænder.
 Hvorfor, jo tycker damp af Land oc Søen drifver,
 Jo heeder Sommer-sool, dit fuctig Land dig gifver.
- 311 *förströdde* utströdda
 313 *Tiäl* tjäll, enkla hus
 314 *Näse-Snibben* nästippen; Spegel har i 1705 övergett antropomorfoseringen
 och ändrat till: »sigh ganska litet wänder»
 316 *oljk* olika kraftigt
 317 *usla* eländiga, stackars
 318 *förty* därav
 321 *enda* rakt
 323 *Nordan* Norden
 324 *som man ej skutte Spielle* som om man inte sköt spjället i spisen (utan lät värmen försvinna genom skorstenen)
 326 *bemödar* besvärar
 328 *glißa* lysa fram
 330 *Stråle-Skott* pilar av värme
 331 *på* från
 333 *Runstaaf* en i trästav inskuren almanack, vanlig bland svensk allmoge på 1600-talet
 334 *Olofs-Meßan* 29 juli, gränsen mellan den gamla och den nya skörden («När Erik ger ax, ger Olof kaka»)
hwäser viner, tjuter
 335 *Dof-Heta* kvävande hetta
til förmoda att vänta
 346 *Brånefull* het
 347 *töknot* molnaktig, dimmig
 348 *förmånger* blandar

349–384 Avvisande av tanken att stjärnorna skulle styras av eget förnuft

349–384 efter Arrebo 277–300

- 350 Arrebo 280 Som lærde *Cicero* med andre fleere Skrifver.
 355–356 Arrebo 279 Oc en fornuftig Siæl, som dem saa viislig drifver,
 361–362 Arrebo 285–286 Som dymling i et hiul omdrejer just med fille,
 Med Nafved tumler om, oc gjør saa Bundens ville,
 365–368 Arrebo 288–289 Dog den fornuftig Siæl, som spillet mon regiere,
 Det er Fornuften self, al Viisdoms Gud oc HËrre;
 371–378 Arrebo 291–296 Som *Meleagridis* Klukhønne med sin varme,
 U-fæddred Ungerne forqvægner under Arme:
 Saa oc den liuse Sool, med sine Tienre mange,
 Slaaer ud sit røød-guul haar, oc krummer vinger lange
 Forvarmer kraftelig Natuuren kaald oc svager,
 At Folket, Græs oc Fæ til Kraft oc Styrke tager.
 379–381 Arrebo 297–298 Thi skrifver ej u-ræt *Philosophus* paa Tafle,
 Et Folk et andet Folk, med Solens hiælp kand afle.

349 *enda bort* alltigenom

Marg. *Cic: l: 2. de Natur. Deor:* Tanken att planeterna har förnuft finns där, men det är inte Cicero som hyser den; han håller sig i bakgrunden och lyssnar bara till en diskussion

- 350 *Tullio* Marcus Tullius Cicero (106–43 f. Kr.), romersk filosof
 352 *Romuls* Romulus', staden Roms grundares
Sone-Son ättling
 353 *gifwa bort [...] til een Spilning* ge till spillo
 354 *intrykker* påtvingar
 356 *proberas* prövas, bevisas
 357, 359 *Gång* bana
 364 *Himla-Circlarne* himmelssfärerna
 376 *bljdar* gör mild
 378 *klemmar* klemar, kelar
 379 *Stagirites* filosofen Aristoteles kallas ibland så efter sin födelsestad Stagira
 Marg: *i. e.* (lat. id est) det är
 380 *i Troomåål* i förtroende, att lita på
 381 *förmeera* göra flera
 382 *Wååt wäta*

385–446 Avvisande av Kopernikus

385–446 efter Arrebo 301–348

- 391–395 Arrebo 315–316 Oc skrifve u-fordult, slet efter egen ville,
 At Jorden svinger om, men Himmelen staaer stille.

- 403–406 Arrebo 317–320 Oc det her skulde gaae som naar mand Skif fra Lande
 Udlegger, gaar til segls, til Søøs at lade stande,
 Da, end dog Landet staaer, oc Skibet gaaer i Floode,
 Dog siunis Land at gaae, oc Skibet som det stode.
- 409–414 Arrebo 323–326 Men dersom det saa var at Stierne alle tiide,
 Staa lige viidt atskild' oc aldrig nærmer skridde,
 En ret-skudt piil i Luft vist foer sin kaas med alle,
 Oc skuld' ej snore-ret os ned ved siiden falde.
- 415–416 Arrebo 327–328 Thi Steenen kast i Luft, naar Skib vind-striidig segler,
 Ned-plumper akter ud; den prøfve dig ej fejler.
- 417–422 Arrebo 329–332 End skulde det oc skeep, Jern-kuglen Luften bryder,
 Som brummende Carthou of gloende hals udskiuder,
 I Øster stilled hen, før skuld' i stycket blifve,
 Oc kruudet uden Fruct sit ildig Luft-slag gifve:
- 423–426 Arrebo 335–336 De Sommer-Fugle smaa, som viidt om føde lede,
 Naar de fra huuse drog' ej hver fand egen rede.

427–446 självständigt

385 *smystrat* lett

386 *Copernicum* den polske naturvetenskapsmannen Copernicus (1473–1543) utarbetade det kopernikanska världssystemet, som innebar, att jorden och de övriga planeterna rörde sig kring solen

389 *Hufwud galen* yr i huvudet, förtryckt

390 *Herculs Klubba* halvguden Herkules brukar i grek. mytol. framställas med en väldig träklubba

til hans Styrsla för att styra honom

Marg. Vid. *Systema Copernic: lib: I. c. 7. & Gassend. in vita ejus.* Se Kopernicus' *Systema* bok 1 kap. 7 och Gassendi i biografien över honom

Jt. C. Calcagninum Se även C. Calcagninus. Celio Calcagninus gav vid mitten av 1500-talet ut en rad verk av Aristoteles. Han ses som föregångare till Kopernikus

392 *löper kring* snurrar

393 *i Willo* vilse

394 *Planeter* betyder irrande (stjärnor)

Hierne-Weet förstånd

396 *höfwer* behöver

397 *Ljmsång bära* bete sig som en narr

403 *Manna-mogne* vuxna, sådana som anstår en vuxen

405 *böör-fast* kvarhållen av stiltje

412 *Tyke* Tycho Brahe (1546–1601), dansk astronom. Raden syftar på Brahes försök att mäta stjärnparallaxen

413 *swalla* fara runt

- 418 *Cartawer* kartescher, skrotladdningar
 421 *drabba* träffa
 425 *wild* vilse
 427 *hwad* varför, vartill
 428 *sanskylligt* äkta, verkligt, säkert
 429 *Dauids Wjsa* Psaltaren
 430 *Alz-wälde* allmakt
 Marg. *Ps. 104. v. 5.*: »Tencker vppå hans vnderliga werck som han giordt hafuer»
 Vid. I. Chron. 17.30. se 1 Krön. 17:30: »All werlden fruchte för honom/ han hafuer befest jordena/ så at hon intet röres»
 432 *fatter* beskaffad
 434 *Kumla* stenhög
 435 *Job Elihu* klandrade Job för att han försökt förstå Guds allmakt
 Marg. *Job: 38. v. 46.* I Job 38 finns bara 37 verser. Kan vara Job 38:36: »Hoo haffuer sat wijsdomen vti thet fördolda? Hoo hafwer giffuit tankomen förstånd? Hoo är så wijs at han skyarna rekna kan?»
 439 *fullelig* helt, fullständigt
 441 *låda* klibba fast
 443 *rokkar* rubbar
 444 *Stierne-Skokkar* stjärnhopar

447–512 Om stjärnornas mängd och indelning

447–456 självständigt

457–512 efter Arrebo 349–390

- 459–464 Arrebo 349–350 Afdeelingen er skeed i stadig' eller faste;
 Oc de u-stadige som meer' end andre haste.
 465–466 Arrebo 355–356 De siu u-stadige baad' hiid oc diid spatsere,
 Nu nær, nu lenger fra, her søør, der nøør, vagere,
 475–480 Arrebo 369–375 Den stoore Jordens Kreds er deelt i visse Lænder
 Provincier oc Øer: Hvorfor mand snarlig kiender,
 Hvor mand i Verden er, hvad Folk der er' at finde:
 Det samme tarflig grib de gamle rand i Sinde,
 Thi skærpede de frit de Babylonske Hierner,
 Oc deelde viiselig de samme faste Stierner,
 Til visse *Constellats*, (vi Himle Tegn dem kalde)
 483 Du Bartas 190 Remarquerent au ciel quatre fois douze images
 489–492 Arrebo 383–384 I Verdens første tiid, af *Adams* egen Hierne,
 Maae skee af *Bileam*, som skref om Jacobs Stierne.
 493–496 Arrebo 385 Thi Job for mangan dag, af dennem vist' ad siige,

- 497–502 Arrebo 386–388 *Arcturus* bruuse-kop, Orion vaad, dislige,
Oc *Hyades* til med, i Tiurens brede Pande,
Der stüiger op oc ned med Himmel-slaaende Vande.
- 503–508 Arrebo 389–390 Oc i *Josia* tiid blef Afguds dyrkre straffed'
Oc de tolf Himmels-tegnis tilbed're flux afskaffed'.
- 450 *nyysla* snoka, speja
- 452 *hällia* dräpa, döda Spegel har trol. bildat ordet av isl. *heljar*
- 453 *Fiske-Fiälen* fiskfjällen
- 460 *wispat* ostadigt, flyktigt
- 461 *Rundelen* (betoning på andra stavelsen) kretsen, sfären
Marg. in *sphæra Octava* i åttonde sfären
- 466 *then dubble Himle-Polen* Nord- och Sydpolen
- 467 *Diure-Gård* djurparken; här zodiaken
Marg. *Zodiacus* zodiaken
- 469 *Krökedantz* krokdans, en sorts slängpolska
- 475 *skifter* indelar
- 476 *hwart* för vart och ett
Råmerkez Rifter råmärken, gränsmärken
- 478 *Babel* Babylon. Enl. 1 Mos. 11 ansåg Jahve, att folken, som börjat bygga
Babels torn, blivit alltför mäktiga, och spred ut dem över jorden och gjorde
att de inte förstod varandra
- 479 *artig* vacker, snygg
- 483 i *Talet* till ett antal av
- 484 *Åboar* inbyggare
blotta tomma
- 486 *Hipparchus* Hipparchos från Nicæa (ca 190–125 f. Kr.) var en av forntidens
främsta astronomer, som upprättade en stjärnkatalog
Marg. *Vid. Plin. Lib. 11. Cap. 26 & Lib. 2. C. 39.* Se Plinius bok II: 26 och bok
2: 39
- 490 *dannat* danad, skapad
- 491 *Bileam* undergörare i Gamla Testamentet (4 Mos. 24)
Marg. *Num. 24. v. 17.* Fjärde Mosebok 24:17: »Jag skal få see honom/ men
icke nu/ iag skal skoda honom/ men icke när. Een stierna skal vpgå utaf Jacob»
- 492 *utu sin Hierna spunnit* hittat på
- 493 i *sine Tjder* på sin tid
Marg. *Job. 19. v. 9.* bör vara 9:9: »han gör Karlawagnen (på himmelen) och
Orion/ Sjwstiernorna och the stiernor söder vt»
- 497 *Arcturum* Arkturus, stjärna i stjärnbilden Björnvaktaren
Pleyades Plejaderna, sjustjärnorna. I Job 38 frågar Gud om Job kände Sju-
stjärnorna, Orion och Björninnan (olika stjärnbilder)
- 499 *Oxen-Stiernans* stjärnan Aldebarans i Oxens stjärnbild. Aldebaran kallas
också Oxens öga
Säte plats

- 500 *Hyades* Hyaderna, sjustjärnorna i Oxen stjärnbild
 Marg. *Pleyades* Plejaderna
Vergiliæ Hyades succula Vergiliæ annat namn på Plejaderna (av virgo = spö)
 Stjärnhopen hyaderna i stjärnbilden Oxens panna. Ordet »hyades» kommer
 av grek. ὕω regna (=regnstjärnorna) men kopplades också ihop med ὕς, svin.
 Därför kallades de av romarna succulae, smågrisar
- 501 *Ho* Den som
 503 *skyndat* förmått
 504 *usla* stackars
 505 *jdka* begå
 506 *demödigt* ödmjukt, underdånigt
 510 *Urania* astronomiens musa
 511 *eenfalligst* på enklaste sätt
 512 *man* bara

513–628 Om zodiaken och dess stjärnbilder

513–628 efter Arrebo 391–452

- 513–516 Arrebo 391–395 Alt disse samme Tegn *Urania* den ranke,
 Saa Øjen-skinlig bær, udi sit sløør det blanke,
 Udi sit Bandeleer der tverts om Lifvit svinger,
Zodiacum jeg meen; den Guds almæctig Finger,
 Omringer Himlen med,
 517 Arrebo 398 Er grader i sit Sveb, try hundret trysindstiufve,
 525 Arrebo 403 Det første sløjer-Diur du seer med food at sparke
 527–528 Arrebo 404 Opstøøder Vand-mands broo, oc aabner Fiske parke,
 529 Arrebo 405 Med sine Kaaber-horn, hand Jordens laase bryder,
 531 Arrebo 407 Hans lange gylden-uld, mod Solen Straale-glandser,
 536 Arrebo 408 En bunted Lamme-dants hans Sæd i marken dantser.
 537–538 Arrebo 409–410 Den Sviirepandet Tiur, du seer med Øjne blanke,
 Paa himle-bandeleer, næst Vederen at vanke,
- 539–546 utan motsvarighet
- 547, 552 Arrebo 413 Strax stiiiger Tvilling op, den Honning-søde Maaned,
 557–558 Arrebo 414–415 Hvad ej af Tiuren er med Løf oc Blomster krooned,
 Bær nu sin Tvilling floor, at skof oc mark forgyldis,
 559–560 Arrebo 417 Saa kryber Krabben frem, med Saxe-tang den lange,
 561 Arrebo 418 Oc lærer *Titan* høj, en Krabbe-gang at gange:
 565 Arrebo 421 Imellem Krabbe-sax frem springer gylden Løve,
 567–568 Du Bartas 228–229 Qui du souffle pesteux de ses chaudes halaines
 Seche l'herbe des prez et le froment des plaines.

569–574 utan motsvarighet

576 Arrebo 425 Fremtræder Jomfru bold, vel klæd i gylden-stycke,

577–582 utan motsvarighet

583 Arrebo 429 Negst Spegel-klar Jomfru-svants nu Væcten oc maae prale,

584–590 utan motsvarighet

591–592 Arrebo 433 Forredlig Scorpion med din forgiftig hale,

593–596 fritt utfört

597 Arrebo 437 Dig Skytten erfteriil, med Bu' oc Piil hin hvasse,

599 Arrebo 439 Hand får med Storm af sted, hans froste-piile smerte,

600–604 utan motsvarighet

605–606 utan motsvarighet

607–610 Arrebo 441–442 Nu springer Bucken op, med Soolen paa sin' Hoorne,
Oc drifver Juul i Gaard med Klocke-gang i taarne,

611–612 utan motsvarighet

613 Arrebo 444 Paa iised broo oc bek, ham Vand-mand efterjager,

617–618 Arrebo 447 Hves hand ved dagen tøer, med Nattefrost betaler,

619–622 utan motsvarighet

623 Arrebo 449 Ham følger strax paa food den vaade Fisk oc kolde,

627 Arrebo 451 *Urani*-bandeleer er dermed udstaffered,

515 *slingat* flätat

517 *Tryhundrad* trehundra

Marg. *Vid. Marsil: Ficinum [...] & alios*. Se Marsilio Ficino Om livet jämfört med det himmelska kap. 17 ff. Marsilio Ficino italiensk renässansfilosof (1433–99) Manilius bok 1 Julius Firmicus och andra. Manilius, en romersk astrolog på Tiberius' tid, skrev om himlens tecken på vers. Julius Firmicus Maternus var en astrolog på 300-talet e. Kr., som byggde på Manilius

519 *Måål* sak

523 *margfallig* mångfaldiga

524 *ther wid* lika högt

- 525 *Wädren* stjärnbilden Väduren
wädrar ordlek på Wädren; Vädurens tecken infaller om våren
- 528 *Fiske-Parkar* dammar eller sumpar för fiskodling
- 529 *sin Hoorn* sina horn
- 530 *At* så att
upsluta öppnar (ty. aufschliessen)
framtee visar
- 534 *qwäda* sjunger
- 535 *skeka* spärra ut benen (för att ta emot gumsen)
- 537 *Tiur* Taurus; Oxens stjärnbild
- 538 *nämst* närmast
- 541 *Drafwel* tomt prat, trams
- 543 *Europam* i klass. mytol. rövade Zeus (Jupiter) i tjurgestalt bort kungadottern Europa
Frilla älskarinna. S. tycks här ha imiterat ett par rader hos Ronsard: »Toreau, qui dessus ta crope/ Enlevas la belle Europe»
- 546 *Stjerne-Titul* stjärnetitel, namn på stjärna (stjärnbild)
- 548 *Förty* därför att
- 551 *Marg, Bellon, Gallic*: Bellon på franska
- 552 *Majæ* månaden majs
Honungz-Swet nektar
- 553 *Mos-grå-rutne* treledad sammansättning efter Stiernhielms mönster
- 554 *rikta* göra rika
Kubbar kupor
- 556 *Hybla Foglar* bina; Hybla, stad på Sicilien
- 557 *hjent* hunnit
- 562 *Thet är* det vill säga
höflig hovetiketten krävde, att den som avlägsnade sig från någon högt uppsatt person gjorde det baklänges
- 566 *Gnjster- rödt* gnistrande rött
alt visst
- 567 *Ty* Därför
Marg. Vid. Tertullian. l. I. advers. Marcion. Se Tertullianus: Mot Marcion bok 1
Germanic: in Leone [...] Observat. På tyska: i Lejonet. Se Salmasius' *De annis climacteribus* och Taubmanns oration över Tiden. *Salmasius* Claude Saumaise, fransk lärd (1588–1653). *De annis climacteribus* Om de kritiska perioder som inträffar vart sjunde år i livet. *Taubmann* den tyske latinskalden Friedrich Taubmann (1565–1613). Rigaltius i hans observationer. *Rigaltius* Nicolas Rigault, fransk lärd, som bl.a. gav ut Juvenalis' *Satirer* 1616
- 570 *Skapnad* form, gestalt
- 572 *Digre* store, kraftige

- Hercol* Hercules, vars första storverk var dödandet av det nemeiska lejonet
- 574 *ödelade* dödade
- 577 *Axe-Krona* krona av sädesax
- 578 *Lillie-Bonad* liljeklädnad
- 579 *Junos* överguden Jupiters (= luftens) maka
Junos Gålf marken
Guld-bebundne ombundna med guldband
- 581 *Kerfwer* kärvar
- 585 *Mååt* måtta
Hoof måtta
- 586 *förlänt* givit
- 587 *lutar* lider, går
- 591 *teer sig fram* visar sig
- 592 *Eter-giftig* ettergiftig
- 596 *Floræ* blomstergudinnans
- 599 *stoor Köld* solen går i Skyttens tecken i november–december
- 601 *Skektor* pilar; syftar på istapparna
spetze spetsiga
- 604 *Smeekling* bortklemad person
Lapmud päls av renskinn, sådan som samerna använde
- 608 under julen står solen i Stenbockens tecken
Bång ringande, dån
- 609 *Ty Därför*
- 611 *Fru Opis* romersk årsväxtgudinna
- 612 *krenker* skadar
- 613 *släpas med* släpar på
- 615 *härddas* hårdnar
oförtöfwat genast
- 616 *heetzig Lefra haar* är hetlevrad, hetsig
- 617 *töyar* töar
tenar tinar
- 618 *alt* ända
- 619 *Ægipan* grekisk gud, bror till Zeus
Jovis Jupiters, Zeus'
- 622 *Geetter* geter, trakisk folkstam, som ofta förväxlades med goterna
- 623 *qwicka* snabba, livliga
Rum plats
- 624 *Phœbus* solguden
- 625 *wekka* göra hål, vakar, i isen
- 626 *Winter-Noot* vinterfiske med not
gekka narra
- 628 *bestukken* besatt, prydd

629–658 Om andra stjärnbilder

629–658 efter Arrebo 453–466 men med stora skillnader

629, 633 Arrebo 453 For Noorden denne Kreds er et oc tiufve tegen,

630–632 utan motsvarighet

634 utan motsvarighet

635 Arrebo 454

636–642 Du Bartas 264–270

Biörn, Drage, gylden Kron', oc andre høj-gelegen,
 Qui le doré Serpent parmy les astres mene,
 Pegase, le Daufin, L'Aigle, le Cigne blanc,
 Andromede, qui void assez pres de son flanc
 Cassiope sa mere, et son pere Cephee,
 Et les membres astrez de son beau fils Persee,
 Le Triangle luisant, le front medusien,
 Et l'estoillé charton du char tyndarien.

643 Arrebo 456

644 Arrebo 458

647 Arrebo 461

651–652 Arrebo 460

655–656 Arrebo 461–462

Som oc, for Synden hen, vel femten i en Skare,
 Orion hval oc hund med fleere Lius' oc klare.
 Paafugl, *Chamæleon*, Kors, Duen, Indianen,
 Af den, *Americam* som søgte, vel befunden.
 Paafugl, *Chamæleon*, Kors, Duen, Indianen,
Phœnix, *Nuberculæ*, *Toucanen*, Fluen, Tranen.

630 *hwar* alla

Marg. Vid. *Remy Bebeau [...] cœlestib.* Se Rémi Belleau (fransk renässanspoet; ca 1527–77), som till franska översatte Aratos och Hyginus om himlatecknen Aratos grek. hellenistisk poet som skrev *Fainomena*, en handbok i astronomi på vers

Hyginus rom. poet, som antogs ha skrivit *Poetica astronomica*, som bygger på Aratos' verk

631 *rekna* räkna upp

632 *Diekne* skolpojke

634 *Flård!* lappri! strunt!

*stygg*a fula

636 *Pegasus* bevingad häst i grek. mytol. men också stjärnbild

637 *leda* stygg

Ormen stjärnbilden Serpens

638 I grek. mytol. befriade Perseus den fångslade Andromeda från ett havsvidunder, varefter båda blev stjärnbilder

639 *Guld-Kronan* stjärnbilden Norra Kronan

Pjlen stjärnbild i Vintergatan

- Delphinen* stjärnbild
- 640 I grek. mytol. var Kassiopeia dotter till Kefeus
tillijta lita på
- 641 *Bootes* stjärnbilden Björnvaktaren
häsliga hemska, skräckinjagande
Medusa var ett kvinnligt monster, som förstenade sina offer med blotta blicken
- 642 *Tyndars* kung Tyndareos i Sparta var far till Kastor och Pollux, efter vilka Tvillingarnas stjärnbild fått sitt namn
Tyndars egen Kutske Kuskens stjärnbild i Vintergatan
kiusa locka
- 645 *Erydano* en stjärnbild som fått namn efter den lilla floden Eridanos som flöt genom Aten
Hydra stjärnbilden Vattenormen som fått namn efter ett odjur som bodde i de lerneiska träskan i Argos, inte vid Eridanos
- 646 *Centaurus* Kentaurens stjärnbild
Skippe stjärnbilden Skeppet Argo
Fisk stjärnbilden Fiskarna
Kruka stjärnbilden Bägaren (Krater)
Marg. *Francisc Drake* Sir Francis Drake, berömd engelsk sjöfarare
Cambden. Eliz. Anno. 1580. p. 323. William Cambden (1551–1623) gav 1615 ut en bok om drottning Elizabeth och hennes tid
- 647 *Söder-Kronan* stjärnbilden Södra Kronan
- 650 *Americ* upptäcktsresanden Amerigo Vespucci (1451–1512), som länge ansetts som Sydamerikas upptäckare
- 654 *hjna* de övriga
- 655 *Kors* stjärnbilden Södra Korset
Marg. *Crusera* möjl. det portugisiska namnet på Södra Korset
- 656 *Phoenix* stjärnbilden Fenix
Camæleon Kameleonten
Nubecula (lat.) litet moln
Toucana stjärnbilden Tucana (Tukanen)

659–728 Om stjärnornas egenskaper och avstånd

659–720 efter Arrebo 467–498 men starkt utvidgat

- 665 Arrebo 467–468 End underskeedis oc, paa sin Colør oc farfve
Den stoore Stierne-skov
- 667–674 Arrebo 469–472 Thi som i *Martis* Hof, Feldtherrens farfve drager,
Hver som hans Fane svær oc Krigs-besolding tager:
Saa bær paa Himle-kreds hvert blanke tindrind' øje,

- Sin Sær Planete-lyd, oc farfven hans den høje.
 675–676 Arrebo 473 *Saturnus* iisend-graa, iisfarfved' hafver siine.
 677–678 Arrebo 474 Den *Jovialske* Hær maae idel klar fremtriine.
 681–684 Arrebo 476 En rask *Mercurial* i Aske-farfve tuurer.
 685 Arrebo 477 Naar *Mars* i rusted Jern, half ilde-røød turnerer,
 687 Arrebo 478 Da Soolens Fane bliid, i rød-guul rok hofverer.
 689–692 Arrebo 479–480 Men Maanen hvide-bleg, Soldater saa tracterer,
 At de med gusten Kind ofvr Markene spadserer.
 693–694 Arrebo 481 En skinlig stor forskel ders Storlighed medfører,
 699–700 Arrebo 483–484 Thi andre gette til, den mindste Stiern' hin skære,
 Skuld' hundred gange størr' end Jordens Eble være.
 703–706 Arrebo 486–488 Oc største *Sirio*, ej støøre maal forærer.
 Oc kommer end saa viidt, før hand vil ende gjøre,
 At Jorden tre gang' er, end mindste Stierne, støøre.
 711–714 Arrebo 492–495 U-stadig Maanen kold, den nærmeste Planete,
 Ved sexten tuusend Miil skal ofver Jorden gange,
 Men op til Ledingen, vel Danske Miile lange,
 Et hundred tuusind er' oc atten tuusend Miile,
- 701–820 om planeterna i synnerhet, efter Arrebo 499–568 men med stora avvikelser
- 702 Arrebo 499 Her lader jeg bestaae den ottend' Himmel præctig,
- 659 Marg. *Job. Lud. Gotfried Histor. antipod.* p. 2. Johann Ludwig Gotfrieds Antipodernas historia s. 2
- 661 *kräkie* kryper
Wadar mullvadar; mullvadarna är blinda
- 664 *tweggaledz* på två sätt
- 665 *Färgan* färgen
- 669 Marg. *Vid. Geminium de apparentiis Cœlestibus* Se Geminus Om de himmelska fenomenen. Geminus stoisk filosof och astronom på Ciceros tid
- 670 *fela* ta fel
- 675 *ålder-pudrad* grå av ålder
- 677 *Jovis* Jupiters
- 678 *mana* utmana
- 679 *Veneri* dat. av Venus
- 680 *i Faveur* som ynnestbevis. Här syftas på seden vid tornerspel att riddaren bar en viss dams färger
drager bär
- 683 *Liveriet* livréet
- 684 *föllie-Swenner* efterföljande uppvaktning, svit
- 685 *spender* klädd (som i en rustning)
- 690 *Sörjefolk* sörjande

- Herra-Ljk-Färd* en stormans likfärd
 691 *rätt så* likadant
jempte bredvid
 694 *j ty* däri att
 695 *noogsamt* tydligt
 698 *förwißat* försäkrad
 699 *fast* nästan
 700 *til [...] hundra Resor swara* vara hundra gånger större än
 703 *ther til binner* är så stor
 706 *Wexten* storleken
 707 *syfte* riktar blicken
 709 *gäta* gissa (da. gætte); *Spiegel* anger i *Glossarium* »föda/ föra i beet, skiöta, styra», men det passar inte här
 Marg. *Vid. Junctini [...] Sacro Bosco*. Se Junctinus' och Clavius' kommentar till J. de Sacro Boscos *De sphaera mundi*. Junctinus Francesco Giuntini, italiensk astrolog och astronom. Clavius Christopher Clavius (1537–1612) jesuit och matematiker. *J. de Sacro Bosco* Johannes Holywood, medeltida engelsk lärd
 710 *gitter* förmår
Fampn mått att mäta längd med
 712 *Creter* kretensare. Dessa ansågs vara lögnaktiga
 713 *Sphera* sfären
 715 *Jacobs Staaf* gradstock, astronomiskt instrument, med vilket man mätte vinkelavstånd
 716 *slijk een* en sådan
Brabantz-Alen måttstock varmed man i Flandern mätte tyg
 718 *spenna* omspänna
 719 *Circul* passare
 721 *Hyacinthe-Taket* taket av den orangefärgade ädelstenen hyacint, en zirkon
 722 *Guld-hwelfde* med guldvalv
Himla-maket himlagemaket
 723 *Begyptat* gipsat, överstruket med gips, som taken i tidens slott
 724 *Phæbi wäna Syster* mångudinnan Diana
 725 *rara* sällsynta
 726 *Demants* diamant-
 727 *Jaspis* ädelsten i olika färger
Gyllendukz av tyg med invävd guldtråd

729–820 Om himlasfärerna

- 729 Arrebo 505 Nu under hvælning slig, de andre buer alle,
 731–740 utan motsvarighet

- 741–742 Arrebo 519–520 Men vandre-stierner siu, paa viidt adskilde veje,
I Øjet tindrer ej, de nærmer Jorden dreje.
- 743–746 utan motsvarighet
- 747–752 Arrebo 515–518 Dog de som højest' er', oc ofvermaade tycke,
Paa ottende Pallats, med skinnet sammen-trycke,
Oc derfor siunis os, som de sig stedse rørde,
Et krylled tindre–Lius, paa runden altid førde.
- 755, 758–759 Arrebo 521 De krumme buer nj med lencker Gud ej sanker,
761 Arrebo 522 Men een den anden self omringer oc omvanker.
763–768 Arrebo 526–528 Som ægge-blommen guul, den hviid-blaa ring
omspender,
Den hviid-blaa hinden tynd; oc hinden Skallen atter
Saa her, det stoore Sveb, det mindre ret befatter.
- 769–776 Arrebo 529–534 Et Segrverks Lod oc Vect, opvunden i det høje,
Før hiulet først paa gang (det seer dit sigtig øje,)
Det samme drifver strax det andet oc det tredde,
Det U-roo hvjler ej, med Væct oc Stang i midde,
Til tiimen runden er, oc hammer pinden falder,
Med hvippen op oc ned, oc slag i Klocken skialder,
- 779–782 Arrebo 537–539 Saa rørde Gud i dag Sool-buen end den største,
Fra Østen Vesten om, til Krinkel-gang den første,
I fiir' oc tiufve stund, den gandske Jord omdrager,
- 783–794 med svag anknytning till Arrebo 543–552
- 795 Arrebo 557 Til du saa hiid oc diid til Styred faaer laveret
- 796–812 lös anknytning till Arrebo 558–564
- 816 Arrebo 568 Sit fulde lob, først i siu tusind' Aar kand nyde.
- 729 *medlertid* under tiden
732 *trillar* rullar, går runt
733 Marg. *Vid. Censorin: de die Natal. Cap. 13* Se Censorinus' Om födelsedagen
kap. 13. Censorinus se komm. t. II:1044
734 *annars* en annans
739 *the Stånd-faste Stiernor* fixstjärnorna
740 *splittra* slita loss
743 f *twjka* / *At ikke* betvivla, att
746 *fast om fastän*
749 *förty* ty
750 *rokka* ruckar, flyttar
Marg. *Vid. Varronis Marcipor: se Varros Marcipor. Marcus Terentius Varro*

(116–27 f. Kr.) skrev om mångahanda, men vad som åsyftas med Marcipor är oklart. Det kan avse Marci puer (=Marcus' slav), för vilket lexikonet hänv. t. Plinius d.ä.

- 752 *flechtande* fladdrande
sputa sprutar
- 754 *fägre* skönare
- 755 *Winnar* husvindar
- 757 *bebundne* sammanfogade
- 760 *så här*= lika väl
- 762 *sig [...]* *slengia* rör sig hit och dit
- 763 *Bloman* äggulan
- 768 *artigt* sinnrikt
- 772 *Wigten* lodet
- 775 *Uhr-Rodret* pendeln
Wippen kuggen
- 776 *Wjspinna* visaren
kleppa knäppa
- 780 *fast* mycket
befogar sammanfogar
- 783 *Umgång* krets
- 786 *thet ware i sit Würde* vad det nu kan vara värt
- 787 *efter Sagn* efter vad jag hört sägas
 Marg. Vid. Aristot: lib. 2. de Cælo Cap. 4. & 10, Se Aristoteles' Om himlen bok 2 kap. 4 och 10
- 792 *Fölljes-Lag* sällskap
- 793 *winka* glider, tippas över
- 794 *swinka* viker av
- 795 *Lavera* lovera, segla som ett fartyg gjorde i motvind
- 797 *Loof* vändning
läggia öfwer vrida, vända
- 799 *sig [...]* *skicka* föra sig
- 800 *winna rymd* komma ut på öppet vatten
up i Winden stikka gå högre upp mot vinden
- 801 *Norr [...]* *Söder* norrut [...] söderut
- 803 *på ymsa Sjdor* åt båda håll
- 808 *honom* åt honom
- 814 *Upsätter* bygger
- 815 *Stierne-Circulen* stjärnvalvet
fyllest helt
- 817 *fuller* visserligen
Springe-Stiernor planeter
- 819 *bör mig* bör jag
Resa gång

821–914 De olika planeternas beskrivning

821–914 fritt efter Arrebo 569–624, med några detaljer från Du Bartas

- 821 Du Bartas 347 Mary de Mnemosyne, ingenieux Saturne,
 821, 825 Arrebo 569–570 Du gamle raadrig Mand, du gylden-alders Fader,
 Dybsindig af Forstand, *Saturne*, liig en Staader,
 823 Arrebo 571 Forrynkdt i Panden din, tør, kaalder, fuld af Snue,
 827–828 Arrebo 573–574 Din Vogn er idel Bly, din' Hæste gandske lade,
 I tredev' Aar fra Huus, ring-kiører du i gade.
 829–831 Arrebo 575–576 O klare *Jupiter*, en Søn, u-liig sin Fader,
 Du deilig est oc mild; naar du for riiget raader,
 836–837 Du Bartas 357 Ton chariot d' estain, cerné de clous ardans,
 838 Arrebo 580 Din' Hæste, Tegen tolf, dig tverts, i tolf Aae fører
 839 Arrebo 581 *Mars*, ædel af Gemyt, dog ret en Klammer-snøger
 843 Du Bartas 361 Repique nuict et jour ses destriers furieux
 844 Arrebo 582 Som intet andet gjør, end Blods udgydning søger:
 845 Arrebo 584 Oc baade Hæst oc Mand, i dynd til halsen jage:
 849–851 Arrebo 585–586 Da far hand iilig frem: Men ham Jern hiulet sinker,
 Hans fluuend-kaade rend, saa viit i farten minker,
 851–854 Arrebo 587, 591–592 At før hand kommer hiem, oc sin ring-agen ender,
 [...]
 Oc *Ceres* Laden sin tre gange tømt oc stoppet,
 Med det guul-axed straa, med Engens Ære proppet.
 855–856 Arrebo 588–590 Haer *Dionysius* tre gange med sin' Hænder,
 Afplucket Viingaard sin, oc traadt med sine fødder,
 Den liiflig Druuen-Saft, baad' hviide-blank oc røøder,
 857 Du Bartas 369 Phœbus aux cheveux d'or, Apollon donne-honneurs,
 857 Arrebo 593 Hvad skal jeg sig' om dig Guldhaarig Sool du milde?
 865–868 Arrebo 597–600 Med egen gylden-karm, tre hundred sexti dage,
 Oc der til dage fem, din Aars vej du maat age.
 Men ellers tvungen viis, af Øster oc i Vester,
 Hver dejlig Morgenstund med Lius oc varme gæster.
 869 Arrebo 601 Lyst-moder, *Venus* blank, du kaaber klare Frue,
 875 Arrebo 603 Med kraftig fructbarhed, du Jorden herlig krooner,
 876–886 med lös anknytning till Arrebo 605–608
 887–890 Arrebo 609–612 Dag-poorten slaaer du op, *Aurora* fra dig vanker,
 Du den mood Aften-rusk for *Hespero* til-planker.
 Dit blanke Duue-Slag med Locke-Duuer hviide,
 Forfluer icke langt fra Phœbi gyldne siide.
 891 Du Bartas 383–384 Ainsi, ou peu s'en faut, Herme guide-navire,

- 891 Arrebo 613 Mercure eschelle-ciel, invent'-art, ayme-lyre,
Diid hen *Cyllenius* sig holder den graa-hviide,
- 895 Arrebo 615 *Mercurium* jeg meen, den viise Konst-paafinder,
- 897-899 Arrebo 616-617 Den lystig Cither-slaaer, den dristig Segl-opvinder,
Det hastig Sende-bud, den Kiøbmand vel forslagen,
- 905 Arrebo 621 *Diana* kulde-skær i næste Sal du vanker,
- 911 Arrebo 622 Du tretten gang' om Aar ofvr bandeleret spanker.
- 821 *Mnemosynes* Mnemosyne var minnets gudinna och gift med Saturnus
kaller 1685 har tryckfelet kallar
Kale skallig man, gubbe
- 825 *råde-rjk* rådig, påhittig
- 827 *tågligt* långsamt, trögt
Bly-Wagn Saturnus föreställdes åka i en blyvagn
- 828 *Trettj Åhr* Saturnus' omloppstid är 29, 457 år; jfr II: 336
i sit Herberg råkar kommer till sitt nattlogi
- 830 *slecht* brås
- 831 *Faar sin* Jupiter var son till Saturnus
mädan emedan, eftersom
wään vacker
- 834 *steller sig beqwämer* visar sig mild och foglig
- 836 *Tin-Wagn* Jupiter ansågs färdas i en vagn av tenn
- 837 *lutter* ren
- 838 *Tolf Åhrs Tjd* Jupiters omloppstid är 11,582 år; jfr II: 376
gäster besöker
- 840 *Trätetryg* trätgirig, stridslysten
Wälle välde, regemente
- 841 *kort för Hufwutet* lättretad
- 842 *Soolegran* dammkorn
mörnat mornad, vaken
- 843 *Pamp* värja
- 846 *i Fältet blåsa* blåser till strid
- 848 *söndertargat* sönderslittit
- 849 *ther i* i vilken
- 850 *fångtar* strävar efter
- 851 *foort* i väg
- 852 *Fru Ceres* romersk växtlighetsgudinna
trenne Resor tre gånger; Mars' omloppstid är inte så lång, bara 669 dygn
- 853 *try* tre
- 855 *Her Bacchus* vinguden
höstat skördat
- 858 *Kung Titan* namn på solguden
- 859 *läner* lånar

- Marg, *Vid Festum de Rhodiis Ovid: Lib. 1.Fastor*. Se Festus av Rhodos Ovidius' bok 1. *Fasti* Festus av Rhodos obekant. Ovidius skriver mycket om planetgudarna i *Fasti*
- 860 *eena* enda
- 862 *öker Herrestååt* ökar herrarnas (regenternas) prakt (genom den konst han inspirerar till)
- 863 syftar på Phoebus som skaldekonstens gud
- 865 *drager* far
- 869 *Lust-liuflig* glada och ljuvliga
them dem som
- 870 Marg, *Vid. Philocorum in Attide* De s.k. atthiologerna skrev i tidig hellenistisk tid om Afrikas historia Philochorus' *Atthis* kom ut omkr. 260 f. Kr. Vad Spegel syftar på är svårt att veta
- 872 *mislynas* bli på dåligt humör
förtryta förarga sig över
- 874 *flanot* dåraktig, lättsinnig
Elskogz-Gaper en gaphals som ropar om kärlek
- 875 *fröyar* befruktar
- 876 *dy* därför
- 878 *Omskönt* fastän
- 880 *han* kroppen
oförmögen impotent
- 881 *flåkot* enfaldigt, dumt
Löye skratt
- 887 *sluter[...] up* öppnar
- 888 *i Skogen körer* går ner
- 889 *lokke-Dufwor* duvorna var Venus' fåglar, som drog hennes vagn
- 891 *Cyllenius* binamn på Mercurius, gudarnas budbärare, vars födelseort angavs till Cyllene i Arkadien
- 892 *beskärmes* beskyddas
- 893 *Fiäder-Fötter* Hermes/ Mercurius hade vingar på hälarne
- 895 *Holl* hålor; *i alla Holl* överallt
- 897 f *Snart [...] Snart än [...] än*
- 897 *bjrfidlar* spelar (dåligt)
Gjga ung. fiol
- 898 *Mertzen* märsen i toppen av masten, där vanten fästes
- 899 *kram* kramgods, mindre varor
- 901 *illfundig* illistig
Bowe bov, skålm
- 902 *Streek* knep
til Hofwa vid hovet
- 903 *efter* eftersom
- 904 *Åhr och Dag* mer än ett år; Mercurius' omloppstid är bara tre månader

- 905 *för thetta* förut, redan
 907 *neppeliga* knappast
 909 *Lyner* lynne
 914 *drager* bär

915–1094 Om stjärnornas influenser

915–1094 mycket fritt efter Du Bartas 391–496, Arrebo 625–698

917–920 Arrebo 639–642 Da skulde sommesteds, den kulsoort nat regiere,
 Oc altid sommesteds, den liuse dag hofvere:
 Her skulde Vinter kaald med frysen ej aflade,
 Oc hisset Sommer bold, med heeden altid raade.

921–940 utan motsvarighet hos Arrebo

935–938 Du Bartas 405–407 Je ne croiray jamais que l'Ouvrier tout-puissant
 Ait peint de tant de feux le ciel tousjours glissant,
 Pour servir seulement d'une vaine parade,

941–945 Arrebo 625–629 Nu kand jeg aldrig troe, at en foractlig nelde,
 Der af sin Moder soort, ved gjeret kand udvelde,
 Ja allerminste plant' hvor haanlig den kand være,
 Som *Ceres* med sit bryst, vil værdis til at nære,
 Jo hafver vel sin kraft, oc sin forborgen Styrke,
 950 Arrebo 633 Kraft-løse skulde her den døde Jord beskinne

953–962 utan motsvarighet hos Arrebo

953–954 Du Bartas 417 Celuy n'a point de sens qui sans rougir dement
 961–962 Du Bartas 423–424 Bien que du ciel courbé les effects manifestes
 Soient en nombre plus grand que les torches celestes.

963–966 Du Bartas 425–426 Je ne veux mettre en jeu les diverses saisons
 Que cause le soleil en changeant de maisons:

967–976 Du Bartas 427–432 Je tairay que jamais la torche journaliere
 Ne desrobe à nos yeux en plein jour sa lumiere
 Que quelque grand n'eclipse, et qu'encore Alecton
 N'exile pour un temps des regnes de Pluton
 La becquetante faim, la trahison funeste,
 La sanglante Enyon, et la punaise peste,

977–984 Du Bartas 435–436 J'oubliray que la mer s'enfle et se diminue
 Par l'accroist et décroist de l'estoille cornue;

985–990 Du Bartas 437–440 Que tant plus elle croist en ses nuitoux travaux,

- Tant plus croist la mouelle es os des animaux,
 Dans les veines le sang, la seve dans les plantes,
 Et la baveuse chair dans les huitres flotantes;
 991–994 Arrebo 659–660 Naar Maanen voxer af, en *Corydon* det acter,
 Hans Oxekiød er løst, oc derfor icke slacter.
 995–998 Du Bartas 441–442 Que l’aune et le sapin, que d’un mont verdissant
 Le charpentier arrache au croissant du croissant,
 999–1002 Du Bartas 445–446 Et qu’en ce temps encor les malades esprits,
 Sont de plus grande rage esperdument esprits
 1003–1005 Arrebo 661–662 Saa dette Natte-Lius alleene kand bemerke,
 Hvor kraftig’ andr’ oc er’, oc hvor forborgen
 Sterke,
 1003 Heinz 168 dit licht alleen
- 1009–1010 lös anknýtning till Arrebo 665–669
- 1011, 1014 Du Bartas 451–452 Pour la fraternité qui lie mainte annee
 L’esprit avec le corps d’un estroit hymenee.
 1017–1019 Du Bartas 453–455 Je diray seulement que puis les regards
 Du celeste Avant-chien lancent de tous parts
 Mil invisibles feux,
 1021 Du Bartas 455 qu’ils sechent les campagnes,
 1022 Du Bartas 457–458 Et que le plus souvent ils causent dans nos corps
 De cent acces fievreux les pantelans efforts,
 1023–1024 Du Bartas 456 Qu’ils cuisent les vallons, qu’ils brulent les
 montagnes,
 1027–1032 Du Bartas 459–460 Que la Creche au rebours, les humides Pleiades,
 Le brillan Orion, les pleureuses Hyades,
- 1041–1044 lös anknýtning till Arrebo 665–669
- 1044–1047 Du Bartas 471–474 Non que par ce discours stoïque je me pene
 D’attacher l’Eternel à la dure cadene
 De la necessité, d’un nœu diamantin
 Pressant ses libres pieds dans le ceps du destin:
 1051–1052 Arrebo 667–668 Oc *Jovis* Døttre tre (dem Skaldre *parcas* næfne)
 Hoos den almæctig Gud, ved siiden sette jæfne.
 1055–1056 Du Bartas 475–477 Je tien que le grand Dieu, comme cause premiere,
 Donne aux celestes corps force, course, lumiere,
 Qu’ils les tient en sa main,
- 1057–1070 utan förebild
 1071–1094 lös anknýtning till Du Bartas 485–496 och Arrebo 685–698

1071	Arrebo 686	Faldt ydmyg ned paa Knæ, i HERren jeg formaner
1085	Arrebo 689	Den magre dyre tiid, den stooore Frost oc Heede,
1089	Du Bartas 495	D'accoiser en nos cueurs les passions diverses,
1093	Arrebo 698	En sund oc helbred Siæl i sundest Legem bære.

- 915 *fåfångt* i onödan
 Marg. *Vid. Jul, Cæsar: Scalig: [...] Micha. 5.* Se Julius Caesar Scaligers *Epidorpidum* bok 5 och Tarnovius' kommentar till Micha 5. Johannes Tarnovius, tysk teolog, gav 1624 ut *In prophetam Micham Commentarius*. *Micha* mindre profet i Gamla Testamentet
- 916 *utan något Werk* utan att åstadkomma något
- 917 *stedzwarigt* ständigt
- 921 *eenstädz* på ett ställe
- 925 *nutte* åtnjöt
- 926 *Rum* ställe
- 927 *spordes* kände man till
röne erfar
- 930 *Som* allt eftersom
- 932 *omsys* förgäves
- 937 *stinne* stora
- 939 *behierta* beakta
- 940 *Stierne-Kierta* stjärnljus, stjärnfackla
- 942 *then ther* som
aldrawärste uslaste
Pörten kojor
- 945 *förwarad* bevarad, dold
- 946 *ther* om
- 947 *fåfångt* förgäves, i onödan
- 950 *årk-lösa* sysslolösa
stokke-stilla blickstill
- 952 *låda* häfta
- 953 *ronnar* rodnar
- 956 *spelar* leker
- 957 *fuller* verkligen
- 958 *sig [...] tära* förtäras
- 959 *J ty* eftersom
- 961 *förfarer* erfar
- 962 *mykla* stora
Stierne-Taalet stjärnornas antal
- 964 *åtskillig* olika slags
- 965 *efter som* allt eftersom
åtskillig Boning olika plats (på himlen)
- 966 *qweek* pigg

- 967 *tjga* förtiga
 968 *at ikke* utan att
 970 *Alecto* var en av furierna, hämndgudinnorna
 971 *Plutos* underjordens guds
 972 *Pestilentzan* pesten
 975 *Enyons* Enyon var krigets gudinna i grek. mytol.
Regimente styrelse, herravälde
 980 *Omskiönt* även om
 981 *thet* att
 982 *sälsynt* märklig
tillbakas tillbaka; formen dikterad av rimmet, vanlig form annars tillbaka
 986 *småningz* så småningom
 989 *Ostran* ostronet
 990 *rjfwaz* slåss, konkurrerar; ostron var lyxmat
 991 *Förfarenhet* erfarenhet
achtar aktar sig för
 995 *och jämwäl* också
 996 *föga* billig
gäller är värt
 1000 *gemeenligt* i allmänhet
försökte angripna
 1001 *hans Hoorn the falla* när månen avtar
 1003 *Ena* enda
 1004 Marg. *Vid Peucer: [...] necessitant* Se Peucer om olika slag av förutsägelser
 bok 12 och 14, där han sammanfattar astronomernas åsikter. Stjärnorna verkar
 men inte med nödvändighet. För Peucer se komm. t. II: 581 ff.
 1006 *unna* låta
 1007 *Skick* tillstånd
 1009 *inständigt* envist, ihärdigt
 1014 *samlikt* på samma sätt
 1018 *Sirius* Hundstjärnan
 1021 *Procyon* en av stjärnorna i stjärnbilden Lilla hunden
 1022 *swäcka* försvaga
 1026 *blakkot* mörk, svartaktig
Karta äppelkart
 1027 *Ögonskeenlig* tydlig
förspörja märka
 1028 *Hyades* sjustjärnorna, som ansågs båda regn
 1030 *Pleyades* stjärnbilden Plejaderna
haa samma Läten låter likadant
 1033 *sljkt* dylikt
 1035 *kleena* små
som nogast nätt och jämnt

- 1037 *sluta* dra slutsatsen
- 1038 *niuta* åtnjuter, äger
- 1040 *Ämbne* skäl, förmåga
- 1041 Marg. *Lips. in Lib. de Constantia & de quadruplici fato* Lipsius i boken *De Constantia* och om de fyra slagen av öde. Justus Lipsius (1547–1606) belgisk filolog, var en känd företrädare för nystoicismen
- 1044 *Stoici* stoiker
- 1045 *i ty* i det att
sig uptänkia stoikerna tänkte sig att allt i universum och då även stjärnorna och deras influenser var bestämt av ett obönhörligt öde
- 1046 *snöda* blinda
skränkia inskränker, binder
- 1047 *Demants-Kedior* diamantkedjor; diamant är mycket hård
Marg. *De Astrologorum superstitione [...] Evang. lib. 6.* Om astrologernas vidskepelse se Juvenalis' bok 2 satir 6. Likaså Barclay i *Argenis*, Boethius i *Filosofins tröst*. Se vederläggningen av Nemesios kap. 3 s. 256. Justinus Martyren, Jreneus bok 2, Eusebios' *Kyrkohistoria* bok 6. Barclay John Barclay, skotsk författare (1582–1621), som på latin skrev den under 1600-talet mycket lästa romanen *Argenis*. Boethius senromersk författare (ca 480–524) vars bok om *Filosofins tröst* fortfarande läses. Justinus Martyren kristen martyr på 100-talet. Jreneus grekisk kyrkofader
Esa. 40. 36 Jes. 40 innehåller bara 31 verser; ovisst vad som avses
Job. 12.15. stämmer inte heller
- 1048 *Nornadoom* en dom fälld av nornorna, en oåterkallelig dom
- 1049 *Lager* lagar
- 1051 *Parcas* parcerna, ödesgudinnorna i antik mytol., motsvarigheter till de nordiska nornorna
- 1052 *Wälle* välde, makt
- 1057 *biuder* befaller
- 1058 *fort* vidare
- 1059 *Tapet* väggbeklädnad, här = stjärnorna. Jfr Ps. 104:2 »Tu utstrekker Himmelen såsom it tapet»
- 1060 *försiglar* förseglar, läser in
- 1061 *Wäg-Spor* vägspår, bana
renna löpa, gå
- 1062 *Karl-Wagnen* Karlavagnen
förespenna spänna för
- 1063 *Stierne-Gapen* stjärnskådaren (pejorativt)
Marg. *Augustin. Comment: in Ps. 40* Augustinus' kommentar till Psaltaren 40
Jul. Firmic. lib: 1. Astronom Julius Firmicus' bok om Astronomien
Esa. 44. v. 24. 25 talar om att det är Gud ensam som utspänner himmelen och uppehåller jorden och gör lögnprofeternas tecken om intet

Vid. Cl. Bilberg de fato Astronom. se den vördade Bilberg, om stjärnornas ödesfyllda influenser

- 1064 *göra ofß [...] wißa* förvissa oss
 1066 *Papeers-Token* skrivbordsfantasten
 1069 *Lopp* bana
 1070 *beskärer* ger
 1073 *Rota* rote, hop
 1076 *margfallig* många slags
 lada lasta
 1077 *demödigt* underdånigt
 1078 *truga* hota
 1082 *Tjd* gång
 1087 *platt* alldeles
 1088 *werfwa* förvärva, erhålla
 1089 *Bör ofß* bör vi
 Bråna eld
 1091 *yra* vilda
 tvinga betvinga

1095–1220 Solens beskrivning

1095–1220 i huvudsak efter Arrebo 699–782 men med inslag från Du Bartas
 1095–1098 utan motsvarighet

1099	Arrebo 699	Nu <i>Naso</i> , hiid din Pen, igiennem torfver grønne,
1105	Du Bartas 497	Phœbé, mere des mois, Phœbus, pere des ans,
1107	Arrebo 711	Bryd ud, riif Kaaben op, lad see din præctig Ære,
1108–1109	Du Bartas 501–502	Ostez-moy ces bandeaux, despouillez-moy ce dueil;
Tous tels qu’estes au ciel monstrez-vous à mon œil,
1112	Arrebo 712	Saa viidt du ofverskin, vil jeg din Lof udbære.
1113–1115	Du Bartas 507–509	Postillon, qui jamais ne vois fin à ta course,
Fontaine de chaleur, de clarté vive source,
Vie de l’univers, clair flambeau de ce Tout,
1117	Du Bartas 510–511	di-moy par quel bout
Je doy prendre ton los.
1117	Arrebo 718	Hvor skal jeg tage paa? Hvor skal jeg løøse
Knuuden?

1118–1026 utan motsvarighet

1128	Arrebo 719	Mit øje seer dig an som <i>Potentaten</i> mæctig,
1131	Arrebo 722	Trabanter om oc om, foruden tal oc liige.

- 1143–1144 Arrebo 725 Tre Printser for din Vogn, oc tre maae efterprale,
 1145 Arrebo 728 U-tallig tuusend Mand, paa dig sin Herre vare,
- 1149–1158 utan motsvarighet
- 1159–1161 Arrebo 743–744 Thi Sool er Verdens Siæl, Sool Creatures Lefned,
 Sool al metallers Liif, Sool trærs oc uurters trefned.
- 1162–1170 utan motsvarighet
- 1171–1173 Arrebo 750–751 Da kommer du mig for, som Konge-Sønne præctig,
 Af Brude-kammer gaaer, fiin tuctig udi Lader,
 1175 Arrebo 752 Med blinkende Guld-haar, oc Skønhed ofvermaader,
 1184–1185 Arrebo 759–760 En moodig Ridder, som amørsk, sig lader blinde,
 Med ring oc Ridderspil, sin Jomfru skøn at vinde,
 1187–1188 Arrebo 761 Som hund-beengsted Hind, oc Løvven efter Rofvet:
 1191–1192 Arrebo 763–764 Men Ridder *Titan* blank med større kierskabs
 brynde,
 Til Jomfru *Cererem*, sig fastre veed at skynde,
 1193–1196 Arrebo 765–766 Som den ej trifvis kand, i fructig Kraft forøgis,
 Men ligger krank ved Seng, med mindre hun besøgis:
 1200–1202 Arrebo 769–772 Sin hitsig Ridderstii, hand midt i Kredsen tager,
 Planeters mellem-vej, sin Bruud til beste drager
 Iiskaald *Saturnum* hand dermed i Spillet griber,
 Oc Maanens stoore fuct, til middel-maade drifver.
 1203–1204 Arrebo 773–774 Thi foor hand maane-vej, hans heede os forbrændte,
 Gik hand *Saturni* Stii, os Frost oc Snee rood-
 skændte.
- 1205 Arrebo 775 Hvad skal jeg siunge meer?
 1211 Arrebo 776 din Tilkomst alle glæder.
 1212 Arrebo 775 din bortgang alle græder
 1215–1216 Arrebo 779 Sluud, taage, riim, Slagregn, til deilig Luft du vender
 1217–1218 Du Bartas 575–576,578 Je tasche en mesme temps chanter que ta
 naissance
 Fait renaistre ce Tout, que devant ta presence
 Le fantosme, la peur, et le somme s'enfuit.
 1220 Du Bartas 580 Et le trop de sujet de parole me prive.
- 1096 *Mig bör jag bör*
bewjsa visa
 1097 *then* den som
 1098 *billigt* med rätta
 1099 *Maro* den romerske skalden Publius Vergilius Maro (70–19 f. Kr.)

- Homere* Homeros, *Iliadens* och *Odysséens* författare
- 1101 *Fast* ännu
Orphëus mytisk sångare och spelman i Grekland, som spelade så att hela naturen lyssnade
- 1102 *Apollo* musikens och diktkonstens gud
warder felat fattas
- 1105 *Phœbe* (vok.) Phoebus, solens gud
- 1107 *Juno* den första dagen i varje månad var helgad åt Juno, som alltså hade speciella relationer till månen och almanackan
- 1108 *Skapnad* gestalt
- 1109 *skygga* beskugga
- 1110 *Tökn* moln
til ryggia bort
- 1112 *tin Prjs* ditt lov
- 1113 *Post* vaktpost el. (snarare) postförare, postiljon
- 1116 Marg. *Syrac. 43. v. 2. 3. 4. sqq.* »När Solen vpgåår/ förkunnar hon dagen/ hon är it thens Högstas Vnderwerck: Om middagen torkar hon jordena/ och hoo kan för hennes heta bliffua? Hon hetar meer än monga vgnar/ och brenner bergen etc.» (Karl XII:s bibel; annorlunda i bibeln av 1635)
- 1119 *David* kung David, som betraktades som Psaltarens författare
- 1120 *Syrach* Jesu Syrachs bok ingår i Gamla Testamentets apokryfiska böcker
- 1121 *fuller* visserligen
- 1122 *tektes* ville
- 1124 *säger iag igän* upprepar jag
- 1125 *Hippocrenes* källan Hippokrenes vid Helikon, musernas berg
rundt givmilt, rundhänt
- 1130 *Caretter* små vagnar
- 1131 *Hand-Hestar* hästar som gick vid sidan av, utan att vara förspända vagnar
- 1133 *Hofjunkrar* unga hovtjänare, kammarherrar
gäfwæ dugliga
- 1135 *koxsa* se, titta, glo
- 1136 *huxa* märker, tänker på
- 1137 *haar [...] i Lydna* befäller över
- 1139 *Wälle* välde, makt
- 1140 *giälla* räknas för, vara värd
- 1143 *Tree [...] tree* tre planeter gick (enl. dåtida uppfattning) före och tre efter solen
- 1146 *sämbre* enklare
- 1147 *Liverj* livré
rät alldeles
- 1148 *Demantz* diamant-
- 1150 *Phosphorum* Phosphorus, morgonstjärnan
Utgångz-Tjd entré

- 1151 *Helicon* musernas berg
 1153 *Pan, Faunus, Satyrus* skogsgudar
 1154 *Neptunus* havets gud
 1155 *Æolum* Aeolus, vindarnas gud
beskemma skämma
 1156 *Sireners* sirenerna i grek. mytol. hade kvinnohuvuden på fågelkropp och sjöng så förtrollande, att de lockade sjöfarande att segla in i döden
 1157 *Zephirs* västanvindens
 1159 *Ljfnad* liv
 1160 *Creatur* skapade varelser
 1170 *fägre* vackrare
 1172 Marg. *Ps. 19. v. 6. sq.* »Och hon går vt såsom en brudgumme vt sinom kamar»
 1175 *Sölfwer-blankt* silverblankt
 1176 *Klädebonad* klädsel
 1177 *Perlestikket* prytt med påsydda pärlor
 1178 *Demants Strjmor* reflexer av diamanter
Kärleekz-wäne kärleksljuva
 1179 *smystra* småler
 1180 *åtburd* beteende
 1183 *anseer* anser [...] vara
 1184 f *renna Til Rings* rida i tornering
 1186 *At* så att
 1189 *Prjsen* priset, belöningen (som vinnaren i torneringen fick)
 1190 *Wädiobanen* tävlingsplatsen
 1191 *Titan* solguden
 1192 *Kärleekz Wink* tecken på kärlek
 1198 *Almon-Wäg* allmän väg
på Sjdan kröker går krokvägar
 1199 *Stråtene* vägen
 1200 *bebinda* binder samman, förenar
 1201 *Saturni* den gamle Saturnus står för ofruktbarhet och vinter; jfr IV 821–828
Phœbes mångudinnan Dianas
 1202 *med [...] håller inne* avstår från
 1204 *skände* fördärvade
 1210 *Omskönt* om också *bedrifwa* åstadkomma
 1211 Marg. *Martial. lib. 12 vocat Solem sidereum Deum.* Martialis kallar i bok 12 solen stjärneguden, guden bland stjärnor
Orpheus [...] temperari. Orfeus säger i hymnen till Apollo, att hela himlen styrs av Apollons cittra
Varro in satyra Ὀνοϛ λυραϛ. Varro i satiren Åsnan som lutslagare
 1212 *suurmulnar* mörknar
 1215 *Tökn* moln

- Slagg snöglopp*
 1217 *Lättian sljka* den där lättjan
 1218 *Spökelse* spöken

1221–1324 Om solens gåvor under olika tider

1221–1324 efter Arrebo 783–838, delvis efter Du Bartas 581–646

1221 Arrebo 783 Dog maae jeg Konning høj, med tuctig finger bryde,

1222–1226 utan motsvarighet

1228 Arrebo 784 En liiflig uurte-kost, min *Musæ* Hiert' at fryde,
 1228 Du Bartas 583 Ma main chaste en eslise une ou deux des plus belles

1229–1242 utan motsvarighet

1247–1250 Arrebo 787–790 Thi at din fooster-kraft oc qvægend' Amme-arme,
 Sit kaalde Skøde-barn, omringe kand oc varme,
 Et sætte ned af Knæ, et andet strax optage,
 At intet græde skal, ofvr frossen finger klage:
 1254 Arrebo 792 Af samme Himmel-port udkkiøre nogenlunde,
 1256 Arrebo 793–794 Din' Hæste ligesaa varm-puustende fremvandre,
 Oc maae hver Aften-stund, sin grade-stald forandre.
 1257–1258 Arrebo 795–796 Grøn-bladig Vaarens dag, hoos os de qviste skyder
 Naar Høst-dag, andensteds, sin fruct aflæs oc nyder,
 1264 Arrebo 800 Mod *Erichtonium*, oc Biørnen op at komme,
 1265–1267 Arrebo 802 Den hoorned væder, Tiur oc Tvilling gennem van-
 drer:

1268–1270 utan motsvarighet

1271–1274 Du Bartas 616 Son blanc habillement ne change en robbe verte,
 1275 Du Bartas 617 Que de fleurs les jardins ne se voyent parez,
 1277 Du Bartas 618 De feuillage les bois, et d'herbages les prez,
 1279 Arrebo 808 *Auroram* vilden Fugl, med Oute-Sangen grysse.
 1280–1281 Du Bartas 619 Que le mignard Zephir ne baisotte sa Flore
 1280–1281 Arrebo 807 Den søøde *Zephyrus* skal *Floram* venlig kysse,

1284–1292 utan motsvarighet

1293–1294 Arrebo 811–812 Naar dine Hæste varm' oc Krabbegang spatsere,
 Til hitsig Løven-Sal oc Jomfruu-buur *marchere*,

1297 Arrebo 815 Hin flitig Agermand, gaaer ud med Seglen krummer,

1298–1300 utan motsvarighet

1303–1304 Arrebo 823 Væct, Scorpionen leed, oc Skytte-huus besøger,
 1305–1306 Arrebo 825 Da falmer grønne qvist, sig viide marke barer,
 1307–1308 Arrebo 826 *Pomona* Fructen sin indsamler oc forvarer:
 1309 Arrebo 830 Oc *Baccho* Brooder sin, den første prøfve bringer.

1310–1312 utan motsvarighet

1315–1318 Arrebo 831–832 Men al den suure-tiid, der du Steenbucken gæster,
 Med Vandmand søger Spand, oc Fiske-parken frester,
 1319 Arrebo 834 Den hviide Vinter-bii af Kuuben tyk udbrommer:

1225 *nu* nu när

nuttit åtnjutit

1227 *drager* bär

1229 *deelar* delar ut

1232 *Then* som

1234 *oreent Skööt* oren famn (hos en älskarinna?)

1235 *förtroor thet theras Tykke* anförtroor åt dem

1237 *Strjmor* strålar

1239 *fögo länger* föga längre bort

1240 *Grund* mark

tränger behöver

1241 *Fränder* släktingar

1244 *ty* och därför

1246 *Trifnad* trevnad

1247 *deggia* amma

1250 *Skötet* knäet

ymsom ömsevis

1251 *Ty* därför

wjsliga vist

1252 *ljka* likadant

blifwer mornat vaknar

1255 *gäster* är gäst

1257 *yngska* unga tid

1259 *Häsior* hässjor

1260 *åka* [...] i *Ring* slår ringar på isen vid skridskoåkning (?)

1261 *undersam* förunderlig

1262 *förfaara* får erfara

1263 *Calistos* den unga Calisto älskades av Jupiter men förvandlades av Juno till

- en björnhona, som Jupiter i sin tur förvandlade till stjärnbilden Stora Björnen
- 1264 *Erichthonus* stjärnbilden Erichthonius, Kusken
- 1265 *Wädren* stjärnbilden Väduren
samt tillsammans
Tiuren stjärnbilden Oxen
- 1267 *såte* (mot varandra) kära
rönas förstås, märkas
- 1269 *usäll* usel, stackars
- 1272 *för* i stället för
then hvarja släpen snön
skurit tillklippt
- 1273 *bebrämät* kantad
- 1274 *paßat och beqwämät* provat och gjort passande
- 1277 *Fänaden* djuren, boskapen
- 1279 *ärla* tidiga (arla)
Auroram Aurora, morgonrodnadens gudinna
- 1280 *Zephyrus* västanvinden
Floram Flora, blomstergudinnan
- 1281 *Borea* Boreas (grek.), nordanvinden
Ternan flickan
- 1283 *besparat* kvar
- 1285 *qwjkna* vaknar
osnygge otrevliga
Brömsen bromsen
snorrar surrar
- 1286 *Cupidos* kärleks gudens
- 1287 *spinkot* spinkig, mager
- 1288 *om sig hygga* göra det bekvämt för sig
- 1292 *förkölde* utkylda
- 1293 *Kräftans* stjärnbilden Kräftans
frammar går framåt
- 1294 *Leyon Kulan* anspelar på stjärnbilden Lejonet
Jungfruns stjärnbilden Jungfruns
- 1295 *ljoma* ljumma
hetas bli varm
- 1296 *Later* den late
- 1298 *Badstumannen* badaren i en bastu (som var lätt klädd)
- 1300 *benöya* nöja
- 1303 *Skytten* stjärnbild
Scorpionen stjärnbild
- 1304 *Wigten* Vågen (stjärnbild)
- 1307 *Pomona* fruktgudinna i rom. mytol.

- 1310 *Wjn-Åm* stort mått för vin
 1313 *wjdt* långt
 1314 *gåår under Berg* går bakom de höga bergen (som solen gör, när den står lågt)
 1315 *Wattumannen* stjärnbilden Vattumannen
 Embar kär!
 1317 *Steenbokken* stjärnbild
 1318 *Fisken* stjärnbilden Fiskarna
 slaggar snöblaskar
 1319 *The hwjta Foglarna* snöflingorna
 1322 *Kubb* kupa
 1324 *blött* mjukt

1325–1358 Månens beskrivning

1325–1358 efter Arrebo 839–874

1327–1328 Arrebo 839–840 *Latonæ* dejlig Barn, Apollos Tvilling Syster,
 Diana melkend'-hviid, Dictynna nat-forlyster,

1329–1340 utan motsvarighet

1341,1344 Arrebo 852, 856 Med din udvortis glants, du mangel Mand forblinder,
 [...]
 Laant haer du hviiden sløør, hvor af skal jeg dig roose?

1345–1350 Arrebo 857–860

1353 Arrebo 864 Hand klædninger hvert Aar, vel tretten dig forærer.
 1357–1358 Arrebo 873–874 Thi at du skulde blank paa halve Kroppen være,
 Paa anden, himmel-blaa, vor *Musa* ej vil lære.

1326 Marg. *Vid. Catull. Carm. 35. v. 15. Lucret: Lib. 5.* Hänv. t. Catullus syftar
 nog på *Carm. 34. 15ff*, som talar om månen och dess verkan. Lucretius be-
 handlar månen i *De rerum natura* V:630–776

1327 *Latonæ Barn* mångudinnan Diana

1328 *Dictynnan* Dictynna, binamn på Diana, som hade ett tempel på berget Dic-
 tynneos på Kreta

1329 *roolig* lugn

1332 *Tithonia* Titania, binamn på Dianas mor Latona

1334 *glafs* gläfs; anspelar på ordspråket att månen inte bryr sig om skällande hun-
 dar, ett ordspråk som Stiernhielm använt i epigrammet »På Månan, som en
 Hund skäller opå»

1340 *Jule-merken bryter* stör de varsel om kommande väder som annars är för-
 bundna med julen

- 1343 *Blyja* blöja
Sweep linda
 1344 *borgat* lånat
 1345 *i ty* häri
 1350 *mächta* har makt över
 1354 *skiäliga* med rätta
 1355 *Som* vart än
fägnad mottagen
 1356 *ägnat* givet

1359–1392 Om mån- och solförmörkelse

1359–1392 efter Arrebo 875–912

- 1359–1362 Arrebo 875–878 Dog hafver jeg formerkt ô Sool-*discipel*inde,
 At det iblandt oc skeer, dit Ansict fuldt det trinde,
 I allerstørste glants, naar ingen sky kand skade,
 Oc ingen mullen Luft kand hindr' i nogen maade,

1363–1380 utan motsvarighet

- 1381–1383 Arrebo 901–904 Jeg ej beskrifve vil, formørkelsen den største
 Som skeede fordum tiid, der Lius oc Liifsens Første,
 Paa Kaarset undergik, at Soolen der ved daaned'
 Alt mod natuurlig viis i højeste fuldmaanede.

1384–1388 utan motsvarighet

- 1389 Arrebo 910 Men Marskalk *Josua*, et nederlag bestilte,

1357 Marg. *Apulejus de Deo Socratis*. Apulejus om Socrates' gud. Lucius Apuleius, senromersk författare, mest känd för romanen om *Den gyllene åsnan*, men också den lilla skriften om Socrates' daimon

1359 *ljkwist* ändå
swinner avtar

1360 *Rätt* just
trinner rund

1365 *ljkast* bäst, riktigast

1368 *däglighet* skönhet
Skapnad form

1369 Marg. *Vid. Statium. l. 6. Thebaid*. Statius romersk författare under silveråldern, som skrev eposet *Thebais*
Seneca in Hypolito. Seneca i (tragedien) *Hypolitus*

- Vid: Laert: in vita ejus.* Se Laertius i hans självbiografi. Diogenes Laertios levde på 200-talet e. Kr.
- 1370 *Juvenal* satirförfattaren Decimus Junius Juvenalis (c:a 55–135 e. Kr.)
- 1374 *Anaxagoras* grek. filosof (500–428 f. Kr.)
lärat lära ut det
- 1376 *Wäsende* substans
mätto mån, vis
mindras förminskas
- 1381 *twjna* förmörkas
- 1382 *äterwende* slutade
- 1384 Marg. *Matth. 27. v. 45.* »Och jfrå siette timan wardt it mörker öfuer hela landet»
Marc. 15. 33. samma
Luc. 23. v. 44. samma
- 1385 *äfwenwäl* likaså
- 1388 *Styggelser* synd, otillåtna handlingar; ordet användes i Bibeln om sådant som folket gjorde mot Guds vilja
- 1389 *Josuae Seger* I Josuas bok kap. 10 talas om hur Josua efter sin seger över amoréerna i Ajalons dal fick Herren att låta solen stå stilla mitt på himmelen, så att han kunde förgöra alla fiender, innan mörkret föll
Marg. Josu. 12. v. 13 skall vara 10:13
- 1390 *Hiskie* då kung Hiskia låg för döden, gick solvisarens skugga baklänges (Jes. 38)
Marg. 2. Reg: 26. v. 11 Skall vara 2 Kon. 20:11
Esa. 38.8. Jes. 38:8

1393–1400 Avslutning

1393–1400 utan motsvarighet

- 1393 *bör oß* bör vi
- 1395 Marg. *Amos 5, v. 8.:*» Han gör Siwstiernorna och Orion/ Han gör af mörkret morgonen/ och aff dagen mörka nattena»

Femte Dagens Arbete

Titeln hos Arrebo Verdens første Uges femte Dag. Kand kaldis Ichtyologia & Petinologia Mosaica eller Fiske- oc Fugle Skabning.

Inledningsdikten utan motsvarighet

- 1 *Näst* närmast efter
Förtaäl företal, förord
 4 *Hwadän* varifrån
 7 *twijka* tveka

Övers. av stället från Augustinus:

Vi bör inte förgäves och utan att dra lärdom betrakta himmelens skönhet, stjärnornas ordning, ljusets glans, växlingen mellan dag och natt, månens månatliga omlopp, årets fyrfaldiga indelning, som är anpassad efter de fyra elementen, den stora kraften i fröna som ger upphov till arter och tal o.s.v.

Augustinus, *Om den sanna religionen*, kap. XXIX [sic] (eller 52 eller 143)

1–70 Den nya dagen med förnyad invokation och proposition

1–70 fritt men med delar från Du Bartas 1–46 och Arrebo 49–62, 18–48, insprängda i varandra

1 Du Bartas 1	Flambeaux latoniens, qui d'un chemin divers
17 Du Bartas 7	Vous, Poissons, qui luisez dans l'escharpe estoilee,
21 Du Bartas 9–10	priez l'astre du jour
Qu'il quitte vistement le flo-flotant sejour,
22–23 Du Bartas 8–9	Si vous avez desir de voir l'onde salee
Fourmiller de poissons,
25 Du Bartas 13	Et toy, Pere eternel,
29–30 Arrebo 53–54	Du, du Søø-Første stoor der for dum Fisken tæmde,
At hand i tanged-bug genstridig <i>Jonam</i> gæmde,

31–50 utan motsvarighet

52 Arrebo 29	<i>Pomona</i> planter der de Rooser oc Meloner
52 Heinz 186	daer by noch menich duysent Cruyden
55–56 Arrebo 27–28	Der findis hæst oc mand, Sviin, gylte, vilde Løfver,
Kalf, Ox' oc Elephant, Tiur, Slange styrken prøfver,
58–60 Du Bartas 43–46	Elle a mesme son homme, et ce que plus j'admire,
De ses gouffres profonds quelquefois elle tire
Son moine et son prelat et, les jettans à bord,
En fait monstre aux humains qui vivent sous le nord.
62–64 Arrebo 45–46	Jeg vild' oc det formaa', at Rosmer, Jucker, Nicker
Oc gandske haf-fru Chor, som <i>Achelous</i> fremskicker,
66 Arrebo 48	Oc ham af <i>Hercule</i> sit øfrig horn afbrydis.
68 Arrebo 18	Jeg denne Torsdag bliid en Barems dycker vare,

- 1 *Latonæ Barn* Diana, mångudinnan; jfr IV: 1327
- 2 *Auroræ purpur Krantz* morgonrodnaden; Aurora, morgonrodnadens gudinna
- 4 *bestrijmar* bestrålar
- 5 *Stat stå*
- 7 *dasat* dåsat
- 9 *Leviathan* skräckinjagande djur som nämns i Job 41. Här representant för havets djur
Marg. *Job : 41.* handlar om Leviatan
- 17 *Himle Fiskiar* stjärnbilden Fiskarna, som Solen passerar sist på året enl. rom. kalender
- 19–21 *skjner, slår, vekker, beder* imperativformer
- 20 *Demants-Stenar* diamanter
- 26 *tädan* därifrån
- 30 *Propheten Jonam* i Jonas bok i Gamla Testamentet berättas om Jona som var i valfiskens buk i tre dagar och nätter
- 35 *qwekna* kvickna till liv
- 36 *betekna* i den kristna traditionen menade man att Jona var en bild för Jesu död och uppståndelse
- 37 Marg. *Matt. 12.* I Matt. 12: 39–41 talar Jesus om Jonastecknet
- 40 *uppenbara* visa
- 41 *Hellesponten* sundet mellan Europa och Asien; nu = Bosporen
Euxinus antikens namn på Svarta Havet
- 44 *thes* desto
- 46 *ögonskenliga* synliga, tydliga
achta bry sig om
- 47 *Flaan* (isl. flanni) glop
Fleep tölp
- 51 *Floræ Barn* jorden; Flora blomstergudinnan
Thetis Sköte havet; Thetis havsgudinna
Marg. *Plinius lib 9. Cap. 1 sq. & lib. 32. c. 11.* Plinius talar i IX:1 om att det i havet finns djur av olika storlek. Plinius XXXII: 11 handlar om koraller
Ælianus l. 15. c. 4 histor animal: Ælianus' Historia animalium bok 15 kap. 4.
För Ælianus se komm. t. marg. vid III: 225
Rondelet, lib. 16. cap. 19. Rondeletius bok 16 kap. 19. Guilielmus Rondeletius gav ut *Opera medica* 1620
- 52 *Kryddor* växter
- 57 Marg. *Boaistean in Histor: prodigiosa P. Messias part. 1 c. 22* Boaistean i Historia prodigiosa. Om detta se komm. t. marg vid III: 2059. Pedro Messia, Pedro Mexia, som gav ut en ofta omtryckt och översatt samling samtal 1551
- 58 *betyga* intyga
- 61 *snalla* snackar, pratar
- 62 *Rosmer* namn på Näcken
Marg. *De Rosmaro vid: Job. Magn. hist: septentrion: l. 21. c. 28.* Fel för Olaus Magnus, som i *Historia om de nordiska folken* 21:28 skildrar valrossarna

- L. Vives l. 2. de verit fid: Christian.* Ludovico Vives i bok 2 av Om den kristna trons sanning. Ludovico Vives spansk filosof (1492–1540)
Bonfin: decad. 1. lib. 8 Antonius Bonfinius (1427–1502) gav ut *Rerum ungaricum decades* 1543 och senare
- 63 *Fru-Timber* fruntimmer
sägs sig säges
- 64 *Achelous* flodgud
Swän tjänare
- 65 *Staffkarl* stackare
- 66 *Hercules* syftar på Herkules' strid med havsguden Triton, som brukar framställas blåsande i en snäcka
- 68 *Ceylonit* invånare på Ceylon
Barems Dnyker dykare i Bahrein. Både vid Ceylons och Bahreins kuster var dykning efter pärlor en viktig inkomstkälla

71–154 Om det ändamålsenliga i fiskarnas skapelse

- 71–154 om det ändamålsenliga i fiskarnas skapelse efter Du Bartas 25–34 och Arrebo 75–160
- 71–74 utan motsvarighet
- 75–82 Du Bartas 25–28 L'Eternel eust en vain orné le ciel de feux,
 Les pleines de moissons, les monts de bois touffus,
 Separé l'air du feu, et la terre de l'onde,
 S'il n'eust peuplé soudain de vivans corps le monde.
- 83–110 utan motsvarighet
- 111–116 lös anknytning till Arrebo 123–124
- 117–118 Arrebo 125–126 Thi enddog Fisk oc Fugl tilfelles Moder nyde,
 Oc af Vands Element, som Urt oc Jord udbryde:
- 121–122 Arrebo 127–128 Dog deres Kiød oc Smag (forfaren det kand siige)
 Samt deres vaane-sted, er icke maged' liige.
- 125 Arrebo 130 I Luften Fuglens plats, hand snart af dage tagis.
- 127 Arrebo 131 Det samme Fuglen Lydt, i Fiske-boolig møder,
- 133–134 Arrebo 137–138 I Luften tynd oc læt med Fedre, Svants oc Vinger,
 Den lætte Fugle-æt sig yndelig fremsvinger:
- 135–138 Arrebo 139–140 Men Vandet tyct oc tungt, med finde, rumpe bryder,
 Den tunge fiske-art, sig piile-fast for-skyder.
- 139–142 Arrebo 141–142 Hvad u-befered er, som Bien, Brems oc Flue,
 Er i sin Lufte-fær forunderlig at skue,
- 143–144 Arrebo 143–144 Som oc den fiske-art der uden finde vandrer,

- Dog ej med mindre fart den mørke Stii forandrer.
 149–150 Arrebo 147–148 Garn, stricke, rønne-bær, hærd, Liim-stang, bly-blaa mynde
 Den skønne Fugle-jagt i grund ej skulde tynde,
- 74 *Typhus* Typhoeus, vidunder med hundra eldsprutande huvuden
 76 *förmängde* blandade
 79 Marg. *Aristot. l. 3, de gener. animal: c. 11* Aristoteles bok 3 kap. 11 av *De generatione animalium*
Balbus Ciceronianus l. 2. de Natur: Deor: Balbus Ciceronianus bok 2 av *De natura Deorum*.
Balbus obekant men förefaller vara en utgivare och kommentator av Cicero
Ovid. l. 1. Metamorph: I första sången av *Metamorfoserna* berättar Ovidius om hur världen uppstod ur Kaos och hur elementerna skildes åt
 82 *kärligt* hjärtligt
 88 *Säte* fast boning
 91 *Tritonis* gen. av Triton
Doris havsnymf, mor till de femtio nereiderna
 93 *hwadan hafwa the sin Härkomst* varifrån kommer de?
 95 Marg. *Job. 12. v. 7.8.:* »Fråga doch diwren/ the skola lärat tig/ och foglarna vnder himmelen the skola säyat tig»
 98 *Stambuus* ätts huvudlinje
 102 *Qweed* modersköte
gröddes befruktades
 105 Marg. *Vid. Job. Arndt. de Creat: p. 861* Se Johann Arndt om skapelsen (=Den sanna kristendomen) s. 861
 109 *åthskillig* olika
 111 Marg. *Vid Hugon. Grot. de verit. relig. Christian. L. 1. & Sanconiathon: Se Hugo Grotius' De veritate religionis Christianæ* bok 1 och Sanconiathone. *Grotius* se komm. t. marg. vid I:63. *Sanconiathone* se komm. t. marg. vid I:90
 113 *burit* fött
 114 *beswurit* svurit på
 115 *samkulls-Barn* helsyskon
 118 Marg. *Vid. Schertzer. System: p. 93.* Schertzer (se komm. t. I:257) bemöter s. 187 villfarelsen att fiskarna skulle ha skapats av intet och att fåglarna skulle vara en produkt av solen
 119 *stikker* döljer sig (ty. steckt)
 123 *Hemmanwist* hemvist, bostad
 135 *friske* käck, raska
 138 *som nogast* nätt och jämnt
 148 *yingelsamme* fruktsamma
 149 *Loo* lod
Donor bågar eller stänger med snaror för fåglar

- 150 *öda utb* sliter ut
 151 *Håmar* hommor
 152 *Bysar* tvåmastade fartyg, som fiskade sill på öppna havet

155–190 Om mångfalden bland fiskarna

- 155–190 efter Du Bartas 55–86, Arrebo 161–196
- 155–156 Du Bartas 55–56 et comme si Neptune,
 Panopee, Triton, Leucothee, et Portune
- 159–164 Du Bartas 59–61 Comme un peintre excellent, pour s'esbatre, ores tire
 Un gentil Adonis, ore un bouquin satyre,
 Ore un Cyclope enorme, ore un pygmee indois,
 Nu en *Adonin* skøn, som *Venus* vil behage.
- 162 Arrebo 163 Nu en *Adonin* skøn, som *Venus* vil behage.
- 165–168 Du Bartas 62–64 Et ne travaille moins son esprit et ses doigts
 A quelquefois tirer un horrible Chimere,
 Qu'à peindre les beautez de l'honneur de Cythere,
- 169–170 Du Bartas 65–67 Tout ainsi l'Eternel, afin que les humains
 En la diversité des œuvres de ses mains
 Admirassent sa force,
- 171 Arrebo 173 En part med mange Been, foruden Fødder andre;
- 172–174 utan motsvarighet
- 176 Arrebo 174 Med Hofved under Bug, en anden hob at vandre,
 177 Arrebo 177 Hin Orden trüiner frem, med Harnisk, Hielm oc
 Pandser,
- 179–180 Arrebo 175 En skabis tyk oc rund, en anden flad oc langer,
 181 Arrebo 176 Den hviid, den anden soort, forspætted, bunted
 ganger.
- 183 Arrebo 181 En part foruden Mund, foruden food oc finde,
 184–185 Arrebo 187 Den een' i Søen salt, den anden fersk forblifver,
 187–188 Arrebo 195–196 Hin æder anden op, men denne gruud fortærer,
 En anden tærer ej, med drik sig eene nærer.
- 155 *nämmer* närmare
Leucothea binamn på havsgudinnan Ino
- 156 *Nereus* havsgud
Panopea Panope, havsnymf, dotter till Nereus
- 157 *Parkar* dammar, bassänger
- 159–174 om liknelsen med en målares konst se Olsson 1992 s. 82 f
- 162 *Adonis* skön ung man, som älskades av Venus

- 163 *Åbäkelig* otymplig
Cyclop jätte med ett enda öga mitt i pannan
- 164 *Näfwē-stoor* stor som en knytnäve
- 166 *haar under Händer* är sysselsatt med
- 168 *snöda* värdelösa
- 169 *J ljka mätto* på samma sätt
- 176 Marg, *Loligo och Sepia* två arter av bläckfisk
Vid. Plin: l: 9. c: 28. Plinius IX: 28 handlar inte om bläckfiskar. Det gör där-
 emot IX: 83 och XI: 45. Den felaktiga uppgiften övertagen från Arrebo
Ambr: Hexaem: l: 5. c. 8.9. Ambrosius' *Hexaameron* bok 5 kap. 8.9
- 177 *föra* bär
- 179 *trifwen* frodig
- 180 *swång* mager
- 182 *enda fram* rakt fram
- 189 *berekna* räkna upp
- 190 *tekna* antecknar

191–200 Om sköldpaddan

- 191–200 efter Du Bartas 77–82
- 193–196 Du Bartas 77–78 A peine le marchand de Lisbonne, ou de Tyr,
 Peut une seule nef de maints arbres bastir;
- 197–200 Du Bartas 79–82 Mais l'Arabe pescheur bastit tout un navire
 D'une seule tortue, et, mesnager, retire
 D'elle tant de profits que son couvercle fort
 Luy sert de nef sur l'eau et d'hostel sur le port.
- 200 Heinz 188 Op't water voor een schip, op d'aerde voor een hut
- 193 *Spanjer* spanjor
- 194 *Timmer-werk* timrade byggen
- 198 *föra* bege
- 200 *Hytta* hydda

201–380 Om valfiskar och olika slags märkliga fiskar

- 201–238 om valfisken, fritt efter Arrebo 197–232, Du Bartas 83–102
- 201 Arrebo 197 Du grumme trolde-hval, du stoore Fiske-Konge,
- 203–204 Du Bartas 84 Qui, crachant dans Thetis, un autre Thetis jette,
- 210 Arrebo 204 Vel hundred' alne lang, forfarenhed det giver,

- 215 Arrebo 208 At stinkend Befver-geel, jo snarlig dig fordrifver:
 217–226 Du Bartas 87–92 Doy-je oublier les thuns qui, contre ce grand prince
 Qui fit du monde Eoe une seule province,
 Se mirent en bataille? et d'un plus brave cœur
 Attaquerent son ost jà tant de fois vainqueur,
 Que ny les defenseurs des phœnices murailles,
 Ny Pore en un combat, ny Daire en trois batailles.
- 219 Heinz 188 Alexandrum
 231–234 Du Bartas 99–102 Le nocher qui, durant sa dangereuse course,
 Se laisse plus guider par le gain que par l'Ourse,
 En a veu quelquefois sur les indiques bords
 Qui cachoient deux arpens sous leurs enormes corps;
- 239–240 Arrebo 231–232 Hves Lefver eene kand tolf Tønder Trafn forsvede,
 Naar Fiskren mæctig blir, det farlig Beest, det lede.
- 243–258 om valrossen, efter Arrebo 233–240
- 247 Arrebo 233 Valrusken Oxe-stoor, som Sælehunden laaden,
 251–252 Arrebo 237 Din sterke Kober-huud bespotter Øxer skarpe,
 256–257 Arrebo 239–240 Men hvo dig ramme kand udi din tynde Tinding,
 Hand blîr din Ofver-mand, oc du hans Sejervinding.
- 259–266 om hajen fritt efter Arrebo 241–248
- 261 Arrebo 246 Grumm' Ulfve glubende, bevandrer samme Stræder,
 263–266 Arrebo 247–248 Med mangel Dycker vaad oc Perle-fisker svemmer,
 At Folk sin Perle-spand samt heele Verden glemmer.
- 267–374 om märkliga exotiska fiskar, fritt efter Arrebo 249–326
- 268–270 Arrebo 250–252 Som ret for fulde Segl, kand holde Skibe stoore,
 Skib maae for-ankred staa' oc Fiske-ville giøre,
 Om *Æolus* meest vild' end Storme-vingen røre.
- 271 Arrebo 253 Her frem du Krampe-fisk, *Torpedo* frem du kolde.
 277 Arrebo 257 Thi du forrædlig vis, dig steenen-død anstiller,
 279 Arrebo 259 Naar dit Med-borgerskab dit Graf-sted visiterer,
 287 Arrebo 267 Det er den samme Fisk, der ej som andre Fiske,
 293–294 Arrebo 272–274 Oc en forgiftig fuct, et Sofve-pulver sterker,
 Af Munden spruder ud, som op med Snooren
 træcker,
 Oc med sin iilig Kraft til Fisker-haanden rækker.
- 298–299 Arrebo 279 Naar *Sargus* er beskudt, med fyrig *Amors* Piile,
 302–304 Arrebo 281–282 Oc icke mættis kand; forfølger langs med Lande
 Den ramme Gæde-hiord luct lystig i de Vande:

- 305–308 Arrebo 284 Thi Fiskren Gæde-klæd, luct svegen ham bekommer.
- 309–310 utan motsvarighet
- 311–316 Arrebo 285–286 Da Canthar tvert imod sin Æctet-roo ej bryder,
Hand som en trofast Mand, sin mages Venskab nyder.
- 317–318 Arrebo 287–288 U-mætsom Hofved fisk *Mugil* du Ælfve-kiere,
Som du U-mættig est, saa bær du dog den ære,
- 323–330 utan motsvarighet
- 331–332 Arrebo 295 Det samme Skaren gjør der seer sin Broder fangen
- 339–348 självständigt men med impulser från Arrebo 303–306
- 351–356 Arrebo 307–308 *Damon* oc *Pythias* vel vare Venner trygge,
Paa *Thesei* Venskab huld *Perithoüs* kunde bygge:
- 357–362 utan motsvarighet
- 365 Arrebo 315 Vel finger-tæmmis kand, sin mad af haand at tage:
368 Arrebo 317 *Murena*, *Crassi* fisk (hand var en herlig Romer)
- 369–370 Arrebo 321–322 Som *Crassus* hår dig skenckt; Thi du hans stemme
kænde,
Naar hand paa raabte, du i park, til Land dig vendte.
- 375–380 om sparailionen efter Du Bartas 305–308
- 375 Du Bartas 305–308 Les dorez sparailions, aussi tost que l'hyver,
Des glaçons herissé, recommence arriver,
- 380 utan motsvarighet
- 201 *grymme* fule, väldige
203 *utgiuta* spruta
205 *Styggen* fulingen
206 *Glunt* pojke
tor törs
215 *Bebergäll* bävergäll
216 *sannat* säga, att det är sant
217 *förtegen* förtigen
Marg. *Vid. Plin. l. 6. cap. 15.* Måste vara fel
219 *ordentligt* verkligt

- Alexandro* Alexander den store
- 223 *Tyrus* Feniciens huvudstad, som Alexander intog
- 225 *Porus* Poros, kung som besegrades av Alexander
- 226 *Darius* perserkung, som besegrades av Alexander
- 229 *gifwa* åstadkomma
- 232 *drages* lockas
- 240 *Lefra* lever *Läst* rymdmått, ofta = 12 tunnor
- 242 *Lispund* = 20 skålpund, 7–8 kg
- 243 *Waigaz* sund mellan ön Waigatsch och Novaja Zembla
- 245 *Haaf-Oxen* namn på valrossen
Walrusk valross
Norsken norrmanen
- 248 *Förmäten* stolt
- 257 *ämbnat* ordnat
- 259 *Haije* haj
Marg. *Haijus*, *sive Tubaro*. Hajen eller Tubaro
- 261 *raume* (isl.) vilda, grymma
tastar antastar, angriper
- 264 *söker [...] igen* söker upp
krökia vrider sig, slingrar sig
- 265 *sköter* bryr sig
- 267 *Remora* sugfisk
Marg. *Remora sive Echeneis*. Echeneis är det grekiska namnet
Vid. Plin. l. 9. c. 25. bör vara IX:79. Felet övertaget från Arrebo
Rondelet. l. 15. c. 18. Plin. l. 32. c. 12. Plutarch. l. 2. quæst. 7. colloq: mensal:
Plutarchos bok 2 fråga 7 i Bordssamtalen.
Basil. hom. 7. Basileios sjunde predikan (över Hexaameron)
Septim. S. Sjunde S[ermon]
- 271 *Torpedo* darrockan
Marg. *Swijmelaer* har Spegel från Heinz s. 196 not
- 272 *trugar* hotar
- 273 *Ränkor* ränker
- 274 *Anställer sig* låtsas vara
- 278 *än* annat än
kall i Munnen död
- 280 *wid* från
- 282 *förwender* förvandlar
- 289 *Bång* oväsen
- 291 *rykker [...] på* försöker slita sig fri
wippar far upp och ner
- 293 *Ande* andedräkt
- 298 *Sargus* tydl. här namn på sarven
- 299 Marg. *vid. Emblem. Alciati:* Alciatis emblem nr XXIX visar fisken Sargus,

- som vänslas med nätet. Italienaren Andrea Alciato gav 1531 ut *Emblemata*, som blev förebilden för alla emblemböcker
- 301 *Fisketolar* fiskeredskapen
- 302 *bolar* bedriver otukt
- 308 *tepa* narras, gycklar
- 311 *Canthar Fischen* en av de fiskar Plinius nämner i en lång uppräknning i XXXII: 144–153. Namnet översätts i Loeb med »black bream», alltså en art av braxen
- 312 *skufwar* räds
- 317 *Hufwut Fisk* multe
Marg. *Mugil vel Capito* (lat.) eg. ’storhuvud’
- 319 *förlåter* lämnar
- 323 Marg. *Ferrante Pallavicino nell Panegyri. di Venetia pag. 52.* Ferrante Pallavicino i Panegyriken över Venedig. Hänvisningen kan avse kardinalen Sforza Pallavicino; verket obekant
- 327 *frækker* käck
- 328 *beknyta* fångsla, binda
- 331 *Skarfisken* papegojfisken (medelhavsfisk)
Marg. *Scarus aliàs Ruminalis. vid: Frantz. histor. animal c: 4. Plin: l: 9, c: 17.* Se Frantzius’ *Historia animalium* kap. 4 och Plinius bok 9 kap. 17. Plinius IX: 17 handlar om tonfisken
Schild. ad Sveton. Vitell c. 13. p: 79. Aristot l: 8. hist: animal: Oppianus ait eum herbis vesci & ruminare. Oppianus säger, att den äter gräs och idisslar
- 332 *Glipar* typ av fiskeredskap; ryssjor
- 340 *Näste* nästa
- 344 *Jäm-Christens* medkristnes
- 345 *tänkiom* låt oss tänka
- 349 *oß Christnom* för oss kristna
- 351 f *Damon [...] Pythiam* Damon svarade med sitt liv för att Pythias skulle vända tillbaka till tyrannen Dionysios för att undergå sitt straff. Då Damon just skulle dödas, kom Pythias tillbaka. Dionysios blev härav så rörd att han önskade bli den tredje i deras vänskap
- 353 *Pylades* är titelpersonens trogne vän i Euripides’ *Orestes*
skött brytt sig om
Marg. *Vid. Cicer: Offic: l: 3.* Skall vara *Liber in officiis* III: 45
- 355 *Pirithous* lapiternas kung i grek. mytol.
- 356 *Theseo* den mytiske kung Theseus i Athen var Pirithous’ vän och steg med honom ner till Hades för att hjälpa honom bortföra Persephone
sig wid honom tryggia få stöd av honom
- 358 *nu omstunder* nuförtiden
- 360 *undra* göra förundrade
- 364 *Maat-fars* husbondes
- 366 *dumbe* stumma
- 367 Marg. *Muræna vel Fluta.* Muræna eller havsål

Vid. *Plutarch: de animant: comparat: Paul: Jovium l: de Pisc: Romanis*. Se Plutarchos om jämförelser mellan älskande. Paolo Jovius' bok 1 om de romerska fiskarna

- 368 *Crassus* Marcus Licinius Crassus (115–53 f. Kr.) med tillnamnet Divus, den rike, var romersk fältherre och finansman och sin tids rikaste man. Historien om honom och murenan finns i Plutarchos' skrift *Om land- eller vattendjur är klokast* XII: 419 sniller klok
- 371 Marg. *Macrobij Saturnal. lib: 3. c. 15*. Macrobius' *Saturnalia* bok 3 kap. 15. Macrobius levde ca 400 e. Kr. och skrev bl. a. *Saturnalia*, som handlar om samtal som förs under saturnaliefesten. Macrobius sattes mycket högt under 1600-talet *Scipio Mazella Nel Antichita di Pozzolo, c. 20* I Antichita di Pozzolo (ital.: Om fornlämningarna vid Pozzuolo) kap. 20. Detta verk obekant
- 375 *Sparailon* enligt Holmes' Du Bartaskommentar = eng. corkwing, alltså en sorts braxen
Marg. *Holland: holländska:.* Namnet från Heinz s. 193, not (sparlijs)
- 380 *giör [...]* strjdig betvivlar

381–454 Om delfinen

381–454 om delfinen, fritt efter Arrebo 327–445

- 387 Arrebo 330, 341 Blandt det beenløse Qvæg, som er i Søø at finde.
Som Duen galde-løs, saa er hand uden Galde,
- 389 Arrebo 342 Thi lader hand ret snart sit Had, sin Vrede, falde.
- 393 Arrebo 343 Oc som en ven-kjer Hund med hvismen om sin Herre
- 395 Arrebo 345 Saa giør den Springe-fisk, for boorde venlig leeger,
- 401–402 Arrebo 351–352 Det jeg fortælle vil; Op *Musa*, vær ej tungel!
Ovidius Poet der om saa for dig siunger:
- 403 Arrebo 353, 355 *Arion* riig paa Guld, paa Ær' oc icke mindre,
Til *Lesbum* Færne-land, sig ofver Søø at gifve,
- 422–423 Arrebo 385–386 Saa ræcker mig dog hiid (det er min sidste tale)
Min Honning-søøde Luut, mit Hiert' I saa husvale,
- 440 Arrebo 404 Kom kaaden Springer frem, gesvindig meer end Hare,
- 442 Arrebo 405 Oc med en Puust-Credits ham ryggen offererde,

450–454 utan motsvarighet

381 *ju* inte

Åmbne förmåga (da. *evne*)

383 Marg. Vid. *Oppian. l. 2. Nonnum. l. 44*. Se Oppianus bok 2. Nonnus bok 44. Oppianus grekisk poet på 100 f. Kr., som skrev om fiskar, Nonnos grekisk diktare på 400-talet e. Kr.

384 *på Wippen* att gunga på vågorna

390 *Lång wräkte* oförsonliga, långsinta

- 392 *krökar* kröker
 396 *til Blidkan* till att blidkas
 398 *Ther warandes med* och är med detta
 402 *Ovidius* (43 f. Kr.–17. e. Kr.) berättar i *Fasti* II: 79 ff. om delfinen och Arion
 403 *Arion* grekisk dityrambdiktare från Lesbos
 Marg. *Vid: Plutarch: in Convivio 7 Sapient. Herodot. l: 1, Plin. l. 9. c. 8.* Plinius IX: 8 berättar om delfinens musikalitet och nämner i korthet Arion
Agellium l 16. 17. c. 19. Aulus Gellius: *Noctes atticae* (Attiska nätter) böckerna XVI och XIX
Ovid l: 2. Fastor. Ovidius i *Fasti* bok 2
Solin: c. 17. Caius Julius Solinus (200-talet e. Kr.), latinsk kompilator. Kap 17 skall vara 18.
 404 *sit goda* sina ägodelar
 405 *Jmedlertjd* under tiden
 411 *förraska* överraska
 Marg. *Pausania Mazzella nell' antichita di Pozzuolo c. 15. p: 51* Pausania Mazzella i *Antichita di Pozzuolo* (Fornlämningarna vid Pozzuolo) kap. 15 s. 51. Scipione Mazzella, se komm. t. marg. vid III: 1130
 412 *Taska* väska
 414 *Vid Frantz: bist: animal. part: III: c. 3.* Se Frantzius' *Historia animalium* del 3 kap. 3. Denna bok av Wolfgang Frantzius hänvisar Spegel ofta till
 417 *Pelorus* klippa i Messinasundet; kan också vara en av giganterna, son till Tartarus och Jorden
 419 *förlåten* lämnad i sticket
 420 *Pickswarda* becksvarta
 426 *Fyrken* slanten
gifwer Liud klirrar
 429 *Beweektes* rördes
 430 *sig [...]* wårda bryr sig om
 432 *achtandes* skattande
Wreda vrede
 436 *stella* tråda
 444 *Pimplëides* muserna, som bodde vid källan Pimpla
 445 *Timols* berget Timolus' i Mindre Asien
 446 *Pactols* den guldförande floden Pactolus' i Mindre Asien
 447 *Amphitrite* havsgudinna
 450 *Hurtighet* snabbhet

455–468 Om nordiska fiskar

455–468 efter Arrebo 447–462

- 457 Arrebo 447 Om laaden Sæl-hund graa, som ofte spil for Boore,
 459 Arrebo 449–450 Hin skønnest' ædle Torsk, paa Norsk' oc Danske Heede,

Den herlig blancke Sild, med Lax den røød' oc feede,
 463 Arrebo 452 Den Hælle-flynder stoor, hvoraf mand Rekling fanger,
 461–462, 465–466 Arrebo 453–454 Aal, Styrre, ja Makrel med Brosmen, Skade-
 vinge.
 Tobiis, Reg', Hummer, Tung' oc Skel,
 Krabb', Østerlinge,

- 457 *Siälhund* sälen
Knokar benknotor
 459 *mykkla* myckna
 461 *Langar* långa
Bergefisk stockfisk från Bergen i Norge
 462 *Strömling* strömming
Huusmans husman, en som bor på landet i ett hus med ingen eller liten tillhö-
 rande jord
 463 *Qweitan* (no. kveita) hälleflundran
Raaf det torkade feta köttet närmast fenorna på hälleflundran
Räkling torkade bitar av hälleflundrans magrare delar
 465 *Makrel* makrill
 466 *Stockfisk* torkad fisk, klippfisk
Ostrarna ostronen
 468 *i sin Tunna* där han förvarar den insaltade fisken

469–492 Om insjöfiskar

- 469–492 efter Du Bartas 391 Arrebo 463–472
- 469 Du Bartas 391 Clion, pourquoi fais-tu, longuement importune,
 474 Arrebo 463 Hvad vil jeg sige her, om Fisk i Vand det færske,
 481 Arrebo 465 Lampreten, Karpen søød, Karutse, Giædde, Qvappe,
 483–485 Arrebo 466–468 Forellen, Horken skarp, Agneter snar' oc rappe,
 Helt, Smerling, Abor, Stint, Smelt, Brasem, Suuder, Skalle,
 Elmt, Grundling, Sunden Krebs, Rør, Elfveritser, Malle,
- 476 *Thetis Fooster-Barn* fiskarna
 481 *Lampreter* havsnejonögon
 482 *Grafwer* gravar, dammar
 483 *Stint* siklöja
 484 *Helt* sik; multefisk
Smerling grönling
Elfweritz elritsa (Cyprinus Phoxinus)
 485 *Horkor* görs
 488 *Nordska* nordliga
 489 *Bantams* västra Javas

493–534 Om pompilen och sjöeremiten

493–528 efter Du Bartas 355–390

- 495 Du Bartas 355 Hé! quel stile, o nautil, herisson, et pompile,
 503–506 Du Bartas 365–367 Car ou soit que Typhis,
 Soit que le sang d'Aeson, soit que de Bel le fils,
 Ait premier charpenté des maisons vagabondes,
 513 Du Bartas 371 Ici je me tairoy, mais le marin hermite
 528 Du Bartas 379–380 Sans emprunter maison, sans payer nul louage,
 Se loge seurement;
 521–524 Du Bartas 380–386 car s'il trouve au rivage
 Quelque commode toict dont le seigneur natal
 Soit jà despossédé par le decret fatal,
 Se mussant là dedans, il prend l'investiture
 Du domicile acquis par le droit de nature,
 Qui veut qu'un bien sans maistre apartiene à celuy
 Qui l'occupe premier.
 525–526 Du Bartas 388–390 Puis, croissant tout ensemble et d'aage et de sagesse,
 Prend un plus grand logis, pour passer là dedans
 Dessus l'azur salé le reste de ses ans.

529–534 utan motsvarighet

- 493 Marg. *Herisson Gall. Pompijl. Holland. Booter*: Herisson på franska. Pompijl på holländska Boot. Spegel har från Heinz s. 201 not: Booter oft Pompijl
Vid. Rondelet. l. 17: c. 9: Plin. lib. 9. c. 31 Det är inte Plinius IX: 31 utan IX: 47 som handlar om pompilen: »Inter praecipua autem miracula est qui vocatur nautilus, ab aliis pompilos». Denna fisk simmar, förklarar Plinius, så som en båt seglar
- 503 *Nino* Ninos var enl. myten Semiramis' make, som grundade Assyrien
Jason argonauternas ledare, som på skeppet Argo hämtade det gyllene skinnet från Colchis
- 513 *Siö Hermiten* eremitkräftan
 Marg. *Hollandicè: Clijsenaer* på holländska: Clijsenaer. Uppgiften från Heinz s. 201 not: »ende als een Cluysenaer afgesondert in een schelpe zich houdt». Spegel har missförstått som att den heter »Clijsenaer» – kluyjsenaar = eremit
- 514 *i glömskos-booken lembna* låta falla i glömska. Jfr da. gaa, komme i glemmebogen, men glömbok är också belagt 1693 som folkligt svenskt uttryck
- 523 *Flutafää* lösöre
- 524 *Dana-arf* kvarlätenskap efter någon som dött utan att efterlämna arvingar, vilken tillföll kungen; här = arv
saak-lös ostraffat
hägna tillägna sig

- 526 *seer [...] sig om skaffar sig*
 529 Marg. *Vid Georg: Werner: de admirand: Ungar: aquis.* Se Georgius Werne-
 rus' Om Ungerns underbara vatten
Nicol: Isthuanx: in descript: Ungar: p: 230. Nicol[?] Isthuanax i beskrivningen
 av Ungern s. 230
 533 *Donou Strömen* floden Donau

535–590 Inledning till skildringen av fåglarna

- 535–590 viss anknytning till Arrebo 505–552
 549–551 Arrebo 513–514 Eja, hvad ønskte Jeg *Aurora* Vinger breede,
 Mig *Phaëthontis* Vogn nu, nu, at være rede,
 536 *Juno* här personifikation av luften
horta mana, uppmana; jfr lat. hortari; Spegel hänv. i Glossarium till hortari
 541 *Wäna-trogit* vänligt
 543 *glöta rota, snoka*
 545 *Amrams* Moses moders (som satte ut barnet Mose i vattnet)
 546 *mig på lata Sjdan wräkia* lägga mig på latsidan
 549 *wetat* vet det
 551 *Phaëton*, solgudens son, som försökte köra solens vagn men störtade
 552 *Icarus* enligt sagan skulle Ikaros fly ur labyrinten på Kreta med hjälp av
 vingar som hans far Daidalos hade förfärdigat, men han flög så nära solen att
 vaxet som höll samman vingarna smälte och han drunknade i Ikariska havet
 564 *Wädio-Bana* kapplöpningsbana
hafwa Wädio-Bana tävlar (i sång)
 565 *siunger* sjung
 565–566 olika omskrivande benämningar på fåglarna
 567 *stämmen [...] tilhopa* stäm upp tillsammans
 569 *Upwekker* väck upp
mågom mätte
 575 *Spool* fenor
 576 *Faggor* bylten, paltor; tillhörigheter
 579 *flechta* fladdra, flaxa (med vingarna)
 583 *then Dufwans* den Helige Andes (Anden framställdes som en duva)
 584 Marg. *Rom. 8.* Där finns inget om duvan
 586 Marg. *Ps. 68.* Psal. 68:14: »så glimmar thet såsom dufuwingar/ hwilke såsom
 silffuer och guld glitra»

591–636 Om fågel Fenix

- 591–636 delvis efter Arrebo 995–1036, delvis efter Du Bartas 551–598, delvis
 fritt

- 591–592 Du Bartas 551–552 Le celeste Phœnix commença son ouvrage
Par le phœnix terrestre,
- 597 Du Bartas 557 Il couvrit son col d'or, d'escarlate son dos,
- 601–604 Du Bartas 558–559 puis voulut qu'Atropos
Luy servist de Venus, et qu'une mort feconde
Rendist son aage esgal au long aage du monde.
- 603 Arrebo 1011–1012 Thi naar hand hafver seet (med kortest' ord at røre)
Hvad stor Forandring vist ti hundret Aar medføre,
- 606 Du Bartas 565 De mourir pour renaistre
- 606–607 Du Bartas 595–596 De soy-mesme se fait, par une mort prospere,
Nourrice, nourrisson, hoir, fils, et pere et mere:
- 609–610 utan motsvarighet
- 611 Du Bartas 570 Son urne, son berceau, son sepulcre, son nid.
- 615–617 Arrebo 1118 Did tør Canele-barck, diid Balsam-greene sancker,
- 619 Arrebo 1021 Forventende den Dag, at *Phæbus* heed skal brænde,
- 627–630 Du Bartas 590–592 Naist un ver, puis un œuf, et puis un autre oiseau,
Ainçois le mesme oiseau qui, né de sa semence,
Deux cents lustres nouveaux, trespasant,
recommence;
- 627–630 Arrebo 1030–1032 En Oorm, dernest et Æg, af Ægget spraadt
udglimrer
En ny fordreflig Fugl, som midt iblandt de Brande,
Bekommer Liif oc Siæl, en tuusind-aarig Aande.
- 632–636 Du Bartas 597–598 Nous monstrant qu'il nous faut, et de corps et
d'esprit,
Mourir tous en Adam, pour puis renaistre en Christ.
- 632–636 Arrebo 1033–1036 Beviisende der med, paa underlig maneere,
At vi for Syndens skyld i Adam dødlig' ere,
Vi skull' igien opstaae, forandre Dødsens Farfve,
U-krenkelig fremgaa' i Christo Liifvet arfve.
- 591 *Phœnix* mytisk fågel, som sades dö i eld efter 500 år och ur vars aska en ny fågel föddes. Phœnix kom tidigt att symbolisera uppståndelsen
- 592 om runt om
- 593 Marg. *Plinius l: 10. Cap: 2 & l: 6.* Plinius behandlar Fenix i X:2
Men Jonstonus och Ulysses Aldrovandus hållat för een Fabel. Ulysses Aldrovandi (1522–1605), italiensk naturforskare, som gav ut flera mäktiga böcker om alla slags djur, behandlar problemet i *Ornithologiae [...] libri sex*, Francof. 1610, s. 816 f. Han sammanfattar: »Concludiamus itaque Poenicem avem esse fabulam», alltså sluter vi oss till att fågel Fenix är uppdyktad
Vid Gerhard Joh: Vossi l. III. de origine & progressu idololatriæ Cap: 99 Se

Gerhard Johanni Vossius' bok III i Om gudsdyrkans ursprung och framväxt. Gerhard Johann Vossius (1577–1649), som i nämnda verk som den förste anlade historiska aspekter på religionerna

Sed præter Plinium [...] carnis p: 387 Men utom Plinius talar Ovidius [...] Belon om Fenix, liksom Tertullianus om köttets uppståndelse s. 387 Ovidius talar om fågel Fenix i *Metam.* XV: 391–407. *Belon* den franske zoologen Pierre Belon

605 ff märk paradoxerna, som Spegel fogat till!

610 *bespara* spara

613 *tung af Ålder* att Fenix genom sin ålder blivit tung är en topos, som finns t.ex. hos Lactantius och många senare författare

621 *basa* gassa

622 *brasa* brinna

625 *platt* helt

626 *förwender* förvandlad

627 *Mörjan* askan

qwiknar vaknar till liv

631 Marg. *Vid. Pierij l: 20. hieroglyph:* Se Pierius' *Hieroglyphica* bok 20. Pierius' Valerianus' *Hieroglyphica*, som kom ut 1556, är ett av de viktiga verken inom emblematiken

Tertullian: l: 13. de resurrectione. I *De resurrectione* (Om uppståndelsen) gör Tertullianus Fenix till symbol för och vittne om uppståndelsen

Ambros. l: 5. hexaëmer. Ambrosius bok 5 i *Hexaëmeron*

632 *säkerlig förmoda* säkert sluta oss till

636 *otwjkelig* utan tvivel

637–762 Om örnen

637–762 efter Arrebo 545–640, Du Bartas 901–1014, men med stor frihet

640 Arrebo 554

En stoor Regenter est, der bryder Luft hin klare,

653–658 Du Bartas 903–908

Je sçay bien que tu tiens tel rang parmy la troupe

Qui de l'air orageux les plaines entrecoupe

Que fait le basilic, ou le dragon fumeux,

Entre les escadrons des serpens venimeux:

Que le lyon parmy les bestes forestieres,

Et le camus dauphin parmy les marinieres.

660 Arrebo 559

Jeg seer din kæmpe mact, du Hiorten icke sparer,

663–664 Du Bartas 909–910

je sçay bien que tes yeux

Fermes, peuvent souffrir le plus beau feu des cieux,

663–664 Arrebo 562–563

Dit u-betaared Siun, mod Soole-striimer blanke,

Dit dybe neder-sict i blaa *Neptuni* heede,

- 667–669 Arrebo 564 Dit lange *Nestor*-Aar, din gift-forseckred reede,
 673–676 Arrebo 567–568 Den lystig *Plinium* mig lyster nu at høre,
 Oc med hans Ørne-dict' din Lof til Ende føre.
- 679 Arrebo 569–570 Om trent ved *Hellespont* en riiger Jomfrue boode,
 I Skønhed mage-løs,
 685 Arrebo 571–572 Men hun all' *Amors* Piile,
Cupido stærk udskød, forbi lood ofveriile.
- 687–688 Du Bartas 921–922 Car son cœur acéré tous les traits rebouchoit
 Que l'archer paphien contre luy descochoit.
- 689–702 vag anslutning till Du Bartas 913–920
- 703–704 Arrebo 573–574 Som hun engang paa Jagt, med Jæger-klepper raske,
 Igiennem Berg oc dal vil Hinden efter hiaske,
 705 Arrebo 575 Oc blef en Steen-buk var, iblant de Bierge-toppe,
 706–714 utan motsvarighet
- 719–720 Du Bartas 933 De ces deux oiselets le plus bel elle prend,
 719–720 Arrebo 583 Af disse tog hun een, fandt under ham i reede,
 721 Arrebo 584 *Ætiten* Ædel-steen, der hun begyndt' at leede.
- 723–734 endast lös anknytning
- 735–738 Du Bartas 953–956 Adonc un mesme accez, un mesme tremblement,
 Une mesme langueur travaille esgallement
 Et la vierge et l'oiseau, si qu'à les voir il semble
 Que la Parque ait filé leurs deux vies ensemble.
- 741–742 Arrebo 611–612 At skaffe Jomfruen en Har', en Agger-hønne,
 En Vactel nydelig, som hende kunde tienne:
- 743–745 Arrebo 613–615 Men der den *Feber* heed, tog Ofverhaand med alle,
 Lod Ørnen sorg-beklemt med moodet Jagten falde,
 Da løb om *Sestos*-stad fryct-løs den fryctig' Hare,
 759–761 Arrebo 636 At Ørnen Liif-foract, sig jo i Luen svinged',
- 638 Marg. *Exod.* 19. v. 4. 2. Mos. 19: 4: »och huru iag haffuer burit ider på örne-
 wingar»
 Marg. *Job.* 39. v. 30. *seqq.* Job 39: 30 ff.: »Flyger örnen så högt aff tijn befa-
 ling/ at han gör sit näste j högdenne? J bergklippen boor han [...] Tädan af
 skodar han efter maat och hans ögon see longt bort»
- 640 *Fogle-Konung* enl. grekisk-romersk syn var örnen fåglarnas konung
 646 *Matkar* maskar
 648 *Baneer* betoningen ligger på första stavelsen
 649 *dömma* anser
 655 *späker* tämjer

- 656 *Basilisken* fabeldjur, sammansatt av orm och fågel, som kunde döda med blotta blicken
- 663 = han kan titta rätt in i solen. Att örnen kan se rakt mot solen är en topos, använd bl.a. i emblematiken
- 665 *koxar* [...] *grant* ser [...] väl
- 666 *stupa* framstupa
- 667 *Nestors* Nestor, en kung i Pylos som deltog i trojanska kriget och som var berömd för sin höga ålder
hinna förmår; förslår
- 669 *Förgift* gift
- 673 Marg. *Plinius nat. histor. libr. X. c. 5*. Plinius berättar i X:6 om örnen och flickan i Sestos men helt kort, utan detaljer
- 676 *Anledning* dvs att skriva
- 678 erotisk anspelning
- 691 *Helle* prinsessa i grek. mytol., som under flykt drunknade i det sund, som sedan fick namnet Hellesponten
- 695 *Leander* simmade varje natt över Hellesponten till sin älskade Hero men drunknade till slut. Heros och Leanders kärlekssaga skrevs av Musaios
- 698 *Han* [...] *then* den [...] som
- 700 *Niöbe* när drottning Niobe av Thebe förlorat sex söner och sex döttrar, förvandlades hon av sorg till sten
- 701 *Bersan* jakt (dial.)
steke förkortade
- 706 *hinde up* förmådde ta sig upp
- 708 *wid sig* hos sig själv
- 713 *Nänne* mod
- 714 *råka* [...] *måål* träffar [...] målet
- 721 *Callitrichon* är enl. S. (Reg. II) »een Ört som sägs göra Håret knorlot»
Ætites (av grek. aetos, örn), sten med magisk verkan, som troddes ligga i örn-nästen
skrekte skrämde
- 741 *spende* högg, fångade
Hierpor hjärpar
- 742 *Ther med* för att
- 745 *lop* sprang
Sestos staden Sestos vid europeiska sidan av Hellesponten
- 748 *Afgång* död
- 753 *högas* begravas, läggas i hög

763–770 Om andra rovfåglar

- 763–770 fritt efter Arrebo 643–646
763–764 utan motsvarighet

- 765–766 Arrebo 643–645 Med riifvend' Høge-hær, med Falken blaa oc hviide,
Med Glenten skadelig som svinger ofver liide,
Med Rafn oc rafne-slect vor *Musa* ej vil prange,
- 764 *Ljmsång* limstång, stång doppad i ett slags klister, där småfåglar fastnade
- 765 *Dy* därför
Marg. *Vultures [...] Thyeste*: gamar och korpar kallas Tityos' fåglar, därom Tibullus och Seneca i *Thyestes* (en tragedi över den grekiska sagan om hur Atreus serverar brodern Thyestes dennes söner som måltid)
- 767 *Titys* Tityos straffades för sina ogärningar genom att i dödsriket ligga utsträckt på en klippa, medan ett par gamar och korpar hackade på hans lever
Titys Diuren gamar och korpar
- 769 *i hoop [...] haka* passas ihop
Otiød (isl.) pack, otyg

771–850 Om sångfåglar och andra mindre fåglar

- 771–804 om svalan efter Arrebo 651–670, delvis efter Du Bartas 603–614
- 771 Arrebo 651 See Svalen vende-læt, den drejer op oc neder,
775–776 Arrebo 653 Betæncker qvidrende, hvor hun vil bo' oc bygge
777 Du Bartas 607 Jà volant elle chante,
780 Arrebo 660 End eet u-muured staaer, saa stoort hun self kand være.
786 Du Bartas 609–610 A bastir un palais qui, rond par le devant,
Servira de modele au maçon plus sçavant.
- 789–794 Arrebo 661–662 Naar huuset er bered, hun tænker paa en dyne,
Hvad duun oc feedder-blødt hun faaer paa mark i
siune
Til reden fører op, sin' Unger spæ til Senge,
At det u-jæfne dynd, skal hannem icke trænge.
- 795 Arrebo 665 Stoor reenhed hende føl, for inden sine dørre,
- 801–804 Arrebo 666–670
805–816 om lärkan, bofinken och steglitsan, fritt efter Arrebo 671–682
- 811–812 Arrebo 677–678 Oc der i priesen bær, for hver en Fugl paa qviste,
Der maae til Maanedes tiid, sit søde stemme miste.
- 813–814 Arrebo 679–680 Bogfinken klinger bielt: Sulsorten lydlig fløjter
Gjør natte-timen kort, for Hyrden Hiorden røcter.
- 817–818 utan motsvarighet
819–822 om kanariefågeln efter Arrebo 684–685

Graa-grøn *Canari* Fugl med Tung' hin Silcke-bløde,
Af smallen kruused Hals, udsiunger Viiser søøde:

823–840 om näktergalen, efter Du Bartas 621–652, Arrebo 685–704

823–824 Du Bartas 621–622 Mais tout cela n'est rien au pris de tant d'accords,
Que Philomele entonne en un si petit corps,
824–830 Arrebo 685–689 Mens du Fru Nattergal, du *Philomela* lidle,
Der grummen *Tereus*, ved æren fordum skilde,
Oc at du skuld' ej hans U-dyd strax aabenbare,
Berøfved' hand dig maal, din tung' afskar den klare.
831–832 Arrebo 691–692 Udaf din lidle Hals langt stærckre Liud udføris,
End noget *instrument*, oc Menniske kand høris.
840 Arrebo 694 Du est en luftig Klang, en Røst, oc intet meere.

841–850 om andra fåglar efter Arrebo 705–710

847–848 Arrebo 707–708 Den Kramsfugl yndelig; søød-kiøded Ager-hønne,
Phasanen fedme-blød; de Herre-retter skønne,

771 *bebådar första Wären* Frantzius skriver s. 362: »Hirundo est ista avis, quae suo adventa annunciat appropinquare pulcerrimum anni tempus». Svalan är den fågel, som genom sin ankomst bebådar, att den vackraste årstiden nalkas. Aldrovandi säger emellertid (tom. 2. s. 674): »Inter vero veris signa Hirundinis adventus signum incertum est: saepe enim multae suborto post novo frigore perire visae sunt» Men bland vårtecknen är svalans ankomst osäkrare, ty ofta har många svalor måst omkomma vid en ny köldperiod efter deras ankomst. Han anför också: »Una Hirundo non facit ver», en svala gör ingen vår

772 *Gåren gården, gårdsplanen*
Marg. *Vid. Plin. l. 10. c. 14. & 33.* Det är inte i X: 14 och 33 utan i X: 34 och 49 som Plinius berättar om svalan
Plutarch. de industria animal. Plutarchos har utförlig beskrivning av hur svalan bygger bo. Spegel har dock knappast hämtat något därifrån

782 *Wäg vägg*

783 *hwelfwer* bygger i bågform

785 *Nääfwet* näbben
befestar fäster, gör stadigt

790 *Bobags-Tyg* möbel
nödigt nödvändigt

794 *ömma sig* bli ömma, känna ömhet
wena jämra sig

795 *Kåta* lilla hus

796 *oteerigt* smutsigt

- 799 *molnar* mulnar
 803 *på Tjden lura* hålla rätt på tiden
 806 *tirlar* drillar
 807 Marg. *Ægidij Dag* 1 september
 810 *hweßa* bli vass
 811 *wjka* stå tillbaka
 812 *tilljka* allt som allt
 813 *Bookfinkans* bofinkens
 824 *Philomela* atensk kungadotter, som skändades av sin svåger, kung Thereus, som därpå skar av henne tungan. Philomela förvandlades till en näktergal
skeemma skända
 825 *ilbragd* illgärning
röna få reda på
 Marg. Vid. *Artemidor: in Ὀνειρεκ. l. 2. C. 20. Philes: Jambic: περὶ ζώων* Se Artemidoros (från Efesos, slutet av 100-talet e. Kr.) i Drömtolkningar. Duldianus Artemidorus skrev en bok om drömmar, som kom ut 1518
Philes: Jambic: Manuel Philes, som skrev *Versus iambici de Proprietate Animalium*
 827 *Roselina* om Roselina säger S. i Reg. II, att hon »war Titi Andronicj Dotter som blef krenkt af then Scythiska Drottningens Thamræ Son/ hwilken sedan afskar henne Tunga ock Händer», alltså en variant av sagan om Philomela
 829 *Naso* Publius Ovidius Naso (43 f. Kr.–17 e. Kr.), som i *Metamorfoserna* VI: 412–674 berättar sagan om Philomela
 837 *föresetter* förelägger
efter-tona sjunga efter
 839 *Pelignus* pelignern, namn på man från den trakt där Ovidius' födelseort är belägen
titulera kalla
 843 *Orran* orren
 847 *Kramsfoglar* ätbara småfåglar
Åkerhöns raphhöns
 848 *Herrebord* fina herrars bord
Krääs-Magar personer med kräsen smak, läckergommar
 853 *förwita* anklaga för

851–908 Om gripen

851–908 om gripen, efter Arrebo 711–752

- 851 Arrebo 711 Et selsom Creatur mig rinder nu i sinde,
 852 Arrebo 712 Om det stood ellers til, i Fugle-flock at finde,
 861–863 Arrebo 716–717 Med sit krumhorned-næb, ieg maa' i orden sætte,
 Hves Øjne glooend' er', hves vinger kriidend' hviide,

- 865–866 Arrebo 719–720 Men Brystet roosen-rødt, de kløør ret stærck' oc lange,
Hvormed hand Løven grum, biørn, Mand oc Hæst
kand fange,
- 869–870 Arrebo 723–725 Berøfver hende fra sit Gods sit Guld det røde,
Der af sin rede skøn, paa klippe-slot med møøde
Opbygger kostelig,
- 877–880 Arrebo 729–732 O Griif, ô daarlig griif, den Indianske Myre,
Din Nabo under fields (Kandst du din Lyst ey styre?
Din Guldtørst slucke ned?) Naar hendis Tue slæbis,
For sine Guld-korn smaa, hun Land-forjagis, dræbis.
- 889 Arrebo 735 Guld, hellig Pestilents, hvorfor vi Jorden rifve,
- 890–908 utan direkt motsvarighet
- 857 *Grip* fabeldjur som hade örn huvud och -vingar men lejonkropp, -ben och
-svans
- 858 Marg. *Frantz histor: animal: part. 11. Cap: 28: Plinius libr. X: C: 49.* Om
gripen berättar Plinius i X: 70, inte i X: 49.
- 860 *må synas [...] med Fergen* hans färg måtte synas
- 861 *Nääf näbb*
Wäder vädur, bagge
- 863 *Busen* trollet, djävulen
- 866 *han wil ej Hest och Leyon wjka* kan bygga på Frantzius' »vincero omnia ex-
cepto Leone & Elephanto»
- 870 *sig [...] hyggia* trivas
- 881 *mölar* myllar
- 884 *Smunken* beloppet, »surven»
- 886 f *setter sina Tankar /» Therhän* tänker på
- 889 *snålas* snålar
- 890 *osnappad* helskinnad, oantastad
- 893 *Jlsken-bragde* våldsdåd
- 900 *mångom* dat. av mången
- 904 *efter steller* förföljer

909–960 Om storken och göken

- 909–960 Om storken och göken, efter Arrebo 757–786
- 909–912 Arrebo 757 Nu sig mig fromme Storck, hâr vinterkulden ende,
- 913, 915 Arrebo 759 Jeg seer du bygger huus, din mage venlig grysser,
- 923–925 Arrebo 769–770 *Anea* Fader-huld, du *Cimons* Daatter trygge,
- 757–760 Arrebo 783–786 Beskæmmende der med, det Giøge-slect hin slemmer,
Der U-taknemmelig, ja tylperlig forglemmer

Al sønlig troo oc pligt, mod deris Fædre svage,
Oc dem næst Hierte-Sorg, med Tørst oc Hunger plage.

- 910 Marg. *De Castitate Ciconiar: vid. Frantz. histor. animal: part. 2. cap. 6.* Om storkens kyskhed se Franzius' *Historia animal.* del 2 kapitel 6. Skall vara kap. 8 *De charitate ejus [...] misericors.* Om hans kärlek se Plinius. Storken kallas på hebreiska Chasida, det är barmhärtighet
- 916 *Hiert-nuppen* hjärtnupen, öm
fägen glad (isl. feginn)
- 917 *tjd* titt, ofta
knattrar klapprar (om ljudet av storkens näbb)
- 919 *til sinnes taga* ta till sig, lägga på minnet
- 923 *Tjdsens Ceder* urgammalt träd, här symbol för hävderna
- 924 ff Vergilius skildrar i *Aeneiden*, hur Aeneas bar sin gamle far Anchises på ryggen ut ur det brinnande Troja
- 928 Marg. *vid. Val: Maxim l. 5. Cap. 4* Noten övertagen från Arrebo, som blandar samman två berättelser hos Valerius Maximus
- 929 *Cimon* athensk statsman på 400-talet f Kr som ostracerades, när hans politik slagit fel, och dog på Cypern
- 932 *Thrasys* adjektiv, som betyder djärv. Kan knappast vara ett namn
- 935 *behiertade* rördes av
- 938 f *niuta Frj Tilgång* ha fritt tillträde
- 944 *Renar* mark(-remsor)
- 946 *ingom thera* för ingen av dem
- 953 *Weet-löse* oskälige
- 957 *Sinne* sinnelag, omdöme
Marg. *Frantz. histor. animal. part. 11. Cap. 16.* Frantzius har liknande tillämpning

961–988 Om pelikanen

961–988 efter Arrebo 787–806, slutet mer efter Du Bartas 773–778

- 961 Arrebo 787 Tienstactig Pelican, som boer i *Nili* riige
- 965 Arrebo 791 At naar din Fiende trærsk, den soorte *Nili* Slange,
- 969–971 Arrebo 795–797 Da plucker du dit bryst, foraabner kierlig siide,
Oc vil for Afkom din, død-tørstig Døden liide.
Paa det dit varme Blood, din unge kaald kand værme,

973–980 vag anknytning till Arrebo 800–806

- 973 Du Bartas 773 Figure de ton Christ,

- 981–982 Du Bartas 775–776 Innocent, a versé le sang par ses blessures,
Pour guerir du serpent les lethales morsures,
983–988 Du Bartas 777–778 Et qui s'est volontiers d'immortel fait mortel,
Afin qu'Adam fust fait de mortel immortel.
- 963 Marg. *vid. Belon: lib. 3. de natura avium. C. 2.* se Belon: bok 3 om fåglarnas natur kap. 2.
971 *sig komma före* repar sig
977 *saker förpliktigad; här: hemfallen*
978 *fraker* god, hederlig
981 *med sin egen Skada* till skada för sig själv
984 *Bort döde* döda
987 *helbregde* helade, läkta

989–1022 Om nordiska fåglar

- 989–1022 efter Arrebo 835–876
- 995 Arrebo 835 Hafhesten findis der, af underlig Natuure,
998 Arrebo 838 Som Hæsten snorkende, naar hannem Løbskhed
sticker.
999–1000 Arrebo 839 Om nogen hannem slaaer, hand død paa Hafvet
flyder,
1003–1006 Arrebo 844–846 Oc paa ham binder Staal, hans Brødre det for-
nemmer,
I hundred flocke-tal omkring ham sig begifve,
Hans Fedr' afplucke de det Staal af ham at rifve:
1007 Arrebo 851 End du bryst-spragled Lom snart liig' en Aale-krage,
1009 Arrebo 854 Thi du est Lemme-lest, afskaaren er din Tunge;
1010–1012 Arrebo 855–856 Du been-bag-bunden est, om du paa Landet falder,
Du neppe kommer op, men faaer en stacked alder,
1015–1017 Arrebo 857–858 Thi gjør du reden din, paa Tuen ud med Vande,
At du dig velte kand i Vand af Vand paa Lande.
1019 Arrebo 859 To Æg, to Unger smaa, du fostrer under Vinge,
- 989 *Lust skönt*
992 *Jerpor* hjärpar
Halt-Krankar harkrankar, myggor
995 *Haf-Hesten* stormfågeln
997 *bärger* klarar
999 *lima* kvist, spö
1000 *beswima* svimma

- 1005 *föllier* följer med
 1006 *Waru* vara (objektsform)
 1007 *lomar* låter, ljuder (märk ordleken!)
 1015 *alt* allra
 1016 *wid Handen* till hands
 1022 *Trjfnad* trevnad

1023–1048 Om pingvinen, isfågeln och västindiska fåglar

- 1023–1026 Arrebo 861–864 End est du tvert imod, de Magalonisk ænder
 (Pingvine kaldis de oc griibis let med Hænder)
 Thi, naar dig bryster Food, da løbe de, ja springe:
 Men naar du fløjer højt, da mangler dennem Vinge.
 1027 Heinz 217 't Spitvindich Alcion die in de Winter koudt
 1029–1030 Heinz 217 Vast op de soultte zee sulck eenen neste boudt
 1031–1034 Du Bartas 723–726 Tant qu'il fait dans le nid sa tranquille demeure,
 La sicilide mer tousjours calme demeure,
 Car Æole, craignant de noyer ses poussins,
 Ne trouble, casanier, nul des golfes voisins.
- 1035–1038 utan motsvarighet
- 1041–1042 Heinz 218 De Kukuye vol lichts, in't Spanish Indien aen zee
 Twee vlammen draecht in't hooft, en onder
 d'oxels twee
- 1043–1048 Du Bartas 743–744 Mais tournons nostre front vers les isles
 moluques,
 Et soudain nous verrons les merveilleux
 mamuques,
- 1023 *Magellanska Sundet* sundet mellan Eldslandet och Sydamerika
 1024 *bundit* fjättrat, hindrat
 1027 *JjsFoglen/ Halcyon* kungsfiskaren
 1036 *Swetedryckar* svettdrivande drycker
 1037 *sätter sig Chlyster* tar lavemang
 1039 Marg. *Gomara histor. Jnd. lib. 3. C. 96.* F. Lopez de Gomara, vars historia
 över nya världen gavs ut på franska i *Histoire generale des indes occidentales*
 i Paris 1587
Oviedo lib. 15 histor. Jnd. C. 8. Gonzalo Hernández de Oviedo y Valdés
 (1478–1557), spansk historieskrivare, som skildrade Amerika i *Historia ge-*
neral y natural de las Indas (1535)
- 1041 *Cugogos* förefaller syfta på samma fågel som hos Heinz kallas »Kukuye»,
 alltså paradisfågeln

Hufwud-smog tyg kring huvudet (eg. del av damkläder)

- 1043 *Mamucas* paradisfågeln, mytisk fågel
 1044 Marg. *Vid. Plin l: x. Cap. 39 kallas och Manucodiata: vid: Gomaræ l. 3. histor Jndicæ, de Tidora*. Plinius berättar ingenting om någon sådan fågel i X:39. Men S. har byggt ut vad han funnit hos Du Bartas med vad Plinius säger om en fågel i X:39: »Plurimum volant quae apodes, quia careant usu pedum, ab aliis cynseli appellantur». Gomara berättar i tredje boken om paradisfågeln. Hänvisningen har S. från Heinz s. 218
 1047 *Trååk* tråkiga och mödosamma liv

1049–1066 Om påfågeln

1049–1066 efter Arrebo 903–918

- 1051 Arrebo 909 *Junonius* det er, *Paafugl* den *Sanianske*,
 1055–1056 Arrebo 915–918 Men hand saa giør sig til saa Kongelig fremtræder
 Med Demant-stucken svants, (liig *Alexandri* klæder,
 I hvilke Maan' oc Sool guldvefved Øjenglantzer,
 Med blaa Dammaskis hals, ham Duen efter-svantzer.

1059–1066 utan motsvarighet

- 1051 *Junonis egen Fogl* påfågeln var enl. myten gudinnan Junos fågel
hon 1685 har tryckfelet han
 1052 *Sanian* Sanyuan i Kina, numera Sian
 1053 *Spegel-Swantz* stjärt med speglar
 1055 Marg. *Vid. Zach. Heyns fol. 136. Tertullian de Pallio p: 134. Plin. lib. 10 cap. 20*. Se Zacharias Heinz blad 136. Tertullianus *Om Pallium* s. 134. Plinius bok 10 kap. 20
 1057 *Perlestikkars Konst* pärlbroderi
sattes broderades
 1062 *Hyacintens* zirkonens
Båga regnbåge
 1065 *Grytter* grus, rullsten
 1066 *mest* oftast

1067–1118 Om häger, trapp, svan, rördrom, trana

1067–1118 efter Arrebo 865–902

- 1067–1070 Arrebo 867 Den Hejre med sin top (skøn Hofmands hatte-smycker):
 1075 Arrebo 868 Graf-gaasen braaged-hviid, den piile-snare Dycker:

- 1079–1082 Arrebo 869–870 Jeg hører ofver Lydt, sin egen død at siunge
Den kriidend-hviide-Svan, med søde Franke-tunge.
- 1086 Arrebo 876 Hvor om *Jessæus* good, i Modgang maatte siunge.
- 1087–1088 Arrebo 873–874 Det er, den Ørcken Fugl, den *Eremita* klaglig
Rør drummens Stemme huul, der Sørge-tuder daglig
- 1090–1094 utan motsvarighet
- 1097–1098 Arrebo 878–879 *Pygmæers* Afvinds-mænd, i en Triangel-Skare,
Den *Palamedis* Fugl, den *Ibycanske* Hefner,
- 1101–1002 Arrebo 883–884 At selfvend' *Hercules*, sin Krigsfolk ej kand lære,
En bedre drille-pas, end denne rej kand være.
- 1104–1105 Arrebo 885–886 For an, en Capitan, er skicked til at fløje
Der vejen ofver alt best kender i det høje:
- 1109–1114 Arrebo 893–900 Naar Nattelejren slaais, i fur oc granne-toppe,
Skarvacten sættis strax, at een da sidder oppe,
Oc hører fliitig til, om Skytten grøn med liste
Ej kryber bag en Busk, oc krasler under qviste:
En Steen hand i sin Food, maae for en Tromme
holde,
Til varsel, om ham der betager Søfn hin kolde.
Thi, platter Steenen ned, oc greenen lidet brager,
Er gandske Lejren vagt, en anden Steenen tager.
- 1115–1118 Arrebo 901–902 Jeg ønsker vi maae saa, vor geistlig Skarvact holde,
Da skuld' ej Perkild faae, for stoor en Søfne-rolde.
- 1073 *Myssorna* mössorna
- 1074 *alsomstörsta* allra största
- 1075 *dåger* duger
Graafgåsen gravanden
- 1076 *Haaf-Orrar* sjöorror
Gudungar ejderhanar
- 1079 Marg. *Ex fabulari hac traditione ansam sibi fecerunt Poetæ fingendi sibi ingenium Cygni, ut Horat: l. 2. Od: 20* Från denna sägen har skalderna skaffat sig anledning att förutsätta sig ha svanens begåvning, såsom Horatius II:20. I Odae II:20 ser Horatius sig förvandlad till en svan, som tar avsked
ita Pindarus [...] Virgilius dictus Mantuanus olor. Så kallas Pindaros den ljuvligt sjungande svanen och Vergilius kallas svanen från Mantua
- 1082 *Brådöd* för tidig död
- 1083 *wäl then* lycklig den, som
- 1084 *frjmodig* dristig, glad
- 1085 Marg. *Onocrotalus* är det latinska namnet på vattendragaren
Angl. Cormorant. cormorant är i eng. namn på skarven

- Psal. 102. v. 7.*: »Jag är lijka som een Pellican i öknenne»
- 1091 *afmålning* avbild, bild
- 1095 *sälskapz-ljka* sällskapliga
- 1096 *Marg. vid. Plin. l. IV. Cap. 2. & l. VI Cap. 2.* Om tranan berättar Plinius inte i IV:2 eller VI:2 utan i X:58
it. Aristoteles. Ælianus. vid. Plutarchum de garrulitate & Erasm Roterod. Chiliad. 1. Cent. IX Adag. 22. Plutarchos innehåller de flesta av de av Spegel återgivna detaljerna om tranan. Erasmus av Rotterdam berättar myten om Ibykos och tranorna. *Jer. 8.* Jeremia 8 talar om stork, turturduva, trana och svala, som alla vet sin tid
- 1097 *Pygmeers Fiende* Palamedes, som ansågs ha uppfunnit skriften efter att ha betraktat tranornas formationer under flykten
- 1098 *Jbyci* den grekiske skalden Ibykos' mördare skall enligt legenden ha avslöjats av tranor
- 1099 *weetta* vet
- 1103 *bestella* skaffar, utser
- 1107 *kulit Wäder* kall vind
- 1111 *skilra* skyldra gevär; stå skiltvakt. Tranan som håller vakt är vanlig i emblematiken
- 1112 *gilra* lägga snaror
- 1114 *skrekker* gör förskräckt
- 1115 *Marg. Ezech: 33.* talar om väktare som inte vakar
Ebr. 13. v. 17. talar om lärare som vakar över människornas själar
- 1118 *oförseet* oförmodat

1119–1146 Om tuppen

- 1119–1146 efter Du Bartas 834–839, Arrebo 919–934
- 1119–1126 utan motsvarighet
- 1127–1128 Arrebo 923 Naar hand u-loulig gal, Vær-skifte det betyder:
1135 Du Bartas 836 Horloge du paysant,
- 1135–1142 utan motsvarighet
- 1143–1146 Arrebo 931–934 Hand tog for Peders Fugl, ey mange Traner feede:
Men allermeest fordi mand sine Synder leede
Der ved hukomme kand, dem angerlig bekænde
At Herren til os maae, sit bliidest' Ansict vende.
- 1121 *Outemåål* ottemål, tid för dagens första måltid
- 1122 *slaakna* falla ner (om skrivpennan av gåsfjäder)

- 1123 *i otjd* för tidigt
 1124 *Wächter-Sång* väktarsång
förhala dröja med
 1126 *klyfwa* kliva
 1128 *skalkas* nojsa, leka
 1130 *Rennerbane* rännarbana, plats för tävlingar i löpning. – Andra tuppår har varit snabbare än han
 1138 *Munke-Broen* Munkbron i Stockholm, där inresta bondkvinnor sålde på torget
prånga sälja
 1140 *Kraft-Suppor* buljonger
 1141 *Capon* kapun, kastrerad tuppkvickling
 1143 *Hane-Gället* den tidiga morgonstund, då tuppen började gala
 1144 anspelar på berättelsen om Petrus' förnekelse, som han blev påmind om av tuppens galande

1147–1166 Om strutsen

1147–1166 efter Arrebo 935–956, Du Bartas 839–844

- 1147 Du Bartas 840 L'oiseau digere-fer,
 1147–1148 Arrebo 935–936 Hvor hen, hvor er jeg nu? hvem er min Ørcken-
 fører,
 Her i Sabæiske Land? hvad? Struthen jeg vist hører?
 1053–1055 Arrebo 951–952 Hans Fedre vel staffeerdt bekomme saadan ære,
 At Crooned-høfdinger om Hatten dennem bære:
 1157–1160 Arrebo 945–947 Thi naar hand striider best, til Steen-krig sig
 beskicker,
 Oc seer en grøn-klæd busk, strax hannem gæcken
 sticker,
 At hand halfvunden Striid sit hofvit busk forvarer,
- 1147 Marg. Vid. Frantz histor: animal. part. II. Cap: 2. Plinius l: 10. cap. 1. Upp-
 giften om strutsens storlek tycks Spegel ha från Frantzius, som också jämför
 med ryttare på häst: »Tanta est ipsius magnitudo, ut quando extollit collum
 suum, eminent supra equum & supra ipsum eqitem impositum equo.» Han
 är så stor, att när han reser på halsen, höjer den sig över hästen och även över
 ryttaren på hästen. Men även Plinius har: »altitudinem equitis insidentis
 equo excedunt», de är högre än ryttaren på hästen
 1148 *Sabæisk* arabisk (eg. 'från Saba')
 1151 *gäfw*a goda
 1156 *Sultan* betoning på första stavelsen

- 1158 *Unflygt* möjlighet till flykt
 1161 Marg. *Iob. 39. v. 13. 14. 15. sq.* skall vara 16–17: »Påfoglens wingar äro skönare än storkens eller strutzefoglrens wingar: som sijn ägg legger i iordena/ och låter heeta iordena vtkleckia them. [...] Han är så hård emoot sina vngar lika som the icke wore hans».

1167–1176 Om papegojor och andra fåglar

- 1167–1176 utan motsvarighet
- 1172 *fala* till salu
 1173 *Phœnicopterus* flamingon
Oryx grek. ὄρυξ betyder gasell eller antilop. Vad som avses är oklart. Se Aristoteles *Historia animalium*
 1178 Marg. *Vid. Sveton. in Vitellio Cap. 13. Plin. l. 10. C. 48.* Plinius har ingenting där som detta kan syfta på
Martial. l. 13. Vad som avses är svårt att säga: Martialis nämner däremot Apicius i III: 22
Juvenal. l. 4. Satyr. XI. Syftar på XI: 2–3
 1174 *Samt* tillsammans
Pygargen kameleonten
 1175 *Apicio* Apicius, romersk läckergom och storätare
 1178 Marg. *Asilus [...] armenta.* Vergilius' *Georgica* III: 147 f.: »tåta svärmar det finns av en broms, som vi kallar asilus, / men som med annat namn av grekerna kallas för oistros,/ argsint och ilsket surrande» (Klebergers övers.).

1177–1204 Om insekter, bland dem bina

- 1177–1202 om bina efter Arrebo 957–994
- 1188–1190 Arrebo 965–966 Det lilde Hoorned bie, er størr' udi min Tanke,
 End alle Fugle stoor', i Luft-pallats som vanke.
 1191–1192 Arrebo 971–973 Der som *Callicrates* (der fordum Skib det ringe,
 Saa konstelig udskar, at under Flue-vinge
 Det skiultis ofver alt)
- 1193–1196 utan motsvarighet
- 1197–1198 Arrebo 975–977 Hvi, søde *Musa* min, hvi undrer du dig icke
 Ofvr Guds almæctig Haand der i den lille Pricke
 Saa vel sin Konst beviis, som i *Balen* hin stoore,
 1201–1202 Arrebo 991–994 Hvad vil jeg Stüige-løs *Hymetti* bierg bestüige,

Oc der af Zither-løs min bii sin Lof udsiige,
Den *Maro* forðum tiid med dobbelt Sang mon siunge
I sin højlærde dict, med Sucker søde Tunge.

- 1178 f anspelar på ordspråket om att sila mygg men svälja kameler
1180 *Tyg* pack; jfr betydelsen av ordet *otyg*
ymsar ömsar, byter
1183 *Läder-Lappen* fladdermusen
1185 *Nattskäwan* nattsvalan (el. nattskärnan?)
1190 *om elliest* därest
1191 *undrar mykket på* förundrar sig mycket över
Marg. Vid. *Ælian*. [...] *narat*. Plinius berättar i VII: 21 om Myrmecides, som gjorde en båt som en flugas vinge kunde täcka. Detta som exempel på god syn!
Plutarch. adversus Stoicos. Plutarchos mot stoikerna
1195 *Homeri Dickt om Troja* Iliaden
1197–1198 uttrycker den på 1600-talet vanliga tanken att Gud är *maximus in minimis*, störst i det minsta
1201 *Maronis Vergilius'*
Flacci Horatius'
1202 *Hyblæ Berg* tre städer på Sicilien kända för honung hette Hybla
Hymetto Hymettos, berg vid Athen, berömt för sin honung

1203–1214 Avslutning

1203–1214 utan motsvarighet

- 1205 *Claros* stad i Jonien med berömt Apollotempel
Thenedon Tenedos, ö vid Hellesponten
Patara stad i Mindre Asien med Apolloorakel
Tempe dal i Grekland, berömd för sin friska växtlighet
Marg. *Plin. lib. 3. C. 18 22. 23*. Plinius talar bara om Tempe och det i IV: 8
Plutarch: atque Virgil. lib. Georg. Eccl. 4. Bör rimligen inte syfta på Eklogerna utan på *Georgica*. Vergilius berättar i *Georgica* IV: 315–555 om herden Aristaeus i Tempe
1209 f *Bellerophon* tämjde Pegasus men förlorade honom, då han ville rida ända upp till gudarna
1211 *Jovis Säte* Jupiters säte = himmelen

Then Siette Dagens Skapelse

Titeln i Arrebo: Verdens første Uges siette Dag; Kand kaldis Therologia & Anthropologia Mosaica: eller Diurs, Ormes, oc Menniskens Skabning.
Inledningsdikten delvis efter Arrebo

A 5–6 Arrebo A 5–6 Dernest vel mange Diur angifvis.
Oc siden leeden Orm beskrifvis.

A 3 *Margfallig* mångfaldigt

A 8 *billigt* med skäl

1–104 Inledning med lovsång, återblick och proposition

1–52 delvis efter Arrebo 1–10, 59–98

1–4 utan motsvarighet

5 Arrebo 2 Vist *Orpheûs* er forhaand, oc lærde Fingre rører!
7–8 Arrebo 4 At Food- oc Fedder-vildt sin drick oc spiise glemmer:
9–11 Arrebo 7–8 Nej! om mig tyckis ret, *Jessæi* Psalter klinger,
En kongelig Poet, en Konge-dict udsiunger,

12–38 utan motsvarighet

39–40 Arrebo 59–60, 65–66 Men som en Mester klog, begynder ej at bygge
Et Kongeligt Casteel, med Vold' och Skantser
trygge,
[...]
At Krag- oc Ugle-Slæct fuulactig af Natuure,
Skuld' efter egen Lyst beboe sligt Slot det puure,
41–42 Arrebo 67–68 Men for en Herre viis som paa sit Værk det gæfve,
Kund' øje hafve fest oc Lyst-forundred lefve:
43–44 Arrebo 69–71 Saa haer den konstig Gud ej Verdens bygning præctig,
For Diur der Søø oc Land med Luften ere mæctig'
Oprettet;
45–46 Arrebo 71–72 Men for dem der nu med siunligt Øje
Beskue Land oc Strand, saa vel som Luft hin høje;

47–50 utan motsvarighet

51–52 Arrebo 77–78 Thi træder nu herfor, I reisende Lysterer;
Hves Sind ej hviile kand, men Verden omspatserer,
59 Arrebo 109 Vel er det sandt oc vist; de Verk' er' alle stoore,

- 63–64 Arrebo 111–112 Dog som det puure Sølf, det røde Guld tillige,
Er' ædle begge tu, men Sølf maae Guldet viige:
- 69–74 Arrebo 113–116 Hvorfor, som Maler klog først farfve-grunden sætter,
Saa slaarer sin Skabelon jo netter oc jo netter,
Det skønne Contrafej stets' højer udstafferer,
Sin største Konst beviis naar hand det sidst skatterer:
- 75–76 Arrebo 117–118 Saa oc den viise Gud, al Verdens Skaber-Herre,
Først reede fra sin Haand de ting som lættest' ere,

77–104 utan motsvarighet

- 4 *Jôpas* en i *Aeneiden* omtalad friare till drottning Dido i Kartago. Ordet uttalas trestavigt
- 7 *springa* hoppa (av glädje)
- 8 *ymsa* ömse
- 12 Marg. *Psalm 8*: »Vtaf vnga barnas och spenabarnas munn/ hafuer tu ena macht vprettat»
- 15 *Agätur* (isl. agætr) berömlig, förnäm
gäta ge akt på, iakttaga
- 16 *uplåta* öppna
- 17 *dåger* duger
Marg. *Job. 35. v. 10*: »The ther intet säya/ hwar är Gud min skapare som songer gör om natten»
- 29 *dimmur* (isl.) trög, hes
- 40 *sig [...] hyggia* trivas
- 41 *Ögon-fägna* ting, som gör ett behagligt intryck
- 45 Marg. *Rom. I*. Svårt att se vad som åsyftas
Act. 17. Apostlagärningarna 17 handlar om Paulus' framträdande på Areopagen
- 49 *Af någrom* av några (människor)
Marg. *Rom. XI*. syftar på 11: 34: »hoo hafuer warit hans rådgifuaer»
- 51 *kommer* kom
- 67 *it thet andra winner* ett står högre än det andra
- 68 *ju* inte
- 69–76 för liknelsen med målaren se Olsson 1992 s. 83 f
- 71 *Wattuferg* vattenfärg
dapurt (isl.) dystert, matt
- 73 *harla-fager* (isl.) mycket vacker
- 78 *wägra* förneka
- 79 *har förmon för* överträffar
- 82 *i thet Wärdet* så värdefull
- 84 *Fast* mycket
- 91 *Diurenom meddelat* givit djuren
- 93 Marg. *Ps. 8*: : Ps. 8: 7 »Tu skalt göra honom til en Herra öfuer tina henders werck»

- 101 *it efter annat* efter varandra
 102 *geller* är värt
 103 *hans förlänte Gåfwor* de gåvor han fått

105–184 Om elefanten och enhörningen

105–184 efter Arrebo 175–238, delvis efter Du Bartas 23–48

- 105 Arrebo 175 Blant andre mange Diur, som Gud i dag bestilde,
 106 Arrebo 178 Den stærkest' Elephant med ofver-seldsom foore:
 107 Du Bartas 27, 29 ou soit qu'un ait esgard,
 Ou soit qu'on mette en jeu [...]
 109–110 Arrebo 179 Af reisligheden tyk, siu Sælands Aln' i høje,
 111–112 Arrebo 180 Med een forfærlig Snabl udvoxen mellem Øje:
 115 Arrebo 181 Af Kiæften skyder ud tu nederbøjed' Hoorne,
 117–120 Arrebo 182–184 Hand paa sin brede Ryg kand bære Skants' oc Torne,
 Hvoraf Soldater Brafv' i Krig' naar Mars regerer,
 Vel tredve fecte kund', os Indifar det lærer:
 121 Du Bartas 29–30 Ou soit qu'un mette en jeu ceste prudente adresse
 Dont il semble obscurcir des humains la sagesse.
 129–130 Du Bartas 33–34 Il salue la lune, il couve en sa poitrine
 La doux-cuisante ardeur de la torche cyprine.

131–140 utan motsvarighet

- 141–143 Arrebo 193–196 Men al fornuftens Verk, hans Krop den Under-stoore,
 Ham ej befrelse kand fra listige Natuure
 Rhinoceros med-før; naar hand mod ham vil striide,
 At vofve Liif oc Blood, i græsset hvo skal biide,
 149–152 Arrebo 198–201 Men skærper først det Hoorn hand bær paa Næsen
 stifver,
 Ej heller u-betænkt paa Been oc Knockel støder,
 Men i hans Lyske blød, behændig hannem døder.
 153–154 Arrebo 211–212 End maae den Elephant for den forgiftig Drage,
 I Løf-grøn Sommer-Sal sin Middags-roo ej tage,
 157–159 Arrebo 213–214 Thi hand sig stige-løs paa blad-tyk træ begifver,
 Der hemlig holder Vact, til Heeden diid ham drifver,
 161 Arrebo 215 Den trofast Elephant hand da med hast bespringer,
 169 Arrebo 219 Naar Dragen det forstaaer fra Kroppen sig forføjer.
 172–174 Arrebo 224–226 Opklimrer Dragen sig oc i hans Næse boore
 Sin Snuude sticker ind, til døde ham at plage,
 Ham Luft forstopper saa, hand ej kand Aande drage;

- 177 Arrebo 227–228 Hvorofver hand dør hen, oc falder hart mod marke,
Oc med sin tyngsel stoor slaaer Fienden død den stærke,
- 178 Arrebo 231 En ret Cadmeiske Sej, de Liif-misundre feje,
- 109 *tämmeliga* tämligen höga
- Marg. *Elephantis* [...] *descript*: p. 308. Elefantens kroppsvikt, styrka och intelligens har utforskats av Peiresc. Se hans biografi av Gassendi s. 308
- 111 *farlig långer* *Truut* fasligt lång snabel
- 117 Marg. 1. *Maccab*. 6. v. 37. har uppgiften om hur många som kunde få plats på elefantryggen
Curt. lib. 8. num. 14. Quintus Curtius beskriver bara elefanter rent allmänt
- 121 *nimma* lära sig
- 125 *Snuten* snabeln
Marg. *Vid. Linschotan*: [...] *ad amicos* Se Linschotanus Om de indiska djuren kap. 46, Gesners *Historia animalium*, Lipsius' Hundra brev till vänner. *Linschotanus* den av Spegel ofta använde holländske resenären, *Gesner* den schweiziske naturforskaren Conrad Gesner, *Lipsius* den nederländske ny-stoikern Justus Lipsius
- 128 *Jndian* indier
- 129 *demödigt* (ty. demütig) ödmjukt
- 130 *ärbödigt* hövligt, artigt
- 140 *efter satter* jagad
- 141 *Rhinoceroten* flodhästen
kynduger (isl. kyndugr) djärv
krappur (isl.) hurtig
- 142 *tappar* förlorar
- 148 *Knokar* ben(-knotor)
Marg. *Plin. l. 8. c. 1. 2. 3. sq.* Plinius VIII: 1–13 handlar om elefanten, om storleken, intelligensen (en lärde sig skriva!), om draco, fienden, som överfaller från ett träd, som elefanten försöker bli kvitt genom att skubba sig mot träd och stenar, som biter i snabeln men som dör samtidigt med elefanten, då denne krossar honom; detta i VIII: 11–12, inte 20
- 151 *Liuskan* ljumsken
- 154 Marg. *Plin. lib. cit: cap. 11. & 20*. För Plinius se ovan!
- 158 *i ty* i det
sig kröker böjer sig ned
Marg. *Ælian. histor. animal l. 17. C. 44*. Aelianus Djurens historia bok 17 kap. 44
- 160 *så* lika
- 163 *beboyad* belagd med bojor
- 164 *förknippad* fångslad
- 170 *för förr*, förut

- Hvor ud hand ej formaaer at bryde nogenlunde,
 Men venter Sverdet blankt bedrøflig alle Stunde,
 Døer før hand skulde dø, af Dødsens Vished bange,
 245 Arrebo 283 Saa oc det arme træl fornam, hand half død lefved'
 254–255 Arrebo 291–292 Oc der hand ømde Food, den Slav vel kunde merke,
 Der var en Splind der i, saa Fooden maatte verke,
 259–260 Arrebo 294–296 Forsøgte sindelig, ham toornen ud at drage,
 Derefter paa den Svulfst de fingre tver-viis lagde,
 Udtrycte saa der med det Edderfuldt ham plagde.
 267–268 Arrebo 297–298 Den Løve strax derpaa udjagter uden møde,
 Ofvr Bierg oc dyben Dal, sin Læge klog at føde:
 271–274 Arrebo 299–302 Men der det vilde Huus, den Kost som Løven hente,
 Blef Slaven til fortred, den ham ej længer tiente,
 Hand siger gode Nat, gik hvort ham Soolen leided',
 Oc hand, ved en Soldat til Rom blef ud-forspeided
 279–280 Arrebo 304 Ham skulde vilde Diur spektakels viis fortære.
 292–284 Arrebo 310–311 Den *Africs Leopard* oc Norske Biørn U-bliide,
 I Grumhed gaar du for, oc Straffer vden Maade,
 285–286 Arrebo 305–306 Bloodtørstig *Læstrygon*, det Spil Gud ej behager,
 Du saa med Øjen-lyst dit Folk af dage tager.
 291–292 Arrebo 314 En Løve slippis ud, opfangen nylig tiide:
 295 Arrebo 318 Slaer med sin loden Stært, nu op, nu ned mod joore.
 299–300 Arrebo 328 Hand saae ham venlig an, oc slicker paa hans Hænder.
 307–308 Arrebo 335–340 Beviisendis dermed hvad got mand gjør den Fromme,
 Igien betaled blír, naar vi i Nøden komme.
- 185 *tämer* tämjer
 188 *Spint-bewärde* spjutbeväpnade
 Marg. *Prov. 30. 20*: bör vara Ordspr. 30:30, som talar om lejonet som hjälten
 bland djuren
 189 *Faklar* facklor
 190 *bistra* gör bistert
 193 Marg. *Plin: lib. 8. cap. 16*. Skall vara VIII:17–21. Plinius säger att en vanlig tro är
 att ungen rev ihjäl modern i moderlivet, men att han själv menar att Aristoteles
 har rätt, som fann att lejonhonan först föder fem ungar och sedan allt färre
 196 *troolöös* otrolig
 sätter aktar, skattar
 197 Marg. *Tertullian: de pœnitentia. p. 146. Leo non nisi semel pater est*. Tertulli-
 anus om ånger. Lejonet blir far bara en gång
 201 *Leontophon* (grek.) lejonödaren
 203 *rått för illa sudit* rått för illa kokt, dvs betalt för gammal ost
 Marg. *Jd. ibid. cap. 38* Plinius talar i VIII:38:57 om Leontophon
 207 *olönd* olönad, ostraffad

- 211 *Barbutta* S. skriver av någon anledning så, där Arrebo har Barbut, som på latin är namn på en fisk
- 222 *Agellius* den romerske författaren Aulus Gellius (f. ca 130 e. Kr.), som skrivit *Noctes atticae* (Attiska nätter)
Marg. A: *Gellius lib. 5 Cap. 14*. Aulus Gellius har i *Noctes atticae* V:14 hela berättelsen om Androclus och lejonet (Aulus Gellius: *Attiska nätter*, Övers. B. Cavallin, 1977, s. 133–136)
- 224 *Androdus* har Spegel efter Arrebo, som i sin tur har det från Simon Goulards noter till Du Bartas. Men så lyder namnet även i Morery; det vanliga är annars Androclus (som också Aulus Gellius har)
Marg. *Camerar. part. 1. meditat: histor: cap. 21*. Philippus Camerarius' *Operae horarum subcisivarum sive meditationes historicae* (en samling meditationer över historiska episoder), utg. 1602. Skall vara kap. 22 (men C. berättar inte historien!)
- 226 *ofrynlegur* (isl.) ovänlig
Hin hin onde, djävulen
- 231 *Undflycht* utväg
- 236 *treente* steg; fsv. trina; jfr treen 'steg'
- 237 *raumurt* (isl.) vilt
- 245 *niga* segna ned
- 253 *bedia Hielp* be om hjälp
- 258 *obenägen* ovillig
- 262 *wid Handen* möjlighet till
- 268 *hans bewjste* som han gjort
- 271 *sådant Lefnad* Spegel behandlar lefnad som neutrum
- 273 *staande* stannade
- 275 *förlängst* för länge sedan
- 282 *fast* mycket
- 284 *yngle-diger* dräktig
- 285 *Læstrigon* mytisk jätte som överföll Odysseus på hans hemfärd
Marg. *Plin. libr. 7: cap. 2*. Plinius nämner bara i förbifarten læstrigoner som exempel på kannibaler. I VII: 9 är han utförligare
- 290 *thet Rum* den plats
- 291 *til spillo* till att förtära
nyligst nyss
- 295 *Stierten* svansen
- 296 *beettrade* visade tänderna
- 298 *hirtade* hejdade
- 301 *Unders-fulle* förundrade
- 303 Marg. *Hondorph, theatr. exempl. 4. præcept: de gratitud. belluar*. Hondorphs *Theatrum* exempel 4: föreställningar om djurens tacksamhet. Andreas Hondorffs *Theatrum historicum*, som kom ut i Wittenberg 1604, berättar om historiska personer, som kunde tjäna som exempel
- 306 *lät honom Näder finna* benådade honom

311–370 Om kamelen

311–370 efter Arrebo 337–376

311,317 Arrebo 337–338 Blandt Diur fiir-foodig' oc Skrijn-rygged nu frem-
træder,

Det hunder-aarig Beest Camelet plomp af Sæder,

321–326 Arrebo 355–358 Naar dette grofve Beest U-billig viis tracteris,
Det længe giemme kand, oc Vreden stedse meeris,
Saa naar hand seer sit hold, sin Plager veed at plage,
Ham hviister med sin tand i Luft, mod Jorden fage.

329–336 viss anknytning till Arrebo 359–362

339–342 Arrebo 339–340 Dog ingen Dranker slem, men Becken kand om bære,
De dage heele ti, de dage Tolf, ja fleere:

343 Arrebo 341 Men naar det Brynden naaer, sin Tørst det redlig
bøder,

347 Arrebo 343 Dog som en *Morian* ej gierne sig bespeiler,

349 Arrebo 346 Forplumper med sin Food, før hand vil til at dricke:

351–356 Arrebo 349–354 Ah! Kætterske maneer, naar Speil-klar Guds Ords
Kilde,

Ders heslig skik dem viis, det dem behages ilde:

Thi plumpe de med Mact, de Lifsens Becke klare,

Med deris Lærdoms Drek U-reener aabenbare,

At Himle-Lærdoms skin, som falske Lærer blinder,

Skal dem ej Øje slaae, naar Kilden klarlig rinder.

363–364 Arrebo 364 Det kand ved Tromme-slag en Tripper-dantz
fremdantse,

365 Arrebo 365 Slig selsom *Galiard* paa gulfvet heedt hand lærer,

313 *Styggen* fulingen

315 *Alens höger* alnshög

Knyl knöl, puckel

318 *from* god, barmhärtig

320 *alt så* så

323 *Raam* tillfälle

324 *Giäl* gäld, skuld

329 *Lång-wräkte* långsinta

330 *wredsamt* argt, med vrede

332 *gljsa* le

334 *föllja* efterliknar

338 *lände [...] til* skulle ge

- 342 *Dååf* kvalm
 346 *Snute-fager* eg. med vacker snabel; vacker i synen
 351 *Jt äfwen sådant* samma
 353 *förplumpa* grumlar
 359 *låter sig behaga* finner sig i
 360 *är under skiålig Aga* tuktas så mycket som är rimligt
 361 *ansa* fråga efter
 362 Marg. *Frantzius histor: animal part. 1. Cap. 5. Frantzius' Historia animalium*
 del 1 kap. 5
 364 *Kalf-skins* kalvskinn var spända över trummor
 365 *Gaillard* galliard, livlig dans i 3/4 takt som uppstod under senmedeltiden
Minöette menuett
 366 *Courant courante*, fransk pardans i 3/4 takt med nigsteg
Brandel branle, polonäsliknande fransk dans
 370 *Johannes är är en dummerjöns*
in eodem blifwer förblir på samma sätt

371–442 Om camelopardalen (giraffen) och pantern

371–442 efter Arrebo 376–412

- 371 Arrebo 376 Men til hans nafne nær, Camelepard os gifve.
 374–375 Arrebo 379–381 Naar hand (hoffærdig viis) sin Mund i højden trecker,
 Vel sexten fødder højt fra Jorden hand den recker:
 Den ellefv' Alne lang hand sees fra top til hale,
 377–378 Arrebo 382–383 Ham fremmer been staae højt, de aktre neder-dale,
 Som et half-taget Huus, taul-spettet-skøn i Øje:
 383–384 Arrebo 385 Hand drejer om oc om, ladr see ret præctig fore,
 387–388 Arrebo 387–389 Dog er det Panther-Diur (Pardalen somme siige)
 Paa Kroppen ofver alt i Skønhed uden liige;
 (Men Hofvedet er grumt)
 391–393 Arrebo 391–392 Er oc den Panther rask, naar Nat-dug hannem fucter,
 Af saadan Desmer-art, hand Marcken ofverlucter,
 395–402 Arrebo 393–396 Hvor ved hand mangt et Diur, som hand er ofverlegen,
 Forsliider, som af Mark indlockis Luft-besvegen,
 Hand til slig Diure-svig sit Hofved Busk forsticker,
 En skøn søød-luctig Krop beskuffelig fremskicker.
 403–414 utan motsvarighet
 415–432 utveckling av Arrebo 397–402
 433–440 Arrebo 405–408 Hvo Panther fange vil, behændelig sig skicker,
 Hand sætter Viinen stærk, paa steden, som hand dricker,

Hvoraf hand smager tiit, blir drucken, sofver, skryder,
Dermed den Jæger trædsk til fange hannem nyder.

- 371 *Camælo-pardalen* giraffen
Marg. *Camelopardalis* Plin. l. 8. cap. 18 Plinius behandlar camelopardalen i VIII: 27
Beloni dr. *Giraffe*. Vad dr. står för är oklart. *Beloni* syftar på Pierre Belon
- 373 *Fötter* fot
- 376 *Tysker* *Grjs* var tydligen en stående fras; jfr »Tyskt Soo-Swijn» hos Lucidor (Lucidor I s. 322)
- 378 *njger* knixar, böjer sig
- 379 *har* mäter
Marg. Plin: *colorem habet nigrantis rosæ sublucentem* Den har den mörka rosens svagt skrämmande färg. Detta säger inte Plinius om detta djur!
- 380 *falnar* vissnar, bleknar
- 385 *dy* därför
- 387 *fägre* vackrare
- 389 *kämna* kammar
- 390 *elakt* fult
- 393 *Chivette* *Kattor* sibetkatter (från vilka man får sibetolja)
- 398 *Desmans* av mysk
- 405 *Ambra* välluktande balsam
- 406 *Guld-blomerat* prytt med guldblommor
Spitzar spetsar
- 407 *braskar* stoltserar
- 408 *förraskar* fördärvar, förstör
- 409 *Ojafnd* (isl.) orätrådighet
- 410 *Knyttning* handarbete som ger nätliknande trådspets; knyppling
- 415 *Jlbragd* ogärning
Marg. *Juvenal: Jntrorsum turpis, speciosus pelle decora*. Invärtes usel, men lysande i grant skinn (syftar på Aisopos' fabel om apan i lejonhud). Citatet är inte från Juvenalis utan från Horatius' Epistel I, 16,45. Jfr v. 432!
- 417 *Almen* allmän, till gagn för alla
- 426 *smörja* smörja vagnshjulen, dvs betala mutor
- 429 *Trädet* träet
bruttit trasigt
- 432 *Ordqwäd* ordspråk
Opt flagd i fogru *Skinne* (isl.) ofta troll i fagert skinn
- 434 *ju* inte
- 436 *Strek* list, påfund
fubbar narrar, lurar
- 438 *sorplar* sörplar, håller i sig
- 439 *sig* [...] *hielpa* klara sig

443–522 Om tjuren och hästen

- 443–522 efter Arrebo 413–434, med omfattande tillägg och avvikelser
- 443 Arrebo 413 Op! lystig! gaaer nu frem du trodsig Tiur du vrede,
- 444–458 utan motsvarighet
- 460 Arrebo 415 See den hoffærdig Hæst an, med Staaldbrødre mange,
- 461–504 utan egentlig motsvarighet
- 505 Arrebo 425 *Bucephalus* oplærd, vild' ingen paa sig liide,
- 511–516 Arrebo 429–432 De Scythers Konge falt for sin udfordrings prøfve,
Da vild' hans Afvinds-mand den døde Krop berøfve,
Strax mødte Hæsten gridsk, med tand oc bag-sked striide,
Saa den som æsked' ud maatt' oc i græsset biide.
- 517–522 utan motsvarighet
- 444 *Dy* därför
medan emedan, eftersom
- 446 Marg. *Virgil. in Georgic: Georgica* III handlar om oxar (och hästar). Vad som åsyftas är oklart
- 450 *Maro Vergilius* (som skrivit om oxar i Eklogerna)
Skalda-spildir (isl skaldefördärvaren), här: skaldefördunklaren, den som är bättre än andra skalder
- 452 *Menalcas [...] Corydon* herdenamn i Vergilius' Ekloger
- 457 f Ett av Herkules' storverk var att göra rent i Augias' stall
- 458 *utförde* förde ut
- 459 *stylta* kliva
- 461 *Kort-om* Karl XI:s häst, avmålad av Ehrenstrahl. Se Olsson 1963 s. 27
Marg. *Vid. Lipsium Epistolar. Centur: 3. ad Belgas Epist 56*. Se Lipsius' Brev till nederländare, tredje hundratalet brev 56. Det åsyftade brevet har dock ej kunnat identifieras
- 463 *Æton och Hirpin samt Xanthus* berömda antika hästar
- 465 *Dy* därför
- 468 *samt* tillsammans
Wåtsäck kappsäck
- 470 *Spööd* spö
- 471 *Carbetter* trol. courbetter, medelhöga hopp
Caracoller snabba omkastningar åt sidorna av hästen under ritten
- 473 *Courier* karriär, fyrsprång
- 478 *Spanska Traaf* trav, då hästen lyfter frambenen högt och sträcker dem rakt fram, innan den sätter ner dem

- 479 *Beridaren* den som tränar hästarna
til [...] trenger behöver
Gadde-Betz med järnpiggar försett munstycke på betslet
- 480 *Käd* kedja
- 481 *Wapn-Firmur* (isl.) vapenför, stridsduglig
- 482 *gáár an* börjar
wjg-skipte (isl.) strid
- 483 *beriden* med ryttare
häfwer modig
- 485 Marg. *Job: 39. v. 22* talar om hästens frustande
- 488 Marg. *Virgil l. 3. Georgic Si qua sonum procul arma dedere &c:* Vergilius: *Georgica* III: 83 ff.: »Men hör han ett larm av vapen i fjärran,/ då kan han inte stå still; han klipper med öronen, darrar,/ frustar ur mulen som eld sin inneboende stridslust» (Klebergs övers.)
- 489 *Glafwen* svärd
- 490 *Stykkens* kanoners
häller fram fortsätter
- 492 *hwart ut* åt vilket håll
hwälfwer lutar
- 495 *Wallach* vallack, kastrerad hingst. Betoningen ligger på första stavelsen
- 496 *hwirnske* vrenskande, arga
- 497 *Stood* sto
- 501 *fålas* färdas, rör sig
- 502 *ålas* leka
- 505 *Bucephal* Bucephalos, Alexander den stores favorithäst
skräfwa skryter
 Marg. *Vid. Curtius & Arrianus.* Se Curtius och Arrianus. Curtius syftar på Quintus Curtius' biografi över Alexander den store, Arrianus på Flavius Arrianus' (d. ca 180 e. Kr.) *Alexanders Anabasis*
- 508 *Philippus* Filip av Makedonien, Alexanders far
- 511 *Scythers* skyters. Skyterna var ett nomadfolk vid Svarta och Kaspiska haven
- 512 *nederlade* fällde
- 520 *bekenna* inse, erkänna
- 521 *Faveur* ynnestgåva i form av ring, rosett el. likn.
Zirdank (ty.) priset vid tornering
- 522 *nättast* elegantast

523–576 Om olika djur och om hjortar

523–576 efter Arrebo 435–460

523–524 Arrebo 435–436 Føer skulde fattis dag oc Flagermuusen flue,
 Føer jeg den Diur-gaard al, til nøje kunde skue.

- 525 Arrebo 437 Den redde Hare der i Ager-reenen dycker,
 529 Arrebo 439 Den ramme skægged-buk paa høje Klipper spiller:
 530 Arrebo 440 Men det Uld-drægtig Faar sig tollig neden stiller:
 532 Arrebo 441 Hit fuule lodne Sviin, hin skummende Vildbasse:

533–536 utan motsvarighet

- 539 Arrebo 443 See Hiorten vel-behornt med siine Kulded' Hinder:

540–548 utan motsvarighet

- 554–562 Arrebo 447–451 Om hand for fremmed Græs ofvr Elf oc fior sig gifver,
 Et trygt Stalbroderskab da een med anden drifver.
 Den stærkest svemmer for oc Strømmen dristig bryder,
 Den anden paa hans Lænd sin Hofved-puude nyder,
 Det trede Diur paa andt, til heele Skaren ender:
 563–568 Arrebo 452–454 Naar For-mand trættis, hand sig til den agterst vender,
 At hviile Hofved sit oc Hals paa Siml' hin bløde,
 Oc deele byrden ret, læt-gjøre største møde.
 569–576 Arrebo 455–458 Saa bør mand i en Stad oc vel-bestilt Gemeene,
 Paa een som villig er, ej legge Byrden eene,
 Men Borger Borger skal sin Axel troolig laane,
 Sig selfver for betryk, ej meer' end Nabo skaane.

- 524 *långsamt* långtråkigt
 525 *på Sporren* i spåren
 526 *slå up* söka upp
 528 Spegel syftar på de många fablerna med den listige räven i huvudrollen
 530 *spaka tama*, fogliga
 531 *Zabelen* sobeln
 532 *Hiller* iller
 Dax grävling (ty. Dachs)
 Sööl-isenchte som rör sig i smutsen
 536 *gåå i Skall* gå som drevkarlar på jakt
 537 *Dy* därför
 538 *fala* till salu
 539 *hög-Diur* villebråd, förbehållet kung och frälsemän
 541 *Force-Jagt* parforcejakt, då drivande hundar jagar upp villebrådet åt ryttarna,
 som följer det, tills det är helt utmattat
 anrätta ordna
 542 *göra Skott* skjuta
 sqwetta avlossa skott
 543 *Dåå-Hiortar* dovhjortar

- äre[...]i Skyttens Wårde värderas av skytten
 547 *ju* inte
 548 *beller Alster niuter* hellre äter avkomman, kidet
 549 *Hejde-rjdare* kronojägare; skogvaktare
 553 *annars* någon annans
 Marg. Vid: *Oppian. l. 2. de venation:* Se Oppianus bok 2 om jakten
 555 *Beet* bete
 560 *styrkio* styrka
 561 *Förman* föregångare
 563 *Styrsel* styrande, ledning
 567 *omaka* besvära, göra möda
 568 *gifwer sig tillbaka* flyttar sig bakåt

577–648 Om renen och älgen

577–648 efter Arrebo 461–500

577–581 Arrebo 461–462 Du Reins-diur mørke-graa paa fiede-kam oc Tinde,
 Du hiorte-tacked Hæst for haar-før Lappe-finde,

582–596 utan egentlig motsvarighet

- 597–598 Arrebo 470–471 Naar hand paa Skien gaar i Jagt med Piil oc Bue.
 Du est hans Bracker varm', hans Skind-stack, snefre trøje,
 603 Arrebo 473 Hans Seng hand hviiler paa, hans Telt naar Sneen drifver,
 607 Arrebo 474 Ja, eenste Malke-Koo, hans Smør oc Ost du gifver:
 625–632 Arrebo 483–486 End er din føde læt, din Hosbond intet koster,
 Steen-mos din Spiisning er, det Somrer eller froster.
 Naar Field er Snee-betact, Natuuren ham det lærer,
 Hand slaaer sig giennem Snee, med Mact-søgt-mos sig
 nærer.
 633–634 Arrebo 487–488 Hvoraf eractis læt, det Diur i slette Lande,
 Besværilig lefve kand, hvor Steen-berg er fra haande.
 637 Arrebo 494–495 Jeg seer ved højre siide,
 Det Els-diur taabeligt, sex Aln' udi sin længe,
 642–646 Arrebo 497–498 Hves kød er meget groft: Men Huuden i beredning,
 Er kæckeste Soldat, hans beste Rytter-klædning,
 578 Marg. Vid: *Schefferi Lapponiam* Johannes Schefferus (1621–79), professor i
 Uppsala, gav 1673 ut *Lapponia*, en bok om Lappland och samernas liv
 580 *dy* därmed
 583 *Skrikke-Fiellen* lapplandsfjällen – Ordet troligen nybildat av Spegel av för-
 leden i ordet 'skrick-finne' (skridfinne) = same

- 585 *hela Årsens Tjder* på hela året
 587 *snerper* biter
 589 *ther Bootes råder* i höga Norden (Bootes stjärnbild i norr)
 590 *Lycaon* mytol. kung i Arkadien, som för sitt brott att bjuda Zeus på köttet av ett slaktat gossebarn förvandlades till en varg
 592 *blifwer [...] wid Ljfwæ* överlever, reder sig
 595 *stå* finns
 598 *öppen-flechte-Barmen* naket bröst
 602 *Hufwud-Smog* huvudkläde
 603 *Wepa* sängtäckte
 604 *sin* sina
 606 *grundar* bygger
 607 *molkar* mjölkar
 608 *temmeliga* tämligen stora
Holkar träbyttor, tråg
 Marg. *Homer: [...] Æneam.* I *Odysséen* XIV, 519 berättar Homeros om hur herden Eumaios låter Odysseus sitta på får- och getskinn. I *Eneiden* VIII skildrar Vergilius hur arkadernas kung tar emot Eneas och bjuder honom ligga på lejonskinn
 610 *Parmisan* (parmesan-)ost
obehändigt klumpigt
 611 *rjchtar* berikar
Muddar pälsar, klädesplagg av skinn
 612 *suddar* smutsar ner
 614 syftar på samernas tennträdsbroderier
 615 *thet ena* detta enda
 618 *Förning* hemgift
 633 *wanka* existera
 638 *plumper* klumpig
 641 *efterstella* sätta snaror för; uppspåra
 644 *feger* dödsmärkt; isl. feigr med samma betydelse
 645 *sydde* klädda, insydd
 648 *Gylne-Prång* gyllene prakt

649–680 Om hunden, ekorren och uttern

649–680 efter Arrebo 501–514 men mest eget

- 649–654 Arrebo 501–503 Men blandt Fiirfødtte Diur, som Mensken tienlig' ere,
 For den trofaste Hund ej mange priisen bære:
 Hand er sin Herre huld, en Væcter vel udkaaren,
 Som for den dag-sky-tiuf, om Nat bevaager Gaaren:

655–676 utan motsvarighet

677–680 Arrebo 513–514 I Sky-høj Granne-top læt Egernet opspringer:
Den graadig Odder feed, sig der i Hylster stinger.

649 *tamma tama*

650 Marg. Vid: *Lipsij epistola de canibus, & Gratius in Cynogetico*. Se Lipsius' brev om hundar och Gratius i *Cynegetica*. Gratius (el. Grattius) skrev på Augustus' tid en stor hexameterdikt, *Cynegetica*, om jakt, särskilt jakt med hundar

652 *ombetrodde* anförtrödda

657 *niuter* får

658 *Taar* [...] *op* tar emot

663 *nappa* hugga

666 *Bolognien* Bologna

Barm-Rackor knähundar – Bolognerhundarna var populära sällskapsdjur

667 *Silkes-Hynde* sidenkudde

674 *Lipsius* Justus Lipsius (1547–1606) belgisk filolog, känd företrädare för ny-stoicismen men även känd brevskrivare, som i sina blev till landsmän diskuterar olika ämnen. Samlingar av hans brev trycktes

677 *Jkornen* ekorren

680 *slaska* plaska

681–710 Om bävern

681–710 delvis efter Arrebo 515–542

687–688 Arrebo 518–519 Det er den Befver klog, i vændig jeg ham kände,
Som for sit Befvergeel der mangan frels i Nøde,

691–704 Arrebo 521–528 Naar hannem bryster huus, oc kand ej eene bygge,
Da komme ham til hielp hans Skof-Naboer trygge,
For Øxe bruge Tand: Men for en Tømmer-slæde,
En Befver fuul oc lad de ned paa ryggen træde,
Hans Been i været op som fiire Kæppe stande,
Saa læsis tømmer paa at slæbis ned mod Vande,
Hans lange rumpe graa for Vogn-stang da maa tiene,
Til de faae Bygning nok af de tilhugne Greene.

705–708 Arrebo 529–532 Hvorfor i alt det Aar, hans Haar af Ryggen falde,
Oc de ham fangen faae ham Slæbe-Befver kalde.
Saa skuld' oc strygis ud de fuule drog oc lade,
Der andet giør' ej vill' end Kringel-driv' i gade.

681 *Biuren* bävern

682 Marg. Vid. *Gv. Charleton: exerc. de nomin. animal*: Se Gv. Charleton Öv-

Viis brunt, viis blaaf, viis guult, hand skal den farfv' oc
 arfve
 Alleene røød oc hviid, kand hand sig ej forklæde.

740–748 utan motsvarighet

749–768 utbyggnad efter Arrebo 576–580

767–768 Arrebo 579–580 Den skønne Farfve hviid, Oprictighed betyder,
 Oc røød, Blufærdighed; den Øjenskalk ej nyder.

769–796 utan motsvarighet

730 *Luste-Sagur* roande sagor

731 *Landio* Ortensio Landi (ca 1512–53), italiensk biolog

Belonio Pierre Belon (1517–64) fransk zoolog

734 Marg. *Gesner: [...] Metamorph: Lib. 15.* Gesners *Historia animalium*. Solinus kap. 57. Aristoteles bok 2 kap. 11 Om djurens natur. Ovidius nämner inte kameleonten i femtonde sången av *Metamorfoserna*. Däremot berättar han i XV: 60–478 om Pythagoras' vegetarianism, som av Spegel ställs samman med Pythagoras (v. 771)

Cassiodor. [...] descripsit. Cassiodorus i brevet om kameleonten. Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus (468–538), framstående lärd, vars brev (*Variae Epistolae*) gavs ut under 1600-talet. Gassendi i biografien över Peiresc, där han elegant beskrivit kameleontens (förvandlings-)förmåga

736 *Peckelhering* komedianten, narren

738 *stelles [...] före* visas

743 *gir [...] Wederskeem af speglar*

746 *Frucht-achtighet* skygghet

750 *Dygdig* utan oarter

753 *beqwämligt* med lätthet, utan möda

Marg. *Juvenal: Lib: 1. Satyra 3.* Juvenalis bok 1, satir 3

757 jfr uttrycket 'vända kappan efter vinden'

763 *på een Stund* samtidigt

blåna blekna, bli blåbleka

765 *wände* ändrade

766 *Wisper* flyktig och ombytlig person

kende ansåg

768 *Fljsa* sten (-skärva)

771 *Pythagoras* grekisk filosof och matematiker, som höll på vegetarisk föda

774 *än* aldrig

776 *Wattu-Bläder* vattenblåsor

782 *upbläser* blåser upp

784 *Cholica* kolik

- häfwer* kaxig, käck
- 785 Marg. Vid. *Catzij Emblem: moralia. & Saint Amans railleries* Se Catz' *Emblemata moralia* och Saint Amants raljerier. Jacob Cats (1577–1660), holländsk diktare, gav 1618 ut *Silenus Alcibiadis sive Proteus* och senare andra moraliserande emblem böcker. Marc-Antoine Girard de Saint-Amant (1594–1661), fransk poet, skrev mycken poesi i många genrer, ofta i komisk eller burlesk stil
- 787 *rasotte* vilda, yra
- 788 *tor* lär
Finsk-Lura sannolikt dryck som ger berusning intill medvetlöshet; enda belägg i SAOB men ordet även hos Holmström; lura trol. lur, 'sömn', finsk därför att finnarna var kända för att dricka mycket
- 790 *up-pösar* får att svälla upp
- 793 f den egyptiska drottningen Kleopatra förtrollade genom sin skönhet såväl Caesar som Marcus Antonius
- 795 *Fyrken* pengan
Taska väska

797–836 Ytterligare några djur

797–836 kompletteringar med djur som saknas hos Arrebo, dels efter Du Bartas 121–136 och Heyns s. 279, dels utan motsvarighet

- 807 Du Bartas 121 la mignard belete,
811 Du Bartas 121 Je voy l'accort guenon,
815 Du Bartas 122–123 l'odorante civete
Que le mol courtisan fait chèrement chasser
- 817–822 Du Bartas 125–126 J'apperçoy le castor qui, bien avisé, coupe
Ses genitoires faux, et les jette à la troupe
- 817–822 Heyns 239 De Cafot sien ick med' die syne bors afbijt
En die so (wel bedackt week worpende) toe smijt
- (Då Spegel talar om bröst och inte om genitalier har han följt Heinz)

- 800 *förlåter* lämnar
- 801 *röra* yttra mig
- 803 *Giraf* Spegel lägger betoningen på 1:a stavelsen. Giraffen behandlas redan i vv. 371ff. under namnet camælo-pardalen
- 805 *Hekle-Pinnar* taggar i häcklor, som användes till att kamma blånor; här om igelkottens taggar
- 807 *wiße* snabba
Wislarna vesslorna
- 808 *Ljnkäder* linne
tyga tilltyga

- 811 *Apinior* aphonor
 815 *Chivetter* sibetkatter; omtalade redan i v. 383
 817 *Casor* avser troligen castor, latinskt namn på bävern
 823 Marg. *Vid. Tertullian. de pallio*. Se Tertullianus' Om pallium
 825 S:s tvekan beträffande könsväxlingen kan bero på att Aldrovandi förnekar den
 826 *her med handlas* det går till
 829 Marg. *Syrac 13 v. 22*: Syrak 13:22
 Plin l. 8. C. 30. Plinius nämner hyenan i en uppräknig av Etiopiens djur
 Belon. l. 2. C. 20 Pierre Belon bok 2 kap. 20
 830 *älas* leka
 831 *rama* slå klorna i
 833 *syns* verkar vara
 834 *gljsar* ler

837–854 Om ormarna

- 837–854 fritt men med någon anknytning till Arrebo 581–592
 848–854 Arrebo 591–592 *Apollo* blef forfærd, self *Hercles* skulde svigte:
 Dog hin berømmer sig, hand ej for *Pithon* vigte:
 838 *skufwar* räds
 841 *Medusa* ett kvinnligt vidunder, vars hår var ormar och som förstenade alla
 med sin blick
 Pokker fan
 842 *Fase-ljke* faslig, fasansfull
 Eeter-Lockar lockar av ormar, som sprutade etter
 844 *ansat* vårdad
 845 *Naso* Ovidius, som i *Metam.* I: 438–451 berättar om Python
 849 *Python* en drake i Delfi, som dödades av Apollon
 851 *spierna* sparka
 852 *Lerna* Spegel har uppfattat ordet Lerna som namnet på ett djur, inte en plats.
 Jfr IV: 646

855–878 Om krokodilen

- 855–878 utan egentlig motsvarighet
 856 Marg. *Plin. lib. 8. C. 25*. Krokodilen behandlas inte i VIII:25 utan i XVIII:25
 864 *Regulus* Marcus Attilius Regulus, romersk fältherre på 200-talet f. Kr.

- 865 *Livius hin Lärde* den romerske historieskrivaren Livius (59 f. Kr.–17 e. Kr.)
 866 *lembna i sit Wärde* låta gälla för vad det kan
 868 *skeräna* skrika, klaga

879–940 Om huggormen och andra kräldjur

879–940 delvis efter Arrebo 611–692, delvis efter Du Bartas 173–182

- 879 Arrebo 612 Som *Aspis* bitter-gram jo icke kand forkrenke?
 893–898 Arrebo 621–622 Hvor skuld' *Ajacis* Skiold for Basiliken heeslig,
 Befrii een eenste Mand fra hendis Øjne greslig' ?
 899–904 Arrebo 625–626 Ja end sig self i Speil besicted, myrder, døder,
 Naar Jæger Speil-behængt, i Skofven Ormen møder.
 907–908 Arrebo 635–636 Den *Alexandrisk*' Orm, den *Cenchr*is hiertet kniber,
 Naar hand af giftig Mund et Sofve-pulver gifver.
 909–914 Arrebo 638–639 Oc *Dipsas* med Forgift der Folk saa tørst-bestæder,
 At icke *Nilus* self ej Rhenen dem kand slycke.

915–922 utan motsvarighet

- 923 Du Bartas 176, 182 le chelydre fumant,
 [...] l'amphibene feconde.
 927 Du Bartas 175–177 Le stinc alexandrin, et le cenchre endormant,
 Le ceraste cornu, le chelydre fumant,
 L'esmaillé scorpion, et la dipse alterante,

929–940 utan motsvarighet

- 881 Marg. *Ps. 58. v. 5.* talar om ormen som tillstoppar sitt öra
 883 Marg. *Jer. 8: v. 17.* talar om att Gud sänder ormar som ett straff
 884 *Hörsla* hörsel
 885 Marg. *Ps. 38* handlar inte alls om ormar
Vid. Cowleys David p. 38: Det åsyftade torde vara följande (s. 255), som liknar Sauls reaktion, då David spelade för honom, vid ormens, som tillstoppar sitt öra:
 Thus sung the great Musician to his Lyre;
 And Saul's black rage grew softly to retire;
 But Envys Serpent still with him remained,
 And the wise Charmers healthful voice disamin'd
 886 *stikka* finnas, ligga
 888 *wänder ej igen* slutar inte
 891 *Kepsir-Dreng* horkarl (arkaiserande nybildning av S.)

- 892 *ilbragd* odåd
Marg. *Prov.* 6. Ordspr. talar i v. 29 och 32 om män som går in till sin nästas hustru
- 893 *Basilisk* ormliknande fabeldjur
- 894 Marg. *Plin l. 8. C. 21. Ælian l. 2. de animal. C: 57. Grevin l. 1. de venenis C: 18* Plinius bok 8 kap. 21. Ælianus Om djuren bok 2 kap. 57. Grevin Om gifter Bok 1 kap. 18. Grevin fransmannen Jacques Grevin (1539–70), som 1568 gav ut *Deux livres de venins*, en översättning av Nikandros' bok
- 897 *Ajasis [...]* *Hectors* Aias (gen. Aiakis) var den näst efter Akilles främste av grekernas kämpar i trojanska kriget och Hector den främste av trojanernas
- 898 *Syn* åsyn
- 903 *til ryggia faar* återkastas
- 908 *Cenchres* huggormen
- 909 *Dipsas* ormart, nämnd hos Lucanus
- 910 Marg. *Gall. Alterè Lucan. l. 9. Pharsal. Nicand. theriac.* På franska an-norlunda. S. har troligen missförstått Du Bartas' »Si tu prenois plaisir à former la vipere [...] et la dipse alterante» (174–177). Lucanus' *Pharsalia* bok 9. Nicander: *Theriaca*. Nicander (Nikandros från Kolophon), grekisk författare på 100-talet f. Kr., som skrev på vers ett verk *Theriaca* om giftiga djur
- 918 Marg. *Prov. 6. v. 27. 28.* Ordspr. 6:27, 28: »Kan ock någor behålla eeld j barmen/[...] Huru skulle någor gå på glöd»
- 919 *Tophets* Tophet var ett ställe i Gehenna utanför Jerusalem, där lik efter förbrytare och självdöda djur kastades för brinna upp
- 920 *frjskar* piggar upp
- 922 *Ormillor* ormslår; små ormliknande ödlor
Marg. *Vid. Nicander [...]* *Comm.* Se Nicander om giftiga djur, Grevin om gifter bok 1, Dioscorides bok 6 kap. 4 och Matthiolus i kommentaren till honom. Dioscorides (Dioskurides) romersk läkare, som omkring år 65 e. Kr. publicerade en bok, *Materia medica*, om medicinalväxter. Den har tydligen kommenterats av en viss Mattheolus
- 923 *Chelides Amphibæner* ringödlor, vanliga i medelhavsländerna
- 926 *snöda* farliga
- 927 *Ceraste* hornorm (ett huggormssläkte)
Stinx stincus, (*Scincus*) ett släkte bland ödlor, som sedan gammalt haft medicinsk användning (stinkmarin)
Dichs obekant; kan vara fel för dipsas, som enl. Plinius och Nikandros är en giftorm
- 929 *Tarantula* taranteln, en giftspindel
- 934 *fålas så i kring* bär sig så åt
- 935 *stiftar* gör
- 938 *sig omögligt twingar* kan omöjligt låta bli

941–1040 Varför har grymma diur skapats

941–1040 efter Arrebo 627–760

- 941–944 Arrebo 631–633 Hvi hâr din mæchtig Haand da skabt den Diure-skare,
Som os ej tjenstlig er, men slet med Lefnets Fare,
Gjør stoor fortræd?
- 948 Arrebo 651 Før Adam Guds Forbud, ah! med sin Brud
forsmaade,
- 962–964 Arrebo 655–657 De skreckeligste Diur Liif-lystige sig gafve,
Hen under Adams Aag frivilligen at slave,
Adliudende hans Røst som Hæst den Bedsel-lærde,
977–978 Arrebo 673–674 Men Mensken skabt er bloot; dog haer du ham i
Liifvet
Forstand oc viise Raad, for Skiold oc Vaaben gifvet,
995–997 Arrebo 719–720 Om mand ved Crocodil med *Ibis* Fedre rører,
Hand strax blir krafte-løs, seer liidet, mindre hører.
997–1004 Arrebo 721–730 Hvem gjør det, uden Gud, at hoos de *Nili* Strande,
Ved *Pharaonis* Muus befriies de grøn-bygt Lande?
[...]
Thi naar den *Aspis* grum vil ham een Striid levere,
[...]
Sig velter om oc om i dynd det feed' oc klegge,
Oc dermed specker til, Hals, Hofved, Ryg oc Legge,
Oc saa mod Soolen varm den kleeg paa Kroppen
bager,
Strax gifver Finden Lob at biide saa det knager.
1008–1016 Arrebo 733–744 Oc faaer sig saa til Hiælp *Trochillen* vel-forslagen,
[...]
Med sit subtilig næb hans Tænder sødlig stanger,
Hvoraf den Crocodil stoor Lyst oc Krilden fanger,
Oc slaaer sin breede Mund jo meer oc meer paa
gafle;
[...]
Hvorfor hand hastelig i Struuben viid indspringer,
Den stoorre mœrdisk' Orm saa hardt indvortis
tvinger,
Hans Indvol gnafver saa med skarpe Tænder siine,
1019–1022 Arrebo 748–750 O Jesu dig skee Lof, den Sejr saa vel gelinged'!
Hâr saa den viise Gud i *Afrikanske* Lande,
Hvor slig forgiftig Beest er meer end her for haande,
1023–1026 Arrebo 755–758 Saa ere vore Land' i disse Nørre Kroge,
Lycksalig' høj forært' af Skaberen den Kloge,

- Som for slig giftig Orm, der synderligen hidsig,
Beskader; hår forskaant oc fra forgiften bidsig.
- 1031–1036 Arrebo 759–760 Lycksaliger end er *Ebusitaner* kolde,
Hos hvem forderflig Orm ej nogen Liif kan holde.
- 942 *lembnat wärre* överlämnat i så dåligt tillstånd
- 943 *Kloßar* grodor, paddor
- 946 *Begar* bägare
- 950 *osält* olyckligt
- 956 *Gewär* vapen
- 957 *Potar* tassar
- 967 *förfächta* strida för, försvara
- 972 *odräglig* omöjlig att bära
- 975 *lydachtig* ödmjuk
- 977 Marg. Ps. 91. talar om Guds skydd mot bl.a. lejon och ormar (v. 13)
- 979 *Hörsamhet* lydnad
- 982 Marg. *Vide Plinij & Plutarchi elegantissimam pro venenis Apologiam.* se Plinius' och Plutarchos' mycket vackra försvar för gifterna
- 983 *Teriac* teriak, ett läkemedel av bl.a. ormkött, som ansågs som ett universalmedel mot alla sjukdomar och förgiftningar
- 987 *späka* tukta
- 994 *torr* törs
- 996 *Störer* störar
- 997 *Jchneumon* en parasitstekel
- 998 *Aspidem* den egyptiska glasögonormen
- 1001 *sölat* 1685 har tryckfelet solat
- 1003 *skorpot* skorpaktigt
- 1004 *drifwit* bedrivit
- 1009 *baar* får
Trochillen liten fågel som håller till på djurens kroppar och livnär sig på insekter
- 1013 *kitslar* kittlar
- 1019 Marg. *Vid. Belon: l. 2. C. 22. de singular: Plin l. 8. C. 24.* Plinius talar inte om detta i VIII: 24. *Solin. C. 45.* Solinus obekant
Ælian. l. 3. hist. animal. C. 22. Ælianus' *Historia animalium* bok 3 kap. 22
- 1023 *Orma-Nästen* ormbon
- 1024 *snödare* farligare
- 1027 *i dy* i det avseendet
- 1030 *som under är* underligt nog
- 1031 *Ebusitaner* invånare på Ebusus, en av Balearerna
- 1037 *wjsliga* vist

1041–1090 Om varför människan skapades

1041–1090 efter Arrebo 761–824

- 1049–1051 Arrebo 765–766 Men at hand ej forgefs skuld' ham til Konge giøre,
Der hafd' ej Undersaat som ham skuld' ær' oc høere.
- 1053–1062 Arrebo 767–778 En velforstandig vært, ej sine Gæster leeder,
I Spiise-Stuen ind, før hand den Sal bereder,
[...]
Den *Nectars* Himmel-drik hâr bødet ud at flyde,
[...]
Vild' oc ej til sit Bord vor første Fader sætte,
Før alting i hans Huus stood herlig sat til rette,
Oc under Bord-tapeet, forziirt med liuse Brande,
Hans dug med lecker Mad forsiuned kunde stande.
- 1061–1064 Arrebo 779–782 Hvert Creatuure skönt der Himlen med-stolterer,
Der Jorden pranger af, oc Vandet af Hofverer,
Er iidel Prøfve-verk naar mand den Konst ret acter,
Som denne Mester-konst beteer i alle facter.
- 1069–1070 Arrebo 788–789 Al Verdens Konge riig oc Creaturers Herre,
Da holdt hand Herre-dag,
- 1073–1074 Arrebo 792–794 Sin Godhed allerstørst, oc vinked' ad sin Styrke,
Hans Kierlighed kom frem, hans Mildhed værd at
dyrke,
Retfærdighed til med, hans Visdom ofvermaade,
- 1087 Arrebo 823 Togst du en slibrig Klimp deraf med egen Haande,

1079–1090 utan motsvarighet

1042 *Fiske-Swarm* fisksvärm

1043 Marg. *Tertullianus* [...] *similitudo*: Tertullianus mot Marcion bok 2. Vem kan vara värdigare att bebo Guds skapelse än hans egen avbild?

Lactantius [...] *opificio & Nemes. l. c. pag. 10*. Lactantius bok 7. Gud skapade inte världen för sin skull utan för människans skull, men människan skapade han i så måtto för sin skull, att det skulle finnas någon som förstod hans verk. Så i Filon om världens skapelse och Nemesios bok 1 kap. 10. *Lactantius* latinsk kyrkofader (ca 250–317), som skrev det av Spegel mycket använda *Divinarum Institutionum libri VII*, Sju böcker om den gudomliga styrelsen

Basilus 21. in aliq: script. loc. Basileios 21 om några ställen i Skriften

1045 *wid* för

1047 *Beläte* bild

1052 *up-taklat* försett med master och rigg

- bewingat* försett med segel
 1055 *bracht til wäga* tillagat
 1057 *Skienk* (alkoholhaltig) dryck
 1062 *Gåfwo* skicklighet, begåvning, talang
lade använde
 1063 *Pröfwe-stykke* prov, försök
 Marg. *Vid. Platon in Timæo pag. 25.* Se Platon i *Timaios* s. 25
 1070 *schrifwa* sammankalla
 1072 *gåå från Handen* utföras
 1083 *Deucalion [...]* *Pyrrha* äkta par i grek. mytol., som skapade ett nytt släkte genom att kasta stenar bakom sig. Deukalions stenar blev män, Pyrrhas kvinnor
 1088 *arta* inrätta, dana
 1089 *befinner* besinner verkar riktigare men L har befinner
 1090 *Lachesis* den av de tre parcerna som spann livstråden

1091–1100 Människans upprätta gång

1091–1100 efter Arrebo 825–830

1091–1100 Arrebo 825–826 Du vild' oc Ansict hans ej ned til Jorden lenke,
 Som anden Diure-slects, der kun paa bugen tænke,

1091 *öfwer Enda* rätt upp

1095 *löfta* lyfta

1097 Marg. *Salust: in Catil.* Gaius Sallustius Crispus (8–35 f. Kr.) romersk pro-
 saist, som skrev om Catilinas konspiration, *De Catilinæ coniuratione*

1098 *söde-Seder* djuriska seder; av fsv. söper, djur

1101–1156 Om människans psyke

1101–1156 början efter Arrebo 831–838

1101–1102 Arrebo 831–832 I denne Bygning-dag, gafst du i Torn det høje
 Fornuften sit Qvarteer,

1103–1104 betvinge kund' oc spæge,
 Vort Legems ofver-last, oc os til Fred bevæge,

1105–1156 utan motsvarighet

1101 *hysar* hyser

Marg. *Tertullian: Carnis species est arx animæ:* Tertullianus: Den köttsliga
 gestalten är själens härskarsäte

- 1101–1130 en liknande framställning av människans psykiska fakulteter finner man i *Passions-Andacht* s. 112: »Hwar och en människa hafwer uti sig sielf et Konungarike. Siälen, såsom en drottning, förer regimentet: förnuftet är hennes thron: the fem sinnen äro wächtere omkring hennes hof: wiljen och minnet äro rådgifware: the onde affecter äro fiender; och Satan är theas anförare och höfwidsman».
- 1107 *föresteller* föreslår
- 1110 *tor* törs
moot alla Skiäl mot allt förnuft
- 1114 *bekladdas* klottras ner
- 1115 Marg. *Metaphys: lib: 1. Cap. 1* [Aristoteles?] *Metaphysica* bok 1 kap. 1
- 1120 *försljta* nöta ut
- 1125 *Befljtom oß* låt oss bemöda oss
Marg. *Augustin lib. 7. De C: D: Cap. 3.* Augustinus' *De Civitate Dei* bok 7 kap. 3
- 1129 *thes* ännu, desto
- 1130 *smerre* mindre
- 1132 *Kämmers-Kammar* instans för förvaltning och rättskipning
- 1133 *gifwa an* anklagar
- 1135 *Fiscal* ämbetsman med uppgift att beivra överträdelser av förordningar
- 1140 *ljtet gella* vara föga värt
- 1141 *snedar* plöjer tvärs över åkern
- 1151 *Affecterne* sinnserörelserna, passionerna
- 1152 *yrkia* driver
Marg. *Affectus [...] de anima C. 7.* Aristoteles lär i *Rhetorica* bok 1 kap. 5 och *De anima* kap. 7, att affekterna finns i den oförnuftiga delen av själen

1157–1328 Om människoansiktet

- 1157–1328 efter Arrebo 839–958
- 1159–1160 Arrebo 839–841 Tu øjne meget tro til Skildt-vact du bestilde,
Paa Slottens høje Taarn i Marken ud den vilde
Viidt om oc om at see,
- 1165–1168 Arrebo 861 Dermed beskærmis oc som under tag oc skuure,
- 1169–1186 utan egentlig motsvarighet
- 1187 Arrebo 886 Igiennem Skorsteen soort mod Luft-pallats hin puure.
- 1189–1197 Arrebo 879–884 End er oc Næsen som en dobbelt Struube luctig,
Hvor ved det svemmig Been i Hiernen meget fuctig,
Opdrager Lucten søød, oc atter fra sig gifver
Materi fuul oc slem, som Aanden neder drifver:

End oc den fuctig Damp, subtilig gennem trecker,
Vor Hiern-skals Svede-hul, *Cathar* dermed opvecker:

1207–1212 utan motsvarighet

1216 Arrebo 890 Da hâr Gud Munden skabt oc os til Ophold gifvet,

1217–1220 utan motsvarighet

1223–1224 Arrebo 887–888 Dog efterdi den Tiid, forsvæcker ud' oc inde,
Jo altid meer' oc meer vort Legem' oc fem Sinde,

1225–1234 utan egentlig motsvarighet

1235–1242 Arrebo 897–900 Gud satte Munden der, som Næsen kunde prøfve,
Ved Lucten Mad oc Drik, som vi til Liifs behøfve.
Oc Øjne kunde see oc kænd' i Mund-bid mange,
Aniis fra Hunde Kex oc fra en Aal, en Slange.

1243–1245 Arrebo 901–902 Oc Tungen liigesaa (der værdig er at priise.)
Sin Ordeel ved sin Smag, udgifver paa vor Spiise.

1250–1252 Arrebo 903–906 De Tænders dobbelt rad, staae fast i kæfte-grunde,
[...]
Oc (som en Mølle-steen kand Korn til Meelet male)
Forknuser os vor Mad til Maugen ned ad dale.

1253–1296 utan motsvarighet

1297 Arrebo 911 O Mund, du eene hâr de gamle Fædre samled'

1299 Arrebo 919–920 Den Svage styrker du, du gjør i Nød oc Smerte,
Stoormodigt, u-forsagt, det aller-blødist' Hierte:

1301–1303 Arrebo 926–928 Ved dig vi oc formaae Guds Gunst oc Naad' at vinde,
Naar hver fra Jorden op til Himle-Sal hin høje,
Sin Bøn oc Hierte-Suk i Angist vil forføje:

1305 Arrebo 922 Du stiller mangan Krig, oc dæmper Fejden svaare,

1311–1320 utan motsvarighet

1321 Arrebo 942 Da haer Gud Øret oc en saadan plats foræret,

1323–1326 Arrebo 947–948 Ret som et Krum-horns Skald, oc liud i Sække-piibe,
End udi Piibe ret, skal længere forblifve:

1159 *koxa* ser

1160 *huxa* inse

1166 *besluter* stänger

- 1167 *Brynor* ögonbryn
 1168 *Lynor* miner
 1170 Marg. Vid. *Theodoret. Sermon. 3. de providentia*. I sin predikan om Försynen liknar Theodoretus ögonen vid gluggar i en fästning (castella), skyddade mot regn av ett utskjutande tak
 1172 *Skiller-Huus* vaktkur
 1174 *grannelig* noga
 1177 *Ögons-Lusta* ögonfägnad
 1182 *synas* verkar
twagne tvättade
 1184 *Salomon* Bibelns kung Salomo, som ansågs ha skrivit Höga visan
 1185 f Jfr Höga visan 7: 4: »tijn ögon äro såsom the dammar i Hesbon»
 1186 *Hesbon* nuv. Hasbän, öster om Jordan
 1190 Marg. Vid. *Anatomic: & inprim: A. Parè lib. 5. c. 7. Anat:* Se Anatomian och främst A. Parés Anatomia bok 5 kap. 7. Ambroise Paré (1510–90), berömd fransk läkare
 1201 *jfwäs* yvas, pråla
 1202 *åtrå* iver, enträgenhet; 1685 har tryckfelet åtra
 1203 *Ther* här: då
 1207 *Jesu* måste läsas trestavigt för meterns skull
 1208 *höga Wjsorna* Salomos Höga Visa
 1209 *thet berömda Toorn* jfr Höga Visan 7: 4: »tijn näsa är såsom tornet af Libanon/ hwilket sig wender emot Damascon»
 1210 *Damascon* Damaskus
 Marg. *Cant. 1.* avser nog Höga visan 1:3, där det talas om doften av salvor
 1211 *utguttit* utgjutet
 1212 *fluttit* flutet
 1213 Marg. Vid. *J. Desgor: definition: medicinal:* Se J. Desgors medicinska definition. Omöjligt att veta vad som åsyftas
 1214 *efter Måttet* med måtta
 1217 *på Gafwel* på vid gavel
 1223 *Ledamöter* lemmar
 1234 *Drikeka* svagdricka
twilnas tappas; ordet skånst el. sydsvenskt
Spunnen (da. spunden) sprundet
 1241 *Underskeed* skillnad (ty. Unterschied)
 1244 *snudda* tillrättavisa
 1245 *Fräant* skarpt, starkt
 Marg. Vid. *Nemes. p. 16. sqq.* Se Nemesios (*De natura hominum*) s. 16 ff.
 1246 *Herskt* härsket
sputar sprutar
 1247 *likker* begiven på läckerheter, kräsen
 1250 *på* till

- 1253 Marg. *Eccl.* 12. Pred. 12, som liknar den åldrande kroppen vid en sönderfallande byggnad, en passus som fått litterär användning i slutet av Stiernhielms *Hercules. Syrach* i 1705 är fel för Sal. Pred. *Eccl.* i 1685 syftar inte på *Ecclesiasticus*, Syrachs bok, utan på *Ecclesiastes*, Predikaren
- 1256 *Dottrar* döttrar
- 1261 *Raveliner* utanverk, som skulle skydda huvudvallen, kurtinen, i en befästning
- 1262 *Contrescarp* fästningsgrav med murad yttersida
Redouter slutna befästningsverk med enbart utåtgående vinklar
Cortiner – se v. 1261
- 1263 *Afwärde* avvärjde, hindrade
- 1264 *i* här: av
- 1269 *besluten* stängd
- 1270 *Wärn Spegel* behandlar ordet som mask.
- 1278 *Harm* skada
- 1280 Marg. *Jac.* 3. jämför tungans bruk vid styrande av en häst med betsel och ett skepp med roder och jämför också tungans verkan med en liten eld som kan tända en stor skog
Vid: Luther[...]Florid. l.3. Se Luther del 1 i Jenaupplagan blad 146, Erasmus om språken, Ciceros *Tal för Sestius* och *De natura deorum* bok 2, Apuleius' tal *Florida* bok 3
- 1281 *Förgift* gift
- 1290 *Hädelig* hädisk
Oteerlig smutsig, oren
- 1291 *kretta* knorra, käbbla
- 1298 *Gilden* gillen
särskilt var för sig
- 1308 *tappa* förlorar
- 1312 *rwee-klyfd* kluven
- 1313 *färdigt* flytande, väl
Marg. *Fullers holij Stat. p. 66: Fullers Holy state* s.66. Inget där i uppl. av 1642 tycks passa
- 1316 *Monochordium* resonanslåda med bara en sträng
- 1322 Marg. *Vid. Coster: Norimberg.* Se Coster av Nürnberg. Obekant

1329–1358 Om lemmarna

1329–1358 efter Arrebo 959–980

- 1329 Arrebo 959 I Hænder som formaae, et Mennisk' at afmale,
- 1331 Arrebo 961 Guds Abe Haanden er,
- 1333–1342 utan egentlig motsvarighet

- 1343–1350 Arrebo 969–972 Ret som vi strengen til, stiiif, slap, half, heel, opdrage
 Saa vore Seener oc os Mennisker fremjage,
 Her fast, det sacte frem: oc Beenene saa føje,
 Behefted konstelig sig hiid oc diid at bøje.
- 1351 Arrebo 973 De Been som piller er' oc Biælker, stolper stærke,
- 1355–1358 utan motsvarighet
- 1331 *Jdkan* verksamhet, arbete
fika strävar
- 1332 *slöga* skickliga
- 1340 *löska* plockar eller kammar löss ur håret
- 1341 *i Werlden* åt eftervärlden
- 1347 *benner* spänner
- 1353 *Hyddas* här: kropps
Syllar de understa väggstockarna, på vilka huset vilade

1359–1380 Om hjärnan

- 1359–1380 delvis efter Arrebo 981–1000
- 1364 Arrebo 984, 986 Oc dobbelt Hierne-skal tre-kamred, aabned gifve?
 Fornuftens Hvjle-bænk,
- 1365–1380 utan motsvarighet
- 1362 *Uplåta* öppna
thes desto
- 1363 *Fatebuur* förrådsrum
- 1364 *Canceli* kansli
- 1369 *Skåde-Torn* utsiktstorn
- 1372 *Subtilt* fint
- 1373 *fäkunnoge* ganska okunniga
blant [...] skattar till [...] räknar
- 1376 *säg*z 1685 har tryckfelet *säg*z
- 1377 *Pia Mater* kärlihinnan i hjärnan
Dura dura mater, hårda hjärnhinnan
- 1378 *gitter* kan, förmår
- 1379 *Pericranio* den tunna huden kring hjärnskålen

1381–1442 Om hjärtat, lungorna, magen och blodomloppet

- 1381–1442 delvis efter Arrebo 1001–1066, delvis efter Du Bartas 661–698
- 1381 Arrebo 1001 Her Hiertet plantet er paa Punct oc spitsig Ende,

1382–1398 utan motsvarighet

1405–1407 Arrebo 1003–1004 Den eene blood-forfylt; af andet Kammer flyder,
Puls-Aarer som sig deelt', i alle Lemmer yder,

1409–1410 Arrebo 1015–1016 Ej Lungen glemmis maae, der med sin sacter
Aande,

Forkøler Nat oc Dag vort Legems hitsig brande,

1415–1416 Arrebo 1021–1022 Den er een Blæse-bælg, hves Vind sig lader høre,
I Ord i Sang oc Klang, nu højt, nu laugt i Øre.

1415–1424 Arrebo 1025–1028 Du Mauge, gode Kok, din Mad saa vel forkryder,
At deraf korter tiid en kraftig Saft udflyder,
Som du til Lefveren ved Middel-Aaren sender,
I nærings meenig slig, hun den til Blood for-
vender,

1425–1428 utan motsvarighet

1429–1436 Du Bartas 684–686 Semblable, ou peu s'en faut, à la vive fontaine,
Qui divisant son cours en cent petits ruisseaux
Humecte un beau jardin de ses esparses eaux.

1437–1442 Du Bartas 693–698 Tout de mesme le sang et le bon aliment
Par tout le corps humain courans diversement,
S'allongent ore en nerf, ore en os s'endurcissent,
S'estendent ore en veine, ore en chair s'amolissent,
Se font icy mouelle, icu muscle, icy peau,
Pour rendre nostre corps et plus fort et plus beau.

1382 *rundan* god, full

Marg. *Vid. Fernel. lib. 1: Cap. 7. Basil. & Ambros: de Creatione.* Se Fernelius bok 1 kap. 7 Basileios och Ambrosius om skapelsen. *Fernel.* möjl. Joannes Fernelius (1497–1558), fransk läkare, som 1528 gav ut *Cosmotheoria* men även skrev mycket i medicin

1384 *Bils* Louis de Bils, framstående holländsk anatom på S:s tid

Wessalius Andreas Vesalius (1514–64), belgisk läkare, grundläggare av den moderna anatomin

Bartholinus Thomas Bartholin d.ä. (1616–80), dansk läkare, som stred med Olof Rudbeck om äran att ha upptäckt lymfkärlen

1385 *Hofvenius* Petrus Hoffvenius, professor i medicin i Uppsala (1630–82)

1387 *Rudbeck* Olof Rudbeck d.ä. (1630–1702). S. framhåller här inte bara hans verksamhet inom medicinen utan också hans fornforskning, vilket inte är motiverat av ämnet

1388 *billigt* med skäl

1391 *Atlantica* Rudbecks *Atlant sive Manheim*, som börjat komma ut 1679

- 1396 *Fallops* Gabriele Fallopius (1523–62), italiensk läkare och anatom
 1399 *stelt* placerat
 1400 *kyla* svala
 1408 *Håld* styrka, hållbarhet
 1410 *Fråna* lindring, vederkvickelse
 1411 *beweka* rör
 1413 Marg. *Vid. Sylvij Invent: anatom.* Se Sylvius om de anatomiska upptäck-
 terna. Svårt att avgöra vilken av de många med detta namn som åsyftas. Mest
 troligt är Frantz de le Boe (även kallad Sylvius; 1614–72), holländsk läkare
 1414 *Qwalmen* hettan
 1421 *medel-Adran* portådern (blodådern till levern)
 1424 *Wask* vaskad malm
Stampan stöten
bokas slås sönder, krossas
 1425 *bljr [...]* *meer beqwäm* får lättare
 1430 Marg. *Vid. Wecker. de medicin. utriusque Syntax. l. 1. part. 3.* *Wecker* Hans
 Jacob Wecker, som gav ut en rad böcker i naturhistoria i slutet av 1500-talet.
 1441 *förkofrar* får att växa

1443–1544 Om själen

1443–1544 delvis efter Arrebo 1057–1154, delvis efter Du Bartas 699–788, delvis
 självständigt

- 1445 Arrebo 1062 *Hippocratem, Galen,* der om jeg hører gierne.
 1451–1452 Du Bartas 707 Bon du fils de Japhet, ains du vray Promethee,
 1459–1460 Arrebo 1066–1067 Tog saa af Luft, af Ild, af Vand, af Jord i nefve
 Dog ej den femt' *essents*:
 1463–1464 Arrebo 1067–1068 Men af sin Guddoms Aande,
 Indblæst i Adam død et Liif, ja Liif det sande,
 1470 Du Bartas 708 Inimitable Ouvrier de l'image vantee.
 1471–1476 Du Bartas 732–734 Celuy n'a point d'esprit qui son esprit n'admire,
 Celuy n'a point de sens qui nuict et jour ne sent
 Les effects merueilleux d'un soufle si puissant.
 1477–1482 Arrebo 1089–1092 Som Øjet uden sig, seer alting nær os Lænder;
 Saa veed jeg Siælen oc forstaaer oc alting kænder,
 Dog kænder sig ej self, sit Væsen, sted det romme,
 Oc kand til Kundskab slig, ej af sig selfver komme.
 1483–1486 Arrebo 1093–1096 Men som det Øje fri fra Flod, Cathar oc Snue,
 I Vandet nogenlund oc Speil sig self kand skue:
 Saa kand oc Siælen vor i Kraftens Speil sig merke,
 Oc ick' en ringe ting sig kænd' udaf sit verke.

- 1489–1496 Arrebo 1097–1100 Den bryde-green, den Vind, der hugger Skofve
 ranke,
 Foruden Øxen om, med Vand-flood oc den blanke,
 Gjør mange Bierg' oc Dal oc Bierge-top kuld-
 kaster,
 Enddog mand icke seer; hvorfra, hvorhen den
 haster.
- 1497–1502 Arrebo 1102–1103 Naar *Zephyr* grødelig i Marken friit udbryder,
 Den seis ej; dog af Jord den gifver Græs det
 grønne,
- 1503–1506 Arrebo 1109–1110 Om skønt at voris Siæl, i sin Natuur subtilig,
 For os Usiunlig er; dog med sit Verk u-hviilig,
- 1507–1510 Arrebo 1111–1113 Vi merkelig forstaa' at os er gifvet blefven,
 Ej eene saadan Siæl, ved hvilken vi nu lefve;
 Men en Guddomlig Aand, u-dødlig, u-formænged,
- 1509–1510 Du Bartas 759–760 Ains un esprit divin, sacré, pur, admirable,
 Non finy, non mortel, non meslé, non palpable.
- 1516 Du Bartas 763 Soit qu'il regne au cerveau, soit qu'au cœur il
 habite:
- 1516 Arrebo 1120 I Hiernen hafve skal besynderlig;
- 1519–1521,1523–1524 Arrebo 1129–1131
 Af den fornuftig Siæl ved Hiernens middel-verke,
 Oprinder Sind oc Sands Hukommelsen den
 Stærke,
 Ved hvilken *Seneca* tu tusind' Ord udførde,
- 1527–1530 Arrebo 1133–1135 Kong *Cyrus* den Monarch oc hafde saadan efne,
 At hand hver Høfvidsmand ved nafnet kunde
 næfne,
 Saa vel som hver Soldat, oc mange tusent Knecte,
- 1531–1538 endast vag anknytning till Arrebo 1143–1150
- 1443 *Lemmarna* organen
- 1445 *Paracelsus* Theophrastus Paracelcus, schweizisk läkare och naturfilosof
 (1493–1541)
Galenus den grekiske läkaren Galenos (ca 200 e. Kr.), antikens främste me-
 dicinske författare
- 1447 *Herophil* den grekiske läkaren Herofilos (300-talet f. Kr.)
- 1449 *Tykke* behag
- 1452 *Promethei* enligt en grekisk saga skulle Prometheus ha skapat människan
- 1454 *slechtig* släkt

- Marg. *Act. 17*. I sitt tal på Areopagen i Apostlag. 17 citerar Paulus en grekisk diktare som sagt: »Vi är också av hans släkt»
- 1458 *Exempel* sin like
- 1460 *Wäsendet* substansen *Thet Femte Wäsendet* kvintessensen
Marg. *Vid. Augustin: Epist. ad Evodium. 102. Nemes: pag. 73*. Se Augustinus' brev till Evodius 102 och Nemesios s. 73
- 1462 *plichta* få kritik
- 1466 Marg. *Vid. Gerhard: Loc. de Creat: Ariagam & Charletonum de anima* Se Gerhards ställe om skapelsen och Ariaga och Charleton om själen. Gerhard kan vara Johann Gerhard (1582–1637) betydelsefull tysk luthersk teolog. Hänvisningen bör syfta på artikeln Creatio i *Loci theologici* (1610–22). Ariaga obekant; för Charleton se komm. t. marg. vid VI: 688
- 1470 *uttydder* kallad
- 1487 *sin Werk* sina verk
Marg. *Jac. 1. 24*. talar om den som ser sig i en spegel men genast glömmur hur han såg ut
- 1493 *krymper sig* kryper ihop
- 1494 *gemeent* vanligt
- 1495 *Norden* nordanvinden
- 1499 Marg. *Animam [...] Scipionis*. Democritus lärde enligt Aristoteles i *De anima* bok 1 att själen är ren och oblandad eld. Detsamma ansåg Hipparchos enligt Macrobius' *Somnium Scipionis*. Hipparchos är trol. den kände astronomen. Scipios dröm var en under renässansen mycket läst skrift av Cicero, utgiven med kommentar av den senromerske författaren Ambrosius Theodosius Macrobius (omkr. år 400 e. Kr.)
- 1500 *behjelpa sig* klara sig
- 1501 *pruta* knorrar, knotar
- 1503 *öfwerholder* överhöljd
- 1510 *handad* vidrörd med händerna
- 1515 *bifaller* håller med om
- 1517 Marg. *Tertull. [...] spinali*. Tertullianus om själen. Se Cartesius (Descartes), som sade att själen hade sitt säte i tallkottkörteln
Senec. lib. 1. Declamat. Vid. Platon: in Philebo & Nemes.p. 165. Seneca (talaren, ej filosofen) *Declamationes* bok 1. Se Platon i *Philebos* och Nemesios s. 165.
- 1519 *Seneca* Lucius Annaeus Seneca d.y. (4 Kr–65 e. Kr.), romersk filosof och författare. (Men har inte Spegel här förväxlat filosofen med talaren?)
- 1522 *bejaka* hålla med om
- 1526 *Träffel* skattkammare
- 1527 *Plänebook* liten anteckningsbok, minnesbok
Cyrus perserkungen Kyros I (d. 529 f. Kr.)
Marg. *Xenophon l. 5. Cyropæd. Plinius l. 7. c. 24*. Xenophons *Cyropædia* bok 5. Xenofon (ca 430–efter 359), grekisk författare, skildrar kung Kyros' upp-

fostran i *Cyropaedia*. Plinius skriver: »Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddit», kung Kyros nämnde vid övningarna alla sina soldater vid namn

- 1531 *Cyneas* Kineas, grekisk vältalare på 200-talet f. Kr., som kung Pyrrhos av Epiros skickade som fredsunderhandlare till Rom
 Marg. *Vid Theod. Zwinger: [...] in Cyro*. Se Theodor Zwingers *Theatrum vitae humanae* (Framställning av det mänskliga livet) bok 4 volym 17.
 Muretus' *Diversitas lectionibus* bok 3 kap. 1. Plutarchos i (framställningen av) Kyros. Theodor Zwingers *Theatrum humanae vitae* är en encyklopedi om människan och hennes livsvillkor. Muretus bör vara Theodor Moretus (1603–67), men något verk med denna titel ej bekant. Plutarchos tar upp den persiske kung Kyros i sina jämförande biografier
- 1532 *baar thet Beröm* är berömd för
- 1536 *ther til trängia* behöver den
- 1537 *närt nära*
- 1538 *göra ge*

1539–1698 Om människosjälens förmåga

1539–1544 endast vag anknytning till Arrebo 1151–1154

1545–1698 efter Du Bartas 789–904, delvis efter Arrebo 1155–1262, delvis självständigt

- 1545–1548 Du Bartas 789–792 Or bien que nostre esprit vive comme captif
 Dans les ceps de ce corps, qu'il languisse, chetif,
 Sous un obscur tombeau, d'une tirade il vole
 Et d'Imaue outre Calpe, et de la Terre au Pole,
- 1545–1548 Arrebo 1155–1158 Endog at voris Sind, med Kød er ombefanged,
 Som i en Boje stærk bestricked oc bestranged,
 Ja som i Grafven mørk: dog far det U-besværed,
 Fra *Calpe* til *Imau*, nu tvers nu langs i været,
- 1557 Du Bartas 802 Sur les planchers du monde, il visite les cieus,
 1563 Du Bartas 811 Il void Dieu face à face, il void les chastes gestes,
- 1565–1566 Du Bartas 813–814 Que ne peut un esprit, qui fuyant le repos,
 Brusle du saint desir d'éterniser son los?
- 1569 Arrebo 1182 Til varme Morders Land fra kaaldest Iislands Ende,
 1570–1572 Du Bartas 817–820 Là rien tu ne verras de parfaitement beau
 Que la plume, le fer, le moule, ou le pinceau,
 N'ait si bien imité que nostre œil peut à peine
 Discerner le vray corps d'avec sa forme vaine.
- 1575–1578 Du Bartas 823–826 Ce bel arbre pampré que la vive peinture
 De Zeuxe fit jadis à l'envy de nature,

- Et sur qui les oiseaux à flotes voletoient,
Et pour un vray raisin le tableau bequetoient;
1579–1584 Du Bartas 827–828 Ce marbre athenien qu'un jeune homme follastre
Avoit jà fiancé dans son ame idolastre;
1585–1586 Arrebo 1199–1200 Sligt jo beviiser nok, at ved Fornuft den stoore,
En Mester riig af Konst kand giør' en ny Natuure.
- 1587–1596 fritt efter Du Bartas 833–836, Arrebo 1201–1204
- 1597–1598 Du Bartas 836–839 Le tarentin Archite
(Prince docte et vaillant) fit un pigeon de bois
Qui, poussé par l'accord de divers contrepois,
Se guindoit par le ciel.
1599–1612 Du Bartas 839–848 Que diray-je de l'aigle
Dont un docte Aleman honora nostre siecle?
Aigle qui, deslogeant de la maistresse main,
Alla loin au devant d'un empereur germain,
Et l'ayant rencontré, soudain d'une aile acorte
Se tournant, le suivit jusqu'au seuil de la porte
Du fort norembergeois, que les piliers dorez,
[...] les arcs elabourez
[...] n'honorioient tant comme elle.
1613–1618 Du Bartas 849–858 Un jour que cest ouvrier, plus d'esbas que de mets,
En privé festoyoit ses seigneurs plus aimez,
Une mouche de fer dans sa main relevee
Prit, sans aide d'autruy, sa gaillarde volee,
[...]
Pour tant de contrepois, chainettes, et ressors,
Esprit vrayment divin,
1619–1620 Du Bartas 855
- 1621–1628 fritt utbyggt efter Du Bartas 859–862, Arrebo 1219–1222
1629–1644 fritt efter Du Bartas 863–874, Arrebo 1227–1237
- 1634 Du Bartas 870–871 il voyoit comme un dieu
Les feux de l'autre ciel se cacher sous Neree,
1645–1650 Du Bartas 866–868 et geant n'entassa
Montagne sur montagne; ains, sans bouger de terre,
Magnifique, il fondit un si grand ciel de verre
1651 Du Bartas 865–866 maçon, ne redressa
Le palais de Nembrod,
1661–1663 Du Bartas 891–893 Hé! pourray-je cacher sous un obscur silence
Ce nouveau ciel d'argent, qui n'aguerre à Bizance
Fut au grand roy des Turcs mandé par Ferdinand?

- 1661 Arrebo 1260 Der Keiser *Ferdinand* lod *Soliman* forære,
 1667–1670 Du Bartas 899–904 Là le soleil, suyvant du biaz zodiaque
 Les luisantes maisons, jamais ne se detraque
 De son prescrit chemin; là sa sœur dans un mois
 Parfait son viste cours, et changeant maintefois
 De forme de visage, ore grande, or' petite,
 Les divers changemens de l'autre lune imite.
- 1675–1684, 1687– Arrebo 1245–1251
 Dog er det skrefven op, oc tegnet klart i Boge,
 At *Archimedes* sligt gjort hafver vel den kloge.
 Hand oc de Romre som hans Færne Stad belagde,
 Til Lands saa vel som Vands, vel friit med
 Fyr-spegl plagde,
 Opbrændte Flooden stoor, foruden Ild, med Ilde;
Marcellus i hvor kæk, (hand vild' oc icke vilde)
 Maatt' ofte slet bryd op:
- 1685–1686 Arrebo 1251–1252 det denne Mester eene,
 Bestild' oc ej med mact, men Konst hin gylden-
 reene.
- 1693–1698 utan motsvarighet
- 1544 *uti Loppet wändas* ändras under vägen
 1546 *oförtruten* ständigt sysselsatt
 1550 *kröker* följer
 1556 *syftar* avser
 1561 *antagen* mottagen
 1569 *Thulö* Thule, antikens namn på vad man ansåg vara världens nordligaste land
 1572 *ju* inte
 1574 *Skrotten* skroven
 1575 *Zeuxes* berömd grekisk målare; se I: 705
 1579 *Mannen i Athenen* syftar på bildhuggaren Pygmalion på Cypern, som blev så förälskad i sin staty av en skön jungfru, att han fick gudarna att ge den liv
 1581 Marg. Vid. *Similia de Pygmalione Ovid: lib. 10. metamorph. & plura in Marinovell. Pittura part: 2. pag. 84.* I bok X av *Metamorfoserna* 243–297 berättar Ovidius sagan om Pygmalion. Marinovell obekant
 1590 *Afbeelda* avbilda
 1593 *så mykkit wjda* så långt
 1597 *Architas*, en pythagoreisk filosof på 300-talet f. Kr., sades av trä ha gjort en duva som kunde flyga
 1601 *ingen annat såg än* ingen såg annat än
 1603 *lugit* ljugit
 Marg. Vid. *Gassend: in vit. Joan. Regiomontani. & P. de la Ramee præfat. l.*

2. *observat. Mathemat.*: Se Gassendi i biografien över Johannes Regiomontanus och P. de la Ramé i företalet till Matematiska observationer. Filosofen Pierre de la Ramée (Petrus Ramus; 1515–72) berättar historien om Regiomontanus
- 1604 *äfwen* (ty. eben) just
Nürnberg Nürnberg
- 1604 ff Joh. Regiomontanus i Nürnberg (1436–76) sades ha gjort en konstgjord örn, som flög och mötte kejsaren utanför staden
- 1614 *uti Laag* i sällskap
hade Lust för Händer förlustade sig
- 1622 *kringt* snabbt
- 1623 *Argus* se I: 356
- 1627 *eenlijkt* likadant
- 1632 *lät sig tykka* ansåg
Marg. *Sapores* läckerheter
Vid Cardan lib de varietat. rerum Se Hieronymus Cardanus' *De rerum varietate*, Om mångahanda ting, som kom ut 1557
Cedrenus in vita Heracliti Georgius Cedrenus (1000-talet e. Kr.) gav ut åtskilliga antika texter
- 1642 *genom-skäär* genomskinlig
- 1645 *Resarna* jättarna
- 1647 *Pelion [...]* Ossa berg i Tessalien
Upsettia Pelion på Ossa vilja nå himlen, d.v.s. förhäva sig mot den av gudarna bestämda världsordningen
- 1651 *Nimrod* ättling till Bibelns Noa, grundare av Babylon (men byggde inte Babels torn!)
- 1652 *Sinear* Babylonien
förskingrades skingrades
- 1656 *Wattuflod* Bibelns syndafloed
- 1658 *Paß* orlovssedel för tjänstefolk; tillstånd
- 1660 *Fiol-kynne* mångkunnighet; av isl. fiolkyngi 'mångkunnig'
- 1661 *Ferdinandus* Ferdinand I (1503–64), tyskromersk kejsare
Solyman Soliman I (1495–1566), turkisk sultan
Marg. *Vid: Paul. Jovius. Sabellicus lib. 24.* Gåvan omtalas av Paul Jovius (=Paolo Giovio, italiensk lärd, biskop i Nocera; 1483–1552) men någon utförlig beskrivning finns inte. Sabellicus syftar på Marcus Antonius Coccius (1436–1506), som skrev om Venedig men även om turkarna. Jovius skrev en biografi över Coccius
- 1662 *wistet* förstod det
- 1674 *all* alla
förde styrde
- 1675 *Archimedes* grekisk matematiker (287–212 f. Kr.)
Marg. *Plutarchus in vita Marcelli. Claudiani epigramma de Sphæra Archimedis.* Se Plutarchos i Marcellus' liv. Claudianus' epigram om Archimedes sfär

- 1683 *Bokkar* murbräckor
Bljdar belägringsmaskiner; eg. blidor, av subst. blida
- 1684 *Storme-Tyg* vapen för stormning av borg eller stad
- 1687 Marg. *Vid. Wolfij lectiones memorab. de Speculo Leonis Jsauri Centur. 8.* Se Wolfius' Minnesvärda lektioner om Leo Isaurierns spegel, åttonde hundra- det. Wolfius Hieronymus Wolfius (1516–80), som skrev en bysantinsk historia i flera böcker. Leo Isauriern bysantinsk kejsare, död 740
- 1689 *Skämt* skadat
- 1694 *skrufwa* syftar på den s.k. arkimediska skruven med vars hjälp en människa kunde förflytta tunga saker
- 1697 *Alexander [...]* *Gordio*. När Alexander den store tågade genom staden Gordion i Frygien år 334, löste han den s. k. gordiska knuten genom att hugga av den. S. tycks här uppfatta Gordio som personnamn
knuttit knutet
 Marg. *Nodus Gordij Regis Phrygiæ*. den frygiske kungen Gordius' knut
- 1698 *Knyte* knut

1699–1716 Lovsång till människan

1699–1716 delvis efter Du Bartas 905–924, delvis efter Arrebo 1263–1294

1699 Du Bartas 905	O parfait animal
1699 Arrebo 1263	O du fuldkomne Diur,
1705 Arrebo 1266	Til Dag- oc Natte-Sool hâr tømmen udi Haande,
1711–1712 Arrebo 1275	Som Gud ej døer, saa kand din Siæl oc ingen døde:
1713 Arrebo 1276	Gud trættis ej;

1714–1716 utan motsvarighet

1710 *til handa* till förfogande

1717–1734 Om själens oro

1717–1734 efter Du Bartas 933–944, Arrebo 1295–1306

1717–1718 Du Bartas 933–934	Or puis que le flambeau de nos esprits accorts
Luit si bien à travers la lanterne du corps,
1721–1724 Du Bartas 935–936	Quelle sainte clarté naistra de ceste estoile,
Lors qu'elle brillera, sans falot et sans voile?

1725–1728 utan motsvarighet

1729–1731 Du Bartas 941–942 L'esprit semble à peu pres l'araigne qui, vivant
Au centre de son drap agité par le vent,

1719 *nu* nu när

1720 *ängzlad* orolig

1735–1808 Om första äktenskapet och Evas skapelse

1735–1808 efter Du Bartas 945–990, Arrebo 1307–1344

1735–1740 Du Bartas 945–948 Vous qui dans ce tableau, parmi tant de pourtraits,
Du roy des animaux contemplez les beaux traits,
Ça, ça, tournez un peu et vostre œil et vostre ame,
Et, ravis, contemplez les beaux traits de la femme,

1741–1754 utan motsvarighet

1755–1762 Arrebo 1323–1327 Som Mester velforfarn, naar hand vil strax afskære
En U-curerlig Lem, før hand vil Knif frembære,
Oc grifve sig til Saug, er skik, før hand vil røre
Den svage *patient*, en Dval-drik ham at giøre,
Oc skær saa af i Søfn den Lem foruden Smerte,

1763–1769 fritt efter Arrebo 1329–1340

1771–1778 utan motsvarighet

1781–1784 utan motsvarighet

1787–1792 Du Bartas 977–980 Bien est vray toutesfois qu'elle a l'œil plus riant,
Le teint plus delicat, le front plus attrayant,
Le menton net de poil, la parole moins forte,
Et que deux monts d'yvoire en son sein elle porte.

1795–1800 om hur Adam mottog Eva, efter Du Bartas 981–990, Arrebo 1345–1356

1795–1797 Du Bartas 981–983 Or apres la douceur d'un si profond sommeil,
L'homme unique n'a point si tost jetté son œil
Sur les rares beautez de sa moitié nouvelle,

1799–1800 Du Bartas 986 Et la chair de sa chair, et les os de ses os.

1801–1808 utan motsvarighet

1736 här åsyftas Adam

1737 *Manne-bäld* manlig skönhet

- 1739 *wänder* vänd. Möjligen har Heynz s. 276 varit den närmaste förebilden:
 »Ghy die als nu met my de man aensiet midtds desen/ U oogen went [...].
 Heyns har alltså plural, där Du Bartas har singular: »vostre œil»
- 1741 *tor* törs
- 1742 *Actæon* såg Diana bada, och till straff förvandlade hon honom till en hjort
- 1744 *Sem och Japhet* två av Noas söner. Den tredje, Ham, tog anstöt av att fadern, berusad av vinet, blottade sin kropp
- 1747 *bade Diurens Tienst* betjänades av djuren
- 1751 *Jt* ett, en sak
- 1756 *gitter* förmår
- 1760 *Macht* våld
- 1761 *Dwale-dryk* sömndryck
- 1763 *f* enligt den bibliska berättelsen skapade Gud Eva av ett revben som han tog från Adam
- 1766 *Ledamot* kroppsdel
- 1768 *Saknad* brist
skyllte täckte, dolde
- 1775 märk ordleken *näär* och *Nära*
- 1790 *Häld* skönhet
- 1791 *Purpur-Mun/ och miuka Lillie-Kinner* petrarkismens benämningar
- 1796 *söta Sönnen* kan gå tillbaka på Heynz' »soeten slaep» (s. 278)
- 1800 *ofeelbart* utan tvivel
- 1801 *Adul-Kona* äkta maka
- 1802 *samman-biona* sammanviga, förena i äktenskap
- 1804 *Foster-Främje* främjande av barnalstring

1809–1844 Lovsång till äktenskapet

1809–1844 efter Du Bartas 991–1012, Arrebo 1357–1380 men med stora tillägg

- 1809 Du Bartas 991 O bien heureux lien, o nopce fortunee,
 1809 Arrebo 1357 O steds-lyksalig Baand, O Brøllop stoort af Prale,

1810–1826 utan motsvarighet

- 1827–1828 Du Bartas 992 Qui de Christ et de nous figures l'hymenee!
 1827–1828 Arrebo 1358 Som saa vort Brøllop kand med Christo os afmale!

1829–1844 utan motsvarighet

- 1811 *Thalassius* eller Thalassio var liksom *Hymen* ett hyllningsrop vid bröllop.
 Båda ropen kom att personifieras till något slags gudomligheter

- 1812 *Moor Venus*
 1813 *Kättie-fulla* lättfärdiga
 1814 *fast* mycket
 1820 *Heemsk* dystert, missmodig
smälinger en stackare
 1827 *een Ljknelse til* likt
 1828 Enligt Paulus är äktenskapet mellan man och kvinna en bild för föreningen mellan Kristus och själen
 1829–1839 Spegel har använt en passus i Jeremy Taylors predikan »Marriage Ring»: »Celibate, like the fly in the heart of an apple, dwells in a perpetual sweetness, but sits alone, and is confined and dies in singularity; but marriage, like the useful bee, builds a house and gathers sweetness from every flower, and labours and unites into societies and republics [...] Single life makes men in one instance to be like angels, but marriage in very many things makes the chaste pair to be like to Christ». J. Taylor: *The Works* ed. R. Heber, V, London 1828, s. 254.
 1833 *Om [...] bör mykket bedre dömmas* bör anses mycket bättre
 1834 Simonides från Amorgos liknar i περί γυναικῶν den goda hustrun vid ett bi
 1835 *söker* söker sig
Kubb kupa
 1839 *it Engla-Lefnad* »levnad» kunde i äldre tid vara neutrum
 1840 *reetar* lockar, eggar

1845–1854 Guds befallning till de första människorna

- 1845–1854 efter Du Bartas 1013–1024, Arrebo 1331–1336
 1845–1850 Arrebo 1381–1384 Der dette saa var giort, befool den ævig HERre,
 Det samme hellig par sig ynglend' at formeere
 Besette Verden tom med eget Contrafeje,
 Gaf dem til Olde-arf al Verdens Gods at eje.
 1851–1852 Du Bartas 1017–1020 Il avoit imposé naguères mesmes loix
 Aux felons animaux qui logent dans les bois,
 Aux troupeaux emplumez, aux bandes qui
 fecondes
 On receu de sa main en partage les ondes.
 1847 *Föröker* föröka
 1848 *Tilväxer* väx
 1850 *thes förlänte Wäxt* den gröda den ger
Menniskiomen människorna (objektsform)
 1851 *Alster-Kraft* fertilitet
 1852 *fallande* allt svagare

1855–1878 Om det första bröllopet

1855–1878 utan motsvarighet

1870 *förstöra* störa1871 *Hebe* månen, men också den eviga ungdomens gudinna i rom. mytol.1872 *Sparlakanen* sängomhängena1873 *wil Gud* om Gud vill1875 *Njskur* (isl.) snål, knapp*såsom [...] skylla* kalla1876 *Fogur Fräd än Mikil Qwidur fyllj* (isl.) fager kunskap än stor bukfylla

Siunde Dagens Skapelse

För sjunde dagen har Du Bargas varit den enda förebilden

Inledningsdikten utan motsvarighet

10 *hans Godhetz Proof* prov på hans godhet12 *hålla Huus* leva gott, ha det bra14 *Förskaffat* satt26 *bewjst* gjort för27 *J dy* i det att31 *til it Beslut* till slut32 *ut färdigt*34 *förleggia* vederlägga, motbevisa37 *hädelig* hädiskt40 *margefalt* på många sätt

1–38 Gud ser på sin skapelse som en konstnär på sin målning

1–38 efter Du Bargas 1–50

1–2 Du Bargas 1–4

Le peintre, qui, tirant un divers paysage,

[...]

Et qui d'un las pinceau sur si docte pourtrait

A pour s'eternizer donné le dernier traict,

7–8 Du Bargas 2

A mis en œuvre l'art, la nature, et l'usage,

13–14 Du Bargas 33–35, 25–26

Icy la pastorelle à travers une plaine,

A l'ombre, d'un pas lent son gras troupeau

r'ameine,

Cheminant elle file,

- 15 Du Bartas 7–8 Icy deux bergerots sur l'esmaillé rivage
Font à qui mieux courra pour le pris d'une cage;
Il regarde tantost par un pré sauteler
Un agneau qui tousjours muet semble beller.
- 19 Du Bartas 11 Ore un petit sentier, ore un chemin batu,
- 20 Du Bartas 39 Icy fume un chasteau, là fume une cité;
- 21–21 Du Bartas 13, 15–16 Icy par le pendant d'une roche couverte
[...]
un argenté ruisseau
A flots entre-coupez precipite son eau,
25–28 Du Bartas 19–24 Icy l'arquebusier, de derriere un buis vert,
Affuté, vise droit contre un chesne couvert
De bisets passagers. Le rouet se desbande,
L'amorce vole en haut d'une vistesse grande,
Un plomb environné de fumee et de feu,
Comme un foudre esclatant, court par le bois toufu.
- 29–30 Du Bartas 41 Brief, l'art si vivement exprime la nature,
- 33–38 Du Bartas 45–50 Ainsi ce grand Ouvrier, [...]
Ayant ces jours passez d'un soin non soucieux,
D'un labeur sans labeur, d'un travail gracieux,
Parfait de ce grand Tout l'infiny paysage,
Se repose ce jour, s'admire en son ouvrage,

1–38 För liknelsen med målaren se Olsson 1992 s. 76 ff.

2 Marg. *Vid. Sap. XI. v. 22. sq. ad finem*. Se Vishetens bok från 11:22 till slut. I Vishetens bok 11:22 står de bekanta orden »Men tu haffuer all ting skickat med mååt taal och wigt/ Ty stoor förmåga är alltijd när tig». Däremot finns inte jämförelsen med målaren där

Sil Ital: Heu primæ scelerum causæ mortalibus ægris. Naturam nescire Dei – – Silius Italicus: Ack den första (el. främsta) orsaken till brott för bräckliga (svaga) människor. Att inte känna Guds natur – –

5 *lychtat* avslutat

12 *bieffa* småskälla

15 *bäla* bräka

20 *Chimærisk* fantasi-

23 *Floræ Systrar* blommorna

24 *Zephyrus* västanvinden
smystrar ler

25 *syftar* siktar

27 *kulrar* faller (tungt)

29 *til alla Stykken* i alla detaljer

31 *med Skiäl* med rätta

37 *af* åt

- Partiet är indelat efter tre sinnen: synen 39–56, lukten 57–60, hörseln 61–66
- 39 *Pintzel* pensel
 40 *Afbragd* (isl.) stor bragd; 1685 har här tryckfel: *Afbragd*
 41 *Lådar* (färg-)lådor
 46 *Utöfwer* åt
 53 *Meenlös* oskyldig
 spela leker
 55 *sig ymsa* förbyts
 56 *Så* sannolikt är *Såg* avsett, men varken L eller 1705 har detta
 57 och liksom månen av- och tilltar
 64 *Sam-settia* förena
 förlänter tilldelad
 66 *wj wägar rödia* vi gör ingrepp i naturen
 67 f Man menade att det normala och riktiga tillståndet var en harmoni och
 balans mellan de olika elementen
 72 *Antipodas* antipoderna
 76 *nära* ge näring åt
 77 *Creatur* skapade varelser
 78 *een* samma
 80 *trängia* behöver (det)
 83 *Nardus* indisk nardus är en välluktande drog, som framställes av jordstam-
 men hos ett vänderotssläkte
 84 *Neglikor* kryddnejlikor
 86 *Nämme* förmåga
 88 *konstigt* konstrikt
 brjster fattas
 94 *hon* handen
 96 *Endar* världens ändar
 99 *drager* bär
 102 *förtappat* förlorat

103–148 Tanken att Gud skulle passivt åse skapelsen avvisas

103–148 efter Du Bargas 99–138

- 103–104 Du Bargas 99–100 Non que j'aïlle forgeant une divinité
 Qui languisse là haut en morne oisiveté,
 107–108 Du Bargas 101 Qui n'aime les vertus, qui ne punit les vices,
 113 Du Bargas 102 Un Dieu sourd à nos cris, aveugle à nos services,
 114 Du Bargas 103–104 un loir qui dort
 D'un sommeil éternel, ou plustost un Dieu mort.
 117–120 Du Bargas 107–110 Je ne pense onc en Dieu, sans en Dieu concevoir

- Justice, Soin, Conseil, Amour, Bonté, Pouvoir:
 Veu que l'homme, qui n'est de Dieu qu'un mort
 image,
 Sans ces dons n'est plus homme, ainçois beste
 sauvage.
- 121–124 Du Bartas 111–114 Tu dormois, Epicure, encor plus que ton dieu,
 Quand tu fantastiquois un lethargique au lieu
 De la source de vie, ou, d'une ruse vaine
 Des athees, fuyant non le crime, ains la peine,
- 125–128 Du Bartas 117–120 Dieu n'est tel qu' un grand roy qui s'assied pour
 s'esbatre
 Au plus eminent lieu d'un superbe theatre,
 Et qui, sans ordonner des fables l'appareil,
 Ne veut que contenter son oreille et son œil,
- 139–148 Du Bartas 133–138 Il s'est montré puissant, formant ce Tout de rien,
 Plein de docte industrie en la reiglant si bien,
 Soigneux, en l'achevant en deux fois trois journees,
 Bon, en le bastissant pour des choses non nees,
 Et sage, en le tenant, maugré l'effort du temps,
 En son premier estat tant de centaines d'ans.
- 103 *fäfeng* överksam
- 104 Marg. *Vid More Nevochim part: 2. Sect. 10. quomodo Judei providentiam agnoscunt.* se Mores Nevochim del 2 sektion 10, hur judarna inte kände till försynen. *More* den engelske filosofen (Cambridgeplatonisten), kabbalisten och mystikern Henry More (1614–87)
- 105 *ther* om
- 106 *Wäsende* bestyr, verksamhet
- 109 *Ehwad* [...] *ehwad* antingen [...] eller
- 113 *til* för
- 115 *fattar* grips av
- 120 *thet Nampn* d.v.s. namnet människa
- 121 Marg. *Vid. Tertullian. in lib: de anima, ubi Epicuro pudorem imperat.* Se Tertullianus i boken om själen, där han uppmanar Epikuros att skämmas
- 122 *Hufwud-willa* yrsel; sinnesförvirring
- 123 *lärde* Epikuros lärde att världen var utlämnad åt slumpen
- 127 *Comædianter* skådespelare
- 130 *ljtet Löye* föga verkligt nöje
 Marg. *Ebr. 1.* talar om Guds uppenbarelse i skapelsen och i Kristus
- 135 *seglat* befaret
- 137 *sig antager* åtar sig
- 138 *drager* bär
- 139 *i dy* i det

- 140 *mondet wäl fulborda* fullbordade det väl
 147 *alla Stunder* ständigt
 149 Marg. *Ita docuit [...]* *provident*: Så lärde och trodde Platon i *Theaitetos* och *Philebos* och även i 10:e boken av *Lagarna*. Se Cicero *De natura deorum*, Aristoteles *Ethica ad Nicomachus* bok 6 och *De mundo*. Seneca om försynen

149–182 Om Guds upprätthållande och livgivande makt

149–182 efter Du Bartas 139–190

- 149–152 Du Bartas 139–142 Hé Dieu! combien de fois ceste belle machine
 Par sa propre grandeur eust causé sa ruine?
 Combien de fois ce Tout eust senty le trespas,
 S'il n'eust eu du grand Dieu pour arc-boutans les bras?
- 155–156 Du Bartas 143–144 Dieu est l'ame, le nerf, la vie, l'efficace,
 Qui anime, qui meut, qui soustient ceste masse.
- 159–160 Du Bartas 147–148 Dieu est ce fort Athlas, dont l'employable eschine
 Soustient le pesanteur de l'astree machine;
- 162–168 Du Bartas 150–154 Dieu fait couler sans fin les nuicts apres les jours,
 L'automne apres l'esté, l'hyver apres l'automne,
 Apres l'hyver sans fleurs le printemps qui fleuronne;
 Dieu r'engrosse la terre, et fait qu'elle n'a pas
 De tant d'enfantemens presque encor le flanc las.
- 169–170 Du Bartas 155–156 Dieu fait que le soleil, et les astres de mesme,
 Bien qu'ils soient tres-ardens, ne se bruslent aux
 mesme,
- 171–172 Du Bartas 157–158 Que leurs rayons brillans d'un triste embrasement
 N'anticipent le jour du dernier jugement,
- 173–178 Du Bartas 167–170, 187–188
 Dieu est le President qui par tout a justice,
 Haute, moyenne, et basse, et qui sans avarice,
 Ignorance, faveur, crainte, respect, courroux,
 Ses arrests sans appel prononce contre nous.
 [...]
 Qui fait pour donner cours à sa haute justice
 Contre nous-mesme armer nostre propre malice:
- 179–182 Du Bartas 189–190 Qui fait pour le dessein des mechans empescher,
 Ses plus grans ennemis à sa solde marcher.
- 149 *woro vore*. Meningen är: skulle inte hela jordklotet ha fallit från sin plats i universum

- 150 *boro* bar
 152 *Ther* om
 153 *thenne Kroppen* jordklotet
 155 *ljfnar* ger liv åt
 157 *Lynceus* var i den grekiska mytologin berömd för sin skarpa blick, som kunde genomtränga stenar och träd
 158 *Handel* företag, angelägenheter
foga leda
 159 *Atlas* var enl. grek. mytol. en titan som bar himlavalvet på sina axlar
Skulrar skuldror, axlar
 160 *nederkulrar* faller ner
 166 *Snön* ordet bör för meterns skull uttalas tvåstavigt
sufwit sovit
 168 *Queden* moderlivet; här jorden
 171 *Strjme-Gnjster* glimmande strålar
 174 *elakt* dåligt, ont
 180 *hörsamligt* lydigt
 182 *sig* varann

183–406 Frågan om det onda

183–406 efter Du Bartas 191–318

- 183–188 Du Bartas 191–196 Bien est vray toutesfois que les choses humaines
 Sans frein semblent couler tant et tant incertaines
 Qu'on ne peut en la mer de tant d'evenemens
 Remarquer quelquefois les divins jugemens,
 Ains comme à vau de route il semble que Fortune
 Regle sans reglement ce qui luit sous la lune.
- 191–192 Du Bartas 197–198 Si demeures-tu juste, o Dieu! mais je ne puis
 Sonder de tes desseins l'inespuisable puits.
- 205 Du Bartas 191 Si demeures-tu juste, o Dieu!
- 206–208 Du Bartas 201–202 Tes secrets moins secrets, o Dieu, je recognoy
 Lettres closes à nous, et patentes à toy;
- 215–216 Du Bartas 209 Mais Joseph se voyant,
- 237–238 Du Bartas 209–211 par un rare bon-heur
 De miserable esclave estre fait gouverneur
 Des champs pour qui le Nil,
 247–252 Du Bartas 211–216 d'un desbord sept fois riche,
 Repare le defaut du ciel d'humeur trop chiche,
 Aprit que le complot de ses traitres germains
 Avoit mis le timon de Memphe entre ses mains,

A fin qu'à l'avenir la terre egyptienne,
Nourrice, recuellist la race abramienne.

257–270 vag anknytning till Du Bartas 225–230

271–280 utan motsvarighet

- 285 Du Bartas 239–240 Mais d'un soin plus soigneux il couvre de ses ailes
La semence d'Adam,
289–290 Du Bartas 240 et sur tous les fideles,
295 Du Bartas 247–248 et nuit et jour des anges
Il campe à l'entour d'eux les veillantes phalanges.
309 Du Bartas 258 le pourpre sur le dos,
311 Du Bartas 259 Que tout luy fait la cour, que tout la favorise,
317–318 Du Bartas 263–264 Qu'au contraire les bons sur la mer de ce monde
Sont sans cesse agitez et du vent et de l'onde,
322–323 Du Bartas 266–268 Que le fleau du grand Dieu pend tousjours sur leur
dos
Qu'ils sont aussi suivis de honte, perte, encombre,
Comme est la nuit d'humeurs, et le corps de son
ombre.
343 Du Bartas 279–280 Hé! ne voyez-vous point comme le sage Pere,
Tenant le frain plus court au fils qu'au mercenaire,
347–349 Du Bartas 283–286 L'escuyer qui, suivy d'une noble jeunesse,
Les genereux destriers d'un grand monarque dresse,
Repique plus souvent celuy de ses chevaux
Qu'il cuide estre mieux né pour les guerriers
travaux.
351–356 Du Bartas 287–290 Le penible regent dont la docte parole
Tout l'honneur d'un pays cultive en une escolle,
Charge plus de leçons ceux à qui Dieu depart
Plus d'esprit pour comprendre en peu de temps un art.
357–364 Du Bartas 291–296 Un grand chef ne commet qu'à ceux que plus il prise
Les dangereux hazard d'une belle entreprise;
Or il les fait aller les premiers à l'assaut,
Or devant cent canons les plante sur le haut
D'une bresche assaillie, or avec peu de force
Leur commande d'entrer dans un fort que l'on force.

365–380 i huvudsak självständigt, med få anknytningar

- 373 Du Bartas 300 Esprouver leur constance à la pierre de touche,
381–390 Du Bartas 303–310 Le medecin qui sçait joindre à la theorique
L'exercise fascheux d'une longue practique,

- Applique le remede au corps plein de langueur
 Selon la qualité de la peccante humeur,
 Guerissant cestui-ci par dietes austeres,
 L'autre par jus amers, cestuy-là par cauteres,
 Et coupant quelquefois ou la jambe ou le bras,
 Aspre-doux garantit tout le corps du trespas.
 Ainsi le Tout-puissant
 Ordonne ore la faim,
 Ore une ignominie, ore un aspre tourment,
 Ore un proces facheux,
 Ore d'un fils la perte, ore un triste veufvage,
 Mais tenant quelquefois pour le salut humain
 En une main le fleau, l'emplastre en l'autre main.
- 391 Du Bartas 311
 397 Du Bartas 313
 400 Du Bartas 314
 401 Du Bartas 315
 403 Du Bartas 316
 405–406 Du Bartas 317–318
- 188 *blinda Lykkan* lyckan (Fortuna) framställdes med bindel för ögonen
 Marg. *Vid. Augustin: retractat. l. 1. c. 1.* Se Augustinus' *Retractatio* bok 1 kap. 1
 189 *Gerning* verksamhet
drifwer styr
 190 *Tygel gifwer* styr
 197 *plösa* proppa fulla med mat och dryck
 198 *Amalthes Hoorn* ymnighetshornet
 200 *Wrånghetz* onskans, orättfärdighetens
Stempling onda planer
 203 Marg. *Esa. 38.* Jes. 38:12: »Han slijter mig sönder såsom een kleen tråd»
Job. 20. motsäger vad Spegel skriver: de ondas jubel varar inte länge!
 206 *Runor* hemliga, svårtydda tecken
 Marg. *Vid. Plutarch: de Sera Numinis vindicta.* Se Plutarchos om den gudom-
 liga rättvisans hämnd
 208 *Patenter* öppna brev, offentliga skrivelser
 209 Marg. *Juvenal. Permittas ipsis expendere Numinibus quid Conveniat nobis*
&c. Juvenalis: Låt gudarna själva överväga vad som är bra för oss
 210 *ofogligt* olämpligt, utan fog
 211 *wrångelig* orätt
 212 *fast* mycket
berömmes anser vara
 214 *wjsligst* vist
 215 ff enl. 1. Mos. 37ff. kastade elva av Jakobs söner den tolfte, Josef, i en brunn.
 Han kom sedan till Egypten och fick hög rang där. Under hungersnöd blev
 bröderna tvungna att fara till Egypten och köpa säd av Josef, som de inte
 kände igen
 215 *Obilligt* orättvist, orättfärdigt
 217 Marg. *Gen. 45. 46. 47.* handlar inte om hur bröderna förfar med Josef utan om
 hur de kommer till Josef i Egypten

- 218 *någon* *Brott* Spegel behandlar brott som mask.
- 219 de andra bröderna ville döda Josef, men Ruben rådde då till att i stället kasta honom i en brunn för att han sedan skulle kunna rädda honom
- 220 *ej* pleonastiskt
- 222 *Jsmaeliterna* beduiner som köpte Josef och tog honom med till Egypten
å Färde på resa
- 225 *Skrään* skrik, rop
Marg. *Vid. Augustin: [...] permittere* Se Augustinus i Enchiridion kap. 11: Gud ansåg det bättre att göra gott av det onda än att inte alls tillstämja något ont
- 230 *Kiortel* lång överklädnad
öfrig kvar
- 231 *besölade* sölade ner. Bröderna doppade Josefs kläder i bockblod och lurade sin far att tro att ett vilddjur dödat Josef
- 233 *af dy* därav
- 237 *Dödz-försiglad* dödsdömd
- 241 *Mizraim* bibliskt namn på Egypten
wjd-Frægd vida berömd
- 242 *än sielfwa Nilo trodde* än de trodde själva Nilen. Nilen brukade pålitligt svämma över varje år och därmed skapa möjlighet till skörd
- 244 *i dyra Åren* under år med hungersnöd
- 247 *Besynnerliga* särskilt
Canaan Palestina, där Jakob och Josefs bröder bodde
- 249 *dy* därför
- 250 *afhända* sälja
- 252 *truga* hota; Josef visade sig hård mot sina bröder
- 253 *sannades* besannades. Josef hade som ung drömt att bröderna skulle buga sig för honom, en dröm som retat bröderna till illdådet mot honom
- 255 *trychter* förtryckt
- 257 *obillighet* orättvisa
Pharao härskaren i Egypten, som förtryckte israeliterna
- 260 *i* till
- 261 *draga* bära
- 264 *een tigers Hierta krenkia* få det grymmaste vilddjur att känna medlidande. Jfr 'tröst åt ett tigerhjärta'
- 275 *Pilatus* vägrade först att döma Jesus
Jesu ordet måste för meterns skull uttalas trestavigt
- 277 ff enl. 2 Sam. 17 var Ahitofel en klok rådgivare, som rådde Absalom att förfölja sin fader David, medan Husai avrädde. Absalom följde till sitt fördärv Husai
Marg. *Claudian. [...] queror.* Claudianus om Ruffinus. Men slutligen gjorde bestraffningen av Ruffinus slut på oron. Den befriade även gudarna från skuld. Nu klagar jag inte längre över att de orättrådiga har fått växa i höjden.

- Claudius Claudianus, senromersk diktare (ca 375–ca 404) som bl. a. skrev två böcker med invektiv mot Ruffinus, kejsar Arcadius' kraftfulle gunstling
- 278 *menar illa* har onda avsikter med
- 280 *Kippa* följe, sällskap
- 285 *wårdas* tar vård
Adams Söner människorna
- 286 *Försyn* vård, omtanke. Betoningen ligger på första stavelsen
- 287 *Nödortftig* behövlig
- 289 *baar [...] it [...] Bekymmer* drar försorg
- 290 *them Gudfruchtigom* de gudfruktiga
- 291 Marg. *Zach. 2.* syftar på Sakarja 2:8: »Then ider rörer/ han rörer min ögnasteen»
Mal. 3. syftar på Malaki 3:17: »Och iag wil skona them/ lijka som man skonar sin egen son»
- 295 *lägra* slår läger
Marg. *Ps. 34.* Psalt. 34:8: »Herrens ängel lägrar sig omkring them som fruchta honom»
- 296 *fägnar* tar väl emot
- 297 *Signets Ring* värdefull ring och ett tecken på kärlek
- 298 *Kyklingar* jfr Matt. 23:37
- 302 *Wäder* vindar
- 303 *pokka* uppträder sturskt
- 304 Marg. *Jer. 12.* svårt att avgöra vad som avses
Ps. 73. handlar om hur det till slut går de onda illa
Job. 21. a. v. 7. handlar om att gott och ont drabbar både onda och goda
- 305 *Förkofras* ha framgång
- 311 *kröka* buga
- 313 *skerädas* sägas på ett fint sätt; jfr 'skräda orden'
- 314 *spotskas åt* visar sig spotska, hånfulla, inför
- 321 Marg. *Ps. 80. 6.:* »Tu spijsar them med tårars bröd»
- 322 *ther är ingen til then* det finns ingen annan som
rjsar slår, straffar
- 323 Marg. *Vid. Jreneum: [...] ad Actolych* Se Ireneus Mot kättarna bok 3; fragment av honom hos diakonen Demetrios i predikan om elden. Se Augustinus *De civitate Dei* bok 1 kap. 8, Justinus i dialogen med Tryphon, Tertullianus Mot Marcion bok 2. Hesychius Leviticus bok 4. Theophilos av Antiokia till Autolychos bok 1. Ireneus grekisk kyrkofader (100-talet). Justinus Martyren kristen apologet på 100-talet. Hesychios från Alexandria (500-talet), grekisk grammatiker. Theophilos grekisk kyrkofader. Hans *Ad Autolychum libri tres* gavs ut 1555
Es. 28. 18. talar om att de ondas förbund med döden skall utplånas
Ebr. 12.11. talar om att agan efteråt kan bära frukt
- 324 *tränger* pressar emot
- 325 *Merker* märk

- 329 *Dy* därför
 331 *sat* utsatt, bestämt
 333 *städer* låter
 them Ondom de onda
 334 *tuchte-Rjset* det straffande riset
 basa slå
 335 *fromme* snälla, goda
 336 *Näpste* tuktade
 339 *til [...]* *lända* åstadkomma
 341 *frjdsamme* fredliga
 342 Marg. *Apoc. 3. 19.* Upp. 3:9 talar om att den som älskas också agas
 344 *Hörsambhet* lydnad
 345 *sielfz-wyrdige* självsvådiga
 ruta svirar, rumlar
 347 *Berjdaren* hästskötaren (som lär upp hästarna)
 349 *ämbnade* är ämnade
 353 *föresetter* ger
 354 *ä the qwikkaste* har lättast att lära
 såsom allt eftersom
 355 *skärper* gör skarpare
 358 *ubr Feltet flychtig köres* slås på flykten
 362 *kläda Skott* stå i skottlinjen
 363 *Parti* recognosceringsuppdrag
 364 *Glafwen* svärd
 365 *fräken* (isl. frækn) modig
 366 *dadlöös* (isl. daðlauss) överksam, loj
 Drenger (isl. drengr) stridsman
 dadlöös Drenger – märk allitterationen!
 368 *winner* övervinner
 372 *förer [...]* *til Minne* får att minnas
 373 *profwe-Stenar* proberstenar av kiselskiffer, mot vilka man drog guldhaltiga
 föremål för att fastställa guldhalten
 379 *Synda-Dreggen* syndens smuts
 380 *skynda* få att skynda sig
 382 *dyra* viktiga
 385 *Julep* spritdryck med socker, vatten och mynta
 386 *Scorbut* skörbjugg
 387 *åderslås* åderlätas
 388 *Machlööshet* matthet
 Oliteter oljor, essenser
 389 *skräda* avstå från
 390 *gräda* befrukta, göra fruktsamma
 393 *och hoos* även hos

407–486 Om Guds tuktan av människan

- 407–486 efter Du Bartas 319–358, med stora tillägg
 407–410 utan motsvarighet
- 411–414 Du Bartas 319–320 Le guerrier, qui par trop sejourne en une place,
 Laisse attiedir l'ardeur de la premiere audace.
- 415–416 Du Bartas 321 La rouille va mangeant le glaive au croc pendu,
 417–418 Du Bartas 322 Le ver ronge l'habit dans le cofre estendu.
- 419–420 Du Bartas 323 L'eau qui ne court se rend et puante et malsaine,
 422 Du Bartas 324 La vertu n'a vertu que quand elle est en peine.
- 423–424 Du Bartas 325–326 De vray, tout ce qu'on voit au monde de plus beau,
 Est sujet au travail.
- 425–428 Du Bartas 326–328 Aussi la flamme et l'eau,
 L'une à mont, l'autre à val, sont tousjours en voiage;
 L'air n'est presque jamais sans vens et sans orage;
 429 Du Bartas 329 L'esprit est sans esprit s'il ne sçait discourir,
- 431–432 Du Bartas 330 Le ciel cessera d'estre en cessant de courir.
 433–434 Du Bartas 331 Par les plaies du front le soldat se signale,
 437–439 Du Bartas 332–334 Mais cil qui non blessé de la bresche devale,
 Donne à penser aux chefs que la peur du trespas
 A glacé son courage, et lié ses deux bras.
- 441–486 fritt, med få anknytningar till Du Bartas 335–358
- 441–442 Du Bartas 335–336 Dieu donc pour proposer à l'humaine ignorance
 Quelque rare patron d'invincible constance,
 447 Du Bartas 337 Et ses fils bien-aymez couronner de lauriers,
 455 Du Bartas 343 Mais sans cause à ces maux si mauvais nom je donne,
 457–458 Du Bartas 344 Le seul vice est mauvais, la vertu seule est bonne
 467–470 Du Bartas 351–354 L'homme vrayment constant est tout tel que Neree,
 Qui ouvre à tous venans sa poictrine azuree,
 Et toutesfois tant d'eaux qu'il boit de tous costez,
 Ne luy font tant soit peu changer ses qualitez.
- 408–410 *Mootgång-Tålomod-Tålamodet-Förfarenheten-Förfarenhet-Hopp-Hopp-Åra* den retoriska figuren klimax
- 409 Marg. Rom. 5. Spegels klimax är hämtad från Rom. 5:4. :»Och tolamod gör förfarenhet, förfarenhet gör hopp »
- 410 *alzköns* allt slags
- 412 *klema* kela
- 415 *förrostar* rostar
- 416 *fåfängligt* oanvänt
- 421 *lyksam* framgångsrik
- 424 *Twang* tvång

- 426 *fräter sig* förtär sig själv
 433 *Skråmar* skråmor
 434 *Arr* ärr
 435 *thes snarare* lättare
 438 *Wapne-braketz* stridens
harke (isl. hark) larm, gny
 439 *Manhåld* manlighet
 440 *haft* hållit
glyman (isl. glyma) den lilla striden
 445 *hätta* riskera, våga
 446 *hagliga* lämpligt
 Marg. *Jac. 1. 12.* talar om att den som består i provet skall vinna livets krona
 447 *owanskelige* oförgängliga
 448 *förwarad* reserverad för
 449 *Häär-kläder* rustar, klår i rustning
 450 *förlustar* gör glada
 452 Marg. *Eph. 6. Ef. 6: 14, 17:* »retferdighetennes krefuetto [...] salighetennes hielm och Andans swerd»
 453 *ginna* förleda
 454 Marg. 2: *Cor. 4:* talar mer allmänt om att det som händer med kroppen inte är väsentligt
 457 Marg. *Augustin: [...] pœna peccati.* Augustinus om den sanna religionen kap. 12. Detta är allt som kallas ont, synden och syndens straff
 458 *förutan* utom
 464 *Rom. 8. v. 28.* talar om att för dem som älskar Gud samverkar allt till det bästa
 469 *med-naturad* naturlig
 472 *Beswär them rörer* börda som tynger dem
 473 Marg. *Rom. 8. 35.:* »Hoo kan skillia oß ifrå Gudz kärleek? Bedröffuelse? Eller ångest? Eller förföllielse? Eller hunger? Eller nakenheet? Eller farligheet? Eller swerd?»
 476 *glupa* sluka
 480 *Thet* att
 481 *lyksam är* har lyckan med sig
 482 *rygur* (isl. hryggur) bedrövad, sorgsen
 485 *Galder* (isl.) trollsånger, besvärjelser

487–560 Om sabbatens nytta

487–560 efter Du Bartas 359–400

487–494 Du Bartas 359–364 Donques, bien que de Dieu la sagesse profonde
 Encor, encor besongne au regime du monde,

- Si faut-il s'asseurer que sa main composa
 En six jours ce grand Tout, et puis se reposa,
 Voulant qu'à son exemple Adam et sa lignee
 Chomme eternellement la septiesme journee.
- 495–499 Du Bartas 365–368 L'Eternel se souvient que sa maistresse main
 D'une masse de fer ne fit le corps humain,
 Ains qu'il logea nostre ame en un vaisseau de terre
 Plus liquide que l'eau, plus fresle que le verre.
- 501–502 Du Bartas 369–370 Il sçait que rien plustost ne nous guide au trespas,
 Qu'avoir tousjours tendus les esprits et les bras.
- 503–508 Du Bartas 371–376 Le champ qui quelques ans demeure comme en friche,
 Quand il est resemé, fait un rapport plus riche.
 Le fleuve pour un temps par l'escluse arresté,
 Pousse plus roidement son flot precipité.
 L'arc qui pour quelques jours desencordé demeure,
 Enfonce plus avant la mortelle bleceure.
- 509–512 Du Bartas 379–380 Tout de mesme ce corps, quand pour reprendre
 haleine
 Il vit en doux repos un jour de la sepmaine,
 Ses facultez r'assemble, et met le lendemain
 Beaucoup plus gayement en besongne sa main.
- 513 Du Bartas 381–382
- 515–520 Du Bartas 383–386 Mais le but principal où ce precepte vise,
 C'est qu'esteignant chez nous le feu de convoitise
 Et donnant quelque treve aux profanes labeurs
 Nous laissions travailler l'Eternel dans nos cœurs;
- 523–526 Du Bartas 389–390 Faisant comme l'archer qui, pour conduire mieux
 La fleche sur le blanc, ferme l'un de ses yeux.
- 529–540 Du Bartas 391–396 Car par le Tout-puissant ceste sainte journee
 Ne fut aux bals, aux jeux, aux masques destinee,
 Pour languir en sejour, pour se perdre en plaisirs,
 Pour la bride lascher aux forcenez desirs,
 Pour faire d'un jour saint des ordes Lupercalles,
 Des orgies criars, des folles Saturnalles,
- 541–554 utan motsvarighet
- 555–560 Du Bartas 397–400 Pour esblouir les yeux d'une vaine splendeur,
 Pour prier d'autres dieux, pour servir sa grandeur
 Suyvant les vaines loix dont l'humaine arrogance
 De l'Eglise premiere a sapé l'innocence.
- 489 *instichtade* instiftade
fick Enda tog slut

- 492 *bilat* (isl. bila) blivit svaga
 497 raden bygger på 2 Kor. 4:7: »Men wij hafue thenna håfuer uti leerkaar»
 499 *bråkas* krossas
 500 *styggeligste Asen* de vedervärdigaste kadaver
 501 *Dy* därför
 504 *tagz upp* plöjes
 Marg. Esa. 59. v. 19: Här finns ingen överensstämmelse
 507 *rätt som* liksom
 509 *tiänlig* nyttig
 512 *mågom* skall, må
 518 *i Loppet* på sin väg
 525 *syfie-Kornet* kornet på skjutvapen
 530 *Rolighet* förlustelse
 533 *oß Christnom* (dat.) för oss kristna
 535 *Lupercaler* lupercalier, uppslupna fornromerska fester till guden Faunus' ära
 536 *Saturnaler* romerska fester med karnevalståg till Saturnus' ära
 537 *Lyddare* gycklare, komedianter
 540 *grindar* utestänger
 543 *honom* söndagen
 wäja skona; möjl. kan det tyska *weißen*, 'helga', ha föresvävat *Spiegel*
 545 *Marg. Syr. 33. v. 7.* Den apokryfiska Syraks bok 33:7
 547 *ut-wräka* vråka ur sig
 556 *Oreader* bergnymfer
 559 *Orgia* orgier
 560 *någre* vissa
 Laag fester; jfr dryckes-lag

561–770 Om sabbatens rätta bruk

561–770 efter Du Bartas 401–550

- 561–566 Du Bartas 401–406 Dieu veut qu'en certain lieu on s'assemble ce jour
 Pour de son nom apprendre et la crainte et l'amour.
 Il veut que là dedans le ministre fidele
 De l'os des saints escrits arrache la mouelle,
 Et nous face toucher comme au doy les secrets
 Cachez sous le bandeau des oracles sacrez.
- 571–574 Du Bartas 407–410 Car bien que la leçon des deux plus saintes pages
 Faite entre murs privez esmeuve nos courages,
 La doctrine qui part d'une diserte vois
 Sans doute a beaucoup plus d'efficace et de poids.
- 581–584 Du Bartas 419–420 Il veut que ce Sabat nous soit une figure
 Du bien-heureux Sabat de la vie future.

- Et d'un repoussement imprime puis-apres
 Contre les murs prochains la clarté de ses rais.
 747–751 Du Bartas 539–541 Ainsi, ou peu s'en faut, l'homme ayant dans son ame
 Receu quelque rayon de la divine flamme
 Le doit faire briller aux yeux de son prochain,
 759–764 Du Bartas 545–550 Comme le fer touché par la pierre d'eymant
 Vers le pole du Nord regarde incessamment,
 Ainsi l'esprit touché par la vertu secrette
 D'une foy non fardee, et jour et nuict s'arreste
 Vers l'esclatant fanal, qui sert d'Ourse en tout temps
 Pour guider les nochers sur ceste mer flotans.
- 565 *Troona* tron
 568 *Oweet* ovetskap
 569 Marg. Rom: 10. syftar på Rom. 10:14, där det talas om att ingen kan tro som
 inte har hört något
 570 b Ofullständig rad efter Vergilius' mönster
 571 *ebwar wj* var vi än
 572 *sachta* tyst (för oss själva)
 573 *giäller* ljuder (eller har värde, betydelse)
 574 *sambelligt* gemensamt
 576 *Näärwist* närvaro
 580 *Sodom* blev för sin synds skull förstört (1. Mos. 19). Lots hustru såg sig till-
 baka under flykten från staden och blev en saltstod. Sodom har genom ti-
 derna framstått som syndens huvudstad
 581 *stichtat* instiftat
til then Enda i den avsikten
 582 *han* sabbaten
Minnetz-Teken påminnelse
 587 *har [...]* *qwjda* lider
 588 *befrjda* beskydda
 592 Marg. Apoc. 21. v. 3 4. Upp. 21:3–4 talar om att i himlen skall alla tårar av-
 torkas
 593 *Jubel År* vart femtionde år firades hos israeliterna som jubelår, då alla fångar
 blev fria
 598 *zira* pryda
 600 *twingar* trycker
 601 *sättia til een Sjda* åsidosätta
 602 *ljda* tåla
 606 *Himmels-Borgare* medborgare i himmelen
 611 *seer* se
 612 *förmälar* berättar
 615 *Himmels-Tinnar* himlatornen

- 616 *ju* inte
 618 *fyllest* tillräckligt
 620 *slänge-Gång* (skenbart) oregelbundna gång
 Marg. *Talem physiologiam Christianam ubiuis in Chrysostomo reperies.*
 Sådan kristen naturkunskap finner man överallt hos Chrysostomos. Johannes
 Chrysostomos (344–407), grekisk kyrkofader och berömd predikant
 621 *Möllja* virrvarr, röra
 623 *fiker* strävar
 625 *Behag* vilja
sig lempa foga sig
 627 *högmödas* [...] *af* vara högmodig över
 629 *tapetzerde* klädda med (tyg-)tapeter
 630 *för all dy* för allt detta
sköte-Degger kelgris
 644 *Grannen* jorden
 647 *skattar* anser
 649 *Synda-smitto* syndasmitta
 650 Marg. 2. *Pet. 1.* talar i v. 9 mycket allmänt om rening från synden
 652 *flåkot* dåraktig, tokig
 653 *then Qwalen* det kval
 655 *tig wederfaars* händer dig
 656 *Jämn-träget* ständigt
 659 *skummot* skummande
sig uphäfwa resa sig
 662 *utom* förbi, bortom
 667 *Nänne* fräckhet
 668 *Trug* hot
Förbod förbud. Betoning på första stavelsen
 673 *bryter* slår sönder
 678 *blyjas* blygas
 682 *dygdeljker* dygdig
 686 *tins Nästes* din nästas
 690 *upreser tina Borstar* kommer med stora anspråk
 691 *rät* rakt
 694 *Kringmurad* omgiven
 695 *framfoos* framfusig
 696 *förtryta* ångra
 697 *äfwen* just (ty. eben)
 698 *aggär* retar
 701 *sämje-Bråna* gemensamma ljusskenet
 702 *bestiernad* stjärnprydd
 708 *glöter* snokar
 713 *Fyrkula* meteor

- plumpa dimpa*
 716 *Skyylte* dolda
 726 *henger* förblir
 728 *Jësu* – trestavigt uttal
 730 Marg. Rom. 8. syftar på v. 28; jfr ovan
 732 *til alt får leda* leds vid allt
 733 *ljder* tål
 736 att vi skattar utförandet lika högt som själva värdet
 754 *Lexa* föredöme, exempel
 758 *them gemena* vanligt folk
 760 *Compassets* kompassens. Spegel har här neutrum, annars har han maskulinum; i Ä G dock neutrum
 761 *bekandte Stierna* Polstjärnan
 767 *tig ämbnat* avsett för dig
 770 *Ham* dräkt

771–956 Uppmaningar till olika kategorier av människor

- 771–956 efter Du Bartas 551–652
 771–776 fritt efter Du Bartas 551–554
- 777–778 Du Bartas 555–556 Sus donc! rois, sus! vassaux, sus! courez á l'escole
 De l'essaim donne-miel qui par Hymette vole.
- 779–782 utan motsvarighet
- 783–784 Du Bartas 559–560 Là, là, vous apprendrez qu'un magnanime prince
 N'a point de piqueron pour vexer sa province.
- 791–804 Du Bartas 641–646 Rois, qui vos mains armez d'une juste alumelle,
 Pardonnez au sujet, et domptez le rebelle,
 Du lyon genereux imitant la vertu,
 Qui jamais ne s'attaque au soldat abatu,
 Ains fendant, enragé, la presse qui l'opprime,
 Au milieu de cens morts tesmoigne sa prouesse.
- 805–814 utan motsvarighet
- 815–822 Du Bartas 563–568 Sçavoit que l'espervier ayant tenu souz l'aile,
 Pour fomenter son sein, la chaude passerelle,
 Luy redonne les champs, et d'un vol different
 S'esloigne tant qu'il peut du chemin qu'elle prend,
 A fin qu'à l'avenir dans la chair tremblotante
 De l'oiseau bien-faisant son bec il ne sanglante.

- 936–937 Du Bartas 635–636 Et que la sotte mouche entre plus aisement
Es mailles d’un filé filé si dextrement.
- 939 Du Bartas 647 Paresseux,
- 939–944 utan motsvarighet
- 945 Du Bartas 648 Va-t’en à la formy, va-t’en au herisson,
949–950 Du Bartas 651–652 A fin d’avitailler pour la froide saison
Cestui-cy son logis, l’autre sa garnison.
- 951–956 utan motsvarighet
- 772 *steller mig [...] in* inställer mig
Ljf-prydde levande
- 777 *börer hör på*
- 778 Marg. *Vid Plutarch. de industr. animal: Plin. l. 11. histor. natur. C. 5. 10 17.*
Virgil. l. 4. Georg: Se Plutarchos om djurens flit, Plinius’ *Historia naturalis*
bok 11 kap. 5. 10. 17, Vergil *Georgica* bok 4. Fjärde sången i Vergilius’ *Geor-*
gica handlar om binas liv
- 779 *Besinner* tänk på, betänk
Bj-Kungens visens; Spegel följer antikt bruk att kalla bidrottningen för kung
- 780 *Kubben* kupan
- 783 *Udd* gadd
- 784 *Wärlöosheet* värnlöshet
- 785 *hafwer Lydna* blir åtlydd
- 790 *Träslen* statskassan
- 792 *thes* därtill
- 794 *Kunga-Sköld* S. behandlar ’sköld’ som neutrum, vilket var möjligt på 1600-
talet
- 795 *tämer* anstår
- 796 *beqwämer* passar
- 797 *Nåden tiggia* tigma om nåd
- 799 *Spitzen binda* bjuda motstånd
- 800 *låta [...] förlinda* yttrar
Trug hot
- 804 *yrkia* bjuder
- 810 *Landz Frjd* landets fred
- 813 *snåle* giriga, glupska
- 815 *Eenkannerlig* särskilt
i dy i det
- 818 *raggot* raggig, ruggig
- 821 *hulpen* hjälpt
- 823 *Ther* medan

- 824 *emellan Händer* i händerna
 828 *tor törs*
 833 *flechtar* flaxar
 840 *springa* hoppa
 841 *porrar* retar, eggar upp
 843 *hugnat* glatt
 Echta-Barn barn, födda i äktenskap
 Blomma avkomma
 846 *behagen* önskar
 854 *bannas* svära
 855 *Befljter Eder om* gör er möda med
 860 *Then Stund* medan
 diupa Foror plöyas avser rapp med käpp el. dyl.
 863 *them* sannolikt tryckfel för then
 864 *Stegel* hjul, på vilket en rådbråkad förbrytare fästes
 865 *förbråkat* förkrossat
 876 *see suurt* göra sura miner
 877 *Fiol* fjolleri, tokigheter
 879 *Bolare* otuktiga
 her fram kom fram
 881 Marg. *Vid. Belon. l. 6. Cap. 20. Gesner de avibus.* Se Belon bok 1 kap. 6, Gesner Om fåglarna
 884 *wore ack*, om [...] vore
 Dokarna doken
 sljta bär, är klädda i
 885 *stanka* stånkar, jämrar sig
 887 *höfwes* anstår
 892 *låten eder [...] wårda* bekymrar er
 894 *styggas Skökor* syftar på barnens ammor, som ofta var kvinnor med tvivelaktig moral
 902 *Peck* beck, tjära
 smittar smutsar ner
 903 *eder tiäner* är bra för er
 906 *Förttycker* misstyck
 908 *them har ej förtruttit* de har inte ånkrat
 909 *dragit* burit
 912 *wita* avvisa
 913 *Dy* därför
 wedergäller löna
 916 *mödder* trött
 923 *eder [...] bör främja* ni bör göra
 Marg. *Vid Aristotel. l. 6. histor. animal. Cap. 39. Plin. lib. 11. c. 24.* Se Aristoteles' *Historia animalium* bok 6 kap. 39, Plinius bok 11 kap. 24

- 930 *Betarfwa* behöver
Försåt [...] stella gillra fällor
 939 *dufne* slöa
 941 *hwardag* var dag
 943 *Borg* borgen
 945 *Jkorn* ekorren
 Marg. *Basil Hieron. Ambros. Aristot. Ælian. Plin. de apum sedulitate.* Basileios, Hieronymus, Ambrosius, Aristoteles, Ælianus, Plinius om binas flit

957–1046 Vad vår egen kropp kan lära oss

- 957–1046 efter Du Bartas 653–708 men betydligt mer utbyggt
- 957–959 Du Bartas 653–654 Leteur, nous sommes tels que celuy qui desmare
 De Saba, de Bandan, et du Peru barbare,
 961–962 Du Bartas 655–656 Pour chercher à travers les menaçantes eaux
 L'encens, l'espice, l'or, sous les cieux tous nouveaux,
 967 Du Bartas 666 Car le reste est peu sain quand la teste est mal-saine.
 981–985 Du Bartas 671–674 Toy, qui le bien d'autruy cultives jour et nuit
 Avec un grand travail, mais presque sans nul fruit,
 Voy les dents, qui, maschant de ce corps la despense,
 En tirent prou de peine, et bien peu de substance.
 991–994 Du Bartas 669–670 Ains comme les deux yeux ne voyent qu'une chose,
 Chacun de vous la paix devant ses yeux propose.
 1001–1008 Du Bartas 675–682 Tout ainsi que le cœur un seul moment ne peut
 Demeurer en repos, ains nuit et jour se meut,
 Pour d'un ba-batement d'arteres en arteres
 Envoyer haut et bas les esprits à ses freres:
 Ceux à qui l'eternel a commis son berçail
 Doivent estre tousjours en soin, veille et travail,
 Pour souffler par leurs mœurs, et par doctrine
 exquise
 L'esprit vivifiant dans le corps de l'Eglise.
 1023–1026 Du Bartas 683–684 Et comme l'estomach d'avec les alimens
 Separe l'espaisseur des plus lours excremens,
 1027–1028 Du Bartas 685–686 Ils doivent separer du faux la chose vraye,
 La foy de l'heresie, et du froment l'ivraye,
 1029–1030 utan motsvarighet
 1033–1036 Du Bartas 689–691 Quand la brillante espee au depourveu menace
 Ou le ventre, ou la gorge, ou la jambe, ou la face,
 La main s'oppose au coup,

1037–1046 utan motsvarighet

- 958 *Bantam* västra Java
 961 *gigur* kan komma av fisl. *gígr*, 'en som går slingrande'; möjlig är också betydelsen 'girig, närig'
 962 *Jngiber* ingefära
 963 *tarfwe* behöver
 965 *Ledamot* lem, kroppsdel
 971 *Regimente* styrelse
 976 *Hierte-fälde* modfällda
 977 *kämt* kammat
 978 *kljfsat* smetig, (in)smord
 980 *skickelig* välartad, hövisk
 986 *Embetz* yrkes-
 988 *kröka* störa
 991 *tilljka* på samma gång
 1005 *Bold* mäktig; rask
 styrkias blir starka
 1006 *yrkias* verkas
 1014 *truga* hota
 skarpt hårt
 1017 *jämwäl och* också
 1026 *Lekamen* kroppen. På S:s tid betonades, som här, ofta första stavelsen. Jfr da. *legeme*
 1028 *swikligt* bedrägligt
 1033 *giöra Wärn* värna
 1035 *Slängar samla* få rapp
 1036 *hamla* stympta, lemlästa
 1038 *sköntes* kunde ses
 1043 *een nödtorftig* en lidande, behövande

1047–1110 Varning för olika laster

1047–1110 utan motsvarighet

- 1047 *Däme* (isl. *dæmi*) exempel
 1048 *beqwäma* passa
 1051 *bestrijder* strider mot
 1055 *Lät tig ej wara swärt* Tyck inte, att det är tungt
 1056 *frödur* (isl. *frœði*) vis, klok
 1059 *pocka* uppträder sturskt
 1061 *Folske* (isl. *fólska*) fåfänglighet
 1064 *Hwimsku* vilshenhet, yrsel

- 1068 *Charybdis, Scylla* Enl. *Odysséen* måste Odysseus segla mellan den hemska vattenvirveln Charybdis och vidundret Scylla
Syrtis Syrtenbukterna; ödsliga, av sjömännen fruktade kuststräckor vid nuvarande Libyen och Tunisien
- 1072 *på Landet rykka* dra upp
- 1075 *förraska* överraska
- 1077 *Circe* trollkvinna i *Odysséen*, som förvandlade Odysseus' män till svin
Söder (fsv. söþer) djur
- 1078 *Siren* sjöjungfru som hotade att förföra Odysseus med sin sång
Lisman inställsamhet
- 1095 *Harm-äggia* egga till vrede
bolwar (isl. bolva) svär
- 1096 *Eeter-Kolfwar* giftiga pilar
- 1097 *kulra* faller ner
- 1098 *tekkes* har lust att
- 1102 *Dyßias* begraves, läggs död
- 1109 *Lastarna* lasterna
Söder djur
- 1110 *besitter* behärskar

1111–1120 Avslutning

1111–1120 utan motsvarighet

1119 *tjänstligt* värdsamt

1120 Löftet uppfyllde S. med dikterna om Paradis

Registren

Spegel försåg *Guds Werk och Hwila* med två serier av förklaringar, kallade »Thet I. Registret» och »Thet II. Registret». Det första registret ger huvudsakligen förklaringar över ovanliga ord. Utöver upplysningar om betydelse och proveniens anför Spegel ofta motsvarigheter ur andra språk. De etymologier han gör är ibland riktiga men ofta tycks de en modern läsare fantastiska. Man bör emellertid komma ihåg, att den jämförande språkforskningen ännu inte hade utvecklats och att språkens släktförhållanden inte hade kartlagts. Detta första register utgör embryot till Spegels stora ordbok, *Glossarium Sveo Gothicum*, som han gav ut 1712. Det andra registret förklarar historiska, geografiska och mytologiska namn. För den klassiska mytologien har Spegel i första hand gått till renässansens tre standardverk,

Vizentio Cartaris *Le imagini [...] degli dei degli antichi* (1556), Natalis Comes' *Mythologia* (1641) och Geraldis *De deis gentium* (1548). Intressant beträffande de mytologiska namnen är att Spegel inte håller sig bara till de antika utan också tar in namn från den nordiska mytologien, där han särskilt använt Eddan men också de isländska sagorna. Även i andra registret förekommer många felaktigheter, beroende ibland på dunkla källor, ibland på missförstånd. Bägge registren har blivit dåligt tryckta, med betydligt fler tryckfel än själva texten, något som försvårat och i vissa fall omöjliggjort identifieringen av de åsyftade namnen eller föremålen.

En modern läsare har inte stor hjälp av de förklaringar som registren ger. Många för 1600-talet välbekanta auktoriteter är i dag okända. Många förklaringar ges på latin och tarvar därför översättningar. Fördenskull har vi känt det nödvändigt att förse registren med förklaringar. För hjälp med översättningarna och med spårandet av källor tackar vi varmt Birger Blomkvist.

För att underlätta läsningen följer här först en ordlista över återkommande ord och namn i bägge registren, varpå följer kommentarer till vardera registret sida för sida.

Lista över återkommande ord och namn. Gäller båda registren

a (lat.) av, från

Alexander Magnus den makedonske härskaren Alexander den store (356–323 f. Kr.)

Alias, Al. (lat.) annars

Arrianos grekisk författare (ca 95–180 e. Kr.), som skrev *Anabasis Alexandru* om Alexander den store

Angl. engelska

ant. ålderdomligt

arg ond

Arnobius Arnobius d.ä. på 300-talet, som skrev sju böcker, *Adversus nationes*, mot hedningarna

Atlantis genitiv av Atlas. Atlas var i klass. mytol. den titan, som bar jordklotet på sina axlar

Baeotia det grekiska landskapet Boiotien

C. kapitel

Cicer: den romerske filosofen och politikern Marcus Tullius Cicero (106–43 f. Kr.)

Cl. Ol. Rudb. Anatomen och fornforskaren Olof Rudbeck, vars *Atland sive Manheim* kom ut med sin första volym 1679.

Curtius den romerske historikern Quintus Curtius Rufus (1:a årh. e. Kr.), som skrev den på 1600-talet mycket lästa Alexander den stores historia

Damascen. kyrkofadern Johannes Damascenus (ca 676–754)

Diod. Siculo den grekiske historieskrivaren Diodorus från Sicilien, som på Augustus' tid skrev en världshistoria i 40 böcker

- dix.* (lat.) dixit, sade, har sagt
dy och därför
Ebr. hebreiska
ehuruwäl fastän
ej. ejus (lat.) hans
Erasm. Chiliad. Erasmus av Rotterdams ordspråkssamling *Chiliades* (1500)
Es. Jesaja
fastor. Ovidius' *Fasti*, ett poetiskt arbete, som handlar om romerska religiösa fester
fors. *fortasse* (lat.) kanske, möjligen
förmeena tro, anse
förwandla i förvandla till
Gall. franska
Gassend. den franske filosofen och förnyaren av atomläran Pierre Gassendi (1592–1655)
Gautr. den isländska fornaldrsagan *Gautreks Saga*
Germ. tyska
Girald, Gyrald Lilio Gregorio Giraldi, italensk lärd (1479–1552), som skrev den länge mycket använda handboken i klassisk mytologi *De deis gentium* (1548)
Grot[fius]. den holländske lärde Hugo Grotius (1583–1645)
Græc. grekiska
Gretla, Gretla den isländska Grettis Saga från 1200-talet
Hercules halvgud i rom. mytol., berömd för sin styrka
Heraud, Herv(ar). S., *H.S.* den isländska *Hervararsagan*
heta heta
hinc (lat.) härav, härifrån
Hispan. spanska
Homerus den grekiske epikern, som skall ha diktat *Iliaden* och *Odysseen*
hwar annan varandra
idem quod (lat.) detsamma som
inde (lat.) därav
Iovis, Iovem böjningsformer av namnet Jupiter, den högste guden i rom. mytol.
Japhet Noas son, som ansågs vara stamfader för bl.a. grekerna och av Spegel identifieras med Japetos
Jornandes vanl. Jordanes, den romersk-gotiske författaren till *Monumenta Germaniae historica*, ett arbete som fick stor betydelse för 1600-talets göticism
Junone böjningform av Juno, namnet på Jupiters hustru i rom. mytol.
konstig konstskicklig
l., liber (lat.) bok
leg(g) *Longobard* de longobardiska lagarna
Locc., Loccenius den svenske historieforskaren Johannes Loccenius (1598–1677)
Lud. Vivis den spanske lärde Juan Luis Vives (1492–1540)
Lyschander den danske historikern Claus Lyskander (1558–1624)

- Lysch. Geneal. Reg.* (lat.) Lyskanders *De danske Kongers Slectebog* (1622)
lägra våldtaga
Marcus Paulus Venetus den italienske upptäcktsresanden Marco Polo (ca 1255–1325)
Marte, Martis böjningsformer av namnet Mars, den romerske krigsguden
Musas, Musæ muserna, sånggudinnorna
Neptunus havsguden i rom. mytol.
Ol. Tr. S., Ol. S. Olav Tryggvasons Saga
Otfrid(o) munken Otfrid i Weissenburg, Elsass, som ca 870 skrev den långa dikten *Evangelienbuch Otfrid. vers. Evang.* Otfrids *Evangelienbuch*
Ovid. Metam. den romerske poeten Publius Ovidius Nasos (43 f. Kr.–17 e. Kr.) diktverk *Metamorphoses*, Förvandlingar
pag. pagina (lat.) sida
Petr. Resen. den danske filologen Peder Hansen Resen (Resenius) (1625–88), som utgav Snorres *Edda* 1665
Phœbus binamn på Apollon som solens gud
Plin.(ius) den romerske författaren Gajus Plinius Secundus (23–79 e. Kr.), vars *Naturalis Historia* Spegel flitigt använt och ibland varit kritisk till
Plutarch. den grekiske essäisten Plutarchos (46–120 e. Kr.)
Pluto underjordens härskare i rom. mytol.
propr. (lat.) egentligen
prov. proverbium (lat.) ordspråk
quasi (lat.) liksom, som om
Rjse jätte
Rum plats
Sames. obekant
Joseph Scaliger Joseph Justus Scaliger, lärde italiensk filolog (1540–1609)
Scythien område i södra Ryssland och Västturkestan, där det i forntiden bodde skyter
Secret. Hadorf den svenske fornforskaren Johan Hadorph (1630–93)
Seneca den romerske författaren och filosofen Lucius Annaeus Seneca d.y. (4 f. Kr.–65 e. Kr.)
Smol. småländska
snäll flink, skicklig
Somner Lexic: William Somner: *Dictionarium Saxonico-Latino-Anglicum*, Oxonii 1659
Stiernhielm författaren Georg Stiernhielm (1598–1672)
Strabo(n) den grekiske geografen Strabon (ca 63 f. Kr. – 21 e. Kr.)
stygga ful, elak
Syr. den apokryfiska Syrachs bok
then även = som
thet är det vill säga
tit. (lat.) rubrik

- Torst. Sag.*, *T. S.* den isländska *Torsteins Saga*, som Spegel kände i svensk översättning; se Inledningen
- Trojom.* den medeltida *Historia Troiana*, *Trojomanna saga*
- Ursa Major* stjärnbilden Stora Björnen, Karlavagnen
- ut* (lat.) som
- vel* (lat.) eller
- Venere*, *Veneris* böjningsformer av Venus, namnet på skönhets- och kärlekens gudinna i rom. mytol.
- Verel.*, *Werel.* fornforskaren Olof Verelius (1618–82)
- Verel: Ind. Scand.* Olof Verelius' posthuma verk *Index linguae veteris scythoscan-dice sive gothicae* (1691)
- vett.* (lat.) de gamla
- vid.*, *vide* (lat.) se
- Vilk.* S. Vilkingasagan, gammalt, nu sällsynt, namn på den isländska Didrikssagan
- Virgilius* den romerske skalden Vergilius (70–19 f. Kr.)
- Virgil. Aeneid.* Vergilius' epos *Eneiden*
- Voss.* den holländske filologen Gerardus Joannis Vossius (1577–1649)

I Register

A

- ADulruna* är väl en konjektur av renässansens filologer. I de bästa handskrifterna står Aurinia. Då detta inte kan vara ett germanskt ord har man kommit med olika emendationsförslag. Gudemans edition följer Wackernagels förslag: Albruna (alp = mara + runa = hemlighet)
- Tacito* den romerske historieskrivaren Publius Cornelius Tacitus (ca 55–120 e. Kr.)
- de morib: Germanor* (lat.) Om germanernas seder; Tacitus' *Germania*.
- Vlitius* holländaren Jan van Vliet, holländsk poet och lärд vid mitten av 1600-talet, som 1640 gav ut Gratius, Nemesianus och Calpurnius med kommentar
- Trulkona* trollkvinna
- Giäf* god, duglig
- Cimbrers* cimbrerna en germansk stam, som ansågs ha bebott nuv. Jylland
- Clerker* präster
- præfat.* (lat. praefatio) företal
- antiquit: Sueo-Goth.* Loccenius' *Antiquitatum sveo-gothicarum libri*, 1647
- Bålby* odalby, gammal by
- Alias* (lat.) annars
- Bolkona* hustru
- Leg. Angl Germanor.* De engelska germanska lagarna. Obekant vad som åsyftas, men det kan avse de lagar som skrevs på fornengelska
- annal. Nithardi & Htubaldi Ebonensis* Nithards och Htubalds krönikor. Nithard var Karl den stores dotterson (d. 844), som skrev krönikor om Ludvig den frommes söner. *Htubald* obekant

Angli anglerna

2. *Reg.* Andra Konungaboken

Tartarien Sydryssland och västra Centralasien

Afföde ättling

enutrire (lat.) försörja, uppföda

Hispani spanjorerna

Vngfänad ungdjur

anten antingen

Phœnices fenicierna

Latini latinerna, romarna

Boolskap boskap, egendom

Helsing. Manhelg. Hälsingelagens bestämmelser om manhelgd, dvs personlig fred och okränkbarhet

fl. flocken (i lag)

Lambecium kan åsyfta Petrus Lambecius (1628–80)

Arrhenium Clas Arrhenius, adlad Örnhielm (1627–95), gav 1677 ut en edition av

Rimberts *Vita Ansgarii* (lat.) Ansgars liv

homo bonæ Spei (lat.) en man att ställa sitt hopp till

Ulfila västgoten Wulfila (ca 310–83), som översatte Bibeln till sitt språk

ἄναξ (grek.) konung

Chrön. krönikan

Kloas klöses

Hösta skörda

Jos. Josuae bok

Justitium tempore messis (lat.) domstolsferier under skördetiden

uberem messe[m] colligere (lat.) samla in en rik skörd

Smoland felix frugum proventus (lat.) Småland har god årsväxt av frukt

frugum lesio (lat.) skada på grödan

perditio (lat.) förstörelse

unde (lat.) varifrån, varav

Holland holländska

Sacrificium pro annona (lat.) offer för den årliga skörden

sne[m]da plöja på tvären av åkern

arare (lat.) plöja

Sulcos vel strias in agris ducere (lat.) draga fåror eller rännor över åkern

arvum (lat.) åker

Wisby Stadsl. Visby stadslag

Sq. sequens (lat.) följande

ἀρχή (grek.) början

Cupido kärleksguden i rom. mytol.

ignis amoris (lat.) kärlekseld

Oos rök

Jmm imma

Iob. Jobs bok
stankar stänkar, stönar
tali anxietate premi quæ crebra gignit suspiria (lat.) tryckas av en sådan oro som
 föder täta suckar
Proavus (lat.) stamfader
Bur. fornforskaren Johannes Bureus (1568–1652)
Skyldmän släktingar
antiq. (lat.) forntida, tidigare
ἔπειν (grek.) säga

B

Ebræiskt hebreiskt
Amos profeten Amos' bok
Ps. Psaltaren
Iurisdictionis Criminalis (lat.) rättskipning i brottmål
Skipp skepp
Eddam den poetiska Eddan
Rudente skådespelet *Rudens* (Trossen, Repet) av romaren Plautus (254–184 f. Kr.)
Promero tryckfel för Homero
ἄλος ἴπποι (grek.) havsekipage; skepp
äfwen som liksom
in Lingv. Thracica (lat.) på det trakiska språket
Bacchi gen. av Bacchus, i klass. mytol. vinets och rusets gud
Dan. Heins Daniel Heinsius, holländsk renässansdiktare (1580–1655)
Encom. Bacchi (Lat.) Encomium Bacchi, lovtal över Bacchus; syftar på Heinsius'
 »Lofsanck van Bacchus»; se komm. t. III:1258
Natal. Com. Mythol Natalis Comes' av poeterna mycket använda *Mythologia* (1641)
venari (lat.) jaga
Vet. (lat.) ålderdomligt
instar solis splendidum (lat.) liktydigt med solsken
Electrum (lat.) metallegering av 4 delar guld och 1 del silver
Allay legering
blyas blygas
ronna rodna
ædificare (lat.) bygga
Åkerrift gräns för åker
Jordskäld råmärke
Stödtlar stolpar
Fiolar bräder
φορτος (grek.) avgift
Skalkastykke skålmstycke
Brådanskildnad slagsmål
facinus (lat.) dåd, bragd

dråpeligt stort, väldigt

Barbara ætas dixit Brigator (lat.) En barbarisk tidsålder använde ordet Brigator
(jfr ital. brigatore: intrigmakare)

verba brigosa (lat.) smädelser

in precib. S. Brigitt. (lat.) i den heliga Birgittas böner

ling. Celt. (lat.) keltiska

Hinc nomina Urbium (lat.) härav stadsnamnen

vel ut (lat.) eller såsom

Hesych den grekiske lexikografen Hesychios från Alexandria (ca 500 e. Kr.), som
utgav en samling sällsynta grekiska ord

βράζω, βράσσω koka, sjuda

ferveo (lat.) sjuda, glöda

Brensteen svavel

æstus maris (lat.) havets svall

Histor S. Olai (lat.) Snorre Sturlassons *Historia Sancti Olai*

Gr. C. möjl. tryckfel för *Gr. S.*; den isländska Grettis saga

fors. a Brago Odini fil. (lat) möjligen efter Odens son Brage

Harnisk harnesk

legg. Athelstani Regis Anglo-Saxon (lat.) legenden om den anglosaxiske kung
Ethelstan

βόσκειν beta

pascere (lat.) beta

βοσκή bete, betesmark

pratium (lat.) äng

Veget. den latinske författaren Flavius Vegetius Renatus, som levde i Konstantino-
pel ca 400 e. Kr. och skrev *Epitome rei militaris*

de re militar. (lat.) om det militära

H. Spelman den engelske historikern Henry Spelman (ca 1561 – 1641), som gav ut
böcker i engelsk historia och lagstiftning, bl.a. *Glossarium archailogicum* (1664
och senare)

Hundsiwison obekant

D

Mannadur at Dadum och Drengskapr (isl.) manlig ifråga om dåd och ädelmod

tetricus (lat.) dyster, sträng, allvarsam

subtristis (lat.) ledsen

Orm Gunnlaug Ormstungas Saga

Snorr. islänningen Snorre Sturlasson (1179–1241), som bl.a. skrev den poetiska Eddan

luctu moestus & tabidus (lat.) nedslagen och borttynande av sorg

är för handen finns

Chron. S. Olai Sankt Olofskrönikan

lättias lata sig

pandiculari (lat.) gäspa

anbelus (lat.) flämtande, lidande av andtäppa
torpidus (lat.) domnad, bedövad
effterdöme exempel
Gautr. ex alij passim. (lat.) bl.a. den isländska *Gautreks Saga* på flera ställen
deficere animo (lat.) mista sansen
Dan. Daniels bok
Subsidere (lat.) sjunka
Lamdigre dräktiga (om får); 1685 har tryckfelet Lamdrige
Gautr. Heraud. s. *Gautreks Saga* och *Hervararsagan*
Digurliker (isl.) tjocklek
Caligo (lat.) mörker, dimma
Reguli (lat.) småkungar, hövdingar
Praefectus praetorii (lat.) ledaren för de högsta ämbetsmännen
Leg. Sal. (lat.) saliska lagen, folkrätt för de saliska frankerna
Drost kallas in Leg. Sal. & Lat. Amtrustio Regis. Germ Amdroste/ quasi thes Köni-
ges Amts Ruste Drotset kallas i saliska och latinska lagar kungens amtrustio, på
 tyska Amdroste, s.a.s. kungens Amts Ruste
Antiqv. (lat.) ålderdomligt
Specul Regis (lat.) Konungaspegeln
 2. *Sam.* Andra Samuelsboken
languidus (lat.) slö, trög
Bunke hög
Jorda. höga begrava
Goth. (lat.) gotiska
Larva (lat.) spöke, mask
causa minus liquida (lat.) mindre klar sak

E

singulari certamine congregi (lat.) att drabba samman i enskild strid
acies ferri (lat.) järnklinga
Aggola, Aggagola, Mediolanens Lenocinator qui ad mala pellicit & instigat härav
 Aggagola, milanesiska för insmickrare, förförare, som lockar och eggat till då-
 ligheter
uphissa upphetsa
Liung-Eld blix
ambactus (lat.) vasall
Bestelning ställning, tjänst
operari (lat.) arbeta
Otfrid & Willeram den tyske munken och författaren Otfrid på 800-talet och Wil-
 liram, tysk munk och författare på 1000-talet

F

Senningebod sändebud
servus vel serva (lat.) tjänare eller tjänarinna

Cassand. Franciscus Cassander, fransk lärld, död 1695 (eller Georg Cassander, död 1515)

Linteolum (lat.) stycke linneväv

Glossar. Lat. Theotisc. latintyskt lexikon

mappula (lat.) litet tygstycke

fanones candidi (lat.) vita linnevävsstycken

lintea munda (lat.) rentvättat linnetyg

dägelig dejlig, vacker

Abbo de obsidione Lutetiae (lat.) Abbo (munk, död ca 890) [som skrev] om belägringen av Paris

fatum ultimum (lat.) slutliga öde

fato destinatus (lat.) ödesbestämd

legg. Saxon: Langobard. (lat.) i saxisk och longobardisk lag

Glossar. (lat.) glossarium, ordlista, ordbok

inimicitia vel vindicta mortis (lat.) fiendskap eller blodshämnd

Dan. danska

leg. Edvardi obekant, men syftar sannolikt på Edward d. ä:s lag; se *The Laws of the Earliest English Kings*, ed. F. L. Attenborough, Cambridge 1922

grandis inimicitia vel Simultas (lat.) stor fiendskap eller rivalitet

deffidatus (diffidatus, medeltidslat.) desperat, förtvivlande (om livet)

mulot mulet

floccus (lat.) ulltapp, fjun

Wredt Mod vredesmod

Spirar spiror, störar

sublica, palus ponti pangendo commodus (lat.) bropåle, påle, lämplig att fästa i bro

Instrumentum (lat.) redskap

artifici in sua arte credendum (lat.) man får lita på en mästare, när det gäller hans konst

diflamatio (lat.) vanrykte

Gabberj hån, spe, gyckel

hiare (lat.) gapa

circumcursitare (lat.) springa omkring

ond Stank dålig lukt

mephitis (lat.) giftiga eller kvävande dunster

Monstrosa & gigantea fœmina (lat.) förskräcklig och jättestor kvinna

monstrum saepe sub pulchra pelle occultatur (lat.) ofta döljer sig ett odjur under ett fagert skinn

Ezech profeten Hesekiel

sättes i Rätten deponeras i domstolen

weefta vifta, fladdra

Wäderpust vindpust

Kara vindkåre

styggelige Lynor fula miner

Bladdrare pratkvavn
væfer. slug, förslagen
sim. Græcor. φλυαρία liksom grekernas φλυαρία (struntprat)
Ducis nomen. (lat.) hertignamn
Framsteeg försteg
præcellentia (lat.) företråde
Paraphernalia (lat.) sådan egendom, som bruden överlämnar åt sin make utöver hemgiften
Gloss. Fadersium ut in Legg. Longobard. (lat.) Fadersius' förklaringar som i longobardiska lagarna; Fadersius obekant
patria (lat.) fosterland
affostrata något sådant ord torde inte ha funnits i isl. el. fornsv. Affostrata förklaras i Du Cange: *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*: »Reditus in Glossis Isidori, ubi reponit Valeanius Apostropha»; *reditus* 'återkomst'
Snarr snår, småskog
Byske buskskog
Wittig klok
Junius trol. Franciscus Junius (1589–1677), som gjorde ett lexikon till Wulfila
φρόδη (grek.) förståndig
consultus (lat.) kunnig
prudens (lat.) klok
erudire (lat.) undervisa, lära
historicus (lat.) historiker
froom även = snäll
vegetus (lat.) rask, frisk
stygg även = ful
Tidender nyheter
framfoos framåtsträvande, framfusig
præceps (lat.) överilad, obetänksam
audacia (lat.) djärvhet
portentum (lat.) olycksbådande förebud, vidunder
bety[der] 1685 har tryckfelet bety-med
φρίξ, φρίκος liksom φρίκη rysning, krusning
horrida fluctuum superficies, quum crispari & agitari incipiunt (lat.) hemskt sval-
lande vågryta, som börjar krusas och röras
horror (lat.) fasa

G

tremor (lat.) darrning
ludus (lat.) lek
Jocus (lat.) skämt
ludibrium (lat.) lek; spe, spott
Signerj trolldom

- magica incantatio* (lat.) trollformel
filij e thoro legitimo (lat.) barn, födda i äkta säng
Grot. in hist. Goth. Grotius i *Historia Gothorum, Vandalorum et Longobardum*
 (Goternas, vandalernas och longobardernas historia; 1637)
inhabilis (lat.) oduglig
custodia (lat.) bevakning, vakt
supr. (lat.) supra, ovan
ænigma (lat.; eg. grek.) gåta
Håfwor gåvor
Stephan in Chron Sven Agg. Stephanus Johannis Stephanius, den danske historiker
 kern (1599–1650), vilken 1642 utgav Svend Aggesens historiska verk från 1100-
 talet, som aldrig tidigare varit tryckt
insidias Struere (lat.) sätta snaror
illicere (lat.) fresta
furtiva consuetudo viri cum concubina (lat.) mannens hemliga umgänge med älskarinnan
sodalitium (lat.) gille, klubb
contubernium (lat.) bordssällskap
Somner. Davis. Lombard Somner; se ovan. Davis obekant. Lombard kan vara William Lombard, som bl.a. gav ut och kommenterade Bedas *Historiæ Ecclesiasticæ Gildonia* Claudius Claudianus' (ca 370–404) verk *Bella Gildonia*
conspiratio (lat.) sammansvärjning
Papias skriftställare från Hierapolis (d. ca 165 e. Kr.)
Hincmarus ärkebiskop Hinkmar av Reims (ca 806–882), som skrev frankiska riksan-
 naler
dåra speel narrspel
κόλπος (grek.) bukt, golf
unda stridens (lat.) brusande våg
æstus maris (lat.) havsvåg
Edd: Eddan
Bambu trumma
Fidla fela, fiol
Splendor (lat.) glans
Glysiswall paradiset i nordisk mytologi
Elysij Campi de elyseiska fälten
Achaja landskap på Peloponnesos med Korint som viktigaste stad
Elisha enl. 1 Moseb. 10:2 son till Javan och sonson till Jafet, Noas son
Elissus obekant
Ios. Med. obekant
alit. autem Sammes sed Cl. Ol. Rudb. Elysios campos in Svecia elegant: monstravit
 (lat.) men Olof Rudbeck har skarpsinnigt bevisat, att de elyseiska fälten ligger i
 Sverige
insvetus luctandi (lat.) öövad i att strida

Isidor biskop Isidorus av Sevilla (560–636), som förmedlat mycket av antikens vetande till medeltiden
ganeo (lat.) rumlare, slösare
belluo (lat.) frossare
glossar. ordlista
koxa titta, glo
granneliga noggrant, noga
tenax (lat.) ståndaktig, envis; snål
deparcus (lat.) slösaktig
vid Edda in voce (lat.) se Eddan vid ordet
accurate (lat.) noggrant
perspicax (lat.) skarpsynt
bladdra pladdra
Scelerum plenus (lat.) full av ondska
Subobscurus (lat.) något dunkel
nubilus (lat.) mulen
præfulgens (lat.) strålande
speciosus (lat.) skön, glänsande
Securitas publica (lat.) allmän säkerhet
induciæ (lat.) vapenvila
horrida facies (lat.) hemskt ansikte, grimas
Sævitia (lat.) raseri, ursinne
Disgrignare/ de Canibus qui birriunt (lat.) om hundar som morrar. *Disgrignare* är äldre italienska (modern: digrignare ‘visa tänderna’) och ordet anges vara etymologiskt släkt med fhty. *grinan* och därmed också med vårt *grina*
Saxo den danske historieskrivaren Saxo Grammaticus (ca 1200), som skrev *Gesta Danorum*
comminuere (lat.) krossa
sorgse sorgsen
situs (lat.) mögel, förmultning
mucus (lat.) slem
Atlas eller Atlantis i grek. mytol. Atlas, en av titanerna, som bar upp jordklotet
Vlyssen Odysseus, hjälten i Odysseen
HaafFru sjöjungfru, siren
Monstrum, marinum (lat.) havsvidunder

H

Filius Sirenum (lat.) sirenernas son
Atlant. Rudb. Olof Rudbecks *Atland sive Manheim*
Lipsius de Lovanio den belgiske filologen Justus Lipsius (1547–1606), som var professor i Louvain och den spanske kungens historiograf
Hale sunt hominum aut mercium receptacula (lat.) »halar» är utrymmen för människor eller varor

palatium (lat.) slott, palats
ostium palatij (lat.) palatsport
mutilare (lat.) skada
vervex (lat.) gumse, bagge
truncatus (lat.) stympad, beskuren
palpare (lat.) klappa, stryka
harpator (lat.) harpospelare
Venantius den senlatinske diktaren Venantius Fortunatus (ca 530–600)
Carm (lat.) carmen, sång
Romanusque lyra plaudat tibi, barbarus Harpâ (lat.) och romaren slår på lyran åt dig, barbaren på harpan; raden är en hexameter
Græcus Achilliaca, Crotta Britannia canat (lat.) Greken besjunger det achilleiska, Crotta det brittiska; raden är en pentameter
blasphemare (lat.) häda
Ludibrium (lat.) lek, förströelse; villa
illusio (lat.) villa, bländverk
enom (objektsform) någon
invasio hostilis (lat.) fientlig invasion
via ad tartara ducens (lat.) den väg, som för till helvetet
höta hota, göra hotande gest
gratiosus (lat.) välvillig, inflytelserik
dixere (lat.) sade
wa. haile & corrupte waslaile till lycka! och felaktigt waslaile
salve (lat.) var hälsad; farväl
incolumis (lat.) välbehållen
Sanum consilium (lat.) ett gott råd
Hasen del av bakbenet
Iosue Josuas bok i Bibeln
Os. Profeten Hoseas bok
Lucan. den romerske skalden Marcus Annaeus Lucanus (39–65)
horrensque feris altaribus Hæsus (lat.) skälvande fasthängande vid det grymma altaret
familia (lat.) familj
possessio (lat.) egendom
antiq. Loccenius' verk *Antiquitatum Sveo Gothicarum libri* (1647)
affrontare (ital.) skymfa
οὐεῖδιζω (grek.) smäda
vertigine agi (lat.) svimma, drabbas av svindel
stußa hindra; stanna upp
duplex & conclusa galea (lat.) dubbel och sluten hjälm
Jovius den italienske historikern Paolo Giovio (1483–1552)
vita magni Sfortiæ (lat.) Den store Sforzas liv
ait Heimettum esse nomen gothicutu, si sic, tum forte antiqvi dixerunt (lat.) säger

Helmettum vara ett götiskt ord, om det är så, sade kanske forntidens folk *Heimmettum* och *gothicutu* i 1685 tryckfel för Helmettum resp. gothicum
trudere (lat.) stöta, driva
skikkelighet måttlighet, försiktighet
consilium capere (lat.) fatta beslut
præsagium animi (lat.) föraning
obruere (lat.) överväldiga

J

acer (lat.) skarp, vass
vir illustris (lat.) förnäm man
inspråk klander, jäv
causæ dubiæ (lat.) tveksamma fall
confabulatio (lat.) samtal
frequentare (lat.) ofta göra el. använda
subtilissime (lat.) mycket fint
pœnitentia (lat.) ånger
Gigas (lat.) jätte, gigant
terra gigantum (lat.) jättarnas land
Gothiam (lat.) göternas land
Footbielle fotsula, fotblad
arga onda
bannas gråla, gråla på
Bobagstyg inventarier, möbler
Ljnkläder linnekläder, underkläder
lönliga i hemlighet
genio indulgere (lat.) leva behagligt
confabulari (lat.) samtala
Sermones cedere (lat.) prata, sladdra (citat från Terentius)
comessiones (lat.) = commissationes, tåg av dryckeskämpar
not. ad C. 4 in Herv. Sag. not till kap. 4 i *Hervarar Saga*, som Olof Verelius utgav 1672
a Jubilo (lat.) av Jubilo
non autem (lat.) men inte
ut Buchanan (lat.) som Buchanan anser
Buchanan den skotske humanisten George Buchanan (1506–82)
Anti Cluv. Stiernhielms stridsskrift *Anti-Cluverius*

K

pugiles (lat.) boxare
qui negotia sua serio urget (lat.) en som driver sina sysslor med allvar
Poloni inversis liter. Regem vocant Crol. ut. not. Joseph Scalig. (lat.) Sålunda kallar polackerna med omkastade bokstäver kungen krol, som Joseph Scaliger påpekar
virilis Sexus (lat.) mankön

fortis (lat.) stark
Strenuus (lat.) kraftig, modig
Freher in Script. Germ. Aymoni Marquard Freher (1565–1614), som gav ut historiska urkunder. Vad som exakt åsyftas är oklart
onerare (lat.) betunga
clamavit (lat.) ropade
ira inflammari (lat.) upptändas av vrede
quod de Caino dr. Gen. 4 (lat.) som det berättas om Kain i 1 Moseb. 4
Hibyle hybble, koja
hilaris (lat.) munter, glad
petulans (lat.) uppsluppen, yster
tristis (lat.) sorgsen
concupinus (lat.) sängkamrat
aliena appetere (lat.) eftertrakta det som tillhör någon annan
concupina (lat.) bihustru, älskarinna
Sabulum (lat.) grov sand, grus
Donor typ av fågelsnaror
tendiculæ avium (lat.) fågelsnaror
rigorosus (lat.) sträng
violentus (lat.) kraftig, våldsam
ab antiq. voce (lat.) av det gamla ordet
deliciæ (lat.) njutningar
Epit. Ol. obekant
bellaria (lat.) sötsaker
gläfsa gläfsa
Exod. 2 Mosebok
biscere (lat.) öppna munnen, ge ljud ifrån sig
al. sign. (lat.) andra tecken
Gretl. den isländska *Gretla Saga* från slutet av 1200-talet
deprimere (lat.) undertrycka
curvus (lat.) krökt
cernuus (lat.) som faller huvudstupa *gibbus* (lat.) puckel κυφός (grek.) böjd, krum
incurvavit (lat.) böjde in
oppressit (lat.) tryckte ned
indoles, etiam prosapia (lat.) anlag, talang; även släkt, stam
vafer (lat.) slug, förslagen
magnifica Familia ortus (lat.) av förnäm familj
monstrum (lat.) odjur
turbida aeris temperies (lat.) stormväder

L

trädas läggas i träda
måntalig mångordig, talför

dicax (lat.) munvig, kvick
loqvaculus (lat.) pratsam
Jud. Judas brev
habitus (lat.) klädedräkt
decens habitus (lat.) prydlig klädsel
spöd spö
virga (lat.) gren, kvist, spö
trint runt
libum (lat.) kaka
liqvido (lat.) ljus, klar
luculenter (lat.) ljust, glänsande
Deutr. Deuteronomium, Femte Mosebok
fama (lat.) rykte, beröm
famosus (lat.) berömd
Jun. Lex. p. (lat.) fransmannen Franciscus Junius' lexikon till Wulfila
malacia (lat.) vindstilla
aura placidissima (lat.) helt lugnt väder
Göklare gycklare
viles homines (lat.) simpla människor
ambubajæ (lat.) flöjtspelerskor, danserskor
lystna lyssna
auscultare (lat.) höra på

M

vir fortis & strenuus (lat.) stark och modig man
respectus personarum (lat.) hänsyn till person
negotium (lat.) angelägenhet, sak
tempus convivii, nam prisci eo tempore colloquia habebant (lat.) tid för gästbud,
 ty de gamla hade vid den tiden överläggningar
Er. Putean. Erycius Puteanus (1574–1646), berömd nederländsk historieskrivare
de serm. genialib. (lat.) om äktenskapliga samtal
Cœna (lat.) middagsmåltid
lapsus lingvæ (lat.) felsägning
Mallum vocarunt Scriptores sequioris seculi locum disceptandæ litis (lat.) Författare
 från en sämre tidsålder kallade rättskipningsplatsen mallus
arbiter (lat.) (skilje-)domare
pupus, puellus (lat.) gosse
manso est Italis bos mansvetus sive castratus. Manso est Hispanis cicur cui opponitur bravo (lat.) manso är på italienska en tam eller kastrerad oxe. Manso på spanska är tam i motsats till bravo (vild)
tapnad avsaknad
jactura (lat.) uppoffring, förlust
wanwyrda förakta

qwälja oroa, trakassera
momentum (lat.) ögonblick, stund
pondus addere, vel facere ut hoc illi præponderet (lat.) ge ökad vikt eller göra så att något överväger något annat
tutela (lat.) skydd, vård
Fuldenses skrifterna från Fuldaklostret i Hessen
Papias se ovan
Leg. Bojor: (lat.) bojernas lag (keltiskt folk i Italien och nuv. Böhmen)
Patronus (lat.) beskyddare
Bedam de vita Guthbertj den engelske skriftställaren Bedas (ca 673–735) skrift om Guthberts liv
garde, baille skydd, borgen
Mundium in legg. antiquis signif. tutelam (lat.) *Mundium* i gamla lagar betecknar skydd [jfr förmyndare]
sui Juris: (lat.) självständig, oberoende

N

tener (lat.) späd, fin, öm
ingenium (lat.) begåvning
appræhensio (lat.) fattningsförmåga
adag. (lat.) ordspråk
Math. Paris Matthew Paris (d. 1259) benediktinmunk, som skrev en lång rad biografier och historiska verk
histor. Wilhelm Rufi Angl. Reg. den engelske kungen Wilhelm Rufus' historia
Stephanij not: in Chron. Sven Agg. den danske historikern Stephanus Johannis Stephanius' anteckningar till krönikören Svend Aggesens krönika från 1180-talet
Spurcus (lat.) smutsig, otäck
tenax (lat.) snål, envis
Smälinger stackare
sordida tenacitas (lat.) tarvlig snålhet
decretum fatorum (lat.) ödesbeslut
explicit. in Eddam. Sæm. (lat.) förklaringar till Sämunds Edda
videtur idem esse quod Parca (lat.) synes vara detsamma som Parca (ödesgudinnan)
indagare (lat.) uppspåra
nysaga sällsam nyhet
Spjs mat
Sap. den apokryfiska Vishetens bok
carmen laudatorium (lat.) hyllningssång
Egs. obekant
in legg. Alfredi & Edmundi (lat.) i Alfreds och Edmunds lagar. Bland anglosaxiska lagar fanns Alfred den stores (ca 890), Edward d.ä:s och Edmund Järnsidas (ca 980–1016)
Tradit Fuldens (lat.) skrivaren i Fuldaklostret översätter
Arnob. Arnobius d.ä. se Ordlista

O

Synodo Aquis gran. (lat.) synoden i Aachen (lat. *Aquae Grani*)
dixer. (lat.) sade
iniquitas (lat.) orätt
rectius (lat.) snarare, rättare
Ogyx fel för *Oryx* (ὄρυξ), ett slags gasell (med mejselformiga horn)

P

stakkot kort
sica vel aliud gladij genus (lat.) dolk eller annat slags svärd
fortia facta (lat.) storverk
integer (lat.) ren
lingva Scand. (lat.) på nordiskt språk
Kāta koja
uxor (lat.) hustru
Brett. brittiska
Dan. ord. vardaglig danska (?)

Q

qwäda sjunga, dikta
poema (lat.) dikt
uterus (lat.) underliv, livmoder
Swalg klyfta, djup
Treske träsk, insjö
vorago (lat.) klyfta
scat urigo (lat.) springkälla, källsprång
Vlphl. hab. (lat.) Wulfila har – västgoternas apostel Wulfila (ca 310–83), som över-
 satte Bibeln till gotiska
 γυνή kvinna
 γυναικοκρατού μέγος (grek.) av kvinnodominerad karaktär
vir mulierosus (lat.) kvinnoman
sachta lågt, tyst
fama primum serpere incipiens, rumor incertus (lat.) rykte som först börjar spridas,
 osäkert rykte
mussitatio (lat.) halvhögt tal, mummel
calumniari (lat.) uppträda illojalt, vränga lag

R

nappas kämpa
partic. præpos. (lat.) framfördäld partikel
vehementer (lat.) häftigt
admodum (lat.) synnerligen, fullkomligt
wanwyrda förakta
rejicere (lat.) förkasta

vilipendere (lat.) ringakta
monticola (lat.) bergsbo
robore & natura gigantes (lat.) jättar till styrka och natur
vocabatur etiam (lat.) kallas de även
characteres magici (lat.) magiska tecken
Oreades (lat.) bergsnyfver
Musas petrosas (lat.) klippmusor
Bur. contr. Worm. (lat.) Bureus mot Worm – fornforskaren Johannes Bureus (1568–1652) och den danske fornforskaren Ole Worm (1588–1654)
Dn. Secret. Hadorf den svenske fornforskaren Johan Hadorph (1630–93)
Secare (lat.) skära
exsectus. Eunuchus (lat.) kastrerad eunuck
nom. propr. (lat.) = nomen proprium, egennamn
 πύσσα (grek.) borttynande
rugas & tremores denotat, Senectutis comites (lat.) märker rynkor och darrningar, ålderdomens följeslagare

S

Cl. Scheffer Upsal. antiq. (lat.) fornforskaren Johannes Schefferus' (1621–79) *Upsalia* (1666) om Gamla Uppsålas fornminnen
ant. Scand. vox. (lat.) gammalt nordiskt ord
teneriter (lat.) fint, vekt
skikkelig artig
Lager lagar
froom snäll
 σέβους (grek.) vördnad, dyrkan σέβασμα (grek.) helighet, föremål för dyrkan
finnon. finska
Ind. Scand. Olof Verelius' posthuma verk *Index linguae veteris scythoscandicæ sive gothicæ* (1691)
Inde dictum putant (lat.) därav tror man att [...] uppkallats
provecta vespera (lat.) framskriden kväll
ling. Scand. (lat.) skandinaviskt språk
signif. (lat.) significat, betecknar
separare (lat.) skilja
Hinc Tanais vocabatur a Scythis Sylin (lat.) floden Don kallas därför av skyterna
 Sylin
proprie acies bellatorum vel cuneus (lat.) särskilt slaglinje eller fylking
velitari, leve proclium committere (lat.) skärmytsla, utkämpa en mindre strid
Adone Viennens: Otrifido sankt Adon av Vienne (Frankrike, 800-talet), som skrev hagiografier och en *Chronique universelle collecta, Symbolum* (lat.) tillskott, penningbidrag
crepusculum (lat.) skymning
Sqwalrare pratkvärn

nugari (lat.) skämta, munhuggas
svassa prata, pladdra
statuta aulica (lat.) hovartiklar
amputatio membri (lat.) amputation av armar eller ben
Haleige Taal dikt av den norske skalden Eyvind Skaldaspillir (ca 910–990)
seriem & recensionem Regum Halogensium vel Halogalandiæ (lat.) kungalängd
och bedömning av kungarna i det norska Halogaland
Klutar trasor, lappar
konstelige skickligt
affabre (lat.) konstfullt
Ez. Hesekiel
heemliga i hemlighet
Suffurari (lat.) stjäla i hemlighet (Plautus)
kringur lätt, snabb (isl. kringr)
Läppelät talför
lingva promptus (lat.) talför
Marshal in Ulphila möjligen presbyterianen Stephen Marshall (ca 1594–1655)
Jun. Lexic. se ovan
Spelman se ovan
Phœnicum (lat.) feniciernas
Isidorus Isidorus av Sevilla, se ovan
ait Spatam fuisse gladium ancipitem (lat.) menar Spata ha varit ett tveeggat svärd
Hwalmar hövolmar
ut super (lat.) som ovan
rigescere (lat.) stelna
Chersoneso Cimbrica Krim (där det länge bodde goter)
Præcopenser Tartarerna Præcopenser möjl. fel för Panticapeum, namn på nuv.
Kertj på Krim; då = krimtartarerna
test. Grotio in præfat. ad Procopium (lat.) enligt Grotius i företalet till Procopius
Iosaph. helgonet Josaphat i en grekisk roman från 1000-talet
Barbar: obekant vad som åsyftas
Busbeqv. den franske diplomaten och skribenten Busbecq (1522–92), som i orien-
ten samlat en mängd antika manuskript
sunnia obekant
obstaculum (lat.) hinder
empeschement (fra.) hinder

T

nappas slåss
τῆθος (grek) *mamma* (lat.) bröst
papilla (lat.) bröstvärta
uber (lat.) juver, spene
τῆθίζω (grek.) suga

sugo (lat.) suga
lucteo (lat.) möjl. fel för *suco*, suga
 τῆθοῖον (grek.) *mamilla* (lat.) bröst
Hytta hydda
tegere (lat.) täcka, skyla
dignitas (lat.) värdighet
vid. Spelmani Lexic. in voce Drenghes (lat.) se Spelmans lexikon vid ordet *drengh*
regia vestis (lat.) kungakläder
minister, Iudex qui post Comitem primus est, in Glossar vett. vocatur Tunginus
 (lat.) tjänare, domare som är den främste efter fursten, kallas i gamla lexika
 Tunginus (tunginer kallades frankernas folkvalda domare.)
manumittere vel donare (lat.) lössläppa eller ge
framman i framför
Scintillas emittere (lat.) stråla
antiqv. dix. (lat.) de gamle sade
Ioculator (lat.) gycklare
Burchard krönikören Johannes Burchard (1445–1506), som skrev ett känt *Diarium*
Ivo in decretalib. (lat.) biskop Ivo av Chartres (ca 1040–1116), som skrev *Decretum equi Subsultim gradientes* (lat.) hästar som går med små hopp
sequitare le pedate (ital.) följa i spåren
rectius quam (lat.) rättare än, snarare än
 2. *Reg.* Andra konungaboken
palpare (lat.) klappa, smeka
reperire (lat.) finna
extendere, dilatate (lat.) sträcka ut, breda ut
Syriac. syriska
puella (lat.) liten flicka
 Θήλυ (grek.) kvinnlig
fœmella (lat.) liten kvinna
otocke avskyvärd, otäck (?)
detestabile (lat.) avskyvärt
reverti (lat.) återvända
Landulfum historikern Landulfe Senior i Milano (ca 1100)
Sag. obekant
Theophil: Theophilos av Antiokia; se komm. t. marg. vid VII:324
Simocat. Simocatta Theophylact, som skrev om skyterna
Vrbicium in tact. obekant; kan syfta på *Orbicium*

U

impuer (lat.) barn, gosse
Leg Wesg. (lat.) västgöotalagen
incrementa capere (lat.) växa till

adferere, aquirere (lat.) bära fram, förvärva
oför oförmögen, handikappad
Iud. Domarboken

W

Skott sannolikt tryckfel för Spott 'hån'

Stropha lat. (eg. grek.) strof

falsa accusatio (lat.) falsk anklagelse

Vanus. vanitas (lat.) tom, fåfänglighet

Dea Spei (lat.) hoppets gudinna

accuratè (lat.) omsorgsfullt, noggrant

gemeent vanligt, enkelt

Hartmannus Grundbach kan syfta på Joannes Christianus Hartmannus, som skrev kommentarer till Gamla Testamentet

förty därför att

Pryssen Preussen

Joach. Vadidian. in not. ad. Norberti Abbat. monument. den schweiziske reformatorn Joachim Vadianus (ca 1483–1551) i anteckningar till abboten Norbert av Magdeburgs (1080–1139) krönika

Donatio vestium (lat.) påklädning

appellare (lat.) kalla, vädja till högre instans

vadium, vadanium (lat.) orden finns inte; med det första kan åsyftas *vadum*, borgsmän, och med det andra *vadimonium*, förbindelse (i juridisk mening)

spondere de judicio (lat.) lova enligt domstolsutslag

veneratio (lat.) vördnad

sacra pax (lat.) helig fred

consecrare (lat.) helga

vates (lat.) spåman; vater är tryckfel

förwita klandra, förebrå

beqwäm lämplig

mulcta (lat.) plikt, böter

emenda pro transgressionem. nam gilt est reatus et wite Saxonib: vett. est mulcta (lat.) att ändra för växlad ordföljd, ty gilt är skuld och wite för de gamla saxarna böter

pyre in usum navigantium & custodiam regionum erectæ (lat.) bål, uppresta till de sjöfarande bruk och till skydd för trakten

leg. Wisigoth. västgoternas lag

furari (lat.) stjäla

Lindenbrog: Friedrich Lindenbrog (1573–1648), som bl.a. gav ut *Anthologia veterum*

Y

Latini Scrib. (lat.) man skriver på latin

amor, gratia (lat.) kärlek, behag

fœcundare (lat.) göra fruktbar
reciproce (lat.) ömsesidigt
interdum (lat.) ibland
in varias terras (lat.) till olika länder
tee sig fram visa sig
stella sig låtsas vara
yppare finare
alios antecellere (lat.) utmärka sig framför andra
 2. *Chron.* Andra krönikeboken

Ö

prædium, alodium (lat.) jordegendom
Allodium autem dicitur hæreditas, quam quis pro arbitrio suo divendere aut donare possit (lat.) men *alodium* kallas ett arv, som någon fritt kan stycka och sälja eller ge bort
Gloss. Vet. Cujacius dici putat quasi sine lode, adeo ut possessor ejus nemini sit Leodes vel Subditus (lat.) *Glossarium Veterum* anser, att det (*alodium*) kan kallas *Cujacius* liksom utan »lode» (skattebelastning?) så att dess ägare inte är *leodes* eller underkastad någon
subditus (lat.) underkuvad
homines servi (lat.) ofria människor
legg. Lat. obekant
vocatur mansus vel ager dominicatus, unde nullum tributum ad fisci dominum redit (lat.) kallas *mansus* (hus) eller friköpt åker, varav ingen skatt utgår till staten
legg: Dal. & Hels. Johan Hadorphs utgåva av Dalalagen och Hälsingelagen

II Register

widlöftigare utförligare
Apollodoro den grekiske grammatikern Apollodoros från Aten, 2:a årh. f. Kr.
Pausania den grekiske skriftställaren Pausanias (100-talet e. Kr.)
Arngrimo den isländske historikern Arngrímur Jónsson (1568–1648)
Edda tycks främst avse den äldre Eddan (Sämunds Edda), men kan också syfta på Snorres *Edda* från 1200-talet
Natale Com: Natale Conti (Natalis Comes), italiensk mytograf (ca 1520–1582), författare till det vid sidan av Giraldis arbete mest använda mytologiska lexikonet, *Mythologiae* (1551)
Vicentio Cartar: Car: Vincenzo Cartari (ca 1520–ca 1570), italiensk lär, författare till ett annat mytologiskt lexikon, *Le imagini [...] degli dei degli antichi* (1556)
Stephani Lexico den danske historikern Stephanus Johannis Stephanius' (1599–1650) *Nomenclatoris Latino-Danici libri IV* (1634)

Fortunio Liceto de antiq. gemmar: Schemat. Fortunius Licetus (1577–1656), som 1653 gav ut *Hieroglyphica, sive antiqua schemata Gemmarum anularium Ludovic. Vivis Commentar. in Augustin. de C.D.* den spanske filosofen Juan Luis Vives' kommentar till Augustinus' *De Civitate Dei* (1522)
Bocharti Canaan den franske protestantiske teologen Samuel Borcharts (1599–1667) *Chanaan*
 åtskillig olika

A

hyperboreus nordlig
Stjerne Konsten astronomien
in dorso tauri (lat.) på (stjärnbilden) Tjurens rygg
Plato den grekiske filosofen Platon (427–347 f. Kr.), som i dialogerna *Timaios* och *Kritias* skrev om sagoön Atlantis
Cl. Ol. Rudb syftar på vad Olof Rudbeck gjort i *Atlantican*, vars första del kommit ut 1679
Förgift gift
Dioscorid. den antika botanikern Pedanios Dioskurides (ca 50 e. Kr.), som skrev en bok om olika slags växter och deras verkningar: *Materia medica*
inkrektad intagen
tädan därifrån
upfunnen upptäckt
bese glad befaren, seglad till
Vesputio Columbo [...] Americo Spegel blandar här ihop Christoffer Columbus och Amerigo Vespucci
Jovem objektsform av Jupiter, romarnas främste gud
Ymnogheet överflöd
adag. centur. 6 (lat.) sjätte hundratalet av ordspråken. Erasmus bok *Chiliades*, Tusental, är uppdelad i centuriae, hundratal
 ἀμφί (grek.) kring τρίβειν (grek) skava, nöta
nam aqua circumdat Orbem ut annulus (lat.) ty vattnet omger klotet som en ring
Chald. par. på kaldeiska (babyloniska) par
Palmyreni invånarna i staden Palmyra (mellan Syrien och Irak)
trinne runda
de natura Deor: Ciceros dialog *De natura Deorum* (Om gudarnas natur)
Evermer: fel för Euhemer(os), som var satirisk mot gudarna, särskilt läkekonstens gud
Bochart se ovan
Acherontis genitiv av Acheron, namn på flod i underjorden, också gud i grek. mytol.
Orat. pro Roscio Amerino (lat.) talet för Roscius (ett av Ciceros rättegångstal)
Euripid. in tragæd. de Oreste den grekiske tragediförfattaren Euripides (480–406 f. Kr.) tragedi *Orestes*; det *l* som satts in är tryckfel
Pythagoræska Secten filosofen Pythagoras' (500-t. f. Kr.) skola

- Tarento* staden Taranto i sydligaste Italien
Konstrjk begåvad, konstskicklig
Agell. den romerske författaren Aulus Gellius (100-talet e. Kr.), vars *Noctes atticae*, Attiska nätter, Spegel använt
Jovis genitiv av Jupiter
Acestis sannolikt tryckfel för Alcestis, som i grek. mytol. var maka till kung Admetos. Men att Eolus skulle vara son till henne är fel
Lege si Iubet (lat.) läs gärna
Hercule dativ av Hercules
Artolien obekant
Agésilas kung i Sparta, omtalad bland annat av Thukydidens
Oceanus titan, som i klass. mytol. symboliserar världshavet
Tethyn Thetys, havsgudinna i klass. mytologi
test. (lat.) omvittnar
Ephoro antiqu. histor. den grekiske historieskrivaren Eforos (300-talet e. Kr.), som skrev en fragmentariskt bevarad världshistoria i 30 böcker
Poeta Aristophane in Comæd. dict. Cocalus (lat.) diktaren Aristofanes (ca 445–385 f. Kr.) i komedien som kallas *Cocalus*, vilken bara är bevarad i fragment. Spegel har tydligen känt till den genom Macrobius.
Phaeton i grek. mytol. solguden Phoebus' son, som körde solvagnen så oskickligt, att han satte himlen och jorden i brand
Ambra bärnsten
Electrum bärnsten
Trojam staden Troja på Mindre Asiens västkust
Mathesi matematik, vetenskap (lat. mathesis)
Syracusas staden Syracusae på Sicilien
Plutarch. in Marcello Plutarchos i biografien över Marcellus, som erövrade Syracusae
Georg. den romerske skalden Vergilius' lärodikt *Georgica*
Nonnus den sengrekiske diktaren Nonnos (ca 400 e. Kr.)
de Baccho Nonnos' väldiga epos *Dionysiaka* på hexameter
Astarte grekiska namnet på semitisk kärleks- och fruktbarhetsgudinna
Sidonierne fenicierna (urspr. namn på invånarna i staden Sidon)
 ö Βαάλ (grek.) Baal (en fenicisk och kananeisk gud, som dock föreställdes vara manlig)
LXX Interpp. (lat.) de sjuttio uttolkarna = Septuaginta, den grek. övers. av Gamla Testamentet
Tob. den apokryfiska Tobits bok
under i form av
Beläte bild
Siderum Regina bicornis (lat.) stjärnornas drottning med två horn
Horat. den romerske skalden Quintus Horatius Flaccus (65–8 f. Kr.)
äfwen så likaså

Venus Paphia Venus från Paphos
Venus Urania den himmelska Venus
Lohenst. in Sophon. den tyske författaren Daniel Casper von Lohenstein
 (1635–83) i tragedien *Sophonisbe* (1665/66)
Beotia Boiotien (Beotien), landskap i Grekland
Callimachus den grekiske författaren Kallimachos (ca 310–235 f. Kr.)
Permessus flod i Boiotien, som rann upp på Helikon
Alpes Alpena
kringhwerfwa omger
Tyrherniska tryckfel för Tyrrenska
warandes och är
Herodian. den grekiske historikern Herodianos på 200-talet e. Kr.
Sylburg. den tyske filologen F. Sylburg (1536–96), som ederade Aristoteles och
 andra grekiska författare
Sylburg. in eod. (lat.) Sylburgs kommentar till samma ställe
Half hundra femtio
Admeti kung Admetos' i grek. mytol.
Mercurius gudarnas budbärare i rom. mytol.
igenlykte stängde
Roderknekt styrman
Sinum Maleacum sundet mellan Peloponnesos och Kythere
Helleborus julros, prustros
Kräs-mage läckergom
Chiliad etc. se ovan
 λιθος ασβέστινος (grek.) osläckbar sten
linum vivum (lat.) levande lin
Porcacchi nel funerali antichi alla Tavola (ital.) Porcacci i Forntida likbegängelser
 i bild
Asia minor (lat.) Mindre Asien
Phrygia Frygien
Lybia tryckfel för Lycia, Lycien
Mysia Mysien
Caria Carien
Æquinocialen dagjämningslinjen
Linea linje
Aden Spegel placeras staden i Indien i st. f. i Arabien
Heurny Arc. Noæ (lat.) Herney om Noas ark. Kan gälla den holländske lärde Jus-
 tus Heurnius, som skrev kommentarer till Gamla Testamentet
Orb. Imperant. nec non Itinerar. (lat.)
Inhofij obekant, men kan möjl. avse Jacob Wilhelm Imhof (1651–1728), tysk genealog
Apion grekisk författare från Alexandria, första årh. e. Kr.
Cymbalum Mundi (lat.) världscymbalen
Andros ö i Egeiska havet

fons Phœbi (lat.) Febus' källa
Ægipan »Getpan», skogsgud; att han skall vara son till Jupiter tycks vara obekant för det mytologiska författarna
boandes och bodde
Isthmo Korintiska näset
brenner brinner
Enceladum giganten Enceladus

B

Phegor obekant
Seldenus den engelske historikern John Seldon (1584–1654), som 1617 gav ut *De diis Syris Syntagmata*, Sammanställning om de syriska gudarna
Iupiter Stygius Pluto, underjordens gud i rom. mytol.
tagandes sig anledning af stödjande sig på
Thespis skall enl. traditionen ha varit den förste grekiske tragediförfattaren
ἄιθοπα φλόγον (grek.) flammande av eld
πυρόσπορον (grek.) född i (el. av) eld
Ignigenam (lat.) född i eld
Chams Hams, Noas sons
Silenus Bacchus' uppfostrare och följeslagare
Pan skogsgud i klass. mytol.
Satyri satyrer, Bacchus' följeslagare, till hälften människor, till hälften bockar
Cobali kanaler, skälmar
Bacchides bacchider, Bacchus' följeslagare
Barem Bahrein
Sinu Persio Persiska viken
Barillia spansk växt, som innehåller soda
Bantam stad och sultanat på Java, som blomstrade på 15–1700-talen
Moluccas Moluckerna
Garsias d'Ortos Garcia da Orta, portugisisk medicinare på 1500-talet, som skrev om indiska växter och mediciner
Pyrene Pyrenéerna
Valer. Max. den romerske historikern Valerius Maximus, som levde omkr. Kristi födelse
Seneca de tranq̄v: anim den romerske filosofen Lucius Annaeus Seneca d. y:s *Om själens lugn*
Prætes tryckfel för Proetos, romersk gudomlighet
Argivo den grekiska staden Argos
Sanguineo sequitur Bellona flagello (lat.) Bellona följer efter med blodigt gissel
arctophylax (lat.) stjärnbilden Björnvaktaren
upfunnit upptäckt
Magellano den portugisiska upptäcktsresanden Fernao de Magalhaes (ca 1480–1521), som 1519 seglade längs Sydamerikas östkust

åbäckelig otymplig, väldigt stor
Thetis havsgudinna i klass. mytol.
halp hjälpte
Arrianus se Ordlista

C

Ato Major den romerske politikern och författaren Marcus Porcius Cato d.ä. (234–149 f. Kr.)
Cato Uticensis Marcus Porcius Cato d.y., sonsonson till föregående (95–46 f. Kr.)
Calis-Malis Cadiz
Estreco de Gibraltar Gibraltar sund
Callitrichon länke
knorlot knollrigt
Mari mediterraneo (lat.) Medelhavet. Cartagena ligger dock vid Atlantkusten, i Marocko
Don d'Andria trol. den portugisiska missionären och forskningsresanden Antonio d'Andrade (1580–1634)
Quinsayr hamnstad i Kina, Cassagal
Italienska Mjl miglio kan variera i Italien, från 1460 meter i Rom till 2460 i Piemonte
omwjd omkrets
Chams Khanens
lib de reg. Orient. Marco Polos reseskildring
Cephei Cepheus var i grek. mytol. far till Andromeda och make till Cassiopeia
Perseo Perseus
in via lactea (lat.) på Vintergatan
Ptolomeus den grekiske astronomen och geografen Ptolemaios på 100-talet e. Kr., som skrev *Geografike hyfegesis*
Arctos obekant
Farnabius in Onomast: Thomas Farnaby, 1575–1647, engelsk lärd, som bl.a. gav ut *Index rhetoricus* och *Index poeticus*
Hygin. de Sign. caelestib. den romerske lärde Gaius Julius Hyginus' Om himmelstecknen (1:a årh. e. Kr.)
teste Festo (lat.) enligt Festus. Pompeius Festus skrev i slutet av andra årh. ett slags alfabetiskt uppslagsverk
Spizel. de re literar. Sinens. Teophilus Spitzelius (Gottlieb Spitzel; 1639–91) som gav ut *De re literaria Sinensis commentarius* 1660
Parnasso Parnassos, berg i mellersta Grekland
ho den, var och en
Phocide Fokis, landskap i Grekland
Cyclopes kykloper
Gibel Etna
behändig händig

thet Siciliska Hafwet Medelhavet utanför Sicilien
Garofaro fel för Calofaro
Epist. (lat. epistulae) brev
foramen perditionis (lat.) förgängelsens håla
Kuia koja
οὐρανός (grek.) himmel, himmsgud
then ther som
Mauritanien Marocko och södra Algeriet
Titanes titaner, gudar före de klassiska i antikens Grekland
vita Tychon. Brab. Gassendis skrift *Vita Tychonis Braheae* (1654)
Cuma staden Cumae i Kampanien med den cumaeiska sibyllans grotta
Sybillerne sibyllorna, spåkvinnorna
Magna Dea (lat.) den stora modern
Deorum Mater (lat.) gudarnas moder
Dea Phrygia (lat.) den frygiska gudinnan
Skööt famn, underliv
lifnar ger liv
Eustath den bysantinske författaren Eustathius av Thessaloniki (d. ca 1194)

D

Arnob. Arnobius d.ä. se Ordlistan
undersamma underbara, fantastiska
Kröke-stig labyrint
utreda sig finna vägen ut
Minois Minos'
C.D.S. sannolikt tryckfel för D.C.D., d.v.s. Augustinus' *De civitate Dei*, som Juan Luis Vives publicerade 1522
I. Biblii annot. ad orat. I Biblius' kommentar till predikan nr 34 av Gregorius av Nazians (300-talet e. Kr.) av vilken 40 predikningar är bevarade
Resor gånger
Alexandro Alexander den store
beloog skrattade åt
Parker disput. den engelsk teologen Samuel Parker (1640–88), vars *Cogitationes de Deo* Spegel gärna använde
äfwen så likaså
Epheso Efesos
påstod varade
Epiro Epirus, landskap i nordvästra Grekland
Oraculum (lat.) orakel
Arnoba tryckfel för Abnoba, nuv. Schwarzwald
Mendoz. den spanske statsmannen och historikern Diego Hurtado de Mendoza (1503–75)
Viridar. (lat.) viridarium, trädgård

E

Me llamo Ebro porque de todas aguas bevo (spa.) jag heter Ebro, därför att jag dricker av alla vatten

Rivier flod

Thracien länderna norr om Grekland

Mariza Marica, gränsflod mellan Grekland och Turkiet

Konu hustru, kvinna

in noviss. edit Eddæ (lat.) i den nyaste utgåvan av Eddan

akta tänka på, bry sig om

Tertull. Apolog. den romerske kyrkofaderna Quintus Septimius Florens Tertullianus' (ca 160–220) *Apologeticum*

sufwit sovit

Erasm. Adagia, Centur 9. I Cent. IX Prov. LXIII skriver E. om Endymionis somnum dormis

Jsidis genitiv av Isis, namn på den egyptiske guden Osiris' syster och hustru

Bolare älskare

Lombardien Lombardiet

Raddun trol. fel för Rudon, Düna

Vulcani Vulcanus', eldens gud i rom. mytol.

Minervæ Minervas. Minerva identifieras ofta med Athena

på thet för att

Pomponj Mele den romerske geografen Pomponius Mela skrev ca 40 e. Kr. en världsbeskrivning, *De chorographia*

Negropont Negroponte, venetianarnas namn på stadel Khalkis på Euboa

Alide Aulis, landskap i Grekland

lop löpte

åter ock fram fram och tillbaka

Livius den romerske historikern Titus Livius (59 f. Kr.–17 e. Kr.)

efter eftersom

F

förbjstrad förvirrad, omtöcknad

Fanen fan, djävulen

Lexic. Iun. in Ulphil Franciscus Junius' lexikon till Wulfila; se ovan

Marshall. Lexic. se Marshall ovan

Flavius af Melphis Johannes Coja d'Amalfi, medeltida italienska lärd

Cardanus den italienske matematikern och fysikern Girolamo Cardano (Hieronymus Cardanus; 1501–1576)

de Subtilitate Cardanus' mycket läsa verk *De subtilitate rerum* (om tingens finhet)

Albertus Magnus Albert av Bollstädt, tysk dominikanmunk och naturforskare (1193 el. 1206–1280)

Gilbert. de magnete den engelske naturforskaren William Gilbert (1540–1603), som grundlade läran om jordmagnetismen med sitt verk *De magnete, magneticisque corporibus, et de magno magnete tellure, physiologia nova* (1600)

G

Galacte Vintergatan

Galli (lat.) gallerna

Galaxia Vintergatan

Kretzen cirkeln, området

Convivio Xenophontis den grekiske författaren Xenofons (ca 430–355 f. Kr.) *Symposion* (Gästabudet)

hafwer sit Vitlopp af rinner upp på

Tauro bergskedjan Taurus i södra delen av nuv. Turkiet

warandes och är, som är

Sisyphi Sisyfos var i grek. mytol. en man, som straffats med att ständigt försöka vältra samma alltför tunga stenblock uppför ett berg

H

Phinei kung Phineus i Thracien hade bländat sina söner och därför själv av gudarna straffats med blindhet

Poeonia Paeonia, landskap i Makedonien

Nicol. Sicul. de Tudeschis Nocolaus Siculus de Tudeschis, död 1445, kardinal, biskop i Palermo

Ronzard in hymno de Calais den franske skalden Pierre de Ronsard (1524–85) skrev samlingen *Hymnes* (1556), som innehåller hymner över olika personer och ting

Calais och Zethes i grek mytol. söner till Boreas

med mindre om inte

fördy ty

strjdsam stridbar

särdeles mycket stor

Atlantem är ack. av namnet Atlas, titan som bar världen på sina axlar

tilljka tillsamman

Clem. Alex. den grekiske kyrkofadern Clemens Alexandrinus (ca 150–216 e. Kr.)

de natur. Deor. Ciceros dialog *De natura deorum* (Om gudarnas natur)

Rhodigin: Ludovico Coetius Richerius Rhodiginus (1450–1520), som gav ut och skrev lexika till klass. förf.

antiqv. Lection. obekant

Varro den romerske lärde Marcus Terrentius Varro (116–27 f. Kr.)

Hercules Hyperboreus (lat.) den nordiske Herkules

Pindarus in Ode Nemæa den grekiske diktaren Pindaros' (ca 518–442 f. Kr.) samling *Nemea*

Cephal gen. av Cephalus, tessalisk prins, som älskade Aurora

Aurora Aurora var morgonrodnadens gudinna i rom. mytol.

Theseo Theseus var enl. grek. mytol. kung i Aten

Æsculapius läkekonstens gud i rom. mytol.

vide. Senec. et Euripid. tragoed de eodem (lat.) se Senecas och Euripides' tragedier om densamme

Globo jordglob
Zodiacus zodiaken, djurkretsen
Meridianus meridianen
Colurj kolurer; storcirklar genom himmelspolerna, som skär ekliptikan antingen i dagjämningspunkterna eller i solstitierna
a Græc voce (lat.) på grekiska
ὕω (grek.) *pluo* (lat.) jag regnar

J

Javan enl. 1 Moseb. 10:2 en av Jafets söner, sonson till Noa
ut Janus dicatur (lat.) så att han kallas Janus
Ios. Med. obekant
Jason var i grek. mytol. den som med argonauterna hämtade det gyllene skinnet från Kolchis vid Svarta Havet
Æsonis genitiv av Æson (Jasons fader)
Didonis genitiv av Dido, kartagens drottning, Eneas' älskade i *Eneiden*
Giljare friare
snäll duktig
Græcia Grekland
Ioa trol. berget Ida på Kreta
in primis (lat.) framför allt
Thaumantis genitiv av Thaumatas. Thaumatas var i grek. mytol. far till Iris och harpyorna ἄπὸ τοῦ θαύματος (grek.) av (ordet) beundran
ab admiratione (lat.) av beundran
Garcæus doctr. de meteor. Johannes Garcaeus (död 1574), som gav ut *Meteorologia* 1568
Plato in Theæteto Platon i dialogen *Theaitetos*
Aristot. l. 3. meteor. Aristoteles (384–322 f. Kr.) i bok 3 av *Meteorologica*

L

Titan i grek. mytol. benämning på Helios som solens gud
Cææ fel för Geæ. Gea var urmodern i grek. mytol.
Natal. Comit. se ovan
Alster avkomma
efter enligt
Abida Abydos stad i Mysien vid den smalaste delen av Hellesponten
Hellespontum Hellesponten, sundet mellan Europa och Asien, Dardanellerna
Sestos forntida stad mitt emot Abydos
i dy när, i det att
Zenonis gen. av Zenon. Zenon var en grekisk filosof ca 430 f. Kr., som räknas till den eleatiska skolan
Diogen Laertius grekisk filosof på 200-talet e. Kr., som utgav biografier över filosofer *de vita & doctr. Leucippi* (lat.) om Leucippus' liv och verk
styggelig hemsk, otrevlig

Dåraspeel upptåg

vita Cæsaris & Anton. Plutarchos' biografier över Cesar och Antonius

Argonautis argonauterna, de män som seglade med Jason till Kolchis

Valer Flaccus [...] *Argonaut.* romaren Gaius Valerius Flaccus' (d. 39 e. Kr.) ofullbordade verk *Argonautica*

Apollon den grekiske författaren Apollonius Rhodius (ca 295–215 f. Kr.), vars epos *Argonautica* var Valerius Flaccus' förebild

M

Oleniske vid staden Olenus i Etolien, Grekland

magna vertens (lat.) förändrande eller kullkastande stora ting

histor. Deor. (lat.) gudarnas historia

Nat. Vincent. Cartari se ovan

Mausoli Graaf mausoleet i Halikarnassos

tillagad ordnad, arrangerad

Gell. Aulus Gellius; se ovan

Herodot. den grekiske författaren Herodotos från Halikarnassos (ca 485–425 f. Kr.)

Anno Chr. e. Kr.

Inonis genitiv av Ino. Ino var Bacchus' fostermor i rom. mytol.

Stobæus orat. professor Andreas Stobæus' (1642–1714) tal

Lucian. den sengrekiske essäisten Lukianos (ca 125–185 e. Kr.)

dial. Deor (lat.) gudarnas dialog

Humer. hymn ἕις Ἐρμῆς den homeriska hymnen till Hermes

Hesiod. Theogon. den grekiske diktaren Hesiodos' (ca 700 f. Kr.) dikt *Theogonia*

Phrygien landskap i västra Mindre Asien

Saturno tidens gud i klass. mytol.

Vulcanus eldens gud i rom. mytol.

N

Iupiter Ambrosia satur est & nectare vivit (lat.) Jupiter är mätt på ambrosia och lever av nektar

Opis genitiv av Ops. Ops var fruktbarhetsgudinna i rom. mytol. och identifierades senare med Rhea, Saturnus' maka

Plutonis genitiv av Pluto, underjordens härskare

Tyska Mjhl en tysk mil var något mindre än 7,5 km

Fluvius Ægypti (lat.) Egyptens flod

Pomponius Mela se ovan

Plin. paneg. den romerske vältalaren Gajus Plinius Caecilius Secundus' (62–113 e. Kr.) hyllningstal (*Panegyricus*) till Trajanus

Nympha nymf

Nymphæa näckros

Hamadryades trädnymer

Servium. in Ecclg. den romerske grammatikern Marius Honoratus Servius' (ca 400 e. Kr.) kommentar till Vergilius' *Ekloger*

O

Jords Kretzen jordklotet

Ejus derivat: vide ap: Soidam (lat.) dess härledning: se Suida (lexikon från 900-talet)

Sqq. och flera följande

Arngrimus Ionæ den isländske lärde Arngrimur Jónsson (1568–1648)

Mythologis (lat.) mytologerna

then ock som också

Fader Alra Gudanna alla gudars fader

Odinus Oden

Scandianus egennamn bildat av skandier, invånare i Skandien

Apollo Hyperboreus (lat.) den nordiske Apollon

Hecatæum historikern och geografen Hekataios av Miletos (500-talet f. Kr.)

inprimis särskilt

Schæfer. in Upsal. Antiqv. Johannes Schefferus (1621–79) i skriften *Upsalia* (1666) om Gamla Uppsalas fornminnen

nec non (lat.) och även

de hyperboreis (lat.) om hyperboreerna (sagofolk, som tänktes bo i yttersta norden)

Thuscernas etruskernas

Æsar asar, aiseras, etruskernas benämning på gudar

Phrygernas det folks, som bodde i Frygien

Gvicbard den italienske politikern och historikern Francesco Guicciardini (1483–1540), som skrev *Storia d'Italia*

Boreæ genitiv av Boreas, det latinska namnet på nordanvinden

streek stöt, slag

Nordanwäder nordanvind

ad fin (lat.) ad finem, till slutet

explicat. Natal. Comit. Mytholog förklaring [i] Natalis Comes' *Mythologia*

P

Pallas Pallas Athene, vishetens gudinna i grek. mytol.

Georgic. Vergilius' lärodikt *Georgica*

begåfwade gav gåvor

Parcæ parcerna, ödesgudinnorna

tvåkllyftigt med två toppar

Spons. Itinerar. Græc. obekant

Casaubonus Parnassi Etymon ex Chaldaico vel Syriaco Parnas. pascere desumit ita

Parnass & Parnasin Pastores Signif. (lat.) Casaubonus härleder betydelsen av

Parnassus från det kaldeiska eller syriska parnas, beta, sålunda betyder Parnass och Parnasin herdar. – *Casaubonus* den engelske filologen Isaac Casaubonus

(1559–1614)

Perseo i grek. mytol. den som dräpte vidundret Medusa

Piccolomini italienaren Alessandro Piccolomini (1508–78), som bl.a. skrivit astronomiska verk
tractatu de Stellis fixis (lat.) traktat om fixstjärnorna
bemerker betecknar
 φῶς (grek.) ljus
 βίος (grek.) liv
explicat fabulæ (lat.) förklaring till myten
vit. Alexandri Plutarchos' levnadsbeskrivning över Alexander den store
Plejades Plejaderna, Sjustjärnorna
Tiurens stjärnbilden Oxens
Wädrens vädurens
Cereris genitiv av Ceres, namn på fruktbarhetsgudinnan i rom. mytol.
Pirithoi genitiv av Pirithous, namnet på lapiternas kung i klass. mytol.
vid. August. lib. 7 de C.D. (lat.) se Augustinus *Om Gudsstaten*, bok 7
Claudian. den senantike latinske skalden Claudius Claudianus (ca 370–404), som skrev det ofullbordade eposet *De raptu Proserpinae*
underliga sällsamt
Procyon stjärnan Lilla hunden
särskilt skild
Canis Major Stora Hunden, Hundstjärnan
Japheths Noas sons. Spegel identifierar Japhet med Japetus, titanen som var fader till Atlas och Prometheus
Deucalions Deucalion var i grek. mytol. en thessalisk sagokung, som räddades undan den stora floden

R

Titi Andronicj obekant vem S. syftar på. Ett av Shakespeares dramer heter *Titus Andronicus*; dotterns namn är där dock Lavinia. Man vet inte var Shakespeare hämtat sitt stoff

S

Alexandr. ab Alex. de dieb genial (lat.) Alexanders av Alexandria *De diebus genialis*, Om festdagar. Alessandro av Alexandria (stad på Poszlätten) skrev en samling kåserier i stil med Aulus Gellius' *Noctes Atticae*. Spegel trodde att hans verk handlar om skapelsen; se komm. t. prosaföretalet
the ther som
Vlysses Odysseus
Horat. Epist. den romerske skalden Horatius' *Epistulae* (versbrev)
Canticum (lat.) sång, visa
Phœnic. feniciska
Hundsdagarna rötmånaden
Calpurn. den romerske eklogförfattaren Titus Calpurnius Siculus under första årh. e. Kr.

Bassus obekant

tilfälle anledning

Orcus underjordens gud i rom. mytol.

ut explicat Turnebus (lat.) som Turnebus förklarar; Turnebus Adrien Tournebus (1512–65), fransk humanist

lib. 17. Adversarior (lat.) bok 17 av hans *Adversariorum libri triginta* (= motsatta påståenden), 1560–73

deriv. a Syriaca voce (lat.) härlett av det syriska ordet

dominari (lat.) härska

Principes late dominantes (lat.) furstar som härskar vida omkring

T

Thessalien landskap i norra Grekland

Tiberis Tibern

Rivierer floderna

Cæam fel för *Gæam*, ack. av *Gæa*. *Gea* var urmodern i grek. mytol.

Tibull. den romerske skalden Albius Tibullus (ca 55–19 f. Kr.)

Senec. in Thyest. den romerske författaren Lucius Annaeus Seneca d.y.:s tragedi

Thyestes

Amphitritidis genitiv av *Amfitrite*

artig duktig

V

ad fragmenta Græca (kommentar) till de grekiska fragmenten

alt jt detsamma

Macrobius den latinske författaren Ambrosius Theodosius Macrobius (ca 400 e. Kr.)

Saturnal. Macrobius' största verk, *Saturnalia*

hafwa i Munnen talar om

Cinyram sagokungen Cinyras på Cypern

förwendt ändrat

Græcos grekerna

Mylitta grekernas namn på Ishtar-Astarte

tilkwiter tillskriver, skyller för

Förteckning över ålderdomliga eller ovanliga ord

Listan upptar endast ord med för vår tid främmande betydelse. Om ett ord förekommer med både en ännu vanlig betydelse och en försvunnen, anges bara den senare. Exempel: ordet *man* registreras bara då det betyder 'bara', däremot inte, när det är indefinit pronomen. För ordet *fast* registreras bara betydelsen 'mycket', 'ännu' (framför adjektiv i komparativ). Listan gäller bara ord i den poetiska texten.

Förkortningar

AMBL = dedikationsdikten Til Alle Milde och Benägne Läsare

AOL = dedikationsdikten Til Alle Omilde Baakdantare

För. = Företaal Til Herren Gud

Merc. = Mercurius

Varje »dags» nummer anges med romersk siffra och versraden med arabisk siffra.

Den korta dikt som står över varje dag kallas Inl.

Abrona åbrodd III: 2019

achta bry sig om V: 46, VII: 128, 337 *ej achtandes* utan att bry oss om VII: 107 *achtas* värderas VI: 685, 1372 *achtandes* skattande V: 432 *achtade* uppvaktade, passade upp I: 908 *achtar* aktar sig för IV: 991 *achtar* ger akt VII: 936

Achter obetydligt malmhaltig bergart, som sållas bort vid vaskning III: 2085

Adull-Jord odlad jord II: 86

Adul-Kona äkta maka VI: 1801

Adulrunan den gamla visheten; se Spegels förklaring i I Register I: 600

Adviser tidningar II: 426

Afbeelda avbilda VI: 1590

Afbragd (isl.) stor bragd VII: 40

Afecter sinnesrörelser VII: 1059 *Affecterne* passionerna VI: 1151

Afgång död V: 748

afhända sälja VII: 250

afmålning avbild, bild III: 215, V: 1091

afmåta mäta upp II: 573

i Aftons i går kväll II: 11

afwittrar avskiljer, säljer II: 100

Afwärde avvärjde, hindrade VI: 1263

aggar retar VII: 698

Agätur berömlig, förnäm VI: 15

aldy allt detta III: 221 *för all dy* för allt detta VII: 630

Alenge III: 1736 obekant växt

Alens höger alnshög VI: 315

Almucantarat i astronomien namn på varje med horisonten parallell cirkel IV: 126

- Almon-Wäg* (fsv. almunde wägher) allmän väg II:674, IV:1198
Aloes Aloe III:1423
Alster-Kraft fertilitet VI:1851
alt helt I:194, V:608, VI:1288, VII:86, *alt* ända I:238, II:350, 499, 723, 813, 926,
 III:226, 374, IV:618, V:304, 502, 1015
alt reda redan III:2242
Alz-wälde allmakt IV:430
Ambra en bärnstenssort III:1256
Amiant asbest III:2173
Amphisbæner ringödlor, vanliga i medelhavsländerna VI:923
Angelic Angelica Archangelica, vars rot användes som medicin III:1801
anka på klagar på, är missnöjda med III:2183
Anones Annona, flaskträd, med välsmakande frukter, t. ex. cherimoya III:1636
anrätta ordna VI:541
ansa fråga efter VI:361 *ansat* vårdad VI:844
Anskarmannen (av fsv. ansker mader) engelsmannen III:360
Anställer sig låtsas vara V:274
Anstööt åkommor, krämpor III:1193
sig antager åtar sig VII:137
antagen mottagen VI:1561
Antipodas antipoderna VII:72
Apinior aphonor VI:811
Arghet ont sinne AOB
Armoniac ammoniak III:2074
Arnar kökspisar III:797
Arr ärr VII:434
arta inrätta, dana VI:1088
artig(t) vacker(t), passande I:137, II:381, 992, III:220, 847, 1274, 2024, 2146,
 IV:479, 768, V:507, 675, VI:113, 125, 725, 1165, 1187, 1323, 1421, 1431,
 VII:14, 736, 926
Artischok kronärtskocka III:1447
Asparagus sparris III:1449
Askiohoop askhög III:1767
Aspidem den egyptiska glasögonormen VI:998
Atlantica Rudbecks *Atland sive Manhem* VI:1391
Augurker gurkor III:1447
Axe-krona krona av sädesax IV:577
- baddar* gassar, steker II:506
Badmar ängar III:1227
Badstumannen badaren i en bastu (som var lätt klädd) IV:1298
Baggen norrbaggen, norrmannen III:964
Baakbord babord III:367

- Bane* död; dråpare VI: 175
bannas svära VII: 854
Barbutta en fisk VI: 211
Barems Duyker dykare i Bahrein V: 68
Barillia spansk växt, som innehåller soda och som man enl. S. (II Reg.) använde för att göra falsk kristall med III: 1807
Barm-Rackor knähundar VI: 666
Barna-Gluup som slukar barn II: 363
baru-Hesten (isl.) »böljehästen», kenning för skeppet III: 312
basa slå VII: 334
Basilisk fabeldjur, sammansatt av orm och fågel, som kunde döda med blotta blicken V: 656, VI: 893
bebinda binder samman, förenar IV: 1200
beblomstrad blomsterprydd III: 1688
beboyad belagd med bojor VI: 163
bebrämat kantad IV: 1273
bebundne sammanfogade IV: 757
bebåda berätta om IV: 60
bedia Hielp be om hjälp VI: 253
bedrifwa åstadkomma IV: 1210
beelda forma II: 573
befaller behagar III: 2004
Befljtom oß låt oss bemöda oss VI: 1125
befodrat skaffat fram I: 351
befogar sammanfogar IV: 780
befrjda beskydda VII: 588
begrjper omfattar III: 459
Begypsat gipsat, överstruket med gips, som taken i tidens slott IV: 723
Behaga låter sig *behaga* finner sig i, står ut med VI: 353, 704
behielpa sig klara sig VI: 1500
behierta beakta IV: 939 *behiertade* rördes av V: 935
bejaka hålla med om VI: 1522
bekladdas klottras ner VI: 1114
beknyta fångsla, binda V: 328
Bekymmer haar it *Bekymmer* drar försorg om VII: 289
bekenna inse, erkänna VI: 520
Beläte bild, utseende I: 266, II: 401, IV: 156, VI: 1047, 1470, 1581, 1584
bemannan ingjuta mod i II: 1073
bemodrat befruktat I: 352
bemelte nämnda II: 232, 297, III: 1824, V: 826
bemödar besvarar IV: 326
Benzoin bittermandeloljekamfer III: 1279
benögd nöjd För. 102

- benöya* nöja IV: 1300
bljr [...] *meer beqwäm* får lättare VI: 1425
beqwäm(m)a anstå, passa I: 86, II: 332, VII: 796, 1048
steller sig beqwämer visar sig mild och foglig IV: 834 *beqwämat* gjort passande
 IV: 1274
beqwämeligen på bästa sätt II: 592
Berg går under *Berg* går bakom de höga bergen (som solen gör, när den står lågt)
 IV: 1314
Bergefisk stockfisk från Bergen i Norge V: 461
Beridare hästtränare VI: 479, VII 347
beriden med ryttare VI: 483
berotad rotad III: 1699
Bersan jakt (dial.) V: 701
berekna räkna upp V: 189
berände anföll I: 925
haar thet Beröm är berömd för VI: 1532
berömmes anser vara VII: 212
Besepla segla på, trafikera III: 346
beseer granskar II: 876
besinna förstå, inse I: 207, II: 333, 861, III: 6, 35 *Besinnat* tänka på saken VI: 1525
Besinner tänk på, betänk VII: 779, 783
besitter behärskar VII: 1111
beskikkar ordnar II: 979
Beschrifwa skriva III: 888
beskemma skämma IV: 1155
beskärer ger IV: 1070
beskärmes beskyddas IV: 892
til it Beslut till slut VII: Inl. 6: 1
besluter stänger VI: 1166 *besluten* stängd VI: 1269
bespara spara V: 610 *besparat* kvar IV: 1283
bestiernad stjärnprydd VII: 702
bestrijder strider mot VII: 1052
bestrijmar bestrålar V: 4
bestukken besatt, prydd IV: 628
bestella skaffar, utser V: 1103
beswijker sviker, gör besvikna I: 776
beswima svimma V: 1000
Beswär them rörer börda som tynger dem VII: 472
beswärijes försäkras vara sann IV: 200 *beswurit* svurit på V: 114
besynnerlig särskilt III: 1449, 1792, VI: 1782 *Besynnerliga* särskilt VII: 247
besölade sölade ner VII: 231
Beet bete VI: 555
betar rastar III: 469

- Betonia* växtsläktet *Betonica*, där humlesugan ingår III: 1825
beettrade visade tänderna VI: 296
betyga intyga II: 411, V: 58
bewefwa blanda I: 230, III: 572
bewekar rör II: 343, III: 2217, IV: 445, 1010, V: 396, VI: 869, 1411, 1518
bewingat försett med segel VI: 1052
bewjsa visa För. 86 II: 30, 909, III: 568, 876, IV: 1096, VI: 1297, 1352 *bewjsar*
 II: 411, III: 668, VII: 804, 826, *bewjser* II: 983 *bewjste* visade III: 68 VI: 268, 509,
 VII: 266 *bewjsad* visad VI: 1082, VII: 342 *bewijsandes* visande V: 957 *bewjst*
 gjort för VII: Inl. 5: 2
bewitna vittnar om III: 891
Bezoar förgyllda kulor av jord, blandad med mysk och ambra III: 454
bifaller håller med om VI: 1515
bikkot beckig; sjöman beckade sina kläder för att väta inte skulle tränga genom
 III: 406
Bij-kungen visen I: 39, VII: 779
bilat (isl. bila) blivit svaga VII: 492
billigt med skäl III: 304, IV: 471, 1098, VI: Inl. 8, 1388
bjrfidlar spelar (dåligt) IV: 897
bistra gör bistert VI: 190
biuder befaller IV: 1057
binds [...] fala är till salu I: 432
Biuren bävern VI: 681
bieffa småskälla VII: 12
biäfsar gläfsar IV: 274
blacke svarte II: 1014
blakkot mörk, svartaktig IV: 1026
Blij bly II: 151; *Bly* II: 368, 973
Bliant med guld genomvävt siden IV: 159
blijda göra mild IV: 376
Bljdar belägringsmaskiner VI: 1683
til Blidkan till att blidkas V: 396
Blik tunn plåt III: 2096
J Blindan i blindo IV: 220
Blocksteen huggen sten III: 2041
Blomma avkomma VII: 843
Bloman äggulan IV: 763
blomerat med blommigt mönster III: 1663
Blyja blöja IV: 1343
blygferdig sedesam, ärbar III: 1260
blå-bestiernte blåa, stjärnprydda IV: 144
blåna blekna, bli blåbleka VI: 763
Blåsa i Fältet *blåsa* blåser till strid IV: 846

- Blänning* blandning II: 543
blöt mjuk I: 586, II: 512, III: 270, 295, 577, 1271, 1613, 1933 *blött* mjukt IV: 1324
blööt-Ögde som har rinnande, eller sura, ögon III: 1783
Bokkar murbräckor VI: 1683
Booghwete bovete III: 1897
Bogter bukter III: 805
Bobagz-Qwinnan husmodern III: 1443
Bobags-Tyg möbel V: 790
Boka Wask slå sönder den framvaskade malmen III: 2089 *bokas* slås sönder, krossas VI: 1424
Bookfinkans bofinkens V: 813
Bookwjs lärd II: 344
bolar bedriver otukt V: 302
Bolare otuktiga VII: 879
bolwar (isl. bolva) svär VII: 1096
*Bon Chrétien*s stor päronsor, som odlades på 1600- och 1700-talen III: 1363
Bootes stjärnbilden Björnvaktaren IV: 641
Borg borgen VII: 943
borgat lånat IV: 1344
Borra kardborre III: 2139
Bort döde döda V: 984
Bosdorfer stor päronsor, som odlades på 1600- och 1700-talen III: 1363
Botnar lager, skikt II: 1027
Bowe bov, skålm IV: 901
Brabantz-Alen måttstock varmed man i Flandern mätte tyg IV: 716
Bragde Begare eg. Brage-bägare, skål, då man lovade utföra stora bedrifter III: 1477
Brand rening av silver III: 2096
Brandel branle, polonäsliknande fransk dans VI: 366
brasa brinna V: 622
braskar stoltserar VI: 407
braſa vrida rå och segel i rätt riktning II: 720
bratt brant För. 37, II: 534
bravera stoltsera, utmana III: 424
brillar glasögon II: 133
brjsta saknas VII: 284 *brjster* fattas VII: 88
Broafiölen broplankan III: 834
Brådd uppstickande säd III: 1918
Bruck liten bit, brottstycke (ty. Bruch) III: 2095
bruttit trasigt VI: 429
Brynor ögonbryn VI: 1167
Brådöd för tidig död V: 1082
bråkas krossas VII: 499
bråna eld, hetta, iver I: 341, 664, II: 592, IV: 194, 257, 567, 1089, 1291, V: 688,

- VI: 912, 1409, VII: 686, 1083, *otuketz-Bråna* VI:918 *Mieltans Bråna* mjältbrand (sjukdom) III: 786
Brånefull het IV: 346
Bråtfellingar epileptiker III: 1793
Brädd vall, strand II: 50
Brädzl blandat, vått kreatursfoder III: 1224
Brömsen bromsen IV: 1285
brämat prydd, smyckad I: 321
Brödzbetan brödstycket II: 513
bugna böjer sig, välvs III: 1561
Buller oro III: 2318
burat byggt I: 179
burit fött V: 113
Busen trollet, djävulen V: 863
Buſar kumpaner, stallbröder II: 436
Bysar tvåmastade fartyg, som fiskade sill på öppna havet V: 152
Byxe-Tuifwar ficktjuvar II: 437
bold vacker III: 104 *Bold* mäktig; rask VII: 1006
Bollwerck bålverk, befästningar I: 927
Bång oväsen I: 570, V: 289 ringande, dån IV: 608
Bång och Bane förtret och skada III: 499
bäla bräka VII: 15
benner spänner VI: 1347
bärger klarar V: 997 *bergad* (om solen) dalad II: 1
Böken boken III: 1324
Bördeman (fsv. byrðr man, 'släkting') släkting, stamfader III: 3
böör-fast kvarhållen av stiltje IV: 405
- Calambe* Acorus Calamus, ört, medicinalväxt III: 1635
Callevill kallvilläpplen III: 1372
Camæleon kameleonten IV: 656
Camælo-pardalen giraffen VI: 371
Canceli kansli VI: 1364
Canthar Fiskén en art av braxen V: 311
Caper (holl. kaper) kapare III: 366
Capon kapun, kastrerad tuppsyckling V: 1141
Capreol, skära [...] *Capreol* göra krumsprång II: 446 f
Caracoller snabba omkastningar åt sidorna av hästen under ritten VI: 471
Carbetter trol. courbetter, medelhöga hopp VI: 471
Cardemommor kardemumma, som man tuggade på III: 1399
Caretter små vagnar IV: 1130
Carl Wagnen Karlavagnen IV: 133, *Karl-Wagnen* IV: 1062
Carthou kanon, artilleripjäs II: 292 *Cartawer* kartescher, skrotladdningar IV: 418

- Cascaderna* springvattnen III: 802
Casor avser troligen castor, annat namn på bävern VI: 817
Cassidonen calcedonen III: 2067
Cenchres huggorm VI: 908
Centaurus Kentaurens stjärnbild IV: 646
Centners – 1 centner = 42,5 kg III: 2060
Ceraste hornorm (ett huggormssläkte) VI: 927
Cerces-Söder Kirkes djur III: 1534
Ceylonit invånare på Ceylon V: 68
Chamæleon kamomillen III: 2012
Chelides Amphibæner ringödlor, vanliga i medelhavsländerna VI: 923
Chimerisk fantasi- VII: 20
Chinæ Root kinarot, en medicinalväxt, som ger kinin III: 1431
Chlyster lavemang *sätter sig Chlyster* tar lavemang V: 1037
Cholica kolik VI: 784
Cichorea växtsläkte, där bl. a. endiven ingår III: 1777
Cinober typ av kvicksilvermalm III: 2073
Cimmerier kimmerierna troddes av grekerna bo i ett mörkt och dimmigt land vid Okeanos, nära Hades I: 451
Cirkel-satte runda III: 117
Circul passare IV: 719
Cithar cittra II: 421
Comædianter skådespelare VII: 127
Contrescarp fästningsgrav med murad yttersida VI: 1262
Coraller kornellkörsbär III: 645
Cortiner kurtiner, huvudvallar i en fästning VI: 1261
Costi indisk buske, ur vars rot det gjordes dyrbar salva III: 1426
Courant courante, fransk pardans i 3/4 takt med nigesteg VI: 366
Courier karriär, fyrsprång VI: 473
Creaturen de skapade varelserna För. 60, I: 177, 409, 654, II: 898, 918, 1045, III: 2280, IV: 923, 1160, 1276, V: 654, VI: 1036, 1061, 1336, VII: 77, 134, 138, 282, 423, 610, 614, 636, 772
Creter kretensare IV: 712
Croblyter obekant III: 164
Cubeben kubeber, stenfrukt från Ostindien, som förr användes som krydda III: 1399
Cugogos trol. paradisfågeln V: 1041
Curen botemedlet I: 534
Cyclaminum cyklamensläktet. Vissa arter har giftiga rötter III: 1785
Cyclop jätte med ett enda öga mitt i pannan V: 163

dadlöös (isl. daðlauss) överksam, loj VII: 366
Dag-Randen morgonrodnaden I: 457
dan(n)a skapa, bilda I: 134, II: 41, IV: 490

- Dana-arf* kvarlåtenskap efter någon som dött utan att efterlämna arvingar, vilken tillföll kungen; här = arv V: 524
- danckar* driver, slår dank II: 361
- Danne-Qwinna* ärbar kvinna, matrona III: 1352
- danta* förtala III: 1520
- dapurt* (isl.) dystert, matt VI: 71
- dasat* dåsat V: 7
- Dax* grävling (ty. Dachs) VI: 532
- Debamaner* obekant III: 163
- Debir* (arab. eg. dahir; jfr Aldebaran) stjärnan Oxens öga IV: 125
- deylig* (däglig) skön, vacker I: 263, 299, 355, II: 101, 407, III: 1268, 1295, 1666, 1693, 1751, V: 166, 1049, 1063, VI: 429, 430, 1208, 1435, 1583, 1795
- däglighet* skönhet I: 494, IV: 1368
- Delphinen* stjärnbild IV: 639
- demant* diamant Merc, 3: 1, För. 31, II: 249, III: 196, 2049, 2059, VI: 1180, VII: 310, *Demants* diamant- IV: 726, *Demantz Gnjster* IV: 1148, *Demants-Kedior* IV: 1047, *Demants-Lampor* IV: 166, 727, III: 2062, *Demants Smykken* IV: 251, *Demants-Stenar* diamanter V: 20, *Demants Strjmor* IV: 1178
- demödigt* ödmjukt, underdånigt II: 1094, IV: 506, 1077, VI: 129, 265,
- Desmans* av mysk VI: 398
- Dichs* obekant, möjl. fel för dipsas, slags giftig orm VI: 927
- Dictamne* Dictamnus albus, »Moses brinnande buske», vars rot har stor medicinsk användning III: 1833
- digna bort* svimma I: 44
- Digre* store, kraftige IV: 572
- dimmur* (isl.) trög, hes VI: 29
- Dipsas* ormart, nämnd hos Lucanus VI: 909
- Djrk* dyrk III: 1844
- Diung* stack, hög II: 147
- diupt-berotad* med djupa rötter II: 939
- Diurgård* inhägnad för vilda djur För. 51 *Diure-Gård* djurparken; här zodiaken IV: 467
- Diekne* skolpojke IV: 632
- Dokarna* doken VII: 884
- Donor* bågar eller stänger med snaror för fåglar V: 149
- Dottrar* döttrar VI: 1256
- drabba* träffar III: 1835
- Drafwel* tomt prat, trams I: 240, IV: 230, 541, VI: 1218
- Drafwelsmän* odugliga eller falska personer III: 2209
- draga* bära I: 190, III: 1263, 1689, IV: 680, 914, VI: 894, VII: 99, 138, 261, 281, 909
- dräga* dreja, vända II: 720
- Driikka* svagdricka VI: 1234
- drjfwä* åstadkomma III: 636 *drjfwä* bearbeta III: 1214 *drjfwä* styr VII: 189

- drjfs och handlas* går till III: 994
Droßa hög, (eg. av uttröskad säd) II: 147, 148, III: 736, VI: 944
Drottar kungar III: 544
Drufwar druvor III: 1016
Dryades trädnymfer II: 465
drygt dyrt VI: 326
drypa avsöndra vätska VI: 726
Dråpliga väldiga För. 4
Dregg-Leppar dröglappar III: 1536
Drenger (isl. drengr) stridsman VII: 366
Dudroa sannol. *Datura Stramonium*, spikklubba III: 1636
Dufwen oföretagsam II: 420 *dufne* slöa VII: 939
Dufwo-Later duvlika beteende II: 419
Dular-Kläde förklädnad, mask; isl. *dularklæði* I: 550
dumbe stumma För. 104, V: 366
Dura dura mater, hårda hjärnhinnan VI: 1377
durar räcker, varar (av lat. *durare*) III: 1550
Durionas Durio, växtsläkte i södra och östra Asien. Träden ger den läckra frukten *durion* III: 1636
Dwale-dryk sömndryck VI: 1761
dy därför Merc. 4: 3, I: 93, 106, 231, 233, 518, 542, 605, II: 477, 487, 590, 948, III: 611, 689, IV: 876, V: 83, 192, 329, 371, 583, 765, 839, 1213, VI: 149, 231, 385, 444, 465, 537, 580, 633, 743, 783, 968, 1155, 1220, 1267, 1293, 1375, 1514, 1609, 1649, 1765, 1774, 1801, VII: 249, 329, 501, 760, 776, 795, 914; se även *ty*
dygdeljker dygdig VII: 682
Dygdig utan oarter VI: 750
dyra viktiga VII: 382 *dyra Åren* dyrtid VII: 244
dyrfwas djärvs, vågar I: 852
Dyßias begraves, läggs död VII: 1103
Dååf kvalm VI: 342 *Dof-Heta* kvävande hetta IV: 335
dåga duga I: 438, III: 530, 1791, VI: 58, *dågar* III: 1587 *dåger* V: 1075, VI: 17, 1040
donar dånar II: 292
Dåå-Hiortar dovhjortar VI: 543
dåra-speel narrspel, gyckelspel II: 233
däfne fuktiga III: 608
deggia amma IV: 1247
Däme exempel VII: 1048
Dämning fördämning III: 190
Dödz-försiglad dödsdömd VII: 237
dömmen tror, anser II: 661

Ebusitaner invånare på Ebusus, en av Balearerna VI: 1031
Edni enl. S. lapskt ord för 'moder' II: 635

- efterlakka* sippra fram efteråt III: 1603
efter satter jagad VI: 140
efter steller förföljer V: 904 *efterstella* sätta snaror för; uppspåra VI: 641
efter-tona sjunga efter V: 837
eftertota tafatt söka efterlikna III: 1107
eburu hur mycket än III: 303, 699, 2126
Ehwad [...] *ehwad* antingen [...] eller VII: 109
elakt dåligt, ont VII: 174
Elleborus Helleborus, det växtsläkte, till vilket prustroten, julrosen, hör
om elliest därest V: 1190
Elfweritz elritsa (Cyprinus Phoxinus) V: 484
eenahanda likadan III: 209
eendalångz på längden III: 213
enfaldig(t) I: 564, 591, IV: 819 enkel(t), okonstlad, okonstlat *eenfalligst* på enklaste sätt IV: 511
EEnkannerlig särskilt VII: 815
eenljet likadant VI: 1627
eenstädz på ett ställe III: 673, IV: 921
Erydano en stjärnbild IV: 645
erkenner känner till I: 63
Esping liten båt III: 782
Eter-giftig ettergiftig IV: 592
Eeter-Kolfwar giftiga pilar VII: 1096
Etesias namn på vind som blåser 40 dagar under röt månaden II: 763
Eeter-Lockar lockar av ormar, som sprutade etter VI: 842
Exempel sin like VI: 1458
- Faklar* facklor VI: 189
Faggor bylten, paltor; tillhörigheter V: 576
fal till salu V: 1172, VI: 538
faller Söder på rinner åt söder III: 602
falnar vissnar, bleknar VI: 380
faar i Maak gå försiktigt fram I: 311
Fase-ljk faslig, fasansfull VI: 842
fast mycket I: 113, 302, 844, 921, II: 75, 95, III: 47, 241, 540, 603, 902, 927, 1550, 1613, 2159, 2286, IV: 3, 11, 157, 780, VI: 84, 283, 1265, 1403, 1814, VII: 123, 212, 485, 675, *fast* ännu IV: 1101, *fast* nästan IV: 699
fatebu(u)r förråd, magasin I: 34, II: 491, VI: 1363
fatter beskaffad IV: 432
Faveur ynnestgåva i form av ring, rosett el. likn. VI: 521 *i Faveur* som ynnestbevis IV: 680
feger dödsmärkt; (isl. feigr) VI: 644
Feeg Eeld elmseld, elektriskt sken över spetsiga föremål II: 677

- får Feel* skadas VI: 706
warder felat fattas IV: 1102
Ferner Wjn gammalt vin, nämnt hos Horatius IV: 261
Ferula växtsläkte, vars rötter använts i medicintillverkning, bl. a. dyvelsträck III: 1857
fika sträva, hasta I: 290, II: 479, 904, III: 975, IV: 485, 835, V: 899, VI: 1331, VII: 623, 645
Filicastra Filicastrum, ormbunke III: 1839
Finsk-Lura sannolikt berusning intill medvetlöshet VI: 788
Fiscal ämbetsman med uppgift att beivra överträdelser av förordningar VI: 1135
Fisk, Fisken stjärnbilden Fiskarna IV: 646, 1318
Fiske-Parkar dammar med mycken fisk IV: 528
Fiske-Swarm fisksvärm, fiskstim VI: 1042
Fisketolar fiskeredskap V: 301
Fixerar binder fast vid en viss plats III: 620 *fixeras* luras III: 1346
Fiol fjolleri, tokigheter VII: 877
Fiolar bjälkar (isl. fjöl, 'bräde') För. 38
Fiol-kynne mångkunnighet (isl. fiolkunnigr 'mångkunnig') VI: 1660
Fjäder-Fötter Hermes/ Mercurius hade vingar på hämlarna IV: 893
Fjälder fjäll III: 109
fjärmer längre borta IV: 269
fjäsar strävar, jäktar I: 162, 513
fjäta gå, mäta upp med steg III: 274
flakka platta III: 214
Flaan (isl. flanni) glop V: 47
flanot dåraktig, lättsinnig IV: 874
Fleep tölp V: 47
Flint flinta III: 993
Flijs skärva IV: 235
Fljsa sten VI: 768
Flutafää lösöre V: 523
flychtig, uhr Feltet flychtig köres slås på flykten VII: 358
fläkot enfaldigt, dumt IV: 881, VII: 652
flechta flaxa, fladdra I: 472, II: 294, 575, 655, IV: 579, 752, VII: 833
Flärd lappri, strunt II: 433, III: 2309, IV: 634, VI: 1218, 1566, VII: 556, 677, 766, 1061, 1091
Flättia flärd VI: 1566
Flöte något som flyter på vattnet III: 242
sig [...] fnaska pallra sig, smyga I: 153
Fnyske fnöske I: 389, IV: 249
Fnyske-torra torra som fnöske III: 293
foga leda VII: 158
Fogur Fräd än Mikil Qwidur fyllj (isl.) fager kunskap än stor bukfylla VI: 1876

- Fokka* focksegel II: 683, III: 1578
folska (fsv. folsker, isl. fólskr, av fornfr. fol, 'tokig') dåraktiga II: 404
Folske fåfånglighet VII: 1061
Force-Jagt parforcejakt, då drivande hundar jagar upp villebrådet åt ryytarna, som följer det, tills det är helt utmattat VI: 541
formera sig bildas II: 561 *formerat* inrättat II: 323
foorna murkna, vissna III: 1557
foort framåt I: 166, IV: 406 *fort* vidare III: 357, 533, IV: 238, 1058
går [...] *fort* fortsätter III: 449
Foster-Främje främjande av barnalstring VI: 1804
Footspiern bråda att ta spjårn med fötterna mot, sänggavel III: 296
frake stora III: 923 *fraker* god, hederlig V: 978
ber fram kom fram! VII: 879
framfoos framfusig VII: 695
frambade skapade II: 137
frammar går framåt IV: 1293
framtee visa IV: 153, 530, VI: 311
Franske Meslings Arr syfilisärr III: 1166
fresta pröva För. 56, III: 1476, V: 333, VI: 462, 853, 1734
frjð skön (isl. fríðr) Merc. 1:1, III: 1195, 1347, IV: 194, 576, 687
frjðsamme fredliga VII: 341
frjðskar piggar upp VI: 920
früttade frågade, utforskade gudarnas vilja; da. fritte I: 806
from god, barmhärtig VI: 318 *fromme* snälla VII: 355
frostar fryser III: 2009
Frucht-achtighet skygghet VI: 746
Frustug-Tärnor kammarjungfrur II: 352
fryka som inger fruktan, hiskliga III: 327
Fråna vederkvickelse, lindring I: 342, VI: 1410
fräken (isl. frækn) modig VII: 365
frækker käck V: 327
Frelse skattefrihet III: 2253
Fränt skarpt, starkt VI: 1245
Fränder släktingar IV: 1241
fräter sig förtär sig själv VII: 426
frödur (isl. frœði) vis, klok VII: 1056
fröyar befruktar IV: 875
Fröje-frödde av Fröja, fruktbarhetsgudinnan, befruktade III: 1258
fubbar narrar, lurar VI: 436
fullelig helt, fullständigt IV: 439
fuller visserligen IV: 817, 1121, V: 856, 989, VI: 803, 893, 1378 VII: 183, 755, 813, verkligen IV: 957
fullstinner sprängfylld II: 924

- funka* stråla, tindra IV: 242
furdaste (isl.) fruktansvärdaste II: 1006
fyllest helt IV: 815 tillräckligt VII: 618
Fyrwerk (ty. Feuerwerk) artilleripjäser avsedda att åstadkomma brand, fyrverkeri II: 570, III: 70
fyrken slantarna I: 166
Fyrkula meteor VII: 713
fäfang sysslolös III: 17 värdelös I: 379, IV: 21, 885, 1377, VI: 182, 1758, VII: 603
The hwjta Foglarna snöflingorna IV: 1319
fäkunnoge ganska okunniga VI: 1373
fänöt mindre vetande II: 624
diupa Foror plöyas avser rapp med käpp el. dyl. VII: 860
Fäet boskapen II: 953
fägen glad (isl. feginn) V: 916
fägna glädja, ta emot med glädje II: 894, III: 76, 1185, VII: 46, 296, *fägnad* mot-tagen IV: 1355, *fägnat* vårdat V: 353
fägre vackrare IV: 1170, VI: 77, 387
fäålas far fram, beter sig I: 569, III: 421, VI: 501, 934
Fält ruta på en sköld, sköldemärke III: 782
Fänaden djuren, boskapen IV: 1277
fängde fattade IV: 298
fängtar strävar efter IV: 850
färdigt behändigt, lätt III: 576, 1498 flytande, väl VI: 1313
föga billig IV: 996
fögo Ting föga VI: 709
föllja efterliknar VI: 334
Föllies-Lag sällskap IV: 792
föllie-Swenner efterföljande uppvaktning, svit IV: 684
Förbjstrad fruktansvärt arg II: 386
förblandade sammanblandade För. 22
förbråkat förkrossat VII: 865
förberga dölja III: 1278
Fördy därför(att) I: 116, 461, VI: 904, 1125, 1584, *Förty* därför att II: 369, IV: 548, V: 651 ty IV: 749, V: 691, 844, 1210, VII: 868
förespenna spänna för IV: 1062
föresteller föreslår VI: 1107
föresätter förelägger V: 837 ger VII: 353
förfara erfara I: 642, IV: 961, VI: 1520, får erfara IV: 1262
Förfarenhet erfarenhet IV: 991
Författar innefattar II: 254
förfächta strida för, försvara VI: 967
förgift gift III: 1803, V: 689, VI: 1281
förgiftig giftig II: 518, III: 785, IV: 1086, V: 293

förgrymma sig vredgas III: 1199
förhala dröja med det I: 292, II: 76, IV: 1124
förbanda till hands I: 912
är [...] förhanden finns V: 303
förhåller håller inne II: 965
förknippad fångslad VI: 164
förkofrar får att växa VI: 1441 *förkofras* ha framgång VII: 305
förkölde utkylda IV: 1292
låta [...] förliuda yttrar VII: 800
förlustar gör glada VII: 450 *förlustas* roas III: 513
Förlåt förhänge, sängomhänge II: 902, III: 1280
förlåta förlita III: 549, lämna V: 319, 321, VI: 800
förlåten lämnad i sticket V: 419
förleggja vederlägga, motbevisa VII: Inl. 6: 4
förlänt givit IV: 586 *thes förlänte Wäxt* den gröda den ger VI: 1850
Förläning avgiftsfritt bruk av egendom III: 2252
Förman föregångare VI: 561
förmeente antagna IV: 52
förmeera göra flera IV: 381
förmeeras tilltar i storlek IV: 218
förmindras förminskas II: 670
har förmon för överträffar VI: 79
förmånger blandar IV: 348 *förmängde* blandade V: 76
Förmåten stolt V: 248
Förmörda mördar III: 2213
Förning hemgift VI: 618
Förnämblig främst III: 1415
förplumpa grumlar VI: 353
förraska överraska V: 411, VII: 1075 *förraskar* fördärvar, förstör VI: 408
förrostas rostar VII: 415
försaka ge VI: 712
förschrifwer rekvirerar III: 458
försiglar förseglar, låser in IV: 1060
Förskaffat satt VII: Inl. 3: 2
förskämde förstörda II: 632
försljta nöta ut VI: 1120
förspekar spelar bort III: 2040
försörja märka IV: 1027
förstokkat gjort okänsligt, förslöat I: 773
förströdde utströdda IV: 311
förstöra störa VI: 1870
Försyn vård, omtanke VII: 286
Försåt [...] stella gillra fällor VII: 930

försökte angripna IV: 1000
Förtaal företal, förord V Inl. 1
förtappar tappar III: 1859
förtryter ångrar, tröttnar på; jfr da. fortryder III: 1672, VII: 696, *them bar ej för-*
truttit de har inte ångrat VII: 908 *förtryta* förargar sig över IV: 872, VII: 1071
Förttycker misstyck! VII: 906
förtöfwar dröjer I: 170
förwara förvar III: 1191
förwarad bevarad, dold IV: 945
förweet nyfikenhet III: 54, V: 711
förwita anklaga för V: 853
forwender förvandlar II: 996, V: 282 *förwändas* i Merc. VI: 7 *förwender* förvandlad
 V: 626
föröda bortslösar För. 13

Gadde-Betzel med järnpiggar försett munstycke på betsel VI: 479
på Gafwel på vid gavel VI: 1217
til Gagns grundligt, ordentligt IV: 63
Galder (isl.) trollsånger, besvärjelser VII: 485
Galeazzer galeaser, tvåmastade segelfartyg III: 908
Gaillard galliard, livlig dans i 3/4 takt som uppstod under senmedeltiden VI: 365
Gallmeja (ty. Galmei) zinkmalm, zinkblände III: 1137, 2088
Galron det är osäkert, vilken sorts åtliga bär som avses; möjl. häggbär III: 1466
Gastar spöken I: 462, 489
Gassen gång i gruva (ty. Gasse) III: 2098
gemeena vanliga III: 1379 *them gemena* vanligt folk VII: 758
gemenlig vanligen III: 1708 *gemeenligt* i allmänhet IV: 1000
gemeent vanligt I: 775, VI: 1494
genom-skäär genomskinlig VI: 1642
Geschworner (ty. eg. 'den edsvurne') inspektör, förman III: 2096
Geetter geter, trakisk folkstam, som ofta förväxlades med goterna IV: 622
Gjar (isl.) klyftor II: 1006
gifwa an anklagar VI: 1133
Giga fiol AMBL 1: 2, IV: 897
gigur möjl. 'en som går vacklande (isl. gígr) men troligare girig, närig VII: 961
Gilden gillen VI: 1298
gillja fria IV: 149
Gilliaren friaren III: 1762
gilra lägga snaror V: 1112
ginna förleda VII: 453
Gjri girighet III: 865
Gjrkar greker III: 243, IV: 310
girna(s) önskar (fsv. girnas) III: 697, 1460

- gitter* vill, behagar II:376, kan, förmår I:421, III:1695, IV:710, V:572, 1017, VI:1258, 1378, 1620, 1756, 1830
- glafs* gläfs IV:1334
- Glam* ovederhäftigt prat II:233
- glatt* slätt VI:1787
- Glipar* typ av fiskeredskap; ryssjor V:332
- glisa* (isl. glissa) le III:180, VI:332, 834
- gliða* lysa fram IV:328
- glunka* antyder IV:241
- Glunt* pojke V:206
- glupa* sliter med tänderna VI:179 *glupa* sluka VII:476
- glyman* (isl. glyma) den lilla striden VII:440
- glåmot* glåmig IV:692
- Glücksruthen* slagrutan III:2094
- gläppa* prata, pladdra III:904
- i glömskos-booken lembna* låta falla i glömska V:514
- glöta* rota, snoka V:543 *glöter* snokar VII:708
- Gnjster- rödt* gnistrande rött IV:566
- sit goda* sina äodelar V:404
- haar Gott i Walet* har möjlighet att välja något gott III:1566
- Grafwer* grävda kanaler III:942, gravar, dammar V:482
- Graafgåsen* gravanden V:1075
- Granade Äplon* granatäpplen III:2036
- Granalie* (ty.; fr. grenaille), kornad metall; jfr granulerad III:2095
- Granater* granatäpplen III:1356
- grannelig* noga VI:1174
- Grifter* gravar II:524
- grindar* utestänger VII:540
- Gryp* fabeldjur som hade örn huvud och -vingar men lejonkropp, -ben och -svans V:857
- grufwade* fasade I:27
- Grund* mark IV:1240
- Grundlöst* utan grund, fritt svävande För. 36
- Grundlösa* oändliga, bottenlösa I:256
- grym* farlig I:509, 681, 753, III:451,526, 2118, IV:76, V:259, 432, 471, 964, VI:530, 852, 1287, VII:172, 802, hemsk II:391, 1005, III:41, 178, 253, 510, IV:324, 1201, VI:227, 237, 280, 281, 927, 971, 1662, 1731, VII:28, omänsklig III:554, V:417, *Solyman hin grymme* VI:1661, ofantlig III:405, V:201, 213, 227, 247,
- grynna* gry I:214
- Grytter* rullsten, grovt grus III:1131, V:1065
- Grå-Håls-Kämpe Steenar* mycket gamla jättstenar IV:234
- gråda* befrukta, göra fruktsamma VII:390
- gräfla* gräva (leta efter något) II:85, III:2365

- Gränse Rjft* gränsgång III: 546
gröddes befruktades V: 102
Gudungar ejderhanar V: 1076
Guld-bebundne ombundna med guldband IV: 579
Guld-blomerat prytt med guldblommor VI: 406 *guld-hwelfde* med guldvalv IV: 722
Guld-Kronan stjärnbilden Norra Kronan IV: 639
Guld-strjmd med guldränder IV: 57
Gummer gommar III: 1400
Gyllendukz av tyg med invävd guldtråd IV: 727
Gylden-Stykke tyg med invävda guldtrådar IV: 158
Gylne-Prång gyllene prakt VI: 648
gyldne Ådran åderbräck, spec. hämorrhoider III: 1813
Gåfwo skicklighet, begåvning, talang VI: 1062
gåår an börjar VI: 482
Gård stängsel III: 730
Gåse-Drycken gässens dryck, vatten III: 566
gekka narra IV: 626
Gjäl skuld VI: 324
gåfwe dugliga IV: 1133 *gåfwa* goda V: 1151
gälla genljuda, låta III: 78, VII: 573
gälla, giella vara värt, räknas för IV: 996, 1140, VII: 670
Gerning verksamhet VII: 189
Gärsim klenod, skatt; isl. gersima För. 76
gäsen disig, töcknig II: 825
gäster besöker, är gäst IV: 838, 1255
gäta gissa (da. gætte) IV: 709
gäta iakttaga VI: 15
görliga noga För. 76
- haa sig fram* komma fram III: 2188
Hakkebräd hackbräde, enkelt stränginstrument IV: 16
Haf-Hesten stormfågeln V: 995
Haaf-Orrar sjöorrar V: 1076
Haaf-Oxen namn på valrossen V: 245
hagliga lämpligt, passande För. 75, VII: 446
Haije haj V: 259
ihoop [...] baka passas ihop V: 769
Half siette tusend femtusenfemhundra II: 243
Halt-Krankar harkrankar, myggor V: 992
Ham hamn, gestalt, utseende I: 552, dräkt VII: 770
Hamburger Wagn vagn utan fjädrar IV: 134
hamla stympta, lemlästa VII: 1036

- hampna* komma till målet III: 814
gåå från Handen utföras VI: 1072
hade Lust för Händer förlustade sig VI: 1614 *emellan Händer* i händerna VII: 824
bandadt behandlad, hanterad, formad II: 98 *bandad* vidrörd med händerna VI: 1510
Handel vara III: 1384 företag, angelägenheter VII: 158
handla tala, disputeras, resonera I: 385, II: 92 *ber med handlas* det går till VI: 826
Hane-Gället den tidiga morgonstund, då tuppen började gala V: 1143
Hareskroot harhagel III: 414
Harfwen nystvindan III: 1956
harke larm, gny VII: 438
harla-fager (isl.) mycket vacker VI: 73
Harm-äggia egga till vrede VII: 1095
basa skära av hälsenorna på III: 1847
Heidelberger Faat Heidelberg var – och är – känt för sina jättestora vinfat III: 1476
Hejde-rjdare kronojägare; skogvaktare VI: 549
Hela (fra.) Hallå! II: 425
helbregde friska III: 1714 *helbregde* helade, läkta V: 987
Helgd helighet För. 17
Helt sik, multefisk V: 484
Hemman hem III: 1003
Hemmanwist hemvist, bostad V: 123
Heemsk dyster, missmodig VI: 1820
Herre-Bud härskarbefallning III: 1205
Herra-Ljk-Färd en stormans likfärd IV: 690
Herrebord fina herrars bord V: 848
Herrestååt herrarnas (regenternas) prakt IV: 862
betas bli varm IV: 1295
Hiller iller VI: 532
Himmel ljknad lik den himmelska III: 1427
till Himmel-reeste-Högder i himmelshöjd III: 1515
Himmels-Borgare medborgare i himmelen VII: 606
Himmels-Tinnar himlatornen VII: 615
Himmel-Warma värme från himlen III: 1907
Himla-Bogan regnbågen III: 1693
Himla-Circlarne himmelssfärerna IV: 364
Himle Fiskiar stjärnbilden Fiskarna V: 17
Himla-maket himlagemaket IV: 722
then dubble Himle-Polen Nord- och Sydpolen IV: 466
Himla-Stakan himlens ljusstake IV: 68
Himla-Stodarna himmelens pelare För. 21
hin den där III: 1313 den V: 417, 551, 929, VI: 865, 1661, *Hin* hin onde, djävulen
 VI: 226, *bjnt* det, det andra III: 508 *bjna* de övriga IV: 654
hinna förmår, förslår V: 667, 871, 880 *hinde up* förmådde ta sig upp V: 706

- Hinnulus* ung mulåsa IV: 238
hjrta hejdade III: 689, VI: 298
Hierne-Weet förstånd IV: 394
Hierne-willa fantasteri II: 224
Hierpor se *jerpor*
Hierte-fälde modfällda VII: 976
Hiert-nuppen hjärtnupen, öm V: 916
Hiert-Språng krampanfall III: 1792
Hierte stark som har kraftig verkan vid hjärtsjukdomar III: 1833
Hoof måtta IV: 585
Hofjunkrar unga hovtjänare, kammarherrar IV: 1133
til Hofwa vid hovet IV: 902
Holkar träbyttor, tråg VI: 608
Hombakken nordlig vind i Norge II: 755
Honing Spjs honungsmat II: 419
Horkor gärs V: 485
horta mana, uppmåna V: 536
Hufwut Fisk multe V: 317
Hufwud galen yr i huvudet, förryckt IV: 389
Hufwud Laget del av hästens betsel (remmarna kring nosen) III: 1832
Hufwud-smog halslin V: 1041, VI: 602
Hufwud-willa yrsel; sinnesförvirring VII: 122
hugnat glatt VII: 843
til een Hugnad till tröst, till glädje IV: 1228
hugsa, huxa märka, tänka på, förstå, minnas I: 318, III: 701, 1768, IV: 1136, VI: 1160, 1626
Humpar (fsv. humper) bergsknallar III: 285
Hunds dagar årets varmaste tid, röt månaden II: 758
Hundestiernan Sirius II: 767
Hurtighet snabbhet V: 450
Hurwa virvel, virvelhål III: 734
hålla Huus leva gott, ha det bra VII: Inl. 2: 6
Huusachtig huslig III: 1667
Huusmans fattigmans V: 462
hwart ut åt vilket håll VI: 492
hwekar vacklar III: 2126
hwjar skriker I: 569
i Hwimsku i yrsel I: 386, VII: 1064
Hwirfwelgång spiralrörelse III: 734
hwirnske vrenskande, arga VI: 496
Hwelfning valv II: 45
hwelfwer bygger i bågform V: 783, *hwelfwer* brusar III: 963, *hwälfwer* lutar VI: 492
hwäser viner, tjuter IV: 334

- hvefða* bli vass V: 810
hy(y) färg För. 22, IV: 985, 1282
Hyacintens zirkonens V: 1062
Hyacinthe-Taket taket av den orangefärgade ädelstenen hyacint IV: 721
Hyades Hyaderna, sjustjärnorna i Oxen stjärnbild, som ansågs båda regn IV: 500, 1028
hyggia (*om sig*) göra det bekvämt för sig III: 92, IV: 1288, V: 870, VI: 40, 1078
Hyglar kullar (ty. Hügel) I: 884
hysar hyser III: 964
hyða hissa III: 352
Hytta hydda V: 200
Hog iver VII: 1016
håla ihåliga III: 897 *hola Bergen* bergen med deras håligheter II: 638
håller fram fortsätter VI: 490
Holsjö hög sjö III: 405
Håmar hommor V: 151
hårt uppå tätt intill III: 375
Hädelig hädisk VI: 1290, VII: Inl. 37
häfwer modig, kaxig VI: 483, 784
hägna tillägna sig V: 524
hagnas stänges inne VI: 545
häkla häcklar, reder ut och rensar, linet III: 1949
Hekle-Pinnar taggar i häcklor VI: 805
Häld skönhet VI: 1790 styrka VI: 1408
Häller hållar III: 285
hällia dräpa, döda. Spegel har trol. bildat ordet av isl. *heljar* IV: 452
haar under Händer är sysselsatt med V: 166
hängla med hänga med (med möda) III: 311
i sit Herberg råkar kommer till sitt nattlogi IV: 828
Herbergerna bo VII: 1108
*härda*s hårdnar IV: 615
Härjan-Pilten skökosonen, nidingen III: 2214
Häär-kläder rustar, klär i rustning VII: 449
Herskt härsket VI: 1246
här til hittills II: 813
häslig (ty. hässlich) vidrig, hemsk I: 319, 940, III: 72 *häsliga* skräckinjakande IV: 641
hätta riskera, våga VII: 445
höfwas behövas I: 359 *höfdes* behövdes För. 92
högas begravas, läggas i hög V: 753
hög-Diur villebråd, förbehållet kung och frälsemän VI: 539
högmödas [...] *af* vara högmodig över VII: 627
Hög-Sätet [...] *leeta* inta främsta platsen III: 836

Hörne-Wäder vindarna från de fyra väderstrecken II: 773

Hörsla hörsel VI: 884

höstat skördat IV: 855

Jchneumon parasitstekel VI: 997

jdka begå IV: 505

Jdkan verksamhet, arbete VI: 1331

idkesam ivrig, trägen I: 312

idras ångra sig III: 1230

i dy i det avseendet VI: 1027 *j dy* i det att VII: Inl. 5:3, 139, 141, 815

ifwas yvas, pråla III: 663, VI: 1201

Ilbragd illdåd VI: 415, 892

Iljar fotsulor III: 1177

illfundig illistig IV: 901

Jlt ont II: 636

Jlsken-bragde våldsdåd V: 893

Jlsket ilska, vrede I: 754

jmedlertid under tiden III: 568, V: 405, VI: 1877; se även *medlertjd*

Jmmen imman, ångan III: 835

in eodem blifwer förblir på samma sätt VI: 370

Incirclade placerade i en ring IV: 174

Jndian indier VI: 128

Jnfall invasion III: 2206

Jngermannen invånaren i Ingermanland III: 332

Jngiber ingefära VII: 962

inrymt inrättat III: 649

instichtade instiftade VII: 489

inständigt envist, ihärdigt IV: 1009

intrykker påtvingar IV: 354

Jordenes Jnelfwer jordens innanmäten III: 2093

inälstrad medfödd III: 2254

Jris personifikation av regnbågen III: 1693

JjsFoglen/ Halcyon kungsfiskaren V: 1027

Jsmaeliterna beduiner som köpte Josef och tog honom med till Egypten VII: 222

Jsmugz-Kläderna de kläder som bäres närmast kroppen; skjorta, linne III: 790

J ty eftersom IV: 959

Jacobs Staaf gradstock, astronomiskt instrument, med vilket man mätte vinkel-avstånd IV: 715

Jaspis ädelsten i olika färger III: 2068, IV: 727

Jeroflée obekant III: 1736

Johan midsommardagen, 24 juni, är Johannes Döparens dag II: 729

Johannes är är en dummerjöns VI: 370

- Jomal* Jumala, det finska ordet för Gud IV: 278
Jord-Riftning uppmätning av jordareal III: 1182
Jubel År vart femtionde år firades hos israeliterna som jubelår, då alla fångar blev fria VII: 593
Jucapaner trol. fel för Juca, panter, namn på två slags djur III: 164
Jule-merken bryter stör de varsel om kommande väder som annars är förbundna med julen IV: 1340
Julep spritdryck med socker, vatten och mynta VII: 385
Jungfruns stjärnbilden Jungfruns IV: 1294
Jäger-klädd jägarklädd (= grönklädd) III: 1246
Jäm Christens medkristnes V: 344
jämljk enligt III: 2123
Jämn-träget ständigt VII: 656
jämwäl och också VII: 1017
Järlar jarlar; järlar är den ljudlagsenliga formen; jarlar har upptagits från isl. III: 466
Jern-fast hårt som järn, motståndskraftigt III: 2250
Jern-Oos dunst av järn, järnhalt III: 1137, 2087
Jern-Styyl skrivverktyg av järn III: 1614
Jerpor hjärpar V: 992 *Hierpor* hjärpar V: 741
- Kabbel* kabel III: 1576
Kale skallig man, gubbe IV: 821
kall i Munnen död V: 278
kappor kappland II: 604
kargill (fsv. karlgilder) manlig, duktig III: 121
Karta äppelkart IV: 1026
Katza ryssja I: 576, V: 1018
Kepsir-Dreng horkarl (arkaiserande nybildning av S.) VI: 891
Kinnarna kinderna III: 1501
Kippa följe, sällskap VII: 280
Kjs metsallsulfider III: 2085
Kjslan klåda I: 746
kitzligt känsligt, som lätt kittlas I: 589
Kiortel lång överklädnad VII: 230
Kiusa locka IV: 642
klappar slår III: 1860
Klapur grovt grus el. sand III: 807
klema kela VII: 412 *klemmar* klemar, kelar IV: 378
klemmer pressar, plågar I: 636
klemot veklig II: 420
kljfsat smetig, (in)smord VII: 978
Klingenberger tysk vinsort III: 1605
klint berg, bergstopp AMBL 1: 3, II: 534

- klistra* klistra över skarven på papperspatron, så att krutet inte rinner ut II: 573
Klofsar grodor, paddor VI: 943
klyfwa kliva V: 1126
kläda Skott bli måltavla vid beskjutning VII: 362
klädebonad klädsel IV: 1176
kleppa knäppa IV: 776
knattrar klapprar (om ljudet av storkens näbb) V: 917
Knyl knöl, puckel VI: 315
Knyte knut VI: 1698
Knyttning handarbete som ger nätlänkande trådspets; knyppling VI: 410
Knä leder (på strå) III: 1919
Kold kylan III: 605
konstig(t) konstfull(t), konstmässig(t) I: 703, 771, II: 62, 159, III: 231, 238, 726, 1581, IV: 515, V: 776, VI: 53, 411, 1077, 1580, 1689, VII: 88, 348, 934
Koppar-Röök pulver av kopparsulfat III: 1132
koppor koppglas II: 547
Korra dypöl (sydsvenskt dialektord) III: 826
Kors stjärnbilden Södra Korset IV: 655
kort för Hufwutet lättretlig IV: 841
koxa, koxsa se För. 55, I: 317, IV: 19, 1135, V: 642, 665, VI: 1159, 1625
Kraft-Suppor buljonger V: 1140
kram kramgods, mindre varor IV: 899
Kramsfoglar ätbara småfåglar V: 847
krappur (isl.) hurtig VI: 141
Kreetzar (himla-)sfärer II: 335
sig [...] kringa skynda sig II: 318
kringt snabbt VI: 162
kringhwerfwer omringar, omger III: 345
Kringmurad omgiven VII: 694
Kroog ställe där man kan dricka III: 1033
Krop-åås takås IV. Inl. 1
Kruka stjärnbilden Bägaren (Krater) IV: 646
Kryddor växter V: 52
Krydde-Krämares specerihandlars III: 1396
Krydde-Qwast kryddbukett III: 1734
krymper sig kryper ihop VI: 1493
Kräftans stjärnbilden Kräftans IV: 1293
kräfwä kräva, mage VII: 1102
kräka krypa, kräla I: 357, III: 1432, *kräkia* V: 545, 965, *kräkie* IV: 661 *kräker* V: 556
kränckia begränsa (rättighet); se SAOB kränka 8 II: 49 *krenker* skadar IV: 612 sära VII: 264
Kräslighet lyx II: 514
Krääs-Magar personer med kräsen smak läckergommar V: 848

- kräsligt* kräset, kritiskt II: 454
kretta knorra, käbbla VI: 1291
krökia vrider sig, slingrar sig V: 264 *sig kröker* böjer sig ned VI: 158 1550 *kröker*
 följer VI: 1550 *på Sjdan kröker* går krokvägar IV: 194 *kröka* buga VII: 311
kröka störa VII: 988
Krökedantz krokdans, en sorts slängpolska IV: 469
kubb (bi-)kupa IV: 554, IV: 1322, VII: 780
kulit Wäder kall vind V: 1107
kulra falla tungt ner VII: 27, 1097
Kumla stenhög IV: 434
kunnig känd III: 895
kyla svala IV: 196
kynduger djärv V: 141
Kynge-Wäder byigt väder, stormväder (isl. kyngi veðr oväder förorsakat av troll-
 dom; jfr isl. kyngi 'trolldom'). Spegel hänv. i *Glossarium* t. »Gudm. Andr.
 Lex.» III: 578
Kåtor kojor, små hus I: 111
Käd kedja VI: 480
Kälans tjälens III: 1914
Kelle-Grifter grottor, där källor tränger fram III: 1141
Kellar-Feber vinkällarfeber, kopparslagare III: 1798
kiälta tjata II: 590
Kämners-Kammar instans för förvaltning och rättskipning VI: 1132
kende ansåg VI: 766
Kenning anstrykning III: 1133
Kerfwer kärvar IV: 581
Kärlekez Wink tecken på kärlek IV: 1192
kärlekez-wäne kärleksljuva IV: 1178
kärligt hjärtligt V: 82
kättia brånad, sexuell åtrå III: 1259, V: 299, VI: 502, VII: 53, 890, *Kättians Eld*
 VII: 880 *Kättias Bråna* VII: 1083 *Kättians Moln* VII: 539
kättias är yster, leker För. 74
Kättie-fulla lättfärdiga VI: 1813

Labbar tassar VI: 171
Lactuc sallad III: 1449
lada lasta IV: 1076
uti Laag i sällskap VI: 1614 *Laag* fester VII: 560
sig [...] laga bege sig III: 430
Lager lagar IV: 1049
Laka saltlake III: 591, 948
Lakkaren smädaren, belackaren I: 791
Lampreter havsnejonögon V: 481

- Landamär* landområde III: 690
Landz Frjd landets fred VII: 810
Langar långa V: 461
Lapmud päls av renskinn, sådan som samerna använde IV: 604
Larix lärkträd III: 1320
mig på lata Sjdan wräkia lägga mig på latsidan V: 546
lawerar loverar, kryssar II: 350, III: 369, IV: 795
leda stygga IV: 637
Ledamot kroppsdel VI: 1765, VII: 965
heetzig Lefra haar är hetlehrad, hetsig IV: 616
Leyon-Kulans anspelar på stjärnbilden Lejonet IV: 1294
Lekamen kroppen VII: 1026
Lemmarna organen VI: 1443
Lemnia från ön Lemnos i Egeiska havet III: 2255
leensta mjukaste V: 792
Leontophon lejondödaren VI: 201
ljda medge, tåla, tolerera II: 639, III: 62, 596, 1878, VI: 1774, VII: 179, 435, 602, 868,
 1035 *kan intet Drögzmål ljda* inte går att skjuta upp VII: 602 *ljder* VII: 733, 1052
Ljf midja IV: 513
ljfnar ger liv åt VII: 155
Ljfnad liv IV: 1159
Ljf-prydde levande VII: 772
ljkast bäst, riktigast IV: 1365
een Ljknelse till likt VI: 1827
Ljkesteen gravsten III: 1906
ljkwist ändå IV: 1359
Lillie-Bonad liljeklädnad IV: 578
lima kvist, spö V: 999
Lijmstang klisterbestruken stång att fånga småfåglar med V: 764. *Ljmstång bära*
 bete sig som en narr IV: 397
Ljnkkläder linne VI: 808
lipa gråta VII: 876
mig ljsa förnöja mig, ta igen mig III: 567
Lisman inställsamhet VII: 1078
Ljspund = 20 skålpund, 7–8 kg V: 242
then litzla Werlden mikrokosmos III: 207
Liverij livré IV: 683, 1147
ljoma ljumma IV: 1295
Liomt ljumt (vatten) III: 1145
liungande blixtr För. 19
Liungar blixtrar I: 184
Liungeeld blixten II: 293, 378, 1007
Liuskan ljumsken VI: 151

Loo lod V:149
Loof vändning IV:797
Lof och Lää segling i växlande bidevind och god vind II:793
lokke-Dufwor duvorna var Venus' fåglar, som drog hennes vagn IV:889
lomar låter, ljuder V:1007
(ut-)i Loppet på sin väg, under loppet VI:1544, VII:518
lugit ljudig VI:1603
Lupercaler lupercalier, uppsluppna fornromerska fester till guden Faunus' ära VII:535
Lust-liuflig glada och ljuvliga IV:869
lutar lider, går IV:587
Luste-Sagur roande sagor VI:730
lutter bara, idel III:71 ren IV:837
lyksam framgångsrik VII:421 *Lyksam* är har lyckan med sig VII:481
lyktat slutat IV:106
lydachtig ödmjuk VI:975
Lyddare gycklare, komedianter II:812, VII:537
haar [...] i *Lydna* befaller över IV:1137 *hafwer Lydna* blir åtlydd VII:785
Lyn ordning I:321
Lynner lynne IV:909
lynor miner; ordet trol. västgermanskt II:405, VI:1168
Lysimachia videörtssläktet III:1829
lyster har lust att IV:913
lystra lyssnar IV:277
Låga-ljke som eldslågor IV:246
långsamt långtråkigt VI:524
Långvräkte oförsonliga, långsinta V:390
haa samma Låten låter likadant IV:1030
låta af sluta upp III:1828 *låter [...]* af slutar II:590
Läder-lappen fladdermusen V:1183
läggia öfwer vrida, vända IV:797
lempa avpassa II:712 sig *lempa* foga sig VII:625
läner lånar IV:859
Lender höfter III:1258
til [...] *lända* åstadkomma VII:339
fögo länger föga längre bort IV:1239
Läppe-Lätt pratsjuk, lösmunt I:285
Läst rymdmått, ofta = 12 tunnor V:240
Læstrigon mytisk jätte VI:285
Lättfärdighet flärd II:448
på Lättia på latsidan III:1925
Lexa föreskrift, förhållningsorder III:671 föredöme, exempel VII:754
Lödder cyckel, narrspel I:564
Löye skratt IV:881 *ljtet Löye* föga verkligt nöje VII:130

- lönliga* i hemlighet III: 829
Lön-Saker hemligheter I: 260
löper af rinner bort III: 624
lösas köpas III: 2238
löska plockar eller kammar löss ur håret VI: 1340
Lösker-Lätting kringstrykande odåga I: 307
- Machtlöshet* matthet VII: 388
Mader man III: 738
Makrel makrill V: 465
Mamucas paradisfågeln, mytisk fågel V: 1043
man bara II: 467, IV: 214, 512
mana utmana IV: 678
Manna sött sekret från vissa växter, använt som läkemedel III: 1427
Manna-mellan mellan människor III: 2223
Manna-mogne vuxna, sådana som anstår en vuxen IV: 403
Manhåld manlighet VII: 439 *Manne-bäld* manlig skönhet VI: 1737
Mappan kartan, tavlan III: 148
Marg mærg III: 2230
margahanda mångahanda, många slags II: 152, VI: 813, 1103, 1168, 1734, VII: 735
marge många I: 682, III: 153, VI: 1528
margfalt mångfaldigt VII: Inl. 7: 4
margehanda III: 153, 1413, 1451
margelunda på många sätt I: 764
margfallelig på många sätt För. 14
margfallig mångfaldig IV: 523, 1076, 1479 VI: Inl. 3, 1023, *margfalligt godt* VII: 908, *uti margfallig måtto* på många sätt II: 214
Markattar markattor VI: 809
Mars Blommor t. ex. snöklocka, hyacint III: 2009
Martagone kan vara liliun martagonum eller asfodelos III: 1736
med Teütschen Massen med tyska mått III: 1493
Maat-fars husbondes V: 364
matk mask I: 792, II: 247, V: 646, 742, 1066, VI: 202, 943, 1034, 1829
Matthis-Messan 24 februari VI: 725
medan, mädan emedan, eftersom IV: 831, VI: 444,
Medeldeel mittparti, mellersta plats II: 237
Medel-Loft mellersta luftlager II: 637
Luftens Medelstuga mellanvåningen i luften II: 603
medel-Ådran portådern (blodådern till levern) VI: 1421
medlertjd under tiden IV: 729, VI: 399; se även *jmedlertid*
med-naturad naturlig VII: 469
Melinde Jord missförstånd av fra. terre melienne, jord från ön Melos i Egeiska havet III: 2263

- Melisser* citronmeliss III: 1733
meenlös fläckfri I: 790
merar ökar III: 606
meer-deels merendels, oftast II: 756
Meteoron (plur. meteora) samlingsbeteckning på olika himlafenomen som meteorer, mångårdar, kulblixtar II: 540, 543, 551, 605, 650, 685
Meyran mejram III: 1444
midlertjd tidtals VI: 726
mindras avtar i storlek IV: 218, 1376
Minnes-Stabbor minnesstoder III: 541
Minnetz-Teken påminnelse VII: 582
Minôette menuett VI: 365
Mispickel arsenikkis III: 2088
mislynas bli på dåligt humör IV: 872
miugg hemlighet I: 581
Miölgrant mjölfint III: 2265
Miölke-Wägen Vintergatan II: 473
Moo sand el. hård jord III: 2265
molnar mulnar V: 799
Moln-inweefde i moln insvepta I: 368
Monochordium resonanslåda med bara en sträng VI: 1316
Morgon-Rådan morgonrodnaden I: 299
blifwer mornat vaknar IV: 1252
Moscat muskot III: 1384
Moscateller muskatell, sött vin III: 1601
Moscus mysk III: 1279
Moxa japansk artemisiaart III: 1702
Muddar pälsar el. pälsbitar av renskinn som samerna använde; jfr *Lapmud* IV: 604
 VI: 611
Mullen lemnisk lera III: 2259
Musul-Man muslim III: 456
mykla stora IV: 962 *mykkla* myckna V: 459
Myßorna mössorna V: 1073
Måål sak IV: 519
råka [...] *måål* träffar [...] målet V: 714
måål-löst utan talförmåga III: 2218
Mon manne III: 1015, IV: 41, 403, V: 444, VI: 1588, 1799, VII: 149, 151, 548
i Måneskeen d.v.s. på måndagen IV: 45
Mångelska månglerska, handelsidkerska III: 1402
mångfall mångfaldiga För. 52
Mååt måtta IV: 585
efter Måttet med måtta VI: 1214
til måtta lagom II: 759

- mätto* mån, vis IV:1376
mächta (*mechta*) stor III:1713, 1801, V:790
mächta ha makt över IV:1350
Mertzen märsen i toppen av masten, där vantens fästes IV:898
Mätes-Mader värderingsman III:545 *MätesMännen* värderingsmännen, lantmä-
 tarna III:2349
mödder trött VII:916
möglot möjlig III:1224
möla myllar, gräver ner III:2340, V:881
Möllja virrvarr, röra VII:621
Mölnaren mjölnaren III:798
Mörrja aska III:1854, V:627
mörnat mornad, vaken IV:842
Mörsare kastpjäs, t.ex. granatkastare IV:75, 306
- Nadir* den punkt som är diametralt motsatt zenit IV:125
Najades vattennymfer II:465
Napels Soot syfilis III:1707
nappa hugga VI:663
nappast knappast II:262, 433, 583, 957 III:939, 1872, 2209, IV:487, 592, 716, 927,
 967, 1207, V:317, 382, 915, VI:84, 464, 689, 858, 1741, VII:192, 196, 738
Nardus indisk växt av vänderotssläktet, som ger välluktande, flyktig olja III:1419,
 VII:83
Natskäwan nattsvalan V:1185 *Natskäfwor* fladdermöss I:140, I:471; Spegel över-
 sätter dock i *Glossarium* med 'uggla'
nederbläkka falla i häftiga byar II:986
nederdrypa droppa ner III:1425
nedergläppar faller ner som blötsnö, snöglopp II:610
nederlade fälde VI:512
nederskudra skaka ner III:1256
nedriga låga I:610
Neglikor kryddnejlikor VII:84
thet nekar däremot talar IV:223
it neesligt Lyte könssjukdom III:1164
Nicotian växtsläktet *Nicotiana* med växter, vilkas gröna delar innehåller nikotin
 III:1819
Niding girigbuk I:560
nidras sjunka III:1229
Njdsker den girige III:1923
niga segna ned VI:245 *njger* knixar, böjer sig VI:378
nimma lära sig VI:121
Nimmer-nychter aldrig-nykter (ty. nimmer, aldrig) III:1535
Njskur (isl.) snål, knapp VI:1875

- Nißen* tomten II: 636
med niugga Nöd nätt och jämnt III: 1848
Niupon nypon III: 1466
niuta åtnjuter, äger III: 189, 1236, 2192, IV: 682, 1038, 1054, V: 938, VI: 120, 548, 560, 568, 657, 1228, 1303, VII: 443, 478, 576, 1118, *niuter* får VI: 657
som nogast nätt och jämnt IV: 1035
noogsamt tydligt IV: 695, mycket väl III: 779
Norden nordanvinden VI: 1495
Norden Bläst nordanstorm II: 995
Norder Kronan enl. Spegel en stjärna, »Corona Septentrionalis, eller Gnossia» IV: 129
Nordska nordliga V: 488
Nornadoom en dom fälld av nornorna IV: 1048
Norbaggen norrmannen (efter Arrebo; jfr baggen) II: 759, III: 708
Norsken norrmannen V: 245
Nubecula (lat.) litet moln IV: 656
nyligst nyss VI: 291
nyys-begräsd där gräset nyss har spirat upp III: 1374
nyysla snoka, speja IV: 450
med Nåd ansedd benådad II: 1044
nådig givmild I: 560
Neccan näcken III: 151
Näf (fsv. näf, isl. nef) näbb III: 22, V: 861, *Näfwet* V: 785, VII: 1010
Näfra näver I: 112
Näfwestoor stor som en knytnäve V: 164
i Nägden i trakten VI: 716
Nembd nämnd VI: 1131
Nemme (da. nemme) förstånd, skicklighet III: 22, förmåga VII: 86
nämmer närmare V: 155
nänna ids, vill III: 244
nänne mod, tilltagsenhet (jfr Arrebos *nænde*, lust) Företaal 56, V: 713, fräckhet VII: 667
neppeliga knappast IV: 907
nära livnära, ge näring åt III: 350, VII: 76
Näärwist närvaro VII: 576
Näse-Snibben nästippen IV: 314
Näst närmast efter II Inl. 3
nät(t) nätt, exakt, utan möda III: 290, 416, 582, 1615, 2030, 2145, IV: 187, V: 783, 806, 1037, 1192, *nättast* elegantast VI: 522
hafwa Nöd af besväras av III: 958
nödigt nödvändigt V: 790
Nödortfig behövlig VII: 287 *een nödortfig* en lidande, behövande VII: 1043

- obehändigt klumpigt* VI: 610
obemängt rent, oblandat II: 308
obenägen ovillig VI: 258
obillighet orättvisa VII: 257
Obilligt orättvist, orättfärdigt VII: 215
Ochra förvittringsprodukt av järn III: 1138
ofeelbart utan tvivel VI: 1800
ofogligt olämpligt, utan fog VII: 210
ofrynlegur (isl.) ovänlig VI: 226
oföra svaga För. 101
oförgrjplig otvetydigt III: 725
oförmälte låta lämna oomtalade II: 686
oförmögen impotent IV: 880
oförseet oförmodat V: 1118
oförslytelig oförstörbar II: 314
oförsökte oprövade III: 1482
oförtruten ständigt sysselsatt VI: 1546
oförtöfwad snart II: 830 *oförtöfwat genast* IV: 615
ogiäf steril III: 1291
ohappandes oförhappandes III: 1858
Ojafnd (isl.) oråtrådighet VI: 409
Oleandra nerium, som har giftiga blad och skott III: 1865
Oliteter oljor, essenser VII: 388
Olofs-Meßan 29 juli IV: 334
Omaak [...] göra besvåra II: 860
omaka besvåra, göra möda VI: 567
ombetrodde anförtrodde VI: 652
omsk(i)önt fastän I: 241, 315, 510, 753 II: 526, 557, 789, III: 304, 1428, 1518, 1530, 1632, 1813, 2152, IV: 200, 402, 407, 878, 980, 1210, V: 149, 151, 496, 548, 570, 1042, 1182, VI: Inl. 3, 90, 143, 328, 973, 1062, 1545, 1713, 1785, VII: 142, 206, 330, 462, 467, 492, 674, 712, 716, 720, 731, 785, 812, 922
nu omstunder nuförtiden V: 358
omsys förgäves IV: 932
Opt flagd i fogru Skinne (isl.) ofta troll i fagert skinn VI: 432
Oqwedins Wjsor hånande visor, hånfullt tal III: 2194
Oragnens apelsinens III: 1367
Orden ordning, klass, grad II: 456, III: 1373
Ordqwäd ordspråk VI: 432
Oreader bergnymfer VII: 556
Orgia orgier VII: 559
Orithiæ enligt Spegel en vind som blåser 230 dagar om året II: 739
Orma-Nästen ormbon VI: 1023
Orma-Udd ormens gadd III: 1870

- Ormen* stjärnbilden Serpens IV: 637
Ormillor ormslår; små ormliknande ödlor VI: 922
Ormstunget virrigt, vurmigt III: 1522
Orran orren V: 843
Oryx grek. övuξ gasell eller antilop V: 1173
osnappad helskinnad, oantastad V: 890
osnygge otrevliga IV: 1285
Ostran ostronet IV: 989 *Ostrarna* ostronen V: 466
osält olyckligt VI: 950
i otjd för tidigt V: 1123
Otiöd (isl.) pack, otyg V: 769
otvjkelig utan tvivel V: 636
Outemåål ottemål, tid för dagens första måltid V: 1121
owanskelige oförgängliga VII: 447
Oweet ovetskap VII: 568
Oxen-stiernans stjärnan Aldebarans i Oxens stjärnbild IV: 499
- Pagament* klump av smält metallskrot III: 2095
Pamp värja IV: 843
Papeers-Token skrivbordsfantasten IV: 1066
Parder leopard II: 317
Parmisan (parmesan-)ost VI: 610
Parti recognosceringsuppdrag VII: 363
Paasma del av granhärva III: 1955
Pass orlovssedel för tjänstefolk; tillstånd VI: 1658 *tit Paß begiära* få din tillåtelse att fara III: 137
Pasport pass I: 846
Patenter öppna brev, offentliga skrivelser VII: 208
Peck (ty. Pech) beck VII: 902
Peckelheringz narrens II: 433
Pepins pipping, små, gula äppelsorter III: 1364
Per Plebs och Syster Fiolla narraktiga personer i låg samhällsställning III: 1939
Pergamotter bergamotter, päronsorter III: 1371
Pericranio den tunna huden kring hjärnskålen VI: 1379
Persea trädsläkte, med arten *Persea gratissima*, som ger avocadofrukten III: 1638
Perspectiv kikare II: 118
Pest gift, plåga III: 1869
Pestilentzan pesten IV: 972
Phosphorum Phosphorus, morgonstjärnan IV: 1150
Phœnicopterus flamingon V: 1173
Phœnix stjärnbilden Fenix IV: 656
Pia Mater kärllinnan i hjärnan VI: 1377
Picksvarta becksvarta V: 420

- Pierider* muserna, som ansågs ha sitt hem i landskapet Pierien III: 763
Pjlen stjärnbild i Vintergatan IV: 639
Pimpinella pimpinellasläktet, där bl. a. örten blodtopp eller blodstillå ingår
 III: 1811
Pimstenar pimpsten III: 1058
Pintje holl. rymdmätt, något över en halv liter III: 567; jfr eng. pint
Pintzel pensel VII: 39
Planan vaskduken (för malmvaskning) III: 2090
Planer markytor III: 815
planka avdela med plank II: 222
Planke värn av plankor III: 2250
platt alldeles I: 924, 930, IV: 1087, V: 344, 439, 495, 625, VII: 194, 664
Pleyades stjärnbilden Plejaderna IV: 1030
plumpa dimpa VII: 713
pluttras plottras sönder, splittras II: 542
Plänebook liten anteckningsbok, minnesbok VI: 1527
plä brukar I: 472, 729, 771, II: 464, 566, 681, 722, 1032, III: 50, 356, 409, 612, 1209,
 1448, 1569, 1599, 1712, 2113, IV: 824, 1281, 1364, V: 392, 678, 852, 1001, 1123,
 VI: 39, 641, 662, 808, VII: 524, 547
plägat förplägat I: 571
plösa propa fulla med mat och dryck VII: 197
Podagers Undersäter de som lider av podager, gikt i stortåleden III: 1167
pokkar säger emot, försöker hindra III: 121, 408, uppträder sturskt VII: 303, 1059
Pompilen ett slags fisk V: 495
PomRenées stora päronsorser, som odlades på 1600- och 1700-talen III: 1363
porrar retar, eggat upp VII: 841
Portulaca portlak (köksväxt) III: 1448
Post vaktpost el. (snarare) postförare, postiljon IV: 1113
Posten rjder rider som kurir II: 429
Potar tassar (mlt. Pote) VI: 957
Præ Adamiter människor före Adam I: 217
proberas prövas, bevisas IV: 356
Probere-Mestaren provtagaren III: 2097
Procyon en av stjärnorna i stjärnbilden Lilla hunden IV: 1021
profwe-Stenar proberstenar av kiselskiffer för att fastställa guldhalt VII: 373
Pruneller plommon III: 1372
Prunkare skrävlare, en som skryter och gör sig viktig I: 558
Pruncke-Retter fina maträtter, kanske skåderätter I: 38
Prusteroot prustrot, julros III: 2005
pruta knorrar, knotar VI: 1501
Pråål grannlåt VI: 613
Prom pråm III: 782
prånga sälja V: 1138

- Pröfwe-stykke* prov, försök VI: 1063
puken eg. djävulen, mannen med motbjudande utseende III: 514, 2082
Pusten bälgen I: 621
Puströör blåsrör II: 940
Pygargen kameleonten V: 1174
Pära päron III: 1000
Perle-Modren pärlemor III: 153
Perlestikkat prytt med påsydda pärlor IV: 1177 *Perlestikkars Konst* pärlbroderi V: 1057
Pcenitentzes botfärdiga I: 873
Pörten kojor IV: 942
- Qwalmen* hettan I: 652, VI: 1414
qwalmot kvalmig II: 921
Quarteer pardon I: 957 *Qwarteer* trakter II: 797 *Quarteren* trakterna III: 435 trädgårdskvarteren III: 1546
Qweed moderssköte I: 334, II: 307, III: 1909, V: 102, VII: 168
Qweitan (no. kveita) hälleflundran V: 463
qweekte gav liv åt I: 70 *hafwer qweekt* I: 84
Qweesa (av ovisst ursprung) svalg, djup håla i träsk III: 129
qweck pigg IV: 966
qwikka snabba, livliga IV: 623 *ä the qwikkaste* har lättast att lära VII: 354
Qwickheet, liv, livlighet I: 990
har [...] qwjda lider VII: 587
qwickna vaknar II: 6, IV: 1285 *qwekna* kvickna till liv V: 35
qwäda sjunger I: 62, 192, II: 774, III: 759, 2194, IV: 534
qweller sprutar III: 986
qwällia plåga I: 201
qwämat passat I: 322
qwämligt bekvämt II: 998
Qwäse-Gräset besksötan III: 1831
- Rhabarber* rabarberrot importerades från Asien som läkemedel III: 1426
Raaf det torkade feta köttet närmast fenorna på hälleflundran V: 463
raga ragla I: 467
raggot raggig, ruggig VII: 818
Rakia det hebreiska ord som översätts 'fäste' II: 195
ralla prata (strunt) (fsv. ralla) I: 639 *rallar* III: 406
Raam tillfälle VI: 323
ramar träffar III: 823 *rama* slå klorna i VI: 831
ram(b)la väsnas, bullra, skramla I: 444, II: 637
ranke ostadiga III: 1491
rappa röva III: 2229

rar sällsynt, märklig I: 710, II: 401, III: 164, 873, 999, 1157, 1167, 1355, 1407, 1451,
 IV: 725, VI: 1660
rasotte vilda, yra VI: 787
raume (isl.) vilda, grymma V: 261 *raumurt* (isl.) vilt VI: 237
Raveliner utanverk, som skulle skydda huvudvallen, kurtinen, i en befästning
 VI: 1261
Redouter slutna befästningsverk med enbart utåtgående vinklar VI: 1262
Regimente styrelse, regering, herravälde III: 139, 518, IV: 670, 975, VII: 971
Reglar regler, sätt IV: 156
Remora sugfisk V: 267
Reenar marker I: 349 *Renar* mark(-remsor) V: 944
resa IV: 819 gång *Resor* gånger IV: 852
Rjse jätte III: 288 *Reesar* För. 24 *Resarna* III: 1645
resig jättelik III: 728 *resiga* höga För. 37
reeta egga, locka I: 777, VI: 1840
Rhinoceroten flodhästen VI: 141
Ridden redd III: 329
Riedel trol. fel för ty. Riepel, blandning av lera och kolstybb för beklädande av
 väggen i smältugnen III: 2096
Rjft gränsmärke III: 2350
rjffwas slåss, konkurrerar IV: 990
riktat berikat För. 77, II: 340 *rikta* gör rik III: 504, IV: 554
rjma sig gå ihop, stämma I: 118
åka [...] i Ring slå ringar på isen vid skridskoåkning [?] IV: 1260
ring-ränner rider runt som i turnering II: 53
rjsar slår, straffar VII: 322
rjter ut sticker ut, far iväg II: 787
rokka ruckar, flyttar III: 122, IV: 443, 750
roolig lugn IV: 1329
ronnar rodnar IV: 953
rosa berömma AOB 1, I: 587, II: 469, III: 1402, 1403, 1487, 1894, VI: 398, 662, 1181
sig [...] rosar skryter III: 1370
Roosen-Törn törnrosor III: 1330
Rosmer namn på Näcken V: 62
Rota rote, hop IV: 1073
rullas manglas III: 1960
rum plats II Inl. 5, III: 90, 163, 184, 638, 821, 2131, IV: 206, 358, 426, 460, 623, 747,
 926, V: 82; VI: 106, 290, 712, 1202, 1236, 1398, 1556, VII: 74, 1106 *Rum* fack
 III: 1397
Tima-Rum (Tjmma Rum) timmes tid III: 615, 1053
rundan god, full VI: 1382
Rundel krets, sfär I: 103, 244, IV: 461
runder givmild I: 28

- rundhvälfde* runda, klotformiga II: 969
Runor (hemliga) tecken II: 474
Runstaaf en i trästav inskuren almanack, vanlig bland svensk allmoge på 1600-talet
 IV: 333
runt ut öppet, ärligt III: 2154
Ruste-Kammar magasin II: 489
ruta svirar, rumlar VII: 345
rykker [...] på försöker slita sig fri V: 291 *på Landet rykka* dra upp VII: 1072
ryddia röja III: 2205
til ryggia bort IV: 1110 *til ryggia faar* återkastas VI: 903
rygur (isl. hryggur) bedrövad, sorgsen VII: 482
winna rymd komma ut på öppet vatten IV: 800
rymmer förs bort III: 834 *römmar* flyr III: 294
springa Råå släppas ner från en rå på ena sidan av skeppet och fiskas upp på andra
 sidan II: 932
Råå och Röö gränsmärkena III: 444
råder behärskar III: 968
råde-rjk rådig, påhittig IV: 825
rådsamt tillrådligt III: 1631
Råmäre gränsmärke För. 48 *Råmerkz Rifter* råmärken, gränsmärken IV: 476
Räfwe-Krokar de krokar en jagad räv springer i för att undkomma III: 307
Räkling torkade bitar av hälleflundrans magrare delar V: 463
på Räkning på kredit VI: 719
renna rullar III: 1050 *renna* löpa, gå IV: 1061 *renna Til Rings* rida i tornering
 IV: 1183f
Rennerbane rännarbana, plats för tävlingar i löpning V: 1130
rät alldeles II: 731, III: 201, IV: 419, 1147, VI: 239, 533, 1719, VII: 214, 688, 691 *Rätt*
 just I: 550, II: 119, III: 532, 1098, 1786, 1824, 1885, IV: 319, 587, 691, 1360,
 V: 115, 165, 624, 663, VI: 102, 120, 235, 801, 1576, 1606, *rät* riktigt I: 30, IV: 842,
 VI: 1672 *rät* nästan VII: 234
rät(t) som liksom, precis som I: 139, 278, II: 146, III: 40, 207, 235, 413, 1025, 1744,
 1747, 2124, 2224, IV: 248, 734, 1147, V: 48, 117, 255, 277, 393, 998, VI: 63, 69,
 330, 378, 386, 705, 714, 1070, 1147, 1227, 1250, 1277, 1429, 1477, 1628, VII: 202,
 467, 507, 542, *rät såsom* I: 339, III: 1127, VI: 1401
rätt så likadant IV: 691
Rette-Platzer avrättningsplatser II: 675
Röö strån III: 1429
wägar rödia gör ingrepp i naturen VII: 66
röna se, märka, erfara Företaal 62 II: 908, 1002, 1074, III: 102, 643, 657, 1231, 1554,
 1927; IV: 467, 927, 941, 944, V: 712, 825, VI: 60, 219, 307, 1021, 1146, 1485,
 VI: 286, 332, 1038 *röner* VI: 435, 1446, *rönes* förstås, märkas IV: 1267
Röte ruttande, ävjigt vatten II: 724

- Sabæisk* arabisk (eg. 'från Saba') V:1148
saker förpliktigad; här: hemfallen V:977
saak-lös ostraffat V:524, VI:176
Saknad brist VI:1768
sambelligt gemensamt VII:574
samkulls-Barn helsyskon V:115
samligt på samma sätt IV:1014
samman-hiona sammanviga, förena i äktenskap VI:1802
sammansankad samlad II:762
sammansstämbna samla II:937
Sam-settia förena VII:64
Samt tillsammans IV:1265, V:1174, VI:468
Sanct Stephan annandag jul är S:t Stefanus' dag II:729
Sandaraca välluktande harts III:1279
Sande-Räfwor sandrevlar III:362
Sandreef sandrevlar III:192
sannades besannades VII:253
sankar samlar Merc. 2:4, I:507, III:344, 1423, IV:388, 423, V:193, 490, 885, VI:634, 1123, VII:947
sannat säga, att det är sant V:216
sanskylligt äkta, verkligt, säkert IV:428
Saar kyndel III:1445
saar fin, subtil II:313
the Saracener turkarna IV:300
Sardonix sardonyx, agatvariant III:2069
Sargus tydl. här namn på sarven V:298
sarliga ömt För. 74
Sassafras lagerväxt, av vilken en olja kan framställas, som förr användes mot syfilis III:1709
Sassaparilla sarsaparill, av vars torkade rötter man gjorde en drog mot syfilis III:1709
Saturnaler romerska fester med karnevalståg till Saturnus' ära VII:536
Satzer tändsatser II:572
Scarlat scharlakanstyg IV:159
Scepter kungaspira II:375
Schamaym det hebreiska ord som översätts 'vatten' II:207
Scorbut skörbjugg VII:386
Scorpionen stjärnbild IV:1303
Scrupel = 1,24 g III:2060
Senecis (lat.) gubbar IV:201
Serpyllon Serpyllum, backtimjan III:2019
Sextil sjättedel av zodiaken IV:122
sida sena II:689

- sättia til een Sjda* åsidosätta VII: 601
sidalångz åt sidan II: 708
sielfwan Sille-Laka rena sillaken III: 1130
sielfz-wyrdige självsvåldiga VII: 345
then Silfwer-blanke Måna IV: 85
Silfwer Fakklan IV: 978
Silfwer-Glantz IV: 1331
Silfwer-Skjr tyg med invävda silvertrådar IV: 158
Silfwertråd II: 107
Silfwer Tånn silverfackla I: 712
Silkes-Hynde sidenkudde VI: 667
de Sina apelsiner III: 1357
Sinesen kinesen III: 1632
Sinne sinnelag, omdöme V: 957 *til sinnes taga* ta till sig, lägga på minnet V: 919
sinne-rjkt sinnrikt, skarpsinnigt IV: 1121
Sireners sirenerna i grek. mytol. hade kvinnohuvuden på fågelkropp och sjöng så förtrollande, att de lockade sjöfarande att segla in i döden IV: 1156
Sirius Hundstjärnan IV: 274, 1018
siuda, rätt för illa *sudit* rätt för illa kokt, dvs sju för tu VI: 203 *siud-beet* kokhet III: 987
Siäle-swåra för själen prövande III: 2184
Siäle-wåda risk, våda II: 272
Siälhund säl V: 457
Siö Hermiten eremitkräftan V: 513
siöledz på sjön, på havet VII: 52
skadde skulle skada VI: 709
skafwa skrapa, riva III: 2264
skala (dial.) springa II: 444
Skalda-spildr (isl.) skaldefördärvaren, här: skaldefördunklaren, den som är bättre än andra skalder VI: 450
Skalde-Qwad dikt, lögn II: 381
skalkas nojsa, leka V: 1128
gåå i Skall gå som drevkarlar på jakt VI: 536
Skallmeyor blåsinstrument III: 80
skamper bitande, bister II: 803
Skapnad form, gestalt II: 145, IV: 228, 570, 1108, 1368, VI: 659
Skarfisken papegojfisken (medelhavsfisk) V: 331
skarpa torra, magra III: 1035 *skarpt* hårt VII: 1014
skarpsint skarpsinnig IV: 825
skattar anser VII: 647
Skick tillstånd IV: 1007 *hafwa [...] sit Skick* håller sin form III: 1255
sig [...] skicka föra sig IV: 799
skickelig välartad, hövisk VII: 980

- skifter* indelar IV: 475
Skiller-Huus vaktkur VI: 1172
Skilpaddan sköldpaddan V: 191 *Skil-Paddor* sköldpaddor III: 646
skilra skyldra gevär; stå skiltvakt V: 1111
Skipp stjärnbilden Skeppet Argo IV: 646
skjrat renat I: 336
Skiul gömställe V: 1088
i Skogen körer går ner IV: 888
skorpot skorpaktigt VI: 1003
göra Skott skjuta VI: 542
Skrikke-Fiellen lapplandsfjällen – Ordet troligen nybildat av Spegel av förleden i
ordet 'skrickfinne' (skridfinne) = same VI: 583
skerrinn ofruktbar III: 1291
Skerotten skroven VI: 1574
Skrubba håla III: 1297
Skrymt sken, bedrägeri I: 554
skrynkiot skrynkligt VI: 1788
skrekeer gör förskräckt V: 1114 *skrekte* skrämde V: 721
skerädas sägas på ett fint sätt VII: 313
skräfwä skryter VI: 505
Skräfworna skrevorna III: 289
skeräna skrika, klaga VI: 868
skeränkia inskränker, binder IV: 1046
skuddat ut tömt ut, kastat ut II: 815
skufwa rädas, frukta, rygga tillbaka II: 438, III: 2080, V: 312, VI: 838
Skugge-wjda som kastar stor skugga III: 1325
Skulrar skuldror, axlar VII: 159
skummot skummande VII: 659
skurad ren, glättad I: 226
skygga beskugga IV: 1109
Skyyl skydd III: 49
skylt dolt III: 590, V: 1193, VII: 716
skyylte täckte, dolde VI: 1768
Skytten stjärnbild IV: 1303
Skåde-Torn utsiktstorn VI: 1369
skångrar dånar För. 16
Skäfwersteen sten, som är en skärva av större block III: 2041
Skekta pil IV: 285, 601, V: 688
Skelfwa darrningar, frossa IV: 288
skiäl förnuft *mot alla Skiäl* mot allt förnuft VI: 1110 *med Skiäl* med rätta VII: 31
skiälig god, rimlig (om orsak) VI: 360, 1771 *skiäliga* med rätta IV: 1354 *skiäligt*
med skäl III: 275 *är och skiäligast* är det också rimligast VI: 783
Skämt skadat VI: 1689

- skände* fördärvade IV: 1203
Skienk (alkoholhaltig) dryck VI: 1057
skenkes serveras II: 1030
Skeppom-full i hela skäppor III: 1376
Skärsteen blandning av olika sulfider som fås vid kopparframställning III: 2095
Skörbuuk skörbjugg III: 1821
skööt(e) sköte, famn IV: 1234, VI: 1668, 1868, *Skötet* knäet IV: 1250
Skööt skot II: 684, skothorn III: 1578 *för tu skööt* för fulla segel II: 757
sköte-Degger kelgris VII: 630
sköter bryr dig om II: 453 V: 265, 852, *skött* brytt sig om V: 353
Slagg snöglopp IV: 1215
slaggar snöblaskar IV: 1318
slaakna falla ner (om skrivpennan av gåsfjäder) V: 1122
slaska plaska VI: 680
slekar slickar III: 46 *sleka* slicka, kanske: ställa sig in hos IV: 535
Sleker lismare I: 560
Sljk slig, malm i pulverform III: 2085
sljka smyga (sig) I: 775, III: 206, 480, IV: 1217
slingat flätat IV: 515
sljta bär, är klädda i VII: 884
Slunten tiggaren; *Glossarium* »gemeen dräng» III: 792
sluta besluta I: 79 *sluta* innesluta VI: 1636 *sluta* dra slutsatsen IV: 1037 *sluter* II: 358,
sluter omsluter III: 855 *sluter[...]* *up* öppnar IV: 887
Slåå slånbar III: 1466
slår[...] *på* anfaller IV: 845
slächta, slechta brås I: 471, IV: 830
slechtig släkt VI: 1454
Slängar samla få rapp VII: 1035
sig [...] *slengia* rör sig hit och dit IV: 762
slänge-Gång (skenbart) oregelbundna gång VII: 620
slög (konst-)skicklig II: 871 *theras slöga Konst* VI: 1132
Slögder handgjorda ting För. 30
Slögheet skicklighet, av *slög* händig, konstskicklig II: 64, *Thet rara Slöghetz Proof*
 VI: 1660
Smeecling bortklemad person IV: 604
Smerling grönling V: 484
Smulgråt snåljap II: 808
Smunken beloppet, »surven» V: 884
smystra småle IV: 385, 1179
småningz så småningom II: 338, 541, III: 432, 556, 1915, IV: 986, 1179, V: 791, 879
på [...] *smäda* förtalar III: 2193
smälinger stackare VI: 1820
smörja smörja vagnshjulen, dvs betala mutor VI: 426

- snabbar* skyndar VI:172
snalla snackar, pratar V:61
snappa stjåla, skaffa V:652
Snarr snår I:511
snarra skrålla, skorra, brumma III:82
snedar plöjer tvärs över åkern VI:1141
snorrar surrar IV:1285
snottre snabba, snabbt verkande II:547
snubba tillrättavisa VI:1244
snuskar snokar, letar III:1330
Snute-fager eg. med vacker snabel; vacker i synen VI:346
Snuten snabeln VI:125
snygga snygga till III:324
snålas snålar V:889
snåle glupska II:629, VII:813
snårrar snurrar III:733
snäfra (isl. snæfr); i *Glossarium* hänv. Spegel t. »smoland» trånga, låga I:111
snäll (*snell*, *snill*) snabb, skicklig AMBL 3:4, I:109, 811, II:62, 872, III:77, 504, 2124, IV:7, 185, 636, V:133, 305, 435, 771, 1204, VI:22, 160, 625, 651, 999, skicklig *Wår snelle Rudbeck* VI:1387, *sniller* V:368 *snält* snabbt V:140, 547, 651, 838 *snält* väl, skickligt V:994 *sneller i Weet* klok För. 2
snerper biter VI:587
snöod fattig III:1662 *snöda* blinda I:441, 940, IV:1046 *två Ungar snöda* V:1019 värdelösa *then snöda Konst* VI:423, *thes snöda Lusta* VI:1475 *then snöda Lust* VI:1818, *snödan Lust* VII:538, *snöda* farliga *Diur* VI:926 *then snöda Pest* II:1010 *snödare än Pesten* VI:1024, *thet snöda* det värdelösa V:168
Soolegran dammkorn IV:842
Sorge-Ljsa tröst III:1769
Sorpa modd, sörja III:1224
sorplar sörplar, håller i sig VI:438
långlig Soot långvarig sjukdom III:1161
Spanie-Farer skepp från Spanien III:1358
Spanier spanjor III:1046, V:193
Spansgrönt spanskt grönt, kopparacetat III:2074
Spanska Traaf trav, då hästen lyfter frambenen högt och sträcker dem rakt fram, innan den sätter ner dem VI:478
Sparaillon ett slags fisk V:375
Speel instrument IV:16
Spegel-Stiernot försedd med stjärnor som liknar speglar IV:148
Spegel-Swantz stjärt med speglar V:1053
spela leka IV:956, V:195, 397
spetze spetsiga IV:601
Spitzar spetsar VI:406

Spitzen biuda bjuda motstånd VII: 799
Sphæra sfären IV: 713
til spillo till skövling, till att förstöra VI: 291
gifwa bort [...] til een Spilning ge till spillo IV: 353
spinkot spinkig, mager IV: 1287
utu sin Hierna spunnit hittat på IV: 492
spinnnes snos ihop till ett rep, som sedan i sin tur formas till en rulle III: 1390
Spiritus sprit, destillat III: 1601
spjsar [...] ut fördelar (maten) I: 34, 59, 896, III: 776, 1156, 1862, IV: 192, V: 288,
 574, VII: 244, 287, 1085, *spisat sig* ätit IV: 106
Spjs-Öhls Tappen tappen i tunnan till det svaga ölet II: 810
Spjut-bewärde spjutbeväpnade VI: 188
spierna sparkas, behandla illa III: 1197, VI: 851, *spiernas* sparkas I: 935
splittra slita loss IV: 740
Spool fenor V: 575
Sporr spår I: 282 *på Sporren* i spåren VI: 525
spotskas åt visar sig spotska, hänfulla, inför VII: 314
spotta håna III: 2199
spralar (fsv. sprazla) sprattlar III: 202
sprata sprätta, stoltsera II: 204
Springe-Stiernor planeter IV: 817
Spunnen sprundet VI: 1234
spåker plågar I: 535, VI: 987, tuktar VII: 371, 405, tämjer V: 655
spänder trängt klädd, insnörd II: 387 *spender* klädd (som i en rustning) IV: 685
spänna gripa med klorna, klösa II: 130 *spende* högg, fångade V: 741 omspanna
 III: 229, IV: 718
Spööd spö VI: 470
Spökelse spöken IV: 1218
spörja, *spordes* kände man till IV: 927
Sqwallra skvallerbytta, lögnhals III: 900
sqwäka skrika II: 70
sqwetta avlossa skott VI: 542
stadig Stierna fixstjärna II: 1047
Staaß-Karl tiggare, stackare III: 2346, V: 65
Stagirites filosofen Aristoteles kallas ibland så efter sin födelsestad Stagira IV: 379
stakkot kort III: 1712, IV: 564
Stambnar skeppsstammar III: 310
Stambuus ätts huvudlinje V: 98
Stampan stöten VI: 1424
stanka stänkar VII: 885
stel brant För. 37, II: 642, III: 59
Stegl, *Stegel* stegel, hjul, på vilket en rådbråkad förbrytare fästes I: 767, VII: 864
Steenbokken stjärnbild IV: 1317

- sig up i Winden sticka* gå högre upp mot vinden III: 437, IV: 800 *sig [...] stikker* rinner III: 919
- stikka* besatt III: 453
- lät stickan* lät henne sitta fast III: 1762
- ther i stikker* ligger i det; ty. darin steckt II: 912 *stikker* döljer sig V: 119 *stikka* finnas, ligga VI: 886
- stiftar* gör VI: 935
- stichta* inrätta, ordna För. 78, I: 362, 606, VI: 1805, VII: 581
- stindt, alt förstindt* alltför ihärdigt I: 673
- stinger* sticker III: 1916
- stinne* stora IV: 937
- Stint* siklöja V: 483
- Stinx* stincus, (Scincus) ett släkte bland ödlor, som sedan gammalt haft medicinsk användning (stinkmarin) VI: 927
- Stierne-Circul* stjärnkrets III: 409 *Stierne-Circulen* stjärnvalvet IV: 814
- Stiernegapare* astronom I: 665
- Stierne-Gapen* stjärnskådaren (pejorativt) IV: 1063
- Stierne-Kierta* stjärnljus, stjärnfackla IV: 940
- Stierne-Krantzar* ringar av stjärnor II: 345
- Stierne-Skokkar* stjärnhopar IV: 444
- Stierne-Taalet* stjärnornas antal IV: 962
- Stjerne-Titul* stjärnetitel, namn på stjärna (stjärnbild) IV: 546
- Stock* käpp III: 1285
- Stood* sto VI: 497
- Stoici* stoiker IV: 1044
- stokke-stilla* blickstillta IV: 950
- Stockfisk* torkad fisk, klippfisk V: 466
- Stoop* rymdmått, ca 5 liter III: 1585
- stoppad* igentäppt, fullproppad I: 621, II: 491
- Storax* välluktande harts III: 1279
- Storme-Tyg* vapen för stormning av borg eller stad VI: 1684
- Streek* knep, list, påfund IV: 902, VI: 436 *höll [...] Streek* bestod provet III: 1759
- giör [...] strjdig* betvivlar V: 380
- Strjmor* strålar IV: 1237
- Strjme-Gnjster* glimmande strålar VII: 171
- Strjme-Skot* strålskott, solstrålar IV: 294
- stryker [...] Segl* minskar segelytan III: 538
- Stråle-Skott* pilar IV: 330
- Stråtene* vägen IV: 1199
- then med [...] stråfwer* den som lider av III: 1326
- Strömling* strömning V: 462
- stucken an* antänd; efter ty. anstecken, 'tända på' II: 554
- Stuf Sylt* malmsylta, malmhaltigt gods med liten kornstorlek III: 2086

på een Stund samtidigt VI: 763 *alla Stunder* ständigt VII: 147
stupa framstupa V: 666
sturlar stojjar, väsnas För. 72
Stuut ung oxe IV: 211
Stybel stybb III: 2085
til alla Stykken i alla detaljer VII: 29
Stykkens kanoners VI: 490
stykkewjs lite i taget I: 306
styg ful, hemsk IV: 634, V: 161, 965, VI: Inl. 7, 1289, 1487, 1818, *stygga* VI: 718, 791, 923, 998, *stygge* II: 675, VI: 849, 893, *stygt* fult I: 155, VI: 389, 1309, farlig
stygga Fuchtigheet VI: 1194
styggeiligste Asen de vedervärdigaste kadaver VII: 500
Styggeelse synd, otillåtna handlingar IV: 1388
Styggen fulingen V: 205, VI: 313
stylta kliva VI: 459
Styrsel styrande, ledning VI: 563 *til hans Styrsla* för att styra honom IV: 390
the Ständ-faste Stiernor fixstjärnorna IV: 739
steckte hindrade III: 442 *stekte* förkortade V: 701
städter låter VII: 333
stedzwarigt ständigt IV: 917
Stäkra giftig växt; Gloss. »Stäckra är en förgiftig ört; kallas och stäker» III: 1845
stella tråda V: 436
ställer sig låtsas III: 553 *steller mig [...] in* inställer mig VII: 772 *stelles [...] före*
visas VI: 738 *stelt* placerat VI: 1399
Stempling onda planer VII: 200
Stärkebär slån III: 1469
Störer störar VI: 996
subtil fin II: 221, 680, IV: 15, VI: 1372, 1422, 1427, VII: 641
suddar smutsar ner VI: 612
Sundheets hälsans III: 1171
see suurt göra sura miner VII: 876
suurmulnar mörknar IV: 1212
Swaf svavel III: 1132
Swalg dryckenskap I: 466
swalla fara runt IV: 413
swara Til motsvara III: 966 f, *ther til [...] swara* motsvara den IV: 210
Sweep linda IV: 1343
Sweskon sviskon, katrinplommon III: 1590
Swetedrykkekar svett drivande drycker V: 1036
Swikka tapp (till tunna) I: 619, III: 772
Swinka slinka, lösaktig kvinna I: 559
swinka viker av IV: 794
swinner avtar IV: 1359

swång mager V: 180
swångnar blir smalare III: 1164
swäkka försvaga IV: 1022
swällja dränka III: 936
Swän tjänare V: 64
swärfwad svarvad, formad II: 249
Sybill sibyllor, sierskor I: 799
sydde klädda, insydda VI: 645
syfte riktar blicken IV: 707, VI: 1096, 1556 *syftar* avser VI: 1556
syfte-Kornet kornet på skjutvapen VII: 525
Syllar de understa väggstockarna, på vilka huset vilade VI: 1353
Sylta krossad malm, blandad med sand eller grus I: 131
synas verkar VI: 1182 *syns* verkar vara VI: 833
Synda-Dreggen syndens smuts VII: 379
Synd- och Wattu-Wågan syndaflo den III: 1694
Syser sötäpplen (?; jfr ty. süß, 'söt') III: 1371
syta sköta I: 413, III: 2209, IV: 70
Sågl sovel, tilltugg, pålägg III: 1592
såte (mot varandra) kära IV: 1267, VI: 692
Sädes Renar åkrar III: 2295
efter Sagn efter vad jag hört sägas IV: 787
sella sälla III: 2265
sälskapz-ljka sällskapliga V: 1095
sälto sälta, salt vatten III: 571
sältra sällträ, slagträ II: 652
sämjas kommer överens VI: 570
sämje-Bråna gemensamma ljusskenet VII: 701
sämligt skickligt III: 1528
sändras skiljas II: 1088
Sänge-Lag samlag i säng III: 297
Senkning fördjupning, utgrävd gång III: 2083
seerla sent IV: 55 *seerla Regn* sent regn, kvällsregn II: 980
särskild åtskild, fördelad II: 532 *särskilt* var för sig VI: 1298
Säte fast boning V: 88
Söder (fsv. söþer) djur VII: 1077, 1109
söde-Ljff djuriskt leverne, av fsv. söþer djur II: 26
Söder-Kronan stjärnbilden Södra Kronan IV: 647
söde-Seder djuriska seder VI: 1098
Söfwedryck sömndryck III: 434
söker [...] igen söker upp V: 264
med Sööl långsamt III: 1049
Sööl-isenchte som rör sig i smutsen VI: 532
Sölfwer-blankt silverblankt IV: 1175

- söna vägra* III: 1117, 1898
söndertargad sönderbiten, söndergnagd I: 750 *söndertargat* sönderslitit IV: 848
Sörjefolk sörjande IV: 690
Sörje-Kläder sorgdräkt III: 1664
- tagz upp* plöjes VII: 504
taklar[...] af riggar av III: 556
Tamarind frukt med lindrikt laxerande verkan III: 1435
Tapet väggbeklädnad, här = stjärnorna IV: 1059
tapetzerde klädda med (tyg-)tapeter VII: 629
tappar förlorar V: 652, 734, VI: 142 *tappa* VI: 1308
Tarantula taranteln, en giftspindel VI: 929
targa sargar III: 1950
tarf behov För. 60, V: 146, *Tarfwer* III: 776
tarfwas behövs II: 975, VI: 1220
taska väska V: 412 *utur Taskan speela* göra narrstreck II: 434
tastar antastar, angriper V: 261
teer sig fram visar sig IV: 571; jfr *framtee*
tekna antecknar V: 190
tenar tinar IV: 617
Tenen sländan III: 1669
tepa narras, gycklar V: 308
tepot dumt IV: 189
Teriac teriak, ett läkemedel av bl.a. ormkött, som ansågs som ett universalmedel mot alla sjukdomar och förgiftningar VI: 983
Terminen den bestämda tiden I: 667
Ternan flickan IV: 1281
Teesten provet III: 2089
Tide-Roo tidsfördriv I: 243
gifwer sig tillbaka flyttar sig bakåt VI: 568
tilbörliga tillräckligt För. 91
til handa till förfogande VI: 1710
Tilljor brädgolv III: 1178
Tilkomst ankomst III: 382, 504
til rygga tillbaka I: 264
tillegner tillskriver III: 1052
Timmer-werk timrade byggen V: 194
tirlar drillar V: 806
Tiur Taurus; Oxens stjärnbild IV: 537, 1265
Tiäl tält II: 43, *Tiäl* tjäll, enkla hus IV: 313
tjänstligt vördsamt VII: 1119
To »litet jordstycke framman i bergen, som är grönt och slät» (Spegel) III: 1234
Tomtebiäs tomtensisse II: 442

- Toordön-Slangar* artilleripjäser med långt eldrör, som dundrade mycket III:69
Torpedo darrockan V:271
Torste-Dryck så mycket vatten att det kan släcka törsten II:950
Toucana stjärnbilden Tucana (Tukanen)IV:656
Trann tranbär III:1465
treente steg VI:236
Trifnad trevnad IV:1246, V:1022
trifwen flitig IV:101
trillar rullar runt II:128, IV:732
trinrer rund IV:1360
Trochillen liten fågel som håller till på djurens kroppar och livnär sig på insekter VI:1009
troolöös otrolig VI:196
i Troomåål i förtroende, att lita på IV:380
Trotings Pußar gycklares upptåg II:435
trubbotte trubbiga VII:757
truug hot III:118, VII:668, 690, 800
truga hota För. 16, I:569, II:604, III:707, 1975, IV:1078, V:272, VII:252, 684, 1014
Truldom trolldom III:1804
trychter plågad, förtryckt III:1490, VII:255
Tråäk tråkiga och mödosamma liv V:1047
träkat slitit med, arbetat med I:987
träder [...] af avlägsnar sig II:754
trägne-trjfine flitiga och effektiva III:1289
Trånger, trenger behöver III:2276, IV:1240, V:129, 602, 782, VII:80 II:792 *til trångia* behöva II:504, IV:58, VI:1536, *til Grundwal trångia* behöva grund att stå på III:270, *tränger* pressar emot VII:324
Trängslet det trånga stället III:730
Tråske liten sjö III:314
Tråtedryg tråtgirig, stridslysten IV:840
Tråßel skatt III:2048, VI:1044, skattkammare III:1269, VI:1526, *Tråßlen* statskassan VII:790
Tubereuse tuberos, växt med gräddvita, doftande blommor, som användes vid parfymtillverkning III:1738
tuchtigt verksamt, kraftigt I:257
tuchte-Rjset det straffande riset VII:334
Tunglet månen III:674
tusend-spitzig med tusen spetsar II:293
Tutten totten III:1954
twagne tvättade VI:1182
Twang tvång VII:424
twägga handa två slag II:695

- tweggaledz* på två sätt IV:664
twee-klyfd kluven VI:1312
Twjek tvekan I:145
twijka tveka I:68, 289, V: Inl. 7 *twjka* / *At ikke* betvivla, att IV:743 f
twilnas tappas; ordet skänst el. sydsvenskt VI:1234
twjna förmörkas IV:1381
twinga trycka II:565, IV:1281, V:1022, VI:601 betvinga IV:1091, V:269, 394, 554, 559, VI:339, 1103, 1268, 1285, 1305, 1336, 1566, med våld föra in VI:982 *sig omögligt twingar* kan omögligt låta bli VI:938
twingadt pressad VI:1680
ty därför I:106, II:386, 391, 429, 459, 538, 716, III:4, 43, 53, 242, 303, 445, 559, 697, 747, 825, 851, 913, 1188, 1661, 1730, 1755, 1846, 2103, 2177, 2243, 2264, IV:57, 119, 316, 459, 567, 609, 662, 720, 801, 1244, 1251, V:421, 769, 829, 1071, VI:382, VII:299; se även *dy*
lät sig tykka ansåg VI:1632
Tykke behag VI:1449 *förtroor thet theras Tykke* anförtroor åt dem IV:1235
Tyg pack; jfr betydelsen av ordet *otyg* V:1180
tyga tilltyga VI:808
Tygel gifwer styr VII:190
tyghuus förråd, magasin III:1622
Tyndars egen Kutske Kuskens stjärnbild i Vintergatan IV:642
tågligt långsamt, trögt IV:827
Telle-Knjfwar täljknivar III:1044
tämer anstår VII:795
sig [...] tära förtäras IV:958
tögar drar, hämtar III:1116
töyar töar IV:617
Tökn moln IV:1110, 1215
tökenot molnaktig, dimmig IV:347
- Ulfroot* Aconitum lycoctonum, art av det giftiga stormhattsläktet III:1869
Ulfztan ulvstand, vargtand III:1815
Ulf-Ört obekant III:2009
Umgång valvet IV:783
umsonst förgäves I Inl. 4
undersam förunderlig III:65, 985, 1429, 1552,1681, 1743, 1893, 2115,2141 IV:179, 785, 1261, *undersamt* märkligt II:211
Unders-fulle förundrade VI:301
Underskeed skillnad (ty. Unterschied) VI:1241
undra göra förundrade V:360
Undflycht utväg VI:231 *Unflygt* möjlighet till flykt V:1158
unfångit fått III:1978
unna låta IV:1006

upbläser blåser upp VI: 782
sig uphäfwa resa sig VII: 659
uppenbara visa III: 633, 718, 1192, 1692, 1754, IV: 1122, V: 40, 1093, VII: 281, *uppenbarat* III: 298, 2162, IV: 946, VII: 923
up-pösar får att svälla upp VI: 790
Upreesning upprättande II: 1050
upsluta läsa upp, öppna II: 866
Upsätter it Slåt bygger ett slott IV: 814
up-taklat försett med master och rigg VI: 1052
Uptoog lustigheter, påhitt III: 1008
uptekkia visa III: 53, *som Schriften oß uptekker* III: 2358, *uptechte* IV: 1388
Uranopels Slåt den himmelska staden II: 866
ubr-Maka makalösa II: 334
ubrminnes Häfd besittning sedan mycket lång tid III: 2253
Uhrqwedz Liuset det allra första ljuset I: 381
Uhr-Rodret pendeln IV: 775
ubrsinnig vansinnig II: 471
usla stackars I: 515, IV: 504 *usäll* usel, stackars IV: 1269
utgiuta spruta V: 203
utgrunda förstå II: 569
Utgängz-Tjd entré IV: 1150
utgäta uttyda I: 158
Utnääs uddar III: 205
utskuddar utgiuter III: 320
utstufferas förses, pryds III: 1342
sig utstikker sticker fram I: 298
uttydder kallad VI: 1470
ut-wräka vräka ur sig VII: 547

Wadar mullvadar IV: 661
waker vaken, vaksam I: 904
Wallach vallack, kastrerad hingst VI: 495
Wall-Nötter valnötter III: 1375
Walrusk valross V: 245
Wanbyrd oäkta börd II: 539
wandla förvandla I: 386
wanka existera VI: 633
Wapne-braketz stridens VII: 438
Wapn-Firmur (isl.) vapenför, stridsduglig VI: 481
Wapnefärd strid II: 393
Wask vaskad malm VI: 1424
Watersoos (holl.) trol. vattensås III: 566
Wattu-Bläder vattenblåsor VI: 776

Wattuflod Bibelns syndaflod VI: 1656
Wattuferg vattenfärg VI: 71
Wattumannen stjärnbilden Vattumannen IV: 1315
Watusichtig lidande av vattusot, vattensamling i kroppen III: 1163
Wattu-Renar stränder III: 1559
Watmals Myssa vadmalsmössa II: 1076
tig wederfaars händer dig VII: 655
wedergäller löna VII: 913
wederpart motståndare, fiende II: 710
Weka veke III: 1027
weka vika I: 738
wekka göra hål, vakar, i isen IV: 625 *wekkia* III: 1031
Weeld vilja I: 739
wena jämra sig V: 794
Wepa sängtäckle VI: 603
utan något Werk utan att åstadkomma något IV: 916
Werket virket, byggnadsmaterialet I: 119
Weet-löse oskälige V: 953
Victril vitriol III: 137
gjr[...] *Wederskeeen af* speglar VI: 743
wjd-Frægd vida berömd VII: 241
widlöftigt stort, väldigt III: 2331
wjg-skipte (isl.) strid VI: 482
Wigten lodet IV: 772 Vågen (stjärnbild) IV: 1304
är [...] *wigtigt* håller rätt vikt III: 2233
wika vara underlägsen *Cedren wjka* vara cedern underlägsen III: 1555 *wijker* står
tillbaka för III: 1366, V: 811, 866
wild vilse IV: 425
willar förvillar II: 663
i Willo vilse IV: 393
winka glider, tippa över IV: 793
Winnar husvindar II: 327, IV: 755
Wjn-Oos kopparslagare, bakrus III: 1797
Winter-Noot vinterfiske med not IV: 626
Wjn-Åm stort mått för vin I: 622, IV: 1310
Viol-Root/ Jris Gräas den väldoftande violroten får man av vissa irisarter III: 1821
wippa gunga upp och ner III: 908 *wippar* far upp och ner V: 291
på Wippen att gunga på vågorna V: 384
Wippen oron i ur IV: 775
Wislarna vesslorna VI: 807
wjsligt vist VII: 214
Wisper flyktig och ombytlig person VI: 766
Wjspinnan visaren IV: 776

wispot ostadigt, flyktigt IV: 460
wiße snabba VI: 807
wisthuus För. 79 skafferi, förråd
wita avvisa VII: 912
thet wjter samtycker till det I: 832
wjt-frögde vida berömda I: 22
Wits-Ord gifwa tro på III: 1089
witter lärd I: 22 *Witter i Tungone* vältalig För. 2
sig [...] *wittrar* faller sönder II: 567
wredsamt argt, med vrede VI: 330
wrimla (da. vrimle, av lt. wrimmeln) myllra III: 171
wrångelig orätt VII: 211
Wrånghetz ondskans, orättfärdighetens VII: 200
wåpot Geck enfaldig narr II: 671
sig [...] *wårda* bryr sig om V: 430 *låten eder [...]* *wårda* bekymrar er VII: 892
wårdas tar vård VII: 285
Wårteken vårdtecken III: 1410
Wååt wåta IV: 382
Wåtsäck kappsäck VI: 468
Wächter-Sång väktarsång V: 1124
Wäderflagan vindil III: 958
Wäder Skock hopen av vindar II: 771
Wadiobanen tävlingsplatsen IV: 1190 *Wadio-Bana* kapplöpningsbana V: 564
Wädren stjärnbilden Väduren IV: 525, 538, 1265
wägra förneka VI: 78
Wäg-Spor vägspår, bana IV: 1061
wäyer skyr II: 634
Wälle välde, makt IV: 1052, 1139
wåna sköna I: 419, 577, II: 403, III: 1185, 2189, IV: 375, 724, 831, 1192 *wään* vacker
 IV: 831
wåna strjdig (oxymoron) vänskaplig och samtidigt fientlig II: 172
Wåna-trogit vänligt V: 541
wåndas ändras VI: 1544 *wände* ändrade VI: 765 *wendes* J förvandlas till III: 774 f
Wånna-Lään vänlån III: 845
wäper dunstar? (lat. vaporare?) III: 1111
thet ware i sit Wårde vad det nu kan vara värt IV: 786 *äre[...]* *Ji Skyttens Wårde* vär-
 deras av skytten VI: 543 *lembna i sit Wårde* låta gälla för vad det kan VI: 866
Wäärlöosheet värnlöshet VII: 784
werfwa förvärva, erhålla IV: 1088
i Werlden åt eftervärlden VI: 1341
giöra Wårn värna VII: 1033
lembnat wårre överlämnat i så dåligt tillstånd VI: 941
Wåsen(de) person I: 72, 86, 266 utseende I: 638 ovåsen, oreda III: 1194 substans

II: 332, 826, III: 1892, IV: 1376, »det innersta» VI: 1480 *Thet Femte Wäsen(det)*
kvintessensen I: 640, VI: 1460 *Werldsens Wäsende* det som sker i världen
VII: 106

Wäsende bestyr, verksamhet VII: 106

wätar blir våt II: 828

Wexten storleken IV: 706

Ymbn ymnighet För. 42

ymbnar gör stor För. 12, III: 873

sig [...] *ymbnar* blir fruktbart För. 12

ymbne-Kärna bildat till ymne = ymnighet II: 404

i Ymnogbet rikligt III: 1934

ymsa ömse; Spegel böjer det annars oböjliga adjektivet I: 162 *på ymsa Sjdor* åt båda
håll II: 781, IV: 803, VI: 8, 1349, 1731

ymsa ömsa, byta V: 1180 *sig ymsa* förbyts VII: 55

ymsom ömsevis IV: 1250

ymst vardera III: 1098

yngel-samma fruktsamma III: 174, V: 148

yngle-diger dräktig VI: 284

yngska ungdom, unga tid I: 343, IV: 1257

yppar visar III: 521

är så ganska yppen-munnig har munnen så vidöppen III: 896

yra vilda VI: 229

yrk(i)a driva, tala för (en sak), verka III: 4, 1522, VI: 1152, VII: 804, 1006

Zabelen sobeln VI: 531

Zebuttens invånare på ön Zebut i Västindien III: 1606

Zephirs västanvindens IV: 1157

zjra pryda I: 335, III: 195, VII: 598

Zirdank (ty.) pris vid tornering VI: 521

Åboar inbyggare IV: 484

åbodde bodde i II: 933

Åbäkelig otymplig V: 163

åderslås åderlåtas VII: 387

Ågrund avgrund I: 316

ålder-pudrat grå av ålder IV: 675

Ålders Fara den hotande ålderdomen III: 166

Åhr och Dag mer än ett år IV: 904

ärk-lösa sysslolösa IV: 950

åspringar anfaller II: 132

åtburd beteende IV: 1180

återwände slutade IV: 1382

Åtlar döda djurkroppar II: 519
åtra iver, enträgenhet VI: 1202
åtskillig olika slags IV: 964, 965, V: 109, VI: 659, 1313, 1589
åtte ägde I: 842

Äfja dy, gyttja I: 481
Äfl avlande, skapelse För. 97
äfwen just (ty. eben) VI: 690
äfwenwäl likaså IV: 1385
Ägge-Hinna den mjuka hinnan innanför äggskalet IV: 159
ägnat givet IV: 1356
Echta-Barn barn, födda i äktenskap VII: 843
älas leka VI: 502, 830
Älskogz Beläte bild, mönster för kärlek IV: 156
Elskogz-Gaper en gaphals som ropar om kärlek IV: 874
Ämbne skäl, förmåga (da. *evne*) IV: 1040, V: 381, material V: 92, VI: 1784
öfwer Enda upp-och-ner VI: 1091 *til then Enda* i den avsikten VII: 581
ängzlad orolig VI: 1720
äpar tjuvar VI: 699
Æquinoctialen ekvatorn III: 422
ärbödigt hövligt, artigt VI: 130
ärja plöja (eg. med årder) III: 186, 1214
ärla (adj.) tidiga IV: 101, 1279
ärla = arla, tidigt; ordet påverkat av särila I: 916, II: 399, V: 843
Ætites sten med magisk verkan, som troddes ligga i örnnästen V: 721
ättre bakre III: 1850

öda uth sliter ut V: 150
öd vild (?) *öde* *Odin* IV: 49
ödelade dödade IV: 574
öfwa utöva IV: 1049
öfwerholder överhöljd VI: 1503
öfwerlägen överlägsen III: 1670
Öfwermagar omyndiga I: 17
öfwermåttan oerhört II: 344
öfwerswinlig överflödande, riklig II: 977
Ögna-Glädie ögonfrögd I: 30
Ögnasteen ögonsten VII: 291
Ögon-Brynor ögonbryn II: 406
Ögon-fägna ting, som gör ett behagligt intryck VI: 41
Ögonskeenlig tydlig IV: 1027, V: 46, tydligt I: 963 *Ögonskeenligt* synbarligen
 III: 27, 1625, VI: 1330
Ögons-Lusta ögonfägnad VI: 1177

Ölholkar drinkare III: 1533

ömma sig bli ömma, känna ömhet V: 794

öppen-flechte-Barmen naket bröst VI: 598

Örlig krig I: 837, II: 1015, III: 2342, VII: 357

Namnlista

Listan upptar endast namn ur de poetiska texterna, alltså ej ur prosaföretalet, marginaltexterna och registren

Förkortningar

AMBL = dedikationsdikten Til Alle Milde och Benägne Läsare

AOL = dedikationsdikten Til Alle Omilde

För. = Företaal Til Herran Gud

Merc. = Mercurius

Bibliska namn

Abraham den äldste patriarken I: 882, III: 2285, IV: 79

Absalom Davids son, som gjorde uppror VII: 278

Achitophel man som gav Absalom onda råd (2 Sam. 17) VII: 277

Adam I: 219, 270, 279, II: 907, III: 1231, 1294, 1304, 1655, IV: 438, 489, V: 633, IV: 97, VI: Inl. 10, 102, 103, 948, 956, 961, 974, 1045, 1077, 1064, 1066, 1067, 1745, 1763, 1796, 1855, 1863, 1875, *Adams Barn* III: 2337, *Adams Söner* männskorna VII: 285

Agar (Hagar), som födde sonen Ismael åt Abraham men sedan drevs ut i öknen I: 877

Ahab I: 833 *Acab* Ahab, konung över Israel, som dyrkade Baal II: 945

Amos profeten Amos II: 955

Amrams Moses moders (som satte ut barnet Mose i vattnet) V: 545

Arbons Berg III: 899

Aron präst under Israels ökenvandring, bror till Mose III: 1313

Assurs här assyriernas I: 967

Baal kananéernas gud II: 945

Babel Babylon IV: 478

Bethesda *Dam* vid Betesda fanns en damm, vars vatten ibland sattes i rörelse, varvid den som först steg ner i vattnet ansågs bli botad från sin sjukdom. Här botade Jesus en lam man (Joh. 5) III: 1067

Bileam undergörare i Gamla Testamentet (4 Mos. 24) IV: 491

Canaan det bibliska namnet på Palestina I: 888, VII: 247, 270

Cham Ham, Noas son III: 1220

Christus Merc. 7: 6, I: 198, 682, 851, 905, 909, 913, IV: 1383, 1391, V: 973, VI: 1828, 1842, VII: 341, 478, 566, 718, 728

Coreh Kora var en av dem som gjorde uppror mot Mose III: 1316

Damascon Damaskus VI: 1210

David kung i Israel, ansågs ha skrivit de flesta psalmerna i Psaltaren I: 85, II: 228,

- 1023, III:257, IV:184, 1119, 1169, 1183, V:1086, VI:10, 27, 1293, VII:279
 Davids Wjsa Psaltaren IV: 429
- Delila [...] Simsons i Dom. 16 berättas hur filistéerna lejde Delila att lura av sin älskare, Simson, hemligheten med hans styrka. När hon fått veta, att styrkan satt i hans hår, klippte hon av det, medan han sov, varefter filistéerna kunde besegra honom I: 769*
- Elia Eliam (ack.) IV.25, Elie Tjd profeten Elia från Tisbe predikade mot Baal under Ahabs tid II: 956, 1021*
- Elohim Guds namn i skapelseberättelsen I: 48, 365, II: 140*
- Esäus (Esau) äldre bror till Jakob I: 886*
- Eva (gen. Evæ) II: 907, III: 1240, 1656, 1684, VI: 961, 1795, 1859, 1863*
- Getsemane trädgård i Jerusalem, där Jesus förråddes I: 909*
- Hesbon nuv. Hasban, öster om Jordan VI: 1186*
- Hiskia I: 923, 931, 965 då kung Hiskia låg för döden, gick solvisarens skugga baklänges (Jes. 38) IV: 190*
- Husai gav Absalom goda råd (2 Sam. 17) VII: 277*
- Jsc patriark, son till Abraham och far till Jakob I: 882*
- Jsmael Abrahams son med tjänstekvinnan Hagar, sågs som stamfader för araberna I: 880*
- Israel annat namn på patriarken Jakob, även namn på landet I: 887, II: 1036, III: 889, IV: 25*
- Jacob I: 885, III: 1087, VII: 216, 223, 232, 236, 249, 258*
- Jambres Arons. Då Mose ville föra israeliterna ut ur Egypten, lät han på Guds befallning sin bror Aron inför Faraos förvandla sin stav till en orm. Då Aron slog med staven på Nilen, blev vattnet till blod I: 809*
- Japhet en av Noas söner VI: 1744*
- Japho nuv. Jaffa. Enl. Jonas bok, kap. 1, började profeten Jona i staden Jafo den sjöfärd, under vilken han blev kastad i havet och uppslukad av en valfisk II: 927*
- Jesus För. 106, I: 913, II: 85, III: 2368, IV: 39, V: 635, 973, VI: 1181, 1207, 1211, 1562, 1723, VII: 275, 522, 606, 704, 728, 750, 764, 767*
- Job I: 842, IV: 435, 493, V: 95, Hiöbs Jobs II: 933*
- Johannes evangelist I: 89*
- Jonam i Jonas bok i Gamla Testamentet berättas om Jona som var i valfiskens buk i tre dagar och nätter V: 30, 37, 471, Jonas II: 931*
- Joseph patriarken Jakobs son VII: 215, 220, 224, 228, 234, 236, 248, 251*
- Josva III: 889 Josue Seger i Josuas bok kap. 10 talas om hur Josua efter sin seger över amoréerna i Ajalons dal fick Herren att låta solen stå stilla IV: 1389*
- Juda stam i Israel, senare egen stat II: 957*
- Laban I: 886, III: 1088. Labans Mäg Jakob, som i lön för sitt arbete hos Laban begärde att få alla brokiga djur i hjorden III: 1084 ff*
- Leviathan skräckinjagande djur som nämns i Job 41 V: 9*
- Mizraim bibliskt namn på Egypten VII: 241*
- Moses, Mose (gen. Mosis) I: 47, 63, 71, 80, 127, 145, 199, 205, 218, 220, 288, 520,*

- 599, II:192, 206, 225, 237, 297, 1019, V:100, 118, VI:1468 *Mosis* II:113, *Mosis Brillor* II:133
- Nazareth* den stad där Jesus växte upp I:892
- Nimrod* ättling till Bibelns Noa, grundare av Babylon med Babels torn VI:1651
- Noa(b)* (gen. Noæ) II:770, 852, III:1, 25, 169, 1217, 1388, 2285, V:505
- Ophirs Guld* i Gamla Testamentet omtalas landet Ofir som rikt på guld II:287, III:2053
- Paulus* apostel I:90, IV:30, VI:1828
- Petrus* en av Jesu lärjungar V:1144
- Pilatus* den romerske ståthållaren som dömde Jesus VII:275, *Pilato* (dativ) I:693
- Rabsake* assyrisk befälhavare under en belägring av Jerusalem I:925
- Ramoth* stad i Israel I:835
- Rhasis* i 2 Mackabéerboken 14:37–46 berättas om hur juden Rasis, då hans situation blivit ohållbar, först kastade sig ner från en brant för att ta sitt liv och, då han överlevde fallet, drog ut sina inälvor för att visa sitt hat mot fienderna I:749
- Ruben* en av Jakobs söner VII:219
- Salems* Jerusalems I:967
- Salomon* Salomo, Davids son, kung i Israel, som ansågs ha skrivit Höga visan I:21, 36, 42, 107, 399, VI:1184
- Samuel* tidig profet i Gamla Testamentet I:804
- Sanherib* kung i Assyrien I:923
- Sara* Abrahams hustru, som födde sonen Isak vid hög ålder (1 Mos. 21:2) III:1909
- Satan* I:747, 757, 775, 827, 833, 839, 841, 852, 866, 906, 978, V:975, 982, VI:1178, VII:294, 394, 452, 460, 476, 1060, 1092, 1100
- Sem* en av Noas söner VI:1744
- Simsons* i Dom. 16 berättas hur filistéerna lejde Delila att lura av sin älskare, Simson, hemligheten med hans styrka. När hon fått veta, att styrkan satt i hans hår, klippte hon av det, medan han sov, varefter filistéerna kunde besegra honom I:769
- Sinear* Babylonien VI:1652
- Sodom* enl. 1 Mos. 19 förstörde Gud staden Sodom på grund av folkets ogudaktighet VII:580, *Sodoms Folk* I:441
- Syrach* IV:1120, *Syrachs Son* den apokryfiska Jesu Syraks bok uppges vara skriven av Syraks sonson Jesus, något som torde ha skett under 2:a årh. f. Kr. II:981
- Tobias* huvudperson i den apokryfiska Tobits bok I:889
- Tophets* Tofet var enligt Bibeln de dödas vistelseort i Gehenna efter döden I:546, VI:919

Mytologiska namn

- Abronis* den grekiske livsnjutaren Abron omtalas i många ordspråk II:25
- Acess* *Acessus*, en i Æneiden omtalad dålig lots III:562
- Achelous* en grekisk flod, som rinner genom Ætolien och har sin källa på Pindos.

- Även namn på flodens gudom, som var son till Okeanos och Thetis (eller Havet och Jorden) III:143, 587, 763, 775, V: 64
- Acaron* Acheron, flod i underjorden III:1115
- Actæon* såg Diana bada, och till straff förvandlade hon honom till en hjort VI:1742
- Adonis* skön ung man, som älskades av Venus V:162
- Aganippe* poesiens källa II: 13, III:1040
- Aglaiä* en av de tre gratierna Merc. 2: 4
- Ajasis* Aias (gen. Aiakis) var den näst efter Akilles främste av grekernas kämpar i trojanska kriget VI: 897
- Alcinous* fajakernas konung i *Odyssén* III:1548
- Alecto* en av furierna, hämndgudinnorna IV: 970
- Amalthes Hoorn* ymnighetshornet VII:198
- Amphions* när Amfion spelade på sin lyra, sammanfogade sig stenarna i Thebes murar av sig själva IV:13
- Amphitrite* havsgudinna V: 447
- Anchises* Æneas' far, som av sonen bars ut ur det brinnande Troja vid stadens fall II: 576
- Androdus* (vanl. Androclus) den unge mannen i berättelsen om Androdus och lejonet VI: 224, 245, 248, 257, 264, 270, 279, 289, 293, 300
- Apollo* solens och skaldekonstens gud I: 361, II: 71, IV:15, 857, 1102, 1152, 1327, VI: 848
- Argus* hundraögd jätte, som av Juno sattes att bevaka den till en ko förvandlade Io I: 356, II: 872, VI: 1623 *Argi Ögon* V:1059
- Arion* sångare i grek. mytol. V: 403, 415, 419, 427, 442, 448
- Ascræ Brun* källa vid foten av Helikon II: 868
- Astrild* det av Stiernhielm skapade namnet på kärleksguden V:688
- Atalanta* grekisk mytisk flicka som besegrades i tävlingslopp; se Hippomenes III: 2149
- Atlas* var enl. grek. mytol. en titan som bar himlavalvet på sina axlar VII: 159
- Atropos* den av de tre ödesgudinnorna som klippte av livstråden III:1716, V: 601
- Augiæ Stal* Augias' stall rensades av Hercules VI:457
- Aurora* morgonrodnadens gudinna I: 458, II: 10, 111, III:1689, *Aurora purpur Krantz* morgonrodnaden V: 2
- Bacchus* vinguden i rom. mytol. III:126, 694, 1015, 1475, 1519, 1533, 2236, IV: 855, VI: 714 *Bacchi* (gen.) IV:1309, VII:559
- Bellerophon* tämjde Pegasus men förlorade honom, då han ville rida ända upp till gudarna V:1209 f
- Boream* ack. av Boreas (grek.), nordanvinden IV:1281
- Briareus* jätte med hundra händer II: 872
- Cadmus* hjälte i grek. mytol., som dödade en drake och strödde ut hans tänder, men ur tänderna växte upp beväpnade män (»draksådd») VI: 178 *Cadmi sådde Tänder* VI: 1451

- Calistos* den unga Calisto älskades av Jupiter men förvandlades av Juno till en björnhona, som Jupiter i sin tur förvandlade till stjärnbilden Stora Björnen IV:1263
- Calliope*, »den sköntalande», den episka diktningens musa II: 70, VI: 800
- Cassandra* trojansk sierska, som av Apollon straffats med att aldrig få sina spådomar trodda III:1093
- Ceres* romersk växtlighetsgudinna III:1921, 2317, IV:162, 852, 943
- Charon* färjkarlen i klass. mytologi som skeppade de döda över Styx III:1715, 1726, V: 420
- Charybdis* havsvidunder, den ena av de faror som Odysseus måste segla mellan; se Scylla VII:1068
- Circe* trollkvinna i Odysseen, som förvandlade Odysseus' män till svin VII: 1077
- Clarons Borg* ett av Apollons orakelställen II:1029
- Clio* historieskrivningens musa III:2242, V:469, VII:41, 756
- Clotho* den av ödesgudinnorna som spann människornas livstråd, varefter Atropos klippte av den II:1058, V:736
- Cocytus* flod i underjorden III:1115
- Corydon* herdenamn i Vergilius' *Ekloger* VI:452
- Cupido* kärleksguden i rom. mytol., son till Venus III:1273, IV:1286, V:685, VI:1812
- Cybele*, »den stora modern», frygisk gudinna, sinnebild för jordens fruktbarhet III:2361
- Cyclop* jätte med ett enda öga mitt i pannan V:163
- Cyllenius* binamn på gudarnas budbärare Merkurius, vars födelseort angavs till Cyllene i Arkadien IV:891
- Cyrrha* annat namn på poesiens källa II:29, 822, III:850
- Damon* bildar tillsammans med Pytheas ett av de klassiska vänskapsparen V:351
- Danae*, som satt inspärrad i ett torn, besöktes av Jupiter i form av ett guldregn III:2151 f
- Daphne* (ack. *Daphnen*) nymfen Daphne förföljdes av Apollon men förvandlades för att undgå honom av Zeus till ett lagerträd III:763
- Deja* åkerbrukets gudinna i klass. mytol. III:769
- Deucalion* [...] *Pyrrha* äkta par i grek. mytol., som skapade ett nytt släkte genom att kasta stenar bakom sig. Deukalions stenar blev män, Pyrrhas kvinnor VI:1083
- Diana* urspr. månggudinna, jaktens gudinna i rom. mytol., Jupiters och Latonas dotter III:182, 2261
- Dianæ dyra Kyrkia* Dianas tempel (Artemistemplet) i Efesos var ett av antikens sju underverk I:710
- Dictynna* binamn på Diana, som hade ett tempel på berget Dictynneos på Kreta; namn på månen IV:1328, I:588, II:352, 451, III:650
- Disa* germansk växtlighetsgudinna IV:47
- Doris* havsnymf, dotter till Thetis och havsguden Okeanos och mor till de femtio nereiderna i grek. mytol. III:600, V:91

Dædala binamn på Hera, Zeus' maka III: 2113

Dædalus byggmästare som byggde labyrinten på Kreta, far till Icarus II: 68

Endymionis den vackre ynglingen Endymions i grek. mytol. II: 25

Enyons Enyon var krigets gudinna i grek. mytol. IV: 975

Erebe Erebus var underjordens gud i grek. mytol. I: 364

Europam i klass. mytol. rövade Zeus (Jupiter) i tjurgestalt bort kungadottern Europa IV: 543

Euterpe en av muserna II: 870, V: 816 *Euterpes* IV: 16

Evan binamn på Bacchus III: 1529

Faunus sagokung, faunernas fader III: 1274, IV: 1153

Flora blomstergudinnan i rom. mytol. Merc. 7: 2, II: 1076, IV: 596, *Floræ* (gen.) III: 1696, IV: 593 *Floræ Barm* jorden V: 51 *Floræ Systrar* blommorna I: 300, VII: 23 *Floram* (ack.) IV: 1280

Frigga nordisk kärleksgudinna, som identifierades med Venus Merc. 6: 2

Ganymed den sköne trojanen Ganymedes bortfördes enligt myten av en örn till Olympen för att bli gudarnas munskänk II: 380

Glaucus havsgud, fiskarnas och sjömännens gud III: 142

Hammons (gen.) den egyptiske guden Amons I: 805

Hebe ungdomens gudinna, även namn på månen II: 451, VI: 1871

Hecate månggudinna, syftar här på månen II: 278

Hectors Hector var den främste av trojanerna VI: 897

Helicon skaldekonstens berg II: 29, III: 1523, 2099, IV: 1151, V: 443, VI: 6

Helle prinsessa i grek. mytol., som under flykt drunknade i det sund, som sedan fick namnet Hellesponten V: 691

Hercol Hercules III: 541, IV: 572

Hercules halvguden Hercules som stred med havsguden Triton och rensade Augias stall och vars första storverk var dödandet av det nemeiska lejonet IV: 390, V: 65, VI: 457

Hermes grek. gud, motsv. lat. Mercurius IV: 891

Hero se Leander V: 695

Hippocrene källa vid musernas berg Helikon III: 762, IV: 1125

Hippolitum Hippolytos blev i grek. mytol. släpad efter sitt eget skrämde hästspann och svårt skadad men läkt av Æsculapius III: 1721

Hippomenes vann en kapplöpning med Atalanta genom att låta gyllne äpplen falla ner på banan, vilka Atalanta inte kunde låta bli att plocka upp III: 2149 f

Jbyci den grekiske skalden Ibykos' mördare skall enligt legenden ha avslöjats av tranor V: 1098

Jcarus fick av sin fader, uppfinnaren Dædalus, en fjäderskrud för att flygande

kunna lämna fångenskapen i labyrinten på Kreta men flög så nära solen, att vaxet som höll fjädrarna samman, smälte och han föll i havet och drucknade II: 67 f, V: 552

Jris gudinna, som personifierar regnbågen i grek. mytol. II: 844, III: 1693

Jason argonauternas ledare, som på skeppet Argo hämtade det gyllene skinnets från Colchis III: 1726, V: 503

Jôpas en i *Aeneiden* omtalad friare till drottning Dido i Kartago VI: 4

Jovis (gen. till Jupiter) III: 2151, IV: 543, 619, 677, V: 1211 *Jovem* (ack. till Jupiter) IV: 284

Juno överguden Jupiters hustru Merc. 6: 1, IV: 278, 1107, V: 536, 1059 *Junos* = luftens, *Junos Gålf* marken IV: 579 *Junonis egen Fogl* påfågeln som enl. myten var gudinnan Junos fågel V: 1051

Jupiter den högste guden i rom. mytol. II: 484, IV: 50, 161, 829, 834, V: 649, 652

Kassiopeia var i grek. mytol. dotter till Kefeus IV: 640

Lachesis en av parcerna II: 1058, VI: 1090

Latonæ [...] Syster (= Lete) I: 579 *Latonæ Barn* månggudinnan Diana IV: 1327, V: 1

Leander simmade varje natt över Hellesponten till sin älskade Hero men drucknade till slut V: 695

Leucothea binamn på havsgudinnan Ino, som med sin slöja räddade Odysseus på vägen från Kalypsos ö III: 150, V: 155

Lycaon mytol. kung i Arkadien, som för sitt brott att bjuda Zeus på köttet av ett slaktat gossebarn förvandlades till en varg VI: 590

Lynceus var i den grekiska mytologin berömd för sin skarpa blick, som kunde genomtränga stenar och träd VII: 157

Læstrigon mytisk jätte VI: 285

Mars krigsguden i rom. mytol. IV: 50, 685, 839, 851, *Martem* (ack.) IV: 284

Marsyas flöjtspelande satyr, som övermodigt utmanade Apollon till tävlan i musicerande II: 72

Medusa ett kvinnligt vidunder, vars hår var ormar och som förstenade alla med sin blick VI: 841

Medæa i grek. mytol. Jasons trolldomskunniga hustru III: 1722

Melicerte Inos' son Melicertes drucknade och blev till havsguden Palæmon i grek. mytol. III: 144

Menalcas herdenamn i Vergilius' Ekloger VI: 452

Mephitis det latinska ordet mephitis betyder 'giftiga' el 'kvävande dunster'. Härav namnet Mephitis för den gudinna, som förjagar skadliga dunster III: 1113

Mercurius gudarnas budbärare och köpmännens gud II: 1084, IV: 891

Mnemosynes Mnemosyne var minnets gudinna, gift med Saturnus, moder till muserna IV: 821

Morphëus sömnens gud I: 571, II: 12, 640, III: 699

Mulciber binamn till Vulcanus, eldens gud i rom. mytol. I: 152

Neptunus havets gud i rom. mytol. III: 105, 131, 139, 185, 542, IV: 1154, V: 71, 156

Nerëus havsgud III: 107, 143, V: 156

Nestors Nestor, en kung i Pylos som deltog i trojanska kriget, var berömd för sin höga ålder V: 667

Nino Ninos var enl. myten Semiramis' make, som grundade Assyrien V: 503

Niobe när drottning Niobe av Thebe förlorat sex söner och sex döttrar, förvandlades hon av sorg till sten V: 700

Oceanus (vok. *Oceane*) havsgud, sinnebild för världshavet III: 304

Odin den främste guden i nord. mytol. IV: 49, 53

Opis (*Ops*) romersk årsväxtgudinna III: 2361, IV: 611

Orestes (ack. *Oresten*), gestalt i grekiska dramer, vän med Pylades V: 353

Orpheus var berömd som den förste sångaren och poeten För. 73, IV: 12, 1101, VI: 5

Pactols den guldförande floden Pactolus i Mindre Asien V: 446

Palamedis Palamedes ansågs ha uppfunnit skriften efter att ha betraktat tranornas formationer under flykten V: 1097

Palemone III: 144; se *Melicerte*

Pallas (gen. *Palladis*), Pallas Athene, vishetens gudinna Merc. 7: 2, För. 93, III: 1013, 1480, 2154, VI: 1698

Pan skogsgud i klass. mytol. III: 180, IV: 1153

Pandora i grek. mytol. ägde Pandora en ask, som innehöll alla olyckor. Då hon lyfte på locket, spreds de bland människorna Merc. 7: 1

Panopea Panope, havsnymf, dotter till Nereus V: 156

Parcæ parcerna i rom. mytol. ödesgudinnor, som klippte av människornas livstråd, motsvarigheter till de nordiska nornorna I: 643 *Parcas* IV: 1051

Parnassus skaldekonstens berg i grek. mytol. AMBL 1: 3

Pegasus poesiens bevingade häst i grek. mytol. II: 55, 132, 482, III: 849, IV: 238, 636, VI: 459, *Pegasum* (ack.) III: 58 *Pegaso* (dat.) IV: 127, V: 1208

Pelignus binamn på Ovidius V: 829

Pelorus möjl. binamn på Zeus V: 418

Philomela atensk kungadotter, som skändades av sin svåger, kung Thereus, som därpå skar av henne tungan. Philomela förvandlades till en näktergal V: 824

Phœbes mångudinnan Dianans IV: 1201

Phœbus binamn på Apollo som solens gud AMBL 2: 6 För. 74, II: 10, 67, 848, III: 1248, 1755, 1759, 1769, IV: 294, 319, 624, 857, 890, V: 443, VI: 1, *Phœbe* (vok.) IV: 1105 *Phœbo* (dat.) IV: 892, *Phœbi Moder* ljuset I: 419, *Phœbi Döttrar* solguden Apollos döttrar, solstrålarna III: 1247, *Phœbi Hestar* hästarna som drog solens vagn över himlavalvet IV: 56, *Phœbi väna Syster* mångudinnan Diana IV: 724

- Phoenix* mytisk fågel, som sades dö i eld efter 500 år och ur vars aska en ny fågel föddes III:1900, V: 591, 621
- Phosphorus* morgonstjärnan I: 505, IV: 55, 1150
- Phaeton* solgudens son P. fick en dag köra solvagnen över himlen men gjorde det så oskickligt, att han satte jord och himmel i brand II: 66 f, V: 551
- Pierider* döttrar till Pierus, som utmanade muserna III: 763
- Pimplēides* muserna, som bodde vid källan Pimpla V: 444
- Pindo* Pindus, musernas berg Merc. 1: 3, II: 1031, VI: 456, VII: 43
- Pirithous* lapiternas kung i grek. mytol. V: 355
- Plutos* (gen.) underjordens guds IV: 970
- Pomona* fruktgudinna i rom. mytol. III: 1351, IV: 1307
- Promethei* (gen.) Prometheus, grek. halvgud, som ansågs ha skapat människorna VI: 1452
- Proserpina* drottning i underjorden, årsväxtgudinna III: 2361
- Proteus* havsgud, som kunde anta olika skepnader II: 91, VI: 765
- Pylades* titelpersonens trogne vän i Euripides' *Orestes* V: 353
- Pyrrha* VI: 1083; se Deucalion
- Pythiam* (ack.) Pythia var Apollons prästinna i Delfi V: 352
- Python* en drake i Delfi, som dödades av Apollon VI: 849
- Saturnus* fruktbarhetsgud i rom. mytol.; den gamle Saturnus står för ofruktbarhet och vinter IV: 50, 675, 821, 829, 833, *Saturnum* (ack.) IV: 284 *Saturni* (gen.) IV: 821–828, 1201
- Satyros* skogsgud IV: 1153
- Scylla* havsvirvel, den ena av två (den andra Charybdis) faror mellan vilka Odysseus tvangs att segla VII: 1068
- Semiramis* drottning i Babylon, som skall ha anlagt de hängande trädgårdarna, ett av världens sju underverk III: 1549
- Sireners* sirenerna i grek. mytol. hade kvinnohuvuden på fågelkropp och sjöng så förtrollande, att de lockade sjöfarande att segla in i döden IV: 1156
- Sisyphus* hade enligt myten fått straffet att oavbrutet rulla en sten uppför ett berg I: 187, II: 69
- Styx* flod i dödsriket III: 1727 *Stygis* (gen.) I: 855
- Summanus* etruskisk-romersk gud, nattblixstens gud I: 153
- Svada* talekonstens gudinna För. 94
- Syngade*. Enl. Ovidii *Metamorfoser* var S. en flicka som övergavs av Phoebus och sedan förvandlades till en blomma III: 1739
- Thalassius* VI: 1811
- Thalia* teaterkonstens musa Merc. 6: 1
- Therēus* kung i Thracien, gemål till Pandions dotter Procne; förvandlades till hök; se Philomela V: 824
- Theseo* (dat.) den mytiske kung Theseus i Athen var Pirithous' vän V: 356

Thetis havsgudinna III: 296, 565, V: 436, *Thetis Fooster-Barn* fiskarna V: 476, *Thetis Sköte* havet V: 51

Thrasys V: 932

Thyphis en i Eneiden omtalad dålig lots III: 312, 561

Titan annat namn på Apollo, solens gud I: 363, 503, III: 1691, IV: 858, 1191, 1196

Tithonia Titania, binamn på Dianas mor Latona IV: 1332

Titys Tityos straffades för sin ogärningar genom att i dödsriket ligga utsträckt på en klippa, medan ett par gamar och korpar hackade på hans lever. *Titys Diuren* gamar och korpar V: 767

Triton havsgud I: 154, III: 125, 356, 408, 487, 1973, V: 73, 156 *Tritonis* (gen.) V: 91

Tyndars kung Tyndareos i Sparta var far till Kastor och Pollux, efter vilka Tvillingarnas stjärnbild fått sitt namn IV: 642

Typhus Typhoeus, vidunder med hundra eldsprutande huvuden V: 74

Urania astronomiens musa II: 112, 813, 860, III: 57, IV: 385, 510

Vanadis Spegel tar upp den nordiska mytologiens namn och leker med likheterna mellan Venus, Van och wän II: 403

Venus (ack. *Venerem*) kärlekens gudinna i rom. mytol. I: 706, III: 1707, IV: 869, V: 162, 689, *Veneri* (dat.) IV: 679

Vesta den husliga härdens gudinna i rom. mytol. III: 295, 804, 1181, 2361

Vulcanus eldens gud i rom mytol. III: 658

Zephyrus västanvinden IV: 1280, VII: 24

Ægipan grekisk gud, bror till Zeus IV: 619

Æneas antik hjälte, huvudperson i Vergilius' epos *Eneiden* II: 576, V: 924

Æol(us) Aeolus, vindarnas gud I: 151, II: 56, 483, 508, 536, 691, 726, 774, 924, III: 75, V: 270, 1032, VI: 1727 *Æolum* (ack.) IV: 1155

Æsculapius läkekonstens gud III: 1720

Æson Jasons far III: 1725

Historiska personnamn

Agellius den romerske författaren Aulus Gellius (f. ca 130 e. Kr.), som skrivit *Attiska nätter* VI: 222

Alexander den store, kung av Makedonien (356–323 f. Kr.) I: 627, III: 681, V: 219, 1055, VI: 1697

Alphonsus spansk kung och lärd (»den vise»), 1252–84, som bl.a. upprättade de s.k. alfonsinska tabellerna II: 116, 340

Americ upptäcktsresanden Amerigo Vespucci (1451–1512), som länge ansetts som Sydamerikas upptäckare IV: 650

Anaxagoras grek. filosof (500–428 f. Kr.) IV: 1374

- Anaxarch* Anaxarchus, grekisk filosof från Abdera (300-talet f. Kr.), som följde Alexander den store på hans krigståg I:628
- Antonius* Marcus Antonius, romersk triumvir (82–30 f. Kr.) VI:793
- Apelles* antikens mest berömda målare, målade bl.a. vid Alexander den stores hov I:706
- Apicio* Apicius, romersk läckergom och storätare V:1175
- Apion* alexandrinsk lärd på 100-talet e. Kr. II:869
- Archilas* Archelaos, macedonsk kung (413–399 f. Kr.) III:2293
- Archimedes* (287–212 f. Kr.) grekisk matematiker, sades ha satt eld på fiendernas flotta med brännspelar under Syrakusas belägring IV:303, VI:1675
- Architas* sades av trä ha gjort en duva som kunde flyga VI:1597
- Arion* grekisk dityrambdiktare från Lesbos V:403
- Ariost* den italienske skalden Ludovico Ariosto (1474–1533) III:1527
- Aristoteles* grek. filosof (384–322 f. Kr.) I:225, 639, VI:1116, 1461
- Attalus* namn på kungar i Pergamon III:2289
- Barle* den holländske latinpoeten Gaspard van Baerle (1584–1648) III:1528
- Bartas* Guillaume de Salluste Du Bartas, vars skapelseepos *La première semaine* var Spegels förebild AMBL 3:3, IV:Inl. 7
- Bartholinus* Thomas Bartholin d.ä. (1616–80), dansk läkare, som stred med Olof Rudbeck om äran att ha upptäckt lymfkärnen VI:1384
- Baudius* Dominique Baudier, berömd nylatinsk skald (1561–1613) III:1525
- Belonio* Pierre Belon (1517–64), fransk zoolog VI:731
- Bias* en av Greklands sju vise (500 f. Kr.) I:247
- Bils* Louis de Bils, framstående holländsk anatom på S:s tid VI:1384
- Brahen* Tycho Brahe, dansk astronom (1546–1601) II:312, 358, IV:412
- Buchanan* den skotske humanisten och latindiktaren George Buchanan (1506–1582) III:1527
- Bucephal* Bucephalos, Alexander den stores favorithäst VI:505, 514
- Catz* den holländske skalden Jacob Cats (1577–1660) III:1526
- Cimon* atenskt statsman på 400-talet f. Kr. som ostracerades, när hans politik slagit fel, och dog på Cypern V:929
- Cincinnatus* romersk diktator på 400-talet f. Kr. III:2303
- Cinesias* Kinesias, grek. dityrambdiktare omkr. 400 f. Kr. II:472
- Cleopatra* egyptisk drottning (69–30 f. Kr.) III:1252, VI:793
- Copernicus* astronom (1473–1543), som ersatte det ptolemeiska systemet med det heliocentriska II:115, IV:386, 401
- Crassus* Marcus Licinius Crassus (115–53 f. Kr.) med tillnamnet Divus, den rike, var romersk fältherre och finansman och sin tids rikaste man V:368, 372
- Ctesiphontis* Ktesifon byggde templet i Efesos I:711
- Curius* Manius Curius Dentatus (200-talet f. Kr.), romersk fältherre III:2305
- Cyneas* Kineas, grekisk vältalare på 200-talet f. Kr., som kung Pyrrhos av Epiros skickade som fredsunderhandlare till Rom VI:1531

Cyrus (Kyros I) persisk kung, d. 529 f. Kr. III:2289, VI:1527

Cæsar romaren Julius Cesar(100–44 f. Kr.) VI:794

Darius perserkung, som besegrades av Alexander år 333 f. Kr. V:226

Democritus grekisk filosof omkr. 400 f. Kr., som grundade den första atomläran I:135

Diocletianus romersk kejsare (243–316 e. Kr.) III:2306

Dioscorides (ca 50 e. Kr.), botaniker och farmakolog III:2274

Douzerne möjl. Jan van der Does, holländsk humanist, skald och utgivare (1545–1604)

Epicurus grek. filosof (341–270 f. Kr.) VII:121 *Epicuri dröm* VII: Inl. 36

Epidocles felläsning för Empedokles, grek. filosof på 400-talet f. Kr. III:2169

Eudoxus matematikern Eudoxos utvecklade på 300-talet f. Kr. ett system för att beskriva himlakropparnas rörelser II:125

Fabritius den romerske härföraren Gajus Fabricius Luscinus (200-talet f. Kr.) III:2305

Fallops Gabriele Fallopius (1523–62), italiensk läkare och anatom VI:1396

Ferdinandus (1503–64) tyskromersk kejsare VI:1661

Flacci den romerske diktaren Quintus Horatius Flaccus (65–8 f. Kr.) V:1201

Flavius af Melphis (=Joannes Coja d'Amalfi), medeltida italiensk lärdd, III:2165

Fuhrman almanacksutgivare på Spegels tid IV:117

Galenus den grekiske läkaren Galenos (ca 200 e. Kr.), antikens främste medicinske författare VI:1445

Herodotus historieskrivaren H. från Halikarnassos (484–415 f. Kr.) III:1114

Herophil den grekiske läkaren Herofilos (300-talet f. Kr.) VI:1447

Heyns den lärde holländske skalden Daniel Heinsius (1580–1655) III:1528

Heyns Zacharias Heynz, en av Spegels förbilder AMBL 3:3 *Hyens* IV: Inl. 7

Hipparchus Hipparchos från Nicæa (ca 150 f. Kr.) var en av forntidens främsta astronomer, som upprättade en stjärnkatalog IV:486

Hiron Hieron I och II var grekiska furstar i Syrakusa på 400-talet resp. 200-talet f. Kr. III:2293

Hierne Urban Hierne (1641–1724) var läkare vid Medevi hälsobrunn och hade skrivit om den i »Then lilla Wattuprofwaren» III:1159

Hofvenius (1630–82) Petrus H., professor i medicin i Uppsala VI:1385

Homere Homeros, Iliadens och Odysséens författare IV:1099, V:1195

Juvenal satirförfattaren Decimus Junius Juvenalis (ca 55–135 e. Kr.) IV:1370

Landio Ortensio Landi (ca 1512–53), italiensk biolog VI:731

Leucippe Leucippos (tilltalsform) L. var Demokritos' lärare och grundlade den atomistiska läran I:605

- Linschotanus* Jan Hugo van Linschoten (1563–1611), berömd holländsk upptäcktsresande III: 1572
- Lipsius* Justus L. (1547–1606) belgisk filolog, känd föreläsare för nytoicismen VI: 674
- Livius hin Lärde* den romerske historieskrivaren Livius (59 f. Kr.–17 e. Kr.) VI: 865
- Lucretius* den romerske skalden Titus Lucretius Carus (98–55 f. Kr.), som skrev den filosofiska lärodikten *De rerum natura* III: 2157
- Mani* religionsstiftare, skapare av manikeismen (216–277 e. Kr.)
- Maro* den romerske skalden Publius Vergilius Maro (70–19 f. Kr.) III: 1116, IV: 1099, VI: 250 *Maronis Vergilius'* V: 1201
- Mausoli rara Graaf* Mausollos' grav i Halikarnassos räknades som ett av antikens sju underverk I: 710
- Metrodorus* kan möjl. vara M. från Kios; det fanns många med detta namn IV: 233, 268
- Naso* Publius Ovidius Naso (43 f. Kr.–17 e. Kr.), som i *Metamorfoserna* berättar sagan om Philomela V: 829, VI: 845
- Opitz* den tyske skalden Martin Opitz' (1597–1639) III: 1526
- Ovidius* (43 f. Kr.–17. e. Kr.), förf. till bl.a. *Metamorfoserna* V: 402; se även *Naso*
- Paracelsus* schweizisk läkare och naturfilosof (1493–1541) VI: 1445
- Parrhasius* berömd grek. målare, omtalad av bl.a. Plinius I: 705
- Peyreres* den franske kalvinisten Isaac de la Peyrere, som 1655 gav ut *Præadamite* I: 217
- Philippus* Filip av Makedonien, Alexanders far VI: 508
- Philometus* felaktigt för Philometor, av Plinius omtalad som exempel på god regent III: 2289
- Platos* (gen.) den grekiske filosofen Platons (427–347 f. Kr.) II: 61
- Plinius* Gaius Plinius Secundus d. ä. (ca 23–79 e. Kr.) romersk lärd, författare till bl.a. den av Spegel använda *Naturalis historia* III: 983, IV: 219, V: 674 *Plinium* (ack.) III: 900, V: 854, VI: 195, 1530, *Plini Ord* III: 1010
- Porus* Poros, kung som besegrades av Alexander V: 225
- Prochus* obekant IV: 300
- Ptolomæus* var den antike fysiker under andra årh. e. Kr. som givit namn åt det fram mot Spegels tid allmänt antagna ptolemaiska systemet. II: 116, II: 339
- Pythagoras* grekisk filosof (sjätte årh. f. Kr.) VI: 771
- Regulus* Marcus Attilius Regulus, romersk fältherre på 200-talet f. Kr. VI: 864
- Rist* den tyske diktaren Johann Rist (1607–1667) III: 1528
- Romuls* Romulus', staden Roms grundare IV: 352
- Rudbeck* Olof Rudbeck d.ä. (1630–1702), lärd medicinare och fornforskare VI: 1387

Scipio Publius Scipio Africanus (235–183 f. Kr.), romersk fältherre I: 241, III: 2306
Seneca Lucius Annaeus Seneca d.y. (4 f. Kr.–65 e. Kr.), romersk filosof och författare VI: 1519

Solon atensk statsman på 500-talet f. Kr., känd som vis domare II: 58

Solyman turkisk sultan (1495–1566) VI: 1661

Strabo grekisk filosof vid tiden för Kristi födelse I: 452

Taubmans den tyske latinskalden Friedrich Taubmann (1565–1613) III: 1526

Thales den förste grekiske filosofen och astronomen, en av Greklands sju vise
 II: 57, IV: 123

Theognis grekisk diktare på 600-talet f. Kr. III: 2170

Thimantes Timanthes av Kythnos, grek. målare ca 400 f. Kr., omtalad av bl.a. Plinius och Qvintilianus för att ha vunnit över Parrhasius vid en tävling I: 703

Timotheo Timotheus, grek. kompositör och skald (d. 357 f. Kr.) II: 470

Tullio Marcus Tullius Cicero (106–43 f. Kr.), romersk filosof IV: 350

Tyke se Brahe

Werulamius Sir Francis Bacon of Verulam (1561–1626), engelsk filosof III: 2161

Wessalius Andreas Vesalius (1514–64), belgisk läkare, grundläggare av den moderna anatomin VI: 1384

Voigt almanacksutgivare på Spegels tid IV: 117

Zeuxes (Xeuxis) Zeuxis av Herakleia, berömd grek. målare ca 400 f. Kr. I: 705,
Xeuxes VI: 1575, *Xeuxis* II: 62, IV: 148

Geografiska namn

Acho Berg berg söder om Gibraltar sund II: 864

Aden III: 449

Africa III: 227, 374, 427, 483, 879, VI: 928, 1021 *Africanske Länder* VI: 372

Afstadfors Avesta fors i Dalarna III: 2081

Almeria, stad i sydöstra Spanien III: 375

Alperne III: 2108

America III: 490, IV: 652

Americam i Söder Sydamerika III: 507

Andros ö i Egeiska havet III: 1009

Anian Hainansundet vid Kinas sydkust III: 502

Antiochen Antiokia III: 391

Arabien III: 449, 462

Araca Aragua, stad i Venezuela, eller Arakán, område på Burmas västkust
 III: 2051 *Aracanske Tracten* Arakan på Burmas västkust III: 868

Armenien III: 883

Asien III: 389, 443, 855, VI: 1021

- Atle* (berg; Atlasbergen i Nordafrika?) III: 2107
Averna Avernosjön vid Neapel, där under forntiden en ingång till underjorden ansågs finnas III: 1109
- Banda* en av de ostindiska öarna III: 1387
Bantam västra Java V: 489, VII: 958
Barbariet Barbareskstaterna längs Nordafrikas kust III: 394
Barcelon Barcelona III: 376
Barem Bahrein V: 68
Behmen Böhmen III: 1152
Bengala Bengalen III: 479, 868
Bisnagar kungarrike söder om Deccan i Indien III: 2059
Blockhuus Udd Blockhusudden på Djurgården II: 323
Bolognien Bologna VI: 666
Bon Speranza Godahoppsudden III: 426
Borneo III: 491
Bornholm III: 348
Brasilien III: 505, 520
Buda del av nuv. Budapest V: 531
Byzants Konstantinopel II: 185
- Cabo Razo* Cape Race på Newfoundland III: 523
Calis Malis Cadiz III: 368
Calmar Sund III: 352
Cambaja Cambay, stad vid Indiens västkust, norr om Bombay III: 469, III: 862
Canarien Kanarieöarna III: 407
Candien Kreta III: 397
Cap-Algata Ras al Hadd, i Oman III: 451
Cap-Comori Cape Comorin, Indiens sydspets III: 471
Cap de Roxo udde i Guinea III: 417
Cap de Verde Kap Verde III: 416
Capdrago möjl. Dragonera vid Mallorca III: 376
Cap negro udde på Sydafrikas västkust III: 425
Caput Cantij Cap Cantin på Marockos västkust III: 405
Caput Jasque udden Jasko i Iran vid Ormuzsundet III: 467
Caput Singa Singkep utanför Singapore III: 491
Carmel berg vid Israels kust III: 2105
Carthago III: 375
Cassagal namn på staden Quinsay i Kina III: 326
the Castalske Brunnar källan Kastalia vid Delfi, i vilken man badade, innan man rådfrågade oraklet III: 1529
Caucas indiska Kaukasus, nu Hindukusch III: 859, 2107
Cenaon ö öster om Borneo, möjl. Celebes III: 493

- Cephisos* Cephisos, flod vid Parnassos III: 1017
Cerona Brun en källa på Euboia III: 1019
Ceylon II: 737, III: 473, 1406, VI: 132
Chica obekant III: 505
Chili Chile III: 505
China II: 737, III: 226, 501
Chios ö i Egeiska havet III: 2267
Chronborg Kronborgs slott i Helsingör II: 264
Cilicien landskap i sydöstra Mindre Asien (Spegel avser troligen Sicilien)
 III: 399
Claros stad i Jonien med berömt Apollotempel V: 1205
Colberg nuv. Kolobrzeg på polska kusten III: 334
Colmars Colmar, stad i Elsass III: 1095
Constantinopel III: 383
das Correntes Cap Correntes i nuv. Mozambique III: 430
Corroman-delle Koromandelkusten på Indiens östkust III: 476
Corsica III: 400
Creta III: 397, 1833
Cuba III: 1401
Cuma i Cumæ i Syditalien fanns en sibylla, som gav kryptiska svar på ställda
 frågor I: 801
Curi-Muri Kuria-Muria-öarna utanför Oman III: 450
Cypren III: 397, 2173

Dagerön Dagö III: 354
nya Daneborg fortet Dansborg i den danska kolonin vid nuv. Tranquebar III: 477
Delfuogo Land Eldslandet III: 515
Delphis Delfi, där pythians präster lämnade svaren på de frågor som ställdes till
 oraklet I: 801
Dodona helgedom i nordvästra Grekland III: 1023
Dofraberg Dovre i Norge III: 2111
Donaw III: 896
Donau Strömen floden Donau V: 533
Drottningholm II: 262
Dunker sjö i Södermanland III: 951
Duyn-Kerken Dunkerque III: 361
Dynen Düna III: 931

Ebro III: 919
Egypten III: 876, *Ægypten* I: 447, III: 1638, VI: 1021, VII: 267 *Ægypti* Hoff I: 808,
Ægypti Land VII: 238, *Ægypti Rjke* I: 917, VI: 857
Eider floden Ejder i Schleswig-Holstein III: 971
Elb Elbe III: 929

Eleusinæ Brun källan i Eleusis väster om Athen, där de eleusinska mysterierna firades III:1006

Engeland III:1152, VI:665, 1027

Erethris Eretria, stad på Euboia i Grekland III:2271

Escorialen Escorial, det kungliga slott utanför Madrid som Filip II låtit bygga II:266

Eßerom Esrom Sø på norra Själland III:971

Estreco (sp.) sund; här Gibraltar sund III:369

Euphrate Eufrat III:882

Europa III:227, 458, 855, 895, VI:1022

Euripo Euripos, sundet mellan Eubea och grekiska fastlandet III:1106

thet Euxinske Sund Dardanellerna III:385, *Euxino* (Pontos) Euxinos antikens namn på Svarta Havet III:856, V:41

Falster III:347

Femeren ö i Schleswig-Holstein III:348 *Femersund* Fehmarnsund III:338

Finland III:331

Florentz Florens III:1268

Formosa Taiwan III:1401

Fortaqua Ras Fortak på Jemens sydkust III:450

Frankerjke III:915, III:1154

Fyen III:347

Ganges III:863

Gangis-Udd Gangesdeltat vid Calcutta III:478

Garonne III:921

Gaur kan vara Gaura, berg i Afrika, som nämns av Strabon III:2107

Genua III:377

Goa på Indiens västkust, söder om Bombay, det portugisiska Indiens medelpunkt III:470, 1387

Gottland III:348

Gravesand Gravesend, stad vid Thamesmynningen III:362, 924

Grekeland V:679 *Grækeland* III:382

Grönlandz III:526, V:209

Guardefuj Kap Guardafui vid inloppet till Adenviken III:433

Gudhemsåå Gudenå på östra Jylland III:972

Guinea III:418, 2052

Halland III:957

Hamburg III:929

Hammons Brun en källa vid Jupiter Ammons tempel vid Ammonoasen i Egypten III:986

Hecla berg på Island III:2106

- Helgesåå* Helgeån i Skåne III: 960
Hellesponton sundet mellan Europa och Asien; nu = Bosporen V: 41
Hermon berg vid gränsen mellan Libanon och Syrien III: 2105
Hielmaren III: 953
Holland (Hålland) III: 1153, 1408
Holstein III: 337
Huneberg III: 2109
Hween Ven III: 318
Hyblæ Berg berg på Sicilien, kända för sin honung (Colles Hublae) V: 1202 *Hyblæ*
Foglar bina IV: 556
Hymetto Hymettos, berg vid Aten, berömt för sin honung V: 1202
Hyrkanske Hafwet Kaspiska Havet III: 386
- Jlmeren* sjö i Ryssland, nära Novgorod III: 933
Jnda Snida Indus III: 858
Jndien III: 468, 474, 1073, 1408, 1553, VII: 958
Jrland III: 1077, VI: 1029
Jsel floden Ijssel i Holland III: 931
Jsland III: 525
Jtalien III: 379, 1152, VI: 940, 1022
- Jambe* del av Sumatra III: 1636
Japan III: 495, 1702, 2048
Jasquette Flood Jaxartes, antikens namn på Syr-Darja III: 683
Java V: 502
Java [...] lilla ön Madura III: 494
Jerusalem I: 400, 924, III: 393
Jordans III: 887
Jöneköping III: 944
- Kaggsteen* vägmärke i Jämtlandsfjällen II: 601
Kimmernäs Nordkap i Nordnorge III: 529
Kinnekulle III: 2109
Kiskas möjl. Les Casquets, öar i Engelska kanalen väster om Normandie III: 361,
 623
Kopparberget (Falun) III: 2081
Kurland västra delen av nuvarande Lettland III: 333
Kyndens-Udd Nordkinn, udden öster om Nordkap III: 532
Köpenhamn III: 318
- Ladoga* III: 932
Lagan III: 957
Landz-Ort III: 321

- Langeland* III: 347
Lesbos ö i Egeiska havet V: 403
Libanon berg vid gränsen mellan Libanon och Syrien III: 2105, VI: 1209
Ljflandz Livland var namnet på södra delen av nuv. Estland och norra delen av Lettland III: 333
Lisbons Lissabons III: 909
Livorno III: 378
Loire III: 916
Lolland III: 347
London (Londen) III: 630, 924, 1964,
Lowvren III: 918
Luyck Lucca i Toscana, berömt för sina varma svavelkällor III: 1152

Maas III: 931
Madagascar III: 430, VI: 1569
Madera Madeira III: 407
Magellanska sundet sundet mellan Eldslandet och Sydamerika III: 515, V: 1023
Majorca III: 399
Malabar Malabarkusten i sydvästra Indien III: 1385
Malaga Malacka III: 482
Maldivas Maldiverna III: 472
Maltba III: 399
Maraigon möjl. Maragnon, en biflod till Amazonfloden III: 921
Marseille III: 359
Marsilien Marseille III: 377
Mayn Main III: 931
Mechas Meckas III: 446
Mecon Mekong i nuv. Kambodja III: 871
Medel-Haaf (Medla hafwet) III: 403, 444
Meedwj Medevi hälsobrunn III: 1159
Mekelburgen Mecklenburg i Nordtyskland III: 335
Melinde Malindi, stad i Kenya III: 431
Meth III: 2108
Minorca III: 400
Miös Mjösa III: 965
Molucca(s) Moluckerna (i Ostindien) III: 493, 1411
Mont Coluber Monte Colibre på ögruppen Columbretes mellan Spanien och Mallorca II: 376
Moria berg i Israel III: 2105
Mosambique III: 431
Mosel III: 1963
Moskan, Moske Ström Moskenström, 5 km brett sund vid Lofoten, där den starka Malströmmen löper III: 701, 703

- Motala* Motala ström III: 955
Munke-Broen Munkbron i Stockholm V: 1138
Mälaren III: 941
Mähren III: 1153
Möön III: 347
- Natolien* Anatolien III: 389
the Nedre-Länder Nederländerna II: 967
Negapatan Negapatam, stad i sydöstra Indien III: 475
Nieper Dnjepr III: 932
Njff-Ljm Nivå norr om Köpenhamn och Limfjorden III: 972
Nili Flod Nilen III: 875, VI: 858, 913 *Nilo* (ack. och dat.) V: 965, VII: 242
Niphat Niphates, berg i östra Armenien, söder om Ararat III: 883
Njßa Flood Nissan III: 957
Nordkap III: 529
Norge III: 533, 701, 961
Norra Haaf Nordsjön III: 619
Norra Hafwet Norra Ishavet III: 521
Nova Francia de franska kolonierna i nuv. Kanada, främst Quebec III: 524
Nova Zembla Novaja Zemlja III: 225, 533, V: 243
nya Spanien de spanska kolonierna i Mexico III: 504
Nürnberg Nürnberg VI: 1604
Närke III: 954
- Oder* III: 931
Olympo Olympen, berg i Grekland III: 2108
Ommberg III: 2109
Ormus Ormuz, iransk ö i Ormuzundet III: 465
Ossa berg i Tessalien VI: 1647
- Pactols* den guldförande floden Pactolus' i Mindre Asien V: 446
Paneadis Berg III: 894
Panejus III: 894
Parana Paranåfloden i Sydamerika III: 921
Paris III: 917, 1964, VI: 683
Patara stad i Mindre Asien med Apolloorakel V: 1205
Pegus Pegu, stad i Burma III: 2054
Peipis sjön Peipus på gränsen mellan Estland och Ryssland III: 933
Peleponesus III: 381
Pelion berg i Tessalien VI: 1647
Pelorus klippa i Messinasundet V: 418
Permessi Ström flod i Boiotien III: 2100
Perser-Wjken Persiska viken III: 461

Peru III: 505, 2051, VII: 958
Peruvia Peru III: 1043
Phillippinerna III: 494
Po III: 932
Pomeren III: 334
Pryßen (Ost-)Preussen III: 334
Puteolis staden Pozzuoli vid Neapel III: 1099
Pyrenæer Pyrenéerna III: 2107

Quinsay hamnstad i Kina *Quinsays Ridden* III: 329

Rhein Strömmen floden Rhen III: 925 *Rheins* Rhens III: 1963
Rhodan Rhône, lat. Rhodanus III: 915
Rhodus Rhodos III: 399
Ringsjö Ringsjön III: 960
then Riphæiska Plinius talar i sin *Historia naturalis* om den Riphæiska bergskedjan
längst upp i norra Skandinavien III: 853, *Riphæer* III: 2108
Roban Rouen III: 359
Rom II: 185, III: 923, VI: 223, 274, 1532, VII: 536
Roxan Roxen III: 945, 956
Röda Hafwet III: 886, 1022

Saalbergs Grufwa Sala silvergruva III: 2079
Sanian Sanyuian, nu Sian, i Kina
Sardinien III: 400
Schawen Skagen III: 317, 534
Schlawonien Slavonien i norra Kroatien III: 384
Scotland III: 995
Seine III: 917
Sestos staden Sestos vid europeiska sidan av Hellesponten V: 745
Sevaberg gammalt namn på den skandinaviska fjällkedjan III: 2111
Sidon stad i nuv. Libanon III: 393
Silara Silarus är gränsflod mellan Campanien och Lucanien i Syditalien III: 991
Sillia Siljan III: 946
Skarborefwet III: 338
Skarsberg Skarsfjället i Härjedalen III: 2111
Skåne III: 319, 959
Slj Slien i Slesvig III: 971
Somen Sommen III: 952
Småland III: 952
Spanien II: 265, III: 907, 919
Spanska Siön havet utanför Spaniens nordkust III: 365
Stilla Haaf III: 499

- Stockholm* III: 323, 325, 941, 1539
Sula-Fule Fiällar fjällen mellan Dalarna och Norge III: 2111
Sumatra III: 482, 2053
Swea land III: 320, 1155
Swederön Hallands väderö III: 353
Swer(i)ge Merc. 5: 4, II: 261, III: 938, 1170
Syracusa VI: 1679
Syrien III: 391
Syrtis Syrtenbukterna; ödsliga, av sjömännen fruktade kuststräckor vid nuvarande Libyen och Tunisien VII: 1068
Säländ Själland III: 347
Sörmandland III: 950, 954
- Tabor* berg i Palestina men ibland identifierat med Sinai III: 2107
Tago, Tajo floden Tajo (port. Tejo) III: 903, 907
Tanais Don III: 854
Tanters Haaf Röda havet III: 225
Tempe dal i Grekland, berömd för sin friska växtlighet V: 1205
Texel en av de västfrisiska öarna III: 535
Theims Themsen III: 924
T(h)enedon Tenedos, ö vid Hellesponten III: 2100, V: 1205
Thulö Thule, antikens namn på vad man ansåg vara världens nordligaste land VI: 1569
Tiberis Tibern III: 923
Tigris III: 885
Timols berget Timolus' i Mindre Asien V: 445
Toorsball Torshälla III: 2109
Troja V: 924
Trol-Hättan III: 967
Tyrus Feniciens huvudstad, som Alexander intog V: 223
Tyskland III: 1154
Tyssö sjö på Nordsjälland III: 971
- Ungern* III: 1154, V: 529
- Wachtsholm* Vaxholm III: 322
Wadstena III: 943
Waigaz ön Waigatsch söder om Novaja Zembla V: 243
Valentz (Walença) Valencia III: 376, 1808
Vecht flod i Tyskland och Holland III: 921
Weixel III: 931
Venedig III: 215, 380
Weser III: 931

Wester Hafwet Nordsjön III: 357, Atlanten III: 2190

Westindien III: 1059

Wjsingsö III: 944

Vlie Vlieland, en av de västfrisiska öarna III: 535

Wälskland Italien II: 267

Wänaren Vänern III: 943

Wännersborg III: 968

West-Jndska Länder V: 1049

Wättren III: 944

Xantus namn på flera olika floder, bland annat Skamander vid Troja, men även på en källa i Boiotien III: 1021

Zembij Kella obekant III: 1099

Åland III: 353

Æthiopien III: 424

Ætna II: 1055, III: 2108

Öland III: 353

Örebro III: 942

Öresund III: 317, V: 502

Ösel III: 354

Öster Hafwet Östersjön III: 617

Östersjön III: 339, V: 455

Öst Giötaland III: 954

Vignetter i originalupplagan 1685

1685 års upplaga var försedd med ett antal vignetter. De flesta har tagits med i textvolymen och placerats på sina respektive ställen. Ett par fick dock inte plats. De visas i stället här.

Ach Jesu tu som sielf stood för Pilato bunden!
Ej at tin egen men af tvår Skuld öfverwunnen!
Når tu then gamla Werld aldeles will förstöra/
Ach wårdes oh uti tin nya Himmel föra/
„ Når tu all Synd och Skuld råtfärdelig wil hämmas/
„ Så kom ihog at wj tin Barn och Brödet nämmas!

Denna vignett finns i 1685 i Första Dagens Arbete, efter rad 698.

Så faar nu wål O Jord med alla tina Häfswor!
Iag gjr tig många Rampn för tina många Häfswor!
Krit Opis, Cybele, Proserpina och Vesta,
Iag weet/ iag måste tig her som een Fremling gåsta;
Alt iag utaf tit Bröst skal ha a daglig Föda/
Och samla up af tig mit Bröd/ med Swett och Möda/
Men fast iag gråflar nu i tig med mina Händer/
Iag likwål Eul och Hog til Himmelen henvender/
Och treer at när iag är i Jord til Jorden worden
Skal Jesus settia mig up i sin Engla - Orden!

Denna vignett finns i 1685 efter Tredie Dagens Skapelse.

Käll- och litteraturförteckning

Handskrifter

Uppsala universitetsbibliotek

Ihre 215 Spegel, H. m. fl.: Anteckningar i Språkvetenskap m.m.

Göteborgs universitetsbibliotek

F 230 Lucidor: Hexaameron

Linköpings stiftsbibliotek

B 116 Spegeliana

W 45

W 65 Spegel, H.: Guds Werk och Hwila

Stagneliusskolans bibliotek, Kalmar

A. Löfman: Blandade ämnen. Originaler, öfversättningar och Afskrifter på vers och prosa

Engsö slottsarkiv

Manuskriptsamlingen I n:r 131 Lars Johansson (Lucidor): Världens skapelse

Tryckta arbeten

Alciati, Andreas: *Emblematum Libellus*. Parisiis 1542 (Facs. Darmstadt 1967)

Aldrovandi, Ulysses: *Ornithologiae Hoc est, De avibus Historiae libri XII*. Francof. 1610

Aristoteles: *Operæ quæ extant omnia*. Ad hæc [...] commentatio per Ph. Melanctonem. Balisæ 1538

Arndt, Johann: *Fyra Böcker om een sann Christendom*. Förswenskade aff Stephano L. Muræo. Sthlm 1647–48

Arrebo, A. Christensen: *Hexaameron Rhytmico-Danicum. Det er: Verdens Første Vges sex Dages præctige och mæctige Gierninger*. Kiöbenhaffn 1661

Arrebo, Anders: *Samlede skrifter udgivet af Vagn Lundgaard Simonsen*. I–V. København 1965–83

Atterbom, P. D. A.: *Svenska siare och skalder*. Andra upplagan. Andra bandet. Örebro 1862

Augustinus, Aurelius: *Bekännelser* i övers. av B. Ellenberger. Skellefteå 1990

Biblia. Thet är then Helga Schrifft på Swenska. Tryckt j Leyden 1635

Bochart, S.: *Hierozoicon sive bipartitum opus de animalibus S. Scripturæ*. Francof. 1675

Camerarius, Philippus: *Operæ horarum subcisivarum sive meditationes historicae*. Francof. 1602

- Catullus. *Catullus, Tibullus, Pervigilium Veneris*. (The Loeb Library.) London 1988
 Catullus: *Dikter*. Svensk tolkning, inledning och förklaring av Ebbe Linde. Sthlm 1958
- Chapelain, Jean: *La pvcelle ov La France delivvrée*. Paris 1656
- Cicero: *De natura deorum* (The Loeb Classical Library.) London & Cambr. Mass. 1949
- Comes, Natalis: *Mythologiae, sive explicationes libri decem*. Genevæ 1641
- Cowley, Abraham: *The Works*. The fifth Edition. London 1678
- Dauphiné, James: *Guillaume de Saluste Du Bartas. Poète scientifique*. Paris 1983
- Dauphiné, James (ed.): *Du Bartas poète encyclopédique du XVIe siècle*. Lyon 1988
- Du Bartas, Guillaume de Saluste de: *The Works. A Critical Edition with Introduction, Commentary, and Variants* by U. T. Holmes I–III. Chapel Hill 1935–40
- Erasmus Roterodamus: *Adagiorum Epitome*. Amstelodami 1563
- Franzius, Wolfgang: *Animalium Historia Sacra*. Amstelodami 1653
- Fuller, Thomas: *The Holy State*. London 1642
- Gedda, P. : *General hydrographisk Chart-book*. Sthlm 1694–95
- Gellius (Aulus Gellius) : *Attiska nätter*, övers. B. Cavallin. Sthlm 1977
- Gilbert, Katharine Everett and Kuhn, Helmut: *A History of Esthetics*, Bloomington 1954
- Gomara, F. Lopez de: *Histoire générale des indes occidentales*. Paris 1587
- Hedberg, Björn: *Kometer och kometskräck*. Sthlm 1985
- Heinsius, Daniel: *Niederduytsche Poemata*. Amsterdam 1618
- Heinz, Zacharias: *Bartassi Weken*. Amsterdam 1621
- Horatius, *Horace, Odes and Epodes* ed. by Ch. E. Bennett. Boston m. fl. 1962
- Huguet, E.: *Dictionnaire de la langue française du seizième siècle*. I–. Paris 1925–
- Johansson, Lars (Lucidor): *Samlade dikter*. Utg. av F. Sandwall. Svenska författare utg. av Svenska Vitterhetssamfundet IV. Sthlm 1914–30
- Jonstonius, J.: *Historiæ naturalis [...] libri*. Amstelodami 1657
- The Laws of the Earliest English Kings*, edited and translated by F. L. Attenborough. Cambridge 1922
- Lindberg, Bo: »Haquin Spegel och Samuel Pufendorf», *Lychnos* 1977–78. Uppsala 1978
- Lindroth, Sten: *Paracelsismen i Sverige till 1600-talets mitt*. Uppsala 1943
- Linschoten, J. H. van: *Het itinerario van Jan Huygen van Linschoten*. Amsterdam 1579–1592.
- Lucretius Carus: *Lucretii De Reum natura libri sex*. Ed. C. Bailey. Oxonii u.å. [1898]
- Martialis: *Epigram i urval tolkade av Håkan Strömberg*. Lund 1954
- Morery, Louis: *Le Grand Dictionnaire historique*. Lyon, Paris 1688
- Nordström 1924 se Stiernhielm
- Olaus Magnus: *Historia om de Nordiska folken (Historia de gentibus septentrionalibus)*, komm. J. Granlund. Andra uppl. Sthlm 1976
- Olsson, Bernt: »Guds tavla. Om 'bilden' i Haquin Spegels Guds Werk och Hwila». *I Musernas sällskap. En vänbok till Ulla-Britta Lagerroth*. Höganäs 1992
- Olsson, Bernt: »Haquin Spegels prosaföretal till Guds Werk och Hwila och dess utländska förebilder». *Samlaren* 1962. Uppsala 1963

- Olsson, Bernt: »Okända dikter av Haquin Spegel». *Samlaren* 1962. Uppsala 1963.
- Olsson, Bernt: *Spegels Guds Werk och Hwila. Tillkomsthistoria, världsbild, gestaltning*. (Diss. Lund) Sthlm 1963
- Opitz, Martin: *Opera poetica. Das ist Geistliche und Weltliche Poemata I–III*. Amsterdam 1645–46
- Ovidius, Publius Ovidius Naso: *Operum Tom. I–III*. Lugd. Bat. 1670
- Parker, S.: *Tentamina physico-theologica de Deo*. Oxonii 1665
- Plinius [Secundus, Cajus]: *Pliny, Natural History. With an English Translation. I–X*. (The Loeb Classical Library.) London & Cambr. Mass. 1942–63
- Plutarchos Plutarchus Moralia I–XVI (The Loeb Classical Library). Cambr. Mass. & London 1986–87
- Quintilianus, Marcus Fabius: *Institutio oratoria*. (The Loeb Classic Library.) Cambr. Mass. & London 1958
- Rapin, René: *Réflexions sur la Poétique*. Paris 1675
- Rapp, B.: *Djur och stilleben i karolinskt måleri*. Akad. avh. Sthlm 1951
- Sandwall, Fredrik: »Petter Lagerlöfs 'påminnelser och anmärkningar' till Spegels Thet öppna Paradis». *Språk och stil* 13 ss. 1–20. Uppsala 1913
- Schenda, R.: *Die französische Prodigienliteratur*. München 1961
- Schertzer, J. A.: *Systema theologiæ*. Editio 3^a, Lipsiæ et Francofurti 1691
- Scvdery, Georges de: *Alaric ou Rome Vaincue. Poème Héroïque*. Paris 1655
- Spiegel, Haquin: *Glossarium Sveo Gothicum eller Swensk-ordabook*. Lund 1712
- [Spiegel, Haquin]: *Gudz Werk och Hwila/ Thet är Hela Werldenes undersamma Skapelse*. Sthlm 1685
- [Spiegel, Haquin]: *Guds Werck och Hwila: Thet är Hela Werldenes vnderwärda Skapelse*. Sthlm 1705
- [Spiegel, Haquin]: *Guds Werck och Hwila: Samt Thet Öpna och Tilslutna Paradis*. Leipzig 1725.
- Spiegel, Haquin: *Passions-Andackt*. Andra uppl. Sthlm 1727
- Spiegel, Haquin: *Åtskiliga Poëtiska Skriffter*. Norrkjöping 1745
- Stiernhielm, Georg: *Samlade skrifter*. Utg. av J. Nordström, P. Wieselgren och B. Olsson. (Sv. förf. utg. av Sv. Vitterhetssamfundet VIII) Sthlm 1924–
- Strindberg, August: *Röda rummet*. August Strindbergs Samlade Verk. Sthlm 1981
- Swahn, Sigbrit: *Ryktets förvandlingar*. (Diss. Lund) Lund 1974
- Swahn, Sven Christer: *Jacob Frese*. (Diss. Lund) Lund 1971
- Svenska Akademiens Ordbok (SAOB)*
- Taylor, Jeremy: *The Whole Works of [...] Jeremy Taylor*. By [...] R. Heber. London 1828
- Terserus, Johannes: *Annotationes in Genesin*. Upsaliæ 1655
- Theodoret. Sermon. 3. de providentia*. [Zürich 1546]
- Thorstens Vikings-sons Saga på Gammal Göthska/ Af ett åldrigt Manuscripto affskrefwen [...] af Jacobo J. Reenhielm*. Upsalæ 1680
- Vergilius, Publius Maro: *Eneiden i svensk tolkning av Gudmund Jöran Adlerbeth*. Sthlm 1970
- Vergilius, Publius Maro: *Georgica. Sånger om lantbruket*. Översättning av Tönnes Kleberg. Sthlm 1989

Errata

Tryckfel i volym 1:

- S. IV rad 4 står del *I–II* skall stå del *I*, *volym 1*
rad 5 står *I–II* skall stå *I*, *volume 1*
- S. 7 rad 76 f marg. står *παραληρηκ ματα* skall stå *παραληρήματα*
- S. 40 I: 198 marg. står *Lib.* skall stå *Lib. 1.*
- S. 97 II: 950 marg. står *Dent:* skall stå *Deut:*
- S. 138 III: 996 marg. står *filare* skall stå *silare*
- S. 180 III: 2284 marg. står *Æned.* skall stå *Æneid.*
- S. 194 IV: 304 marg. står *31* skall stå *3*
- S. 215 IV: 966 står *ätter* skall stå *äter*
- S. 234 V: 58 f marg. står *prodigio a* skall stå *prodigiosa*
- S. 303 VI: 895 marg. står *l. de* skall stå *l. 1. de*
- S. 304 VI: 925 radnumret en rad för högt
- S. 308 VI: 1035 radnumret en rad för högt
- S. 374 ordet *Äria* står *Suleos* skall stå *Sulcos*
- S. 378 ordet *Flärd* står *vaser* skall stå *vafer*
- S. 379 ordet *Gildar* står *infidias* skall stå *insidias*
- S. 380 ordet *Glupa* står *hessuo* skall stå *helluo*
- S. 381 ordet *Häll* står *wassaile* skall stå *waslaile*
- S. 383 ordet *Liufliiga* står *luculentet* skall stå *luculenter*

Innehåll

Varianter	1
Inledning	1
TITTELBLADET	1
DEDIKATIONEN TILL ULRICA ELEONORA	2
Til POESIENS rättsinnige Elskare	3
MERCURIUS Til [...] Sweriges Frutimmer	4
Til Alle Milde och Benägne Läsare	4
Til Alle Omilde Baakdantare	4
Företaal til Herren Gud	5
Första Dagens Arbete	7
Andra Dagens Skapelse	25
Tredie Dagens Skapelse	45
Fierde Dags Skapelse	97
Femte Dagens Arbete	120
Then Siette Dagens Skapelse	131
Siunde Dagens Skapelse	153
Registren	167
I Register	167
II Register	168
Kommentar	175
Dedikationen	175
Til POESIENS rättsinnige Elskare	176
MERCURIUS Til Thet Ädla och Dygdesamma Sweriges Frutimmer	189
Til Alle Milde och Benägne Läsare	191
Til Alle Omilde Baakdantare	191
Företaal til Herren Gud Then Alzmächtige Skaparen	192
Första Dagens Arbete	195
Andra Dagens Skapelse	228
Tredie Dagens Skapelse	264
Fierde Dags Skapelse	328
Femte Dagens Arbete	369
Then Siette Dagens Skapelse	402
Siunde Dagens Skapelse	445
Registren	471
Lista över återkommande ord och namn	472
I Register	475
II Register	494

Förteckning över ålderdomliga eller ovanliga ord	508
Namnlista	563
Bibliska namn	563
Mytologiska namn	565
Historiska personnamn	572
Geografiska namn	576
Vignetter i originalupplagan 1685	586
Käll- och litteraturförteckning	587
Errata	590